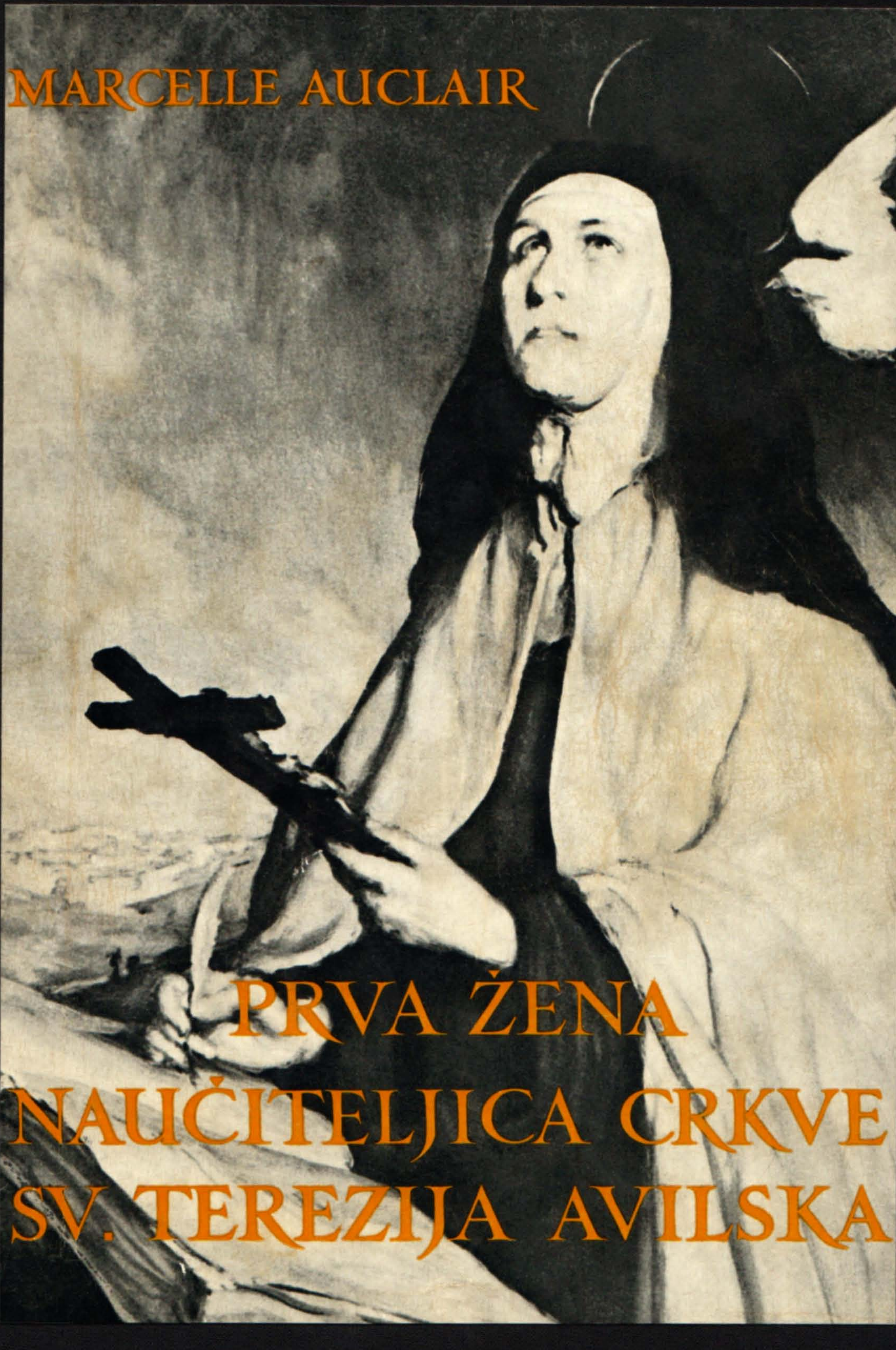
MARCELLE AUCLAIR

PRVA ŽENA NAUČITELJICA CRKVE SV. TEREZIJA AVILSKA

MARCELLE AUCLAIR

PRVA ŽENA NAUČITELJICA CRKVE SV. TEREZIJA AVILSKA

KNJIŽNICA DUHOVNOG ŽIVOTA
SVEZAK I

Naslov originala
MARCELLE AUCLAIR
LA VIE DE SAINTE THERESE D'AVILA

S francuskog prevela
VERA KNEŽEVIĆ

Lektor
Dr TIN KULIĆ

Dozvolom Crkvenih i Redovničkih Poglavara
Odgovara: Ante Stantić, Remete 72

MARCELLE AUCLAIR

Život Svete Terezije Avilske

Tisak

GRAFIČKI ZAVOD HRVATSKE

ZAGREB

1970.

Za tisak priredio
Prof. BRANKO PLAZNIK

UMJESTO UVODA

Toplo zahvaljujem svima onima koji su mi pomogli da napišem ovo djelo.

Najprije zahvaljujem generalnom poglavaru Karmelskog reda, preč. o. Silveriju de Santa Teresa. Bez njegovoga divnog Kritičkog izdanja *ova knjiga ne bi postojala;*

preč. o. Brunu de J. M. (C. D.) koji mi je dozvolio da se poslužim dokumentima iz karmelske znanstvene knjižnice. Osim toga, pribavio mi je papinsku dozvolu od neprocjenjive važnosti da mogu ući u desetak španjolskih samostana u kojima su pohranjeni ostaci i uspomene velike majke Osnivateljice, te da ih Yvonne Chevalier može sve fotografirati;

Andre Mauroisu, koji me je ljubazno uputio u svoju metodu klasiranja dokumenata, na što bih ja sa svojim neiskustvom utrošila mjesece rada;

preč. o. Duvalu, O P knjižničaru samostana u Saulchoiru koji mi je stavio na raspolaganje dragocjena djela i ljubezno pregledao moj rukopis;

Don Miguelu Perez Ferreru koji mi je u Španjolskoj nabavio i poslao neophodne knjige;

Don Carlosu Canal, ravnatelju za kulturne veze sa Španjolskom, koji nam je prilikom obilaska samostana stavio na raspolaganje svoja kola;

Mojim prijateljima Don Gregoriu Maranon, Don Antoniju Marichalar i Don Aureliju Vinas koji su mi pomogli svojim znanjem i savjetom;

preč. o. Luciniu del Señor Jesu Cristo, bosonogom karmelićanu u Madridu, preč. o. Luisu de San José, O C D koji su mi učinili velike usluge.

Zahvaljujem napose majkama Prioricama i Supriorama karmelskih samostana u Avili, Segoviji, Villanueva de la Jara, Malagonu, Soriji, Burgosu, Valladolidu, Medini del Campo, kao i svim redovnicama navedenih samostana. Ne samo da su mi dozvolile da čitam iz žive knjige koju je sveta Majka namrla svojim kćerima, ne samo da su mi pokazale svoje najdragocjenije uspomene i dozvolile Yvonni Chevalier da napravi prekrasne snimke, nego da će mi njihov doček prožet najčistijom terezijanskom ljubeznošću ostati cijeloga života najljepša uspomena.

Neka ovdje svi oni koje ne mogu poimence nabrojiti, a koji su me hrabrili i pomogli mi, prime izraze moje najdublje zahvalnosti. Nema ništa ugodnijeg nego reći hvala.

Ovdje to činim s posebnom radošću. Nije li sv. Terezija kazala: »Po naravi sam tako zahvalna da bi me mogli pridobiti s jednom sardinom«? Sve one koji su nas primili, smjestili nas, pomogli nam i pratili Yvonnu Chevalier i mene, sve one koji su nam iskazali ljubav za vrijeme naših istraživanja u Španjolskoj uvjeravam u svoje iskreno prijateljstvo.

M. AUCLAIR

RIJEČ O HRVATSKOM IZDANJU OVOGA DJELA

Mladi Karmel naše domovine želi se ovom knjigom predstaviti poslijekoncilskoj Crkvi u Hrvatskoj.

Ova je knjiga prva u nizu izdanja koje će pomoći duhovnim potrebama brojnih duša hrvatskog naroda.

Karmel se želi predstaviti i početi svoju izdavačku djelatnost objavljivanjem djela o dragoj Svetici koju je Gospodin darovao Crkvi šesnaestog stoljeća.

Ovakav naš početak i predstavljanje moglo bi se protumačiti kao nepoznavanje ovoga vremena, njegovih zahtjeva i težnji. Moglo bi značiti povratak na staro, uskraćivanje suvremenosti dušama našega naroda, vraćanje u davnu prošlost, ukalupiti druge i sebe u strukture kojih bi se naše doba moralo osloboditi i riješiti.

Ipak, ono što bi se moglo govoriti o mnogim knjigama, ne može se i ne smije reći za život i djela svete Terezije, o kojima govori ova knjiga. Ne može nitko govoriti o suvišnosti ove knjige, barem ne smije u njenu opravdanost sumnjati onaj koji priznaje veliku Sveticu i koji se želi posvetiti u ovom našem burnom, kritičnom i problematičnom vremenu.

Postoje brojni razlozi da Terezija Avilska ponovno[1] bude na našem domaćem tlu. Glavni je razlog baš suvremenost njene životne, znanstvene i poučne poruke. Suvremenost njenu potvrđuju:

sadržaj njezinog učenja,
priznanje poslijekoncilske Crkve,
priznanje izvan poslijekoncilske katoličke Crkve.

Sadržaj Terezijinog učenja

U središtu dogmatske konstitucije »Lumen Gentium« koja je srce i osrčje koncilske nauke i obnove nalazi se sveopći poziv na svetost (Gl. V) i na osjećaj eklezijalnosti, osjećaj s Crkvom.

Sveopći poziv na svetost u potpunom je skladu s Terezijinim životom i njenim učenjem. Terezija je sveta cijelim svojim životom. Po uzoru Blažene Gospe, Majke Karmela, provodi Terezija život molitve i razmatranja božanskih istina. Ona duboko proživljava Evanđelje i »prvotno« Pravilo svoga Reda prožeto duhom Evanđelja. I u tom duhu Evanđelja i svoga Pravila ona čini sve što je savršenije. Njen je ideal »biti savršena koliko je to moguće«. Teži za savršenim herojskim djelima, želi postići savršenost savršenosti. S općim pozivom ... savršenosti, ona ne bi mogla podnijeti da netko — u nebu — ljubi Boga više od nje.

Istaknuto je i njeno sveto učenje. Njezina je nauka reflekst vlastitoga, osobnog života i duhovnog iskustva. Ono što Svetica naglašava jest vjera i sigurnost da se ne isplati živjeti osim u težnji za svetošću. Ona je sigurna da se Crkva osvježava i obnavlja a svijet uzdiže i spašava samo

autentičnom svetošću. Ona je svjedok nadnaravnih stvarnosti milosti u kršćanskom životu, što je Luter odbacivao a Tridentski sabor tvrdio. Ona je učiteljica unutarnjeg života uskog sjedinjenja s Bogom, baš kako danas II. vat. koncil definira život čovjeka: poziv na općenje s Bogom.

U Terezijinom se životu i nauci ističe i osjećaj eklezijaliteta, osjećaj s Crkvom. Crkva! »To je tema našega vremena. To je tema Koncila« — veli Pavao VI. (Oss. Rom. 9. IV 1970). Terezija u svojim velikim i »malim« knjigama ističe svoju vjernost Crkvi. U *Putu savršenosti* piše: »U svemu se držim istina svete Majke rimske Crkve«. U duhovnim izvješćajima svojim ispovjednicima dodaje: »Podvrgavam se opomenama Crkve«. A za nju »podvrgavati se isto je što i ljubiti« Crkvu. (Marcelle Auclair). A na smrtnoj postelji razgovjetno i s mnogo dostojanstva i radosti ponavlja: »Gospodine, ja sam kći Crkve«. Terezija izjavljuje da je »kćerka Crkve«. Ona je tijesno povezana s »Crkvom boli« svoga vremena i pati s Crkvom u njenoj obnovi. Trpi zbog dramatičnog rascjepa jedinstva u Crkvi svojih dana kao i zbog profanacije sv. Euharistije i svećenstva. Ona zato, novo osnovanu karmelsku obitelj poziva na molitvu i apostolsko djelovanje. Sve: molitve, žrtve, samoća, rad, sav život zajednice treba da je na službu Crkve. Ako sve nije potčinjeno službi Crkve »tada, sestre, — veli — znajte, da ne ispunjavate svrhu zbog koje vas je Gospodin sakupio na ovome mjestu«. Ona osniva i mušku granu Karmela, da u Crkvi čuva duhovne vrednote i pomaže joj u nevolji.

Terezija nam je danas potrebna, da nam ureže u dušu duh II. vat. koncila: duh svetosti i eklezijalnosti, osjećaja s Crkvom!

Terezijina nauka nije tuđa današnjoj koncilskoj duhovnosti, koja je prožeta Biblijom i liturgijom, posvećenjem svijeta i humanih vrednota. Više je već pisaca obradilo biblijsku, liturgijsku i svjetovnu duhovnost Terezije Avilske te tako dokazalo suvremenost njezine nauke.

Mnoge značajke njenog učenja: kristocentrizam, eklezijalnost, unutarnji život, vrijednost osobne molitve, ekumenizam, podudaraju se s današnjim duhovnim potrebama i karakteristikama današnje duhovnosti.

Nepobitna je stoga činjenica, da je Terezija prisutna u našem svijetu i da upućuje živu riječ modernom čitatelju.

Priznanje poslijekoncilske Crkve

Suvremenost Terezijina učenja potvrđuju i vanjski dokazi i činjenice poslijekoncilske Crkve.

Terezijina se Djela za vrijeme i poslije II. vat. koncila stalno tiskaju i prevode na sve evropske i vanevropske jezike. O njoj i o njenom učenju se govori, drže konferencije, referati, pišu članci. U povodu 400 obljetnice njene Obnove Karmela (1962—1963) o njoj su govorila sva komunikaciona sredstva: tisak, radio, televizija.

Tereziju danas rado čitaju, a svatko, pa i današnji čitatelj njenih djela, lako ulazi u dijalog između Svetice i sebe.

Pavao VI. u jednoj privatnoj audenciji Generalu Reda Bosonogih Karmelićana, o. Anastaziju od sv. Krunice, daje na znanje, da i danas,

tko se želi uistinu posvetiti, ne može mimoići nauku Terezije Avilske i Ivana od Križa. A Papin 'prijatelj' daroviti pisac Jean Guitton u »Razgovori s Pavlom VI.« uvjerljivo ističe suvremenost dvije Terezije: Avilske i iz Lisieux-a.

Našoj javnosti dobro poznati o. fra Ante Antić čovjek današnjice imao je na počasnom mjestu svoje ćelije sliku Velike Terezije, njenu knjigu: Duševni grad ili stanovi često je prelistavao, a u srcu je nosio neugasivu želju, da u životu ostvari duhovnu nauku Majke Terezije, kako ju je on nazivao.

Premda bi se mnogim drugim svjedočanstvima mogla osvijetliti suvremenost osobe i učenja Terezije iz Avile, ipak je u tom nizu dokaza najviše naglasio aktualnost njenu papa Pavao VI. U svome govoru, 15. listopada 1967, upućenom sudionicima Trećeg kongresa laičkog apostolata, Pavao VI je odlučio da Tereziju Avilsku i Katarinu Siensku proglasi učiteljicama Crkve. Zato će 27. rujna ove godine početi novi trijumf Terezije iz Avile. Toga će dana Terezija biti službeno proglašena naučiteljicom Crkve.

Proglašenje dviju svetica naučiteljicama Crkve nije samo uzbudljiva vijest nego je i svojevrsni bogoslovski problem. Neobično je i bit će to prvi put da žena bude proglašena crkvenom naučiteljicom. To proglašenje bit će prvo službeno priznanje »ženine« učiteljske funkcije u Crkvi, ali to će ujedno biti svečano i službeno proglašenje eminentnosti Terezijina učenja i uzvišenosti njenoga svetoga života.

Spomenuta činjenica isključuje svaku sumnju o aktualnosti i suvremenosti Terezijina učenja, premda je ona tridentinska svetica, kontemplativka i klauzurna redovnica.

Priznanje izvan poslijekoncilske katoličke Crkve

Terezijinu aktualnost potvrđuju i ekumenska obilježja njezine nauke. Ona je danas prisutna i izvan katoličke Crkve. Njezini spisi i duhovno iskustvo postali su instrument dijaloga i duhovnih veza s drugim kršćanskim religijama, pa i s nekršćanima.

Njezina su Djela izabrano duhovno štivo patrijarhe Atenagore kako to sam Patrijarh izjavljuje.

M. Ramsey, predstavnik anglikanske Crkve, u govoru na sveučilištu grada Atene (1962), priznaje da oni puno grade na duhovnoj nauci i primjernom životu katolika kao što su: Terezija Avilska i Ivan od Križa.

Drugi predstavnik anglikanske Crkve, pastor E. W. Trueman Dicken, u svojoj knjizi: KRIZA MOLITVE, dokazuje svojoj subraći iz nauke svete Terezije i sv. Ivana od Križa, kako je lijek protiv vjerske krize: put molitve.

Roger Schütz, prior Taizé-a, za vrijeme II. vat. koncila izjavljuje, da mu je najmilije duhovno štivo Terezija Avilska. A u svojoj knjizi: ŽIVJETI DANAŠNJICU BOGA, ističe sv. Tereziju kao aktivnu dušu

a ujedno i kao aktualnu klasičnu kontemplativnu dušu duboko uronjenu u Boga.

Terezijinu aktualnost ističu i poznati pisci: anglikanac E. Allison Peers, profesor u Liverpoolu i evangelist Ernest Schering.

Danas Terezijina nauka prodire i u velike orijentalne religije, kao što su budizam i šintoizam, a posebno se prihvaća u Japanu. Tu se njenoj nauci pripisuje obraćanje duša, kao što se je čitajući Tereziju obratila poznata karmelićanka Edith Stein, najprije židovka a zatim praktična ateistkinja; po mističnoj nauci Terezije i Ivana od Križa prešao je s ateizma na put katoličke vjere Henrik Bergson.

Edith Stein, jedna od rijetko obrazovanih žena o kojoj se vodi proces beatifikacije, nakon prvog čitanja života Terezije Avilske, zatvara knjigu i kliče: »Tu je istina!« Zatim se obratila, stupila u Karmel i mučenički završila svoj život 1942.

Pa i za današnje ateiste Terezija ima svoju riječ. Marksistički filozof Roger Garaudy u dijaloškim raspravama između katolika i ateista reče: »Za nas marksiste, dvoje španjolskih mistika: Terezija Avilska i Ivan od Križa, predstavljaju najuzvišeniji primjer humane ljubavi«. (Der Spiegel, 47/1966, str. 175).

Poslije svega sve što smo naveli, pitanje: da li ponovno objaviti našemu narodu Tereziju od Isusa, prestaje biti dilema i postaje imperativ vremena. Karmel stoga uoči Papinog priznanja učiteljske uloge Terezije Avilske, ovom knjigom otkriva čitateljima duhovno blago svoje Osnivateljice.

Ovu je knjigu na francuskom jeziku uspješno napisala Marcelle Auclair a živo ju je na naš jezik prevela Vera Knežević. Knjiga je prevedena već na 7 jezika a u roku od 11 godina doživjela je 20 izdanja.

Hrvatski Karmel je duboko zahvalan Veri Knežević za rad i vedru požrtvovnost u ovako odgovornoj ulozi.

Zahvaljujemo i profesoru Tinu Kuliću, koji je pažljivo tekst pregledao i lektorirao.

Čitatelji će već od prvih stranica knjige primjetiti, da su tu i tamo neki izrazi ostali na španjolskom jeziku, materinjem jeziku Terezije Avilske. To je francuski original zahtijevao a i našemu prijevodu daje neki poseban čar i ljepotu. Ipak, da bi se ti izrazi shvatili, popraćeni su, pri prvoj primjeni, odgovarajućim značenjem na našem jeziku.

Također će čitatelji naići na neke pojave u Terezijinom životu kao što su: viđenja. Viđenje je nadnaravna milost, koju je Gospodin raznim ukazanjima Tereziji iskazivao.

Mistično bogoslovlje nas uči da su tri vrsti viđenja: tjelesno, maštovno-imaginarno i umno-intelektualno. Terezijina vremena bila su puna takvih pojava, dok se moderna duhovnost nerado bavi viđenjima, govorima, ekstazama i sličnim fenomenima.

Terezija poučava dušu kako će razaznati da li je viđenje od Boga, od zloduha, ili od mašte. Ona upućuje dušu kako da se u njima vlada i o njihovim učincima. Terezija opominje dušu, da se viđenja čuva i da

ne želi ići tim putem, a sama se, u vezi tih pojava, obraća učenjacima, koji je kako veli — nikada nisu prevarili.

Papa se sprema da Tereziju od Isusa proglasi naučiteljicom Crkve i tako svim kršćanima našega vremena stavi pred oči Terezijin primjer i nauku. Istovremeno Karmel u domovini svima pruža Terezijin životopis da bi se po njezinom uzoru svi odazvali V. poglavlju dogmatske konstitucije »Lumen Gentium« koja nas poziva na svetost i na osjećanje s Crkvom.

Na blagdan sv. Josipa 1970.

O. Ladislav Marković
Karmelićanin

PRVI DIO

IZMEĐU SVIJETA I BOGA

»Sve što je bilo od Boga pružalo mi je veliko zadovoljstvo, ali svijet me je sputavao.«
Sv. Terezija od Isusa, Život, pogl. VII

I

SLAVA

1515. — 1528.

Don Alonso Sanchez de Cepeda je zabilježio:

»U srijedu, dvadesetosmog dana mjeseca ožujka, godine 1515, rodila se Terezija moja kći oko pola sata poslije pete jutarnje ure, u prvom svitanju dana.«

Jutarnje pozdravljenje je zazvonilo u crkvi Santo Domingo, zatim su se oglasila sva zvona avilska, ona s crkve San Juan, San Pedro, San Isidro y San Pelayo, San Gil, San Bartolomé, San Vicente, Santa Cruz, San Gebrian, San Nicolas, Santiago, San Roman, Mosen Rubi, na katedrali, na samostanima, od Benediktinaca do Karmelićana, od Klarisa do Augustinaca Naše Gospe od Milosti, od Franjevaca do Dominikanaca sv. Tome, od Cistercita i Cistercitkinja sv. Skolastike, Sv. Millana, sv. Ane do Dominikanki sv. Cataline. Od metalnih zvukova mnoštva svetaca u gradu podrhtavalo je staro kamenje; jer u Avili nije bilo ničeg osim kamenja i svetaca,« u Avili, *Santos y cantos.«*

Četvrtoga travnja zatražili su kum i kuma male Terezije, u njeno ime, u župnoj crkvi sv. Ivana »vjeru i vječni život.«

Istoga dana otvoren je samostan Utjelovljenja, zajednice Karmelićanki ublaženog pravila; otvorila su se vrata Božjeg hrama u koji ju je pozvao da uđe Onaj u čije ime je bila krštena »u ime Oca i Sina i Duha Svetoga.«

Dijete je dobilo ime, vjerojatno po dvjema prabakama: s očeve strane Tereziji Sanchez, i baki s majčine strane Doñi Tereziji de las Cuevas. Kum joj je bio ugledni građanin Avile, Don Francisco Nuñez Vela, komu je najvažnija bila misao o putovanju preko mora. Bilo je to u osvit novog doba, kada je prošlo jedva 20 godina kako je Kristof Kolumbo ponudio kralju Ferdinandu i kraljici Izabeli Katoličkoj vlast nad čitavim jednim kontinentom. Španjolska se nadimala kao karavela na snažnom vjetru, grudi Španjolaca, okrenute prema Zapadu odakle su sjale te obećane zemlje, širile su se od osjećaja vlasništva.

Alonsa Sancheza de Cepeda, koji je bio porijeklom iz Toleda, nazivali su u Avili »le Toledan«. Bio je napredan čovjek. U njegovoj knjižici uz knjige »Zgode iz Isusova života« i »Rasprave o Misi« od Guzmana, »Utjehe« od Boecea, nalazilo se i »Prekomorsko osvajanje« pisano na pergameni. Poštujući knjige i nauku, htio je da njegova djeca zarana nauče sricati, a prije sedme godine morala su tečno pisati.

Tko ga je poznavao, ćutio je prema njemu duboko poštovanje; sve je na njemu svjedočilo o plemenitom porijeklu i časnom značenju. Bio je poznat po velikom poštenju u svome ponašanju i postupcima, strpljiv i dobar, veoma pobožan i tako čovječan da nikad nije htio držati robove, premda je čovjeku njegova bogatstva doličilo da ih ima nekoliko. Malu Maurkinju koju mu je brat povjerio na neko vrijeme držao je kao vlastito dijete. Sadržaj njegovih razgovora bio je Bog, ratovi u Flandriji ili Italiji. Nosio je mač, držao krunicu na dohvat ruke, sam je upravljao svojim dobrima u Gotarrenduri i pazio da uvijek bude dovoljno žita, mesa, povrća i voća za potrebe njegove velike obitelji. Ništa nije želio, ali nije propuštao da poveća svoje bogatstvo, ako bi mu se pružila prilika, kao što nije zanemarivao ni prilike da služi kralju. Godine 1512. vidimo ga kako na poziv Ferdinanda Katoličkog odlazi u rat u Navarru, »jašući izvrsnog konja, oboružan kao vitez, dobro opremljen i odjeven za borbu, praćen mulama i tovarnim životinjama.«

Među avilskim uglednicima Alonso Sanchez de Cepeda slovio je kao bogataš. Nakon smrti svoje prve žene, Cataline del Peso y Henao, posjedovao je tri stotine sedamdeset četiri tisuće maravedija, lijepe zemlje, velika stada, kuće i mnogo nakita. Volio je raskoš, prsluci od ljubičastog damasta ili grimiznog satena, košulje izvezene zlatom ili skrletom, pozlaćeni mačevi s koricama od crnog baršuna i pozlaćenim pojasom, crveni i žuti pokrivači za konje iz Rouena, okov njegova oružja, kacige, rukavice, oklopi za cipele, sve to svjedoči da isposnik kakav je kasnije postao nije svojedobno prezirao kićenje.

Tri godine udovištva učiniše ga mrzovoljnim, ali kada se približio tridesetoj, oženio se Beatrizom de Ahumada »kršćankom koljenovićkom«, kao što je bila i Catalina del Peso. Njena je ljepota bila jednaka plemenitosti njena porijekla, ali je možda bila mlađa nego što se doličilo. Tada je upotrijebio sav sjaj da joj se dopadne. Ona je, kažu, pripadala porodici Davila »od kraljevske loze« sa trinaest krugova u grbu, koja se smatrala cvijetom kastiljskog plemstva i s visoka gledala na druge Davile kojima je u grbu stajalo samo šest krugova. Svadba se održala u Gotarrenduri a bila je tako sjajna da se još godinama spominjala. Zaručnica je radi svoje krhkosti izgledala još ljepša i dirljivija »veoma raskošno odjevena u svilu i zlato.«

Beatriz je u svome novom domu našla jednog dječaka i djevojčicu[3]. Godine 1511. donijela je na svijet svog najstarijeg sina Rodriga, a zatim 1512. Ferdinanda[4]. Kada se rodila Terezija ova dvadesetgodišnja majka morala se brinuti za petero mališana. Bio je to težak teret za njenu nježnu narav; tako ona unatoč svoje hrabrosti, postaje sve umornija kako su se rađali Lorenzo, Antonio, Pedro, Jeronimo, Juana i bez sumnje

deveti sin — »bilo nas je tri sestre i devetero braće«, podvući će jednog dana Terezija — Juan za čije se postojanje ne bi ni znalo da ga otac nije spomenuo u oporuci. Dakle brojna, izvanredno poštovana i ugledna obitelj.

Mora da su braća Sanchez de Cepeda, Alonso, Ruy i Francisco Alvarez de Cepeda uživali veliko poštovanje svojih sugrađana kad su se upustili u proces na kojeg se sigurno ne bi odvažili da su se imalo plašili da će u njemu stradati njihov ugled. 6. kolovoza 1519. apelirali su na sud kraljevske kancelarije u Valladolidu tražeći da im se prizna njihova »hidalguia«„ tj. njihovo plemstvo. Tome se suprotstavilo gradsko zastupstvo iz Hortigose općine Majalbalago, sela nedaleko Avile, koje je »tražilo od porodice Sanchez da kao poreznici obavezni plaćati porez, plaćaju 100 maravedija«. Ovi su to odbili tvrdeći da su »plemići po ocu i djedu«. Ali općina u Avili pozivala se na to da su sinovi Juana Sancheza iz Toleda, rođeni u Toledu »obraćeni židovi te su po ocu i djeca potomci židova«[5].

Arhivi Svetog Oficija u Toledu svjedoče da je 22. lipnja 1485. »Juan iz Toleda, trgovac, sin Alonsa Sancheza, koji živi u Toledu u župi sv. Leokadije... priznao pred gospodom inkvizitorima da je počinio brojne i teške zločine i prijestupe hereze i otpadništva protiv naše svete katoličke vjere[6].«

Svjedoci su izjavili da su vidjeli Juana Sancheza iz Toleda kako javno nosi »mali sambenito s križevima« dok je zajedno s drugima pokornicima izvršavao kaznu koja se sastojala u tome, da kroz sedam petaka ide u procesiji od crkve do crkve[7].

»Reconciliado« (onaj koji se vratio u krilo Crkve) napustio je Toledo i otišao u Avilu kamo je došao »odjeven kao trgovac«. Otvorio je u calle (ulici) del Andrino ili Endrino trgovinu raskošnim tkaninama, od sukna i svile, koja su već u Toledu njemu i ocu donijela bogatstvo. Otac, Alonso, Sanchez, vlasnik vinograda i nekretnina, pripadao je onim bogatim židovima, koji su u XV st. imali u Španjolskoj svoj dom i ženili svoje sinove »kršćankama koljenovićkama«; tako je Juan Sanchez iz Toleda oženio plemenitu Ines de Cepeda.

U ono vrijeme nije u tome bilo ništa zazorno. Sam kralj Ferdinand Katolički imao je u sebi židovske krvi po majci Doñi Juani Henriquez, koja je bila kći Admirala Kastilje i jedne židovke. Brakovi između židova i kršćana nisu bili sablazan u XIV i XV stoljeću. I glasovita imena u španjolskoj književnosti, filozofiji i mistici bila su židovskog porijekla. Tako npr. pjesnik Juan de Mena, Fernando de Rojas, autor *Celestine*. Fray Luis de Leon, redovnik augustinijanac, jedan od najvećih duhova i pjesnika svog vremena, Luis Vives, ponos španjolskih humanista i toliki drugi. Tu se ubrajalo i ime Torquemada. »O glasovitom dominikanskom teologu Juanu de Torquemada napisao je kardinal sv. Siksta, Hernando del Pulgar: »Djedovi mu bijahu iz obitelji Židova, koji se obratiše na našu svetu vjeru katoličku«, što znači da je prvi inkvizitor brat Tomas de Torquemada, rođak kardinalov, također bio EX ILLIS[8].«

Židovima su bile dostupne gotovo sve časti kao i katolicima, »sami kraljevi podijelili su nekim židovima naslov *»don«*, što je u to vrijeme bio znak visokog plemstva. Godine 1416. dao je kralj Ferdinand I Aragonski

naoružati »obraćenog« viteza Gila Ruiza Naiaria. Krvne veze i prilike znatno su utjecale na oblike života, otmjeni židov osjećao se kao plemić, gradio je hramove, kao npr. sinagogu El. Transito u Toledu, kojem su na zidove položili oružje Leona Kastiljskog... Biskup iz Burgosa, don Pablo de Santa Maris (Rabbi Salamon Halovi prije svog obraćenja) napisao je raspravu o *plemenitom porijeklu svojih predaka.*[9]

U takvim prilikama nije nimalo čudno što su se sinovi Juana Sancheza, koji je bio upravitelj ureda kraljevskih i crkvenih prihoda, služba koja se davala samo hidalgosima, ženidbama povezali s plemićima, gradskim upravnicima i savjetnicima. Radi svog utjecaja nisu više morali plaćati porez, te su ih štoviše priznali *»hidalgosima.«*[10]

Za braću Alonsa, Ruya, Pedra i Francisca Sanchez govorilo se u gradu: »To su veoma čisti ljudi, pošteni i bogati, konji su im lijepi, a oni su vrlo dobro odjeveni... Vladaju se kao hidalgosi i vitezovi pa zato posjećuju sinove plemenitih obitelji, u srodstvu su s uglednim ljudima iz Avile.« Jedna druga uzrečica hvali »odličnost njihovog razgovora.«[11]

Dobri govornici! Dakle mala Terezija imala se u koga ugledati. Isto tako u umjetnosti sticanja prijateljstava. Njen djed Juan Sanchez uživao je zaštitu najvišeg mjesta: bio je tajnik Henrika IV Kastiljskog, koji je bio prijatelj Maurima i Židovima.

Jedan od sinova njegove sestre bio je kanonik katedrale u Toledu, a cijela je obitelj bila povezana s visokim crkvenim dostojanstvenicima.

Rezultat procesa što su ga podigla braća Sanchez de Cepeda bio je priznanje njihovog »plemstva« 26. studenog 1520. (mala Terezija imala je tada nešto više od 5 godina). Tužilac je uložio žalbu ali je bila odbijena.

Alonso Sanchez de Cepeda nije se bavio trgovinom kao njegovi preci nego je živio od prihoda svojih dobara.

Njegova kuća, smještena na Plazuela de Santo Domingo, sučelice crkvi Santo Domingo, obuhvaćala je dvije zgrade međusobno povezane vrtovima i patijima. Bila je to lijepa i bogata kuća koja po svojoj prostranosti i udobnosti nije ni malo zaostajala za kućama porodice Nuñez Vela, Aquila, Polentino i Onate. Iznad vrata, ukrašenim golemim čavlima koje je iskovao valjan kovač, nalazio se hidalgosov grb koji je potvrđivao njegovo plemstvo. Pokućstvo je bilo lijepo ali ne raskošno. U skladu sa društvenim položajem obitelji Cepeda i tadašnjom modom, u kojoj je prevladavao talijanski i burgundski stil i prema tradicionalnoj patrijahalnoj jednostavnosti velikih kastiljanskih obitelji. Kod Don Alonsa nije manjkalo flandrijskih sagova i svilenih jastučića živih boja, ali ni tvrdih kožnih i drvenih naslonjača tzv. »sillones fraileros« — redovničkih naslonjača, majolika iz Talavera i Valencije, bakrenih posuda i svijećnjaka od kovanog željeza, koji su ukrašavali domove svih bogatih građana Avile i ujedno služili za svakodnevnu uporabu. Škrinje i ormari od tamne izrezbarene hrastovine bili su puni rublja, vunenog i lanenog povijesna, koji je sama domaćica namatala i tkala. Tako je radila i sama kraljica Izabela Katolička: njen muž nije nosio drugih košulja nego samo one koje je tkala njena ruka.

Doña Beatriz nije bila ni časka besposlena, premda je bila okružena brojnom služinčadi. Sluškinjama je prepuštala da liježu i bude djecu i sve

ostale poslove, ali sebi je zadržala pravo na nježnost i utjehu. Najmanja bol, oteklina ili ogrebotina smirivala se jedino u njenom naručju. Obilje borbene vitalnosti izražavalo se u silnoj trci i prodornoj vici što se razlijegala do najudaljenijeg patija. Omiljela igra avilskih dječaka oduvijek je bila tučnjava kamenjem.

Domaći vrt predstavljao je čitav svijet za Juana, Mariju, Fernanda, Rodriga, Tereziju, Lorenza, Antonija, Pedra i malog Jeronima. U njemu je uvijek bilo mnoštvo slugu i sluškinja koji su obrađivali kožu i drvo za potrebe ove velike obitelji. Tu se prelo, šivalo, pralo, okopavalo, sadilo, timarilo blago; tu su se užarenim željezom žigosale ovce. Sav taj svijet je čavrljao, pjevao, molio i drhtao, već prema novostima što su ih dobacivali putnici iz daleka jezdeći na konjima, ili čete arkebuzira iz Tercisa koji su polazili u rat. A oni su ponosno ponavljali kako kapetani primaju vojnike iz Avile »grada poštenjačina i vitezova« zadovoljavajući se jedino jamstvom njihova rodnog grada, toliko su bili na glasu zbog svoje hrabrosti. Tu slavu potvrđuje i ova poslovica:

Svaki je Avilac,
za rat spreman[12]...

Tako su se od usta do usta širile i priče o borbama ili intrigama što su ih protiv kastiljskih sloboština zapodjevali omrznuti Flandrijci koji su okruživali Karla V. Čini se da je za ljude toga grada, zaštićenog s osamdesetosam granitnih kula predstavljala stalnu opasnost po dušu i bogatstvo sve veća drskost Luterovaca onkraj Pireneja.

Nisu oni pomišljali na strah nego na borbu. »Avila vitezova i poštenjačina« uvijek je bila na strani križa i potlačenih. Borila se za slobodu, pružala utočište kraljevskoj djeci ili progonjenima. Alfonz VIII krenuo je iz Avile da ponovno osvoji svoje kraljevstvo i okružen građanima Avile odnio je glasovitu pobjedu nad muslimanima *»de las Navas de Tolosa«*. Isto su tako zidine viteškog grada štitile Alfonza XI kad je bio tek jednogodišnje dijete.

Ali isti taj grad znao je planuti strašnom srdžbom na one koji nisu dostojno nosili krunu. Tako je Henrika IV Kastiljskog, na koga je pala sumnja da nije pravi muškarac, Avila toliko zamrzila da su u jednoj groteksnoj ceremoniji napravili njegovu lutku, optužili je, sudili joj i svrgnuli.

Imena tih legendarnih ratnika bila su često još za života opjevana u romancama i tzv. *»coplas«*. Među njima i ime jedne žene, Jimane Blasquez. Terezija se nikad nije umarala slušajući kako je Jimena obranila gradske zidine koje su napali Almoravidi, dok je njen muž guverner bio odsutan sa svojim četama. Doña Jimena popela se na kule i povukla za sobom žene prerušene u muškarce s lažnim bradama i velikim sombrerosima. Tu su silnom vikom tako dobro izigravale branitelje, da su se Mauri uplašili i digli opsadu. »Nije naličila ženi nego snažnom caudillu.« Znači li to da svatko može vršiti velika djela? Djevojčica je sanjarila o tome.

Ove su priče obično počimale čarobnim riječima:

Tako vam je nekoć bilo...
Da nas mine zlo
Da nam dođe dobro
Za Maure zlo
Za kršćane dobro[13]

Bilo je tu priča i o ukradenoj i ubijenoj djeci, kojima su nevjernici vadili srce za svoje vračarije. Veliki inkvizitor Torquemada završio je g. 1491. nebulozan proces protiv krvnika Svetog Djeteta iz la Guardie, koje je bilo bičevano, okrunjeno trnjem i raspeto kakvih tridesetpet milja od Avile, spalivši ih na lomači.

Terezija se sažalila nad bezbožnicima:

— Hoće li biti prokleti? Zauvijek?

Pripovjedači su volili da ne odgovore na to pitanje nego su isticali opasnost kojom se izlažu djeca kada sama izlaze iz roditeljske kuće.

— A oni koji daju život za Boga, idu li oni u nebo? Zauvijek?

Braća su se čudila što se tako malo dijete oduševljava ratom i slavom. Bilo joj je pet godina, kada su se radi pobune Comunerosa u cijeloj Avili održavali tajni svečani sastanci, jer se Sveta Hunta okupljala u trijemu same katedrale. Kastilja je ustala protiv flamanskog cara Karla V u korist kastiljske kraljice Doñe Juane, kćeri Izabele Katoličke, koja je bila luda i radi toga zatvorena u Tordesillasu.

Grad zidina i svetaca imao je opravdan razlog da sudjeluje u pobuni. Naime, car mu je čestitao što je ostao neutralan i to je bilo dovoljno da grad postane središtem ustanka, a riječ *Comunidad* lozinka njegovih stanovnika.

Djeca obitelji Cepeda y Ahumada bila su izvan sebe, očarana ovim zavjereničkim ozračjem. Činilo se da i zidovi šapću imena zavjerenika. Šaputali su jedno drugom pod pečatom najveće tajne pojedinosti prizora polaganja zakletve: svaki se sudionik zaklinjao na križ i Evanđelje da će braniti sloboštine Kastilje od zloupotrebe careve vlasti. Narod nije znao da ne brani vlastitu slobodu nego povlastice plemstva; ne slobodu misli i kritičkog duha, nego nepovredivu Crkvu. *Comunerosi* su se borili s poklikom »Živjela Inkvizicija«.[14]

Dekan katedrale osobno je predsjedavao sastancima, ali to je bio gulikoža svoga stada, Pinillos, koji je jednim štapićem davao ili oduzimao sudionicima riječ. Bili su strah i trepet za sve koji nisu bili uz *Comunerose*. Don Alonsu, koji je često boravio na svojim imanjima u Gotarrenduri, a u Avili živio sve povučenijim životom, pošlo je za rukom da ostane neutralan.

To je trajalo godinu dana, sve do bitke kod Villalara, gdje su popularni Santiago y libertad ugušile kraljeve pristaše: *Santa Maria y Carlos*. Vođe bijahu pogubljeni, a kastiljski mladići usmjeriše svoje nade preko mora gdje su se nadali proslaviti; u Meksiko, kojeg je otkrio i osvojio Cortez davši mu ime »Nova Španjolska«.

Jedni preko mora, a drugi k Bogu.

Kad su u kući obitelji Cepeda umukle ratne pripovijesti, Terezija je počela zajedno s bratom Rodrigom, koji je bio od nje stariji četiri godine, čitati *Život svetaca*. Više nije sanjarila o tome da postane Jimena Blasquez, nego sveta Katarina. Ona se naime oduševljavala mučenicima više nego čim drugima, a krv koju su prolili sv. Andrija, sv. Sebastijan, sv. Uršula i njenih 11 tisuća drugarica poistovjetila je u svojoj mašti s njihovom aureolom. Nedjeljom je slušala u župi San Juan propovjednike koji su grmjeli protiv heretika, čiji su se spisi širili Španjolskom, ali još više su grmili protiv mlakosti kršćana. Slika prokletnika kako se grče u plamenu progonila ju je i u snu. Htjela je shvatiti smisao riječi »vječno«.

— To znači »zauvijek«, odgovarala je na njena pitanja Doña Beatriz. Ljeti u svježoj sjenci duhova, zimi, umlakoj toplini staja, raspravljala je Terezija dugo i povjerljivo sa svojim bratom i znalo im se zavrtjeti u glavi od ponavljanja:

— *Para siempre, Teresa! Zauvijek, Terezijo!*
— *Para siempre, Rodrigo*[15]*!*

Skrivali su se da bi mogli razgovarati o Gospodinu, svijesni da se tim zanimaju više nego je to djeci dozvoljeno. Terezijino je mišljenje bilo da je mučeništvo »jeftino kupljena[16]« Božja prisutnost. Nije ona prekomjerno ljubila Boga nego je željela uživati u nebeskim ljepotama koje joj je otkrio *Život svetaca*.

Na realističkim slikama crkvene umjetnosti mogla je vidjeti sav užas mučenja, ali to je još više raspaljivalo njenu maštu:

»... Sv. Lovro, svezan i ispružen na roštilju, plamenovi ga ovijaju žeravica izgleda kao živa, vatra je tako crvena da čovjeka hvata strah gledajući je... ovo plemenito tijelo izgleda izgoreno i ispečeno, utroba se otvorila, plamen liže i pustoši te grudi koje neće nikada zanijekati... Na jednoj drugoj slici vidi se Sveti Bartolomej svezan za stol, kako mu živom deru kožu... S druge strane kamenuju Sv. Stjepana... Kamenje se sudara u letu, a njegovo okrvavljeno lice i razbijena lubanja diraju svakoga tko ga gleda kako moli za svoje krvnike... I napokon Raspeti gol, poprskan krvlju, ranjena tijela od bičevanja, otečena lica, izvrnutih očiju, pocrnjelih usta, probodenih bokova[17]«. Oblikotvorenje patnje, ali kratke, u usporedbi s vječnom slavom.

— Dovoljan je, govorila je već tada Rodrigu, kratak trenutak odluke: *una determinacioncilla*[18]...

Ni Juan kojemu je bilo 15 godina i koji je već pomišljao na odlazak u vojnike, ni Marija, velika 13 godišnja sestra, ni Fernando, a najmanje Lorenzo, nisu smjeli prisustvovati razgovorima kad je dvoje djece tražilo načina, da mučeništvom što prije steknu vječnu sreću. Činilo im se da su roditelji »najveća zapreka[19]«. Njihova dob nije im smetala: nije li Avila podigla svoju najveću baziliku u čast troje malih mučenika, Vicenta i njegovih dviju sestara Cristete i Sabine, koji su za vrijeme Rimljana odbili da prinesu žrtvu lažnim bogovima? Bičevani i razapeti na kotač oni su i dalje slavili Gospodina Isusa, sve dok im kamenjem nisu razbili glave.

Pogani su zabranili da im se tjelesa sahrane, ali neka čudovišna zmija, koja je bila strah i trepet čitavog kraja, čuvala je smrtne ostatke nevinih mučenika plašeći ne samo ptice grabljivice nego i skvrnitelje leševa. Neki Židov, koji se ipak odvažio i približio, spasio se tek kada je zazvao ime Isusovo i obećao da će se pokrstiti.

Terezija je već zamišljala novu baziliku u Avili, koja će biti posvećena sestri i bratu mučenicima: Tereziji i Rodrigu.

Te godine je tursko zauzimanje Rodosa zgranulo odrasle ljude, ali je rasplamsalo želju za žrtvom djevojčice, koja nije ništa znala o zemljopisu. Zaključila je da će sad biti lako pronaći maurske zemlje i tamo poginuti, te da nikako ne može promašiti cilj, ako se uputi proseći putem koricu kruha »iz ljubavi prema Bogu«. Što je značila razboritost deset godišnjeg dječaka uz sestru koja je bila mlađa, ali je već tada posjedovala moć uvjeravanja?

Oboje su umakli iz kuće ranom zorom, čim su se otvorila kućna vrata, prešli most Adaja, i u uvjerenju da je to put za »maurske zemlje« krenuli prema Salamanci.

Tu ih je sreo ujak Don Francisco Alvarez de Cepeda. Stupali su čvrstim korakom, duga Terezijina haljina vukla se po prašini i jedno i drugo nosili su na štapu zavežljaj u kojem se nalazilo nekoliko korica kruha. Rodrigo kojeg su već boljele noge, brzo je priznao, dok je sestra čvrsto stisnula zube krijući svoju tajnu i svoju srdžbu. Odmah su ih odveli kući. Doña Beatriz, okružena uplakanom djecom i služavkama koje su glasno optuživale jedna drugu zbog nepažnje, pretraživala je zdenac uvjerena da su se djeca utopila. Pošto je prošla prva radost što su se vratili, Rodrigo nije podnio pljusku koju je dobio, onim stoicizmom kakvim je priželjkivao mučeništva:

— *La niña*, mala me je nagovorila.

I niña je bila kažnjena.

Poslije neuspjeha ovoga pothvata, Terezija je odlučila živjeti pustinjačkim životom. Ali sva skloništa od kamenja, koja je s mukom gradila u vrtu, odmah su se rušila: hoće li biti isto tako teško steći slavu Marije Egipatske, o pokorama koje su pjevale služavke, kao i slavu svete Cecilije i svete Agneze? Ubrzo su nestajali komadi stare odjeće, što su se vukli po kući: Terezija je osnovala redovničku zajednicu. Odjevena kao redovnica primorala je svoje rođakinje da se pokoravaju pravilima koja je ona izmislila. Naravno, ona je bila starješica. Čudeći se preciznosti njene mašte »sestre« su na znak njene ruke padale na koljena, ustajale, lijegale licem prema zemlji, ruku raširenih u obliku križa. Skrivala su se sva djeca u grmlje da bi mogle nesmetano moliti krunicu.

U to vrijeme činilo joj se da bi rado bila redovnica, ali manje »nego ono prije«, manje nego što je željela biti djevica i mučenica ili pustinjak u pustinji. Klauzura nije zadovoljavala njenu sklonost za izvanrednim.

God. 1522 bilo je devetero djece iz dva braka, sedam dječaka i dvije djevojčice. Doña Beatriz, premda još uvijek lijepa, nema više onog čara nevjeste odjevene u svilu i zlato: sada su haljine od žute kineske svile s prorezima postavljenim crvenim, bogato izvezene suknje od skrletnog satena, što ih je nekad nosila uz steznike od ljubičastog damasta s crnim

baršunastim prugama, samo sjajni ostaci na dnu škrinja koje katkada otvara na Terezijinu molbu. Ova žena od jedva 27 godina, koja je radi slabog zdravlja teško podnosila buku i razgovor, odjevala se skromnije i svojevoljno se zatvarala u kuću. Često je, ispričavajući se slabim zdravljem, odbijala posjete prijateljica pa i bližih rođaka. Njihova su joj djeca izgledala lošim društvom za njenu djecu, tako da je napokon alka na kućnim vratima veoma rijetko remetila njen mir. Povodila se za mužem u pobožnosti, ali je postojao jedan fantastični svijet u kojem je lutala sama: viteški romani. Sama? Ne: Njima se oduševljavala cijela Španjolska. U to isto vrijeme mladi časnik, Inigo Loyola, zanosio se Amadisom iz *Galije*.

Za Don Alonsa moda nije bila mjerodavna; on je tvrdio ono što će kasnije napisati Perez de Moya: ove su priče »zamka koju đavao postavlja nježnim čuvstvima gospođica i lakomislenih mladića[21]«.

Doña Beatriz nije se osuđivala raspravljati s njime, ali je u sebi mislila da muž, petnaest godina stariji od nje, u mnogome pretjerava. Imaju li te knjige ikakvog drugog utjecaja na nju, osim što je zabave u njenim dugim bolestima i u večerima nakon dana provedenog u kućnim poslovima i oko djece? Je li zato njena pobožnost manja, manje stroga? Zanemaruje li svoje dužnosti? Naravno. Bilo je na pretek razloga koji su bili u prilog tim fantastičnim knjigama tvrdeći da su »veoma potrebne da bi raspalile hrabrost onih koji rukuju oružjem i potaknu odvažne ljude da se povedu za primjerom predaka... U njima su cvale kreposti i slava«... »Tako je i u djeci razvila sklonost tim pripovijestima štiteći ih »da se ne upropaste opasnim razonodama[23]«.

Naročito u Tereziji.

Nakon bijega u »maurske zemlje« Doña Beatriz je posebno bdjela nad ovim djetetom koje je bilo nemirnije od svoje braće. U zimskim večerima djevojčica bi ulazila u majčinu sobu i nalazila je kako sabrano čita sjedeći na jastucima prostrtim po velikom flandrijskom sagu. Don Alonzo se još nije vratio s obilaska po Gotarrenduri ili sa šetnje sa nekim prijateljem, ozbiljnim kao i on; dječaci vježbahu s učiteljem mačevanja, Marija bijaše na propovijedi; sve je u kući bilo tiho. Terezija bi sjela uz brasero i bacila na raspaljenu žeravicu šaku suhe lavendule jer je uživala u njenom plavom i mirisavom dimu.

Doña Beatriz bi joj govorilo o Božjoj ljubavi i Blaženoj Djevici:

— Ona je prava tvoja Majka.

Radi svojih čestih trudnoća i sve težih porođaja plašila se da neće dugo živjeti, a zabrinjavao ju je Terezijin žar za izmišljanjem. Nastojala je smiriti taj žar držeći neprestano zaposlen njen duh i ruke: učila je vesti, dajući joj da svilom nježnih boja izrađuje lijepe uzorke, koje je ona sama risala. Ali osamljena i previše nježna odgojiteljica nije mogla da uz Blaženu Djevicu ne govori i o svojim omiljenim junacima: Lisaurutu, Palmerinu, djetetu Esplandianu i o Amadisu, vitezu mora:

»Kćerka kralja Lisaurta bijaše Orijana, najljepše stvorenje koje je ikad postojalo. Bila je tako lijepa da su je zvali Neuporedivom. Kraljica joj je dovela Viteza mora, da joj služi i rekla joj:

— Mila moja, evo Viteza koji će vam služiti.

— Sviđa mi se, odgovorila je Orijana.

Vitezu se tako duboko utisnula ta riječ u srce da je nikada nije zaboravio. Kako priča dalje kazuje, nikada mu nije dosadilo služiti je a njegovo je srce uvijek počivalo uz nju. Njihova je ljubav trajala cijeloga života, on je nju ljubio kao što je ona njega ljubila, i tako se ni jednog časa nisu prestali ljubiti...«

— I ljubili su se uvijek, uvijek, uvijek? — pitala je Terezija majku.

Doña Beatriz bi odgovorila:

— Vječno.

Zar ljubav, kao i slava, nema druge cijene nego uvjetom da traje »zauvijek«?

Ova je misao katkada zaokupljala Tereziju koja je rasla. Obitelj Cepeda y Ahumada provodila je ljeto u Olmedu kod bake Doñe Terezije de las Cuevas, ili na svom dobru u Gotarrenduri, udaljenoj tri milje od Avile. Odlazili su tamo kočijom uz glasnu zveku posuđa i s mnoštvom zavežljaja. Premda su Tereziju dugo očaravali zvončići koji su zveckali o vratovima mula, upregnutih u kočiju, sada je više voljela jašiti na konju sa starijom braćom: uživala je da se dive njenoj odvažnosti i spretnosti.

U Gotarrenduri je nalazila ono što je cijeloga života najviše voljela: ladanjsku kuću jednostavnih linija, lijepo zatvoren povrtnjak, golubinjak, vinograde, polja, no iznad svega vidike prekrasnih daljina. Tu je naučila ljubiti seljake svoje Kastilje i osvajati njihovu ljubav. Novac iz njene male novčarke odlazio je na milostinju skitnicama i siromašnim susjedima. Otac komu je bila posebice draga ljubimica, volio ju je baš radi njene čuvstvenosti i veselja.

Godinu dana nakon Augustinova rođenja, Doña Beatriz donijela je na svijet Juanu, koja je nesumnjivo dobila ime po Juanu, najstarijem sinu Dona Alonsa, koji je poginuo u ratu protiv Franje I. Majka je poslije poroda teško bolovala te se obitelj nije mogla vratiti u grad početkom jeseni. Jedva je smogla toliko snage da se u satima kad je sunce još bilo jako, dovuče do golubova, koje je veoma voljela. Terezija bi je podržavala ne shvaćajući zašto je majka tako lagana.

24. studenog 1528. vedre duše napisala je oporuku: »Dušu predajem Svemogućem Bogu koji ju je stvorio i otkupio svojom Predragocjenom krvlju. Tijelo vraćam zemlji od koje je napravljeno[24]...«

Kada je umrla lice joj je bilo spokojno te su djeca provjeravala da spava.

Posmrtna povorka krenula je u Avilu prije zore. Seljaci su hodajući pratili kola koja su vukli volovi, služinčad je nosila upaljene zublje. Terezija, pripijena uz stariju sestru, promatrala je kroz suze njihova treperava svjetla. Ipak nije odmah shvatila svu težinu nesreće što ju je snašla: još nije poznavala prazninu koju smrt ostavlja među živima.

Ubrzo se osjetila tako samo i slaba da ju je uhvatio strah. Doña Beatriz ju je čuvala od zabluda prve mladosti ali je nije upozorila na njih. Rijetke su bile osobe koje su mogle prekoračiti prag obitelji Cepeda y Ahumada. Ali žalost je dovela prijatelje i rođake. Terezija u žalobnoj

odjeći prvi puta čuje da je lijepa i uzbudila se radi toga. Čas kasnije plače od stida.

Molila je Rodriga da ponovno pođu putem kojeg su izabrali kad su tražili mučeništvo, ali je sama morala otići u sklonište svetog Lazara. Tu je klekla pred slikom Naše Gospe od milosrđa, koja je bila svjedokom njihovih djetinjih zakletvi da će umrijeti kako bi stekli nebo. Naivnim, ali već ucviljenim srcem, molila je Djevicu Mariju da joj bude majkom.

II

LJUBAV

1528—1531

Terezija de Ahumada y Cepeda ima 15 godina. Njena je majka u toj dobi bila već udata, ali ona je uz zamišljenog oca, rastresenu sestru i lakomislenu braću, prepuštena iznenađenjima srca.

Lijepa je, i više nego lijepa: sama ljupkost. Ozbiljni Fray Luis de Leon napisat će da su mu njegovi ukućani rekli kako radi nje »gubi glavu« svatko tko joj se približi. »Njena ljepota, briga koju posvećuje svojoj osobi, finoća njenog razgovora, umiljatost i čednost njenog ponašanja još je više poljepšavaju. Svjetovnjak i svetac, raskošnik i asketa, stari i mladi, svi su postali njeni robovi, a da ona nije izgubila ništa od onoga što duguje samoj sebi. U isto vrijeme dijete i djevojka, svjetovna osoba i redovnica, bila je za sve koji su je vidjeli ono što je magnet za željezo[1].«

Tko je dakle mogao uvjeriti od ništavnosti svih radosti ovoga svijeta bogatu i razmaženu djevojku, obdarenu đavolskom ljepotom i »izvanrednom« ljupkošću crta. Bujna kestenjasta, naravno valovita kosa otkrivala je visoko čelo i kovrčala se oko nasmijanog lica za koje se radi živahnosti crta i izražajnosti nije znalo je li okruglo ili ovalno. Ravan nos, zaobljen pri vrhu, suzivao se prema čelu i zajedno s lukom obrva tvorio visoku čistu crtu. Izrazu su pridonosila usta, puna i crvena nad blještavim zubima, i oči, crne, blago ispupčene, okrugle ali lijepo smještene, koje su sjale od oduševljenja i nježnosti, pune nestašnosti i koketerije. Put joj je bila bijela i ružičasta na jagodicama. Tri madeža kraj usana davala su njenom smiješku još veći čar. Bila je dobro građena, srednjeg rasta, na glasu radi ljupkosti svoga hoda i divnih ruku. »Savršena u svemu imala je još nešto što se ne može opisati[2]...« To nešto bio je čar koji izmiče riječima.

Kako je samo voljela čuti da je lijepa! Ne: nije mogla vjerovati da u tome ima kakvog zla.

Sa željom da se dopadne probudio se u njoj i smisao za dotjerivanje koji se u tako rafiniranom obliku rijetko susreće kod djevojke njene dobi: njegovala je kosu i ruke, nabavljala masti, šminku, mirise i provodila

više vremena uz zrcalo nego moleći krunicu. Izmišljala je frizure, dizala pletenice po uzoru na kraljicu Izabelu, upotrebljavala ulje za ljepotu, čistila kožu sokovima biljaka, čupala obrve, mirisala se mošušom ili bergamotom i šminkala obraze. Nosila je ogrlice od andre, od bijelih ili ružičastih koralja nanizanih na vrpce, ali posebice je cijenila jantar koji je isticao tamni bljesak njenih očiju.

Najveća joj je radost bila izmoliti od oca haljine od Doñe Beatriz, osjećala se laganom u toj teškoj odjeći što se plela oko njenih malih, lijepo oblikovanih nogu, u cipelice od meke kože izvezene srebrom. Čarape su, razumije se, bile prozirne.

Sve to »bez zle nakane« i bez pomisli da ikoga navede na vrijeđanje Boga[3]. Terezijina koketerija u njenoj šesnaestoj godini je normalni nestašluk prave ženstvenosti koja se budi na život. A njenu sklonost prema romanima osjeća svaka djevojka njenih godina.

Još uvijek je oduševljavaju viteški romani, sama priznaje da je »bila zadovoljna tek onda kad je imala novih knjiga[4].« Uvijek kriomice od Don Alonsa. I ona je upoznala uznemireno lupanje srca na glas očevih koraka; jastučić bi bacala na otvorenu knjigu i brzo dograbila vezivo, sileći se da joj glas bude miran. Znala je za zlovolju kad se mora prekinuti priča na najuvjerljivijem mjestu, i poći na *estrado* da dočeka stare rođake, odigra s ocem partiju šaha, ili da sa sestrom Marijom uredi kućne račune.

Ove uzbudljive priče bile su omiljeli predmet njenog i Rodrigovog razgovora. Ona bi ga pozivala i čitala mu odlomke. Oboje su se posebno zanosili *Traganjem Sv. Graala*. Knjiga je svršavala ulaskom Galaada, sina Lancelotova u nebesku slavu: »Anđeli ga odjenuše u zlatnu haljinu, staviše mu na glavu krunu od dragocjenog kamenja, a na desnicu zlatan prsten. Tako je sveti Graal uznesen na nebo...« Jedan čas bi ponovno osjetili nostalgiju za svojim uzbudljivim djetinjstvom, a Terezija bi dugo sanjarila o toj zlatnoj odjeći, krunama i prstenju nebeskih zaruka, da joj nisu donijeli roman kojeg je dugo željela *Olivanta od Laure*.

Terezija je živjela sa svojim junacima iz knjiga, uzdisala je kad bi zaljubljenik našao svoju ljubljenu, poslije svladanih poteškoća i zapreka.

Ove idile nisu se odlikovale naročitom moralnošću: veoma plemenite gospođice... djecu — vanbračnu — kupale bi njihove majke suzama i unatoč toga izlagale ih sigurnoj smrti. Tako je Palmerin od Olive bio ostavljen u gori i u kolijevci od vrbova pruća, obješen na jednu maslinu; Amadisa je njegova majka Elisena prepustila moru u čamcu nalik lijesu: odatle njegovo ime Vitez od mora. Ova djeca ljubavi spasavala su se čudom da bi i oni postali vitezovi bez straha, iako ne uvijek i bez mane, i — plodni. Ali u to doba nije bilo tajne o tome kako djeca dolaze na svijet. A ovim robusnim kršćanima tjelesni grijeh nije bio najveći grijeh.

U tim je pričama prevladavalo isticanje viteškog duha. Terezija je bila previše razumna da bi vjerovala u istinitost čudnovatih dogodovština, ali isticanje veličine časti, želje za slavom, sve je to bilo istinito i sači-

njavalo srž tradicije njenog naroda i zemlje. Juan njen polubrat poginuo je u ratu, a najmlađi sinovi Don Alonsa de Cepeda vidjeli su sebe već kao buduće Conquistadore, osvajače. Istina je, hranili su se romanima, ali su isto tako znali napamet nagovor biskupa Don Pelaya kojeg je održao prilikom proglašenja dvojice aviležanskih junaka, Yaguea i Minga Pelaez, vitezovima. Oponašali su prizor, a jedan od njih je deklamirao:

»Plemenita gospodo, koji ćete danas biti proglašeni vitezovima, imajte na umu što je to viteštvo: viteštvo je plemstvo, a plemenit čovjek ne nanosi nepravdu niti čini podlosti. Vi se, dakle, u prvom redu morate zakleti da ćete iznad svega ljubiti Boga, koji vas je stvorio i otkupio svojom mukom i krvlju; zatim da ćete živjeti i umrijeti u svetoj vjeri, i nikada je nećete zanijekati. Isto tako ćete obećati da ćete odano služiti kralju, svome gospodaru. Zaklet ćete se da nećete služiti za novac ni jednom kralju ni mogućniku, bio on Maur ili kršćanin. Obećat ćete da ćete u bici radije umrijeti nego pobjeći. Obećat ćete da će Vam jezik govoriti samo istinu, jer je lagati podlost. Obećat ćete da ćete uvijek biti pomoć i zaštita siromaku, da ćete biti branitelji svake žene ili gospođice koja vas pozove u pomoć, boreći se za nju protiv svakog mogućnika koji bi joj htio nanijeti zlo. Obećat ćete da nećete biti hvalisavci u svojim razgovorima, nego ponizni prema svakome, govoreći umjereno, časteći i štujući starije ljude. I nikad nećete nikoga nepravedno izazvati.«

Djeca Alonsa Sancheza y Cepeda poistovjetila su kult prema junacima sa svojom sklonošću za pustolovinama.

Terezija je bila obdarena onim oblikom mašte, koji se smjesta pretvara u akciju. Tako je zajedno s Rodrigom — oduvijek njenim najmilijim bratom — počela pisati roman. Ne govori li se da je pisac Palmarina od Oliva bila žena? Nakon uzaludnog traženja slave u mučeništvu željela je književnu slavu. Dva mlada bića rođena istog dana i s malom razlikom od četiri godine opet su postala nerazdruživa; nakon dugih razgovora i savjetovanja Terezija je uzela pero.

Na naslovnoj stranici jedne bilježnice ponosno se isticao naslov: *Vitez od Avile*, od Terezije de Ahumada i Rodriga de Cepeda.

Njihov junak, Munos Gil bio je poznat u analima njihova rodnog grada. U ovom pothvatu Terezija je po prvi puta dokazala svoju sposobnost inicijative i smisao za formiranje i reformiranje. Zašto, — govorila je samoj sebi — uvijek osobe iz Engleske ili Francuske? Čemu izmišljati velebne dogodovštine, kad su i autentični podvizi kastiljskih avilskih junaka jednako zanimljivi? Ova djevojčica je već tada pokazala realnost u svojoj sklonosti za izvanrednim, te je kao odskočnu dasku za svoje snove uzela tlo svoje domovine. Luis Zapata, nakon što je opisao autentične podvige Juana Fernandeza, braće Ramiro de Cardenas i Jorge Manriquea »koji je jednim zamahom mača probo svog protivnika s kraja na kraj, probušio sedlo i ranio konja[5]«, uskliknut će: »što bi se mene ticali izmišljeni udarci Amadisovi i strahoviti napadi divova, kad bi se u Španjolskoj našao pisac koji bi slavio Španjolce[6]«. Terezija je osjetila tu prazninu i odlučila da ona bude taj pisac. Listići su se gomilali mjesecima. Rodrigo je često više volio jahanje, lov, ratničke igre ili udvaranje lijepim

djevojkama nego pisanje, ali njegova je sestra bila uporna te joj on prepustio slavu oko dovršenja djela. Rođaci i prijatelji klicali su oduševljeno, hvalili su živahnost stila, kolorit, izvrsnu povezanost radnje, pa je mnogi literata priznao da autor, unatoč svoje mladosti pokazuje veliku pronicavost duha.

Ali prošla je zima kada je bilo ugodno pisati pored vrasera. Proljeće je šaputalo da je sa petnaest godina ljepše doživljavati nego pisati pa i onda kada se radi o borbi između strasti i poštenja.

Otkad mu je umrla žena, Don Alonso je stroži nego ikad, zatvorio je posjetiocima vrata ukrašena grbom što su gledala na *Plazuelu.* Ali postojala su skrivena vrata u zidu koji je dijelio Don Alonsove vrtove od onih njegova brata.

Sinovi Don Francisca Alvareza de Cepeda zvali su se Pedro, Francisco, Diego i Vincente; kćeri su bile Beatriz, Ana, Jeronima i Ines. Tu je bila i Elvira, kći Ruya Sancheza y Sepeda. Lijepa četa mladosti kojoj su se pridružila i starija Terezijina braća Fernando i Rodrigo. Marija se držala po strani. Ona je imala 24 godine. Bila je ozbiljna kao i otac, zaručena za isto tako ozbiljnog čovjeka Martina Guzmana y Barrientos, a njihova smirena zaručnička nježnost obasjavala je kuću i duge šetnje po mjesečini.

Čim bi Don Alonso otišao u Gotarrenduru, ova bi vesela mladež plesala, pjevala i nestašno se zabavljala. Ima li što prirodnije od toga? Terezija je voljela biti ljubljena, a jedan od njenih bratića ju je obožavao. Koji? Francisco ili Pedro? Diego ili Vincente? Ona ne spominje ime. Sve što je rekla o tim rođacima jest: »Bijahu moje dobi, nešto stariji od mene. Zajedno smo provodili vrijeme; veoma su me voljeli, a ja sam ih zabavljala svime što im se moglo sviđati i slušala ih kad su govorili o svojim sklonostima, djetinjarijama i nestašlucima. Što je najgore, duša se priklanjala uzroku svega njenog zla[7]...« Terezija je dopuštala da je prožme čuvstvo kojim je drugoga nadahnjivala: »Čim bih osjetila da se nekome dopadam, ako bi mi se učinio valjana ponašanja, obuzela bi me naklonost prema njemu, tako da sam bila povezana s njim u mislima[8]...« Teško bi bilo to izraziti s manje riječi.

Nikoga ne imenuje, šuti o onome koji ju je uznemirio, ali bio je rođak kojeg nije vidjela cijeloga života, dok je sa svim drugima ostala u tijesnoj vezi: bio je to Pedro. Smijemo li zaključiti da je Pedra ljubila? Zašto bi ga inače izbjegavala ona, koja je bila tako vjerna u svojim rodbinskim osjećajima? Postojao je razlog: potreba čiju je nužnost uvijek isticala: »iščupati sve prigode«[9].

Ne smijemo u toj mladenačkoj ljubavi, za koju se kasnije gorko kajala, tražiti ništa osim onoga što sama priznaje. Optužuje sebe radi zadovoljstva što ga je nalazila u razgovorima s jednom sestričnom, koja nije tjeskobno birala svoje zabave i čiju je sklonost taštini i sama osjećala. Je li ta sestrična uživala glas lakomislenije nego što je dolikovalo? Doña Beatriz je odvraćala svoju djecu da se s njom druže, ali nije bilo ništa određenoga radi čega bi joj trebalo zabraniti pristup u kuću. Don Alonso i razborita sestra kudili su to prijateljstvo, ali bez uspjeha. »Bila sam

veoma uporna u svim lošim stvarima«, priznaje Terezija. »Dovoljna je bila moja sklonost prema zlu. Dapače, imali smo služavke i u njima sam nalazila sudionice u svemu što je zlo. Da me je neka od njih dobro savjetovala, možda bih je poslušala, ali zasljepljivao ih je probitak — odmah predočavamo zaljubljenika kako im pruža zlatnike — kao što je mene zasljepljivalo moje nagnuće. Nisam bila sklona zlu, moja se narav gnušala od svega što je bilo nečasno, ali voljela sam provoditi vrijeme u ugodnim razgovorima. No prigoda je bila tu, opasnost je bila na dohvatu ruke i ja sam izlagala neprilikama oca i braću. Bog me tako dobro čuvao da je spriječio moju propast protivno mojoj volji.«[10]

U ono vrijeme, kad je svaka strast išla do kraja, običaji su davali pravo ocu i braći da ubiju zavodnika, pa nije bila rijetkost da neka ljubavna pustolovina završi s nekoliko leševa. To su bile drame časti o kojima Terezija govori. Ukoliko ne bi krivca prisilili da se oženi sa svojom žrtvom. Primjer ovakve raspuštenosti davali su oni iz višeg društva odozgora: kraljevska nezakonita djeca, djeca velikaša pa i crkvenih dostojanstvenika imala su pravo na naslove i povlastice. Vanbračno dijete neke djevojke koje je moglo dokazati *limpieza de sangre,* čistoću krvi koja se nije pomiješala ni s maurskom ni sa židovskom, imalo je gotovo ista prava kao zakoniti potomak miješane krvi.

Lijepe gospođice imale su široko srce, a ljubavnici nisu škrtarili sa naklonošću, ljudski život nije mnogo značio. Muškarac i žena koji su prkosili ocu plemiću i djevojčinoj družbenici da bi se sastali, stavljali su zakone ljubavi iznad razboritosti. Čast je branila sramotu ali je isto tako branila i strah.

Terezija nije osjećala straha, ali nije dozvoljavala da se na nju pokazuje prstom, niti da je netko oženi iz dužnosti. Ako se trebalo braniti od drskih pokušaja, činila je to dvostrukim nagonom što ga daje čistoća: nagonom tijela i željom da sačuva svoj ugled. Često se zaboravlja da je strah čiste djevojke pred zahtjevima muškarca isto tako nagonski kao što je i tjelesna privlačnost.

Terezija ima ispriku za svoju tajnu ljubav: njen ispovjednik i druge kreposne osobe nisu vidjele nikakva grijeha u sklonosti prema mladiću koji je izgledao »sretna prilika za brak[11]«.

Radilo se dakle o prolaznoj zaljubljenosti, ili o ljubavi, jer kad se radi o osjećajima Terezija de Ahumada nema površnosti pa ni u doba njene mladosti.

Ona govori o zaljubljenom bratiću, sestrični i služavkama saučesnicima. Tome vjerojatno možemo dodati nekoliko tajnih sastanaka, nekoliko pisamca, veliku smućenost, zahtjeve, suze, kajanja, ljubomoru, svu onu pomutnju što prva strast budi u vatrenom srcu. Morali bismo osuditi svaku pretpostavku koja se ne bi dosljedno držala onoga što sama Terezija priznaje.

Ipak možemo zamisliti ljubav lijepe, prpošne i dobro čuvane djevojke. Jedna stara romansa, dijalog između dviju sestara toliko liči prijekorima što ih je Marija morala njoj upućivati, da vjerujemo da je njihov razgovor ovako otprilike izgledao:

»Miquela prekorava svoju sestru Juanillu: Govori joj riječi koje bole:

»Još jučer si bila umotana u svoje pelene, sasvim malena, a danas se kitiš više od ostalih djevojaka, tvoja radost su uzdasi, tvoje pjesme tužaljke, zorom se dižeš i kasno liježeš. Kada vezeš ne znam na što misliš, jer gledaš uzorak a radiš krivo. Kažu mi da si zaljubljena. Ako majka sazna, bit će nam veselo. Zakovat će prozore i zabraviti vrata; nećemo više smjeti na ples. Zapovjedit će tetki da nas prati u crkvu, tako da prijateljice neće moći razgovarati s nama. Kad nekuda ode, naložit će družbenici da nas prati očima, da promatra prolaznike i vidi hoće li se koji zaustaviti pred rešetkama i koja će od nas okrenuti glavu...«

Juanilla odgovara:

»Aj Miquela, sestro moja! Kakvih li sumnja! Nabrajaš moje jade, premda ih ne poznaš. Osjećala sam naklonost prema Pedru, Juanovu sinu, koji je pošao u rat, njegove su me jadikovke ganule.

Ali odsutnost ga je učinila prevrtljivim...«

Stroga Miquela u liku Marije de Cepeda grdi Tereziju koja vjeruje da znade bolje nego iskusne osobe.

» — Tvoji će jadi rasti zajedno s tobom. Ako sumnjaš, čuj ovu izreku:

»Još si dijete a već ćutiš ljubav, što će biti kad budeš zrela za ljubav[12]?

Sigurno je da Terezija drži samo do onoga što će trajati »uvijek, uvijek, uvijek.« Nisu je uzalud hranili *životom svetaca* i romanom o Amadisu i Oriani.

Marijino vjenčanje je bilo povod za svečanosti, na kojima zaljubljena Terezija iznenađena primjećuje da još uvijek uživa što može drugima zavrtjeti glavom. Pati gledajući svoga udvarača gdje oblijeće oko drugih uzvanica.

Svadba se održala u Villatoro, gdje je Martin Guzman de Barrientos imao plemenite rođake. Mjesto se nalazi na pola puta između Avile i Castellanos de la Cañada gdje će mladi par živjeti. Počelo je dakle veselim jahanjem. Nekoliko dana trajale su samo svečanosti, lijepi turniri, pjevanje i ples uz zvukove tamburina, frula ili gusala, igre na polju sa svim prijateljima i cijelom obitelju, uključujući tu, razumije se, i blize rođake, nerazdvojne sinove i kćeri ujaka Francisca.

Marija i njen muž došli su stanovati u Avilu, u očinsku kuću, dok se ne dovrši uređenje njihovog doma u Castellanosu.

Godine 1531. bila je značajna za grad poštenjačina: u mjesecu svibnju stigla je kraljica Izabela s malim princom Filipom. Održane su svečanosti u kojima je budući Filip II, koji je tada imao 4 godine, zamijenio svoje dječje haljinice s prvim viteškim odijelom. Strogost običaja portugalske princeze morala je ustuknuti pred službenim programom. Avila okićena sagovima i zastorima, čije su svježe boje pjevale na granitu, bila je krcata dvorjanima; njene stroge ulice oživjele su od povorki, na trgovima su se odigravali turniri i dvoboji, neprestano je odjekivao konjski kas, zvonila su zvona i čula se glazba.

Jedna od najljepših djevojaka avilskog plemstva nije mogla izostati s tih svečanosti. Terezija koja se tako dobro znala prilagoditi prilikama, sa zadovoljstvom je sudjelovala u svemu. Doživjela je veliki uspjeh i ve-

selila mu se, ali nije gubila glave. Bilo je trenutaka kada je ljubav prema Pedru i svjetovnim stvarima uzmicala pred vrtoglavim osjećajem praznine. Nije bila uzalud obdarena tako pravičnom naravi i tako spontanim značajem. Pretvaranje pred ocem i Marijom za nju je prava muka.

Dva mjeseca obilazila je svečanosti. Dvadesetšestog srpnja trebao je Don Filipe dobiti »odjeću kavalira«. Što se u međuvremenu dogodilo? 13. srpnja zatvorio je Don Alonso Tereziju u samostan. Imao je za to opravdan razlog: njena starija sestra trebala je uskoro otputovati u Castellanos u Cañadi, a nije dolikovalo da ona odlazi na zabave bez pratnje. Je li mislio da su bratići i njihova svečana odijela, baršunasti prsluci ukrašeni zlatnim gajtanima, nabrane ogrlice, našušureni rukavi s prorezima i kratki ogrtači ispod kojih je provirivao mač, previše zavodljivi da bi jedan ozbiljan i brižan otac mogao biti miran? Terezija nam sama odgovara: »Moj me je otac toliko volio, a moje je pretvaranje bilo toliko da me nije držao sposobnom za onoliko zlo koje sam već bila počinila. Nisam dakle izgubila njegovu naklonost. Postojale su sumnje, ali bez ikakvih dokaza: toliko sam se bojala da ne izgubim dobar glas, to sam svim silama nastojala da sačuvam tajnu[13].«

Morala je reći zbogom tajnama kao i staroj služavki saučesnici. Terezija je prolila nekoliko suza uvjerena da su to suze očajanja, no ona je isto tako plakala kad je morala skinuti svoju omiljenu ogrlicu od četverostrukog zlatnog lanca, prstenje, narukvice i duge zlatne naušnice koje odsada nije više smjela nositi. I ta sličnost njene tuge radi nemira u srcu i taština silno ju je smutila.

Doña Terezija de Ahumada imala je šesnaest godina i četiri mjeseca kada su je odveli u samostan augustinki Naše Gospe od Milosti. U vrijeme kada još nisu postojali djevojački zavodi, ove su redovnice primale bogate djevojke kojima je bilo više do toga da se usavrše u pobožnosti i krepostima nego da steknu neku naobrazbu. Općenito se smatralo da je za djevojku dovoljno da znade katekizam, čitati, pisati i pomalo računati, da bude dobra vezilja i prelja i da se donekle razumije u glazbu. Često su se spominjale žene koje su govorile latinski i grčki, što znači da u ono vrijeme to nije bila rijetkost. Znalo se za razliku između inteligencije, duha i velikog znanja, a dobro ponašanje je nalagalo da se žena predstavlja neznalicom umjesto da se ističe sa znanjem. Mnogo godina kasnije Terezija će ismijati jednu redovnicu koja se htjela prikazati neznalicom: »ja nisam tako »učena« (tan latrera) kao vi pa ne znam tko su bili Asirci[14] . . .« Ona je to sigurno znala, ali je imala dovoljno zdravog smisla da pruži svojim kćerima pouku o jednostavnosti.

Takvu je pouku i ona dobivala u samostanu Naše Gospe od Milosti. Ni jedan samostan u Avili nije bio tako poznat kao ovaj. Visoko porijeklo redovnica bilo je jednako njihovoj revnosti i strogom životu. Učiteljica mladih pitomica, Doña Marija Briceno y Contreras, nije ih napuštala ni danju ni noću. Spavala je u njihovoj spavaonici, pratila ih u kapelicu, te ni jedna od njenih ovčica nije mogla u govornicu bez njene pratnje. Njena pobožnost prema Presvetom Sakramentu bila je nagrađena jednim čudom: jednom kada joj je svećenik zaboravio dati pričest, a ona nije

mogla savladati jecanje, prisutni su vidjeli kako joj dvije ruke pružaju Presveto. Osim svetosti, ova je redovnica sigurno imala i mnogo čara, jer su je učenice unatoč njene strogosti obožavale.

Ali što je budnost jedne svetice prema dosjetljivosti djevojke koja je ljuta što su je zatvorili? Prvih dana bijah veoma tužna: no taštine su mi već bile dosadile, te sam samo sa strahom vrijeđala Boga i nastojala sam da se što češće ispovjedam. Bila sam tako smućena da sam već nakon osam dana, a možda i ranije, bila zadovoljnija nego u očevoj kući[15].«

Njene su je nove drugarice voljele jer joj je Bog dao milost da se svidi svugdje kamo god pođe.

Ipak joj nije ni na um padalo da postane redovnica. Takva joj je misao bila dapače »krajnje neprijateljska« (enemiguisima de ser monja), ali se radovala što živi u sredini gdje su mudrost i pobožnost bile veoma ljupke.

Terezija optužuje đavla, naročito onoga »vanjskog[17],« što je dopustila da joj naruše mir poruke: pisamca očajnog dragana koja je proturao kroz ključanice, rešetke govornice ili ih je slao po sestrični *de livianos tratos,* »lakomislenog vladanja.« Možda je došlo i do trenutačnih susreta kratkih radosti iza kojih su slijedile dugotrajne patnje. Ona nam ne bilježi pojedinosti činjenica i čuvstava koji su je odvratili od ljudske ljubavi još prije nego što ju je prožela Božanska ljubav. Ali postoji slučaj o kojem je ona mnogo govorila, i upravo zato što ga je tako rado razradila, nekoliko mu se puta navraćala i bila posebno privržena njegovoj junakinji, pomišljamo da je u njima našla srodne osjećaje, te da ju je zato tako dobro razumjela i suosjećala s njome: radi se o Doñi Casildi de Padilla, jednoj od najpoznatijih imena Španjolske i vlasnici najvećeg bogatstva.

Doña Casilda imala je dvanaest godina kad su je zaručili za njenog ujaka. »Počela je uživati u svjetskim počastima što ih je donosio njen položaj i koja su bila takva da su se morala dopasti njenoj nježnoj dobi. Ali tek što je bila dva mjeseca zaručena, kad ju je Gospodin rasvijetlio a da ona toga nije bila svjesna. Pošto je sretno provela dan u društvu sa svojim budućim mužem, kojeg je ljubila silnije nego što se čini mogućim u toj dobi, odjednom je obuze velika tuga što više ništa nije ostalo od toga dana i što će svršiti kao svi ostali[18]...« On je u to doba morao krenuti na put, a ona ga je toliko ljubila da se radi toga putovanja veoma rastužila. No Gospodin joj ubrzo otkrije razlog njene boli: njena je duša željela ono što nikada ne svršava.[19]...« »Gospodin, koji ju je htio za sebe, oduzeo joj je tu ljubav i nadahnuo je željom da sve ostavi. Neko vrijeme nije ništa drugo željela nego da se spasi i da traži najbolje sredstvo kojim će to postići. Činilo joj se da će uronjena u svijet prestati težiti za onim što je vječno[20].«

Ova sklonost prema počastima, ova ljubav tako snažna da je u svojoj pretjeranosti nalazila dokaz svoje ništavosti, ova potreba da ljubi »ono što neće nikada prestati«, da ljubi »uvijek, uvijek, uvijek«, ovaj tako ljudski plamen kojeg Gospodin gasi prije nego se dokopa tek ranjenog srca, nije li to upravo ono što je doživjela Terezija de Ahumada u svojoj

šesnaestoj godini? Zamišljamo je kako prima jednu od onih »poruka izvana« i kako je sjetna zbog kratkoće radosti koju je osjetila.

»To ubrzo prestade, i moja duša ponovno osjeti sklonost prema dobru što sam ga upoznala u ranom djetinjstvu. Činilo mi se da Njegovo Veličanstvo bdije nadamnom i traži način da me privuče k sebi.[21]« Kao i Doñu Casildu koja nije bila toga svjesna.

III

PRVI KUCAJ SUDBINE

1531. — 1533.

Djeca obitelji de Ahumada y Cepeda bila su neosporno loše odgojena. Očev asketski život i majčina pobožnost nisu mogli držati na uzdi osam dječaka i tri djevojke, pružiti njihovoj znatiželji zdravu hranu te usmjeriti njihovu nestrpljivost za sticanje vrlina. To nam dokazuje činjenica da se Terezija razmaženo dijete *la consentida,* ona kojoj se nije ništa uskratilo, promijenila onog časa kad je našla odgojiteljicu.

Maria de Briceño imala je tridesetšest godina. Jednoglasno je bila izabrana za učiteljicu mladih pitomica samostana Naše Gospe od Milosti, koje su nazivali *Señoras Doncellas de piso*[1], što od prilike znači »gospođice s kata«. Imala je izvanredan dar da se sporazumi sa svojim gojenicama, tj. da ih nakon, što ih je saslušala, navede da prihvate njeno mišljenje. Nije naglašavala svoje visoko porijeklo nego se isticala svojim razumom, očaravala svojom ljupkošću i usvajala duhovitošću. Je li ona mijenjala svoj način prilagođavajući je značaju svake pojedine? Jedno je sigurno, umjesto da Tereziji uskrati razgovore u kojima je ova toliko uživala, ona se služila njima: »Počela sam uživati u dobrim i svetim razgovorima s ovom redovnicom, radujući se što netko tako dobro govori o Bogu.[2]«

Terezija de Ahumada voljela je izmjenjivati tajne sa svojom sestričnom lakomislenog ponašanja. Marija de Briceño joj sada povjerava tajne: »Pričala mi je kako je došla da postane redovnica kad je pročitala u Evanđelju: »Mnogo je zvanih a malo izabranih«, te si je govorila o nagradi što je Gospodin daje onima koji sve ostave radi Njega.[3]«

Je li redovnica znala kako je lako utjecati na ovu djevojku, koja je bila sama spontanost, tako spremna na djelo da je svaka iskra čuvstva rađala nekim planom, koga je odmah morala ostvariti? Već u ranom djetinjstvu svako se njeno oduševljenje pretvaralo u čin. Mora da je Marija de Briceño to znala, jer se time poslužila. »U njenom dobrom društvu počela sam zaboravljati na navike što sam ih stekla u lošem društvu. U meni je ponovno oživjela želja za vječnim stvarima[4].« Terezija dodaje: »Moja nesklonost prema redovničkom staležu donekle je popustila.«

No njen ponos je stavljen na kušnju. Sve do tada svi su se pokoravali svojevoljnom djetetu. Uvijek je bila najljepša, najomiljelija, otac i majka

prepričavali su njene dosjetke, spominjali su što više crta njenog značaja; kovali su u zvijezde njen ukus, razboritost, duhovitost, njen dar za pisanje, njenu dosjetljivost u igranju šaha, njenu odvažnost na konju; ona je stvarala od veziva umjetničko djelo, a od obiteljskog objeda pravu svečanost. Znala je biti poduzetna. U Avili se govorilo:

— Terezija de Ahumada? ona će se udati za koga bude htjela!

Uvijek je pobjeđivala najvještije na njihovom vlastitom terenu. U samostanu Naše Gospe od Milosti po prvi puta je bolno iskusila da joj nedostaje stanovita tankoćutnost, veličina, savršenost: »Kad bih vidjela kako nekoj od mojih drugarica pod molitvom teku suze ili da posjeduje neku drugu krepost, veoma sam joj zavidjela, jer mi je srce bilo tako tvrdo te sam mogla pročitati cijelu muku Gospodinovu ne prolivši ni jedne suze. To me veoma žalostilo[5].«

Ova odvažna djevojka doprla je do praga zabranjenog područja. Zapreka je bila u njoj samoj: nesposobna je da shvati Boga i ljubi ga. Čudi se što u tom poniženju nalazi toliki užitak. Razlog je u tome što je ova pustolovna duša otkrila svijet bez granica, veći i bogatiji nego što su zemlje preko mora, svijet koji je najteže osvojiti, svoj nutarnji svijet.

U samostanu Naše Gospe od Milosti Bog je po prvi puta »pokucao« na srce Terezije de Ahumada.

Slušajući savjet Marije de Briceño počela je moliti usmene molitve. Tražila je od drugih da mole za nju kako bi joj Bog jasno pokazao stalež u kojem će mu najbolje služiti. »Još sam uvijek željela da to ne bude redovnički stalež... ali isto sam se tako plašila udaje.«[6]

Ljudska ljubav ostavila je više primjera nego želja u ovoj plamenoj duši koja je tražila: ljubav, kakvu je upoznala, nije imala ništa zajedničko s bezgraničnom strašću kakvoj su je naučili njeni viteški romani. Kakav je bio život udate žene u ono vrijeme? Potpuna podložnost mužu, okolini, običajima i navikama; dosljedno održavanje vjerskih obreda ostavljalo je duh gotovo na razini materijalnog života; trudnoće su se redale jedna za drugom dok žena ne bi umrla od iscrpljenosti ili u porodu. Takva je bila sudbina Doñe Beatriz de Ahumada, takva ista premda kraća bila je sudbina Doñe Cataline del Peso, prve žene Alonsa Sancheza de Cepeda, koja je umrla tri godine poslije vjenčanja, kada je donijela na svijet svoje drugo dijete.

Terezija de Ahumada iznijet će ova svoja strahovanja kasnije, kad bude karmelićanka upozorila svoje kćeri na »veliku milost koju im je Bog iskazao izabravši ih za sebe. Poštedio ih je robovanja muškarcu koji često oduzimlje ženi život. Bogu se svidjelo te ih je poštedio da im (muškarac) isto tako ne otme dušu[7].«

Strah od prerane smrti nije bio razlog što je bračni život omrznuo njoj koja je uvijek obožavala djecu, nego je brak za nju bio robovanje. Žena nije imala nikakvog prava da iznese svoje mišljenje pred svojim gospodarom i upraviteljem. Jedino se mogla pretvarati. Što je ostajalo od poštovanja i udivljenja koje mora svaka žena osjećati, kad se pokorava, ako bi otkrila da je njen gospodar i upravitelj sićušan čovjek?

Terezija je prekoravala Catalinu Godinez što je prezrela sve partije, koje joj je otac predložio, ali dodaje: »Nju nije privlačio brak, činilo joj se nedostojnim da se bilo kome pokorava, a nije shvaćala odakle joj toliki ponos. Gospodin je pronašao osjetljivu točku koju je trebao taknuti, da bi je spasio. Neka je blagoslovljeno njegovo milosrđe.[8]«

I kod Terezije de Ahumada bila je taknuta ta osjetljiva točka: znala je da ljubav čovjekova, ljubav prema čovjeku ne traje »uvijek, uvijek«. I zato je oklijevala s udajom. Već je tada pomišljala da uzme redovnički veo, a da se ipak ne odrekne potpuno svijeta. Nikada ona ne bi ušla, na primjer, u samostan Naše Gospe od Milosti, gdje je 12 redovnica provodilo život u tako strogom odricanju, šutnji i mrtvenju, da se Señora Doncella de Piso uplašila. Bilo je redova koji nisu bili tako strogi. Terezija je katkada pomišljala, da uđe u samostan karmelićanki ublaženog pravila — u samostan Utjelovljenja — u kojem se obukla njena draga prijateljica Juana Suarez. Bijaše to veliki i veoma veseli samostan, u kojeg se sklonilo stotinu osamdeset redovnica svake dobi, kao i neke svjetovne osobe. Naravno, ove su karmelićanke bile pobožne, ali nisu se previše trudile oko pokore. Unatoč niskih stropova i rešetki što su odvajale redovnice od posjetilaca, govornice samostana Utjelovljenja pripadale su mjestima, u koja je otmjeni svijet Avile najviše zalazio.

»Popuštala sam svojoj taštini i sjetilnosti više nego što je to bilo dobro za moju dušu. Katkad su me obuzimale misli da postanem redovnica, ali brzo sam zaboravljala na njih[9]...«

Terezija je provela godinu i pol u samostanu Naše Gospe od Milosti u neprestanim nutarnjim borbama. »Duh ju je privlačio u samostan, a sjetila su je odvraćala: to se dvoje u njoj borilo i stvaralo od njenog bića bojište.[10]«

U svemu ovome nije bilo ni govora o ljubavi prema Bogu. Ona je samo računala gdje će s manje muke postići nebo, kao redovnica ili kao udata žena.

Zašto nije muškarac! Bez oklijevanja bi pošla s Fernandom, svojim starijim bratom koji se došao s njom oprostiti, jer je odlazio u Sevilju, a odatle u Peru, da se pridruži Franciscu Pizarru. Sinovi Alonsa Sancheza de Cepeda bili su ludi za prekomorskim zemljama. Čim je stigao u Španjolsku, Pizarro je bio zatvoren radi dugova, ali šta je to marilo! Car ga je imenovao za *Adelantanda* i glavnog kapetana u zemljama koje se spremao osvojiti. Tamo je bilo toliko zlata i srebra da su se njime popločavali podovi u kućama, ali budućim conquistadorima bilo je više do toga da spasu duše nego da spasu bogatstvo. Plijen tih osvajanja dosezao je visoke brojke: blago Montesume koje je donio Cortez iznosilo je 21,300.000 zlatnih škuda; od 1524. do 1532. bilo je 1,200.000 krštenja. Neki, oni koji su govorili da se drago kamenje kotrljalo pod konjskim kopitima kao šljunak, govorili su čak da je bilo 14.000 krštenja na dan. Povodeći se za nezajašljivom uobraziljom, koja je stvorila neke od ovih priča, ljudi su dolazili do zaključka da je dužnost svakog kršćanina otputovati u Indiju.

Ali Terezija počinje shvaćati da nije dovoljno biti kršten. Da se kojom srećom nije rodila kao žena, bez oklijevanja bi izabrala redovničko zvanje; ovako joj je bilo nemoguće poučavati ove jadne ljude, osvajače kao i po-

korene. U redovničkom životu smetala su je i ona vrata zatvorena »zauvijek«. Mučila ju je pomisao, da će je sama činjenica, što se mora odreći života, možda toliko ogorčiti te će izgubiti i nebo.

Imala je sedamnaest godina i već je doživljavala takve borbe. To je prouzrokovalo tako silovite potrese u njoj, neprestanu živčanu napetost, uznemirenost srca. Padala bi naizmjence u duboku potištenost i pretjeranu živahnost, da ju je napokon sve to iscrpilo, razboljela se te su je potkraj zime morali odvesti ocu.

Razmaženo dijete se iznenadilo što je prilikom tog povratka osjetilo tako malo radosti. Naravno, voljela je ona svoje, ali još nije bila zrela da uživa u ozbiljnim očevim razgovorima, a nestašluke svoje braće može pratiti samo umornim smiješkom punim praštanja. Ležeći u krevetu promatra sliku Isusa i Samaritanke. Tu je sliku još majka objesila u njenoj sobi dok je bila mala, i ponavlja u sebi zgodu: *Domine, da mihi aquam.* I ona je često molila za tu živu vodu. Da li je Samaritanka toliko žudjela za njom da je Isus morao doći k njoj? Ona je bila grešnica koja nije uopće poznavala Gospodina, dok se ona, Terezija, poučena o Njemu, ne može odlučiti da ga slijedi. Ponavlja ime Isusovo osluškujući pokrete srca, koji prati usnama, ali ne može osjetiti zanos prave ljubavi. Zar u njenoj vjeri nema snage da ljubi Boga kao što ljubi odsutnog Fernanda, Rodriga, živog oca i mrtvu majku? Živo ćuti samo jedno: neku vrst ljubomore prema Samaritanki kojoj je Gospodin toliko poljuljao ravnodušnost, da je svojim otkrićem uzbudila grad Samariju.

Veoma se sporo oporavljala, na veliku žalost svoje braće i susjednih rođaka, koji su se nadali da će ponovno zauzeti mjesto u njihovoj maloj družbi. Je li time htjela izbjeći »prigode«? Zamolila je oca da može otići k sestri Mariji u Castellanos: boravak na selu sigurno će pospješiti njeno ozdravljenje. Otac, presretan što je napokon čuo neku njenu želju, otpratio je tamo zajedno s Rodrigom.

Castellanos de la Cañada brojilo je jedva desetak kuća smještenih oko kuće Martina Guzmana. Gospodar i seljaci tvorili su jednu veliku obitelj. Ničega nije bilo osim krepkog čistog zraka i tišine. Škrta zemlja, mali izvor, šumarci hrastova pljutnjaka, daleki zvuk klepke, vrhunci planina što su sjali kristalnom jasnoćom, sve je to pružalo bolesnici čistu radost.

Terezija je ponovno procvala, bavila se kućnim poslovima, igrala se s malim nećakom i s velikim veseljem kuhala. Sestra, koja ju je veoma voljela, htjela ju je zauvijek zadržati kod sebe. Bilo je to biće puno blagosti, potpuno podložno teškom značaju svoga muža, koje se nije pobunilo ni onda kad je ovaj zapodio oštru svađu oko nasljedstva. Kao dobra kršćanka pustila je da je »ubiju« brige. A brige tog bračnog para bijahu mnogobrojne: nisu obilovali novcem, premda je Marija donijela tri tisuće dukata kao miraz.

U Castellanosu nije Terezija našla dokaz da će u braku postići sreću na uštrb duhovnog savršenstva. Zar se više nigdje neće osjećati ugodno, zar će u svemu gledati isprazost? Samoj sebi malo zamjera što nije potpuno zadovoljna u svojoj Kastilji, okružena nježnošću. Već tada joj rad izgleda jedino olakšanje za oganj što joj pali dušu.

Rad i čitanje. Nije bilo dana kad se nije sjetila sela Hortigose, gdje su se zaustavili na svom putu za Castellanos, a gdje je živio ujak Pedro Sanchez de Cepeda — njegovu su kuću nazivali »palača«, ali ozbiljni blagi čovjek koji je živio u toj lijepoj seoskoj kući bio je daleko od svake nadutosti. Vrijeme je provodio u čitanju, molitvi, razmatranju i djelima ljubavi, koja se ne usuđujemo nazvati dobrim djelima otkad su pobožnjakovići poistovjetili svoje zadovoljstvo s ljubavlju prema bližnjem. Terezija, unatoč svoje privrženosti, nije bila ganuta očevom pobožnošću. Ne vidimo da je ikako drukčije utjecao na nju, osim što joj je dao dobar primjer i pobožne navike stečene u djetinjstvu; dok je gorljivost Don Pedra stvarala oko njega tako uočljivi sklad da je pala pod njegov utjecaj. I ona je njega očarala, svojim smirenim slušanjem i živim odgovorima.

Pedro de Cepeda bio je udovac, i čekao je samo da mu odraste sin pa da ode u redovnike. Terezija je u razgovoru s njime našla istu radost koju je doživjela u razgovoru s Doñom Marijom Briceño: »Tema njegovih razgovora bijaše Bog i taštine svijeta[12].« Premda je bio veoma učen, nije pokazivao nikakva ponosa, osim kada je govorio o svojoj sjajnoj i bogatoj knjižnici. S prstom na knjizi koju nije skidao s police, jer ga pjesnička igra riječi nije privlačila kazivao je Tereziji neke stihove:

Gdje kralj je Don Juan
i aragonski infanti
gdje li su sad?
Gdje brojni su vitezi
i djela slavna
što ih učiniše?
Dvoboji gdje su i turniri
oklopi, obodi
i perjanice?
San li bijaše sve to
il' travka tek
na vjetru?
Gdje li su dame,
kose im lijepe, odjeća,
mirisi njihovi?
Gdje li ognjevi
što plamen užižu
ljubavni.

U vrijeme kad je Španjolska obogaćena novim svijetom dosegla zenit svoje zemaljske moći, najslavniji pjesnik i dalje ostaje Jorge Manrique. Među njegovim djelima najpoznatije su *coplas* koje pjevaju o nepostojanosti svih stvari:

Životi su naši rijeke
koje hrle svome moru,
smrti svojoj

Terezijini udvarači, njen nakit, radosti, sve se gubilo u ništavilu. Je li onaj koji ju je ljubio i koga je ona voljela zauzimao u njenom sjećanju više mjesta od Amadisa ili Palmerina? Ostala je samo uspomena. Jedino s tom razlikom što ju je ta uspomena prožimala stidom kojeg njena ponosna duša nikad neće samoj sebi oprostiti. Dakle, ni jedna zemaljska radost ne može trajati zauvijek: izgleda da je vječna samo grižnja savjesti zbog pogreške.

Dirnut pažnjom, koju mu je iskazivala njegova nećakinja, Don Pedro je izvlačio najdeblje sveske iz svojih polica i glasno joj je čitao odlomke. »Nije me to ni malo zanimalo, ali ostavljala sam ga u uvjerenju da mi pričinja užitak. Meni je naime, bilo veoma stalo da ljudima pričinjam veselje makar se sama dosađivala pri tome. Ono što bi kod drugih bila krepost, kod mene je bila velika pogreška, jer me često poticalo da činim nerazumne stvari[13].«

Pedro Sanchez je izabrao Poslanicu sv. Jeronima. »Bog mi je nanosio silu«, kaže ona, da bih ja samu sebe prisilila. Ostala sam samo kratko vrijeme kod njega, ali Božje riječi, koje sam sama čitala i koje sam čula, tako su snažno djelovale u mom srcu da sam shvatila istinu koju sam slutila još dok sam bila dijete: da je SVE NIŠTA[14].«

To je ono radi čega je Castellanosu, dok je milovala uvojke malog Juana, sagibala se da ubere grančicu ružmarina, razmišljala o Rodrigu koji će uskoro doći po nju, i u isto vrijeme govorila samoj sebi: »Sve je ništa«.

Dugo je promatrala vodu što se pjenušala na izvoru i gubila se među kamenjem, diveći se »nemirnom pijesku što se neprestano diže na više[15]«. Možda će tako jednoga dana Božja ljubav uskomešati glib od kojeg je ona stvorena i uzdići ga?

Razmišljala je o radosti zemlje kad je orosi kiša. Plašila se suhoće vlastite duše i u isto vrijeme prisjećala se da je »Isus dobar vrtlar[16].«

IV

RAZUMSKI BRAK

1533. — 1536.

»Sve je ništa, svijet je taština, a život je kratak. Počeh se plašiti da ću otići u pakao ako umrem, i premda još nisam bila sklona postati redovnicom, uvidjela sam da je to najbolji i najsigurniji stalež. Tako sam malo po malo *odlučila* prisiliti sebe da uđem u samostan.[1]«

Terezija je po prvi puta izrekla ključnu riječ svoga duhovnog kao i aktivnog života: *determinacion,* determinirati, odlučiti. »Odlučih . . .«, »Odlučila sam . . .« »Od silne je važnosti da počnemo s čvrstom odlukom[2] . . .« »Duša koja započinje s čvrstom odlukom već je učinila veliki dio puta[3] . . .« ». . . malo, gotovo ništa, jedna sasvim mala odluka[4] . . .«

Kad se vratila iz Castellanosa de la Cañada i Hortigose imala je osamnaest godina. U toj dobi, kad strastveno i nadarena bića žele sve imati, iskoristiti sve svoje mogućnosti, kad tjeraju potrebne i nepotrebne izdanke, ona se oboružala škarama i *odlučila* odrezati sve one izdanke koje iscrpljuju stablo i mogu štetiti razvitku lijepih plodova.

Već je raščinila na pojedine dijelove mehanizam inteligencije, strasti, utjecaja, shvatila je ulogu volje koja je svemoćna kad *odlučimo* da joj podvrgnemo ponašanje pa i težnje za koje mislimo da izmiču svakom nadzoru. Iznenađujuća promjena, koja se u njoj zbila poslije povratka iz samostana Naše Gospe od Milosti, posljedica je prisile koju je sebi najprije nametnula, a zatim shvatila i prihvatila; ispitivala je na samoj sebi učinke svoje stege. Sada je znala da osjećaji, želje, ukus, vladanje, sve ono što se čini našim značajem, nije drugo nego skup težnja koje se mogu vježbanjem i navikom pobijediti ili razviti, da je sve to podložno nadzoru volje. Bog je stvorio čovjeka slobodnog da može izabrati savršenost. »On hoće upravo tu odluku[5]«. »On čeka samo našu *odluku* da sve učini sam[6]«. »Gospodin pomaže onima koji su *odlučili* služiti njemu na slavu[7]«.

Za njene postupke mogli bismo reći: »Dobro je promislila i promotrila ono što mora učiniti, zatim bi izvela ono što je zaključila i odredila s velikom odlučnošću i ustrajnošću dok ne bi postigla potpuni cilj.[8]« Kasnije će reći i za najvišu duhovnost: »Sve je učinjeno onoga trenutka kad se duša *odlučila* na nutarnju molitvu«. U jednom kratkom poglavlju svoga *Života* deset puta je napisala riječ *determinacion* koju je povezala s idejom slobode: »Nužno je da se započne s ovom slobodom i odlukom . . .« »Ona koja ima u sebi tu odluku ne treba se ničega plašiti . . .« »Treba odlučiti da neće dopustiti da Krist padne pod križem pa makar ta suhoća trajala cijelog njenog života[9]«.

Godine 1533. još nije imala ljubavi ali je znala da je neće naći u svijetu; *odlučila* je poći u potragu za njom, baš kao što su avilski mladići odlazili preko mora da osvoje zlato koje su htjeli posjedovati.

Odluka da prisili samu sebe bila je donesena, ali nutarnja borba i dalje se nastavljala. Vozač je pokazivao put, ali konji su se bunili i frktali. Sama je sebi dokazivala:

Za: »Napor i teškoće koje će život tražiti od mene u samostanu ne mogu biti veće od čistilišnih muka a ja sam i te kako zaslužila pakao. Ne bi bilo baš previše kad bih godine koje mi još ostaju preživjela kao u čistilištu, a zatim, kao što sam željela, otišla ravno u nebo.[10]«

Protiv: »Zloduh mi je šaptao da neću moći podnijeti stegu redovničkog života, jer sam navikla na lagodnost.[11]«

Za: »Predočavala sam mu Kristove patnje. Ne bi bilo teško da i ja ponesem nešto, a on bi mi pomogao da podnesem..[12]«

Za i protiv: »U to sam vrijeme bila silno napastovana . . . Ropski strah, više nego ljubav, nagnao me da stupim u taj stalež[13].«

Napast se često javljala pod vidom dobra. Otac i braća bijahu sretni što im se vratila. S puno umješnosti i blagosti upravljala je kućom i svi su se pitali kako su mogli živjeti bez nje dvije godine. Njen smisao za organizaciju, silna ljubav za red i čistoću, prirođeno poznavanje značaja,

njena potreba za nježnošću — u to vrijeme više potreba da bude voljena nego da voli — stvorili su od nje zavodljivu i sposobnu ženu: želeći korisno nije zanemarivala ni ono što je ugodno. Nikad Alonso Sanchez nije bio toliko radostan a njegova djeca tako shvaćena i odgajana. Radosno su se tiskali oko svoje velike sestre, željni njene prisutnosti da se ona katkada tjeskobno pitala: nije li njena dužnost da zamijeni majku dvoma najmanjima, Augustinu, čija ju je živahnost uznemiravala i nježnoj Juanilli? Što se ostalih tiče, Jeronima koji je imao jedanaest godina, bijaše vjetrogonja, Pedro od dvanaest godina žalio se da ne postupaju s njim ozbiljno, Antonio je izigravao mironju, Lorenzo koji je imao četrnaest godina već je udvarao damama a pobožno se držao u kući. A Rodrigo je trčao za svojim ljubavima i spremao se za put preko mora. Ona je bila veza koja ih je u starom domu sve povezivala.

Terezija je opet postala bliska ocu, premda mu nije povjeravala svoj nemir poslije odluke da samu sebe prisili i izabere redovnički život. Borila se sama kao što će to uvijek činiti tako da će jednog dana moći reći, kako se ne sjeća da je ikada ikome povjeravala ono što ju je najviše mučilo: »U tome kao da nisam žena, imam tvrdo srce[14]«. Brige oko kućanstva ostavljale su joj malo vremena za čitanje, ali ona se ne žalosti radi toga. Sada se kloni viteških romana i radije uzima *pisma* sv. Jeronima. Vjerojatno nije čitala Erazma, ali morala je čuti da se o njemu govori. Tadašnja Španjolska bila je podijeljena na erazmite i antierazmite do te mjere da su se studenti iz Salamanke i Alcale mačevima tukli za ili protiv njega. Erazmo je napadao raskalašenost svećenstva i njihove zloupotrebe. Svi koji nisu dopuštali da se napadaju svećenici Crkve, pa bilo to i u ime evanđelja, takvom su se silinom okomili na njega da ga je njegov vjerni pristaša, veliki inkvizitor Manriko morao braniti pred Velikom Juntom Valladolida 1527. Misli i spisi ovog kozmopolite — jer su Rotterdam, Paris, Oxford, Cambridge, Louvain, Bale, Bologna, Padova, Firenca, Torino, Venecija, Rim bili u ono vrijeme središte intelektualnog života — pridonijeli su tome da se Španjolska vratila tradicionalnom smislu za ćudoredni život, koji je, barem se tako činilo, izgubila za prvih dvadeset godina vladanja Karla V u svezi s burgundskom kraljevom okolinom. Erazmov *Enchiridion,* taj priručnik kršćanskog viteza, kao da je pisan upravo za pobožne *caballerose. U* njemu se predlaže »da će privesti spasenju čovjeka određenog da živi u svijetu . . . Cilj svih naših djela, molitava i pobožnosti mora biti jedino Isus Krist«.

Španjolskom se razlio val misticizma. Tako su *Alumbradosi,* čije ime u početku nije značilo ništa loše, u svojoj ortodoksnosti otišli predaleko u tumačenju Sv. Pisma. Pouzdavali su se samo u svoje rasvjetljenje i tako pali pod sud Inkvizicije. Crkva je sumnjičavo gledala na sve što je i malo ličilo na luteranstvo. Ako je dovoljna molitva da čovjek stekne nebo, što će biti s njenim nadzorom nad katolicima? Sklonost prema slobodi počela je mirisati na šizmu.

Tereziju nisu dotakle ove zavidljive hereze: ona je željela nebo onakvo kakvo je naslutila u svom djetinjstvu, nebo iz *Života svetaca* i nije bila ni malo sigurna da će doći u nj prečacem, kojeg su sebi prisvajali *Alumbradosi* i *Dejadosi.*

Kod nje nije bilo polovičnosti; nije se zadovoljavala time da po uzoru na te pobožnjake stekne svoje spasenje živeći u svijetu kao živi prijekor njegove lakomislenosti, slušajući samo pobožne nagovore, odjevena upadljivo skromno. Izuzev pasivnog otpora, kojim je odgovarala na prijekore bratića i sestrični, naizgled se ni po čemu nije razlikovala od mladih djevojaka koje misle samo tako da steknu muža.

U proljeće 1534. došao je Karlo V u Avilu. Doña Terezija de Ahumada sudjelovala je u svečanostima. Vidjela je kako je mladog Carlosa, koji je jahao na crnom konju s kraljevskom krunom na plavoj kosi, zaustavio na vratima Avile markiz de las Navas: ovaj je zaklinjao kralja da se prije nego uđe zakune da će poštivati povlastice grada, njegove sloboštine i slobodu, jer se vitezovi neće ni pred carem odreći ni jednoga svog prava. Karlo V se zakleo, a markiz mu je pružio na srebrnom pladnju ključeve grada, koje mu je ovaj odmah vratio. Dok su se gradom razlijegale salve, klicanje i topot stotinu i pedeset konja, na kojima su jahali mladi vitezovi, sinovi plemića, ušao je Karlo u Avilu uvijek lojalan ali nikad ukroćen. Terezija je visoko digla svoju ponosnu kovrčastu glavu: tako će se ona kasnije suprotstavljati mogućnicima.

Doček bijaše veličanstven, ali po kraljevskoj želji nije bilo prevelikih troškova: posvuda se štedjelo.

U te se dane govorilo o prošlosti Avile, koja je bila puna junačkih zgoda, a Carlos je izjavio: »Ovaj grad je vođa koji mora služiti kao uzor drugim gradovima moga kraljevstva«. Terezija je imala smisla za velika djela, *la hazaña,* koji je sad prenijela na duhovno područje, pa se oduševila ovom kraljevskom dušom[15]: prisiliti samu sebe da slijedi gospodara koji je jedini dostojan njenih ambicija, odreći se same sebe, razbiti okove opipljivoga koji je vežu uz ono što prolazi, uz one koje ljubi, to je bila *hazaña* dostojna Grada Poštenjačina i Vitezova.

Počela je nemilosrdnu borbu protiv same sebe, a to je štetilo njenom zdravlju. Opet su počele groznice, česte nesvjestice uplašile su oca i čopor braće. Rodrigo, koji je bio tako bliz njenom srcu, više je ne razumije. Obitelji Cepeda i Ahumada bijahu ratničke. Njihova se služba Bogu sastojala u tome da smaknu što veći broj njegovih neprijatelja, a Pedro se, odlazeći u Indiju, spremao da slijedi njihov primjer.

Kuća, u kojoj je Terezija sama vodila svoju nutarnju borbu, odzvanjala je od Rodrigovih planova. Njegova oprema stajala je Alonsa Sancheza mnogo dukata, a Tereziju mnogo truda. Ali ekspedicija Pedra de Mendoza, kojoj se on trebao pridružiti, bila je sjajnija od svih koje su se ikada uputile. Vođa puta Juan Osorio bio je iz Avile. Trideset i dvije plemićke španjolske obitelji povjerile su mu svoje prvijence za rat u Rio de la Plata, kako su nazvali Srebrnu rijeku radi bogatstva što se u njoj krilo. Budući conquistador bio je tako bogat nadom da se odrekao svoga dijela baštine u korist Terezije, kako bi joj bogatiji miraz omogućio sklapanje što povoljnijeg braka.

Njegov odlazak bio je za nju još jedan dokaz kako su krhke naše radosti pa i nježnosti, ali konačna odluka bila je još jednako teška, odlučila je ali je odluku trebalo ostvariti. Često je dolazila Mariji Briceño ili

u samostan Santo Tomas, sinovima sv. Dominika da nađe malo hrabrosti. Cilj njenih posjeta najčešće je bio samostan Utjelovljenja, samostan karmelićanki, jer joj se činilo da je Juana Suarez ondje sretna. Njene česte posjete nisu svraćali pažnju Alonsa Sancheza, jer je svaka djevojka iz dobre obitelji izlazila iz kuće samo na službu Božju, propovijedi i molitve, a one manje pobožne išle su zato da u crkvi nađu svoje udvarače. Tko je, dakle, mogao pomisliti da je Terezija, prolazeći Avilom, struka utegnuta u baršunasti steznik, njišući širokom suknjom od narandžastog tafta, obrubljene crnim baršunom, na kojoj joj je svatko čestitao, pretrpana draguljima, dostojanstvena ali nasmijana odlučila ući u samostan?

Napokon se umorila od svojih okolišanja, i *odlučila* dokrajčiti svoju neodlučnost: saopćit će ocu svoju želju da postane redovnica. »Za mene je to bilo kao da sam se već obukla. Toliko sam držala do svoje časti te ni za što na svijetu ne bih povukla svoje riječi, kako sam mislila, kad sam je jednom dala[16].« I tako je *pundonor,* osjećaj časti, vrsta ponosa, kojega je ona, kao i sva Španjolska, stekla čitajući viteške romane, dao Doñi Tereziji de Ahumada snagu koju još nije nalazila u ljubavi prema Bogu.

Dramatično priznanje: Alonso Sanchez nije mogao ni slutiti, da bi kćerka, kojoj je on samo jedno zamjerao, njenu pretjeranu sklonost prema svijetu i njegovim užicima, mogla poželjeti otići u samostan. »Otac me je toliko ljubio da nisam mogla izmoliti njegov pristanak; ovlastio me je samo da poslije njegove smrti učinim kako hoću[17].«

Zamolila je prijatelje i rođake da posreduju, ali nitko, pa ni Pedro de Cepeda, nije mogao Alonsa sklonuti da pristane. On, koji se ugovorom obavezao da će svake godine dati siromasima jedan dio svoga žita, tvrdoglavo je uskraćivao Bogu voljenu kćer. Njegova ljubav prema Bogu nije bila tolika da bi se radi Njega odricao kćerke, a njegova plemenitost je davala samo ono što je bilo suvišno. Hoće li Terezija znati čekati, nepokolebivo odlučno? Nikome nije priznala ono što je priznala samoj sebi: »Plašila sam se sebe svoje slabosti[18]«.

Jer svijet kojem je htjela umaknuti još uvijek je na mahove opija, neprestano se trudi da se dopadne. Događa joj se da povjeruje u nekom žarkom pogledu i da samoj sebi kaže kako bi ovaj možda znao ljubiti »zauvijek«. Ali što će biti s nebom? I paklom? Da bi se vratila Bogu, morala je katkada gotovo rukama kidati svoju sklonost prema svijetu. Zahvaljujući svome iskustvu iz samostana Naše Gospe od Milosti, znala je da neće za ničim žaliti, kad jednom uđe u samostan. Zaštićena od »prigoda« ona će dosljedno postupno i sa svom potrebnom strpljivošću raditi na mukotrpnoj preobrazbi same sebe. Ondje je neće ništa odvraćati od Boga. Gorila je od želje da počne. Preuveličavala je opasnosti kojima se izlaže; njen značaj nije mogao podnijeti odlaganje. »Kada sam željela nešto, željela sam to silovito[19]«.

Nakon Rodrigova odlaska uzela je za svog povjerenika najnježnijeg od sve braće Antonija, koji je imao tek petnaest godina. Tumačila mu je stalnost onoga što je sama tek na mahove doživljavala. Govorila mu o vječnom životu to većim žarom i uvjerljivošću, što su je više privlačile

ovozemaljske iluzije: u isto vrijeme govorila je sebi i sebe uvjeravala. Glasno mu je čitala sv. Jeronima, naročito njegovo strašno *pismo Heliodoru:*

»Doći će tvoja sestra udovica pružajući prema tebi ruke, doći će sluge, dadilja koja te othranila i njen muž koji su ti drugi otac i majka i zakrčujući ti put reći će ti u suzama: »Gospodine! Kome ćeš nas ostaviti u starosti? Tko će nam pomoći umrijeti? Tko će nas pokopati? »A doći će tvoja majka, ostarjela i časna, čela izbrazdanog borama, mlitavih i opuštenih grudi, i ona će ti prepriječiti put, jadikovat će dozivljući ti u pamet prošli život, od dana kad te donijela na svijet do ovog trenutka...«

Tako je Alonso Sanchez govorio o Terezijinu djetinjstvu, tako je i njen odlazak rastužio rođake i služinčad. Dalje je čitala: »Samo na vama počiva ta kuća gotova da se sruši...« Istina je da je cijela očeva kuća počivala na njoj... Okrenula je stranicu »Što radite pod očinskim krovom vi, vojnici puni mekoputnosti? Makar majka raspletene kose i razdrte odjeće, makar otac legne na prag, prijeđite preko tijela svog oca... Ovdje se sinovsko poštovanje sastoji jedino u tome da nemamo milosrđa.«

Antonija je zahvatio taj vrtlog, i kao što je *niña* uvjerila Rodriga da pođe s njom u mučeništvo, tako je sad njega uvjerila da zajedno s njom napusti očevu kuću i pođe dominikancima, dok će ona otići svojoj prijateljici Juanilli Suarez u samostan Utjelovljenja.

Ovaj je samostan bio u početku zajednica od četrnaest pobožnih žena, četrnaest u čast »Isusa Krista, našega, jedinog dobra, i Njegove presvete Majke, koji su bili okruženi sa dvanaest apostola«. Sve u svemu skupina pobožnih žena, karmelskih trećoretkinja, okupljenih da se mole Bogu u vlastitom oratoriju. Oratorij im je bio bivša sinagoga, koju je biskup posvetio njima na upotrebu. Polagale su samo dva jednostavna zavjeta, kad ih je 1512. godine njihova starješica Doña Beatriz de Higuera, nagovorila da traže veći stupanj savršenstva usvajanjem samostanskog načina života i pravila Reda Naše Gospe Karmelske. Pravila nazvana »ublažena« nakon preinačenja prvobitnih pravila naslijeđenih od proroka Ilije i pustinjaka.

Doña Beatriz započela je tako da je povela parnicu protiv oca da joj predade njena dobra na uživanje i time je na bivšem židovskom groblju iza zidina Avile podigla veliku zgradu. Prema općem sudu bila je to vrlo bijedna građevina u usporedbi s izrezbarenim granitom plemićkih palača, ali je taj samostan uživao dobar zrak radi svog seoskog stila i prostranih trijemova koji su se otvarali na patijo pun zelenila. Ćelije su bile malene ali dobro raspoređene, neke od njih tvorile su neku vrst apartmana — dvije sobe, kuhinja s vlastitom pećnicom. — Glavno stubište bilo je prostrano, a sve puno sunca. Samostan je imao lijep izgled na zidine Avile i obzorje koje se otvaralo na brežuljkasto zemljište. Obilje vode dozvoljavalo je održavanje velikog povrtnjaka. Bilo je tu materijalno siromaštvo ali bogatstvo u prirodnim ljepotama, koje su bile Stvoriteljevo djelo. Tereziji de Ahumana svidio se taj kontrast; dobar znak vidjela je u tome što je samostan otvoren upravo na dan njenog krštenja.

Jednog dana, koncem mjeseca listopada 1535., kad se siva zora istom pomolila na vrhovima stabala u vrtu očinske kuće, izišla je iz svoje sobe

ne dopustivši sebi da baci ijedan pogled natrag. Pred sobama, u kojima su spavali njen otac, braća i mala Juana, zadržavala je dah hodajući na prstima da ih ne probudi. Antonio joj je pomagao da tiho otvori bravu teških ulaznih vrata, otvorio ih je a zatim ih je podržavajući pustio da se bešumno zatvore za svime što su ostavljali. Terezija je mislila na svoj bijeg trinaest godina ranije kada je odlazila s Rodrigom: tada nije ćutila nikakve boli, roditelji su joj značili samo »najveću zapreku«, i pomisao na njihovu patnju nije joj zadavala ni najmanju brigu. Ima li sada više osjećaja? Jesu li borbe sa samom sobom, prvi poticaj Kristove ljubavi omekšali ovo *recio corazon*, ovo tvrdo srce?

Na pragu je zastala oklijevajući, ali tu je bio Antonio, jak u svome neznanju. Osjećaj časti nije dopustio Tereziji da posrne pred jednim djetetom. Upravo kao nekada, u nesigurnom svjetlu zore odvojile su se dvije vitke spodobe od sive fasade kuće i umiješale se u gomilu prodavača, služinčadi i pobožnih ljudi koji su prolazili trgom Santo Domingo idući za poslom ili u crkvu. Ali ovaj puta bilo je zauvijek, ona je to dobro osjećala po boli koja ju je razdirala:

»Čini mi se da ne bih više trpjela ni da sam umirala. Kao da su mi se kosti dijelile jedna od druge. Još nisam ćutila onu ljubav prema Bogu, koja bi potisnula ljubav prema ocu i rođacima; silno sam nastojala da se svladam, i da mi Gospodin nije pritekao u pomoć, ova moja razmišljanja ne bi me mogla potaknuti da krenem naprijed. On mi je dao hrabrosti da pobijedim samu sebe[20].«

Tako je Doña Terezija de Ahumada y Cepeda sklopila s nebeskim Zaručnikom razumski brak.

V

SLAVA I LJUBAV

od 2 studenog 1536. do konca 1537.

Terezija de Ahumada odlučila je da iz ovog razumskog braka učini brak iz ljubavi. Da je u ono hladno svitanje, kad se uputila u samostan, mogla naslutiti da će dvadeset godina biti razapeta između svijeta i Boga, ni onda ne bi oklijevala. Usvojila je devizu grada Avile: *Antes quebrar que doblar,* radije se slomiti nego popustiti, radije umrijeti nego odustati.

Nije gubila iz vida da će joj najteže biti boriti se sama sa sobom. Činilo joj se da nije toliko stvorena za svetost koliko za uspjeh u svijetu; optuživala je sebe da je puna pogrešaka i oprečnosti: ponosna ali lakoumna, zapovjednička ali podložna utjecajima; spominje svoje »krajnje licemjerstvo[1]« i odvratnost prema laži, želju da se dopadne koja ipak nije ublažavala promjenljivost ostranjenih raspoloženja, koja su znala planuti »strašnim« srdžbama, te onaj osjećaj, časti, ono »crno samoljublje«, krivo shvaćeno samoljublje koje »nikakva turpija nije mogla izbrusiti[2]«.

Postala je sveta snagom volje i Božjom milošću. Ovo zbivanje, ova mukotrpna preobrazba stvorili su od njenog života izvanredno svjedočanstvo.

Kada je izišla izvan gradskih zidina i prekoračila jarak što je dijelio samostan Utjelovljenja od grada, bila je uvjerena da je čitav ponor dijeli od prošlosti: a kad se pred samostanom oprostila od Antonija, otrgnula se zauvijek od svoje zemaljske obitelji. Kada su se vrata klauzure s potmulom škripom brava i zasuna otvorila i ponovo zatvorila za njom, ona koja je bila uvjerena da je sve ništa, odlučno je priznala da je Bog sve.

Čekala ju je Juana Suarez, okružena jatom mladih sestara koje su pridošlicu odmah obasule sestrinskom ljubavlju i znatiželjom. Terezija se razvedrila, nasmiješila i začas sklopila s njima prijateljstvo. Zar putovanje u nebo neće biti divno u društvu ovakvih prijateljica? U načelu stroge ali vrlo prilagodljive redovničke ustanove nisu ih lišile njihove spontanosti. Ona je bila odjenula svoju najjednostavniju haljinu, no one su se ipak divile tkanini. U svojoj nestrpljivosti da što prije bude jednaka njima zaklinjala je starješicu, »prečasnu i veoma poštovanu Senoru Doñu Franciscu del Aquila«, njenu rođakinju, da joj odmah dade odijelo naše Gospe Karmelske. Ali Doña Francisca već je dala pozvati Alonsa Sancheza: bez njegove privole nije htjela ništa učiniti.

Jadni čovjek nije znao gdje mu je glava, jer su ga isto tako i dominikanci obavijestili o Antonijevoj odluci da postane propovjednik. Njegova je pobožnost stavila na tešku kušnju očinsku ljubav. Sumnjao je da je *la niña* i ovaj puta sve umijesila te kad bi nju predobio, sigurno bi predobio i dječaka. Požurio se u samostan Utjelovljenja drhćući pred susretom s kćerkom i pred susretom s Bogom.

Nakon njegovih prvih riječi, koje je izrekao žestokim glasom, Terezija je ovoga valjanog kršćanina tako suočila s njegovom odgovornošću da se nije usudio uteći ni molbama ni očinskom izgledu, premda je putem smišljao riječi pune nježnosti i bezuvjetne zapovijedi. Shvatio je da od sada, sve kad bi ona i popustila, ne bi mogao više uživati u prisutnosti ove toliko ljubljene kćeri bez grižnje savjesti. Pristao je. Sve je bilo utanačeno glede miraza i oblačenja.

13. listopada 1536. obavezao se pred bilježnikom da će svake godine dati samostanu Utjelovljenja dvadeset pet fanega žita, polovicu pšenice i polovicu ječma, a ako ne bude imao žita, tada dvijestotine zlatnih dukata. Terezija se odrekla svih prava na očinsku baštinu i prenijela na svoju sestru Juanu eventualno Rodrigovo nasljedstvo.

Otac je isto tako dao novakinji krevet, pokrivače, jorgan, šest platnenih plahti, šest jastuka, dva dušeka, jedan sag i odjeću koja će joj biti potrebna u novicijatu i nakon polaganja zavjeta: svu odjeću, jedno odijelo od finog crnog sukna i drugo od grublje tkanine; tri podsuknje, jednu od crvene vune, drugu od bijele a treću od etamina; jedno odijelo od ovčjeg krzna, pokrivala za glavu, košulje, obuću te napokon knjige koje se obično daju redovnicama.«

Terezijino oblačenje je obavljeno 2. studenog. Tu zadnju noć provela je potpuno budna kao da je na straži. Sva daleka i bliza zvona koja su nekada najavila njeno rođenje podsjećala su je sada da je sutra dan mrtvih.

Svečani neujednačeni metalni zvuci nisu smirivali dušu, nego su je izvlačili iz ponora samozadovoljstva i silili je da promatra posljedice Božje srdžbe. Terezija je plakala ne za svijetom nego nad svojim grijesima; ne za onim što je ostavila, nego pred onim čemu nije mogla izmaći, a što nije okajala: plakala je od straha pred čistilištem i pred paklom. Čitav jedan život proveden u pokori ne bi bio dovoljan. Zaslužila je kaznu: »Zauvijek, Rodrigo?...« — »Terezijo, zauvijek!...«

Njena predodžba o čistilištu još uvijek nalići na slike što su plašile njeno djetinjstvo. Slike što su plamtjele na dnu mračne crkve, na kojima su muškarci i žene dizali iz mora plamena gole ruke a Djevica Marija i anđeli sagiblju se i spasavaju neke od njih. Koliko je puta noću uzbunila kuću svojom vikom sanjajući da je u paklu! Još posve mala prikazivala je žrtve, milostinju i krunice za *las animas,* za duše. I ove noći kada se činilo da mrtvačko zvono zvoni »Zauvijek« nije našla smirenje, dok nije zaboravila na sebe i počela zaklinjati Gospu od Karmela da je uzme kao taoca i izbavi iz muka one najočajnije. Ova djelatna samilost za duše u čistilištu pratila ju je cijeloga života.

Kad je kucnuo svečani čas, lijepo lice postulantice nije bilo blijedo od nesanice nego rumeno od uzbuđenja nad prvim »herojskim činom.[3]« Terezija je i u novicijatu zadržala svoje ime. Ostala je dakle za sestre Terezija de Ahumada, ali joj je njena sposobnost prilagodbe pomogla da smjesta poprimi samostansko držanje: nakon nekoliko dana nitko ne bi prepoznao u ovoj mladoj redovnici, koja je pažljivo koracala oborenih očiju i ruku skrštenih ispod škapulara onu, čija je žuta haljina i neusiljeni hod izazvao toliko govorkanja. Kao da je uživala prisiljavajući se da joj lice ostane nepomično. Ona koja se uvijek izražavala »s mnogo riječi[4]«, sada samo kratko odgovara, prisiljavajući se na šutnju. Je li znala koliko pokreti utječu na naše nutarnje raspoloženje? Do kojih dubina prodire promjena odijela? Ona priznaje, da je već na početku osjetila tako duboku radost što je izabrala redovnički stalež, te je ta radost nije ostavila cijeloga života. »Bog je suhoću moje duše pretvorio u beskrajnju nježnost. Svi samostanski poslovi bili su mi užitak pa sam zaista znala mesti u vrijeme koje sam nekada provodila u užicima i kićenju. Kad bi se sjetila da sam sad slobodna od svega toga, odjednom bi me obuzela nova i tako živa radost te bih se divila neznajući odakle potječe.[5]«

Nije upoznala olakšanje što ga pruža neopozivo donesena odluka. Ova dvadeset godišnja djevojka s tolikom je pronicljivošću promatrala život, tako je duboko poznavala bića i stvari, da je klicala od radosti što ih se oslobodila.

Dakle, na početku ovoga redovničkog života Terezija je shvatila vrijednost onoga što je nazivala »herojskim činom«: »Kad pomislim na to, nema ničega, ma bilo i najteže, što ne bih prihvatila. Iskustvo mi je pokazalo da, ako se prisilim učiniti samo za Boga nešto što je na oko grozno, nagrada će biti to slađa što je bojazan bila veća[6]«.

Sada je postala revnija; već ju je dotakao plamen božanske ljubavi i ona sve više zahtjeva od same sebe. Nekoliko tjedana je vjerovala, da

je ostavljajući svijet i svoju obitelj sve učinila te da se više nema za što boriti. Ali onda je uvidjela da je mir što ga uživa nalik miru žene koja je zaključavši svoja vrata pred lopovima, mirno legla u postelju i odjednom otkrila da je lupeže zapravo zatvorila u kuću: »Nema većih lopova od nas samih[7].« Sve joj je predstavljalo napor i poniženje: »Nisam znala moliti i nisam znala što treba raditi u koru, toliko sam bila nemarna i obuzeta taštinama. Mogle su me tome naučiti druge novakinje, ali moja je pogreška bila što ih nisam pitala da ne bi vidjele koliko mi toga nedostaje. Loše sam pjevala... Mučilo me samoljublje i radi toga sam činila još manje nego bih mogla činiti... Napokon sam se prisilila dok nisam naučila dobro izgovarati. U početku sam mnogo trpjela radi toga, ali poslije sam se radovala[8]«.

Gorka radost za ovu ponosnu narav. Opirala se tegobama, bunila se kad bi je skrivili bez razloga; unatoč odluke da će sve prihvatiti i sve ljubiti u samostanskom životu, osjećala je malodušnost naročito kad bi se uspoređivala s nekim redovnicama u samostanu Utjelovljenja, koje su živile pokorničkim životom. Divila im se utoliko više što je to bila velika rijetkost. Na primjer, onoj koja se poput svetog Blaža umatala u koprive, cijele godine postila i razgovarala samo o Bogu; drugoj koja je bila tako sveta da je već za života učinila čudo: svijeće, koje je upalila na oltaru Djevice Marije, gorile su a nisu izgarale; zatim Doñi Tereziji de Quezada, koja je unatoč svoga visokog roda odbijala da ima posebnu ćeliju i spavala u zajedničkoj spavaonici s onim najsiromašnijima.

Terezija nije pretjeravala u siromaštvu; voljela je svoje dvije udobno i lijepo uređene sobe u kojima je živjela. Bičevala se koprivama, ali nije marila za to što je u prenapučenom samostanu vladala tolika nejednakost da su postojala dva načina života: jedan za bogate, a drugi za siromašne redovnice. Savršenost pojedinih sestara ranjavala je njeno samoljublje, ali nije imala oka za bijedu u kojoj je većina od njih živjela. Žalostila se radi svoje rastresenosti u koru i radi svoje suhoće ali se ljuti kad ne razumije one koje razgovaraju o radostima u molitvi. U duši joj je vladala velika zbrka.

Tko joj je, dakle, mogao reći da nema napretka u duhovnom životu sve dok ne ljubimo bližnjega kao same sebe? Jednom su je zatekli kako plače nad svojim grijesima i povjerovali su da plače za svijetom. To ju je veoma ogorčilo. Zar ona misli samo na sebe? Odsada će se odreći sebe.

U samostanu je bila redovnica koja je bolovala od tako ružne bolesti da su svi, koji su je njegovali, osjećali odvratnost. Da bi nanijela silu kraljevstvu nebeskom, Terezija je postala njena bolničarka. Uskoro se njena odvratnost nad otvorenom utrobom iz koje je izlazila mješavina gnoja, krvi i izmetina pretvorila u samilost. Iz rane se širio takav zadah da se Tereziji od toga okretao želudac; morala je bježati van da bi povratila. No zatim bi se vraćala natrag nasmijana.

Duga bdijenja uz bolesnicu, pretjerane pokore, koje joj napokon starješica morala zabraniti, narušile su ostatak njena zdravlja. Za vrijeme molitve u kapelici crkve, u koju je kroz raširene crijepove ulazio vjetar,

kiša i snijeg, drhtala je od studeni. Ćutila je groznicu i velike bolove te je molila od Boga milost, da može trpjeti za njega, da trpljenjem ukroti tijelo koje se radi njene slabosti sve glasnije javljalo. Ponavljala je sebi: »Došli smo ovamo da umremo za Krista a ne da se mazimo radi Krista[9].« Sada joj se život činio tako tegobnim da se opet vraćala mislima svoga djetinjstva: mučeništvo je bez sumnje najbolji način da steknemo nebo. Umrimo, dakle, što prije od kakve teške bolesti.

Možda će joj Gospodin više pomoći kad položi zavjete?

Svečanost se obavila točno godinu i jedan dan poslije njena oblačenja 3. studenog 1537. Kroz tu je godinu uvidjela kakav je silni posao čeka i zato je lice mlade redovnice bilo blijedo baš kao što je kao novakinje bilo rumeno.

U kapelici sjajno osvjetljenoj svijećama koje je poslao Alonso Sanchez, ćaskaju raskošno odjevene lijepe dame i caballerosi, mirno ćaskajući kao da su na svadbi ili plaču kao na sprovodu. Obred je uistinu bio i jedno i drugo.

Terezija je koracala između dva niza redovnica koje su pjevale *Veni Creator Spiritus*... Odjevena je bila samo u habit, odjeću koja je sprijeda otvorena da se lakše može bičevati, a u rukama je nosila škapular, koprenu i pojas uvijene u papir na kojem je napisan *Pater Noster*, simbol života koji će od sada biti posvećen molitvi.

Pred rešetkom, koja je prema crkvi otvorena, legla je ničice dodirujući čelom kamene ploče.

— Što tražite?

— Tražim milosrđe Božje i zajednicu svojih sestara u vječnoj klauzuri.

Pošto su joj dozvali u sjećanje najstrože odredbe Konstitucija, izrekla je čvrstim glasom zavjete. I iz dubine svoje duše, svjesna svojih slabosti, ona je počela molitvu: »Gospodin Bog, koji daje htjenja, neka nam pomogne da ih ostvarimo, per Christum Dominum nostrum.«

Redovnice odgovoriše: »Amen«[10].

Dvije sestre odvele su je u govornicu. Kao kroz san vidjela je preko rešetaka rodbinu. Nije žalila ništa i predala se beskrajnoj radosti. Ipak će reći mnogo godina kasnije, kad bude tražila usporedbu da opiše patnju: »... Ne znam da li mi je ikada u životu bilo teže, uključujući i dan mojih zavjeta«[11] ...«

U samostanu je bilo veliko slavlje, svečani objed i večera koju je redovnicama priredio Alonso Sanchez poklonivši tom prilikom svakoj pokrivalo za glavu od fine tkanine. Plesalo se i pjevalo uz zvukove frula i tamburina. Terezija de Ahumada upotrijebila je sav svoj čar i živahnost. Ona, koja se voljela dopadati, osvojila je svojom radošću sve koji su prije toga bili ganuti njenom pobožnošću. Ali oni nisu ni slutili njene nutarnje borbe. Svi su se divili njenim mnogobrojnim i različitim sposobnostima.

— Terezija de Ahumada je kao pozlaćena svila što se slaže sa svim ostalim nijansama, jer u želji da nas osvoji, ona se prilagođuje značaju svake od nas.[12]

Odjednom jednoj staroj redovnici padne nešto na um: sjetila se da je jednom neki *zahori*, vrač koji je došao u taj samostan, rekao da će u njemu biti neka Terezija koja će postati svetica. Tada još nije bilo svete Terezije, nego su Terezije slavile svoj imendan na blagdan svete Doroteje.

Nova redovnica prikrila je smijehom svoje uzbuđenje, ali je uskliknula:

— Dao Bog da to budem ja.

— Dao Bog da to budem ja, ponovila je kao jeka Doña Terezija de Quezada.[13]

Nakon zavjeta još je više zahtijevala od sebe. Još čvršće je stegnula svoju volju. Kad je bila u napasti da sebi malo popusti i kad bi govorila: »Pa nisam ja anđeo, nisam svetica . . .«[14] Prekoravala se i dokazivala da će borbom sigurno svladati samu sebe. Bog joj je pomogao u njenim nastojanjima. Čas kasnije optuživala bi se radi taštine.

Morala se teško boriti da svlada želju za ispraznom slavom, jer su neke od njenih prijateljica svojim pretjeranim mrtvenjima ušutkavale njen osjećaj za mjeru i užas pred svime što je pretjerano. Htijući kazniti svoj zdravi razum, pojavila se jednoga dana u blagovaonici hodajući četveronoške s magarećim samarom punim kamenja na leđima, a jedna sestra vodila ju je na užetu vezanom oko vrata.

Od ovakvih gluposti javljali su se novi grčevi, »srčani bolovi«[15] tako jaki da se svatko plašio gledajući je, a bilo je i drugih nevolja. Drugi su se plašili njene bljedoće, a još više njenog odbijanja da prihvati bilo kakve olakšice. Čim bi mogla hodati, pojavljivala se u koru blijeda i posrćući. Onima, koji su je molili da pazi na sebe, odgovarala bi:

— Zar je važno ako umrem? Ako se ne odlučimo da jednim gutljajom progutamo bolest ili smrt nikada nećemo ništa učiniti. Važno je da tako odlučimo pa ćemo malo pomalo svladati tijelo.[16]

Njena izdržljivost u bolovima bila je tolika da su sestre šaputale: »Bog je u njoj . . .«.

Kad bi joj otac dolazio u posjete, jedva se dovukla do rešetaka, ako je nisu morali nositi. Nije se tužila ali on je sa sve većim strahom gledao to beskrvno lice, ili koje su nekada bile blago ispupčene a sada iskolačene oči kao da će ispasti. Slao je u samostan najčuvenije liječnike iz Avile i drugih gradova, ali bolest se neprestano pogoršavala. Radi grčeva koji su bivali sve češći i sve dugotrajniji često se samostanom čuo šapat pun zaprepaštenja.

Terezija de Ahumada je mrtva!

Službena znanost se pokazala beskorisnom. Činilo se da su molitve redovnica uzaludne. Je li moguće da će Isus uslišati samo bolesnicu, koja ga zaklinje da smije sudjelovati u njegovim patnjama i agoniji? Alonso Sanchez odlučio se uteći zadnjem sredstvu: da odvede Tereziju u Becedas, malo selo gdje je neka čuvena vračara činila čudesa. U pravilima ublaženog Karmela klauzura nije bila stroga. Terezija je dobila dozvolu da u pratnji Juane Suarez iziđe iz samostana Utjelovljenja i potraži zdravlje koje nije željela.

VI

GOSPODINE NISAM HTJELA TOLIKO!

1538. — 1540.

Liječnici nisu znali ništa reći o bolesti kćerke Alonsa Sancheza. Požurili su se da prihvate njegovu verziju: promjena sredine i hrane uzrok je svih složenih pojava; svojim istančanim jezikom objavili su da će obiteljska sredina i obilna, birana hrana ubrzo povratiti zdravlje ovoj lijepoj osobi od dvadeset i tri godine. Oni su vidjeli samo ono što je ona dopustila da vide, razboljeno tijelo, dok je pravi uzrok svoje bolesti zadržala za sebe. Iznijet će ga kasnije priznajući: »Prve godine u samostanu Utjelovljenja bila sam veoma slaba zdravlja, *premda mislim* da u to vrijeme nisam mnogo vrijeđala Boga«[2]. Ona je u pravu kada uzrok svoje bolesti traži u psihičkom stanju. Bila je uvjerena da je njena bolest kušnja ili kazna. Kaznu nije zaslužila, ali je zaklinjala Boga da joj pošalje kušnju. Zavideći na strpljivosti redovnici, čije je strašne rane previjala, zaklinjala je »Njegovo Veličanstvo« da i nju vježba u strpljivosti dajući joj »potrebne bolesti«. Uskoro je bila u takvom stanju da »premda je moja bolest bila drukčija od njene, vjerujem da sve ono što sam trpjela u tri godine nije bilo manje teško i bolno«[3].

Silovitost koju je Terezija de Ahumada sebi nametnula da stupi u samostan, bila je uzrokom prve krize. U samostanu Utjelovljenja je vidjela samo svoje nedostatke: ostale njene prijateljice uzdizale su se do kontemplacije, a ona, pokušavajući ih slijediti, nije mogla ni meditirati bez rastresenosti. Njen se razum nije mogao dugo zadržavati na istom predmetu. No uza sve to, ona se prisiljavala, a to je dovodilo do velikih živčanih napetosti. Terezija je osjećala da »ova tvrdoglavost šteti njenom zdravlju«[4]. Srdžbe kojima je znala planuti protiv sebe, pokore koje je poduzimala, silovitost kojom je nastojala samu sebe pobijediti, teške depresije u kojima su joj »najmanje sitnice prouzrokovale velike smetnje[5]«, pretjerani postovi, bdijenja i napokon silna želja za otkupiteljskim trpljenjem, sve je to dovelo do druge krize. Bolest rijetko kada mimoiđe onoga, tko je spreman da je primi. Terezija je uporno nastojala slomiti buntovno tijelo koje je bilo preteško da prati polet duše i primoravalo je da zajedno s njime iznova pada.

S ovom izmučenom dušom trebalo je postupati kao što se danas postupa s bolesnicima koji pate od straha i koji su u svojoj tjeskobi skloni misliti da boluju od najrazličitijih bolesti. A njoj su prepisivali klistire, pijavice, puštanje krvi, davali su joj pilule u neparnim brojevima — što je poticalo na pobožnost i podsjećalo na sedam darova Duha Svetoga ili pet rana Isusovih, — trljali su je škorpionovim uljem — koje je budilo apetit — ili uljem od opeka protisnutih kroz sito, nakon dugotrajne procedure pečenja i mrvljenja probranih veoma starih i crvenih opeka. To je ulje liječilo bolesti živaca i zglobova te bubrega i mjehura pod uvjetom da je prehlada bila uzrokom oboljenja. Dakle, sve što je moglo dotući

i zdravu osobu. Uplašen rezultatima ovih metoda, otac je polagao svu nadu u *curanderu,* nadriliječnicu iz Becedasa. Ona se služila običnim stvarima, njeno liječenje sigurno neće biti tako brutalno kao u službenom liječništvu.

Liječenje je počelo istom u proljeće. Bilo je odlučeno da Terezija i njena pratilja dočekaju travanj kod Marije u Castellanosu de la Cañada. Becedas se nalazio u njegovoj blizini. Za bolesnicu su dopremili nosiljku kojom se nekada služila slabašna Doña Beatriz. Bila je to lijepa viseća nosiljka koja je stajala tisuću maravedija u vrijeme kad obitelj Cepeda y Ahumada nije sebi ništa uskraćivala. Alonso Sanchez, još uvijek u žalobnoj odjeći za ženom koju nikada nije ni skinuo sav u crnini od obuće do šešira, jahao je na konju s crnim sedlom i pršnjakom i pratio Tereziju. Uz njega je jahala Juana karmelićanka i još nekoliko slugu.

Zaustavili su se u Hortigosi u »palači« Pedra de Cepeda. Dobri čovjek, ganut što vidi Tereziju koju je pomalo držao za svoje duhovno dijete, odveo ju je u knjižnicu dok ne bude gotov objed. Brinuo se za njenu udobnost i nastojao sakriti zabrinutost što je vidi tako mršavu. Vani su kovitlale snježne pahulje. Grijući na braseru svoje lijepe mršave ruke Terezija je povjerila ujaku tajne svog nutarnjeg života, koje ne bi nikom drugom otkrila. Nije li joj on poklonio ključ neba upozorivši je na »dobre knjige« svetog Jeronima? Koliki je put odonda prešla!

Priznala mu je svoje borbe, nade, svoje malodušnosti, mladosti u koje bi zapadala nakon silnih zanosa.

On je kimao glavom:

— Moraš mnogo moliti.

— Pa molim.

— Kako moliš?

Objasnila mu je da molitve izgovara glasno: usmena molitva joj je bila jedini način da usmjeri svoju pažnju. Ali i tada bi joj se događalo da bude rastresena usred bezbrojnih očenaša. No srce joj nije više ostajalo suho, dok je promatrala križ: Bog joj je dao »dar suza«.

— Važno je razmatranje. Velim: nutarnja molitva, sabranost.

Nutarnja molitva! Ona je pokušala ali uzalud. Ne zna uopće kako da se sabere.

Hidalgo ode do police s knjigama i vrati se s jednom koju položi na koljena svoje nećakinje. Ona pročita: »Tercera parte del libro llamado Abecedario espiritual. Compuesto por el Padre Fray Francisco de Osuna«.

— To je rasprava o sabranosti: »Treći Abecedarij«.

Terezija otvori na sreću:

»... Usmena molitva, kako si vidio, je molba koju upućujemo Bogu da ga zamolimo za sve što nam je potrebno...«

»... Drugi oblik molitve je da ne kazujući riječi, puštamo svoje srce da samo u nama govori Gospodinu...«

»... Treća, umna ili duhovna molitva, kojom se najuzvišeniji dio naše duše diže k Bogu na najčišći i najnježniji način, na krilima želje, poduprt ljubavlju[6]...«

To je tražila! Zašto već ranije nije upoznala ovog učitelja? Drago joj je što je svoje definicije potkrepljivao određenim primjerima: »... Prva

je u stvari pismo koje šaljemo prijatelju. Drugom mu šaljemo osobu koja nam je draga. Trećom mu dolazimo sami... Ili ovako: u prvoj mu ljubimo noge, u drugoj ruke, u trećoj ga ljubimo u usta.[6]«

Sabranost je prije svega u tome da ne dopustimo ulazak u srce ikakvom stvorenju. Pisac određuje svoju misao jednim stihom:

Desembaraza el corazon, y vacia todo lo criado.

— Oslobodi svoje srce, isprazni ga od svih stvorenja, i dodaje: »Izvucite iz svih stvari ljubav«. Sve ljubiti ali u Bogu i radi Boga.

Terezija je jedva slušala što joj je don Pedro govorio o piscu, koji je sudjelovao u bici kod Tripolisa, postao franjevačkim redovnikom i 1527. objavio u Toledu svoje prvo djelo: *Treći Abecedarij*. Prelistavala je knjigu čitajući svugdje pomalo, iznenađena razumljivim izlaganjem i metodičnošću primjene. Jedan odlomak je privukao njenu pažnju: »Pazi dobro na vrijeme koje slijedi iza Matutina, jer je taj san korisniji duši nego tijelu. Nemoj lijegati pospan, nego veoma budan u želji za Gospodinom. Sretni oni koji se bave molitvom prije nego usnu i koji se, budeći se, odmah vraćaju molitvi. Ovi kao i Ilija, malo jedu, spavaju, opet malo jedu, te žive naslonjeni na grudi Gospodinove, kao što djeca usnu na majčinim grudima kad popiju svoje mlijeko, ponovno se bude, sisaju i opet usnu. Na taj način je vrijeme njihova sna više vrijeme molitve nego san... A i onda kada zaspu, shvate kada se probude da im je duša snivala u naručju ljubljenoga.«[7]

To je prvi Terezijin susret s franjevačkim izlaganjem božanske ljubavi i njenom nježnom familijarnošću. Odjednom je shvatila da je zapravo molila na taj način a da nije ni znala. Uvijek je usnula, kao što se trudila i da živi, u prisutnosti Božjoj. Možda na putu uspona nije tako spora kako se bojala? Nikada neće zaboraviti to predanje djeteta na majčinim grudima. Kasnije će se sama često služiti ovom usporedbom.

Kada je nosiljka bila spremna i konji osedlani a ona trebala krenuti, nikako se nije mogla otrgnuti od knjige. Prepisivala je rečenice svojim brzim rukopisom. Ujak ju je promatrao dobroćudnim smiješkom, ali u to dođoše po nju. Ona sa žaljenjem zatvori *Treći Abecedarij*.

— Ponesi je, reče joj don Pedro, poklanjam ti je.

Tako se Terezija uputila u sabranost i nutarnju molitvu: uz pomoć jedne knjige.

Alonso Sanchez povjerio je Tereziju Mariji i vratio se u Avilu. U proljeće uputiše se tri žene u Becedas. Smjestile su se u kući dobro opskrbljenoj pokućstvom koja je pripadala obitelji Guzman y Barrientes. Becedas bijaše u ono vrijeme gradić krivudavih uličica, kroz kojeg je proticao potok, radi čega su se niske kuće morale stisnuti uz crkvu. Čuo se žubor vode i šum blagog vjetra u visokim stablima oraha. Nad gradićem se osjećao miris dima od suhe loze što se dizao u vrijeme kad se u svakoj kući u Castilji kuhala juha od češnjaka. Kad bi se spustila večer, bolesnica bi zatvorila knjigu i molila u sumraku.

U početku liječenje nije bilo previše naporno. Liječnica je ispitivala svoju bolesnicu, zadovoljavala se time da joj dade nekoliko skromnih lijekova izabranih između onih »blagoslovljenih«. Ali poslije njenog kratko-

trajnog boravka u Hortigosi za Tereziju je pretpostavljao veliki događaj proučavanje i primjena onoga što je naučavao Osuna. Sad joj se napredak u duhovnom životu čini strpljivim i preciznim radom: bolno postepeno napuštanje tjelesnih prohtjeva, polagano buđenje usnule duše koja se malo po malo uspravlja i naoružava oružjem svjetla.

Od tog trenutka iskazuje joj »Njegovo Veličanstvo« veliku naklonost: »Gospodin me je tako obasuo te mi je dao molitvu mira a katkada sam došla i do sjedinjenja a da toga nisam znala. Istina je da je to sjedinjenje trajalo kratko, jedva koliko jedna Zdravo Marija. Ali je ostavljalo takve učinke te mi se činilo da mi je sav svijet pod nogama, premda nisam imala ni dvadeset godina«[8] . . .

Sjedinjenje prethodi zanosu. Tako se Terezija već tada odvajala na trenutke od sjetila, predodžbi i poimanja i dizala se u područje gdje se samo Bog nazire. Nastojala je da neprestano živi u Isusovoj prisutnosti.

Ali još joj je uvijek potrebna knjiga za molitvu, plaši se sabranosti bez toga oslonca »kao da sam se morala boriti s golemom vojskom[9]«, dok je čitanje raspaljivalo u njoj duhovni plamen i pomagalo joj da sabere raštrkane misli. Tim sredstvom privlačila je dušu »kao milovanjem«.

U to doba riječi »borbe«, »bitke«, »napori«, »muke« neprestano se navraćaju u njenom izlaganju. Tako je ova velika bolesnica trpjela oštro liječenje, prodorne bolove i u isto se vrijeme borila da osvoji kraljevstvo duha.

Jer je *la Curandera* upotrebljavala sada djelotvornije lijekove, previše aktivne za ovo slabašno tijelo i razdražene živce.

Mlada je karmelićanka ravnodušno pustila da rade što hoće. Zar nije cijeli svijet bio »pod njenim nogama«? To ne znači da nije trebala pomoći. Silno je željela da nađe sigurnog vođu koji bi joj pomogao doseći visine, čije joj je strme vrhunce otkrio Osuno. »I tu je nečastivi počeo rastakati moju dušu[10] . . .«

Jedan muškarac. Mladi muškarac. Svećenik. Ali ovaj je mladi svećenik živio u grijehu. Službujući u crkvi u Becedasu bio je »veoma nadaren, pametan, razumio se donekle u teologiju[11] . . .« Terezija ga je izabrala za ispovjednika.

Evo kolika je prozirnost Terezijine duše: »Ovog čovjeka obuze silna sklonost prema meni, jer sam tada imala malo što ispovjedati . . . Ta sklonost nije bila grešna, ali zbog svoje pretjeranosti nije bila dobra. Shvatio je da ni za što na svijetu ne bi pristala da teško uvrijedim Boga, a on me uvjeravao da ne bi ni on, i tako naši razgovori nisu imali kraja.«[12]

U to vrijeme mislila je da su samo smrtni grijesi važni. Kad je pročitala u Osuninoj knjizi da je isto tako važno izbjegavati lake grijehe, prošla je preko toga jer joj se činilo da je takva budnost nemoguća. Još nije znala da u ljubavi nema malih uvreda.

Dakle, u početku se nije uznemiravala zbog lake zabune u koju ju je dovodila prisutnost ovog svećenika, koji nije mogao zaboraviti da je muškarac. A on, u kojemu su žene do sada budile samo grešne, tjelesne želje, osjećao je kako se u njemu rađa novo čuvstvo uz ovu lijepu djevojku pod karmelskim velom, koja je bila toliko čista da se u njenoj prisutnosti stidio što je vara, a nije imao dovoljno hrabrosti da je više ne viđa. »Bila sam

tada tako obuzeta Bogom da se sav moj razgovor kretao oko njega. A on je bio zbunjen, gledajući me tako mladu.«[13]

Govorila je o Bogu onome koji je njoj htio govoriti o njima dvoma. Sjedao bi u sjenu da ona ne primijeti kako je uopće ne sluša, i promatrao bi njene divne oči koje su sjale čistoćom i strašću koja je nadilazila ovaj svijet.

Privući ovog anđela, zainteresirati je, zadržati je na zemlji!

Jedne večeri, dakle, prizna ispovjednik svojoj pokornici da je izgubljen. Možda se nadao da će je zaraziti grijehom: »Sedam godina živio je u tom pogibeljnom stanju zbog svojih odnosa s nekom ženom koju je ljubio a ipak je govorio misu. Stvar je bila tako poznata da je izgubio svoju čast i dobar glas, ali nitko se nije usudio govoriti mu o tome. To probudi u meni veliko sažaljenje, jer sam ga veoma voljela[14]«.

Kristal se ne lomi pod udarcem nego zvoni: ona ga je veoma voljela.

Još će reći za to čuvstvo: »Nikada nisam vidjela zla u velikoj naklonosti što je ćutio prema meni; ipak je mogla biti čistija. Ali bilo je prilika u kojima smo mogli teško uvrijediti Boga da nam nije bio vazda pred očima[15]«.

Kako su Marija, koja nema isprike da ne pozna život, i Juana Suarez, starija od Terezije koju joj je povjerila starješica samostana Utjelovljenja, mogle dopustiti da dođe do tolike bliskosti između mlade djevojke i svećenika o čijem se grijehu javno govorilo u Becedasu? To najbolje svjedoči da ženu nitko ne može sačuvati nego ona sama, kao i to da su se u ono doba zatvarala oba oka pred grijesima svećenstva.

Tako je u ovoj nježnoj i tužnoj pustolovini Terezija bila posve sama. Kad je poučena iskustvom uvidjela njenu opasnost ozlojedila se na trenutak: »Zaslijepljenosti svijeta! ... Ludilo svijeta zaludilo je i mene! ... Neka je proklet zakon koji ide protiv zakona Božjeg«![16]

Ali tada je vidjela samo opasnost u kojoj se nalazio onaj koji joj se povjerio. Čim je otišao, pozvala je Mariju i zaklinjala ih da se raspitaju. Htjela je sve znati »o njegovim ukućanima«.[17] Govorili su joj, dakle, o ljubavnici njenog ispovjednika, opisali su joj njeno lice, ponašanje; jednom ju je pače vidjela sa svoga prozora. Izmjerila je dubinu propasti svoga prijatelja i nije ga osudila: »jadni čovjek nije bio kriv«. Toliko razumjevanje i milosrđe mogu poteći samo iz netaknute čistoće.

I dalje je, dakle, primala »jadnog čovjeka« s jednakim smiješkom i ljubavlju koja se sada jasnije očituje jer je posve sestrinska i prožeta samilošću.

Malo pomalo sve je priznao: »Nesretna žena — ona ne osuđuje ni grješnicu — poslužila se malim mjedenim idolom da ga začara i zamolila da ga nosi na vratu iz ljubavi prema njoj, te ga nitko nije mogao sklonuti da ga odbaci. Ja ne vjerujem u te vračarije ... čim sam saznala za to, počela sam mu iskazivati još veću ljubav. Moja je nakana bila dobra, ali postupak loš, jer u namjeri da mu učinim dobro, nanijela sam mu veliko zlo. Obično bih mu govorila o Bogu, ali on me je toliko ljubio da je na nj najviše to djelovalo[18] ...«

On ju je toliko ljubio, a vidio je da je iz dana u dan sve bolesnija. Liječenje je bilo brutalno. Terezija je toliko trpjela da je katkada vikala

kako joj šiljati zubi kidaju srce. Bojali su se da ne pobjesni. Nije više jela, nego je samo pila tekućinu, a i to sa gađenjem. Hoće li čovjek koji ju je toliko ljubio pridonijeti njezinom mučeništvu spoznajom da je izgubljen »zauvijek«?

Jedne večeri je kleknuo pred nju, skinuo s vrata mjedenog idolića i bacio ga pred njene noge. Plakao je, a ona zajedno s njime. Blago mu je dala znak da ode, pozvala Mariju koja je smjesta dotrčala, i ne okrećući glavu zamolila je da amulet baci u potok što je tekao nedaleko od kuće.

Od toga časa Terezija je vidjela kako se taj svećenik budi kao iz teškog sna; slušala ga je kako se sjeća godina svog prokletstva o kojima je s užasom govorio. Napokon joj je javio da je prekinuo sa svojom ljubavnicom, i nije prestajao zahvaljivati Bogu što mu je dao svjetlo. Od sada ih je povezivalo prijateljstvo prožeto čistoćom. U ovom slučaju nije bilo zarazno zlo nego čistoća.

Međutim, Terezija je bila na umoru »radi lijekova«.[19] Slavna nadriliječnica pretjerala je purgativima — jedan svakoga dana — radi kojih joj je cijela utroba bila kao izgorena, groznica je više nije napuštala, nervni grčevi držali su je kao prikovanu. Trpjela je nepodnosive bolove »i silno duboku žalost.«[20]

U takvom stanju kazala je koncem srpnja zbogom »jadnom čovjeku« koga je spasila a očajavao je što je više neće vidjeti živu. No dogodilo se tako da je on umro točno godinu dana poslije ulaska u kuću u Becedasu da bi postao ispovjednikom mlade karmelićanke o kojoj je čitavo mjesto govorilo: »Veoma je mlada. Veoma lijepa. Sigurno je svetica . . .«

Alonso Sanchez požurio se da dovede kćer natrag u Avilu, gdje su liječnici iznova prolazili pokraj njenog kreveta. Ovaj puta su se izvukli osuđujući je bez pogovora. Bezbrojnim pogreškama dodali su još jednu, naime proglasili su je tuberkuloznom.

Terezija je opet u svojoj dječjoj sobi, koja se nalazi uz onu gdje ju je Beatriz de Ahumada donijela na svijet i gdje je tolike godine trpjela od bolesti. Za tri mjeseca Terezija je bila u takvom stanju te se činilo da je nemoguće odoljeti brojnim patnjama. Sve ju je boljelo: od nožnih prstiju do vrška kose. Krijepila je sebe onim Jobovim riječima koje mu ih je stavio u usta sv. Grgur: »Kad iz Gospodinove ruke primamo dobra, zašto ne bismo i kušnje?« Ali jadno moje tijelo nije moglo odoljeti.

Petnaestog kolovoza zatražila je sakramente. Otac ju je odvraćao misleći da će ju razuvjeriti: —

— Kasnije ćeš se ispovjedati kad ti bude bolje; pa vidiš da ćeš ozdraviti.

Te iste noći izgubila je svijest. Svećenik, kojeg su pozvali da joj dade posljednju pomast, mislio je da je mrtva a ne da umire. Alonso Sanchez, očajan što joj nije dao da se pričesti, uzbunio je svojom vikom i molitvom cijelu kuću.

Prvi dan: Terezija ne daje znaka života.

Drugi dan: Zrcalo što su ga primakli njenim ustima ostaje posve čisto, ne zamagljuje ga njen dah; vreli vosak blagoslovljene svijeće što joj je otac kapnuo na vjeđe da ih zauvijek zaklopi, nije je probudio.

Treći dan: U samostanu Utjelovljenja kopaju grob. Nju su oprali i zavili u mrtvački plašt. Njen brat Lorenzo bdije uz nju cijelu noć, ali je zaspao. Jedan svijećnjak se prevrnuo. Zastori iznad postelje planuli su i nepomično tijelo umalo nije izgorjelo.

Četvrti dan: Redovnice iz samostana Utjelovljenja došle su po mrtvo tijelo svoje sestre koja mora biti pokopano u karmelskoj zemlji. Njen otac neće da je dade; svi vjeruju da je poludio od boli dok neprestano ponavlja:

»Moja kćerka još nije za ukop«[21]. Nije ispuštao Terezijinu ruku jer mu se činilo da razaznaje kucanje bila.

Redovnice su moleći uspravno stajale oko postelje, tragično radi ovog napola ludog oca i mrtve kćeri.

Odjednom mrtva djevojka s mukom podiže kapke koje je pritiskao ohladnjeli vosak posmrtnih svijeća. Ugledala je svijeće kako gore oko nje, sestre, koje su čekale na njeno mrtvo tijelo i prstima je dodirnula svoj mrtvački pokrov.

Njene prve riječi bile su opet želja da primi sakramente. Zatim je nastavila govoriti; jedva čujni glas kao da je dolazio iz daleka: premda je bila živa još se nije potpuno vratila na zemlju. Govorila je: »Zašto ste me dozvali?« Nastavila je da mora mnogo toga učiniti na zemlji, to su joj rekli ondje gdje je bila: na nebu. Ali vidjela je i pakao. U njenim zbrkanim riječima isprekidanim jecajima — tako je plakala da su joj suze natopile krevet — razaznavale su se riječi »Samostani... osnuci... spasaviti duše[22]...« Napokon je rekla:

— Nemojte vjerovati da sam mrtva, sve dok ne budete vidjeli moje tijelo pokriveno zlatnom tkaninom...

Nove boli, jače nego ikada, probudile su je iz sna.

Alonso Sanchez htjede pritisnuti na grudi kćer otetu nebu i paklu, ali ona kriknu. Nisu je mogli ni dotaći a da ne izazove tako bolna grčenja »da je jedino Gospodin znao kako su bile nepodnosive te muke.«[23] Kad su joj htjeli poravnati krevet, morale su je dvije osobe podići u plahti. Činilo joj se da je sva iščašena, a duh kao da joj je bio pomućen. Nije se mogla ispružiti, bila je sva skvrčena, stegnutih mišića, smotana kao klupko.

Uplašila ju je šutnja i izraz groze na licima onih koji su je okruživali. Htjela je dokazati njima i samoj sebi da nije oduzeta, ali nije mogla pomaći »ni rukom, ni nogom, ni glavom[24]«. Micala je samo jednim prstom desne ruke i tim jednim prstom milovala je platno na svom krevetu. Grlo joj je bilo stegnuto, jezik sav izgrižen i u krpama, gušila se čim bi joj ulili u usta malo vode.

To je trajalo sve do cvjetnog Uskrsa,[25] preko devet mjeseci. Iscrpljivala je drhtavica, groznica četvrtače, silno gađenje nije joj dalo da reagira. No smatrala se sretnom jer su se bolovi smirivali kad je nisu dirali. Svakoga dana, svakog trenutka zaklinjala je oca da je odvede u samostan Utjelovljenja. Videći da ne može drugo, on je napokon odvede.

Sestre primiše tijelo koje su već kanile pokopati. Duša je još bila u njemu, ali je bilo gore nego da je mrtvo: sama kost i koža i strahovito nemoćno.

Sada je Terezija de Ahumada pune tri godine bila teški bolesnik, potpuno oduzeta, a sestre su se, u želji da čine djela milosrđa, otimale za čast koja će je njegovati.

Njena strpljivost zadivila je samostan, čak i njeni jauci zvučali su kao hvalospjev ljubavi.

— O, Gospodine, nisam htjela toliko[26].«

Izjavila je da nema toga blaga za koje bi bila dala svoje patnje.

Napokon, riječima od kojih nas hvata groza, objavljuje poboljšanje: »Zahvaljivala sam Bogu kad sam mogla hodati četveronoške.«[27]

Je li se oslobodila osjećaja krivnje? Je li osjetila da joj je oprošteno, da je otkupljena? Bila je svjesna da je pobijedila, imala je pravo primiti »skrivenu manu«, »bijelu odjeću«, »jutarnju zvijezdu.«[28] Nikada nije bila slobodnija nego na svojoj bolesničkoj postelji. Vagnula je samu sebe dok je bila u kušnji i sada poznaje granice svojih snaga; priznaje da su je pobijedili zahtjevi njenoga tvrdog srca, tvrdog ne prema drugima nego prema njoj, protiv nje.

Jednog jutra, kad se probudila i čula kako redovnice idu u kapelicu, obuzela je žarka želja da i ona pođe s njima. Htjela je ozdraviti, a to je značilo oproštenje za prošlost. Željela je također opet biti u svojoj ćeliji, jer je teško bilo sabrati se u bolesničkoj sobi, u kojoj nije bila sama.

Željela je živjeti, možda se i preporoditi. Za nju je željeti značilo htjeti.

Ali liječnici svijeta su je osudili. Odlučila je zato da pozove one nebeske, i oslanjajući se na svoju lijepu logiku, izabrala je sv. Josipa: »Ovaj slavni svetac pomaže nam u svim potrebama. Gospodin nam pokazuje da ga sluša na nebu kao što ga je na zemlji zvao ocem i bio mu poslušan« ....[29]

Prvi njen poticaj, kad je tražila zdravlje, bio je da se razlikuje od ostalih ljudi, »naročito od žena koje su vršile neke obrede kojih ja nisam mogla podnijeti, a kasnije se vidjelo da su te pobožnosti samo praznovjerje.«[30]

Sigurno je imala u rukama, dok je bila u bolesničkoj sobi, knjigu *Subida del Monte Sion* od Bernarda de Laredo — Uspon na goru Sion — jer je djelo upravo bilo izišlo. U njegovom predgovoru nalazilo se nekoliko divnih stranica o pobožnosti sv. Josipu. Kako je ona, koja je opet željela živjeti, morala voljeti ovu njegovu sliku: »Mladić pun života ... izvanredno lijep ... jer ne možemo dopustiti da je Bog dao svome Sinu i njegovoj Majci oronulog starca, kakvim ga slikaju, da im služi, prati ih dvadeset godina i hrani ih radom svojih ruku. Zaista se moramo smijati ...«

Ovaj mladi sveti Josip »zaista se iskazao«: Terezija koja se vukla četveronoške, odjednom je osjetila da se može uspraviti. Stala je na noge, našla ravnotežu, ispravila se u svoj svojoj visini i počela je tako sigurno hodati kao da nikada nije bila bolesna. Oprošteno joj je bilo ono što je nazivala svojim grijesima.

Čitav samostan govorio je o čudu.

VII

TEREZIJA DE AHUMADA

1540 — 1553

— Doñu Tereziju de Ahumada zovu u govornicu! Svojim živahnim hodom, kojeg joj je povratio mladi sv. Josip, čudom ozdravljena Terezija odlazi u *locutorios* — govornicu, koju su joj odredili da u njoj prima svoje prijatelje. Pojavljivala bi se iza rešetaka ljepša i dražesnija nego ikada, haljina i škapular od finog sukna, ovratnik od bijelog, lagano nabranog muslina, crna bijelo postavljena koprena izvrsno joj je pristajala. Imala je previše ukusa da bi stavljala nakit na redovnički habit, kako su to radile mnoge njene prijateljice.

Govornice samostana Utjelovljenja oduvijek su bile mondeni saloni koje su ljudi od duha — vitezovi kao i plemenite senjore — rado posjećivali. Terezija je postala glavna atrakcija: radi svoga čudesnog ozdravljenja bila je u modi, a »mnoge osobe posjećivale su je radi umiljatosti i blagosti.[1]«

Na početku se zadovoljavala time da odgovara na pitanja, oborenih očiju, smetena što privlači pažnju i misleći samo kako da se vrati svojoj samoći i molitvi. Ali tko često napušta ćeliju, napokon mu ne bude tako draga, nije slučajno što se često brka pojam kršćanske ljubavi i želje za dopadanjem. Zar će pustiti svoje posjetioce da odu bez i jedne tople riječi, zar neće pokazati zanimanje za novosti koje su joj došli ispričati? Terezija je bila obdarena tako zahvalnim srcem da će jednoga dana reći: »Mogli su me osvojiti jednom sardinom.[2]« Svojim smislom za zahvalnost cijeloga je života poljepšavala i najmanji dar što ga je dobila. Znala je darivati, čestitati, suosjećati, razveseljavati. Uskoro je cijela Avila znala kako je ugodan razgovor s mladom karmelićankom.

Divili su se što je dvadesetšest godišnja redovnica znala sačuvati draž lijepe djevojke, koju je svijet slavio i koja uz to ima »nešto što je bitno«, što je stekla kroz godine svoje osamljenosti, dok je ležala bolesna, uz pomoć brojnih knjiga koje je pročitala, meditacijom i kušnjama. Solidnost njenih sudova i širina duha osvajali su u vrijeme kad su se mnoge lijepe dame kljukale latinskim i grčkim. Ona se smijući ispričavala što nije ni malo učena. Ova sposobnost da osvoji i zadrži ljude ostala joj je cijeloga života. Don Antonio Aguiar, koji ju je kasno upoznao u Burgosu, rekao je da je uz nju proveo »sve sate u danu i neopažajući toga, a noćne sate u nadi da će je sutra vidjeti, jer je njen način izražavanja bio veoma umiljat. Španjolska riječ *gracioso* ima u sebi osim umiljanosti i primjese šaljivoga — razgovor blag i u isto vrijeme veoma ozbiljan, jednostavan, duhovit, kao da je izvirao iz srca, takvom je silnom ljubavlju izgarala prema Bogu. Iz njenih je riječi zračila slatka vatra koja je topila srca, onih koji su joj se približili, ne sagorjevajući ih; posjedovala je među ostalim darovima i *gratia sermonis* kojom je odvlačila kamo je htjela i za što god je htjela, koji su je slušali... Za nju su govorili da u ruci drži

kormilo kojim upravlja srcima...« Tako je već tada obasjavala samostan Utjelovljenja ona, za koju će sam Aguiar reći da je »magnet za svijet.«

Posjećivanje pobožnih mjesta, uključivalo se u najbolji odgoj, naročito posjećivanje govornica samostana Utjelovljenja. Može li jedna redovnica izbjegavati razgovore o molitvi, u kojima se uspoređuju metode Osune i Lareda, ili u kojima se ističu zasluge Družbe koju je osnovao Ignacije Loyola? Terezija de Ahumada je divno govorila o Bogu, ali je još više simpatija stekla time što se nikad nije umarala slušajući kako drugi govore. Pobožni vitez koji je imao sreću da na svom putovanju čuje propovijedi O. Juana Avilskog ili O. Fray Luisa de Granada mogao je biti siguran da će u Utjelovljenju naći izabrano slušateljstvo.

— Doña Terezija de Ahumada, u *locutorio*!

U govornici bi posjetioci stali u krug, Terezija bi približavala lice rešetki i posjetilac je već bio zadovoljan sobom odnosno zadovoljan njom:

— Bilo je to na Veliki petak. Crkva bijaše dupkom puna. Fray Luis se uspeo na propovjedaonicu i komentirao riječ »Muka« tolikom snagom, takvom uvjerljivošću i osjećajno da je slušateljstvo briznulo u plač. Jecanje bijaše tako glasno da je propovjednik morao prekinuti svoju propovijed[5]...

Terezija bi hvalila posjetiočevo pričanje, a razgovor bi sa pobožnih stvari ubrzo skrenuo na svjetovnjačke. Fregate što su iz Sevilje odjedrile preko mora i vratile se krcate zlatom i neobičnim voćem, bile su uvijek zahvalna tema razgovora. Donosili su joj vijesti o Fernandu, Rodrigu, kojima su se 1540. pridružili Lorenzo i Pedro. Ili bi joj pričali o nekom lijeku protiv groznice spravljenom od trava koji je zanimao mladu redovnicu; ili o vješto sastavljenom sonetu, dobivenoj bici. Znati kako i gdje su se održavale bitke za Boga i cara, protiv Turaka, Francuza ili Indijanaca, značilo je poznavati sudbinu sinova i braće Aviležana.

Tereziju je sve zanimalo. Svim se oduševljavala a sve što bi ona kazivala bilo je zanimljivo, zabavljalo je i oduševljavalo krug njenih štovatelja.

Alonso Sanchez sve se češće sastajo s krugom prijatelja kad bi je došao posjetiti. Ona bi ga dočekala s nježnim poštovanjem, ali kad bi prijatelji htjeli otići, živo bi ih zadržavala nastavljajući opći razgovor. Jadni čovjek odlazio je pokunjen, ranjena srca. Gdje je ono vrijeme, kad je njegova Terezija samo njemu govorila takvom zanosnom uvjerljivošću da ga je poticala na razmatranje? Iz njegove je kćeri zračila tolika snaga da je njome postigla najveću pobjedu: sklonula je njega, koji je bio samo pobožni vjernik da teži prema vrhuncima mistike. Je li to zaista ona koju sada gleda nasmijanu, čavrljavu i nemarnu prema svom ocu, a čini se i prema Bogu?

On joj je to jednom i predbacio kad su bili nasamo. Nije ni pokušala lagati, priznala je da se ne bavi više nutarnjom molitvom a kao izliku navela je svoje slabo zdravlje.

— Za mene je dovoljan napor da budem u koru«.[6]

Alons Sanchez dopro je do visoke kontemplatacije; sada su mu posjeti samostanu Utjelovljenja »izgubljeno vrijeme« te ih je toliko prorijedio da se njegovi stalni posjetioci nisu trebali bojati onih nekoliko minuta nela-

godnosti što ju je donosio sa sobom produhovljeni starac odjeven u crninu, blagih i tužnih očiju. »Bijah tako obuzeta taštinama, kaže Terezija, te nisam za to marila.[7]«

Nije se usudila reći ocu da se više ne može sabrati »a da ne zatvori u srce tisuću taština.«[8]

Oslobađajući se svoje teške i dugotrajne bolesti, ili bolje svoje krize, jer će ostati bolesna čitava života, u njoj se opet javljaju čisto naravne želje. Zadovoljstvo što je nalazila u tim prijateljstvima, razgovorima, rastresenost što se javljala za vrijeme molitava, dugotrajna razdoblja suhoće, činjenica da je katkada s nestrpljenjem očekivala zvonce koje će najaviti svršetak molitve, sve je to bilo u suprotnosti s njenim idealom revnosti, za koga je mislila da ga je izgubila, tako te se nije usuđivala susresti s Bogom licem u lice. Tako se odrekla svega onoga što ju je naučio *Treći Abecedarij*. Razočarana sobom, ova se »kraljevska duša« osudila na osrednjost. Što! Priželjkivala je svetost? Sanjala o herojskim djelima? Umalo da nije umrla od tih pretjerivanja. Sam Bog se narugao njenoj umišljenosti. Zar se ne može postići svetost i bez pretjeranih pokora? Samostan Utjelovljenja kao da je bio stvoren upravo za takvu pristojnu osrednjost. Nije li ga upravo zato izabrala? Kakva li ju je glupa ambicija nagonila da svojom pobožnošću i strožim mrtvenjima odskače od svojih susestara? »Mislila sam da je bolje raditi kao i mnogi drugi, jer sam bila najgora među najgorima, te moliti propisane molitve nego nutarnju molitvu i općiti s Bogom. Ja sam zaslužila da budem sa zlodusima, a varala sam ljude, jer sam se izvana pričinjala dobra« . . .[9]

Terezija de Ahumada je znala i u koru, i u govornici, i na odmoru biti svima pristupačna te je svojim susestrama bila »svakoj sve, čak i u načinu života, takvom savršenošću i takvom sposobnošću prilagodbe da nam je kadgod došlo na smijeh[10]«, pisat će kasnije Ana od Isusa. Zamišljala je da vara svoju okolinu, jer je mjerila samu sebe prema najvišim mjerilima, ali je uistinu živjela prema običajima ustaljenim u samostanu, u kojem je bilo »dozvoljeno« tisuću kompromisa s Konstitucijama, jer u Španjolskoj nije bilo samostana koji bi bio raspušteniji od ovoga.

Sve je služilo kao izlika, kao izgovor i opravdanje. Činilo se da je u Pravilima najvažnija snošljivost, izuzev za novakinje koje su ih se morale dosljedno pridržavati. One su, na primjer, smjele veoma rijetko primati posjete. Redovnice su se, međutim, kitile draguljima, slobodno čavrljale u vrijeme propisano za šutnju, posjećivale jedna drugu u ćelijama, a za vrijeme odmora uživale u svjetovnoj glazbi. Nisu li im njihovi štovatelji donosili najnovije pjesme? Zar nisu preko čitavog dana grickale ukusne stvari što su im proturali kroz rešetke *locutoria*? Jedna redovnica, izabrana između najboljih, uvijek je bila kao pratnja u govornici, ali i one dobre kao i lakomislene bile su gladne i nisu mogle odoljeti slatkišima. Samostan je bio siromašan, prenapučen, glad u njemu bio je više plod siromaštva nego pridržavanja pravila o postu, po kojima su živjeli oci pustinjaci utemeljitelji Reda. Kad bi neka sestra pronašla valjanu izliku da se ode najesti kući ili kod pobožnih ljudi željnih društva neke karmelićanke, starješica bi joj odmah dala dozvolu pod uvjetom da povede neku od svojih susestara kao pratnju; to je značilo dvoja usta manje za

prehranu. Tako je i Terezija bila često odsutna, jer su se velikaške obitelji u Avili prepirale o njeno društvo.

Kako se mogla tražiti neprestana revnost od stotinu osamdeset djevojaka koje su uvijek bile jednom nogom u svijetu i od kojih su mnoge došle u samostan iz očaja što nisu našle muža? Otkada su otkrivene tzv. indijske zemlje preko mora, mladići su više voljeli prekomorska čudesa nego lijepe oči španjolskih zaručnica. Samo u obitelji Cepeda y Ahumada otputovalo je sedam od četrnaest mladića. Sedam lijepih mladića, dobrih ženidbenih prilika ostavilo je sedam gospođica da »oblaće svece«, to jest da se učlane u pobožne bratovštine koje su se brinule o odijevanju Kristovih kipova i kipova Djevice Marije, koji su bili odjeveni u baršun i zlatni brokat.

Nekolicini dobrih kršćana, koji su živjeli kraj samostana Utjelovljenja, on je više naličio pansionu neudatih gospođa gdje je svaka išla za svojom vlastitom srećom prema svom položaju i osobnim sklonostima, uređujući sebi manje više ugodan život, vršeći kreposti koje su bile neophodne da se bez velike muke postigne dobar položaj na drugom svijetu.

Na drugom svijetu, jer je na ovom »nemoguće postići bilo kakvo dobro čim je više od 40 žena na okupu. Tada je sve samo gužva i galama, a one ometaju jedna drugu.«[11] Terezija je među stotinu i osamdeset sestara u samostanu našla mnogo prijateljica, koje su joj pomogle da padne, ali kad se trebalo podići — bila je sama.

»Terezijo« ovamo, »Doña Terezijo de Ahumada« onamo; uvijek se našla poneka sestra koja ju je rastresla kada se htjela sabrati. Previše su je voljeli a ona je mnogo držala do toga da bude voljena; njena je veselost očaravala, a vjernost je ulijevala povjerenje. Za nju su bili sigurni da ih neće ogovarati čim im okrene leđa. One nasrtljive obasipale su je laskavim riječima: »Živote moj! Dušo moja! Zlato moje!«[12] Ali uskoro su shvatile da ova ženska sklonost prema nježnim riječima isto tako malo odgovara njenom ukusu kao i ogovaranje, prepirke i »rekla kazala«. Divili su se dosjetljivosti njene ljubavi. Katkada su, u zoru kad je trebalo ići na molitvu, nalazile pokrpane svoje izlizane plašteve; to se Terezija, koja je mislila da nije pokazala dovoljno ljubavi prema susestrama, dizala noću i krpala ih...

Kome bi dakle palo na pamet da joj prigovori zbog onih brojnih sati što ih je provodila u govornici? Uvijek je ostajala u dopuštenim granicama. Ni jedan muškarac iz dobre kuće, mlad, dobro građen i ljubazan nije ni pomišljao da redovnica isto tako dobrog roda ne bi smjela razgovarati s njime. Nazivali su ih »štovateljima«, za nju se držalo da im pomaže oko spasa njihove duše, i nitko se nije čudio što one ljepše privlače više takvih štovatelja nego ružne. Terezija je bila previše ponosna, da bi se povela za primjerom onih koje su nastavljale takvim apostolatom i onda kad je vrijeme za govornicu prošlo, »preko pukotina ili zidova, ili noću«...[13]

Kad Terezija predbacuje sebi što radi kao sve njene susestre, nalik je na športaša koji proklinje sebe zbog čaše alkohola koja je ugrozila njegovu kondiciju, dok je onaj komu nije stalo do svjetskog uspjeha pije bez

grižnje savjesti. Redovnice Utjelovljenja nisu znale s kakvih se uzvišenih želja spustila Terezija do mrmljanja zajedničkih Očenaša. Vidjele su da katkada traži samoću, da se čuva ogovaranja i neposluha, da je točna u vršenju dužnosti, u molitvi. Čule su da govori o Bogu s izuzetnom uvjerljivošću; uvijek je bila spremna dati novac za slikanje pobožnih slika po zidovima samostana, posebno je ukrašavala svoj oratorij, davala da se na njen trošak održavaju pobudne svečanosti u čast njenih omiljenih svetaca, među kojima je sveti Josip bio na prvom mjestu, a to je bilo više nego dovoljno da je drže uzornom redovnicom u samostanu Utjelovljenja. U očima Terezijinih susestara, poglavara i ispovjednika njeno je vladanje bilo »dopušteno«.

Ali ona to nije tražila. Kamo su nestala herojska djela? »Oh, preveliko je zlo, preveliko zlo redovnika koji ne drže redovničku stegu! Mladost i sjetilnost gone ih prema svijetu ... Redovnik ili redovnica, koji bi zbilja htjeli slijediti Boga, moraju se više bojati svojih ukućana nego vragova. Moraju opreznije i prikrivenije govoriti o prijateljstvu s Bogom nego o drugim prijateljstvima na koja zloduh potiče u tim samostanima ... Kad bi roditelji poslušali moj savjet, prije bi promislili o svojoj časti nego što bi slali svoje kćeri unutra; ovdje su u većoj opasnosti nego u svijetu. Radije bi ih udali i za niže od njih ili ih zadržali kraj sebe« ...[14]

Ona je vidjela opasnost, prolazila tik kraj nje i izmakla joj na vrijeme, zahvaljujući svom nepokolebivom osjećaju časti, ali ju je ipak okrznula.

Među vitezovima, koji su je obasipavali pažnjom, bio je jedan za kojeg je, kako priznaje, osjetila *mucha aficion* što znači otprilike: mnogo naklonosti. Smijemo pretpostaviti da se zvao Francisco de Guzman; bio je mlad, bogat zemaljskim dobrima i pripadao je jednoj od najotmjenijih obitelji Kastilje. Je li pretstavljao veću opasnost od bratića za koga se kanila udati ili »jadnog čovjeka« iz Becedesa? U tu se vezu umiješao Bog, ali isto tako i đavao: »Poznavala sam ga tek kratko vrijeme, kad me Gospodin htio upozoriti da mi to prijateljstvo ne dolikuje. Krist mi se pokaže vrlo strog i upozori me da mu se to prijateljstvo ne sviđa. Ja se veoma uplaših i prenerazih i ne htjedoh više gledati tog čovjeka«.[15] Ali je đavao htio uvjeriti da je to viđenje plod njene mašte, posjetilac je navaljivao, a sestre oko njega tvrdile su da posjeti takvog hidalga ne samo da ne mogu naškoditi dobrom glasu Terezije de Ahumada nego da mu još pridonose. I tako se ponovo vratila ovoj »kužnoj zabavi.«[16] Misao na tog prijatelja neprestano ju je rastresala kod obavljanja pobožnih vježbi te joj se jednoga dana ukazala u govornici golema žaba dok je razgovarala s »onom osobom«. Nekoliko svjedoka vidjelo je kako »ide mnogo brže nego što obično idu žabe.«[17] Terezija se silno uplašila, ali se nije obazirala ni na tu drugu opomenu.

Kada je jedna stara redovnica, njena rođakinja, mislila da je mora upozoriti, Terezija je samo slegla ramenima:

Sablažnjavate se ni radi čega[18] odgovorila je i naljutila se.

Mladi naraštaj uvijek misli da su stariji zaostali za napretkom i skučeni besmislenim predrasudama.

Pa ipak, kada je zovu u govornicu, doña Terezija ne trči više onako lakim korakom, svojom lijepom nogom obuvenom u finu obuću, radi koje

joj je »on« neumorno laskao. Zaručnik je bio na straži. Osvećivao se lakomislenoj zaručnici obasipajući je duhovnim radostima. Dobro ju je poznavao: za nju je to bila »strašna muka« primati milosti znajući da ih nije dostojna. Pribirala se, ali je u istom času znala da će opet pasti.

»Iz razbibrige u razbibrigu, iz taštine u taštinu, iz prilike u priliku...«[20] O, Gospodine moje duše! Hoću li ikada dovoljno proslaviti milosti koje si mi iskazao tih godina?«[21]

Čudili su se brizi kojom su se trgali za nju oboje, i Bog i đavao, Bog da je prisvoji za se, a đavao da je otme Bogu. Jer je pomisao na božanske radosti kvarila užitak njenih živih prijateljstava, a kad bi se povukla u samoću s Bogom, sjećanje na ljudska prijateljstva nije napuštalo njeno pamćenje.

Tako se još sedam godina nakon svog ulaska u samostan borila ova duša »koja je često lomila samu sebe.«[22]

Terezija će naći pomoć uz smrtnu postelju svoga oca. Godina 1543. bližila se kraju. Karmelićanka se vratila u kuću na Plazuela Santo Domingo da njeguje Alonsa Sancheza. »No bila je bolesnija moja duša nego njegovo tijelo jer sam bila zapletena u mnogo taština. Ali ne vjerujem da sam bila u smrtnom grijehu, za sve to vrijeme koje je bilo potraćeno više nego što mogu reći...«[23]

Pod očinskim krovom, okružena bliskim predmetima, mogla je izmjeriti put koga je prevalila od dana, kada je sa žalošću ostavila sve to i napustila starca, koji ju je sad promatrao već zamagljenim pogledom. Ucvililа ga je svojim odlaskom, a možda i upropastila materijalno, jer se nije ubrajao među one koji bdiju nad svojom očevinom. Doña Beatriz, zatim Marija, pa Terezija nadgledavale su umjesto njega. Kad je ostao sam, osiromašio je iz velikodušnosti prema sinovima koje je bogato opremio za vojsku; zatim radi Marije koja je uvijek bila u stisci i radi siromaha. Teško zadužen, Alonso Sanchez bio je bogat jedino ljubavlju prema Gospodinu.

Terezija, koja je mislila da se udaljila od Boga, ipak je donijela svom umirućem ocu najveći mir. Teško je trpio od jakih boli u leđima:

— Oče, vi štujete tajnu kako je Krist nosio križ, zar ne mislite da Njegovo Veličanstvo želi s vama podijeliti svoje patnje dok je još nosio križ na leđima.«[24]

Ova ga je misao tako utješila da je prestao jaukati. Umro je pri punoj svijesti moleći *Credo*. Prije toga pozvao je svu djecu koja su još ostala uz njega i rekao im da imaju na pameti da je sve prolazno. »Kada je umro, bio je nalik anđelu.«[25]

Otac Vicente Barron, koji je providio umirućeg, ispovijedio je Tereziju. Bio je to staložen, strog i istančan duh. Pokazala mu je pometnju u kojoj se nalazila i priznala mu da se već odavna ne smatra dostojnom da obavlja nutarnju molitvu.

Upute ovog dominikanca sličile su liječničkim propisima; uz njih nema mjesta ni osjetljivostima ni oklijevanjima:

1. Pričešćivati se svakih 15 dana.

2. Opet započeti nutarnjom molitvom. To u svakom slučaju može samo koristiti.

Svojom mirnom pronicavošću O. Vicente Barron omogućio je da se u Tereziji de Ahumada rodi Terezija od Isusa. Naložio je bolesnici da se, štogod se dogodilo, ne smije više odreći lijeka.

Terezija zaključuje učinke ove utjehe: »Započeh iznova nutarnju molitvu, ne izbjegavajući ipak prilike za grijeh, ali više nikada nisam zapustila molitve.«[26]

»Život mi bijaše veoma težak jer sam u molitvi bolje vidjela svoje pogreške.«

Ispunilo se ono što je predvidio ovaj poznavalac duša: S jedne me je strane zvao Bog, a s druge strane išla sam za svijetom. Sve što je dolazilo od Boga pružalo mi je veliko zadovoljstvo, ali svijet me je sputavao. Činilo mi se da želim pomiriti ove dvije suprotnosti, zbližiti neprijatelje, tj. duhovni život i sjetilna zadovoljstva, užitke i razonode.«[27]

»Tako provedoh mnoge godine...«

Točno deset godina poslije susreta s O. Barronom. Ali od tada je bila »naslonjena na čvrsti stup molitve.«[28]

Od prvog udarca kojim je u samostanu Naše Gospe od Milosti Bog pokucao na vrata njenog srca do velikog potresa 1553. Terezija je proživjela nešto više od dvadeset godina razapeta između svijeta i Boga.

DRUGI DIO

KRALJEVSKI PUT

»Gospodine, onaj koji te uistinu ljubi siguran je na širokom i kraljevskom putu« (*ŽIV. pogl. XXXV*).

I

KRIST POKRIVEN RANAMA

1553. — 1554.

Jednog dana godine 1553.[1] prolazeći kroz oratorij Terezija de Ahumada ugleda jedno poprsje, jedan Ecce Homo kojeg su tu ostavili. »Bila je to slika Krista svega izranjenog, a tako pobožna, te sam se zbunila gledajući je takvu, jer je prikazivala sve što je pretrpio za nas. Srce mi se steglo od grižnje savjesti sjećajući se svoje nezahvalnosti prema tim ranama. U suzama padoh na koljena pred njim i stadoh ga moliti da me jednom zauvijek ojača da ga više ne vrijeđam.«[2]

Često je nakon pričesti znala zamišljati da se kao Marija Magdalena nalazi do Isusovih nogu i plače, ali ubrzo je odbacivala tu želju za pokajanjem: »Bez sumnje mi je manjkalo potpuno pouzdanje u Njegovo Veličanstvo, a gubila sam u samu sebe.«[3] Ovaj *Ecce Homo* okrvavljena tijela na kojem su zjapile rane pokrivene usirenom krvlju, to lice obliveno krvlju koja se slijevala ispod trnovite krune, taj bolni stakleni pogled pokazao joj je stanje u kojem se nalazila. Nije vidjela utočišta osim u Bogu, te se nije makla od njegovih nogu dok joj nije odgovorio.

Tako je izgledao prvi potres. Isus koji je toliko puta uzalud kucao, ušao je u »to tvrdo srce«. Sada će Terezija otkriti da je Njegova ljubav »iznad svih zemaljskih radosti, iznad svih naslada.«[4]

Od toga dana opaža svoj napredak: izbjegavala je govornicu, udvostručila je ustrajnost i žar u molitvi, prema bližnjem postala je poniznija i strpljivija. Ova promjena nije izmakla njenim susestrama. Često su je znale zateći tako uronjenu u Boga da nije nikoga vidjela, niti je čitala knjigu što je stajala pred njom otvorena. Jer još joj je uvijek trebalo pomagalo da se sabere: »Knjiga mi je korisna ... Isto mi tako pomaže priroda, cvijeće, voda[5] ...«

Na početku 1554. dobila je *Ispovijesti* Sv. Augustina, koje su upravo izišle u španjolskom prijevodu. U tom čovjeku koji je silno ljubio svijet, borio se da mu se otme, grešnom ljubitelju romana i okorjelom grešniku Tereziji de Ahumada činilo se da prepoznaje samu sebe: »Kada sam došla do njegovih obraćenja, do trenutka kad je čuo onaj glas u vrtu, bijah tako potresena u srcu te mi se činilo da to Gospodin meni upućuje poziv. Dugo sam vremena plivala u suzama.«

Taj drugi potres definitivno je izvukao Tereziju »iz pogubne smrti.«[6] To je značilo povratak ranom djetinjstvu nakon dugotrajnog lutanja kroz napasti i opasnosti. Sve se to, naime, već nalazilo u maloj Tereziji.

Njene susestre u samostanu Utjelovljenja govorile su da se posve promijenila, dok je zapravo tek sada bila nalik sebi, onom djetetu koje je već onda htjelo ući u Božju slavu »zauvijek, zauvijek, zauvijek« pa i pod cijenu mučeništva.

»Od sada započinje nova knjiga, tj. novi život.«

»Do sada sam živjela ja. Odsada Bog živi u meni.«

»Neka je slavljen Bog koji me oslobodi od mene same.«[7]

Gospodin je samo čekao na Terezijinu odluku da je obaspe duhom i milostima. »Čim sam odvratila pogled od tih grešnih prilika, već me Njegovo Veličanstvo počelo iznova ljubiti... Čim se pričinilo da sam spremna njemu služiti, već me je Njegovo Veličanstvo iznova darivalo milostima[8]...« Udijelio joj je »veoma često molitvu mira, a katkada i molitvu sjedinjenja koja je bila dugotrajna. Ali u to je vrijeme bilo mnogo žena koje bijahu žrtve zloduhovih obmana i prijevara. Unatoč moga opiranja bila je tako velika slast i užitak koju sam ćutila da sam se pobojavala[9].«

Kome je mogla povjeriti ove milosti i svoja strahovanja? Nikad je ispovjednici, koji su dolazili u samostan Utjelovljenja, ne bi razumjeli. Nije se usudila govoriti o tome ni najozbiljnijim među svojim susestrama. Čim je prošlo prvo iznenađenje, njena je očigledna promjena stala izazivati: mudre djevice još je nisu priznavale za svoju, a lude su se ljutile videći da se ona, čije su »taštine« opravdale njihove, sada kaje i tako otkriva njihovu krivnju. Šaputale su dok je prolazila, a uskoro su mnoge prstom pokazivale na nju. Napokon je cijeli samostan mrmljao pun sarkazma ili samilosti:

— Terezija de Ahumada umišlja da je svetica!

— Terezija umišlja da će izumiti neke novotarije[10]!

Među njenim zaslužnim činima bio je ponizni pristanak da ne svraća toliko pažnje na sebe, ali to nije moglo stišati njen nemir. Jednoga dana moleći *Hore*, čula je po prvi puta Gospodinov glas: »Služi meni i ne brini se za to.«[11] Ove su je Božanske riječi više uplašile nego utješile, »duša joj se rastužila i ustrašila,«[12] jer nije imala iskusnog ispovjednika.

Srećom su porodice Cepeda i Ahumada imale mnogobrojnu rodbinu. Dobri ujak Pedro bio je preko svoje žene Cataline del Aquila u srodstvu s Don Franciscom de Salcedo kojeg će Terezija nazvati *el caballero santo*, »sveti vitez«, toliko je bila velika njegova pobožnost. Ali bila je to prosvijetljena pobožnost jer je dvadeset godina proučavao bogosloviju u dominikanskom zavodu Santo Tomas, a Fray Pedro de Alcantara držao ga je »najpametnijom glavom u Avili«, razumije se doktorskom glavom. U gradu zidina i svetaca bilo je mnogo kreposnih ljudi, ali ni jedan mu nije bio ravan. No što je najvažnije, bio je dobar.

Njemu će se povjeriti Terezija de Ahumada. Međutim nije govorila ni o svojim milostima niti o strahovanjima; spomenula je samo teškoće

oko samosvladavanja, napore koje mora u to uložiti, a koje uvijek iznevjeri i uvijek iznova započinje. Optuživali su je da previše traži od sebe, a ona optužuje sebe zbog prevelike slabosti. Potreban joj je duhovni vođa koji će joj pomoći da jasnije vidi te joj naloži ono što se sama ne usuđuje poduzeti: držala je da je veoma slabo umrtvljena.

Don Francisco je odveo O. Gasparu Daza. Cijela se Avila divila apostolskom žaru ovog propovjednika, koji nije došao da samo njeni građani imaju povlasticu slušati Evanđelje. U ono vrijeme kad je neznanje bilo tako veliko da je bilo sela u kojima ljudi nisu znali moliti Očenaš, on je i zimi i ljeti odlazio u udaljene zaseoke i ondje propovijedao. Terezija je mnogo očekivala od njegove nepopustljivosti. Ali Don Gaspar je bio veoma zaposlen u službi Božjoj; držao je da ne može gubiti vrijeme s redovnicom koju više ne zadovoljavaju ispovjednici njenog reda.

Nije se potrudio ni toliko da je umiri:

»Bijah silno smetena u prisustvu tako sveta čovjeka. Izložih mu stanje svoje duše i način kako molim. On me ne htjede ispovijedati izjavljujući da ima mnogo posla.«[13]

Terezija je primjetila da je ono što mu je rekla shvatio »kao nešto što se može naprečac prekinuti[14] ...« Sudeći po stupnju molitve do kojeg je doprla, mislio je da je jaka i smjesta je presjekao sve što ju je još vezivalo. Ali ona je znala da je slaba unatoč milosti koje joj je Gospodin davao, da je u vršenju kreposti i pokore poput djeteta koje tepa, te je držala da nije sposobna za ono što joj je zapovijedio. »Bilo je to dovoljno da izgubim nadu i sve napustim.«[15]

Francisco de Salcedo, koji je imao više razumijevanja, često ju je posjećivao; njeno je povjerenje raslo i jednog dana priznala mu je slatkoće svoje vrhunaravne molitve: »Tako nazivam ono što ne mogu postići ni sposobnost ni marljivost, ma koliko se čovjek trudio u tome i pripremao.«[16] Govorila mu je o osjećaju Božje prisutnosti koja je bila tako živa da nije mogla sumnjati kako je Bog u njoj, a ona »utopljena.«[17] u Njega, o onoj neprekidnoj nježnosti, nasladama koje nisu bile »ni posve sjetilne niti posve duhovne.«[19] To je teško i slatko mučeništvo,«[20] umrijeti svim ugodnostima svijeta i uživati u Bogu.«[21] Don Francisco je slušao kako priznaje da je »kao luda, pijana od ove ljubavi.«[22] Govori mu o »slatkim nemirima«, »slavnoj nesklapnosti, nebeskom ludilu ...«[23]

Sveti se vitez zgranuo. Smjesta je pozvao Gaspara Dazu, koji je ostavio sve svoje propovjedi i dohrlio. Ova sestrica, za koju su i jedan i drugi držali da je veoma nesavršena, govori sa zbunjujućim prizvukom istine o nečuvenim milostima koje joj daje Gospodin.

— To ne ide jedno s drugim, reče jedan.

— Duhovne milosti dobivaju samo oni koji su prokušani u vršenju kreposti, umrtvljeni, naglašavao je drugi.[24]

Obojica zaključiše:

— Čuvajte se ... Po nekim pojedinostima reklo bi se da je to djelo zloduha ...

»Čim su mi to rekli, kaže Terezija obuze me velika žalost i briznuh u plač, jer bijah već veoma uplašena.«[24bis]

I Terezija de Ahumada, blistavi pričalica iz govornice samostana Utjelovljenja, u dobi od četrdeset godina, u naponu inteligencije, uoči izbijanja njene genijalnosti, tako je postiđena pred time bogoslovima, uplašena od pomisli da bi to mogla biti đavolska varka, da nije našla riječi kojima bi opravdala milosti koje joj daje njen Bog.

»San duševnih moći« kao da je najviše uznemirio ove dostojanstvene osobe. Ona, kao dijete koje ne zna kako bi se izrazilo, traži u knjizi »Uspon na goru Sion« od Bernardina de Lareda rečenice koje približno opisuju ono što ona proživljuje, i ne pomišljajući da franjevački riječnik nije najprikladniji. Sinovi Ignacija Loyole, pod čijim su utjecajem bili Salcedo i Daza, zamjerali su sinovima sv. Franje preveliku sentimentalnost. »Na mjestu gdje je govorio o sjedinjenju s Bogom, nađoh sve znakove koje sam ja osjetila«, koji su se odnosili na onu nesposobnost da razmišlja, ono »ne misliti na ništa...«[25] Podcrtala sam odlomke... Tko ima uši neka čuje i zna da se u toj odsutnosti misli nalazi čitav jedan svijet, u kojem je uključena savršena kontemplacija i sadržava sve što jest, tako da je izvan toga sve ništa, a budući da je ništa, ne treba na to misliti. Jer uistinu u prisutnosti našega Boga i Gospodina sve su stvorene stvari ništa... Zato se može reći za dušu, koja se u ljubavnom sjedinjenju u molitvi mira zanima Bogom, da ne treba misliti na ništa, jer u toj odsutnosti misli posjeduje što je bitno u svakoj misli.«[26]

Dakle, ova dvojica »svetih slugu Božjih« počeše s ispravama u rukama proučavati »slučaj« Terezije de Ahumada. Ona je pokorno čekala njihovu odluku. »Bijah spremna da sasvim napustim molitvu, ako oni budu držali da je to potrebno. Zašto da se izlažem opasnosti, ako kroz 20 godina vježbanja u sabranosti nisam izvukla nikakve koristi, nego me zloduh zavarava. Bolje je onda odreći se«...[27]

Stav O. Gaspara Daza ponovno je razočarao onu koja bi se prije slomila nego ustuknula. On spada među one »mračne nazovi bogoslove,«[28] koji su joj, kako sama priznaje, mnogo štetili.

Te dane, pune očekivanja, provela je u tjeskobi i molitvi.

Napokon ova dvojica polu-bogoslova, koji zajedno nisu imali zdravog presuđivanja ni za jednu osobu, izrekoše presudu: zloduh!

Don Francisco Salcedo nije napustio Tereziju. Iz ovog veoma opasnog stanja mogao bi je, »po njegovu mišljenju, izvući samo neki svećenik iz Družbe Isusove. Bio je s njima u najboljim odnosima; a njegov je šurjak upravljao poslovima prilikom njihovog nedavnog useljenja u hospicij San Gil. Svrha im je bio apostolat, a njihove metode u duhovnom životu i strogost načela nisu umanjili njihovo razumijevanje za ljudske slabosti. O zaslugama Isusovaca često bi se razgovaralo u govornicama Utjelovljenja. Bilo je odlučeno da Terezija napiše opću ispovijed, koju će predati onom isusovcu koji pristane da se zauzme za nju.

Ali koliko problema oko ove posjete! Koliko brbljarija koje je trebalo izbjeći! Terezija je molila vrataricu da nikome ne oda da će jedan Otac »iz Družbe« svetih ljudi posjetiti »najnedostojniju« od svih sestara u Utjelovljenju. Na nesreću tamo se nalazila neka brbljavica upravo kad je stigao o. Cetina. O tom događaju govorio je cijeli samostan, a uskoro i cijela Avila.

Otac Diego Cetina nije bio nikakav glasoviti isusovac. »Slabog zdravlja... slabe glave... Rado je molio Časoslov našeg Gospodina i bavio se nutarnjom molitvom. Volio je propovijedi, mise i govoriti o Bogu«. Jedan povjerljivi izvještaj dodaje: »Propovjeda osrednje. Ispovjeda. Za drugo nije sposoban.«[29]

U ono vrijeme imao je dvadeset i tri godine.

Njegov je zaključak bio:

— Bog!

Kao dominikanac O. Barron prije deset godina i O. Cetina, isusovac naložio je Tereziji da pod nikakvom izlikom nesmije ostaviti nutarnju molitvu. Vjeran direktivama Ignacija Layole tražio je od Terezije da svoju meditaciju usredotoči svakog dana na jednu od postaja Kalvarije i da misli samo na ljudsku osobu Kristovu. Držao je da je slabo uznapredovala u pokori — jedan od uzroka je njeno slabo zdravlje — i nametnuo joj mrtvenja koja joj nisu »baš ugodna«,[30] ali im se pokorila.

Napokon joj je predložio da se opire koliko god može sjetilnim ugodnostima koje je osjećala.

»On me tako dobro vodio, da mi se činilo da nisam više ista osoba. Velika je stvar razumjeti jednu dušu.«[31] Ona je dvadeset godina tražila ispovjednika koji će je razumjeti. Pokazalo se, da je »slaba glava« o. Cetine dobra i za nešto drugo, a ne samo za osrednje propovijedi. Zavolio je kraljevsku dušu koja mu je bila povjerena. Kad je 1554. došao u Avilu muž kojeg Terezija nazivlje »Padre Francisco koji bijaše vojvoda od Gandije«, tj. Franjo Borgia, o. Cetina mu je govorio o karmelićanki i nagovorio ga da je posjeti.

O. Francisco bio je slavan po tome što se radi Boga odrekao jednog od najljepših imena Španjolske. O povijesti njegova obraćenja dugo se vremena razgovaralo u Avili, jer je bila upravo onakva kakvu su volili: velebna i u isti mah jezovita.

To se zbilo 1539. Umrla je kraljica Izabela, a njen sin, infant Filip, koji je imao istom dvanaest godina, predvodio je jašući na konju posmrtnu povorku koja je prolazeći Španjolskom, zavitom u crno, pratila kraljičino tijelo do grobnice u Granadi. Franjo Borgia, markiz od Lombaya, sin vojvode od Gandije i Ivane Aragonske, najmiliji dvorjanik mrtve kraljice, dobio je počasnu dužnost da prepozna mrtvo tijelo.

Kada su u posmrtnoj kapeli katoličkih kraljeva otvorili lijes, iz njega je prodro tako odvratan zadah da je plemenita pratnja morala ustuknuti. Ipak su se vitezovi, s rukom na balčaku mača, zakleli da je to »kraljevsko tijelo Doñe Izabele Portugalske, njemačke kraljice i uzorite supruge moćnog i katoličkog kralja Karla, našega gospodara«.

Nadbiskup se čudio šutnji Don Francisca Borgie.

— Vi se ne ćete zakleti!

On je promatrao tijelo koje se u zlatnoj kraljevskoj odjeći, još uvijek blještavoj, počelo raspadati:

— Ja mogu reći samo jedno: čitavim putem od Toleda do Granade vodio sam pod najstrožom stražom mrtvo tijelo naše Gospođe... ali zakleti se da je to ona, čijoj sam se ljepoti toliko divio... za to nemam snage.

Nadbiskup je navaljivao:

— Dakle, prepoznajete li svoju Gospođu i Kraljicu?

Franjo prihvati desnom rukom svoj križ reda Santiago, čiji se purgar isticao na njegovom širokom bijelom plaštu, a lijevom spusti mrtvački veo na kraljevsko tijelo:

— Prepoznajem! Ali se isto tako zaklinjem, da nikad više neću služiti ni jednom smrtnom gospodaru.

Kad mu je malo zatim umrla žena, vojvoda se odrekao časti, bogatstva i svojih naslova i stupio u Družbu Isusovu.

Godine 1550. novost je odjeknula »kao topovski hitac«. Stvorila je i jednog zavidnika Karla V koji je već poslao poklisare »da promotre kuću, predio, podneblje i položaj samostana u Yusti«.

Godine 1554. došao je o. Francisco iz Tordesillasa gdje je boravio neko vrijeme uz kraljicu Ivanu Ludu. Njegove propovijedi u Avili privukle su toliko mnoštvo u golemu katedralu da bi zavrtjele glavom svakom drugom tko bi bio na mjestu ovog poklonika kreposti i poniznosti. Ali on je u tome kao i u svemu ostalom vidio samo još jedan razlog da se ponizi.

Je li ovaj velikaš, koji je vidio ženu najmoćnijeg monarha kako se raspada u prah, bio ponizniji od prebendara Gaspara Daze? On nije uplašio Tereziju de Ahumada kada mu je izložila tajne svog nutarnjeg života. Njemu su bile dobro poznate radosti što ih Isus daje onima koji sve ostave radi njega.

Potvrdio je dijagnozu o. Cetina:

— Ovo je zaista duh Božji.

Dodao je da se ne bi valjalo tome opirati:

— Pustite da vas Njegovo Veličanstvo očara, radujte se u njemu kada On želi da vas obraduje...

Usred tog razgovora morao se osmjehnuti: dok se trudila da opiše stanje u kom se katkad nalazila, sva utonula u Boga, Terezija je rekla:

— Čini mi se da mi je duša kao magarčić koji pase...

Sada su napokon Francisco de Salcedo i Gaspar Gaza uvjereni, a brbljavci u Avili ušutkani tvrdnjom jednog oca isusovca »koji bijaše vojvoda«, a Terezija de Ahumada je potpuno utješena.

Ali još nije došao kraj njenim mukama.

II

DOÑA GUIOMAR DE ULLOA

1533. — 1558.

Doña Guiomar de Ulloa imala je nešto više od dvadesetpet godina. Kao udovica don Francisca Davila, gospodara Villatora bila je u svojoj žalobnoj odjeći ljepša nego ikad. Kad je po nagovoru otaca iz Družbe

Isusove upoznala Tereziju de Ahumada u crkvi San Gil, njena joj pobožnost nije smetala da živi profinjenim raskošnim životom. Terezija je bila očarana tim nježnim licem; Doña Guiomar joj je iskazivala veliko prijateljstvo i ubrzo je shvatila da u Babilonu, kakav je onda bio samostan Utjelovljenja, Terezija nema mogućnosti za samoću i sabranost koje su joj potrebne.

Kad ju je karmelićanka posjetila, a Doña Guiomar ljupkom gestom dobrodošlice pokazala prostrane odaje i lijepe patije svoje palače uz riječi: »Ovdje ste kod kuće«, Terezija je shvatila da u ovom slučaju iza uglađene fraze stoji iskrena namjera. Zato bi se često sklanjala kod Doñe Guiomar kad bi joj znatiželja njenih susestara previše ogorčavala život i ometala u strpljivom radu što ga barem u početku zahtjeva napredak u duhovnom životu. Pred starješicom je govorila da prati kćerku mlade udovice koja je bila vanjska učenica samostana Utjelovljenja.

Kad je Terezija nakon odlaska Diega Cetina u Salamanku opet ostala sama, Doña Guiomar uputila ju je na svog ispovjednika. Otac Juan Pradanos, mladi isusovac, pun razumijevanja ali strog, još je pooštrio zahtjeve svog predčasnika namećući svojoj pokornici dosljednju asketsku stegu. Držao je da od sada ne smije ništa propustiti da bi zadovoljila Boga, koji je obasiplje milostima. Bilo mu je potrebno »mnogo lukavosti i slatkoće,«[1] da je privoli na ono što ju je najviše stajalo: da žrtvuje »nekoliko prijateljstava koja nisu vrijeđala Boga.«[2] Ali ti su je ljudski pozivi ometali u samoći i šutnji i onemogućavali potrebnu stabilnost. Umiljata ali i svojevoljna narav Terezije de Ahumada nalazila je valjane izlike: ta velika prijateljstva bila su lišena svakog grijeha. Zar mora biti nezahvalna da bi ugodila Gospodinu?

Otac Pradanos joj je savjetovao da sve povjeri Bogu i da često moli *Veni Creator*. Jednog dana dok je izgovarala riječi himne, odjednom pade po prvi puta u zanos i začuje Gospodinov glas: »Neću da od sada razgovaraš s ljudima nego s anđelima.«[3]

Terezija se veoma uplaši. Kad je došla k sebi i vidjela izbezumljena lica sestara, još se više uplašila. Gotovo su je zaglušile vikom:

— Bila ste kao mrtva!

— Udovi su vam bili ukočeni, tijelo ledeno!

— Bilo vam se jedva čulo...

Pokušala ih je uvjeriti da se samo onesvijestila.

— Već smo vas vidjeli onesvještenu. Ali nikad niste imali tako zaneseno lice.

Premda se trudila, još nije imala snage da se pomakne: činilo se da je duša očarala cijelo tijelo. Provela je dva ili tri dana lišena svih sposobnosti, izvan sebe, kao da je otupjela, izgubila se u Bogu[4]

Priznala je svom ispovjedniku:

— Jadna duša nije znala što je snašlo... Ovaj ushit u zanosu se javio kao iznenadni poziv Njegova Veličanstva u najdubljoj dubini duše, spustio se na nju takovom brzinom te se činilo da je diže iznad nje same i da će ostaviti tijelo. Potrebno je dakle mnogo hrabrosti da se preda u Božje naručje i pusti ga da je ponese sve do časa dok Njegovo Veličanstvo

ne ostavi u miru ondje gdje vas je htjelo dovesti i otkriti uzvišene stvari. Naravno, u početku morate biti odlučni da umrete za Boga. Meni je svako protivljenje izgledalo nemoguće...[5]

Kad se napokon posve povratila i kad se buka u samostanu radi »novosti« malo utišala, osjetila je Terezija toliku radost i snagu da je prekinula sve zemaljske veze. Ostali su joj samo oni prijatelji koji su ljubili Boga.

Doña Guiomar i Don Francisco de Salcedo, naravno. I otac o. Pradanos s punim pravom. Ona ih je nježno voljela. Kada se ovaj svećenik razbolio od teške srčane bolesti, njegove su ga dvije pokajnice odvele u selo del Paolo gdje je Doña Guiomar posjedovala velika imanja. Ondje su ga njegovale i služile mu[6]. Terezija se bijaše uvještila u pripremanju odabranih jela. Padre je bio malo zbunjen tolikom brigom, a Terezija se je potajice zabavljala:

»Uvijek sam veoma voljela one koji su vodili moju dušu. Za mene su oni doista bili predstavnici Božji, pa ih takvim i držim. Nekima od mojih ispovjednika činilo se da sam previše prionila uz njih — premda svetom ljubavlju — te su bili neprijazni prema meni. Ja sam se u sebi smijala videći kako se varaju[7]...«

O. Pradanos nije bio neprjiazan prema njoj. Ispovijedao ju je i vodio do 1558.

A Doña Guiomar se posve promijenila: nije uzalud bila prijateljica Terezije de Ahumada. Čovjek je nije mogao slušati kako govori o Bogu, o nebu, kako potresenim glasom tvrdi: »Sve je ništa«, a da iz korjena ne promijeni srce i navike. Nije ju mnogo viđala ni onda kada je bila kod nje: svega nekoliko trenutaka poslije jela koje je Karmelićanka uzimala posebno, zadovoljavajući se s malo zelenja kad ne bi postila,[8] ali njena je prisutnost obasjavala kuću. Tako je silno pazila na čistoću svoje duše, često se i dugo bičevala i nosila oštri pokornički pojas da se mlada udovica uskoro zastidila što uživa u lagodnosti. Avila je kritizirala njenu ljubav prema sjaju. Optuživali su je pače da je tako rastrošna i rasipna te joj nije dovoljno trideset tisuća reala rente nego je načela i kapital. Sada je ogovaranje pošlo drugim tokom:

— Doña Guiomar napravila je od svoje palače neku vrst samostana.

— Nitko više nije dostojan da ga ona primi, samo redovnice, sestre i sluge Božji.

— Jeste li je vidjeli obučenu kao siromašnu ženu?

— Jeste li vidjeli kako ide u crkvu bez slugu i sama nosi jastučić na kojem satima kleči?

No tek u posljednjem prigovoru pokazali su hidalgosi svu svoju nadutost:

— Tako je ljubezna prema svakom pridošlici kao da nije otmjena gospođa nego sluškinja.[9]

Udovica gospodara Villatora! Ona se drži počašćenom što kod nje stanuje ona Maridiaz, istina, najveća svetica koju je Avila ikada imala, ali ipak stvorenje bez imena tj. potomak siromašnih ljudi. *Criadosi* Doñe Guiomar pričali su da nema na sebi ni košulje.

— Govori se da je posluga, ljutita što mora služiti takvu skitnicu, muči time što joj ne da jesti, a ona, glupača, ne usuđuje se potužiti od straha da ih njihova gospodarica ne otpusti.[10]

Neka pobožna ženica, reče prijekorno:

— To vam je djelotvorna ljubav. Maridiaz je sve dala Bogu. Ostao joj je samo jedan ogrtač, a ona je i njega dala. Bog ju je već u mladim godinama privukao k sebi. Dok nije Doña Guiomar za nju preuredila jednu sobu kao ćeliju, provodila je dane i noći u propovijedaonici crkve San Emiliano. Ona neprestano moli. Zaista je prava svetica.

Druga jedna, koja je bila uvjerena da zna sve o najuzvišenijoj duhovnosti, ali je, kako je govorila, odustala od toga jer joj je previše mirisalo na iluminizam i herezu, mudro je kimala glavom.

— Sada je mistika u modi. I ja sam to probala zato se sada čuvam. Pogledajte Maridiaz: ona je zaista sveta. Ipak sam je čula kako se žali na kušnje koje joj Gospodin šalje u zahvalu za pokore što ih vrši radi Njega. Najveći dio vremena provodi u strahovitoj duševnoj suhoći.

— A ona da li se žali?

— Veoma pobožno. Obično kaže: »Zar ćeš me, Gospodine, sada kada si mi sve oduzeo i Ti napustiti?«[11]

Zar nije bolje pridržavati se uobičajenih molitava i kreposti koje nikome ne padaju u oči, nego dizati toliku prašinu, kao ona druga prijateljica Doñe Guiomar, Terezija de Ahumada?

Neka starija žena zauze dostojanstveni stav:

— Ona nije nikakva svetica. Ne smijemo je uspoređivati s Maridiaz. Poznam je još dok je bila dijete. Uvijek se voljela isticati. Jadna Beatriz de Ahumada — Bog joj pomilovao dušu — nije znala kako da je ukroti. Zar nije pokušala, kad je imala pet ili šest godina, pobjeći od kuće i otići u turske zemlje povlačeći za sobom Rodriga, svog starijeg brata?

Glave bi se posve stisnule jedna uz drugu, kad bi neki glas prošaptao:

— Što mislite o njenim zanosima?

U zadnje vrijeme bilo je dovoljno spomenuti ime Terezije de Ahumada i glasovi bi odmah utihnuli u velikim tamnim dvoranama, gdje su se uzorite gospe plemenitog grada voljele okupljati da grickaju slatkiše i ogovaraju bližnje. Jer u vrijeme kada je Inkvizicija palila lomače u Valladolidu i Toledu, o njoj su se pronosili strašni glasovi:

— Kaže da Bog s njom razgovara!

— Ima viđenja!

Neka dobro obaviještena osoba dodala bi:

— Vidjela sam njenog pouzdanika, Don Francisca de Salcedo. On tajanstveno šuti, ali vidi se da je on najviše uplašen. A što se tiče o. Daza, on uopće više ne spava. Obojica su uvjereni da to nije od Boga nego od . . .

I *senjore* bi učinile znak velikog križa i tri mala.

Tako su milosti što ih je Terezija dobivala, postala senzacija u njenom gradu. I sada je kao i u bolestima za koje je molila, mogla uskliknuti: »Gospodine, nisam htjela toliko!« U Španjolskoj je svaka vrhunaravna pojava postala sumnjiva. Javno povjerenje silno je poljuljao proces protiv klarise iz Kordove, Magdalene de la Cruz. Posjedovala je proročki dar

i prorekla je bitku kod Pavie i zarobljeništvo Franje I. Uživala je toliko veliko povjerenje, da bi je sigurno već za života proglasili svetom, kad bi to bilo moguće. Kraljica Izabela dala joj je svoj portret kako bi je se uvijek sjećala u misama i molitvama i držala je naročitom milošću što je ova svojim blagoslovljenim rukama sašila prvu haljinicu koju je obukao princ Filip. Žensko praznovjerje? Jedan ozbiljni i više nego ozbiljni čovjek veliki inkvizitor Don Alonso Manrique došao je u Sevilju samo zato da se preporuči redovnici koja je činila čudesa. Ali 1. siječnja 1554. Magdalena de la Cruz, obuzeta iznenadnom grižnjom savjesti, javno je priznala izigravanje, svoje lažne zanose, a njena čudesa da su posljedica ugovora što ga je sklopila s đavlom. Sveti Kolegij uzeo je tu stvar u svoje ruke, a događaj je zgranuo čitavu Španjolsku.

Jer je čitava Španjolska brkala religiju s vračarijama; tu su praznovjerni čini išli ruku pod ruku s iskrenom vjerom. Osuna je prvi sugerirao Tereziji da se čuva vanjskih znakova pobožnosti. U svom *Trećem abecedariju* nabraja činjenice kojima je sam bio svjedokom, a kojih se po njegovom mišljenju treba kloniti:

... Neku ženu je uhvatila drhtavica i grčevi kad se primakla Svetom Stolu. Uzdisala je i vikala. Svećenik, koji je vidio i drugih sličnih slučajeva, strpljivo je čekao s hostijom u ruci da se Božja luda smiri te je uzmogne pričestiti.

... Neka redovnica javno se optuživala za grijehe ...

... »Sluge Božji« trčali su poljem i glasno molili Boga da ih nauči vršiti njegovu volju, ili su pjevali himne kao zahvalu ...

... Sjajne aureole krunile su čela sabranih ljudi. Katkad se čuo neki tajanstveni pjev iz njihovih grudi ...[12]

U crkvama vjernici mole ruku složenih unakrst, ljube pod, vuku se na koljenima do oltara, snažno se udaraju u prsa, viču prema Gospodinu. Puk sav u suzama za vrijeme propovijedi sasvim je obična pojava. Mogu se vidjeti ljudi kako padaju u zanos pred svojim omiljenim svecem. Ni siromašni nisu izuzeti od ovih oduševljenja i očitovanja: »Jednog jutra pao je neki nadničar u ushit, vidjeli su ga kako je pao kao da je oduzet. Kad je došao k sebi i kad su ga pokušali dignuti, povikao je: »Pustite me! Smetate mi kao što biste smetali ptici kad hoće poletjeti raširenih krila.«[13]

Prava pobožnost, lažni stigmate, krivi zanosi, iskrena sabranost, prava vjera, krivovjerje zablude, sve je to bilo tako izmiješano da se nakon dugotrajnog razdoblja opće pomutnje kada su varalice blažene Bedrahite, koja je govorila da je djevica Marija nikad ne ostavlja, »edificirali« sve i svakoga, vjetar se odjednom okrenuo, a Inkvizicija koja je prije pomagala svako vidljivo očitovanje Božje naklonosti, odjednom je postala sumnjičava. Sad su svagdje vidjeli đavla, gdje su prije mislili da vide Boga.

Ma koliko se na sva vanjska očitovanja gledalo kao na pretvaranje, ipak je bilo opasno progoniti ih. Svako ustezanje mogao je biti znak da ste *Alumbrado*, nadahnuti. Klečati pod Evanđeljem, držati oborene oči kod podizanja hostije, izbjegavati post i mrtvenje, ne skupljati oproste, sve je to tjeralo Inkviziciju da se umiješa u vaš život. A njene su intervencije bile tim opasnije, što sama s mnogim stvarima nije bila na čistu.

Probadanje srca sv. Terezije Avilske. Detalj slike oltara Gospe Karmelske u ckrvi *Karmen* u Dubrovniku. Rad nepoznatog autora iz XVII st.

Ni jedan slučaj nije bio jasan. Franciscu Hernandez, trećoretkinju sv. Franje »koja je na pobožnim skupovima vršila neobjašnjiv utjecaj, neku vrst nasilja« koju su veoma častila Mala Braća, držeći da je medaljica koju je ona dotakla zalog Božje milosti, neki su držali »meduzom« a drugi su mislili da je »veoma sveta žena,«[14] Ona je tako bila općinila izvanrednoga mladog svećenika, o. Ortiza, rektora filozofije, da se malo vremena iza kako je Francisca bila zatvorena, u Toledu popeo na propovjedaonicu i povodom jedne molitve za kišu povikao je pred cijelim skupom gradskih i crkvenih uglednika: »... Ova suša je kazna za ogromnu nepravdu koju je ovaj grad počinio zatvorivši jednu službenicu Božju.« Dalje nije mogao nastaviti: tri godine provedene u tamnici prisilile su ga da se »bezuvjetno« podloži sudovima Crkve.

Bila je dovoljna jedna riječ, jedan pokret da probudi sumnje i prouzroči strah, ali da se čovjek opravda trebalo je tisuće i tisuće riječi na raspravama koje su trajale godinama, ukoliko se nije dogodilo ono najgore i okrivljenika progutao strašni muk podzemnih ćelija. Nakon otvaranja Tridentskog koncila stavovi su bili nešto jasniji. Sveti Oficij nije se više toliko bunio u tananim razlikama između Alumbradosa, Dejadosa, Erazmovih učenika, pristaša Reforme i dugim pojedinostima, ali se isto tako nije više zadovoljavao blagim kaznama. Tko je god bio osumnjičen da se udaljio od prave vjere, bio je proglašen pristašom Lutera. Sve duhovne knjige pisane na Španjolskom bile su stavljene na indeks, osim nekoliko izuzetaka, među kojima su bila djela Lareda i Osune. Djela Fray Luisa de Granada i Juana Avilskog nisu bila pošteđena.

Onoga tko je bio okrivljen za luteranstvo Inkvizicija bi zamolila da javno prizna svoju krivnju pred njenim sudovima i povrati se starom uvjerenju. Tko je ustrajao u ovome, bio je spaljen. Na vrlo svečan način. Ljubitelji svečanosti danima su putovali da bi uživali u prizoru.

21. svibnja i 8. listopada 1559. kada su viđenja Terezije de Ahumada izazvale najviše govorkanje, izvršene su dvije značajne presude Inkvizicije u Valladolidu. Kraljevska regentica, princeza Juana, udovica portugalskog kralja i sestra španjolskog kralja, zastupala je na njima odsutnog Filipa II. U jednoj je četrdeset a u drugoj osamdeset krivovjeraca, odjeveno u sramotne žute tunike sa *sambenitom* i nekom vrsti mitre na kojima su bili naslikani đavli i plamenovi, sa zelenim svijećama u rukama išlo u procesiji na lomaču ili u zatvor.

U Avili, a naročito u samostanu Utjelovljenja mnogo se govorilo o ovim pobudnim manifestacijama. Opisivali su princezu regenticu u žalobnoj odjeći s crnim šeširom i bijelim rukavicama kako maše svojom crnom lepezom ukrašenom zlatom, princa Don Carlosa, duge redove redovnika i pokornika, koji su nosili upaljene baklje, praćeni barjakom Svete Inkvizicije ili crnobijelim grbom Svetog Dominika i kraljevskim simbolima položenim na grimizni damast. Čitala se opomena glasovitog Melchiora Cano i posljednji ukori svećenika upućeni osuđenicima, a dvije stotine tisuća gledalaca sakupljenih sa svih strana odgovaralo je litanijama i jecanjem. Odlično ime ili veliki ugled nije moglo zadržati ruku Crkve. Kćerka markiza Alcañiceza, Ana Enriquez bila je vraćena roditeljima

samo radi svoje malodobnosti. Ali doktor Augustin Cazalla, kanonik u Salamanci, propovjednik kralja Karla V? Na lomaču! Don Cristobal de Ocampo, vitez reda sv. Ivana? Na lomaču! Doña Mencia de Figueroa, kraljičina počasna dama? Osuđena! Čak ni mrtvaci nisu izmakli osudi. Tijelo doñe Leonore de Vibero, koja je umrla prije procesa, iskopali su, truplo su joj vukli u povorci i spalili.

Nakon svega ovoga narod je znao što treba raditi, a izvjesna karmelićanka imala se čega bojati. Ni najbolji prijatelji nisu joj skrivali svoje bojazni, a što se tiče njenih najvećih neprijatelja, jedan od njih najbolje je oblikovao želju svih njih:

— Nadam se da ću dovoljno dugo živjeti i vidjeti kako je ta redovnica dobila što zaslužuje: smrt na inkvizitorskoj lomači.[15]

Čak i oni koji je nisu poznavali, htjeli su je upozoriti ili uplašiti.

Jednog su je dana pozvali u govornicu samostana Utjelovljenja. Ugledala je kroz rešetku veoma dostojanstvenog viteza, bogato odjevenog a ona je mislila da u njemu prepoznaje Don Alonsa de Quiñones, jednoga od najotmjenije gospode u Avili. Je li želio izbliza vidjeti onu o kojoj se toliko govorilo i tako sam donese sud? Kad ju je ozbiljno pozdravio, šutke je zastao. Napokon joj reče:

— Nemojte zaboraviti Magdalenu de la Cruz. Španjolska ju je držala sveticom, a bila je robinja đavla.[16]

Ona problijedi, obori glavu i ponizno reče: »Nikad ne pomislim na nju a da ne zadrščem«.

Don Alonso ode zamišljen iz samostana Utjelovljenja, ali se od toga dana ubrajao među branitelje Doñe Terezije. Njegov dokaz je bio: »Đavlovi podložnici nikad nemaju toliko poniznosti«.

III

NEBO I PAKAO

1553. — 1558.

Blagdan Sv. Petra. Terezija moleći se, odjednom osjeti da se uz nju nalazi Krist. Nije ga vidjela ni tjelesnim ni duševnim očima, ali je ipak bila posve sigurna da je uz nju i da joj govori. »Ja nikako nisam znala da može biti takvo viđenje, zato me u početku obuzme veliki strah pa nisam mogla drugo nego plakati. Ali čim je progovorio prvu riječ da me ohrabri, opet postadoh posve mirna, sretna i slobodna od svakog straha.«[1]

Od toga časa Isus je nije više napuštao. Ako nije bila »veoma rastresena« neprestano je bila svijesna njegove prisutnosti sa svoje desne strane.

Jednog jutra, kad su se vratili sa Matutina, ona reče svojoj nećakinji, Mariji de Cepeda:

— O, sestro draga! Kako biste bili zadovoljni, kad biste znali kakvog imamo pratioca![2]

Terezija je bila ponosnija nego Orijana praćena Amadisom, jer je taj vitez, njen vitez, bio Isus Krist koji je nosio svoj križ.

Ali nije se moglo bez neugodnosti uživati u prisutnosti tako uzvišenog viteza. Terezija je morala obavijestiti o tome svog ispovjednika. Kad je klekla u ispovjedaonicu bila je više uplašena nego da mora ispovijediti smrtni grijeh. Ona glasom punim bojazni izgovori strahovite riječi:

— Oče, uz mene se nalazi naš Gospodin.

Šutnja. Ona stade plakati. Otac Baltazar Alvarez čuo je njeno jecanje. Nije znao što da misli: jučer božanske riječi i zanos, danas viđenja. No ona nije lagala, ali mogla je biti, kao i toliki drugi, predmet varke ili plijen zloduhove zamke. Ukoliko se Njegovo Veličanstvo nije zaista očitovalo ovoj Karmelićanki...

On ju je mirno ispitivao kao da se radi o najobičnijoj stvari:

— Kako ga vidite?

— Oče, ja ga uopće ne vidim.

Padre poskoči:

— Kako onda znate da je to Krist?

— Neznam kako, oče, ali znam da je to On.[3]

Nastojala je da protumači neshvatljivo, tražila je usporedbe i ne nalazeći ih u svijetu opipljivoga, tapkala je u božanskom:

— Moglo bi se reći da je On ovdje kao kad je u mraku netko uz nas. To je otprilike slično, ali ne mnogo. To je više kao novost priopćena duši, spoznaja sjajnija od sunca. Ne kažem da se vidi sunce ili jasnoća, već je to svjetlost koja rasvjetljuje razum te se i ne vidi svjetlost, a duša uživa silno dobro.[4]

Otac Baltazar ju je s mukom pratio. Napokon postade nestrpljiv:

— Svjetlost koja to nije?

— Nije, jer njen sjaj ne zasljepljuje. To je divna bjelina, toliko različita od zemaljske te se u usporedbi s njom sunce čini mračnim.[5]

— Sada kažete da zasljepljuje ne zasljepljujući...

Ispovjednikov glas postade rezak:

— Tko vam kaže da je to Isus Krist?

— On mi sam to kaže. Ali i prije nego mi kaže, moj razum već zna.

Ona, koja je živjela u Gospodinovoj prisutnosti, nije čula riječi: »Idite u miru«, nego »Pazite... Budite na oprezu... Čuvajte se...«

Ovo zataškavanje nije poljuljalo njenu sigurnost, nije više prestajala moliti, čak ni u snu.

Jednog dana Isus joj pokaza svoje ruke »tolike ljepote te se to ne može opisati.«[7] I ovaj puta se silno uplašila; svaka bi je nova milost u početku prestrašila, no zar nije bilo tako i s učenicima? Evanđelje je puno njihovih strahovanja.

Malo zatim imala je viđenje Božanskog lica, i napokon, na blagdan Sv. Pavla ukaza joj se Krist u svom svetom čovještvu, »onako kako slikaju uskrsloga Krista, u svoj njegovoj ljepoti i veličanstvu.«[8]

Ovo polagano približavanje Zaručnika zaručnici odagnalo je njenu plašljivost i sada poput Psihe želi što više saznati: »Živo sam željela vidjeti boju njegovih očiju, ili njegov stas, da bih mogla govoriti o tome, ali svaki puta kad sam pokušala bolje vidjeti, on bi potpuno nestao...«[9]

Viđenja su se nizala, a ljubav prema Bogu rasla je u njoj tako žarka da više nije žudila za životom nego za smrću. »Ova ljubav bila je tako žestoka, da nisam znala što da radim. Ništa me nije zadovoljavalo, nisam mogla samu sebe shvatiti, pa mi se činilo da mi se duša trga od tijela. O, uzvišena umjetnosti Gospodinova! Svojom me ljubavlju nagonio da poželim tako slatku smrt, te se duša ne bi nikad htjela od nje osloboditi.«[10]

Sve tako do najveće milosti kad joj je bilo probodeno srce, što joj se mnogo puta dogodiho, kako kod Doñe Guiomar tako i u samostanu Utjelovljenja.

Jedne večeri Ana Gutierrez, redovnica u tom samostanu, sletila je niz stepenice privučena povicima i jecanjima što su dolazili iz ćelije Terezije de Ahumada.

— Kako ste me uplašili, poviče ova videći da je Terezija potpuno zdrava, ali lice joj je gorilo vatrom koja ju je obasjavala u ekstazi. Polako joj se vraća svijest o vanjskom svijetu.

— Uplašila sam te? Nisam to željela, kćeri moja![11]

Evo što je Terezija osjetila:

«... Vidjela sam uza se anđela, s desne strane, u tjelesnom obliku. Tako ih viđam, samo posve rijetko. Nije bio velik nego malen, veoma lijep, užarenog lica... Bez sumnje jedan od onih koji se nazivlju kerubinima, ali nije mi rekao svoje ime. Vidjela sam da je na nebu tolika razlika između jednih i drugih anđela, da to ne bi znala izreći. Vidjeh anđelu u ruci zlatnu strijelu, a učini mi se da je na kraju željeza malo ognja. Učini mi se da mi je tom strijelom nekoliko puta probo srce, te je doprla sve do utrobe. Kad ju je izvukao, ostavio me je prožetu velikom ljubavlju prema Bogu. Bol je bila tako živa da sam jecala, a slatkoća ove boli tolika te nisam mogla željeti da prestane, niti se duša mogla zadovoljiti ičim manjim od Boga. Nije to bila tjelesna bol nego duševna, premda učestvuje i tijelo donekle i to mnogo. Tako je umiljato milovanje (requiebro...) što nastane među dušom i Bogom, te molim Božju dobrotu neka dade da ga okusi onaj koji misli da lažem...«[12]

Kad bi je ovako probola i sagorjela Božja ljubav, ostajala je »kao izvan sebe«, »ne želeći ni govoriti ni gledati, nego zaroniti u svoju muku koja bijaše veća slava nego se može naći u svemu stvorenju...«[13]

Tužila se da joj je pretoplo i molila Anu Gutierrez da joj odreže kosu, kako bi se malo osvježila. Ana se toliko zadivila ugodnom »nebeskom mirisu«[14] koji se širio iz njene kose, da je jedan pramen sakrila. Terezija je to pročitala na njoj:

— Naređujem vam da se okanite budalaština i da to bacite u smeće!

Teresa se više nije mogla opirati vrhunaravnim očitovanjima što su se zbivala u njoj »i onda kada je bila među ljudima.«[15] Kao što div podiže zavežljaj slame,«[16] tako je nju snaga zanosa dizala iznad zemlje i ostavljala je da lebdi povrh tla. Vjernici koji su se nalazili u kapelici Utjelovljenja vidjeli su je jednog jutra iza pričesti kako se digla nekoliko pedalja iznad zemlje.[17] Pokušavala je oprijeti se »uz veliki napor, kao onaj koji se bori sa snažnim divom,«[18] i objema se rukama hvatala za rešetku gdje su se pričešćivale, ili bi legla na zemlju. Ali ništa nije koristilo. Osjećala

je tu silu ispod svojih nogu, »koja je toliko snažna te gledate i osjećate kako se diže ovaj oblak ili snažan orao i nosi vas na svojim krilima.«[19]

Svjedoci ovih božanskih očitovanja međusobno su prepričavali, dok je Terezija danima i danima ostajala u stanju beskrajne žalosti, osjećajući silnu potrebu za samoćom.[20] Naći samoću kad je postala predmetom brbljarija jednoga malog grada! Uživati u miru u vrijeme dok Avila zna da u Valladolidu, u Toledu i Sevilli gore lomače u čast luđaka njenog soja!

Nikad nisu obitelji stotinu osamdeset redovnica i njihovi prijatelji i štovatelji tako revno posjećivali govornice samostana Utjelovljenja kao u to vrijeme. Letili su da »čuju novosti«. Poneka redovnica bi sama prije, nego bi je itko upitao, počela bez daha:

— Noćas, u vrijeme Matutina, kad je stigla kao mrtvac blijeda, počela je glasno zazivati Gospodina kao da ga zove u pomoć. Izgledala je kao da mnogo trpi, a bolni izraz lica čudno je odudarao od sjaja zanosa u koji je pala.[21]

Nije trebalo imenovati onu o kojoj je bila riječ: »ona« značilo je Terezija de Ahumada, onu koju su neki nazivali »sveticom samostana Utjelovljenja« no koju je većina sumnjičila zbog prijevare ili se pravila da je žali zato što je opsjednuta.

Stvari su se tako zaoštrile, da bi ona radije bila »živa zakopana« nego da se pokaže u javnosti. Pomišljala je da se skloni u neki samostan gdje bi kao obična kućna sestra, radeći najneuglednije poslove bila potpuno zaboravljena. Ispovjednik o. Baltazar Alvarez nije joj to dozvolio.

O. Alvarez, — isusovac kao i o. Cetina i Pradanos — bio je duhovni vođa od 1558. I on je bio veoma mlad. Imao je oko dvadeset pet godina. Otvorena duha što je svojstveno mladosti, ali mu je manjkalo iskustvo, bio je stidljiv i tvrdokoran. Unatoč velikog mrtvenja, još nije bio pobijedio prirođenu tvrdoću. Kada je došao u San Gil izabrao je tako tijesnu ćeliju da se u njoj jedva micao. Umjesto stola služila mu je gruba daska, pretrpana debelim knjižurinama. Za stolicu služio mu je mali tronožac. Kad bi dolazio Doñi Guiomar odbijao je naslonjaču, koju mu je ova s poštovanjem ponudila i ukočeno je sjedao na stolicu bez naslona.

— Nedužan trpjeti na tisuću načina, to je kao dobar zalogaj bez kosti.[23]

Ovaj mladi svećenik govorio je o pokori kao sladokusac. S izvanrednom profinjenom okrutnošću birao je pokore za Tereziju:

— Otići ćete na opću ispovijed u Kolegij San Gil — isusovački kolegij — i to otkrivena lica . . .[24]

Primoravati nju, kojoj je opća ispovijed predstavljala najokrutniju patnju jer nije mogla podnijeti pomisao da je uvrijedila Boga, da javno iznosi svoje grijehe, bilo je više nego strogost: to je značilo pomanjkanje dobrog ukusa. Ipak je poslušala bez mrmljanja.

Danima joj je uskraćivao pričest, a ona se nije tužila.

Naredio joj je da izbjegava samoću umjesto da je traži, ona se pokorila.

»Neprestano joj je prigovarao i korio je.«[25] Kinjio ju je gdjegod je mogao, uvjeren da joj je to potrebno, jer joj volja nije ukroćena.

Ali ovaj nemilosrdni gospodar rekao je svojim prijateljima ganut podložnošću:

— Poslušna je kao malo dijete...[26]

Rektor Družbe o. Dionisio Alvarez, razdražljiv i čangrizav, savjetovao mu je da ni pod koju cijenu ne ublaži svoju strogost. Klika pobožnjaka, sa Salcedom i Dazom na čelu, učvršćivala ga je u toj odluci: Tereziju treba slomiti da bi se vidjelo što u stvari pokreće tu ženu. A žrtva, umjesto da se tuži, raznježila se nad time: »Plahe i svete duše koje su vodile najžešći rat protiv mene, najžešće su me ljubile...«[27]

Naime u samostanu Utjelovljenja, među redovnicima i svećenicima, u cijeloj Avili vikalo se glasnije nego ikada:

— Viđenja Terezije de Ahumada potječu od đavla?

O. Baltazar sačuvao je bistru glavu. On je na svoj ledeni način podržavao svoju pokornicu. Kad bi i nju zahvatio sveopći strah, jecala bi u ispovjedaonici:

— Bojim se, oče, da varajući sebe varam i vas.

On bi malo samodopadno i blagonaklono odgovorio:

Ne bojte se, kćeri moja. Dovoljno sam bistar da bi se dao nasamariti...[28]

Ipak ju je taj strašni čovjek znao tješiti. Radi nje se dao na silan posao; njegova majušna ćelija bila je pretrpana djelima, koja su sveti bogoslovi napisali o mističnom životu i njegovim očitovanjima, uključujući i sv. Tomu, tako te bi umoran znao reći:

— Moram pročitati sve ove knjige da bih razumio Tereziju de Ahumada.[29]

Sam nije imao nikakvog iskustva o vrhunaravnim milostima, ali je bio siguran u karmelićankinu dobru vjeru; često je bio zabljesnut njenim opisivanjem viđenja. Istina, vodio ju je željeznom rukom, ali askeza je ojačala tu dušu, pomogla joj da zadrži nadzor nad samom sobom i drži sebe na uzdi. Moglo bi mu se prigovoriti da nije imao dovoljno hrabrosti, da se nije energično suprotstavio svima koji su vikali: »Sve su to đavolska posla!« Ali gradski uglednici, o kojima je mlada Družba morala voditi računa, i revni vjernici savjetovali su mu da se ne pouzdaje u tu vizionarku.[30] Ukoliko ipak nije opsjednuta? Mnogi su bili uvjereni da joj žele dobro kad su savjetovali:

— Pa istjerajte iz nje đavla![31]

Terezija je o svemu tome sačuvala zdravi sud. Istina, jednog trenutka bila je u napasti da uzme nekoga blažeg ispovjednika: »Ja se ubrajam među one duše, govorila je ona, koje se ne mogu uspješno voditi prisilom,«[32] ali nije popustila tom trenutku slabosti nego je ubrzo priznala da ni uz jednoga drugog duhovnog vođu ne bi toliko napredovala u tako kratko vrijeme kao uz o. Baltazara, koji ju je uvijek pratio, ponekad plašio i neprestano uznemirivao kolikogod je mogao. Njemu samome rekla je smijući se svojim lijepim smijehom:

— Veoma volim ovog oca unatoč njegova lošeg značaja...[33]

Ali time nije postala manja dilema: đavao ili Bog.

Terezija je katkada susprezala nestrpljivost: kada bi ona mogla griješiti u tome? Tko bi drugi osim Gospodina mogao unijeti u njenu dušu

toliko svjetla, ispuniti je tolikom ljubavlju i dati joj novu snagu u vršenju kreposti? Razmišljala je: »... Samo jedna njegova riječ od mnogih što mi je dao da čujem, jedno viđenje, samo jedna sabranost koja ne traje niti koliko Zdravo Marija, a duša i tijelo steknu takav mir, um se tako razbistri da budem zadivljena ... Znam da sam bila na putu da propadnem, ne prepoznajem više samu sebe, ne znam odakle mi te kreposti. Nisam ništa učinila da ih steknem, nego su mi dane ... Bog je pronašao način ne samo da me pridobije za svoju službu i da me izbavi od pakla ...«[34]

Znala je dobro da se đavao nije ni pokušao prerušiti kad se htio »loptati njenom dušom«[35]. Ugledala je kraj sebe »malog crnca odvratna izgleda,«[36] ukoliko to nije bio đavao koji je sjedio na njenom misalu i cerio se na nju. Vidjela je mjesto u paklu koje je bilo njoj namijenjeno, to je rekla na povratku: »gorjeti ovdje na zemlji nije ništa prema onom ognju.«[37]

A sveti vitez, okružen svojom pobožnom skupinom, htio je Boga ljubavi »u kojeg se ne može gledati jednako kao ni u sunce« a da čovjek ne padne u zanos, poistovjetiti s onom paklenom gamadi koju je ona odlučila prezirati.

A tako je i bilo. Kći Avile, grada vitezova, nije mogla dopustiti da je uplaše zlodusi, makar ih bila cijela legija.

— Marim ja za đavla![38] Ne bojim ih se jednako kao ni muha![39] Oni se mene plaše! Ne mogu shvatiti da ih se netko ne boji. Zar ćemo govoriti: »Đavao, đavao«! Ja sam Božja službenica i htjela bih vidjeti kako ćete mi napakostiti![40]

Dodala je, misleći na svoje pobožne progonitelje:

— Više se bojim onih koji se plaše đavla, nego samoga đavla.[41]

Bila je previše samonikla i zato je uznemirivala sitne duhove kojima još nije uspjela zagospodariti. Ti dobri ljudi sumnjali su, dakle, u zdravi razum Terezije de Ahumada. Pače, te opasne kukavice došle su na pomisao da je podvrgnu najokrutnijoj kušnji koju je ikada podnijela. Bila je to ideja Gonzala de Aranda, vrijednog svećenika koji se pridružio komitetu Salceda i Daze i njihovoj družbi. Požurili su se u samostan Utjelovljenja:

— Terezija de Ahumada u govornicu!

— Izložili su joj svoju još vruću zamisao i oštro joj zapovijedili:

— Kada ugledate onoga za kojeg vjerujete da je Gospodin, pokažite mu križ i napravite roge ... (las higaz). Na taj način ćete uhvatiti đavla![42]

Terezija je bila satrvena. Oni govore da pokaže roge Vječnome. Poznavala je Isusovu blagost ali i njegovu »zastrašujuću« veličinu. »Uplaših se, jer premda je ta prisutnost bila najljepša i najslađa što se može zamisliti, njeno je veličanstvo toliko te se čovjek plaši.[43]

Morala se pokoriti. Gospodin joj je udijelio mnoge milosti kad mu je ona, ispričavajući se, pokazala »roge«:

— Imaš pravo, kćeri moja, što si poslušna.[44]

Pokazala mu je križ kao što se pokazuje samom sotoni: on je pretvorio taj križ u blještavu dragocjenost, svu sjajnu od nebeskih dragulja.

Ali kad su joj njeni mentori zabranili da obavlja nutarnju molitvu, Isus se naljutio:

— Reci im, da im ja poručujem da je to tiranija.[44]
Bog! Đavao! Bog! Đavao! Đavao! Đavao!
«Dobro da nisam izgubila glavu.«[36]
Ali nije je izgubila. Nepokolebivi zdravi razum, smisao za kućne poslove, srećom su pružale ovoj zdravoj naravi posao koji ju je rasterećivao od njenog »nutarnjeg gibanja«. Kad bi njene susestre zlobno nastojale da zateknu sveticu ili opsjednutu na djelu, nalazili bi je kako slaže cvijeće ili kiti oltar, no najčešće su je zatekle s metlom u ruci. Progonila je prašinu i u najskrovitijim kutovima.
Smisao za čistoću očuvao je u njoj zdrav duh.

IV

FRAY PEDRO DE ALCANTARA

1558.

Kolovoško sunce žestoko je palilo Kastilju, ulica je bila pusta u vrijeme sieste: nigdje nije bilo vidjeti ni čovjeka ni psa. Ipak se u daljini, u maglićavom sunčevom svjetlu, nazirala tamna točka. Redovnik? Hodočasnik? Njegova odrpana smeđa haljina vukla se po prašini, franjevačka kukuljica kliznula mu na oči. Ne zato što se bojao zasljepljujućeg svjetla, jer je još sjajnije bila njegovo nutarnje viđenje, nego zato što je prezirao svijet kojeg je gazio svojim bosim nogama. Ovaj lutalica nije pristajao da ikako drukčije putuje nego kao najveći siromah, proseći svoj kruh. Svojim ujednačenim korakom prešao je cijelu Španjolsku i Italiju. Uostalom veoma je rijetko pružao ruku: korica kruha trajala mu je tri dana. »To je stvar navike« govorio je. Svjedoci tvrde da je katkada čitavi tjedan znao zaboraviti na svaku zemaljsku hranu.

Približavao se Avili neprestano oborenih očiju, i ne opažajući kako se u daljini ocrtavaju zupčaste zidine i zvonici. Ali i sunce je bilo prevalilo dobar dio puta. Spavači su se prenuli, život kao da se budio iz mrtvila. U to se začuje veseli topot nekog magarca i pjesma isprekidana povicima što ih je jahač, neki dobroćudni mladić koji nije volio dugo šutjeti, dobacivao životinji. Prolazeći kraj redovnika dobaci mu:

Hey fraile! Ti ideš pješice a ja jašem na magarcu!

Fratar je dalje odmicao ne dižući očiju. »Mir s tobom« dobacio je ispod svoje kukuljice. Gle upalih obraza! Bijele brade! Ispod odrpane haljine Sv. Franje naziralo se suho, pocrnjelo, čvornovito tijelo kao korjenje stabala![1]

— Fray Pedro!

Redovnik ne podiže glave. Ova šutnja je znak priznanja. Dječak obode magarca svojim bosim nogama goneći ga da brže kaska i požuri u grad dovikujući svakom prolazniku:

— Stiže Fray Pedro! Doći će u Avilu! Fray Pedro de Alcantara! Sveti Fray Pedro!

Svetac, čovjek koji je izabrao najtežu pokoru te samo stoji ili kleči kako bi odagnao san. Već četrdeset godina spava svega jedan od dvadeset i četiri sata, a i to sjedeći »glave naslonjene na drveni panj.[4] Uostalom, ne bi se ni mogao ispružiti u svojoj ćeliji, koja je dugačka svega četiri i pol stope. Nikada nije nosio druge odjeće osim svoje haljine od grube čohe, nije nosio ogrtača ni po najvećoj zimi ili kiši. Nikada nije hodao drukčije nego bos, pa ni po snijegu.

Cijela je Avila poznala njegovu povijest: rodio se u siromašnoj provinciji Estramaduri, u obitelji hidalgosa, koja je bila u srodstvu s Ferdinandom Cortezom, glasovitim osvajačem Meksika. Sa devetnaest godina prigrlio je haljinu sv. Franje, a još više njegovu ljubav prema Bogu, prema braći i »gospođi siromaštini«. Već je tada pomišljao da preinači svoj red, da ga opet dovede do njegove prvotne evanđeoske strogosti, ali je odlučio da najprije preinači samoga sebe. Poznato je da je kao mladi redovnik ostao tri godine u jednom samostanu, ne raspoznajući svoju braću nego po zvuku glasa, jer je kao pokoru uzeo da nikada ne podigne oči. »Nije znao kamo treba ići, nego je uvijek išao za redovnicima.«[3] Godinama nije pogledao ni jednu ženu. A sada mu je bilo svejedno da li gleda ili ne gleda. Kad bi tko prolazio uz njega iznenadilo bi ga zveckanje njegovog pokorničkog pojasa napravljenog od limenih pločica.

— Fray Pedro de Alcantara!

Gomila štovatelja poletjela mu je ususret. »Blagoslovljeni čovjek« imao je mnogo prijatelja u Avili kamo je često dolazio. Juan Velasquez de Avila, gospodar Loriane ponudio mu je gostoprimstvo u svojoj kući nedaleko palače Doñe Guiomar.

— Sam Bog nam ga šalje!

— Doña Guiomar otrčala je u samostan Utjelovljenja i izmamila od starješice dozvolu da Terezija ostane kod nje osam dana. Svakako je morala vidjeti Fray Pedra de Alcantara. Napokon! Svetac će proučiti njen »slučaj«, a ugled Fray Pedra bio je toliki da ga je svatko morao prihvatiti bez pogovora, jer ona, Doña Guiomar nije nikada sumnjala: viđenja njene prijateljice »bijahu od Boga«.

Ubrzo je cijela Avila saznala da je Fray Pedro de Alcantara dočekao karmelićanku osobitom dobrohotnošću, štoviše s radošću.

Rekao je, da mu je njena prisutnost okrepa, da je njegova najveća radost susretati duše kojima Bog daje velike milosti . . .[5]

Skupina cenzora objesila je nos kada je on javno izjavio da je silno žali što je morala pretrpjeti najveću kušnju tj. da su se na nju oborili časni ljudi . . . Dodao je da je nitko u Avili ne može razumjeti.[6]

Ali on ju je razumio. Ne pomoću bogoslovlja ili poznavanja mistike, nego iz iskustva. On je poznavao tu nevidljivu prisutnost Božju, uzlijetanje duha, ono nestajanje u dubokom klanjanju, one božanske riječi njihovo djelovanje i slast.

— Nemojte se više mučiti, kćeri moja. Slavite Boga i budite sigurni da je to njegov duh. Nema ništa istinitijeg, ništa u što biste mogli više vjerovati, izuzev istine vjere . . .[7]

Ponudio se da sam razgovara s o. Baltazarom Alvarezom, s Dazom, Arandom i njihovom Družbom — tako da je sveti vitez čuo najautentičnijeg sveca kako svečano tvrdi: »Prema svetom Pismu i svemu što nam Crkva nalaže vjerovati, nema nikakve sumnje da sve što ova žena vidi potiče iz božanskog izvora...«[8]

Svi su bili potpuno uvjereni, izuzev jadnog Salceda. Nije se usudio protiviti, ali mu je na dnu duše ostao neki nemir. Možda mu je trebalo reći:

— Da Terezija nije bila svetica, ne bi podnosila ovako tvrdoglavu budalu. Već sama činjenica da nikad nije rekla protiv vas ni jedne neprikladne riječi, da vas je bez ikakvog zlopamćenja toliko ljubila i pisala vam tako dirljiva pisma... »Nemojte mi govoriti da ste stari, jer to žalosti, moj razum...«[9] već to zaslužuje aureolu...

Terezija je u Fray Pedru de Alcanara zadobila prijatelja koji joj je to bio cijeloga života pa i poslije, jer joj se iza smrti ne jednom ukazao »u silnoj slavi«.

Ne samo da ju je ovaj sveti čovjek izvukao iz velike teškoće, nego je bio pun miline. Koliko se razlikovala njegova ljubaznost od ukočenih »učenih« ljudi i pobožnjaka! »Uza svu svoju svetost bijaše veoma mio; slabo je govorio osim kad je odgovarao na pitanja, ali razgovor mu bijaše veoma ugodan i svjedočio je o bistrom umu«.[10]

Ona se preporodila. Počela je disati. Opet je stekla sve radosti, uključujući tu i živahne i ugodne razgovore. »Bog nas očuvao od svetaca kisela lica (encapotados)«.

Nisu se rastali dok nisu jedno drugom obećali da će pisati i uzajamno se preporučivati Bogu. »Tolika je bila njegova poniznost te je na veliku njegovu zabunu držao nešto do molitve ove jadnice. Ostavio me je sasvim utješenu, umirenu i zadovoljnu.«[11]

Odobravanje Franje Borgia štitilo je Tereziju samo neko vrijeme. Hoće li odobravanje Pedra Alcantarskog imati više koristi? Terezija je napokon osvojila Avilu. No više ju je osvojila svojom poniznošću i pobožnošću nego ugledom slavnog »sluge Božjeg«. Ona je zajedno sa svojim prvim učiteljem Osunom uvijek priznavala da »ženice« mogu postati igračkom zablude i zato se je potpuno pokoravala naučiteljima. Ali poznavaoci bogoslovlja ipak ostaju ljudi pa su tako ove pobožne osobe, koje su bile na svoj način tašte, napokon povjerovale u autentičnost milosti koje je primala, zato jer im je neštedice posvjedočavala svoju podložnost i poštovanje.

Njima je postala neka vrst manije nalagati joj da »objasni svoju dušu« pred stručnjacima koje bi oni izabrali: nakon Franje Borgia došao je fra Petar Alcantarski, nakon Petra Alcantarskog o. De Salazar. Nakon o. De Salazara — učitelj Juan de Avila. Poslije učitelja Juana de Avile — o. Pedro Ibañez, ne računajući tu sve one za koje su je molili da napiše opću ispovijed. Svi su joj odobravali. O. Ibañez je pače napisao: »Ne mogu drukčije nego je držati sveticom.«[12]

Nisu ni slutili da ovi svakidašnji razgovori o njenom duhovnom životu, ova iznošenja mističnih doživljavanja predstavljaju izvanrednu intelektualnu tjelovježbu, dragocjeno vježbanje u književnom izražavanju. Prisiljena da raščinja svoje osjećaje, da ispituje savjest produbljuje vlastitu

svijest, natjerana da shvati ono što bi mogla samo osjećati, da definira neuhvatljivo, da opiše što je neopisivo, razum joj se jačao i istančavao a duh se gubio u Bogu. Tako su Daza, Salcedo, Aranda, svojim zajedljivim zahtjevima pridonijeli da u Tereziji ojača zbiljska inteligencija, da postane jasna i snažna, da stvori svoj tako jasan, uvjerljiv i izražajan stil, te da se i oni spominju poslije svoje smrti samo zato jer je ona napisala njihova imena.

Prvi od tih razgovora (relationes) datira iz 1560. Upućen je o. Pedru Ibañezu, dominikanskom naučenjaku s kojim se Terezija često savjetovala u samostanu Santo Tomas. U njemu nam se predstavlja četrdeset i pet godišnja žena, koja se diže uspravna iz svojih kušnja i bujice milosti, izvanredne lucidnosti i ravnoteže koja izgleda iznad svake kušnje. Osjeća se napredak koji je postigla od vremena kada se predavala neobičnim pokorama. Vidimo kako se želja za savršenošću javlja u malim — najvažnijim — stvarima, u zaboravu na sebe, u odricanju, poslušnosti, siromaštvu i dobrohotnosti te u odluci da ne uvrijedi Boga ni lakim grijehom. Divna krivulja uspona spušta se samo na jednom mjestu: osjećaj da je »sve ništa« porastao je u toj mjeri da joj ljepote koje je toliko voljela »voda, priroda, mirisi, glazba« izgledaju »kao smeće«.[13] Ali doći će dan kada će ona slaviti Stvoritelja preko njegovih stvorenja.

Još postoje bojazni i suze, ali im je sada drugi uzrok: »Dolazi mi tako silna želja da služim Bogu, te bih htjela svima vikati kako je važno da se ne zadovoljavamo malim... Želja tako živa da me pomisao na moju nemoć lomila iznutra. Tijelo me je sapinjalo. Kad ne bi bilo tijela, učinila bih velike stvari. Nemoć da služim Bogu stvarala mi je nepodnošljive muke...[14]

Ovdje Terezija de Ahumada po prvi puta izražava potrebu za djelovanjem kako bi time stekla pravo da živi u miru.

Može li kći Alonza Sancheza i Beatriz de Ahumada, sestra sedmero mladića koji su otišli preko mora, može li ona živjeti skrštenih ruku? Nesumnjivo ima dara za borbu ali je razapeta svim mogućim asketskim stegama i ljudskim obzirom. Da nije bilo te askeze, njena bi se prirođena plahovitost pretvorila u nemir i nered, ali ona u molitvi »sabire svoje snage«, skuplja ih u svežanj i voljom ih povezuje u jedno.

Terezija će dokazati svijetu da je kontenplacija najmoćniji kvasac djelatnosti.

V

NEVOLJE KRALJEVINE FRANCUSKE

1560.

Kod Terezije de Ahumada javlja se želja za djelatnošću u trenutku kad je za to spremna. Nikada je nećemo zateći da radi nešto neumjesno. U njoj prevladava radost, jer ljubav je radost, a Terezija je ljubav. Ono što se radi iz ljubavi i za ljubav nikada ne može predstavljati patnju.

Vrata koja vode Bogu nisu uska. To u dva navrata gotovo istim riječima potvrđuje ona kojoj Gospodin »nije mrtav čovjek nego živi Krist,«[1] i koja priznaje svoju posebnu ljubav prema uskrslome Kristu »bez boli, punom slave:«[2] »Ne vidim Gospodine zašto bi put koji vodi k tebi bio uzak. To nije put nego kraljevska cesta.«[3] I: »Gospodine, onaj koji te uistinu ljubi, siguran je na širokom i kraljevskom putu.«[4]

U nje su veoma izrazite značajke djelatne žene:

»Bog ju je obdario čudesnom srčanošću. Ona, koja je bila prije tako plašljiva, sada smućuje đavle. Njoj su strana prenavljanja i djetinjarije svojstvene ženama. Ne pati od sumnjičavosti. Značaj joj je potpuno ravan. Posjeduje izvanredan razum i svjetlo u božanskim stvarima.«[5]

Terezija je našla svoju ravnotežu. Ili bolje, dozvolili su joj napokon da pokaže da je nikada nije izgubila. Da je dobronamjerni ljudi oko nje nisu zaludili svim onim pričama o đavlima, sigurno bi bila ubrzo savladala svoje prve bojazni i s lakoćom dosegla nebo da na zemlju donese njegov sjaj.

Tih godina primoravali su je da se bavi vremenitim poslovima i ona se u njima vrlo dobro snašla. Radi očeve smrti i odsutnosti braće postala je glavom svoje obitelji. Sama je morala prekinuti štetnu parnicu koju je poveo svadljivi nasljednik, Martin Guzman, Marijin muž, radi Pedrove, Antonijeve i Augustinove opreme, koji su također otišli preko mora; morala je preurediti očinsku kuću, iznajmiti je za trideset dukata i odgojiti mlađu sestru Juanu. Nju je uzela u samostan Utjelovljenja, u vlastitu ćeliju i 1553. udala je za Juana de Ovalle, viteza iz Avile. Usred svojih viđenja morala je računati da svekar »stari Juan de Ovalle« odredi mladom paru pristojan prihod.

Krajem 1560. zatičemo je u naponu njenih sposobnosti, unatoč slabog zdravlja, o kojem ne vodi računa. Sada ima prokušane i stalne prijatelje.

Sada su svi, Francisco de Salcedo, Gaspar Daza, Gonzalo de Aranda i Pedro Ibañez ne samo uvjereni nego i osvojeni. Mogla ih je provući kroz ušice igle, oni bi joj i dalje ostali vjerni. Uskoro je poštovanje svetog viteza bilo tako očigledno kao što su to prije bile njegove sumnje:

— Kada bi mi rekli da na vratima Avile stoji Sv. Ivan Krstitelj a na drugom kraju grada Majka Terezija, ne bih otišao vidjeti Ivana Krstitelja, nego bi se bacio pred noge Majci Tereziji i zamolio je za blagoslov.

Fray Pedro de Alcantara i njegov prijatelj Francisco Borja veličaju je svojim pohvalama, »oni iz Družbe Isusove« poštuju je, dominikanci joj se klanjaju, franjevci je obožavaju; Doña Guiomar de Ulloa je uvijek uz nju, ona ju je uvijek podržavala.

U samostanu Utjelovljenja neprijateljstva su zamukla, skeptici su se javno ispričali; preko četrdeset redovnica nasljeduju je u molitvi i krepostima; nasljeduju njene kreposti ali ne i njene zanose. Ona nastoji uvjeriti svoje sestre da se nebo stiče poslušnošću i zaboravljanjem na sebe prije nego za vrhunaravnim milostima. Zanosi i ushiti svjedoče o Božjoj dobroti a ne o našoj savršenosti.

U tom samostanu Terezija je mogla mirno proslijediti svoj uspon. Na kraljevskom putu? Samostan više nalići ulici, trgu u vrijeme sajma nego samostanu. Broj redovnica i svjetovnih osoba uvijek je prevelik, a one

koje žele živjeti prema Ustanovama uvijek su u manjini. Zamor svijeta prodire sa svih strana, Tereziju de Ahumada, po njenu mišljenju, još uvijek prečesto zovu u govornicu.

Ovi razgovori su samo gubitak vremena, povod rastresenosti u molitvi i hladnoći u ljubavi prema Bogu. Sada Terezija gleda u rođacima i prijateljima samo neprijatelje nutarnjeg života; otkrila je štetno djelovanje nepotrebnih riječi, razorno djelovanje kritiziranja, kojem se nije uvijek lako suprotstaviti.

Samoća, naprotiv, pogoduje šutnji; šutnja sabranosti a sabranost pogoduje snazi. Snazi da može ljubiti. Snazi da može biti sretna. Ne samo za sebe nego za svijet. U njoj se potreba za djelatnošću izražava u obliku želje za apostolatom.

Terezija je Kastiljanka, realist. Ona je u pokoravanju božanskim zakonima našla toliko radosti, tako konkretno sredstvo oplemenjivanja, da joj ljudske metode izgledaju »kao smeće«. Osjeća duboku samilost za one koji ne shvaćaju riječi: »Dođite k meni svi koji ste umorni i opterećeni, ja ću vas okrijepiti ...« Što bi još htjeli, Gospodine? Što tražite? Za čim trče ljudi, ako ne za olakšanjem svojih muka? Pomozi, Bože moj, pomozi! Što je to, Gospodine? Kakve li štete što tražimo tamo gdje ne možemo naći! Smiluj se Stvoritelju svojim stvorenjima! Sjeti se da mi ne razumijemo sami sebe, da ne znamo što želimo i shvaćamo ono što molimo. Daj nam, Gospodine, svjetlo ... Kakvu te veliku stvar molim, moj Bože istine: da ljubiš one koji te ne ljube, da otvoriš onome tko ne kuca, dadeš zdravlje onome koji uživa biti bolestan i traži bolest!«[6] »Smiluj se onima koji nemaju samilosti prema samima sebi.«[7]

Terezija zna da je Bog stvorio čovjeka za sreću, koju će naći ako se preporodi u njemu. On mu je Evanđeljem pružio sredstvo da živi sretno. Kršeći božanske zakone čovjek stvara svoju nesreću, jednako kao onaj koji kršeći naravni zakon, uskraćujući da dade naknadu, potpisuje vlastitu smrt. Zato što stvorenje ne uviđa istinu »Bog želi da tražimo istinu, a mi hoćemo laž; on želi da tražimo ono što je vječno, a mi smo skloni prolaznome; on želi da težimo za uzvišenim i velikim stvarima, a mi hoćemo niskosti i prašinu; on bi htio da volimo samo stalnost, a mi ljubimo na zemlji samo ono što je nestalno ...«

U Tereziji se rađa novi osjećaj: samilost prema ljudima. Naročito prema kraljevini Francuskoj. A ipak je Francuska u tom času najstrašniji neprijatelj Španjolske. No ljubav nadilazi pojam domovine. »U to sam vrijeme saznala za nevolje u Francuskoj i za zlo što su ga nanijeli pristaše Lutera. To me dirnulo u srce te stadoh plakati pred Gospodinom kao da mogu nešto učiniti, zaklinjući ga da nađe lijeka. Dala bih tisuću puta život da spasim samo jednu dušu koja se radi toga gubila ...«[8]

Trenutak u kojem je ovo govorila, ostat će zabilježen u vječnosti. Borba što ju je kanila započeti nije rat iz mržnje: Terezija se protiv nikoga ne bori nego teži za bezgraničnim širenjem ljubavi. Ona ne sudi nego ljubi; ne kažnjava nego samo želi davati i samu sebe davati. »Svijet je u plamenu!«[10]

Zašto i ona kao i Lojolini legionari, ne može ponijeti ljubav tamo gdje je potrebna? Ali ljudski glas ne može postići toliko koliko duša sjedinjena s Bogom u molitvi. Šutnja usredotočena u Bogu jača je od buke.

Od niječnog smisla jedinstva »sve je ništa« Terezija je doprla do konstruktivnog i potvrdnog jedinstva: »Bog je sve«. Uvidjela je snagu dvojice ili trojice sjedinjenih u njegovo ime. Razmišljala kakav je bio red Naše Gospe prije nego je papa Eugen IV, pokoravajući se potrebama toga vremena, pristao ublažiti strogoću prvotnog pravila, stvorivši tako iz Karmela, koji je nekad bio tvrđava pokore i molitve, udobne domove za neoženjene muškarce i neudate žene.

Ove su misli uznemirivale Tereziju. Od sada je to glavni predmet njenih razgovora.

Ćelija Terezije de Ahumada je ljupki zasebni paviljon, a sastoji se od dvije prostorije, jedne iznad druge. U prizemlju je veoma čist oratorij ukrašen slikama koje stoje u jednom udubljenju ispod latinskog natpisa: *Non intres in judicium cum servo tuo, Domine.* Dan provodi i spava u prvom katu, u jednoj prostoriji čiji prozori gledaju u vrt. U toj sobi često prima goste, jer su posjete iz ćelije u ćeliju jedna od zabava u samostanu Utjelovljenja.

Toga dana Terezija je sjedila na podu na jednom jastuku, kako se običavalo otkad su maurski običaji prodrli u život, i vezla je okružena najboljim prijateljicama: Anom i Ines de Tapis, svojim sestričnama i vjernom Juanom Suarez. Dvije najmlađe Leonor i Maria de Ocampo, uživaju u njenom razgovoru, jer tetka Terezija govori o Gospodinu s toliko čara i živahnosti da se nikad ne bi umorile slušajući je. U njenim pričama o životu redovnika pustinjaka, koji su živjeli u staro doba, u vrijeme rođenja Karmelskog reda, ima takvih pojedinosti kao da su posuđene sa starinskih slika. Nisu one očekivale da će im anđeo donijeti jelo, kao sv. proroku Iliji, ili da iz ispletenog palminog lišća naprave odjeću, ali kolike li veličine u toj šutnji i kakve li snage u toj samoći!

— A Vječni nije bio u snažnom i silovitom vjetru, niti u potresu zemlje, ni u ognju nego u blagom i nježnom šapatu vjetrić i on progovori Iliji . . .

Iz patija, gdje se održavao dnevni odmor, dopirao je zvuk frula i tamburina s melodijom najnovije »romance«.

— Ali tko bi ovdje mogao čuti blagi i nježni šapat? Život je nesnosan u ovom samostanu; ima previše ljudi.

— Sami poglavari onemogućuju potpunu povučenost. Zar ne primoravaju Tereziji da često boravi kod avilskih plemića »koji uživaju u njenu društvu«? To su tako velike osobe da im se ne usuđuju reći ne . . .

— A govornice! Govornice!

Prva progovori Marija de Ocampo:

— Pa hajde da iziđemo mi koje smo sada ovdje! Da si uredimo osamljeni život »kao pustinjaci . . .«[11]

Terezija pogleda svoju mladu nećakinju prodornim pogledom i opet obori oči na svoj rad. U sebi je mislila: »Napokon« i zahvaljivala je Bogu.

Marija je imala sedamnaest godina. Bila je svjetovna učenica kao što je njena tetka bila prije trideset godina u samostanu Naše Gospe od mi-

losti. Kad je Terezija prvi put vidjela ovu unuku ujaka Francisca u La Puebla de Montalban, za vrijeme svog hodočašća gvadalupskoj Gospi, budnost u »izraz« lica ovog djeteta toliko ju je očarao te je zatražila da je njoj povjere. Odgojit će je u svojoj ćeliji mjesto sestre Juane. Veoma je voljela djecu.

Marija de Ocampo najavila je svoj dolazak istom deset godina kasnije, a i tada su je morali čekati. Htjela je obnoviti svoju garderobu »jer je u to vrijeme bila veoma gizdava i dražesna te se s mnogo umješnosti i domišljatosti brinula da to i ostane.«[12] Toliko je uživala u toj domišljatosti, da je napustila pomisao kojom se jedno vrijeme bavila tj. da postane redovnica.

Unatoč toga Terezija je mladu djevojku dočekala jednakom nježnošću. Nije joj zamjerala što misli na brak:

— Juana je živjela ovdje deset godina i izašla je zato da se uda za Juana de Ovalle.

Isto joj tako nije zamjerila što voli viteške romane i nije ni pomišljala da joj to zabrani:

— I ti voliš čitati. I ja sam volila te romane. Možda ćeš jednom potražiti korisniju literaturu kao što sam i ja potražila...

Zato se sada smješkala nad ovom iznenadnom željom za pustinjačkim životom i ujedno zahvaljivala.

Misao je bila nabačena »kao u igri«, ali je ta misao osvojila čitavo društvo pa je »cijela noć prošla u razgovoru, u traženju načina kako da dođu do malog samostana i koliko bi on stajao...« Jer su i za stvaranje sićušnog rada trebala zemaljska sredstva.

Tko to ne bi želio! Marija je željela svoj pustinjački život i zato reče tetki:

— Osnuj teta samostan! Onakav kakvoga želimo! Ja ću vam pomoći svojim nasljedstvom![13]

Svojim dijelom baštine!

Terezija se smijala tom oduševljenju. Sutradan ona reče Doñi Guiomar još uvijek se smijući:

— Jučer su one moje djevojke bile veoma razigrane. Zabavljale su se zamišljajući kako ćemo osnovati mali samostan po uzoru na bosonoge franjevce.

Doña Guiomar nije se nasmijala toj zamisli. Cijelom Španjolskom širila se misao o preinakama redovničkog života, jer je svima bilo poznato koliko je popustila nekadašnja stega. Osnivali su se novi redovi i obnavljala pravila onih koji su već postojali. Novi red bila je Družba Isusova. Staroj strogosti povratio se red sv. Dominika što je u Španjolskoj pokrenuo Hurtado i njegovi učenici. I napokon u Evropi razapetoj između katolika i luterovaca — da se poslužimo Terezijinim jezikom koja ne spominje Kalvina — najvažniji cilj Filipa II bit će da u svojim zemljama štiti vjersko jedinstvo.

Mlada djevojka, koja je »igrajući se« spomenula misao o obnovi Karmela, bila je prožeta mislima i snovima žene uz koju je živjela. To je ujedno bilo u skladu s namjerama njenog kralja koji se upravo spremao

da sagradi kraljevsku tamnicu Escorial u kojoj će mu neprestano biti pred očima ništavost ovoga svijeta.

Zato je Doña Guiomar cijelu stvar shvatila veoma ozbiljno. Ona reče Tereziji:

— Osnujte. Ja ću vam pomoći.

Poziv na neposredno djelovanje odgovarao je karmelićankinim skrovitim željama. No budući da je sama mnogo razmišljala o toj stvari, znala je kakve je teškoće čekaju. Samo je ona koja je jednom već to doživjela poznavala gorčinu rastanka. Isto je tako samo ona znala da je onoga časa kada se »odluči« nikakve zapreke neće skloniti da se povuče.

Divimo joj se radi mnogo toga, ali je volimo zato što je priznala da su je posve ženski razlozi nagnali da jedan trenutak oklijeva: »Bilo mi je veoma ugodno u kući u kojoj sam živjela, jer mi je ćelija bila sasvim po mojem ukusu . . .«[14]

Pogledala je oko sebe: bit će joj gorko ostaviti tako ugodno mjesto.

Ali nije bilo na njoj da bira: »Odlučismo da ćemo sve to vruće preporučiti Bogu.«[15]

VI

ZAVJERA SV. JOSIPA

1560. — 1561.

Bog je zapovjedio Tereziji da svim silama nastoji sagraditi taj samostan.

Od toga časa »s rukom na poslu«[1] dala se na rad. Odsada ne pripada više samoj sebi. Strog je gospodar koga ona zove »Njegovo Veličanstvo«. Već od početka daje sasvim određene smjernice: najprije mora izložiti plan svome ispovjedniku i reći mu da se ne smije opirati.

Ipak bi žena u njoj htjela uzmaknuti. Odugovlači, priznaje da rado zamišlja »siromašnu kuću u kojoj bi živjela s nekoliko sestara prožetim duhom, koje bi se bavile jedino molitvom, bez govornica i rešetaka, odrekavši se svih zemaljskih stvari i darujući srce jedino Zaručniku.«[2] Ali nije uistinu vjerovala da će jednog dana morati početi djelovati. Unaprijed predviđa tolike teškoće da je još jednom zajecala: »Gospodine, nisam htjela toliko.«

Njegovo Veličanstvo navaljuje, Terezija pregovara:

— Gospodine, zar nema drugih ljudi, naročito bogoslovci, muškaraca, koji će ako im ti naložiš učiniti mnogo bolje to što želiš, nego ja koja nisam ni za šta.[3]

Gospodin odgovori »glasom koji je svjedočio o boli njegova srca«:

— Muževi i bogoslovci neće me slušati, preziru me i zato moram kao bijednik razgovarati o svojim poslovima s jadnim ženicama i uz njih otpočinuti . . .

Božansko milosrdc želi je zabaviti slikama:

— Samostan će biti pod zaštitom sv. Josipa. On će čuvati jedna vrata, a Gospa druga...[4] Isus joj pruža dokaze: »Što bi bilo od svijeta, kad ne bi bilo redovnika?«

Njen joj je Gospodar progovorio i ona je izvan sebe od radosti, ali je i dalje toliko uplašena pomišlju da mora o. Baltazaru Alvarezu prenijeti tu poruku te nema hrabrosti to učiniti usmeno. Njena umješnost u pisanju već je tako uvjerljiva da je taj strašni čovjek iznio prigovore »u skladu sa zdravim razumom«, ali joj je ipak savjetovao da pita karmelskog provincijala o. Gregoria Fernandeza.

Doña Guiomar je preuzela na sebe obavezu da ga pita. Bogata udovica ima više izgleda da je saslušaju nego siromašna redovnica. Provincijal je izrazio svoje zadovoljstvo, ulazio je u pojedinosti, bio je sporazuman kad je čuo da će biti svega 13 redovnica i obećao svoj pristanak.

Vesela vijest, previše vesela; uskoro je odjeknula u Avili kao bomba. Terezija de Ahumada opet počinje svraćati pažnju na sebe. Ova problematična karmelićanka, kojoj je za vjerodostojnost viđenja moralo svjedočiti nekoliko svetih ljudi, drži se sada pozvanom da uzbuni svoj red i osnuje samostan u kojem bi se nekoliko ženica htjelo s redovnicima pustinjacima natjecati u strogosti života.

Neki su se smijali, neki sablažnjavali, ali u jednome su svi bili složni:

— Ona je luda!

I najdobrohotniji nisu je mogli obraniti:

— Zašto ne živi mirno u svom samostanu da ljudi zaborave na nju![5]

Ni Doña Guiomar nije bila pošteđena:

— Baš je našla zanimanje! Zašto se ne brine za svoju djecu!

Uzbunjena Avila bijesno se podigla za i protiv. Svatko je mislio da je pozvan narugati se tom planu o samostanu.

U samostanu Utjelovljenja ozračje je bilo još gore, što je lako razumjeti, jer u samostanima u kojima se razvodnila strogost radi ublaženih pravila ne gledaju lijepim okom na ideju o povratku prvotnom pravilu. One, manje razdražene, pretvarale se nježnim:

— Mislile smo da nas Terezija voli. A sada ne samo da nam je pokazala da nema ljubavi za kuću u kojoj živi preko dvadeset godina, nego nastoji osnovati neku drugu. Ako može pribaviti novaca i dohotke, zašto ih ne dade nama, svojim sestrama, koje nemamo što jesti?[6]

One, koje su iz taštine služile Bogu, osjetile su se povrijeđene:

— Ona svojom preuzetnošću vrijeđa red i nas. Zar se nisu i svetije od nje prilagodile ublaženom pravilu.

I napokon one koje su bile bijesne:

— S takvim buntovnicama treba u zatvor!

Terezija je i dalje bila vedra. Prošlo je vrijeme kad joj je »ovo opiranje čestitih ljudi« zadavalo bol. Sada se nije ni malo brinula što će reći o njenom poštenju ili nepoštenju, o teškim poslovima koji su je čekali, o novcu koji je bio neophodan, a kojeg nije imala. Išla je naprijed »s ne-

ustrašivošću Duha Svetoga, jer je njena hrabnost nadilazila hrabrost muškaraca i žena.«[8]

Ipak se pričinjala da je boli gnjev javnosti »da ne bi izgledalo kako nemari za ono što govore...«[9] Anđeoska lukavost, jer čovjek mora silno voljeti ljude i oprostiti im njihovu nepravdu da ne pokaže kako ga njihov sud ne pogađa. Ona se samo jednom nasmijala u lice svojim protivnicima: onda kada su joj neke dobronamjerne osobe, naslućujući da se ona upušta »u taj posao« povodom jednog viđenja zaprijetile inkvizicijom. U govornici je nalazila silno uplašene ljude koji su joj šaputali:

— Čuvajte se! Ovo su strašna vremena! Neki se bave mišlju da vas tuže inkviziciji.

Terezija se nije mogla svladati da se ne nasmije:

Vi se šalite! Nikada se nisam bojala. Za sve što se odnosi na vjeru, za najmanji crkveni obred, za bilo koju istinu sv. Pisma spremna sam tisuću puta umrijeti. Budite mirni: kad bi u tom bilo išta radi čega bi se morala bojati inkvizitora, duša mi ne bi bila mirna. Kad bih vjerovala da za to postoji razlog sama bi im se prijavila; ali ako budu krivo svjedočili protiv mene, Gospodin će me spasiti i još ću izvući koristi iz toga![10]

U međuvremenu su je svećenstvo i redovi žestoko napadali, jer je u to vrijeme oskudice i sve većeg siromaštva svaki svećenik, svaki redovnik osjećao da je ugrožen njegov svakidašnji kruh. Zar u Avili već nije bilo previše samostana da dijele mršavu milostinju? U crkvi Santo Tomas jedan ju je propovjednik javno napao ustavši protiv »redovnica koje izlaze iz svojih samostana. One, pod izlikom da će osnovati novi red, traže samo još veću slobodu«. I druge još teže riječi, tako da je njena sestra Juana, koja je bila s njom, pocrvenjela i htjela pobjeći.«[11] Terezija, mirna i nasmijana, činila se kao da ne shvaća da se to na nju odnosi. Jednim je okom gledala u svoj časoslov u kojem su se nalazili kratki stihovi koji su govorili o postignutoj pobjedi, a spjevala ih je sama i rado ponavljala:

Ništa te ne buni,
Ništa te ne straši.
Sve prolazi,
Bog se ne mijenja.
Strpljivost
Sve savlada.
Tko se Boga drži
Ništa mu ne manjka.
Samo Bog dostaje[12].

Dobro smišljena kampanja protiv jednog samostana sv. Josipa pokazala se uspješnom.

Pod pritiskom uglednika i uplašen tolikom bukom, provincijal je povukao svoje obećanje da će dati privolu.

Po nagovoru o. Dionizija Vasqueza, svoga rektora, o. Baltazar Alvarez naredio je Tereziji da se prestane baviti tim osnutkom. »Jednom ćete priznati da ste sve to sanjali,«[13] pisao joj je on.

I napokon, jedan svećenik uskratio je u božićnoj noći odrešenje Doñi Guiomar dok ne prestane širiti sablazan.

Gospodin, Gospodar djela, naložio je Tereziji da sluša ispovjednika i da se privremeno smiri.

»... A mi kupismo i kuću, malenu, ali dobro smještenu. Nisam marila za to, jer mi Gospodin reče da napravim kako najbolje mogu, a poslije ću vidjeti što će učiniti Njegovo Veličanstvo. I kako sam dobro vidjela!«[14]

Terezija je imala jednog veoma moćnog saveznika: o. Pedra Ibañeza. Doña Guiomar iznijela mu je odmah u početku njihov plan. On je zatražio od dviju žena određene pojedinosti o cilju i sredstvima, o kući, i o obećanju Marije de Ocampo, o mogućnostima mlade udovice. Sve su mu izložili takvom jasnoćom da je budućoj osnivateljici čestitao na njenom daru za organizaciju. Terezija nije spominjala viđenje nego mu je samo iznijela »naravne razloge«.

Tražio je osam dana da razmisli. One su bile već u dvorištu što vodi u samostan Santo Tomas kad ih on pozove:

— Jeste li zaista spremne da poslušate moje savjete?

One jednostavno potvrdiše. Tjedan dana kasnije poslao im je svoj odgovor:

— Požurite s tim osnutkom. Nemate dovoljno novaca? U tome se pouzdajte u Boga... Ako netko bude pravio teškoće, neka dođe k meni.

Ovo izričito odobrenje donijelo je Tereziji i potpuni pristanak i suradnju o. Daza, Salceda i još nekoliko valjanih ljudi.

Oni neće uzmaknuti pred zabranama. Gospodin ih je upoznao lukavošću zavjerenika.

Može li Terezija odreći poslušnost svome ispovjedniku? Na to ne smije misliti! Potaknuta o. Ibañezom, Doña Guionar zatražit će u Rimu u svoje vlastito ime i u najvećoj tajnosti dozvolu da osnuje samostan prema prvotnom karmelskom pravilu. On bi bio pod jurisdikcijom avilskog biskupa, umjesto da potpada pod provincijala Reda, i tako bi taj problem bio riješen.

Još jedna svijetla točka: rektora Družbe Isusove, koji se toliko protivio, zamijenio je o. Gaspar de Baltazar, koji se, čim je vidio Tereziju oduševio njome i njenim planom. Ovlastio je Baltazara Alvareza da dozvoli svojoj pokornici da »hrabro« proslijedi svojim planovima o osnutku. Postavio je samo jedan uvjet: da rade u najvećoj tajnosti.

Ali kako ćete u Avili kriomice osnovati jedan samostan?

Terezija se žali: »Gospodine, zašto mi zapovijedaš nemoguće stvari? Kad sam već žena, da sam barem slobodna! ali vezana sa svih strana, *sin blanca* — bez novčića — i bez mogućnosti da pribavim novac, ukratko bez ičega, što mogu učiniti, Gospodine?[15]«

Njen samostan je strogo nadzire, čitav grad je pretvoren u doušničku mrežu, u kojoj sudjeluju svi ostali redovi i njihovi prijatelji. Da bi došla do kuće koju je kupila, morala je prijeći cijelu Avilu ili izići izvan zidina. Htijući odvratiti sumnju govorila je da ide u samostan Santo Tomas koji se nalazio nedaleko budućeg samostana. Trebalo je naći neko riješenje.

U mjesecu srpnju 1561. pronio se glas da će sestra Terezije de Ahumada i njen muž Juan de Ovalle ostaviti Alba de Tormes i doći u svoj rodni grad. Može biti nešto prirodnije? Starješica Utjelovljenja nije ni pomišljala zabraniti Tereziji da provede neko vrijeme uz svoju dragu Juanu i pomogne joj oko namještaja.

Prijevara je uspjela. Kućica kupljena na ime Terezijinog šurjaka postat će temeljom obnove Karmelskog reda, slavni samostan Sv. Josipa u Avili.

»Kuća« obitelji de Ovalle sastojala se od kapelice u prizemlju i 13 ćelija te ostalih neophodnih prostorija na prvom katu. Sve je bilo okruženo patijom koji je gledao na skromni vrt. Terezija — još uvijek bez novčića — pitala se, ne bi li trebalo kupiti nešto prostranije.

Gospodar djela se naljuti:

— Nisam li ti rekao da počneš kako možeš. O pohlepo ljudskog roda, koji se uvijek boji da će mu uzmanjkati zemlje! Koliko puta sam ja spavao pod vedrim nebom, jer nisam imao kamo skloniti glavu?[17]

Terezija se, dakle, zadovoljila svojom kućicom. Uostalom, budući je bila smještena na sjevernoj strani grada, u siromašnoj četvrti svetog Roka, imala je ono što je najviše na svijetu voljela: »polje i najljepše obzorje«.

Terezija je ostala nekoliko mjeseci kod obitelji Ovalle, koja je vjerno igrala komediju preseljavanja. »Juana je čestita, valjana žena anđeoske duše.«[18] Juanov značaj nije bilo lako podnijeti i Terezija katkada žali svoju sestru. Njen hidalgo je u isti mah sumnjičav i lakomislen, ljubomoran u toj mjeri da trpi zbog prijateljstva između Terezije i Doñe Guiomar. Ali je potpuno odan cijeloj stvari.

Radovi su polako napredovali jer je trebalo čekati da zavjerenici Sv. Josipa priskrbe koji maravedij. Marija de Ocampo nije još mogla slobodno raspolagati svojim nasljedstvom. Doña Guiomar posizala je u svoje prihode koliko god je mogla, a kad više nije imala novaca, znala je prodati grimizni jorgan i križ izvezen na svili.

Terezija pravi nacrte, zapovjeda radnicima, postavlja dvostruke rešetke između kora i kapelice. Rešetke su napravljene od gusto isprepletenih šipki tako da redovnice mogu pratiti službu na oltaru skrivene od pogleda. Zidovi nisu žbukani. Sve je veoma siromašno, ali izvanredno čisto. Terezija je sve tako dobro rasporedila da su razmjeri skladni.

Teškoće su velike i mala skupina gubi hrabrost, ali osnivateljica nikad ne popušta: ona je »odlučila« da postigne cilj. Već tada je bila žena koja se »neće« plašiti izvanrednih i velikih pothvata, nego će uživati i radovati se što ih može ostvariti, jer je lagani pothvati nisu zadovoljavali.«[19]

Srušio se jednom zid, koji se upravo gradio. Doña Guiomar, koja je uvijek pokazivala toliko ustrajnosti usplahirila se:

— Zlodusi su ga srušili. Bogu nije po volji ovaj samostan!

Terezija, koja se više ne plaši tih priča o đavolima, nije ni trepnula: Srušio se zid? Pa neka ga ponovno dignu!«[20] Njen autoritet bio je toliki, da su se radovi odvijali bez zaustavljanja.

Odgovor na pitanje koje su poslali u Rim nije nikako stizao. Doña Guiomar opet se uznemirila. Kao odgovor na njenu uznemirenost, Terezija

je moli da nabavi za budući samostan misale i jedno zvono. Ona neprestano moli i radi, a kasno u noći piše.

Po zapovijedi o. Pedra Ibañeza počela je pisati svoj životopis i milosti koje joj je udijelio Gospodin. Je li u tom poslu nalazila zadovoljstva? Ona govori o tome kao o teretu što su ga pridodali svim ostalim njenim poslovima. Ali nemoguće je da netko bude obdaren tako izražajnim jezikom, da tako živim bojama crta osobe, posjeduje tako uravnotežen stil i smisao za živu, uzbudljivu sliku, nemoguće je da netko bude rođeni pisac kao što je to ona bila, a da ne uživa u pisanju. Prodorna kakva je bila, prinuđena da šuti o tadašnjim svojim djelatnostima sigurno je nalazila olakšanje u podrobnom iznošenju prošlosti. Jedino je žalila što su joj njeni ispovjednici zabranili da »detaljno i jasno« govori o onome što je nazivala »svojim velikim grijesima i opačinama.« Nisu li Božja čudesa ostvarena u njoj tim veličanstvenija što ih je ona bila nedostojna? Ona moli čitatelja neka ne zaboravi da je bila toliko »opaka«[21], da među svim svecima koji su se nakon griješnog života vratili Bogu nije našla ni jedan primjer koji bi je mogao utješiti. »Otkad ih je Gospodin pozvao, nisu ga više vrijeđali. A ja sam ne samo bivala gora nego mi se čini te sam se hotimice opirala milostima, koje mi je davalo Njegovo Veličanstvo ... Neka je blagoslovljen do vijeka onaj koji me je tako dugo čekao[21bis]«.

Ona će nazvati taj životopis »Moja velika knjiga«, »Knjiga milosrđa Božjeg«, a kad djelo bude slala Doñi Luisi de la Cerda reći će joj: »Povjeravam vam svoju dušu.«[22]

To je bez sumnje priča njenog života, ali isto tako najpodrobniji, najjasniji opis vrhunaravnih stanja koji je ikad iznesen, i to najprirodnijim stilom prožetim najvedrijom poniznošću.

Prvi dodir Terezije de Ahumada s raščinbom najplemenitijih doživljavanja, koja su dana ljudskom biću, poklapa se s početkom njena djelatna života. Između ova dva pola ističe se neprestana Božja prisutnost.

Jednog dana upitao je o. Pedro Ibañez:

— Kako provodite svoje vrijeme?

»Mislio sam, kaže on, da nekoliko sati provodi u molitvi a ostalo vrijeme u drugim dužnostima.«

Odjednom je ugledao kako je lijepo Terezijino lice zasjalo od ljubavi:

— Zamislite osobu koja je tako zaljubljena u nekog da ne može ni časka živjeti bez njegove prisutnosti ...[23]

»Tako je ona, nastavlja dominikanac, neprestano živjela s našim Gospodinom, govorila je samo o njemu i s njime ... Radila je samo za njega i pisala samo o njegovim čudesima.«

Tamo gdje je ona, ondje je Bog. U obitelji svoje sestre ona je zračila Božanskom ljubavlju. Ova je ljubav imala tako čudesne učinke i posljedice, da ih je hvatao strah.

Terezija budi na život. Obitelj Ovalle istom je stigla u Avilu kad je Juan »našao jednog dana svog sina Gonzala kako leži pred vratima bez svijesti, posve ukočen. On ga uze u naručje i zovne, ali dijete ostade nepomično. Mrtvo? Nisu znali. Juan de Ovalle odnese ga Tereziji.

Juana se nalazila u drugoj sobi i uznemirila se čuvši buku, Doña Guiomar ju je htjela umiriti varkom jer je bila u devetom mjesecu trudnoće. No ona ipak iziđe iz sobe, silno zabrinuta stade vikati i tražiti sina. Terezija šuti kao i svi ostali, svi bijahu zatečeni čekajući se što će se dogoditi. Terezija je prignula lice i primaknula usta djetetu na izgled šuteći no u sebi je vikala Boga. Ostala je tako neko vrijeme dok se dijete nije povratilo u život i položilo joj ruke na lice kao da je miluje. Počeo se s njom igrati kao da se nije ništa dogodilo, kao da se probudio iz svakodnevnog sna. Ona ga preda majci govoreći:

»Bože, kako se već bila uplašila za sina! Evo vam ga...

— Dijete je još neko vrijeme bilo slabo i nije moglo stajati na nogama, no onda je počelo trčati po sobi, približilo se nekoliko puta tetki i poljubilo je.[24]

Kada su kasnije pitali Tereziju na koji je način povratila u život malog Gonzala, naljutila se i zamolila da ne govore gluposti.[25]

Ali isto je tako jednom dozvala smrt.

Dijete s kojim je Juana bila trudna rodilo se u listopadu; ona mu dade ime Josip u čast budućeg zaštitnika obnovljenog samostana. Kumovi su mu bili najdraži prijatelji: Doña Guiomar de Ulloa i Don Francisco Salcedo. Na svečanosti krštenja, Gonzalo, dijete koje je oživjelo, vrtio se oko kolijevke novorođenčeta.

Terezija je bila ganuta tim lijepim mališanom, ali na kakve sve osjećaje pobuđuje zemaljska ljubav! Juana se uplašila videći kako privija k sebi novorođenče i mrmlja čudnu uspavanku: »Ako nećeš biti valjan čovjek, sine moj, molim Boga da te uzme prije nego ga uvrijediš.« Nekoliko mjeseci kasnije dijete je umrlo. Terezija ga je bila uzela na koljena i pokrila svojom koprenom, — onom koprenom kojom se posvetila Bogu i rekla svijetu zbogom — i ražarenog lica pala u zanos. Zavladala je dugotrajna šutnja. Juana se nije usudila micati, premda je osjećala da je dijete mrtvo. Kad se Terezija povratila bez riječi je ustala i noseći malo tijelo polako izišla iz sobe.

— Kamo idete, poviče Juana, zašto mi ne kažete da je moje dijete mrtvo?

Terezija joj okrenu svoje lice sjajno od radosti:

— Hajde da zajedno zahvalimo Bogu. Jer čovjek mu mora zahvaljivati, kada vidi dušu jednog od ovih malenih kako se diže u nebo, a mnoštvo anđela dolazi mu ususret[26].

No nitko nam ne kaže je li Juana više voljela zadržati svog sina nesavršenog ali živog.

U to vrijeme Terezija je provodila mnogo vremena kod Doñe Guiomar »da bi imala više mira«. Možda je i obitelj Ovalle na taj način bila »mirnija« u svom svakodnevnom življenju.

Radovi su napredovali unatoč neprestanih poteškoća s novcem. Neke radove Terezija nije smjela započinjati jer nije imala novaca. U to joj se javi dobri tesar Sv. Josip i naloži joj da pozove radnike *sin ninguna blanca*, bez i jednog novčića: Gospodin će providjeti.

Dvadeset trećeg prosinca ona piše svom bratu Lorenzu de Cepeda conquistadoru obitelji koji je imao najviše uspjeha i bogato se oženio u Quitu:

»Senor,

— Uvjerena sam da mi je vaša milost poslala toliki novac po Božjem nadahnuću, jer redovnici kao što sam ja, kojoj je, Bogu hvala, čast nositi iskrpljeno odijelo, nije ništa potrebno.

»Ali iz razloga koje nisam smjela zanemariti jer potječu od Boga, svete i učene osobe misle da ne smijem biti kukavica te da moram učiniti sve što je u mojoj moći da osnujem samostan za trinaest redovnica gdje će vladati stroga klauzura tako da neće smjeti nikada izići niti se pokazati bez koprene na licu, a život će provoditi u molitvi i pokori.

»... Nisam znala gdje da nađem novaca za neke opravke. Pozvala sam radnike uzdajući se jedino u Boga. To je izgledalo kao čista ludost, ali Njegovo Veličanstvo se pobrinulo potaknuvši vašu milost da mi pritekne u pomoć. Od svega me najviše raduje četrdeset piastara što ih vaša milost primetnula, a koji su mi bili silno potrebni...«[27]

Sve je dobro.
Zar baš sve?

U božićnoj noći došao je glasnik starješice samostana Utjelovljenja po Tereziju de Ahumada, koja se nalazila kod Doñe Guiomar. Morala se spremiti da što prije otputuje u Toledo, gdje je kćerka vojvode od Medinacellia, Doña Luisa de la Cerda, zahtijevala njenu prisutnost.

A ona je posvemašnjom klauzurom htjela izbjeći upravo ovakvim prisilnim zabavama. Što će ona kod tih velikaša? Hoće li bili dugo odsutna? Nitko to nije znao. Bez sumnje nekoliko mjeseci.

Što će biti sa samostanom Sv. Josipa? Terezija i njeni prijatelji mogli su jedino ponavljati:

Uzalud tuga
i strah je zalud,
kad Gospod dostaje...

VII

DOÑA LUISA DE LA CERDA

1562.

Prošlo je godinu dana od smrti Don Ariasa Pardo de Saavedra, maršala Kastilje i jednog od najbogatijih ljudi u Španjolskoj, ali bol njegove udovice Doñe Luise de la Cerda, kćerke drugog vojvode od Medinacellia bivala je sve veća. Njena je žalost graničila s delirijem te su se ukućani

pobojali za njen razum. Zato su pozvali Tereziju de Ahumada da bude uz nju. Jedino će svetica moći rasteretiti tu opterećenu dušu i povratiti smisao riječima koje ova neutješno ponavlja: »Vjerujem u uskrsnuće tijela«. Ali potrebna je takva svetica, koja će znati pažljivo voditi ovu veliku damu, koja se nije mogla pomiriti s time da joj je Bog oduzeo ono što je ona voljela. Nitko je do sada nije mogao utješiti, ni njeno sedmero djece ni crkveni ni zemaljski knezovi, jer je ova razmažena žena bila navikla na njihovu pažnju. Samo Bog poniznih duša mogao bi je još spasiti preko neke od svojih službenica koja u siromašnom samostanu Utjelovljenja koje sanjare o još većem siromaštvu i još težem mrtvenju.

Na estradi salona u maurskom stilu, gdje je na počasnom mjestu stajala slika njenog ujaka kardinala Tavera, gosti Doñe Luise mnogo su govorili o Tereziji. Udovica je ovdje provodila vrijeme ležeći na jastucima na kojima je bio izvezen njen grb i okružena *criadasima* koje su šivale ili brbljale. Ona nije htjela zaboraviti, ali je bila tako izmorena od nesanice i plakanja da se nadala ozdravljenju.

Tako je slušala hvalospjeve o karmelićanki iz Avile, Tereziji de Ahumada. Jedan njen bliski prijatelj o. Carcia de Toledo, sin grofa Oropesa i bliski rođak vojvode od Albe, gojio je veliko poštovanje prema Tereziji koju je nekoliko puta ispovjedao u samostanu Santo Tomas. Kovao je u zvijezde ne samo njenu produhovljenost nego i intelegenciju, duhovitost kojom je začinjala svoje razgovore i njen umilni značaj. Ona će biti ugodno i korisno društvo ucviljenoj ženi.

Najslađa njena službenica Marija de Salazar, koja je sa četrdeset godina bila tako lijepa da je čovjek lako gubio iz vida njen um, i tako duhovita da joj nije bila potrebna ljepota, željno je slušala kada se govorilo o toj redovnici. Kad bi njena gospodarica mahnitala od žalosti, ona bi joj naivno govorila:

— Vidjet će vaše gospodstvo ... kad dođe svetica iz Avile.

Zar je Terezijin ugled bio tako velik izvan njenog rodnog grada? Tome je donekle pridonio i karmelski provincijal, kojem nije bilo ni malo krivo što će nagli odlazak omesti Tereziju u njenoj želji da obnovi red. Izgledalo je da ona više ne misli na to. Ali prepredenjaci su tvrdili suprotno. Nemoguće je bilo proslijediti radovima u Sv. Josipu, a da se u tajnu ne upute neke osobe.

Zasluge koje su joj pripisivali, probudile su u Tereziji »unutarnju buru«, koja se smirila jedino pred Njegovim Veličanstvom.

— ... Ja koja sam opaka ...[1]

— Idi, rekao joj je Gospodin. Dobro je za samostan da budeš odsutna dok ne dođe papino odobrenje. Ništa se ne boj, ja ću ti tamo pomoći.

Početkom siječnja godine 1562. krenula je na naporan i dugačak put preko ledenih visoravni Kastilje, gdje je puhala bura iz Guadarrame, tako oštra da je gasila ne samo svjetiljke već je ubila i čovjeka. Terezija je napokon ušla u Toledo kroz vrata na strani Bisagre praćena svojim šurjakom Juanom de Ovalle i Juanom Suarez — Juanom Suarez, koja ju je godinama vjerno pratila i o kojoj ne znamo ništa nego da je ostala vjerna tj. sumnjičava prema svakoj promjeni jer je ostala u samostanu Utjelovljenja kojeg nije htjela zamjeniti nikakvim drugim.

Terezija je po prvi puta vidjela veliki grad, ulice u kojima se gomila neprestano tiskala i bučala, grad bučnih prodavača i razmetljivosti gospode dok se u Avili sve to vidjelo samo u velike blagdane. Neprestano se čuo zvuk tisuću razboja, na kojima je mnoštvo tkalaca tkalo baršun, saten, taft, sukno i brokat za cijelu Evropu. U Toledu se izrađivala obuća, svijeće, kovalo se željezo i uranjali u vode Taja čuveni čelični mačevi. Tu se talilo, rezbarilo, bojilo posuđe, a maurske pjesme miješale su se sa zvukom govora, udarcima čekića, kotrljanjem kočija i hrzanjem konja.

Filip II upravo je bio blagoslovio Madrid kao glavni grad kraljevstva. No Toledo je i nadalje sačuvao naslov carskog i krunskog grada. Plemstvo još nije bilo napustilo staru kulu na istočnoj strani Kastilje i onu još stariju na zapadu prema Maurima, taj rt o kojeg su se razbijali valovi dviju civilizacija i dviju religija. Tragovi umjetnosti nevjernika i njihov stil nazirao se u ukrasima crkava i palača. Terezija se čudila tom mozarapskom stilu, kojeg nije poznavala; u tijesnim uličicama iza strogih kastiljanskih fasada nazirali su se kroz otškrinuta ulična vrata patiji ukrašeni muslimanskim arabeskama. Njene žive, malo ispupčene oči, koje su znale gledati, ispitivale su tajnovit svijet: prelazile su od lica do ukrašenih rešetaka, od pločnika do izrezbarenih vrata, od zvonika do neba, koje je sjalo u srebru najljepšeg svijetla na svijetu.

Toledo kolijevka porodice Sanchez y Cepada: Alonsa Sancheza nazivali su u Avili »le Toledan«. Terezija će prema tom gradu uvijek osjećati posebnu ljubav: »Tu sam se osjećala bolje nego drugdje.«[2] Nikad nije spominjala ovo porijeklo svoje porodice, ali njena je veselost potsjećala na toledansku ljupkost, tu »školu dobrog govorništva«, možda je i oštrinu svoga duha dugovala gradu po kojem su bili nazvani najglasovitiji čelični mačevi.

Putnici su stali nogom na tlo pred palačom gospodara Calastrave gdje je udovica Ariasa Pedra provodila kraljevski život umirući od tuge.

Konjušari, sobari, lakeji, paževi, družbenice i criadasi, sve to odjeveno u šarenu odjeću, tiskajući se znatiželjno a ipak puni dostojanstva sačekalo je Gospodinovu izaslanicu, sa svim znacima dubokog poštovanja. Ceremonijalna palica majordoma odzvanjala je stepenicama velikog mramornog stubišta s ogradom od ahata, koje su vodile do dvorane gdje je čekla Doña Luisa.

Očiju oborenih na rozete velikog flandrijskog saga karmelićanka prođe ispod luka ukrašenog dragocjenim arabeskama u obliku lišća. Svijetlo bezbrojnih svijeća s golemih svijećnjaka od gorskog kristala palo je na njenu iskrpljenu odjeću i požutjelu koprenu. A najbogatija žena Kastilje sišla je s *estrada* da zagrli onu kojoj je bio dovoljan Bog.

Doña Luisa priredila je za nju i njenu pratilju raskošni apartman: u toj palači bilo je sve raskošno. Terezija je morala prihvatiti novi oblik mrtvenja, iz uljudnosti živjeti u udobnosti koja joj je smetala. Zajedno sa svojim bičem u zavežljaju koji je bio sva njena prtljaga je i nekoliko predrasuda o velikašima, uspomene iz viteških romana, u kojima su osobe visoka roda bile iznad običnih ljudi. Sada se iznenadila videći da su njihove brige veće ukoliko je njihov položaj viši: ceremonijal »nije im

dao živjeti.«[3] Siromašna redovnica sažaljuje vojvodsku kćer. Da bi ova žena slabih živaca povratila svoju ravnotežu, morala bi promijeniti način života, a ona je prisiljena »da jede neredovito jela koja odgovaraju njenom položaju a ne njenom temperamentu ...«[4] Nikada nikakvo upuštanje, nikada ni malo slobode: Doña Luisa mora paziti na najmanju svoju riječ, potiskivati sklonosti, jer su svađe između družbenica i pratilja za njenu sklonost tolike »da nije smjela razgovarati s jednom više nego s drugom, ako nije htjela da joj sve sjednu za vrat.«[5] I Terezija je trpjela od njihove ljubomore, optuživali su je »radi koristoljubivih namjera.«[6] To joj je pružilo mogućnost da utvrdi »kako je klevete ne diraju više nego što bi dirale luđaka.«[7]

Jadna Doña Luisa! »Za osobe njena roda sve je samo obaveza, zato je velika zabluda nazivati ih gospodom, dok su oni zapravo robovi tisuće obaveza ... Stjecala sam veliku dobit promatrajući sve to, i to joj rekoh.«[8]

Tereziji je uspjelo njenim darom — ili srcem — uvjeriti Doñu Luisu da nije došla poučavati niti propovijedati nego da i ona sama mora dalje napredovati. Kao što je ona otkrila da je velika gospođa »žena podložna slabostima i strastima,«[9] tako je i za sebe priznala velikoj gospođi da ni njoj nisu nepoznate slabosti i strasti. Ovo povjeravanje povezalo ih je zauvijek. Doña Luisa iskazivala je Tereziji tisuću pažnja, kao npr. onda kada je izlagala pred njom svoje bisere, kao jedinu tvar, u kojoj su sjedinjeni oganj i voda, uvjerena da će od toga popustiti Terezijina groznica.[10] Terezija se odvažila poklanjati male darove bogatoj dami: »Obradovala bi je svaka sitnica ...«[11]

Lice Doñe Luise, njeno držanje glave bili su kao kod žene koja je navikla nositi teret dragocjenog kamenja. U svojoj žalobnoj odjeći držala se veoma dostojanstveno. Uza sve to bila je ponizna srca, prava kršćanka, odana prijateljica i jednostavna kolikogod joj je dozvoljavao sjaj njenog položaja. Više nije mogla živjeti bez Terezijine blizine, premda se ova povlačila čitave sate da bi molila ili sređivala svoj životopis. Služila se svakojakim izlikama da bi je dovukla na estradu, gdje su provodile vrijeme kada nisu slušale propovijed u San Ramonu, prisustvovale procesiji u San Domingu el Antiguo, jer se činilo da u Toledu »neprestano traje veliki tjedan.«

Doña Luisa je vezla slušajući *Život svetaca* kojeg bi čitala jedna od njenih družbenica. Slušajući ga sve su u njemu nalazile novu ljepotu. Terezija bi još povećala njegov čar popraćujući ga svojim komentarima. Svi su uživali u njima jer joj je glas bio veoma ljubak, a nije se razmetala učenošću. Uskoro su svi prosvjetljeni umovi iz grada nagrnuli u palaču da upoznaju redovnicu za koju se pričalo da ljepše govori o Bogu nego crkveni naučitelji, kao i to da je spasila maršalovu udovicu od očajanja.

A ipak je Toledo bio grad u kojem se silno njegovala govornička umjetnost: »Toledanci su spretni ali ne toliko rukama koliko jezikom.«[12]

Terezija se uskoro istaknula među tim dvorskim ljudima, ne izlazeći ipak iz svoje suzdržljivosti pune obzirnosti. Ovdje je morala steći naklonosti; osvajala je i onda kada nije nastojala, a kada je to željela svima bi zavrtila glavom. Bili su joj potrebni prijatelji za Boga i za njenu obnovu,

a ovdje je stekla nekoliko veoma utjecajnih: vojvotkinju od Escalona, vojvotkinju od Maqueda, markizu od Villena, princezu Juanu, vojvotkinju od Medinacellia, vojvotkinju od Albe koje su joj pomagale cijeloga života.

Tu je sklopila i jedno ne tako povoljno poznanstvo s nećakinjom Doñe Luise Anom de la Cerda, princezom od Ebolia, koja još nije bila došla na glas, ali je već u dvadesetprvoj godini bila poznata po primamljivosti svoje ljepote i isto tako izazivačkom značaju. Ana nije dozvoljavala da ostane nezapažena. Zato je odapinjala strijelice svoga duha i izmišljala pobožne poze, kako bi privukla pažnju karmelićanke koja je bila na glasu. Kao intimna prijateljica kraljice Izabele de Valois, nježne francuske princeze, koja je svojim brakom s Filipom II probudila tolike nade da su je nazivali »Izabela od mira«, Ana se hvalisala pred Terezijom da može sve postići i sve dati. Na tu ponudu popraćenu zveckanjem narukvica i mahanjem lepeze karmelićanka je odgovorila:

— Zahvaljujem vašem gospodstvu, ali Božjem djetetu dovoljan je Bog — jer njoj nije trebalo mnogo da prosudi nečiji značaj.

Isto je tako ubrzo shvatila kome treba reći vaše gospodstvo, a koga je dovoljno nazivala vaša milost, pa više nije trebalo smijehom prikrivati svoje nepoznavanje uljuđenosti.

Sve ovo nije remetilo njenu nutarnju sabranost: sada je jasno da se Terezija de Ahumada ne da više zarobiti taštinama. Iz Toleda je pisala o. Pedru Ibañezu: »Hodam kao u snu i znam da ničega neće biti kad se probudim . . .«[13] Kada bi u salonu razgovor skrenuo na komedije, u kojima su svi uživali, ili na raznovrsne igre, npr. igru bikovima ili prstenjem, ona bi, kadgod bi joj se pružila prilika izbjegavala posjetioce bježeći iz dvorane u dvoranu, iz galerije u galeriju. Katkada bi čula šuškanje svilenih sukanja i licem bi joj preletio izraz ganuća: znači da ono djevojče, Doña Marija de Salazar, još uvijek vreba na nju i sad pomiče zastor skrivena iza nekih vrata koja se tobože sama otvaraju . . .. Marija se trudila da prozom i stihovima uvjeri »Sveticu« u svoju želju da postane redovnica. Zar joj nije tutnula u ruku pjesmu u kojoj pjeva o svojoj silnoj ljubavi prema Bogu?

Ako mi želite pomoći,
Oči moje, tad plačite.
Jer suze će me tješiti,
A veselje rastužiti . . .
Mogu li tražiti radost
Gledajući Kralja svog
Što podnese za moj spas
Muku i bičeva užas.

Terezija obuhvati pogledom elegantan lik, glavu ukrašenu vrpcama, svilenu haljinu živih boja bogato izvezenu srebrom:

— Vi se, dijete moje, s mnogo prenemaganja spremate u samostan — i izmičući tim naivnim uvjeravanjima kao i svim ostalima utjecala se molitvi.

Nije ni slutila da je ženskadija iz kuće neprestano virila u njenu sobu kroz ključanicu. Ushit u koji je jednom pala kad je »bila u društvu,«[15] podigao je veliku prašinu, nitko joj nije vjerovao kad se ispričavala svojim bolesnim srcem i nesvjesticom. Vrebali su hoće li je zateći u zanosu. Žar kojim je blistalo njeno lice kao da je prodirao kroz zidove. Božji dah strujao je palačom: »Svi su uznapredovali u službi Bogu.«[16] Obratila je Turčina Hameta, što je uzbudilo dvor i grad, a o. Garcia de Toledo tako su dirnule njene riječi kojima ga je molila da odsada ne bude samo dobar nego veoma dobar, da se sasvim posvetio molitvi.

Služavke su je obožavale kao što su joj se gospoda divila; pričalo se da prilikom svojih povrataka s neba voli razgovarati sa sobaricama.

Upravo za tih boravaka kod bogataša i mogućnika planulo je Terezijino »tvrdo srce« samilošću. Jesu li tome bile povod silne razlike među ljudima, je li bila dirnuta nejednakošću? Ili time što je kod jednih vladao neopisivi luksus a kod drugih neopisiva bijeda? Kakve li je odvratne prnje gledala i kakve ogavne rane čistila, osjećajući više nježnost nego ogavnost. Doña Luisa imala je »svoje siromahe«, i radi toga nije vodila računa o prljavom, gladnom, čudovišnom ološu, kojeg je bio pun ovaj grad od osamdeset tisuća stanovnika. U Avili je kršćanska ljubav nazivala siromahe njihovim imenom; u Toledu Tereziji se stislo grlo gledajući bezimenost sirotinje, kojom je vrvio grad. Sjedeći za stolom od skupocjenog drva u palači gospodara Calastrave, ona je napisala: »Čini mi se da sada osjećam više samilosti prema siromasima, silno mi ih je žao i moja želja da im pomognem tako je velika, da bi im dala odjeću koju nosim, kad bih poslušala samu sebe. Ni malo mi se ne gade, premda im dolazim blizu i pače ih dodirujem. Vidim da je to Božji dar, jer sam prije dijelila milostinju iz ljubavi prema Njemu ne osjećajući naravnu samilost.«[17]

Vratari su već bili navikli da je traži sirotinja čudnog izgleda. Jednoga dana pozvaše je: neka žena u poderanoj karmelićanskoj haljini i sa štapom u ruci tražila je da vidi Tereziju. Terezija joj potrči u susret, zagrli je i nekoliko časaka kasnije objasni Doñi Luisi svojim živahnim jezikom, da je ta žena, Marija od Isusa, propješačila šestdeset milja da bi je vidjela i porazgovorila se s njom o obnovi Karmela. I ona želi osnovati samostan, u kojem bi se živjelo prema prvotnom pravilu.

— Ima i papino odobrenje!

Velika gospođa izda naređenje da je odvedu u sobu gdje se nalazio krevet s baldahinom.

Marija od Isusa bila je utjelovljena snaga. Rođena u Granadi i ostavši udovica veoma mlada, posvetila se Bogu u jednom samostanu ublaženog Karmela. Izišla je iz samostana prije nego je položila zavjete: Gospodin joj je zapovijedio istoga mjeseca i istoga dana kao i Tereziji da osnuje samostan u kojem će se živjeti prema starim tradicijama Klauzure, strogosti i pokore. Marija od Isusa bila je slobodna. Prodala je svoja dobra i s nešto novaca ušivenog u postavu od prsluka dala se bosonoga na put u Rim.

Pio IV ugledao je kako mu se približava mršavi lik iscrpljen od puta. Svaki je korak te osobe ostavljao krvavi trag. Ali oči su joj bile pune živosti. Očinski ju je saslušao:

— Muževna žena! Učinite joj sve što bude tražila.

Sveta Stolica podržavala je obnovu redova. Karmel u Mantovi, gdje su se prvotna pravila tako strogo održavala, da su redovnice nazivali »zakopanima«, otvorio je Mariji svoju klauzuru. Tu je ona mogla ispitati sve što se odnosilo na stare tradicije u pogledu odijevanja, načina života i održavanja pravila i ustanova.

Doña Leonor de Mascarenhas, bivša kraljevska guvernanta, dala joj je u Alcalà de Henares kuću da tu osnuje samostan de La Imagen.

Petnaest dana Marija od Isusa je govorila, a Terezija zapisivala. Obdarena izvanrednim pamćenjem, kakvu obično imaju nepismeni, ona je napamet naučila pravila; Terezija ih je temeljito preuredila. Ova pokornica živjela je tako strogim životom, da ju je cijela palača držala sveticom. Terezija je također osjećala pred njom stid: »U svom služenju Bogu bila je daleko iznad mene.«[19] Marija od Isusa posjedovala je i bistar um, ona je uputila Tereziju u pojedinosti Vatikanskih poslova, u sva ona piskaranja kojima je uspjela izmaknuti.

Kada su se rastajale bile su i jedna i druga čvrsto uvjerene u polaznu točku o kojoj se sve do tada raspravljalo; u tim obnovljenim samostanima redovnice moraju živjeti od svoga rada, ne smiju imati nikakvih prihoda. U tom ne smiju popustiti ni pred biskupima ni pred huntom alcada ni pred ikim drugim: prvotno pravilo bijaše čvrsto. Terezija to nije znala, ali kada je to otkrila, osjetila je »veliku radost«.

Ipak ona ne bijaše manje zabrinuta, neke su naime osobe, koje su je najsnažnije podupirale, držale da je ovo potpuno prepuštanje providnosti prava ludost. Od toga časa samo se »prepirala s bogoslovcima«. Ona piše o tome o. Ibañezu koji na dvije stranice pobija njenu ideju bogoslovskim razlozima. Ispovjednici i naučitelji nabrojili su joj toliko razloga da nije znala gdje joj je glava. Jer nitko nije bio tako uvjeren kao ona da su joj potrebni savjeti. Jedan od najzamornijih poslova cijeloga njenog života bio je da skuplja različita mišljenja o njoj, pošto ih je čuo čitav svijet, a ona ih je skupljala.

Toga proljeća 1562. bile su još u toku žive rasprave kad u Toledo stiže mjerodavna osoba par exelence, Fray Pedro Alcantara. Doña Luisa koja se oduševljavala idejom o trinaest žena koje će živjeti u potpunom siromaštvu iz ljubavi prema Gospodinu, dade dozvati svetog čovjeka.

Evo uzvišenog starca kako isušen od pokore govori o odricanju pod svodom izrezbarenim u obliku golemih zvijezda u palači gospodara Calantrave, a svojim bosim nogama otvrdnulim od kamenja gazi po mramoru; evo ga kako sjedi na kordovskoj koži, a mršave mu ruke počivaju na stolu od ebanovine s oblogama od srebra i sedefa; njegov asketski profil odskače od vedrih flandrijskih tapeta.

U tome raskošu postavio je on zajedno s Terezijom de Ahumada pravila o potpunom siromaštvu ovih samostana.

Ona mu pokaza pismo što je dobila od o. Ibañeza, Fray Pedro se nasmiješi i dobrodušno ubaci nekoliko kamićaka u naučenjakov vrt:

— Čudim se da vaša milost iznosi pred bogoslovca stvari koje ovi nisu u stanju razumjeti. O tome mogu govoriti samo oni koji žive savršenim životom. Čemu pitati treba li slijediti evanđeoske savjete ili ne treba.

Ako vaša milost želi pratiti Krista na putu savršena siromaštva, znajte da je on otvoren jednako ženama kao i muškarcima. Ali ako vam je stalo do mišljenja bogoslovaca koji nemaju duhovnosti, tražite velike rente i vidite hoće li vam sve to biti vrednije od odricanja u poslušnosti Isusovim riječima.[21]

Terezija izjavi da joj je Njegovo Veličanstvo dalo milost želje za siromaštvom:

— Ima dana kada ne želim išta posjedovati, pa ni mjesto kamo da se sklonim i da iz ljubavi prema Bogu prosjačim kruh. Ali plašim se da će one koje nisu pozvane da napreduju na tom putu biti nezadovoljne te će ih oskudica navesti na rastresenost... Poznam siromašne samostane u kojima nema sabranosti.[22]

Terezija je mislila na samostan Utjelovljenja. Fray Pedro je ostao kod svoga:

— To je zato što su redovnice siromašne protiv svoje volje, a ne iz poslušnosti Kristovoj volji. Ja ne uzvisujem bijedu nego hvalim siromaštvo strpljivo prihvaćeno iz ljubavi prema Kristu našem Gospodinu, a još više siromaštvo koje smo iz ljubavi željeli, prigrliti. Ja se ne bih pouzdavao u svoju vjeru kad ne bih tako mislio. I u tome, kao i u svemu ostalome, vjerujem našem Gospodinu. Čvrsto sam uvjeren da su njegovi savjeti veoma dobri; vjerujem da je onaj koji ih slijedi mnogo savršeniji od onoga koji ih ne slijedi. Uvjeren sam, kao što nam Njegovo Veličanstvo i obećaje, da su blaženi siromašni duhom oni koji su siromašni u vlastitoj volji. Vjerujem u Boga više nego u svoje iskustvo, ali uza sve to mogu reći da sam uvijek gledao kako oni, koji su siromašni cijelim srcem po milosti Božjoj, žive blaženim životom, vidio sam kako žive oni koji Boga ljube, predaju mu se i ufaju se u njega.

»Nemojte ni malo vjerovati onima koji tvrde suprotno zato jer nisu kušali kako je sladak Gospodin, onima koji se odriču svojih dobara a ne čine ništa da poraste ljubav.«[23]

Nakon toga razgovora Terezija je odgovorila o. Ibañezu da je odlučila ostati vjerna zavjetu siromaštva; ona će savršeno slijediti Kristove savjete i neće se koristiti iznimkom koju joj pruža bogoslovija...[24] Ujedno mu je javila da je napisala svoj životopis.

Dakle, obnovljeni samostani Naše Gospe od Karmela morat će živjeti onako kako je osnovan samostan Sv. Josipa tj. *sin blanca.*

To je bio razlog radi kojeg je Njegovo Veličanstvo poslalo Tereziju de Ahumada u Toledo. Njen boravak ondje nije trebalo produljivati. U Toledu je boravila šest mjeseci.

VIII

24. KOLOVOZ 1562.

Početkom mjeseca srpnja patio Doñe Luise ličio je na oazu cvijeća i zelenila. Terezija je ovdje bila sretna, okružena prijateljstvom. Kad joj je njen provincijal prepustio na volju hoće li se vratiti u Avilu da pri-

sustvuje izboru starješice ili će ostati u Toledu, ona je radije ostala u Toledu, »veoma zadovoljna što ne mora u svu onu buku,«[1] te je pisala u samostan Utjelovljenja zaklinjući sestre da ne glasaju za nju kako su to željele.

Otkako je nanovo stekla svoju ravnotežu povratila joj se i njena sposobnost prilagođivanja. Kod Doñe Luise osjeća se »utješena, mirna, slobodna da čitave sate posveti molitvi.«[2]

Ali ona nije stvorena za počinak. Gospodar djela naložio joj je da otputuje:

— Željela si križ; upravo se jedan izvrstan sprema za tebe.[3]

Zar je u tolikoj mjeri zaboravila mali samostan Sv. Josipa da je jedan čas pomislila kako je taj križ njeno imenovanje za starješicu samostana Utjelovljenja? Počela je plakati, ali se nakon nekoliko prolivenih suza pomirila s odlaskom: »Vidjela sam dobro da hrlim u oganj, jer mi je to Gospodin najavio... I unatoč svega bijah toliko radosna i gorjela sam od nestrpljivosti da što prije srnem u bitku...«[4]

Njen se ispovjednik plaši za nju, jer je vladala silna žega i predlaže da odgodi put, ali ona ga zaklinje: »Ako moram umrijeti na tom putu, neka umrem,«[5] na što je on pusti da ode.

Njena je prtljaga brzo spakovana, otrgla se iz naručja prijatelja koji su jecali opraštajući se s njom, i odgurnula je Mariju de Salazar, koja joj se objesila za haljinu. Dirnuta tolikom ljubavlju željela je da i ona osjeti bol, ali radost ju je ponijela: »Ja koja sam po naravi tako zahvalna da bi me to u drugim prilikama veoma žalostilo, nisam sada mogla osjetiti bol...«[6]

Nakon kratkotrajnog opuštanja ponovno je sabrala svoje snage spremna za djelovanje.

Vitezovi koji su je pratili pogledom dok se udaljivala i mislili kako bi ta karmelićanka bila dobra amazonka, nisu ni slutili koliko imaju pravo.

U Avilu je stigla upravo na vrijeme: »Bilo je tako potrebno da se prihvatim posla oko blažene kuće Sv. Josipa, te ne znam kako bi se ona dovršila da se nisam vratila. O veličino Božja! Često sam se divila razmišljajući koliko mi je Njegovo Veličanstvo pomoglo da osnujem ovaj Božji kutak...«[7]

Toliko očekivana papinska dozvola koja je ovlastila Doñu Guiomar de Ulloa da osnuje samostan obnovljenog Karmela pod jurisdikcijom biskupa iz Avile, stigla je istoga dana.

Juana i njen muž umorni od tolikog čekanja otputovali su u Alba de Tormes. Javilo se pitanje kako i dalje zadržati u tajnosti radove u samostanu. I tu je vrijedila ona: »Više vrijedi pomoć Božja nego rano ustajati...«[8] Po naređenju Providnosti Juana de Ovalle, koji je došao u Avilu radi nekih poslova, uhvati »strašna« drhtavica popraćena teškim napadom groznice u času kad je silazio s konja. Nitko nije žalio jadnog čovjeka, jer nikada nije bolest stigla u povoljniji čas; morao se vratiti u kuću koju je napustio, a njegova ga je zaova njegovala i završavala radove. Zavjerenici Sv. Josipa ne bi još dugo mogli kriti istinu. »Istina se otkrila ali nije stradala.«[9] Terezija je volila poslovicama začinjati svoje razgovore.

Trebalo je još sklonuti biskupa da pristane da samostan bude »bez prihoda«. Don Álvaro de Mendoza, sin Don Juana Hurtado de Mendoza, šurjak sekretara Cobosa bio je veliki gospodin, jedna od najmoćnijih osoba u kraljevstvu. Siromaštvo? Ovaj oblik evanđeoskog života izgledao mu je suviše starinski. Zar sinovi sv. Franje i sv. Dominika ne posjeduju sada raskošne samostane, nisu li to sada bogati redovi, opskrbljeni svim potrebnim? Naravno, pojedini redovnik ne posjeduje ništa svoga, ali sve je pripadalo svima. Samo ženi za koju se priča da ima viđenja, moglo je pasti na pamet da se odreče prihoda... Ili će ovaj samostan imati prihode ili ga neće biti!

U pomoć je pritekao Fray Pedro de Alcantara. Razbolivši se prije nego je stigao posjetiti njegovo uzvišeno gospodstvo, molio ga je u pismu za dozvolu da taj samostan »bude među najreligioznijima i pun savršenosti, vjeran u svemu prvotnom pravilu Reda Naše Gospe od gore Karmela«. Spomenuo je i osnivateljicu: »Vjerujem da je u njoj duh našega Gospodina.«[10]

Njegovo uzvišeno gospodstvo otputovalo je u svoju ladanjsku kuću ne odgovorivši jednom od najštovanijih ljudi u Španjolskoj. Znači li to prešutno odbijanje? Nezadovoljstvo? Uvredu?

Ne obazirujući se na svoje samoljublje ni na svoje ostarjelo tijelo, Fray Pedro osedla mulu, zbunjen jedino time što on koji je uvijek išao pješice mora sada putovati s ovolikom paradom, te pređe dvanaest milja da bi uhvatio don Alvara dok se ovaj odmarao u El Tiemble.

Biskup je bio dirnut važnošću koju ovaj veliki franjevac pridaje beznačajnom samostanu od trinaest pokornica, no ipak ga je otpravio bez odluke. Bilo je potrebno nešto značajnije, da bi Mendoza popustio. Tvrdoglavo je ponavljao:

Neću siromašne koludrice!

Je li shvatio, kad je ostao sam, da ovaj njegov pripjev mora čudno zvučiti u ušima zemaljskog predstavnika Isusa iz Betlehema? Je li hvalospjev gospođi siromaštini, što su ga umorna usta Fray Pedra tako zaljubljeno pjevala, našao put do kršćanskog srca ispod njegovog grimiza? Činjenica je da je biskup još iste večeri poslao franjevcu dvije poruke:

1. Samostan Sv. Josipa može živjeti u skladu s propisima evanđeoskog siromaštva.

2. Terezija de Ahumada neka bude spremna za njegov dolazak: doći će u Avilu izričito zato da je upozna.

Odmah sutradan pozove je njegovo uzvišeno gospodstvo, Don Alvaro de Mendoza, u govornicu.

Terezija uzalud govori da joj više nije stalo »da li je ljube.«[11] Ipak je uvjerila biskupa, još više, osvojila ga je, pridobila, pokorila. Od toga dana ona je bila slabost ovog izvrsnog čovjeka: i onda kada ne bude znao što sam želi, uvijek će dobro znati što želi Terezija. Ona će ga uvijek najljupkije zamoliti da energično posreduje u korist obnovljenog Karmela. U njemu će ona naći svoj najsigurniji, najizdašniji oslonac i voljet će ga do konca života onako kako ona zna ljubiti: ljubavlju punom poštovanja, nježnosti i zahtjeva.

Igra je dobivena. Fray Pedro može otputovati. Oproštaj s njime pomračio je Terezijinu radost. Oboje su znali da se više neće vidjeti na zemlji. Svojom ljubavlju izmamila je od njega pristanak da posljednji objed u Avili primi u govornici samostana Utjelovljenja. Svojim izvrsnim kuharskim umijećem pripremila je ukusna jela za njega koji je živio samo od kruha. Na čistom stolnjaku grubi porculan koji sja od čistoće, Terezija oborenih očiju poslužuje Fray Pedra. Nekoliko znatiželjnih sestara koje su provirile nosom u prostoriju kroz vrata, ugledale su samog Isusa kako ga svojim rukama poslužuje. Cijeli grad je saznao da je to bila »serafska gozba.«[12] Velika prijateljstva kao i velike ljubavi napisane su na nebu.

Pedro de Alcantara ostavio je Tereziji jednu od svojih duhovnih kćeri: Antoniju de Henao, koja je u samostanu Sv. Josipa dobila ime Antonia del Espiritu Santo. Ona je bila jedna od »četiri siromašne sirotice« koje su postali ugaoni kamen obnove.

Gaspar Daza doveo je Ursulu de Revilla y Alvarez kasnije Ursula de los Santos, — Doña Guiomar podarila je Karmelu njegovu najčistiju redovnicu Mariju de la Paz — kasnije Marija de la Cruz i napokon je budući kapelan Julian de Avila doveo u Karmel svoju vlastitu sestru Mariju de Avila, koja će se kasnije zvati Marija de san José.

Julian de Avila bio je izvrstan svećenik i ljupki dobričina. Bio je valjanog srca i valjanog jezika, te je zabavljao Tereziju svojim živim i domišljatim duhom, svojom hrabrošću koja je bila tim zaslužnija što se borila s urođenim kukavičlukom kojem se sam rugao. I sestra i brat potjecali su iz valjane obitelji. Otac im skromni tkalac ostavio je napisano svjedočanstvo svoje ljubavi prema Bogu, koje se ubraja među najljepše isprave toga vremena:

»Ja, Cristobal de Avila, odlučio sam danas na blagdan Sv. Magdalene 1536. godine da preinačim svoj život, kako bi bolje služio Bogu i njegovoj svetoj Majci Mariji, ako se Duh Sveti udostoji dati mi milost i pomoć te raspali moju revnost u njegovoj službi:

»Od 24 sata koliko traju dan i noć, šest sati bit će za spavanje; jedan sat za svetu misu; jedan sat za čitanje iz Evanđelja koje se taj dan čita ili iz *Života svetaca;* jedan sat za moje molitve; jedan sat za šetnju. Još će mi ostati četrnaest sati da zaradim svoj kruh svagdanji.

Neka sve bude na što veću slavu Božju i njegove blagoslovljene Majke Marije, koja neka se udostoji u svemu biti sa mnom.«[14]

Dakle, prve bosonoge karmelićanke pripadale su cvijetu kastiljskog naroda.

Ono najvažnije je gotovo, ubrzano se završavaju posljednje pripreme za otvaranje samostana. Terezija jedva prikriva svoju radost; zadovoljstvo joj je dalo toliku ljupkost, tako ju je živo i na ljudski način poljepšalo da se jedan vitez nije mogao svladati a da joj ne polaska zbog lijepe noge što je provirivala ispod haljine »ublažene« karmelićanke. Ona prasne u smijeh.

— Pogledajte je dobro jer je uskoro ne ćete više vidjeti![15]

Žuri joj se da se nađe zatvorena između zidova i rešetaka, samo sa svojim siromašnim sestrama; ne zato da samu sebe prisili na bijeg od

svijeta, nego da postavi ogradu između nametljivosti svijeta i samoće ispunjene Bogom. Okružena svojim privrženicama ona danju i noću radi; sama kroji i šije haljine od grube čohe, porubljuje crne koprene, reže kapice iz debelog platna. Hoće da budu čvrsto priljubljene uz glavu i da potpuno sakriju kosu kako ne bi gubile vrijeme s češljanjem, ali to ne znači da će moći biti neuredne. Sama se brinula da budu brižljivo uredne. Pronalazila je sočne izraze kojima je grdila one čije su kapice stajale na krivo:

»Redovnica s nakrivljenom kapom je kao nakrivo udata žena...«[16]

Ispred vrata kapelice postavili su čuvare samostana kip Djevice Marije od pozlaćenog drva, koja je nosila u naručju »svog dragocjenog Sina« i kip Sv. Josipa, zaštitnika kuće, raskošno odjevenog u košulju, koju je Terezija izvezla svojom rukom, i u svilenu haljinu. U jednoj ruci držao je ljiljan, a u drugoj šešir...

Crkva je bila tako mala da između vrata i kora nema ni deset koraka. Zvono, koje će pozivati susjede na misu, a sestre na posao ili molitvu, teško je jedva tri livre.

Neprestano su nešto zakivali, piljili, raspoređivali, vješali. Terezija se radosnim srcem bacila na laštenje, pranje i glačanje oltarnika, razmještala je cvijeće i pometala prašinu iz kuteva. Tko bi rekao da je ova žena ikada bila toliko bolesna te su mislili da je mrtva. Svako jutro povraća, neprestano je muče glavobolje, često je trese groznica, ali njena vitalnost prelazi snagu zdravih ljudi.

Napokon je svanula zora 24. kolovoza 1562. godine. Za kćer Don Alonsa de Cepeda veliki događaji su se rađali u vrijeme kad se i ona rodila — »u prvo svitanje dana«.

Toga jutra napukli zvuk zvona, jer je bio kupljen na brzinu, probudio je stanovnike četvrti Sv. Roka. Još sneni ali puni znatiželje susjedi su se okupili kod vrata. Zvuk zvonca odveo ih je do kapelice, koja je iznikla preko noći,[17] prva kapelica koja je posvećena gospodinu Sv. Josipu, siromašna kao betlehemska štala, ali gdje su »već i zidovi dovoljni da ganu srca,[18] a u njoj je vladala tako duboka sabranost da im je zastao dah.

Maestro Gaspar Daza služio je misu na oltaru divne čistoće, koja je ovdje bila jedina raskoš. Jedna redovnica iz samostana Utjelovljenja, Terezija de Ahumada, koja je bila veoma obljubljena kod jednostavnih ljudi te četvrti, obukla je četiri nepoznate djevojke u novi habit koji je bio od tako grube čohe da je ličio na devinu kožu kojom su se pokrivali pustinjaci koji se viđahu na slikama.

Obredu su prisustvovali: Juan Suarez, Inez de Tapia i njena sestra Ana, Juan de Ovalle i njegova žena Juana kao i ljudi koji su ih često posjećivali: Don Francisco de Salcedo koga svi zovu svetim vitezom, Don Gonzalo de Aranda, Julian de Avila koji će vam prolazeći kraj vas uvijek dobaciti neku šalu, i ona bogata udovica koja se oblači kao siromašna žena Doña Guiomar de Ulloa.

Tako su susjedi počeli govoriti o samostanu Sv. Josipa. Svi su bili uznemireni i zadivljeni:

— Živjet će zatvorene... Postit će... Bičevati se... Molit će za tebe, za mene. Svetice u našoj četvrti. Kolika je to Božja milost.

Na vrat na nos izletili su iz crkve da raznesu čudnu novost.
Terezija je napokon doživjela uspjeh djela kojeg je dugo pripremala, očekivala i željela. »Bilo mi je kao da sam u slavi, kad sam vidjela izložen presveti sakramenat i znajući da su zaklonjene četiri uboge sirote koje bijahu velike Božje službenice. Moja radost što sam izvršila djelo koje mi je povjerio Gospodin, bijaše tolika da sam utonula u duboku molitvu.«[19]

IX

GRAVISSIMA CULPA — NAJTEŽI GRIJEH

1562. — 1563.

Vijest o osnutku novog samostana ubrzo je kružila gradom. Novost je izazvala bučnu radost, koja je bila živa slika radosti, kojom je Jeruzalem dočekao Isusa iz Nazareta. Bilo je i takvih u gomili sakupljenoj pred samostanom, koji su vikali: »Blagoslovljen koji dolazi u ime Gospodnje.«[1]
Ali iza lijepe cvjetne nedjelje ubrzo dolazi muka: Bog čiji su putovi nedokučivi dopustio je da se razum uglednika pomuti: za manje od dva sata oduševljenje je uzmaknulo pred strahom tj. pred ratom. Govorilo se da će ova tako skromna kuća ugroziti Avilu.
— Dolje! Dolje samostan! Spasimo kruh našoj djeci!
Glavni razlog pri tom bio je da grad ne može hraniti nekoliko redovnica, koje uostalom nisu ništa tražile.
Bacali su kamenje, drmali vratima, prijetili da će prodrijeti u sve kuteve i sve uništiti. Digla se prava buna, trgovci su zatvorili svoje radnje i pridružili se vikačima. Ni vatra, ni Francuzi pred gradskim vratima nisu izazvali takvu stisku, takvu grozničavu užurbanost i tako burne rasprave.
Buka je trgla Tereziju iz njenog zanosa.
I u samostanu Utjelovljenja probudio se ne manji bijes. Svaka »obuvena« karmelićanka osjetila se povrijeđena ovom povratku strogog vršenja prvotnog pravila, u kojem je bila najvažnija potpuna klaustracija, šutnja, post, bose noge i pokora. Sve je uhvatila panika: neće li jednog dana doći na pomisao da i njih »obnove« te i njih prisile na ovakav strogi život? Toga dana 24. kolovoza 1562. Terezija nije imala prijateljica među karmelićankama ublaženog pravila.
Cerekale su se:
— Nikad nije bila sposobna dosljedno se držati našeg pravila, za kojeg kaže da je razvodnjeno. Kako će se držati onog za koje i papa misli da je prestrogo.
Optuživale su je:
— Radi svoje oholosti, unijela je smutnju u zajednicu.
One starije koje su poznavale ustanove već su zamišljale kaznu koja će je stići. Odmjeravale su činjenice, prosuđivale okolnosti i zaključile da je počinila »težak grijeh« *(grave culpa),* »vrlo težak grijeh« *(mas grave*

culpa), i napokon »najteži grijeh« *(gravissima culpa)* radi kojeg se kažnjava doživotnim zatočeništvom a katkada i uskraćivanjem kršćanskog ukopa.

Svađale su se u Gospodinovo ime:

— Lagala je dakle je počinila *culpa grave.* Dvaput će je izbičevati pred okupljenom zajednicom; dva dana će živjeti o kruhu i vodi...

Neka stara redovnica diže ruke k nebu i usklicima punim negodovanja prekida njihovu raspravu.

— Što, »teški grijeh«! Gdje vam je pamet, drage sestre? Zar nije među nama posijala neslogu? Zar se nije bavila spletkama sa svjetovnim osobama, izazvala sablazan i osramotila red? Zar se nije pobunila protiv poglavara i oglušila se na njihove zapovijedi? Moramo priznati da je to »vrlo težak grijeh«! Pače, »najteži grijeh«. Kad je otac provincijal uskratio svoju dozvolu, ona je tvrdokorno ustrajala u svojoj bludnji. *Gravissima culpa!* Doživotno zatočeništvo? Eh, hoće joj se pokore! Hoće se postiti i trapiti cijelog života, ovdje u samostanu Utjelovljenja prema ublaženim pravilima! Ova kazna izgledala je dovoljno stroga, ali ne previše zanimljiva. Mnoge od njih nadale su se da će Terezija, koja je svojim držanjem osramotila samostan i njihovu starješicu, morati izvršiti javnu pokoru u blagovaonici s crkvenim jezicima prišivenim na habit, »da bi se kaznila velika izopačenost njena jezika.«[2] Morat će jesti svoju koricu kruha sjedeći na podu i napokon će je odvesti u zatvor.

Na one koje su držale njenim sukrivkama, sestrama de Tapia, Juanom Suarez i Marijom de Ocampo gledale su kao na okužene i čekale odluku o njihovoj sudbini.

Bio je sveopći bijes, nema sumnje, a ipak će jednog dana tridesetak njih poći za onom koju će zvati »majkom Terezijom od Isusa«, »majkom Utemeljiteljicom«, »svetom Majkom«, i bit će pioniri njene obnove.

Zloduh je zasljepljivao i ogorčavao ove jadne djevojke. Napao je, štoviše, i samu Tereziju i u njoj »zapodjeo veliku duševnu borbu.«[3]

Nakon završenog obreda otvaranja samostana, kad je čula buku naroda koji je ustao protiv siromašne kućice, potražila je snagu pred oltarom. Ali umjesto snage tamo ju je čekao strah u svim oblicima.

Strah da je uskratila provincijalu dužnu poslušnost, premda je postupala samo po uputi svoga ispovjednika; strah da neće moći hraniti svoje kćeri bez prihoda; strah da je napravila glupost; strah da sama, bolesna kakva je bila, neće moći podnositi tako strogi život. I napokon, strah da će žaliti za velikim ruševnim, ali prostranim i ljupkim samostanom Utjelovljenja, za svojim starim prijateljstvima, da neće naći isto zadovoljstvo sa svojim novima drugaricama. Tu je u nekoliko minuta proživjela »smrtnu tjeskobu i muku.«[4]

»Gospodine zapovijedi, povoljna mišljenja, neprestane molitve, sve sam bila zaboravila...« »Sve kreposti, vjera, sve je izgledalo neizvjesno...«[5] »To je bila jedna od najtežih kušnja što sam ih doživjela u svom životu.«

Isus se prignuo k njoj i umirivao je kao malo dijete: »Čega se boji? Zašto bi joj ponestalo snage u njegovoj službi? Čim je veća teškoća koju treba svladati, tim je veća nagrada.«[6] Sjeti se Terezija: ti si moja, a ja sam tvoj...«[7]

Obasuo ju je svjetlom, ona je utješena, »iako veoma umorna od te borbe sa zloduhom; izišla sam iz kapelice rugajući mu se, jer sam jasno uvidjela da je to bilo njegovo djelo.«[8]

Bilo je vrijeme da doručkuje i da se odmori: radila je cijelu noć, a protekli dani bili su veoma naporni.

Napokon! Stol u maloj blagovaonici, pet tanjura, skromno jelo začinjeno radošću radi ove samoće u Bogu koju su napokon sebi izborile. Vika s ulice je prestala, u cijeloj Avili bilo je vrijeme sieste. Čovjek bi gotovo povjerovao da se cijeli grad smirio.

I tada je došla izaslanica starješice samostana Utjelovljenja. Doña Marija Cimbron, s nalogom Tereziji de Ahumada da se vrati u samostan kojeg nije smjela napustiti.

Ovaj događaj zatekao ju je kao što će ju uvijek zateći sva velika razočaranja: smirenu, radosnu i odlučnu da ne popusti. Možemo zamisliti njenu brigu što mora ostaviti četiri djevojke koje su se tek obukle i njen strah da će propasti sve što je sagradila. Ali Bog ju je toliko ojačao da je unatoč mnogih razloga, radi kojih je trebala tugovati i sumnjati, bila sva radosna. Već se spremila da bude bačena u zatvor: to će joj upravo dobro doći. Moći će se napokon naspavati i bezbrojne sate posvetiti molitvi. Bila je već »slomljena od umora, boraveći među tolikim ljudima.«[9]

Povjerivši nove karmelićanke njihovu ocu Sv. Josipu, imenovala je Ursulu de los Santos starješicom i otišla da se suoči s Doñom Marijom Cimbron.

Julian de Avila ponudio se da će je pratiti.

— Ja sam vaš štitonoša i kapelan, ako me hoćete.«[10]

Doña Marija očekivala je pobunjenicu, a vidjela je kako na kor dolazi ponizna podložnica koja se bacila pred njom ničice i priznala da je kriva za sve svoje grijehe.[11]

Ali sada više nije mogla ništa skrivati. Priznala je, dakle, da joj je Gospodin zapovjedio da osnuje samostan Sv. Josipa. Priznala je pristanak svoga ispovjednika u suglasnosti s rektorom Družbe Isusove, iznijela je kako ju je ohrabrivao o. Pedro Ibañez, spomenula papinsku dozvolu i ovlaštenje njegove preuzvišenosti biskupa Avile, pokazala je pisma Fray Pedra de Alcantara koji ju je neprestano savjetovao, oduševljavao i podržavao kroz sve ove godine što se borila.

Starješičina srdžba je ubrzo splasnula, a one koje su čekale ishod presude začuđeno su spoznale da Terezija neće u zatvor. Morala se samo zadržavati u svojoj ćeliji; nije trebala živjeti o kruhu i vodi. Štoviše, donijeli su joj jelo da je mogla» vrlo dobro večerati.«[12]

Od toga časa nekoliko odvažnijih počelo se boriti protiv onih tvrdoglavih koje su optuživale starješicu da je Terezijina saučesnica.

— Doña Marija Cimbron je rođakinja Terezije de Ahumada. Ali Terezija se mora pojaviti pred ocem provincijalom. On neće imati obzira!

Divni provincijal o. Angel de Salazar! Njegova bi srdžba zaista morala biti velika da može odoliti Tereziji, jer ona se nije borila sama; njena poniznost, njena svijest da sama po sebi nije ništa, bili su srž njenog uzvišenog dostojanstva. Sam Bog je radio za nju koja mu se predala. On je slavio pobjedu preko nje.

Otac provincijal je pozove pred svoj sud, kojem su prisustvovale sve stare sestre. Oštro ju je ukorio. Ona se bacila ničice pred njim, ne opravdajući se, i čekala je da joj on naredi da govori.

Počela je molbom da je kazni ali da ne bude prema njoj strog. »Tako je sve objasnila da niti provincijal ni one koje su bile prisutne nisu našli razlog da je osude.«[13]

Već je to bilo dobro, ali o. Salazar ima pravo da čuje svu njenu vještinu uvjeravanja: »Zatim, kad ostadoh sama s njime, govorila sam mu otvorenije. Bio je veoma zadovoljan; obećao mi je štoviše da će mi dozvoliti da se vratim u samostan Sv. Josipa kad se grad smiri, jer je uzbuna bila velika...«[14]

To su iskusile četiri nove bosonoge karmelićanke koje su ostale same u malom samostanu.

25. kolovoza sastao se konzistorij da ozbiljno raspravlja o tom teškom pitanju i odlučio da rasprši redovnice. Sam *Corregidor* glavom, »presjajni gospodin Garcia Suarez de Carvajal«, pojavio se pred vratima Sv. Josipa okružen alguazilima. Njegovi siloviti udarci zvekirom uzbudili su susjedstvo, koje je samo to čekalo.

Redovnice nisu otvarale.

Što, zar nalog nije dovoljan da uplaši »siromašne djevojke?« »Djevica koja je čuvala jedan ulaz i Sv. Josip koji je čuvao drugi dali su toliku snagu i hrabrost tim siroticama, da su *Corregidoru,* koji je htio zatvoriti kuću, odgovorile doslovnim odbijanjem da je napuste:

— Izići ćemo odavle samo na zapovijed one koja nas je ovamo dovela.

— Ako ne otvorite dobrovoljno, izvalit ćemo vrata.[15]

Dok je jedna od ovih »ovčica među vukovima« pregovarala, druge tri su učvrstile vrata teškim balvanima.

Udarci su se udvostručili, ali nisu mogli ušutkati blagi uporni glas:

— Provalite, dobro ćete učiniti. Ali promislite koliko bi vas to moglo stajati, jer ne samo da ćete se suprotstaviti Božjoj volji, nego i dozvoli Svetog Oca i njegovom uzvišenom gospodstvu našem biskupu.

Uvjerene da su već dosta vremena izgubile u razgovoru, sve četiri odoše na molitvu, ostavivši presjajnog gospodina *Corregidora,* alguazile i narod da i dalje buče i viču.

Vrata su izdržala, sestre nisu bile rastjerane, samostan nije bio srušen, a ljudi su se pokunjeno vratili svojim kućama.

Četiri ovčice nisu mogle nekažnjeno odreći poslušnost vlastima. Odlučeno je, dakle, da se hitno sazovu predstavnici vlasti i svi uglednici Avile na najsvečaniju juntu.[16]

Junta je otvorena 30. kolovoza »uz zvukove zvona« i okupila je značajni broj »presjajne gospode« i uzoritih predstavnika redova i svećenstva: licencijanata, upravitelja, kanonika, »priora kraljevskog samostana i kuće Gospodnje Sv. Tome Akvinskog«, »opata kuće i samostana Gospodina Duha Svetoga,« »čuvara Gospodnjeg samostana sv. Franje« i druge zemaljske i nebeske prvake.

Pozvaše biskupa da se udostoji razmotriti »ozbiljnu štetu koju postojanje samostana može nanijeti gradu i samostanima redova koji su poznati sa svoje svetosti, vjere i odlučnog primjera, a koji će bez sumnje biti teško oštećeni radi milostinje što će se davati gore spomenutom samostanu.«

Protiveći se samom biskupu iznijeli su tobožnji prigovor: papinska dozvola nije podnesena »njegovom katoličkom i kraljevskom veličanstvu našemu kralju, niti gospodi njegovog kraljevskog savjeta.«[17]

Za to vrijeme Terezija razgovara s jednako uzvišenom osobom: — Gospodine, ovo nije moja kuća, za tebe je napravljena. Budući da se nitko ne zauzima za nju, neka se tvoje Veličanstvo udostoji preuzeti tu dužnost.[18]

Božanski glas, »blag kao da žubori«[19] odgovori:

— Neznaš li da sam ja svemoćan? Čega se bojiš?[20] — i on joj izjavi da samostan neće biti srušen.

Kako da iza toga ne bude »mirna kao da se cijeli svijet zauzimlje za nju?«[21]

Javio se samo jedan branitelj, ali veoma ugledan: o. Domingo Bañez, jedan od najpoznatijih i najpoštovanijih bogoslovaca reda sv. Dominika. On je ustao protiv odluke da se samostan odmah uništi, što su tražili svi prisutni izuzev provizora Brizuela.

Dominikanac je bio prožet duhom povratka na prijašnji oblik redovničkog života i dvostrukim idealom djelatnog i kontemplativnog života, što su ga Hurtado i njegovi učenici ostavili njegovom redu u Španjolskoj. Provizor je govorio u biskupovo ime.[22] Njihovi udruženi napori izborili su odluku da se samostan može braniti. Time su dobili na vremenu.

»Ova zbrka trajala je pola godine.«[23] Stvar je doprla do kraljevskog savjeta, Don Alvaro de Mendoza hrabro se držao, a Gonzalo de Aranda otišao je o svom trošku na dvor da brani samostan. Utjecajni prijatelji, koje je Terezija stekla kod Doñe Luise de la Cerda, upotrijebili su svoj utjecaj. Dok se ovo zbivalo Aviležani su našli drugi predmet za svoje razgovore. Avila se ne samo smirila nego je i zaboravila.

Došao je čas kada je oca provincijala trebala podsjetiti na njegovo obećanje. Terezija ga zamoli da se smije vratiti u samostan Sv. Josipa svojim napuštenim »ovčicama«. On je još oklijevao, na što ga ona odvažno opomene:

Mislite li, oče, da se možemo oprijeti Duhu Svetome?

On po njenom glasu shvati da govori pod utjecajem Duha Svetoga i to ga potpuno uvjeri.[24]

Početkom proljeća 1563. Terezija je dobila dozvolu da napusti samostan Utjelovljenja i da što više povede sa sobom četiri redovnice koje su htjele poći s njom: Anu de los Angeles, Mariju Izabel, Isabel de San Pablo, svoju sestričnu i kćerku markize od Velade, Anu de San Juan.

Idući ususret vječnoj klaustraciji srce joj je bilo lagano kao i malobrojna prtljaga koja se sastojala od nekoliko najnužnijih predmeta što ih je posudila od starješice uz obavezu da će ih vratiti:

jedna prostirka od slame,
jedan pokornički pojas napravljen od lančića,
jedan bič,
jedan stari na mnogo mjesta iskrpljeni habit.[25]

Prolazeći kraj crkve San Vicento, sišla je u kriptu i izula se pred djevicom de la Soterraña: Terezija de Ahumada umrla je za svijet. Iz njena praha rodila se Terezija od Isusa.

X

PUT SAVRŠENOSTI

1563. — 1567.

U tom samostanu Sv. Josipa, Naša Gospa od gore Karmela zaogrnula je svojim bijelim plaštem nekoliko redovnica i njihovu starješicu. Tu je Terezija živjela u miru punom djelatnosti. Mislila je da ima dovoljno vremena da polako poučava. Nije htjela »vući za sobom te duše, nego ih velikom blagošću i za njihovo najveće dobro nježno privlačiti.[1]

Kada moli svoje kćeri neka puste da im Bog »obuzme nutrinu,«[2] govori to zato jer je» jedna jedina osoba koja zaista gori od ljubavi prema Bogu korisnija od mnoštva mlakih duša.«[3] Njen cilj je svrsishodnost: »Svijet je u plamenu. Ponovno hoće osuditi Krista, dižu protiv Njega tisuću lažnih svjedočanstava. O, Otkupitelju moj! Što će biti s kršćanima? Zar će uvijek biti tako da oni koji Ti najviše duguju, nanose najviše bola? Zar se oni, koje si izabrao za svoje prijatelje, kojima si blizu, kojima se daješ u sakramentima, još nisu umorili od muka koje si podnio za njih?«[4]

Svaka karmelićanka mora zauzeti mjesto onih koji ne ljube ili slabo ljube, onih koji ne mole ili loše mole; mora se cijela dati za spasenje svijeta i spas duša, za Crkvu, za njene svećenike.

— Evo, sestre moje, govori Terezija, zašto ste pozvane; evo zašto ste se okupile, to su vaši poslovi; to moraju biti vaše želje, to mora biti predmet vaših suza i vaših zaklinjanja.[5]

Nekoliko žena zavjetovalo se da će »najvećom mogućom savršenošću slijediti evanđeoske savjete.«[6] Prvi od tih savjeta glasi: »Molite bez prestanka«. To znači neprestano raditi, neprestano graditi. Ali djelo vrijedi onoliko koliko vrijedi njegov tvorac.

Dakle, majka Terezija od Isusa vodi svoje kćeri onim putem savršenosti, kojemu ju je naučilo njeno iskustvo. Ona im praktičkim jezikom govori u određenom cilju: o otkrivanju Božjega kraljevstva, o njegovom osvajanju i njegovom dolasku među ljude. Ne zato da se one proslave, nego kao prethodnica vojujuće Crkve, u korist zalutalog svijeta koji trpi.

Za valjano obavljanje mukotrpnog posla na koji su se dale — da dobro učvrste zupčanike osnovnih kreposti — neophodni su klauzura,

torna a soldar se y ansi creo
si q̃ dara dos con la vida el mes
mo amor q̃ nos teneys tornara a
soldar vras llagas q̃ no fuera me
nester otra medicina (o dios mjo
y qujen la pusiese tal en todos las
cosas q̃ me diesen pena y trabajos
q̃ de buena gana los desearia si
tubiese cierto ser curada con tan
saludable vnguento / tornando a
lo q̃ decia ay almas q̃ entiende dios
q̃ por este medio las puede granjear
y asi ya q̃ las ve del todo perdidas
qujere su majestad q̃ no q̃de por el
y aunq̃ esten en mal estado y fal
tos de virtudes da le gustos y rrega
los y ternura q̃ la comjença a mo
ver los deseos y aun pone la en contem
placion algunas veçes y pocas y dura po

Stranica rukopisa knjige *Put savršenosti* koju je napisala sv. Terezija između 1562. i 1567. Rukopis se čuva u samostanu Karmelićanki u Valladolidu (Španija).

šutnja i sabranost, kao što je zemlji stvrdnutoj od zime potrebno strpljivo klijanje da bi izniklo sjeme što je u njoj zatvoreno.

To su tri kreposti:

»Prva je da ljubite jedna drugu; druga oslobođenost od svih stvorenih stvari; a najglavnija je premda je zadnju spominjem, prava poniznost koja obuhvaća sve ostale kreposti.«[7]

Majka još dodaje:

»One koje pomišljaju da se bez nje mogu dati valjanoj kontemplaciji, teško se varaju.«[8] »Uzvišene misli veoma mnogo pridonose izvršavanju uzvišenih djela.«[9]

Ljubav — kao i Evanđelje, poslanice i svi sveci, tako i Terezija mnogo govori o ljubavi prema bližnjem, i zahvaljujući svom neumornom nastojanju uvijek nalazi nove riječi. Govori ženama a ima loše mišljenje o njima. Neprestano to naglašava: »Nama slabim ženama sve može nauditi...«[10] Dovoljno mi je sjetiti se da sam žena pa da mi se podrežu krila...[11]

Ona zna koliko zajednički život u klauzuri podstiče potrebu za ljubavlju i povećava osjetljivost: »Bilo bi strašno i teško bi bilo podnositi kad biste, tako malobrojne, bile nesložne. Neka nas Bog sačuva od toga!«[12] »Sestre moje, prošlo je vrijeme djetinje igre, vrijeme kad ste govorile jedna drugoj: »voliš me... ne voliš me.[13]« »Ja sam starija... ja sam više radila... s nekom drugom ne postupa bolje nego sa mnom...« Opasnije je od kuge zadržavati se u tim mislima ili razgovarati o tome.[14] Za najmanju riječ što dovodi do neprijateljstva treba se odmah ispričati, treba mnogo moliti i ne praviti iz svoje povređene taštine pitanje časti. Ah, to pitanje časti« *(puntillos de honora)*, koje je dugo vremena bilo za Tereziju de Ahumada kamen spoticanja! Terezija od Isusa je uzviknula: »Krv mi se ledi kad se toga sjetim! Ako je i s vama tako, budite uvjerene da ste izgubljene, vjerujte da ste istjerale Zaručnika iz svoje kuće, vičite Njegovom Veličanstvu i brzo potražite lijek.[15] Tu je izrekla svoju prvu tešku osudu: »Neka starješica pazi; ako nađe redovnicu koja sije nemir, neka nastoji poslati je u drugi samostan: Bog će joj pomoći da je opremi. Odbacite okuženu, sijecite grane koliko možete; ako to ne bude dovoljno, iščupajte korijene. Nije li to moguće, neka ona koja stvara nemir ne izlazi iz zatvora. To je bolje nego druge izlagati zarazi. Jer to je veliko zlo! Voljela bih više da u takve kuće prodre oganj koji će nas sve sažeći.[16]

Međusobno se pomagati, suosjećati, »unijeti nježnost u dobru volju«[17], radovati se sa susestrama u vrijeme dnevnog odmora« i onda ako vam nije do toga«[18], njegovati bolesne, služiti u najnižim poslovima, sve je to Majka Terezija stavila u isti red s kontenplacijom ili nutarnjom molitvom: Što nas briga hoćemo li služiti na ovaj ili onaj način?[19] Ljubav prema Bogu ne može se odijeliti od ljubavi prema bližnjemu. Istinska naklonost, koja nema ništa zajedničko sa zemaljskom sklonošću, pomoći će nam da napredujemo. Ova savršena ljubav ne oklijeva da upozori one koji se nađu na krivom putu, ona izbjegava laskanje kao i prešućeno negodovanje, ona bez kivnosti podnosi kritiku. Pravim prijateljima ne može se ništa sakriti: »Oni vide sitne pogrješke«. Ova starješica koja je ostala žena i

koja govori ženama, upotrebljava poseban izraz kojim se označavaju pogreške kod tkanja: *Las matitas ven*. . .[20]

Terezija od Isusa molila je cijeloga života svoje kćeri da je ukore kada to zasluži i ponizno je podnosila opomene.[21] Jer će uvijek svakoj karmelićanki zorno pokazati kako mora »djelima propovijedati, budući da nam apostol i naše neznanje ne dopuštaju da propovijedamo riječima.«[22]

Ali što treba uraditi da puni ljubavi i sklonosti postignemo čvrstu blagost, kako da uništimo »mračni osjećaj časti«? Onom najvećom krepošću koja je uvijek pogodba svih ostalih kreposti: poznavanjem samoga sebe.

Poznavanje samoga sebe — »upoznavanje samoga sebe je kruh s kojim moramo blagovati sva ostala jela pa i ona najbiranija, ne smijemo uzimati hranu bez toga kruha.«[23] Majka nikada neće prestati govoriti o tom pronicavom promatranju samoga sebe. Kada ova snažna duša koju su nutarnja molitva i božanska milost malo po malo oslobodili od onoga što bi psihoanalitičar nazvao njenim kompleksom samokažnjavanja, uzimlje za svoju devizu tri riječi: »Raditi, trpjeti, ljubiti[24] i kada traži kušnje, nema u tom nikakve morbidne tendencije: »Kušaj nas, Gospodine, ti koji znaš istinu, kako bismo upoznali sami sebe.[25] Jedino nam patnja pokazuje našu stvarnu snagu ili iluziju naše samodopadnosti. Za Tereziju od Isusa trpjeti znači upoznavati samu sebe.

Ali njena razboritost i njen zdravi smisao potječu odatle što je upoznala mnoge ljude — među njima i samu sebe. — Stid ih je što u tim riječima nisu mogli razaznati »ono dobro«, udaljio od Boga svakog milosrđa, umjesto da mu se približe u djetinjem predanju. Zato odmah donosi ispravku koja će pomoći osjetljivim dušama: »Ovaj kruh treba umjereno jesti. Kada se duša jednom pokorila, kada je uvidjela kako malo daje u zamjenu za darove što joj pruža »tako veliki Kralj«, što joj treba dalje gubiti vrijeme? Pođimo tada ususret drugim stvarima, onome što Gospodin stavlja pred nas.«[26]

Jer »moramo oplemeniti svoje shvaćanje kako nas istina o nama ne bi kukavički orobila.«[27]

Poniznost — za Tereziju od Isusa krajnja poniznost graniči s krajnjim dostojanstvom za koje ona sama dugo vremena nije znala. »Da sam shvatila, kao što sada znam, da u sićušnoj palači moje duše prebiva tako veliki Kralj, ne bih ga bila tako često ostavljala samog, ostala bih s njime unutra s vremena na vrijeme, a što je najvažnije, nastojala bih da mi kuća ne bude tako nečista . . .«[28] Tako Majka, koja marljivo rukuje metlom a grijeh uspoređuje s paučinom, prispododablja Božju prisutnost u čovjeku s dobrom domaćicom koja uljudno dočekuje goste.

»Poniznost znači živjeti u istini«,[29] kaže ona. Ova Istina je veličanstvena: mi smo ništa, ali Bog prebiva u nama, a Bog je sve. »Mi smo više nego ludi kada ne shvaćamo veliko dostojanstvo naše duše, nego je ponizujemo svodeći je na razinu nedostojnih stvari ovoga svijeta . . .«[30] Čuvajmo se lažne poniznosti koja odbija da prizna darove što nam ih Bog daje: »Shvatimo dobro, dobro ono što jest: Bog nam daje te darove bez ikakve naše zasluge, i zahvaljujmo Njegovu Veličanstvu . . .« »Što

više uviđamo da smo bogati, a znademo da smo po sebi siromašni, to ćemo više napredovati u pravoj poniznosti.«[31]

Ovo sjedinjenje ponizne duše sa svojim Bogom daje divne plodove. U nastojanju da je njene kćeri što bolje razumiju Terezija se opet utječe svojoj sklonosti prema romantičnim pripovijestima.

Kad bi se neka seljančica udala za kralja i kad bi s njime imala djece, zar ona ne bi bila kraljevske krvi? A kad naš Gospodin iskaže duši milost da se s njome nerazdruživo sjedini, kakva djeca, kakva junačka djela mogu iz toga poteći!«[32] Ali taj junački čin nije za Tereziju od Isusa ono što je bio za Tereziju de Ahumada, trenutačna žrtva, način da »jeftino« stekne nebo, nego savršeno ispunjavanje svih naših najobičnijih poslova.

»Najsavršenije među vama su one najponiznije, kaže ona a ne one koje imaju dar unutarnje molitve i zanosa.«

Sama sebe želi poniziti kada kaže: »Radujem se izričući ovo jer će u tome naći razlog da se ponize one koje vole kontemplaciju.«[33]

Ovo polagano preobražavanje nesavršenih žena u Kristove zaručnice, u službenice svih patnika na svijetu, sve uzdizanje značaja srca i duše na uzvišene vrhunce, ovo strpljivo nastojanje da se tijelo i um prilagode duhovnom životu, sve je to obuhvaćalo prvotno karmelsko Pravilo.

Pustinjaci s gore Karmela tvrdili su za sebe da su izravni potomci proroka Ilije, oni su kroz duga stoljeća bili pustinjski odjeveni u odjeću od palminih vlakana a Terezija ih je kao dijete željela nasljedovati kad se morala pomiriti s činjenicom da neće umrijeti kao mučenica. Oko godine 1200. dao im je jeruzalemski patrijarha Albert Pravilo i Ustanove (konstitucije) koncem istoga stoljeća, pod zaštitom križara, osnovali su brojne samostane po Evropi. Ti su samostani bili pravi rasadnici svetosti u kojima se živjelo upravo u divljačkoj strogoći, sve do velike zaraze kuge 1342. Malobrojni redovnici, koji su preživjeli, sažalili su se sami nad sobom i popustili u strogosti. Tada je vladalo mišljenje da oslabljeno čovječanstvo ne bi moglo bez štete po zdravlje podnositi taj strogi život kojim su živjeli preci; zato je godine 1482. Papa Eugen IV ublažio prvotno Pravilo.

Post, koji je trajao od Uznesenja sv. Križa do Uskrsa, dakle sedam mjeseci, sveo se na tri dana u tjednu, izuzev vrijeme adventa i korizme.

Stalno uzdržavanje od mesa isto se tako svelo na tri dana u tjednu.

Habit od grube čohe zamijenjen je drugim od fine tkanine, više nisu išli bosonogi. Osuđeni nekada na samoću, na vječnu šutnju sada su se redovnici mogli slobodno razgovarati unutar klauzure.

A karmelićanke ne samo da su posjećivale jedna drugu u ćelijama, nego su se u njihovim govornicama tiskali štovatelji i svjetovne osobe, a one su smjele izići iz samostana.

Terezija od Isusa prigrlila je prvotno Pravilo sa svim njegovim zahtjevima. Ono što se nazivlje njenom preinakom (reformom) zapravo je povratak nekadašnjem obliku života. Ona je povratila samostanima njihovo obilježje radionica duhovne kulture. Pače, nije dozvolila da njene kćeri, koje su živjele od rada svojih ruku, imaju zajedničke sobe za rad, koje su bile izlika za brbljanje, dakle za rastresenost. Karmelićanka radi sama u svojoj ćeliji sjedeći na podu. Govori samo za vrijeme odmora (rekreacije), a i onda je zvuk male čegrtaljke često podsjeća na Božju

prisutnost. Vrata klauzure zatvaraju se za njom zauvijek. Rijetkim posjetiocima ona ostaje nevidljiva iza gustih rešetaka, zastora i koprene.

Osamljene, nijeme, prezirući tijelo i njegove zahtjeve, ali vesele kao djeca; ponizne, ali svijesne dostojanstva svoje duše, podložne, ali duhu; zaljubljene ali u Krista, lišene svega ali kraljice svijeta, »jer kraljuje nad svim dobrima do kojih joj nije ni malo stalo.«[34] Terezija je htjela da takve budu kćeri Naše Gospe.

»Ova je kuća nebo, ako ono postoji na zemlji.«[35] Majka koja upućuje svoje kćeri u molitvu tako da ih nauči najprije da valjano mole Oče naš koji jesi na nebesima... komentira početak svojom divnom logikom: »Vi znadete da je Bog svuda; jasno je da kralja, tamo kamo on ide, prati njegov dvor. Dakle, tamo gdje je Bog tamo je i nebo. Možete vjerovati da je tamo sva slava gdje je Njegovo Veličanstvo. Sveti Augustin kaže da ga je svagdje tražio i napokon ga našao u svojoj nutrini. Mislite li da je za rasijanu dušu od male važnosti da čuje tu istinu, da shvati da ne treba ići u nebo da govori sa svojim nebeskim ocem i raduje se u njemu? Dapače ne treba ni glasno govoriti? Njoj nisu potrebna krila da ide u potražnju za njim; dovoljno je da se povuče u samoću i da ga promatra u sebi...«[36]

Ne samo da je ona kuća bila raj na zemlji, nego je svaka karmelićanka nosila raj u sebi.

XI

BIJEDNICA MEĐU ANĐEOSKIM DUŠAMA

Bio je još mrak kad se čuo napukli zvuk malog zvona: pet sati ujutro. Majka starješica karmelskog samostana Sv. Josipa učini znak križa i odmah ustade. Osluškivala je: njen samostan se budio.

U tišini odjekne glas: »Hvaljen budi Isus Krist i Djevica Marija Njegova Majka! Na molitvu sestre! Hajdemo slaviti Gospodina!«

Glas je mlad, visok i odjekuje u jedinoj noti, u čistom duhu: to je Isabel de Santo Domingo.

Kratka šutnja, zatim drugi glas: »Hvaljen budi Isus...« Zvuk je nešto tamniji, malko prigušen, glas zrele žene: Uršula de Los Santos.

Dva glasa se skladno udruže i dopru do kraja samostana: »... Na molitvu sestre!...«

Majka Terezija gleda u mislima vrata ćelija otvorena u svitanje i svoje kćeri kako kleče u praskozorje dana koji se rađa. Voljela se na početku dana naslađivati pjesmama koje su se dizale iz Karmela prema Gospodinu kao stablo puno gnijezda, kao gnijezda puna ptica. Zato je uvijek posljednja. Nebo je još bilo mliječno plavo iznad patija, kad su se ove bosonoge i njihova Majka starješica uputile u kapelu uz teški šum grubih haljina.

Mislena molitva, zatim časoslov: Prvi čas, Treći, Šesti, Deveti, Napokon sv. Misa.

Nakon zajutarka, koji je počinjao oko devet sati, svaka se prihvaćala određenog posla.

Brzo bi uredila i počistila ćeliju. Istresle bi i pokrile teškim grubim suknom, koji služi umjesto platna, slamaricu položenu na daske jedva malo uzdignute iznad poda od crvenih cigala. Ali topla smeđa boja lijepo se ističe na bijelo okrečenom zidu, na kojem se ističe samo veliki križ. Smeđa masa vrata od prirodnog drveta, plava četvorina prozora. U jednom kutu umivaonik i vrč od bijele i plave gline, kakvi su se u to vrijeme svagdje upotrebljavali. Na uskoj dasci nekoliko knjiga. Na podu komad pluta što služi umjesto stolice. To je sve. A to sve nije ništa. No to ništa sja uzornom čistoćom.

Ovdje karmelićanka, ako nema neku posebnu dužnost, u tišini prede da bi zaradila za život sebi i svojim susestrama.

Ali »očiju uprtih u vašeg Zaručnika. Jer on vas mora nahraniti. Ako je on s vama zadovoljan, nahranit će vas i oni koji su vam najmanje skloni. Ali ako i umrete od gladi, blago redovnicama Sv. Josipa!... Odbacite, dakle, svaku brigu za hranu, inače je sve izgubljeno. Gospodinu prepustite brigu oko posjeda i posjednika. Mi smo ovdje po njegovoj zapovjedi, njegova je riječ istinita i prije će nestati i neba i zemlje nego li nas ona prevari[1]...« »On nikada ne napušta žalosnih. Ili vjerujete u to ili ne vjerujete. Ako vjerujete, zašto se ubijate brigama?«[2] »... Ja sam se pouzdala u pomoć svijeta, a sada jasno uviđam da to ne vrijedi ni koliko struk uvenula ružmarina...«[3]

Zvono koje poziva na objed javlja se tek nakon vremena posvećenog dubljem upoznavanju samoga sebe: nakon ispita savjesti.

Blagovaonica u obliku pravokutnika ispunjena uskim stolovima. Duž bijelih zidova drvene klupe na kojima sjede karmelićanke, a pred njima snježno bijeli ubrus, krut od besprijekornog glačanja. Zemljani vrč što su ga kad bi pile podržavale obim rukama je plav, drveni pribor za jelo i kruh su žuti. Iznad svega se uzdizalo ogromno raspelo. U tišini su jele zelenje, jaja ili ribu. Sjedeći na stolici u udubini jednog prozora jedna sestra bi na glas čitala: crna koprena na plavom nebu Avile.

Bijelo: zidovi, kape. Smeđe: habiti, drvo. Crveno: ploče na podu, krovovi. Plavo: nekoliko vrčeva i nebo. To su boje Karmela. A iznad svega sunce Španjolske.

Kada bi u kući bilo samo jedno jaje, čuvale bi ga za najslabiju. No ona bi tvrdila da nije slaba i ne bi ga pojela.

Kada u kući ne bi bilo ničega, a novčarka bila prazna, Majka starješica Terezija od Isusa ipak bi pozivala svoje kćeri za stol i tako im zanosno govorila o Bogu, da bi ove zaboravile na glad.

U to vrijeme u samostanu Sv. Josipa nije bilo domaćih sestara, koje će Majka jednom zgodom nazvati »one s bijelom koprenom«, korne sestre obavljale su sve kućne poslove. Starješica Terezija koristila se svojom povlasticom samo zato da uzme za sebe najteže poslove. Njen »tjedan kuhanja« značio je blagdan za cijelu kuću. Trudila se da ih dobro pogosti,[4]

a naš Gospodin bi joj poslao čime će ih ponuditi. Po njenu sudu dobro upotrijebiti darove koje nam On daje znači njega slaviti.

— Kćeri moje, nemojte očajavati kada se radi poslušnosti moramo baviti materijalnim stvarima! Ako radite u kuhinji znajte da se Gospodin nalazi među loncima.[5]

Tako se ugodno osjećala među loncima u samostanu Sv. Josipa da je Izabel de Santo Domingo zatekla Majku kako je pala u zanos pred pećnicom:

— Za ime Božje, Majko, izlit ćete u vatru ono malo ulja što nam je ostalo!

No premda je glavom bila u nebu a nogama na zemlji, Terezija od Isusa je čvrsto držala držak od tave, a jaja su se mirno pržila.[6]

Ursula de los Santos imala je preko četrdeset godina; malo kasno da se privikne poslušnosti, tim više što je prije samostalno upravljala kućom i obitelji. Zato je Majka Terezija posebno pazila na nju i podvostručavala uobičajne kušnje. Ursula bi se u takvim prilikama dobro držala.

Je li starješica osjećala izvjesnu nutarnju suzdržanost kod svoje podložnice? Činjenica je da se jednog dana na neuobičajeno provjeravanje odluči s nakanom da joj oduzme habit ako se pokaže nepokorna.

Iznenada joj priđe u dvorištu:

— Teško meni grešnici! Kako mi vas je žao, kćeri moja! Idite smjesta u krevet, vi ste bolesni.

Opipa joj bilo i napravi lice kao da je teško bolesna. Ursula de Los Santos ode u postelju. Onima koje su je pitale što joj je, odgovarala je:

— Teško sam bolesna.

— Što vam je? Gdje vas boli?

Ursula reče ne trepnuvši:

— Neznam drage sestre, ali Majka starješica kaže da sam bolesna.

Terezija još nije bila uvjerena. Sama je otišla pogledati bolesnicu i iznova joj stade pipati bilo:

— Jao meni! Brzo potražite brijača, drage sestre! Treba joj pustiti krv.

Brijač joj pusti krv, a službenica Božja nije pokazivala ništa nego savršeni duh poslušnosti.

Od tada ju je Majka posebno ljubila, »kao da je puštanje krvi ove blažene redovnice pridonijelo da iz samostana istekne sva samovolja . . .[7] Terezija je govorila »Ona kojoj manjka poslušnosti, neće biti redovnica . . .«[8] »Put poslušnosti je najkraći put koji najbrže vodi do potpune savršenosti.«[9] Ona dobro zna zašto: »Poslušnost je pravo sredstvo da volju podloži razumu.«[10]

Sve u svemu: ako hoćemo zapovijedati, moramo znati slušati, naročito ako hoćemo zapovijedati sami sebi. Kći Božja mora znati slušati kao što to znade vojnik. Terezija ne zaboravlja da potječe iz obitelji ratnika; ona svojim kćerima uvijek pokazuje muževne primjere: »Vojnici uvijek moraju biti spremni da ih njihov ratnik pošalje kuda zaželi . . .«[11] »Njen poziv na pobožne vježbe zvuči kao zov trube: »Sestre, na mislenu molitvu; ako ne možete onda na usmenu; na čitanje i razgovor s Bogom.«[12]

A Marija de Ocampo koja je obećala svoju »baštinu« da pomogne kod osnivanja samostana Sv. Josipa? Ona je ta koja je stigla na blagdan sv. Ivana 1563. Ona je bila »najtraženija« i najbolje odjevena među ženama njenoga staleža. Od njenih haljina pravili su se oltarnici, misnice i druge stvari potrebne za kapelicu.«[13] Njena glasovita »baština« poslužila je da se isplati jedan kućni dug i da se u voćnjaku izgradi nekoliko skrovitih mjesta »za počinak i molitvu«. Slikarije koje su ih ukrašavale pobuđivale su na pobožnost. Majka starješica nije pristala da njen otac dade više.

Marija Ocampo nije više postojala: Marija Bautista je u toj mjeri pobijedila taštu želju za slavom i vlastitu volju, da je, kad joj je Terezija od Isusa naložila da posadi gnjili krastavac, samo zapitala:

— Da ga posadim uspravno ili položeno?

— Položeno . . . .[14]

Tako treba slušati.. Ali poslušnost Marije Bautiste nije na štetu njenom smislu za praktične stvari. To je dokazala kad ju je Majka starješica zamolila da kaže svoje mišljenje o jednoj stvari: zdenčari su mislili da bi dublje kopanje bunara radi pitke vode bilo samo »rasipanje novca«.

»Neka pokušaju. Inače nam naš Gospodin mora poslati nekoga tko će nam donositi vodu i dati nam čime ćemo ga hraniti. Zato će Njegovo Veličanstvo bolje proći ako nam pomogne da nađemo vodu na svom zemljištu i da nam nikada ne uzmanjka . . .«[15]

Njegovo uzvišeno gospodstvo Don Alvaro de Mendoza, biskup Avile, silno je zavolio samostan Sv. Josipa. Jednom je dobio na poklon raspelo u prirodnoj veličini i odmah pomislio da bi to raspelo ganulo njegove kćeri bosonoge karmelićanke. Odmah ga je dao odnijeti tamo da ga vide.

Kada je sam došao po njega i razgovarao s Majkom Terezijom od Isusa preko rešetaka govornice, odjednom začuje litaniju u ponešto neuobičajeno vrijeme:

— Gospodine!

— Ostani s nama!

— Raspeti Isuse!

— Ostani s nama!

Glasovi su se približavali, redovnice uđoše u procesiji u *locutorio* praćene dvjema sestrama koje su teškom mukom nosile veliko raspelo:

— Isuse trnjem okrunjeni!

— Ostani s nama!

Ozbiljno su nizale zazive ne misleći ništa pri tome. Majka porumeni i od zbunjenosti, zamoli Don Alvara da im oprosti njihovu drskost i odmah ih stade ušutkavati. No biskup se srdačno nasmije:

— U redu! Neka im ostane!

I kao što se dolikuje, nedužnost je bila nagrađena jednim čudom. Kada je najnaivnija među njima — Marija de San José bila je poznata po svojoj djetinjoj jednostavnosti — upitala kip:

— Gospodine, kako se zoveš? Katkada te zovu »Agonija« ili »Krist Spasitelj«, ali kako se ovdje zoveš?

I nije se ni malo iznenadila kad joj je Isus malenih odgovorio:

— Zovite me Kristom ljubavi...[17]

Kada bi u kući bilo samo nekoliko novčića, one bi jele suhi kruh, ali nikada nije uzmanjkalo svijeća za oltar. Sve što se upotrebljavalo kod bogoslužja bilo je birane kakvoće. Jedan svećenik koji je slučajno naišao sablažnjavao se:

— Što! Namirisani ručnik za pranje ruku prije mise?

Majka kojoj je lijepo lice planulo žarom, preuze na sebe krivnju:

— Ja sam naučila svoje kćeri toj nesavršenosti. Ali kad pomislim na Gospodinov prijekor farizeju da ga nije primio s dovoljno poštovanja, htjela bih da sve ovdje, počev od crkvenog praga bude natopljeno mirisavom vodicom...[18]

Pokazalo se da je nužno potrebno graditi prostraniju crkvu. Majka pozove ekonomu:

— Koliko imamo novaca?

Imamo, Majko, *un cuarto,* jedan dinar...[19]

»To ju je veoma obradovalo«[20], te odmah započe radove. Kad naime ponestane i zadnjeg stručka suhog ružmarina, Bog će se pobrinuti.

Marija Alvarez Davila y Salazar bila je nećakinja Majke Terezije. Bila je najplemenitijeg roda i tako lijepa kako se samo može poželjeti. Jednoga rujanskog jutra pozove svoje prijatelje da je prate u šetnju: žene u nosiljkama, a vitezovi na konjima.« Bila je »divno odjevena« Marija Davila, »mnogo svile i zlata te svakovrsnog nakita koji je postojao«. Naredila je da krenu prema samostanu Sv. Josipa, sjahala, vrata klauzure su se otvorila i pojavila se Majka Terezija od Isusa koja ju je čekala držeći križ. Marija klečeći poljubi Isusove noge, zatim ne obazirujući se da odgovori na pozdrave pusti da Majka zatvori za njom vrata i smjesta skide svoj ures...«[21]

Tako je Marija Davila silno iznenadila sveopće plemstvo i sve vitezove grada.

Ali Marija Davila više nije postojala, postojala je samo mlađahna bosonoga karmelićanka, sestra Marija de San Jeronimo.

Jedne večeri iza Matutina, Majka koja je još molila na koru ugleda kako ulazi u procesiji pet Marija, dvije Izabele, Ursula, Antonija, Ana i Petronila sa svijećama u rukama, a pred njima raspelo koje je nosila najmlađa. Pjevale su himne popraćene ovom čudnovatom pjesmicom:

Ti nam dade, nebeski Kralju,
Haljinu novu.
Očisti od napasnih životinja
Odjeću ovu![22]

U želji za što većom pokorom dobile su kao znak osobite milosti dozvolu da smiju na goloj koži nositi najgrublju čohu. Od sada neće više nositi platno, čak im je i rupčić bio od grube čohe. Ali bojeći se da će ta gruba vuna uskoro biti prepuna ušiju došle su s raspetim Kristom na čelu i u dubokoj sabranosti moliti Boga da ih poštedi od ove nečistoće.

Majka je raznježena i zabavljajući se odgovarala na njihovu *copla,* improvizirajući odgovore. Kapela Sv. Josipa odzvanjala je od čudnovatog koncerta upriličenog »protiv bezobraznih životinjica.«

Terezija od Isusa:

Ove gadne životinje smetaju
u molitvi
Duše rastresene
u pobožnosti.

Sve:

Očisti od napasnih životinja
Odjeću ovu.

Terezija od Isusa:

Došle ste amo da umrete
Ne klonite, dakle,
i te se gadne pasmine
ne plašite...

Sve:

Ti nam dade, nebeski Kralju,
Haljinu novu.
Oslobodi od napasnih životinja
Odjeću ovu.

»Od toga dana nikad se više nisu pojavile te životinje ni u ovoj odjeći ni u onoj od etamina.«[23] A Krista, koji je učinio to čudo, nazvali su Kristom od ušiju.

Za vrijeme dnevnog odmora slobodno su prepričavale ovakve događaje praćene zvukom kolovrata. Ukoliko nisu u preobilju radosti pjevale, plesale, svirale u frulu i tamburine. Ove žene »pustinjaci« nisu bile kiselog lica. U samostanu Sv. Josipa sve je zaslađeno poezijom, glazbom; sve je time prožeto jer Terezija od Isusa kaže:

»Sve je to potrebno da bi život bio podnošljiv«. I ona je sudjelovala u svemu, ali nije ispuštala iz ruke preslicu. Jednog dana neka sestra, koja je završila svoj rad, uze prazan kotur i stade prematati nit s drugog kotura.

— Što to radite, dijete moje?

Mala prizna da ju je bilo stid stajati besposlena kraj nje.[24]

Majka naime nikad nije sebi dopuštala odmora; neprestano je prela, tkala, šivala i krpala. Zastori koji su visjeli iza rešetaka u govornici izvrsno su joj služili, jer dok je razgovarala o samostanskim poslovima mogla je ujedno raditi rukama.

Don Francisco de Salcedo, premda je bio sveti vitez, ljuti se malo radi toga:

— Majko, vi me ne slušate što vam govorim. Nemoguće je slušati dok tako marljivo predete.

— Nije li to moja dužnost? Zar ne moram učiniti sve što je u mojoj moći, da prehranim svoje kćeri?

On joj iznese jedan prijedlog: kad joj dođe u posjete platit će joj koliko ona zaradi u jednom satu, a ona ga neće siliti da sluša šum kolovrata što se vrti iza njenog zastora. Od tada je zajedno s ključem locutoria stavljao u vrtuljak i svoj dug...

Majka je teškom mukom pristala na ono što je od nje tražio o. Bañez i što su je molile njene kćeri, tj. da zapisuje savjete što im je davala svakog dana. Zašto je uvijek sile da piše? Zar nije istom dovršila drugu verziju svog životopisa što ju je tražio o. Garcia de Toledo. Zar će je uvijek »ometati u predenju«?[25] Tako je u onom što će nazvati »knjižicom« *(el librillo...)* ili *Pater Noster,* a što će kasnije dobiti naslov *Put savršenosti,* ona stavila poslušnost na čelu svih kreposti.

Oko jedanaest sati navečer redovnice Sv. Josipa završile bi s molitvom Matutina i Pohvala i vraćale se u svoje ćelije. Kleknule su na prag kao što su to i ujutro činile. Najmlađa bi sestra tri puta zavrtjela čegrtaljkom i otpjevala *saetillu*[26], dva ili četiri stiha u kojima je bio sadržaj razmatranja za tu noć:

> Sestro moja!
> Jednom ćeš samo umrijeti,
> Ako zalutaš... gorko ćeš ispaštati.
> Sestro moja!
> Smrt nikom ne oprašta,
> Bio on prosjak, kralj ili papa...
> Sestro moja!
> Grobnica bez dna
> Progutat će sve radosti svijeta[27]!

Majka starješica obilazi samostanom, zaustavlja se pred svakom od svojih kćeri i daje svakoj blagoslov. Vrata se zatvaraju jedna za drugima. Terezija od Isusa zatvara svoja istom onda, kada joj sestra vratarica donosi zamašnji svežanj teških samostanskih ključeva.

Karmelske boje smeđa, plava, riđa, bijela stapaju se u tami.

U malom samostanu svagdje vlada mrak i tišina, jedino u ćeliji Majke starješice gori dimljiva uljanica.

Tek od sada joj pisanje neće oduzimati vrijeme određeno za predenje, nego će ga trgati od svoga sna. Sjedeći na zemlji ispred kamena koji joj služi kao stol, ona piše za svoje kćeri *»Put savršenosti«.*

Ova »knjižica« osim savjeta o asketskom životu koji obuhvaćaju petnaest prvih poglavlja, sadrži i raspravu o mislenoj molitvi u deset poglavlja — premda je izraz »rasprava« suviše pretjeran kada je riječ o ženi koja se cijeli život čuvala pretjeranosti — i napokon komentar Očenaša koji pokazuje kako usmena molitva može dovesti do vrhunaravne molitve.

Terezija od Isusa želi svoje karmelićanke izliječiti od bolesti onoga vremena, od klepetanja »mnoštva usmenih molitava koje mole vrlo brzo kao da vrše neki posao. One su uvjerene da ih moraju izmoliti svakog dana, tako da kad bi im Gospodin stavio u ruke svoje kraljevstvo, one

ga ne bi primile«[28] »Više ćete učiniti budete li od vremena do vremena izrekle samo jednu riječ Očenaša . . .«[29] »Gospodin ne voli da mu probijamo uši mnogim riječima . . .«[30] »Morate razumjeti ono što govorite . . .«[31] »I razumjeti kome govorite . . .«[32] »Kada molim *Credo* čini mi se pravo da i razumijem i znam u što vjerujem. A kad molim Oče naš, ljubav iziskuje da znam tko je taj Otac i tko je Učitelj koji nas je naučio tu molitvu.«[33]

Ona ne propovjeda, ne pada u zanos; njen ton je prirodan, ljubazan i čvrst, plan potpuno jasan. Ona u gradnji duhovnog života, u njegovim najmanjim pojedinostima, unosi istu točnost, kao i u organizaciju materijalnog života u samostanu. Njene rečenice imaju ritam njenih razgovora, zvuk njenog glasa. Ona preko papira pita one koje spavaju nedaleko nje i time pokazuje kako su uvijek prisutne u njenom duhu. »Što da uradimo s time, drage sestre?« »Niste li nikada primjetili, drage sestre.«[34]

Kada treba ukoriti, ona ne oklijeva da ukaže na samu sebe: »Katkada mi se čini da sam se otresla svijeta . . . No drugi puta budem tako obuzeta, i to stvarima kojima sam se jučer rugala, da se ne mogu prepoznati. Katkada mi se čini da imam mnogo srčanosti i da ne bih prezala ni pred čime u službi Bogu, ali dođu dani kada ne bih ni mrava zgazila radi Boga, kada bi me tko pokušao spriječiti u tome.«[35]

Priznanje pogrešaka ne može štetiti ugledu starješice koja je svojim sestrama i majka i sestra u isti mah i koja im time daje primjer kako treba poznavati samoga sebe. Ove bosonoge karmelićanke silno su blizu njenu srcu, ona veoma mnogo očekuje od četiri najmlađe, Marije Bautiste, Marije de San Jeronimo, Isabel de San Pablo, koje imaju jedva dvadeset godina i od Isabel de Santo Domingo, kojoj je tek osamnaest. Gospodin ih je već obdario velikom savršenošću, obasuo ih je tako uzvišenim milostima, da se ona osjeća pred njima »silno postiđena«[36], jer Terezija od Isusa ne zaboravlja koliko je godina trebalo Tereziji de Ahumada da dođe dotle dokle su doprle one, da »nalaze utjehu u samoći a posjete drže za muku . . . Najsretnija je bila ona koja je smjela najdulje boraviti u pustinjačkom skloništu. Bog ima svoj cilj kada svojim kćerima u svojoj službi daje srčanost veću nego što je uobičajena kod žena . . .«[37]

Kakav cilj? Čemu tolika hrabrost? Nisu li one kontemplativke? Ne drži li svijet beskorisnima ove žene, koje su se ograničile samo na molitvu? Majka Terezija uzvisuje značenje njihovog poslanja: »Premda se zastavnik ne bori u bici, ipak nije u manjoj opasnosti; on nosi zastavu i ne može se braniti. Ali on je neće ostaviti makar ga sasjekli na komade. Takvi su i kontemplativci. Njihova je uloga da trpe kao što je Krist trpio i da visoko dižu križ. Ako oni ostave zastavu, bitka je izgubljena!«[38]

Blago onoj službenici u aktivnom životu ako radosno sluša i ako je zaista ponizna . . .«[39] »A što se tiče naslada u molitvi, ushita i viđenja, moramo čekati dok dođemo na drugi svijet da saznamo koliko to vrijedi . . .«[40]

Jedan čas pero je prestalo letjeti po papiru, Terezija od Isusa uvijek je spremna da se s gorčinom osvrne na sebe. ». . . ova bijednica usred anđeoskih duša . . .«[41]

TREĆI DIO

BOŽJA SKITNICA

»Naš Gospodin neće nikada ostaviti one koji ga ljube, kada samo radi njega izlažu svoj život.«
Misli o Božjoj ljubavi, Život, pogl. XXI.

»Sve je u tome da izložimo svoj život . . .« pogl. III.

»Izložimo svoj život, jer će ga bolje sačuvati onaj tko ga drži izgubljenim . . .« Pjesme, XXIX.

I

POČETAK OSNUTAKA
U SVANUĆE OSNUTAKA

1567.

— Naša Majka putuje!

Kada se u samostanu Sv. Josipa pročula vijest da Majka Terezija namjerava otići iz Avile da bi osnovala druge samostane, njene su kćeri mislile da su izgubljene.

Ona ih ne pokušava tješiti nego ih raspaljuje oduševljenjem za svoje djelo:

— Može li se Red naše Gospe Karmelske ograničiti na jedan bijedni samostan? Radi li se o tome da se svaka od nas spasi sama? Je li uopće u pitanju da se trinaest bosonogih karmelićanki posveti molitvi i pokori, da se drže dostojnima jesti kruh što su ga zaslužile radom svojih ruku te da se zajedno spase? Nije. Jer svijet je uvijek u plamenu!

Majka starješica podsjeća ih na o. Alonsa de Maldonaldo, franjevca s licem preplanulim od vjetra i soli, koji je na povratku iz Indije potresao Crkvu svojim povikom na uzbunu:

— Milijuni duša gube se u tim osvojenim zemljama, gdje mač ne krči uvijek put križu!

Nad golemim španjolskim carstvom sunce nikada ne zalazi, ali ono ne razgoni mrak nasilja, pohlepe i vječne propasti. Jer i iz Flandrije stižu glasovi o opljačkanim i obeščašćenim crkvama, o oskvrnutim hostijama. A kćeri Naše Gospe od Karmela žive tu mirno, pod okriljem svog sv.

Josipa i predu svoju čahuru iz koje bi htjele izići preobražene.

»Sve vi koje se borite pod tom zastavom, ne spavajte, ne spavajte, jer nema mira na zemlji!«

»Pa kad je zapovjednik Bog naš htio umrijeti, pođimo za njim i mi koji smo ga ubili... Ne spavajte, ne spavajte, jer nema više Boga na zemlji!«

»O sretne li borbe! Neka nitko ne pobjegne! Izložimo svoj život jer će ga bolje sačuvati tko ga drži izgubljenim!«

»Slijedimo taj barjak, Krist ide pred nama.«

»Bez straha! Ne spavajte! Nema mira na zemlji!«[1]

Terezija već vidi sebe na čelu legija borbenih anđela.

A zatim plače. Plakala je dane i noći u pustinjačkom skloništu sva izvan sebe zbog bolne nemoći: Nemoćna ženica kao ja nije mogla ništa.[2] »Zar ništa? Ništa nego plakati? »Nemojmo misliti da smo sve učinile prolijevajući suze, nego zasučimo rukave i radimo.«[3]

Najprije molitva. Molitva može biti borba, šutnja tvrđava, a mrtvenje taktika: duh usredotočen na Boga ima istu snagu kao vojska u pokretu, a nijeme, nepomične žene ispod svoje crne koprene mogu se boriti za mir u svijetu, stvarajući od svake svoje misli, od svakoga svog odricanja »junačko djelo.«

Terezija od Isusa počinje istinski ljubiti istom onog trenutka kad njeno široko srce obuhvaća cijeli svijet, u kojem ljubi sve ljude i želi dati svoj život za spasenje najmanjega od njih. »Tko ne ljubi bližnjega ne ljubi tebe, Gospodine.«[4]

Ali jao! Jedna ženica i njene bijedne sestre! Mogu li udvostručiti svoju revnost i strogost kad je toga i onako već previše? Terezijine suze miješaju se s krvlju.

Sve do one večeri kad joj se ukazao Gospodin tako nježna izraza kao da je želi utješiti. On joj reče:

— Pričekaj malo, kćeri moja, i vidjet ćeš velike stvari...[5]

— U to isto vrijeme Filip II, silno je želio obnoviti redovnički život u svom kraljevstvu i zato je pozvao generalnog poglavara Reda Naše Gospe od gore Karmela o. Juana Bautista Rubeo de Ravenna, da prouči prikladne mogućnosti. Primio ga je s velikim počastima. »Reverendissime General« obišao je Kastilju. U Avili, biskup Don Alvaro de Mendoza nije propustio obavijestiti ga o samostanu sv. Josipa, u kojem se živjelo prema prvotnim Pravilima i poveo ga je onamo. On se oduševio našavši »redovnice tako različite od svih ostalih, odjevene u grubu čohu, koje se boje svake raskoši, obuvene u sandale i veoma umrtvljene.«[6]

Za vrijeme svog boravka često se navraćao u tu oazu čistoće i strogog života. I taj visoki dostojanstvenik čije je lice imalo crte rimskog plemstva, punih obraza, nazivao je Tereziju od Isusa *la mia figlia.*

Na odlasku joj je ostavio punomoć:

»Mi, Fray Juan Bautista Rubeo de Ravenna, prior i generalni poglavar... Časnoj Majci Tereziji od Isusa:

Nema dobrog trgovca, ni radnika, ni vojnika, ni književnika, koji se ne stara, ne bdije, ne brine i silno se ne trudi oko uspjeha svoje kuće, svoje

časti i svih svojih dobara. Koliko više moraju nastojati sluge Božji da se rašire po drugim krajevima, da osnivaju crkve, samostane i sve što je potrebno u službi duša i za slavu Njegovog Božanskog Veličanstva!

... Časnoj Majci Tereziji od Isusa dajemo vlast i odobrenje da može u svim mjestima kraljevine Kastilje osnivati samostane našeg svetog Reda, u kojima će se redovnice u odijevanju i u svim drugim oblicima života ravnati prema Prvotnim pravilima kao što to rade u samostanu sv. Josipa. Neka budu odjevene u smeđu čohu... Ako ne bude čohe neka nose grubo sukno, a mi ćemo im dati vikare i starješine koji će njima upravljati.«[7]

Zatim drugo ovlaštenje:

«... Razumije se da je ovo ovlaštenje za cijelu Kastilju staru i novu...«[8]

I napokon treće ovlaštenje velečasnog o. Rubea, koje je najveća pobjeda Terezije od Isusa, ovlaštenje da osnuje muške samostane prema prvotnom Pravilu. Najprije dva za početak. Načela pokore i visokog stupnja molitve neće ostati samo na ženama.

Ova načela mogu propovijedati i širiti samo muškarci; samo muškarci mogu biti duhovne vođe bosonogih karmelićanki. I ovdje se Majka Terezija prepustila vodstvu svoga iskustva. Ona i previše dobro pozna štete što ih mogu nanijeti »napola učeni plašljivci.«[9] Samo ona zna koliko je prepatila radi nerazumijevanja svojih ispovjednika. »Koliko sam vremena izgubila zato jer nisam znala što da radim. Veoma mi je žao osamljenih duša...«[10] Koliko ih je ona poznavala koje su milošću Božjom poletjele kao orlovi a plašljivi duhovni vođe silili su ih da hodaju« kao sapeta pilad.«[11]

Ona je htjela da kćeri naše Gospe vode inteligentni, iskusni učitelji. »Ako su uz to još i učeni, sve je u najboljem redu.«[12] Ali prvenstveno daje prvim dvjema kvalitetama: »Nema većeg križa nego podložiti svoj razum nekome tko ga nema. Ja osobno nisam nikada uspjela u tome i ne vjerujem da je to potrebno.[13] »Očuvao nas Bog glupih pobožnosti!«[14]

O. Rubeo stvorio je ovim svojim ovlaštenjem izvrstan sadržaj karmelske molitve:

»Željeli bismo, dakle, da svi redovnici, sinovi ovoga Reda budu jasna zrcala, goruće svjetiljke, plamsave buktinje, blistave zvijezde, koje će rasvjetljavati i pomagati onima koji lutaju ovim svijetom. Želimo, dakle, prije svega, da se posvete neprestanom i srdačnom općenju s Bogom, te da posvetivši se molitvi u svetim razmatranjima i kontemplacijama, nastoje da se tako tijesno sjedine s njime te im duh, iako sputan tijelom, živi već u nebu... Zaboravljajući sebe, prožeti onim čestim i uzvišenim zaletima, koja se ne mogu odrediti jer su izvanredna, njihovo se svijetlo brzo širi, bilo da se stopi s dušom, jer je nerazdvojno od nje, bilo da uđe u njeno najintimnije središte, bilo da se kreće, uspinje se, silazi i potiče razum da ga dohvati. Ovo svijetlo tjera suze na oči, ali u srcu ostavlja najslađu i najplodniju rosu.

»Potaknut, dakle, željom za procvatom našeg Reda mislim da mi je dužnost udovoljiti molbi što nam je podnesena za osnutak nekoliko redovničkih kuća. U njima će redovnici služiti mise, moliti, pjevati božanski časoslov. Određeni broj sati posvetit će nutarnjoj molitvi, razmatranju i drugim pobožnim vježbama, tako te će se ove kuće nazivati kućama karmelićana kontemplativaca. Jednako će tako pomagati drugima i živjet će po uzoru na nekadašnje redovničke ustanove.«[15]

Terezija od Isusa zaista je vidjela »velike stvari«: povjerili su joj da bez novaca, bez pomoći, bez kuća i bez redovnika otvori samostane u obje Kastilje. Od sada Majka i njene kćeri neće više spavati.

Uz pomoć o. Baltazara Alvareza izabrana je Medina del Campo da se u njoj osnuje prvi samostan. Majka Terezija povela je sa sobom šest redovnica: dvije iz sv. Josipa i četiri iz Utjelovljenja. Dvije od njih bile su Isabel Arias i Terezija Quesada koje su se upustile u tu pustolovmu unatoč svoje brojne rodbine.

Približavao se rastanak. Terezija nije nikome pokazivala svoju brigu nego Gospodinu. Zato se sakrila u pustinjačko sklonište koje je bilo svjedokom Kristovih velikih obećanja. Tu moli Gospodina da na svom povratku nađe ovu kuću onakvu kakvu je ostavila, punu nedužnosti i sabranosti.

Kod svakog odlaska srce joj se kidalo ali je nastojala da to sakrije. Ovaj puta njena je tjeskoba velika, po gradu se šapuće da je Majka Terezija potpuno poludila, pa ni biskup, uvijek pun razumijevanja, ne vidi u tome ništa dobra. Ali što znače i najveće zapreke za ovako žarku volju i za ovako divno stimuliranu energiju. Njen polet i ustrajnost u djelovanju izraženi su neviđenom snagom: »... Velika i točno određena odluka ne odustati dok se ne dođe do cilja. Bilo što bilo, dogodilo se što mu drago, bio napor neznam koliki, mrmljao tko mu drago, makar se i svijet srušio!«[16]

Ona prelazi preko razboritih razmišljanja i odlučuje jednom za uvijek da ne treba računati uvijek o razumnosti. Razumnost je nametljiva...[17] Za nju teškoća nestaje onoga trenutka kad je odlučila pobijediti: »To me staje samo malo napora u početku.«[18] Ova vječno bolesna žena nazivlje »malim naporom« silne poslove u kojima je radosno sudjelovala. Ona ne zna za oklijevanje, odmah joj je jasno što hoće i smjesta se daje na posao. Ali kad je okolnosti primoravaju da bude strpljiva, ona čeka, ali ne napušta zamisao.

Govorkanja njenoga rodnog grada i biskupova šutnja nisu ni malo pokolebali njenu srčanost. Zamolila je starješinu ublaženih karmelićana u Medini, Antonija de Heredia, da joj nađe kuću, nadajući se da će se Gospodin pobrinuti da se isplati, jer je na dan svoga odlaska mogla reći:

— Jedva da imam jednu *blancu* u džepu; tko će dati na kredit lutalici kao što sam ja?[19]

Isto je tako Don Quichotte putovao *sin blanca* jer u viteškiim romanima nikad nije pisalo da vitez lutalica nosi sa sobom novac. Terezija od Isusa predobro je poznavala Amadisa od Galije i Esplandiana u doba dok je još bila Terezija de Ahumada, da bi se žalostila što nema dobro nabijenu novčarku.

U ovim svojim lutanjima, u kojima se uvijek upuštala u avanturu, velika nas Kastiljanka podsjeća na jednoga drugog Kastiljanca — na Miguela Cervantesa u kojem se već bilo začelo djelo koje će biti utjelovljenje duha njegovog naroda: njegov ideal junaštva u liku velikog luđaka, borca s vjetrenjačama, a u liku hrabrog težaka njegov praktični realizam.

Don Quichotte kaže:

— Zar ne vidiš kako nam se približava na konju čilašu vitez sa zlatnom kacigom?

— Ja vidim, odgovara Sancho Panza samo čovjeka koji jaši na riđem magarcu kao što je i moj; na glavi nosi nešto sjajno... to je seoski brijač kojem zdjela za brijanje služi umjesto kape.

Ali Terezija od Isusa koja laska sebi da je iz ljubavi prema Kristu »ne samo siromašna duhom nego luda duhom,[20] kaže i ovo: »Više me uznemiruje ono što mogu skrivati ljudi, nego što kriju zlodusi...«[21] zato savjetuje da redovnicama koje su previše zanesene u molitvni dadu jesti meso: »Pripazite da svetosti ne bude uzrok melankolija...«[22]

Dok se Miguel Cervantes sprema da u dva međusobno toliko suprotna lika koliko to samo ljudi mogu biti ovjekovječi otkriće duše svoga naroda u dvjema oprečnim, krajnjim ljudskim težnjama, Terezija od Isusa pravim čudom uravnoteženosti sažima u sebi ideal Španjolske i španjolskog realizma za cijelu vječnost.

U vrijeme kada je počimala svoje veliko djelo osnutka, Terezija od Isusa imala je pedeset i dvije godine. Klauzura nije ni malo naškodila onome što je u njenom svjetskom životu dovelo do blistavog uspjeha: još je uvijek lijepa, vesela, živahna, bolji govornik nego ikada i obdarena čarom kojem su se uzalud opirali. Silna iskustva nisu ostala neplodna nego su neprestano nadopunjavala njenu izvanrednu osobnost, ne oduzimajući joj ništa i ne rušeći u njoj ništa.

Terezija od Isusa je odlučila da se ne da sputati svakovrsnim bolestima koje su joj ipak prouzrokovale neprestane bolove i od kojih je najmanja neugodnost bila svakodnevno povraćanje. Za pet godina klauzure što je proživjela u sv. Josipu ona je sazrela, a da to nije ni slutila; najviši stupanj molitve oboružao ju je za djelovanje. I evo je slobodne, duhom slobodne, gospodarice same sebe, jer se oslobodila svakog egoizma, svakog ponosa i osobnog probitka; puna je srčanosti, svojstvene njenoj rasi, odvažna »odvažnošću koju Bog daje mravu.«[23]

U zoru su troja teška kola svojom škripom i drndanjem probudila građane Avile. U njima se nalazilo nekoliko potrebština nužnih za osnivanje budućeg samostana u Medini del Campo i nekoliko duvna ponosnih na »svoga kapetana.«[24] Sluge i kapelan Julian de Avila pratili su ih jašeći na mulama. Bilo je to 13. kolovoza 1567. Zvona svih crkava zvonila su pozdravljenje, kao u vrijeme kada se rodila Terezija, kao u vrijeme kad su ona i njen brat Rodrigo bježali u mučeništvo, kao u vrijeme odlaska u samostan Utjelovljenja Terezije de Ahumada i njenog brata Antonija. I ovaj puta ne odlazi sama: u osvitu dana što se rađa ona vodi sa sobom duše pune oduševljenja.

II

REDOVNIK I POL

Mala skupina stigla je u predvečerje istoga dana u odmorište d'Arevalo, umorna od putovanja u lošim kolima i po slabim putovima.

Tamo ih je čekao jedan prijatelj Majke Terezije i šapnuo joj u uho da su stvari pošle po zlu. Ona nema više kuće, ona što ju je iznajmio Antonio de Heredia nalazi se uz samostan augustinaca, a ovi neće, da se uz njih nalazi još jedan samostan iz straha da dobri ljudi njihove četvrti ne dijele svoju milostinju na dvoje.

Terezija od Isusa ga zaklinje:

— Čuvajte tajnu...

Njene kćeri, koje su došle iz sv. Josipa, Marija Bautista i Ana de los Angeles kao njene rođakinje Ana i Inès de Tapia, skočile bi za nju i u vatru, ali druge dvije iz samostana Utjelovljenja Terezija de Quezeda i Isabel Arias nisu imale borbenog duha kćeri porodice Cepeda y Ahumada. Terezija je već tada počela zadržavati neugodnosti samo za sebe; činilo joj se sasvim dovoljnim da se sama suprotstavi tim neugodnostima a da pri tom ne mora tješiti srca koja bi radi njih pala u malodušnost. Ali nije joj ni na um pala pomisao da ustukne pred poteškoćama. Uselit će se pa dogodilo se što mu drago i sporazumjet će se s augustincima.

Za sada je trebalo kriomice ući u kuću. Majka Terezija ne zna što da učini sa svojim kolima, mulama i sestrama. Da bi izbjegli svaku buku, odlučili su da uđu samo dvije redovnice, o. Antonio de Heredia koji ih je dočekao i Julian de Avila koji bi umro od žalosti da ga nisu poveli na ovo putovanje. Njegova brbljavost bila je jednaka njegovoj odanosti i gorio je od želje za pustolovinama kojima bi se mogao hvalisati:

— Osnivanje samostana u Medina del Campo! To je bio pothvat! U Medinu smo stigli u ponoć. Već na ulazu u grad morali smo poći pješice, da ne bi kola što su nam ostala svojom bukom probudila stanovnike. Prolazili smo ulicama mi, redovnici i sestre, noseći posuđe i crkvenu odjeću koja je bila potrebna za misu i za uređenje kapele. Izgledali smo kao cigani, koji pljačkaju crkve, i da smo slučajno naišli na odred alguazila, proveli bismo ostatak noći u nekom zatvoru. Srećom nitko nas nije vidio osim onih skitnica koji iz dobro poznatih razloga radije lutaju noću nego da se pokazuju danju i koji su nas se nakon nekoliko bezobraznih riječi okanili. Mi nismo izustili ni riječi nego smo pospješili korak.

»Trebalo je probuditi domara i uvjeriti ga da odmah otvori kuću i stavi nam je na raspolaganje. Gospode! Tek što smo ušli zahvalili smo Bogu: u pravi trenutak nas je spasio od šest bikova što su u silnom galopu jurili kroz grad prema arenama gdje se sutradan trebala održati »corrida«.

»Uskoro je trebala svanuti zora. Da vam je bilo vidjeti Majku starješicu, sestre i nas ostale! Jedni s metlama u ruci, drugi su stojeći na ljestvama vješali zastore ili zvono. Nije bilo čavala, a u taj čas nigdje ih se nije moglo kupiti. Majka Terezija je povadila one koji su se nalazili u zidu. Malo po malo raskrčili smo donekle teren i predvorje je primilo pristojan izgled.

»Ostalo je još da provizoru otpjevamo budnicu i izmamimo od njega potvrdu da je samostan otvoren s prelatovim dopuštenjem. Izvukli smo ga iz kreveta.

»Oltar je bio spreman, kapelica lijepo ukrašena, ali osvjetljavala nas je samo jedna slaba uljanica. U tami što nas je okruživala umalo se nismo upitali jesmo li zaista unutar zidova ili smo još uvijek na ulici...

»Čim je svanuo dan stali smo jedan za drugim radosno zvoniti da najavimo početak mise. Ljudi, koji su čuli zvono, ulazili su u kapelu i ugledali samostan koji je iznikao preko noći. Riječ im je zastala u grlu od iznenađenja. Uskoro se skupilo toliko svijeta da je naše malo predvorje bilo dupkom puno.

»Redovnice su se morale sklonuti pred gomilom, ali kuda da se povuku? Srećom je bilo tu jedno stubište, one se popeše i sakriše se iza vrata. Pukotine u drvu služile su im umjesto kora, umjesto govornice i propovjedaonice. Kroz njih su pratile službu Božju, kroz njih primale posjete i ispovijedale se. To im je ujedno bilo sklonište gdje su se mogle isplakati...«[1]

To je priča o značajnim događajima, koju je Julian de Avila bezbroj puta ispričao. Utoliko više što se, kad je svanulo, pokazalo da se kuća sastoji samo od nekoliko srušenih zidova. Svetohranište je bilo izloženo na otvorenom i to u gradu, čije je tržište privlačilo trgovce iz cijele Evrope, od kojih su mnogi bili heretici i u doba kad su Luterovci svagdje tražili priliku za svetogrđe.

Nikada Majka Terezija nije bila sretnija i u isto vrijeme tako puna nemira. Sretna je zato jer je poslije mise samostan Sv. Josipa u Medini del Campo bio konačno osnovan, a augustincima nije bilo previše krivo. Provizorova dozvola pretekla je njihov mogući pokušaj da ih istjeraju. Ali Njegovo je Veličanstvo ipak bilo u velikoj opasnosti. Noću Terezija od Isusa nije spavala, nego je kroz jedan prozorčić u sjaju mjesečine stražarila nad euharistijom.

Trebat će mnogo vremena da se ponovno izgradi ova ruševina. Gdje će dotle stanovati? Medina, u naponu razvitka, bila je prepuna stranaca. To znači da nema skloništa koje bi se moglo iznajmiti, a nema ni novaca.

Gospodin potakne jednog trgovca Blasa de Medina, te on ponudi »lutalicama« jedan kat svoje kuće i »veliku pozlaćenu salu«, dok ne bude dovršena njihova klauzura.

Gospodin je potaknuo i darovatelje.

Mala Družba je živnula, poslovi su dobro napredovali. Dvije sestre Tapia i njihove dvije drugarice iz samostana Utjelovljenja pridružile su se zajednici koja se rađala. Majka Terezija spremila im je krevet, poškropila i pomela njihovu ćeliju, zatim je rekla Mariji Bautisti koja joj je pomagala:

— Pravo je, kćeri moja, da služimo ove gospođe koje su se udostojale pridružiti nam se.[2]

Terezija od Isusa već je stekla prijatelje u Medini del Campo. Karmelićani ublaženog pravila iz samostana Sv. Ane danomice su je posjećivali, no najrevniji je bio njihov prior. Otac Antonio de Heredia mogao je očekivati najuzornije dužnosti u redu Naše Gospe od Karmela, u njemu su

gledali budućeg provincijala. On se nije ljutio radi toga, izraz lica govorio mu je da je potpuno zadovoljan sa sobom. Bio je visoka rasta, lijepog obličja, skladno građen. Dotjerivao se koliko je to samo dopušteno redovniku koji ne zaboravlja da je vitez, no uza sve to ovaj nekadašnji učenik Salamanke bio je dobar svećenik »željan znanja i prijatelj svoje ćelije.«[3]

Sustret s Majkom Terezijom od Isusa uznemirio ga je. Njena iznošena koprena, haljina od grube čohe iskrpljena na mnogo mjesta, što je ona smatrala čašću, jednostavna obuća, njeno radosno odricanje od svih udobnosti na koje je bila navikla, podsjećali su ga da je i on nekad htio steći nebo pokorničkim životom. Ona, koju su već tada nazivali *Madre Fundadora,* Majkom Osnivateljicom, primila ga je u pozlaćenoj dvorani trgovca Blasa, ukoliko je nije pratio do kuće što se popravljala. Upravljala je radovima energijom koja se obično ne viđa u žena. Samostan je dobivao oblik. Radi svoga seoskog izgleda naličio je poljskoj kući, dobro pečenom kruhu ili saću meda, ali sa svojim svjetlim ćelijama i zračnom blagovaonicom čvrsto je stajao oko patia. Antonio de Heredia je sa sve većom žalošću ostavljao Majku Tereziju, a njegov samostan sa dobro odjevenim i udobno smještenim redovnicima i ugodan život ublaženog Pravila pričinjao mu se teškim jarmom. Majka je s toliko ljubavi i s takvim žarom govorila o Gospodinu, da ga je raspalila željom da se dulje preda njegovoj službi. Unatoč svog velikog bogoslovskog znanja uživao je slušajući je kako uzvišeno govori o molitvi, a uvijek u skladu sa zdravim razumom. To ga je ispunjalo čudnovatom radošću i uvjerenjem da Duh Sveti prosvjetljuje ovu karmelićanku. »Ona se izražava snagom koja je više nego ljudska, a opet s neizmjernom blagošću i ljubavlju.«[4]

I tako onoga dana kad se namjeravala s njim posavjetovati, govorila mu je o ovlaštenjima o. Rubea da osnuje dva muška samostana prema prvotnim Pravilima, rekla mu je da je neprilika u pomanjkanju redovnika, a Antonio de Heredia je kliknuo:

— Ja ću biti prvi![5]

Majka je pomislila da se otmjeni prior šali i srdačno se nasmijala. Kako može ozbiljno pomišljati na tako korjenitu promjenu nakon 56 godina udobnog života? No on je navaljivao pokazujući više poniznosti i smisla za pokoru nego bi se to očekivalo od čovjeka koji se odijevao s biranom elegancijom i bio poznat po ukusu kojim je ukrasio svoju ćeliju.[6] Majka mu nije skrivala da nema povjerenja u taj njegov junački pothvat.

— Svatko ima svoj put, oče. Vi pođite onim koji vam odgovara. Može bit da osjećate želju za pokorničkim životom, ali postoji jedan »ali«[7] . . .

No prior je bio uporan. Povjerio joj je da je namjeravao otići u kartuzijance; imao je već i odobrenje od provincijala. Nikakva ga strogost neće odvratiti, mogao joj se zakleti na to.

Majka Terezija, koja se nije zadovoljavala riječima, zatražila je od Antonia de Heredia da se godinu dana vježba teškim pokorama za ono što je obećao. Ipak je njeno zadovoljstvo što može računati na jednog redovnika bilo protkano nemirom.

Ali jednoga dana ugleda mladog karmelićana koji ju je već u prvom razgovoru »silno zadovoljio.«[8] Ivan od svetog Matije došao je da u samostanu sv. Ane rekne svoju prvu misu. Od toga časa osjećao je tako silan poziv na pustinjački život, da je i on odlučio otići u Kartuziju u Paularu, gdje su redovnici provodili pustinjački život u svoj njegovoj strogosti.

Majka Terezija je znala da je Ivan od Sv. Matije sin jednog hidalga Gonzalesa Yepes, kojeg se njegova obitelj odrekla i »prezrela ga« zato što se oženio lijepom, i krijeposnom djevojkom, ali tako siromašnom da je zarađivao za život tkajući svilu. I ovaj unuk časnika Ivana II, nećak inkvizitora iz Toleda, rođak triju kanonika iz katedrale, postao je također obrtnik. Umro je mlad. Catalina je ostala sama da uz silne napore podigne svoju djecu. Tkala je, tkala bez prestanka.

Ivan, mladi redovnik, pun revnosti i mršav, koji je stajao pred Terezijom od Isusa, bio je najmlađi sin Cataline Yepes. »Ozbiljni oci« najpohvalnije su se izrazili o njegovoj učenosti i pobožnosti, a jedan od njegovih drugova pričao je »divne stvari o načinu njegova života«. Majka Terezija ipak se iznenadila njegovom sitnom rastu — bio je visok samo metar i pedeset centimetara — njegovu visokom čelu i sjaju njegovih crnih očiju. Ona, koja je bila tako dobar govornik, znala je i slušati. Pustila je o. Ivana od sv. Matije da potpuno slobodno govori i zahvaljivala je Bogu za ono što je čula. On je po svom vlastitom nahođenju živio po prvotnim pravilima reda, premda je pripadao ublaženim Karmelićanima. Ne samo da se nije plašio pokorničkog života, nego nije mogao drukčije živjeti.

Vatrena spontanost značaja Majke Terezije nije joj dopustila da čeka do drugog susreta da bi mu otkrila veliki plan svoje reforme; on je nije trebao moliti da bude jedan od prvih bosonogih karmelićana: lica rumenog od radosti ona ga je »uporno molila«[9] da se još malo strpi prije nego ode u Paular. Gospodin će im sigurno dati uskoro kuću da osnuju samostan karmelićana. Zar ne bi za njega bilo savršenije da može Bogu služiti onako kako želi, a da se pri tom ne mora odreći habita Naše Gospe, Majke Božje, koju je od najranijeg djetinjstva nazivao »Jutarnjom zvijezdom«?

On joj dade riječ da će čekati, ali sa žarom dostojnim nje, ovaj dvadesetčetirigodišnji mladić dodade:

— Pod uvjetom da se ne otegne predugo...[10]

Te večeri Majka Terezija je klicala od radosti i kao uvijek kad je bila naročito vesela, »sol« kastiljanske duhovitosti potkrala se u njen slikoviti govor.

— Djeco moja! Imam redovnika i pol![11]

Ali ona polovica redovnika nije bio maljušni o. Ivan. Da se radilo samo o njemu, ona bi uz pomoć Božju, *sin blanca* i bez kuće još istoga dana osnovala svoj samostan bosonogih karmelićana. Odgađala je još jedino zato što »nije bila tako zadovoljna s priorom...«[12]

Ponovno je vidjela o. Ivana od sv. Matije. Što ga je bolje upoznavala, sve je više bila očarana njime: »Premda je malena rasta, velik je u Božjim očima... On je razborit, kao stvoren za naš način života. Vjerujem, dakle,

da ga je Gospodin unaprijed odredio za to. Nema brata koji ne govori dobro o njemu, jer je živio u velikoj pokori. Čini mi se da ga Gospodin vodi za ruku i unatoč nekih razlika u našim gledanjima na pojedine poslove — ja sam sama bila razlogom toga jer mi se događalo te sam se naljutila na njega — nikad nisam vidjela kod njega nesavršenosti. On je srčan.«[13]

Ovo je već slika u malom o odnosima između Majke Osnivateljice i onoga kojeg će jednom nazvati »moj mali Seneka«, čija će je logika, stoička samostalnost više nego jednom »naljutiti«. No godine će prolaziti, a ona neće otkriti nesavršenosti kod Ivana od sv. Matije, koji će kasnije postati Ivan od Križa. I dalje će je oduševljavati svojom hrabrošću te će napokon uvidjeti da je »postigao toliko svetosti koliko ljudsko biće može postići u ovom životu.«[14]

Dobroćudni Julian de Avila ovako rezimira situaciju: »U tom gradu Medina del Campo, na čijoj se tržnici moglo sve naći, Majka je našla i ugaoni kamen svojih samostana za bosonoge karmelićane.«[15]

III

VELIKANI OVOG SVIJETA

1568.

Doña Luisa de la Cerda gojila je »mnogo ljubavi« prema Tereziji od Isusa, otkako je ova boravila kod nje uoči osnutka samostana sv. Josipa u Avili. Ponudila joj je da odsjedne kod nje svaki puta kad je poslovi dovedu u Toledo. Terezijino vladanje bilo je puno nasmijane jednostavnosti, a kako je neprestano nastojala da vanjskom ozbiljnošću sakrije tajne svoga nutarnjeg života, rekla joj je jednoga dana kći vojvode od Medinacellia, kad je naumila osnovati samostan da bi stekla zasluge:

— Htjela bih da to bude samostan obnovljenog Karmela. Pomišljala sam na Mariju od Isusa, ali ne bih htjela da tako velika svetica osnuje moj samostan . . .

Kakvog li poklona za Terezijinu poniznost! Naravno, ona nije bila tako velika svetica! Pokore što ih je Marija od Isusa nametala samostanu La Imagen izgledale su joj neprikladne za napredak duše, te je pristala da provede tri mjeseca u Alcala de Henares, kako bi ublažila te pretjeranosti.

»Treba mnogo zahtijevati kad je riječ o kreposti, ali ne i kad je riječ o pokori.«[1] To je bio njen savjet. I dodala je: »Možda je to dokaz da sam samo osrednja pokornica . . .« Međutim, to dokazuje jedino razvoj inteligencije, jer da bi se instikt oplemenio umjesto da ga se brutalno pokori, trebalo je mnogo pronicavosti kao i duševne jakosti. Nekada je Terezija od Isusa unosila strahoviti žar u tjelesna mučenja: zidovi njene ćelije bili su poprskani krvlju. Ali u svakom mahnitanju zloduh ima svoj račun, i ona je sad sklonija da protiv tijela upotrijebi volju podložnu Pravilima i zato je na ljestvici savršenosti poslušnost stavila iznad strogosti.

Njen visoki stupanj molitve, očitovanja božanske naklonosti ostale bi neka tajna da je nisu izdali zanosi u koje je padala dok je bila među ljudima, i da je strah da ne bude igračkom obmane ili đavolove prijevare nije prisilio da ispovjednicima ispriča svoja viđenja. Ali nastojala je da to razvikano mišljenje u sebi pobije najjednostavnijim, najbezbrižnijm držanjem.

Uživala je da prevari očekivanja onih koje je k njoj privlačila samo radoznalost. Za vrijeme svog boravka u Madridu kod Doñe Leonor de Mascarenhas, porijeklom Portugalke, bivše dvorske dame Isabele, i guvernante Filipa II, svi koji su na dvoru slovili kao pobožni požurili su da vide »sveticu iz Avile«. Očekivali su da će u najmanju ruku učiniti neko čudo, pasti u zanos ili se uzdići do stropa. No Terezija nije pokazala ništa osim ljupkog vladanja, poniznog i uglađenog, s natruhom naivnosti. Oni, koji su očekivali od nje neke uzvišene riječi, silno su se iznenadili kad su čuli kako uzvikuje: »Kakvih li lijepih ulica u Madridu!« i razgovarala je samo o kiši i lijepom vremenu.

Ali obitelj Descalzas Reales, kamo je Terezija bila otišla da posjeti kneginju Juanu, kraljevu sestru, bila je očarana njome:

»Slava Bogu! Pokazao nam je sveticu koju možemo svi nasljedovati. Govori kao i mi, spava i jede kao mi, a razgovor joj je bez prenemaganja . . .«[3]

Ako je Doña Luisa upala u zabludu te povjerovala da se ljubazno ponašanje ne može spojiti »s velikom sveticom«, Marija Salazar nije se dala prevariti.

Mala družbenica koja je nekada kriomice doturala Tereziji mistične pjesme, ima sada dvadeset godina. Još je uvijek bila dražesna, malko oštećena književnošću i latinskim, ali veoma darovita. U vrijeme kad je u Toledu raspravljala s Doñom Luisom o osnutku samostana u Malagonu, Majka je primila kao novakinju ovu djevojku, koja će kasnije postati Marija de San José, njena najdraža kći i jedna od najuzornijih starješica. »Privukla me svojim postupkom i blagošću, rekla je Marija. I kamen bi se ganuo nad njenim divnim životom i razgovorom.«[4]

Majka se energično oprla želji Doñe Luise de la Cerda: samostan ne bi imao mogućnosti za život u Malagonu. Tko bi kupovao ono što bi sestre izradile? Doña Luisa je ponudila rènte. Terezija odbije: karmelićanke moraju samo od svoga nebeskog Oca očekivati kruh svagdanji kao i duhovnu manu. Morao se umiješati o. Dominko Bañez. On prigovori Tereziji što tvrdoglavo odbija da podigne kuću u kojoj bi se valjano služilo Gospodinu, samo zato da ne mora prekršiti Pravilo o radu kojeg je sama postavila. Sveti Koncil dozvoljava joj da primi prihode pod uvjetom da redovnice nemaju ništa vlastito. Zar ta njena privrženost ideji siromaštva nije kao i svaka druga privrženost?

Morala je popustiti. Dakle od samog početka osnutaka često je bila prisiljena da prihvati zaštitnike, darovatelje i darovateljice. Borila se svim snagama da izbjegne tome te se radije hvatala u koštac s prevelikom zaposlenošću u svojim kućama nego s hirovima velikaša.

U zamjenu za prihode i kuće koje su davali, zaštitnici samostana svojatali su si pravo da u njih smještaju redovnice koje bi oni izabrali, a često su tražili i druge usluge. Kad su bile u pitanju razumne i iskrene osobe kao Doña Luisa de la Cerda ili sestra avilskog biskupa, Doña Marija, Terezija bi postizala uspjeh. Ali s knjeginjom od Ebolia darovateljicom Pastrane, stvar se pretvorila u dramu.

Terezija nije uzmicala pred velikanima ovoga svijeta. Briga kojom su je okruživale njene plemenite zaštitnice »ubijale«[5] su je. »Kad ne bi bilo s Bogom i radi Boga, svaki bi počinak bio umor.«[6] Zadržala je svoju iskrenost u govoru. Ni biskup don Alvaro de Mendoza nije ostao pošteđen kad se nije htio suglašavati u bučnoj svađi s rođakinjom Doñe Casalinde de Padilla koja je u dobi od dvanaest godina pobjegla od svog zaručnika i ušla u Karmel: »Čini mi se da Naša Gospa bolje brani svoje kćeri nego vaše gospodstvo svoje podanike.«[7]

Što se nje tiče, nitko na svijetu ne bi je mogao privoljeti da uzme redovnicu koja joj nije bila posve po volji. Time što je birala samo prvorazredne osobe pokazala je da je velika osnivateljica i organizatorica. »... Ako mi vaše gospodstvo hoće zapovijedati, onda ne trebamo više trošiti riječi, poslušat ću. Molim samo vaše gospodstvo da dobro promisli i da se više ne brine za svoju kuću. Tamo gdje živi mali broj redovnica, one moraju biti izabrane. Svagdje sam vidjela mnogo redovnica, ali nisam se usudila ni jednu uzeti — za Valladolid — jer hoću da budu savršene. Neću svojevoljno prihvatiti ni jednu od onih dviju o kojima mi govorite. Ne vidim u njima ni svetosti, ni hrabrosti, ni dovoljno darovitosti da bi kuća imala koristi od njih. A ako kuća mora biti radi njih na gubitku, zašto vaše gospodstvo hoće da ih uzmemo? Ako ih treba izvući iz neke nepovoljne prilike, ima dovoljno samostana ... Neka vaše gospodstvo za ljubav Božju razmisli o svemu ovome i neka ne zaboravi da zajednički probitak mora uvijek biti iznad probitaka pojedinaca. Ako vaše gospodstvo zapovijedi, njegova će zapovjed biti izvršena, ali tada će snositi svu odgovornost, ako posljedice ne budu ugodne. Neka, dakle, Gospodin učini onako kako će najbolje biti za Njegovu slavu i neka prosvijetli vaše gospodstvo.«[8]

Dakle, izričito odbijanje između dva naklona.

Darovateljica, koja je ovaj puta bila Doña Marija de Mendoza, nije dalje navaljivala. Jedna od njenih štićenica imala je samo jedno oko, a Majka je izjavila:

— Neću ćorave sestre![9]

Mnogi samostani nisu bili drugo nego utočišće bijednih djevojaka, koje je svijet odbacio, i to je bio jedan od uzroka njihovog razvodnjavanja. Majka je htjela da u obnovljenom Karmelu budu samo oni koji su došli iz ljubavi prema Bogu. U početku trinaest redovnica, a kasnije dvadeset i jedna. Tu nije bilo mjesta za osrednjost ni za kompromise. Ove Kristove zaručnice morale su posjedovati barem one oblike koje muževi traže od svojih zaručnica, i uz to još revnost. U ovome Majka neće nikada popustiti:

»Gospodin me u svojoj milosti obdario takvom samostalnošću i dao mi da tako prezirem ono što sam vidjela, te sam u svojim odnosima s ve-

likim gospođama, za koje bih morala smatrati čašću da im služim, zadržala toliku slobodu kao da sam im ravna.«[10]

Razgovarala je s njima s »naravnim dostojanstvom«[11] upravo kao da im je ravna.

Nikada neće ostati bez tog naravnog dostojanstva, ni onda kad bude razgovarala s kraljem.

Princeza Doña Juana preuzela je na sebe da prenese »mišljenje« što je Gospodin dao Tereziji za Filipa II, a koje je ovako završavalo »sjetite se, Sire, da je i Saul bio pomazan a ipak je bio odbačen!«[12]

»Blago duši koju Gospodin otvori za svoje istine. Divnog li stanja za kraljeve! Koliko bi bolje učinili da pokušaju to steći, umjesto da stiču veliku vlast. Kakva bi tada pravednost vladala u njihovom kraljevstvu. Kolika bi se zla izbjegla! Tamo se nitko ne bi bojao izgubiti život ili čast iz ljubavi prema Bogu ... Da bi ojačao vjeru u dušmana ili prosvijetlio heretike, takav bi kralj rado izgubio tisuću kraljevstva. Jer je mnogo korisnije steći jedno kraljevstvo, kojem neće biti kraja.«[13]

Kralj Don Felipe »s poštovanjem« je primio Karmelićankinu poruku, ali ovaj kralj bio je i previše sklon da izgubi »tisuću kraljevstava« da bi stekao ono jedno. Svetičine riječi bile su povod jednom brzojavu koji je kralj poslao svome poklisaru u Rim s nalogom da ga tajno preda papi: »... Radije bih izgubio sve svoje zemlje i tisuću puta svoj život, nego da trpim najmanji raskol u vjeri ili u službi Bogu. Nije mi namjera vladati nad odmetnicima. Pokušat ću umiriti vjerske nesuglasice u Nizozemskoj bez upotrebe oružja, ako to bude još moguće, jer dobro vidim da bi rat potpuno opustošio tu zemlju. Ali ako se stvari ne budu mogle urediti, odlučio sam prihvatiti se i oružja i sam prisustvovati borbama. Ništa me neće zadržati, ni uništenje onoga kraja niti uništenje drugih zemalja koje posjedujem.«[14]

Terezija slavi Boga ljubavlju, kralj misli da će ga proslaviti krvlju; Terezija moli i čini pokoru za spas otpadnika, kralj ih masakrira; Terezija hoće da kralj čini Španjolsku buktinjom vjere, a on ju je pretvorio u lomaču. Kralj i svetica upotrebljavaju iste riječi, ali one nemaju za njih isti smisao, jer ne žive u istom svijetu. Da je Majka mogla sagledati spletke svijeta, zadrhtala bi što savjetuje mogućnike, zadrhtala bi da je znala kako je slavi krvavi vojvoda od Albe i upitala bi se na kakve okrutnosti može nagnati čitanje knjige ljubavi, njen životopis koji je on htio upoznati.

Političko jedinstvo golemog kraljevstva koje je prijetilo da se raspe, bilo je suviše ovisno o vjerskom jedinstvu, a da se kod vjerske pouke ne bi primjenile vojničke metode. Svatko se može boriti svojim oružjem. Brkanje duhovnog i vremenitog na području vlasti uvijek je rađalo najgorim posljedicama! Filip II opet se prevario kad je na prijedlog da napusti Filipinska otočja, koja je uništio prinudnim naseljavanjem, odgovorio više kao redovnik nego kao kralj: »Da bih osvojio samo jednu dušu za Boga, žrtvovao bih i blago Španjolske ... Jer je Sveta Stolica predala meni i mojim potomcima apostolsku misiju da širimo Evanđelje dok ono bezgranično ne zavlada u svim krajevima ... bez ikakve nade u dobitak.«[15]

Filip II uništio je Španjolsku, no time nije pridonio da duh Evanđelja zavlada u svijetu, jer Krist nije uzalud zapovjedio Petru da stavi svoj mač

u korice. Soldateska neće nikada prikloniti srca da se otvore Kristovoj riječi, pa ni onda kada za njom idu braća propovjednici. Majka Terezija i njene kćeri uspješnije se bore u svojim samostanima.

Terezija od Isusa služi se gospodom i velikašima, ali nikada neće žrtvovati svoju nezavisnost niti svoj sud: »Rečeno je sve što je trebalo reći, a pogreške sam pokudila velikom srčanošću.«[16] Jedino ju je zadržavao strah da ne nanese bol; ali kada se radilo o napretku duša prelazila je i preko toga. Možemo biti sigurni da je od svih tih plemenitih poklonika, koji su časteći je zamišljali da joj smiju zapovjedati, njenom srcu bila najdraža Marija de Mendoza, a ipak je nju najoštrije prekoravala:

»Nadala sam se da vaše gospodstvo bolje vlada sobom, jer ima za to potrebnu snagu... Vaše će se gospodstvo okoristiti mojom blizinom kao što je meni od koristi prisustvo Oca vizitatora pohoditelja. Premda je prelat, ne taji mi istinu o meni, a to bih i ja htjela učiniti vašem gospodstvu, budući da sam odvažna i navikla da me podnose.... Ah, kad bi vaše gospodstvo imalo toliko otmjenosti u svojoj duši koliko u svom držanju, kako bi malo važnosti pridavalo onome, što naziva kušnjama.«[17]

Svoju strogost zaslađivala je laskanjem, jer ju je Bog naučio kako se malo treba obazirati na stvorenja makar su ne znam kako dobra i kako je katkada potrebno poslužiti se s malo lukavosti.[18] Velike dame i moćna gospoda daju obilnu milostinju njenim samostanima; ona im je zahvalna, ali im ne skriva »da darivanje reala novca ne znači ništa«: takav poklon stoji najmanje bola.[19]

Doña Marija de Mendoza i njen brat biskup od Avile daju joj reale ali i neprestane dokaze svog dubokog prijateljstva. Don Alvaro bio je toliko darežljiv prema obnovljenom Karmelu, da se Majka uplašila kako će radi njih upasti u dugove. Pisma u kojima ga obavještava o poslovima reda predstavljaju najdražesniju mješavinu poštovanja i bockanja, pobožnosti i profinjene uljudnosti:

»Vaše je gospodstvo okruženo svecima pa znade razlikovati one koji to nisu, zato me i zaboravlja. Ali uvjerena sam da će vaše gospodstvo uvidjeti na nebu koliko duguje jednoj grešnici...«[20]

Brat dobroga biskupa ponudio je Majci Osnivateljici lijepu kuću u Valladolidu da u njoj otvori samostan, ali doña Luisa de la Cerda toliko je navaljivala da najprije osnuje samostan u Malagonu, te je Terezija napokon pristala. Doña Luisa je dala potrebna sredstva i kuću dovoljno prostranu da redovnice žive u njoj dolično i udobno.

Majka se, dakle, uputila iz Toleda u Malagon putem koji je vodio kroz visoka sjenovita brda i spuštao se u dolinu sa žutom, riđom i crvenom zemljom, na kojoj su uspijevali vinogradi i masline. Putem prema jugu, gdje su sve rjeđe građene granitne kuće u Kastilji a sve je više kuća s bijelo i uzorno obojenim pročeljima, i s balkonima ukrašenim cvijećem.

U svojim čvrsto zatvorenim kolima Terezija od Isusa vodi sa sobom dvije kćeri iz Sv. Josipa i četiri iz Utjelovljenja.

Nakon nekoliko dana provedenih u dvorcu Doñe Luise — to je bilo nužno da bi Majka Osnivateljica sama mogla nadgledati posljednje pripreme — 11. travnja 1568. otvoren je samostan sv. Josipa u Malagonu.

Otvoren je ali nije ni malo bio po Terezijinoj volji: u njemu nema dovoljno šutnje i sabranosti, previše je blizu tržnica gdje prodavači dižu buku . . .

Taj je dan bio praznik za cijelo selo, tim više, što je karmelićanka, ražalošćena neznanjem seljaka, dala dovesti ženu dobru poučenu u metodama Družbe Isusove da ih nauči šivanju i drugim korisnim poslovima. »Pod tom izlikom trebalo ih je poučavati u vjeri i kako će valjano služiti Gospodinu; sve veoma korisne stvari.«[21] I u ovom slučaju Terezija od Isusa pridaje jednaku važnost radu kao i molitvi: u ono vrijeme to je značilo revoluciju.

Ali Don Bernandino de Mendoza umro je čim je darivanjem jednog samostana djelomično iskupio svoj lakomisleni život. Terezija se još zadržavala u Malagonu kad je Gospodin pozvao na red: zašto pušta da se jedna duša muči u čistilištu. Terezija od Isusa žurno otputuje premda još ništa nije bilo spremno za novi osnutak.

Unatoč žurbi morala je napraviti dugi put: bila je prisiljena nekoliko puta zaobilaziti. Otišla je u Toledo, prošla kroz Avilu, odakle je povela sa sobom Mariju de la Cruz, i Antoniju del Espiritu Santo — od udarne ekipe sv. Josipa — i Isabelu de la Cruz, buduću starješicu. Zatim se zaustavila u Medini, gdje je dobila još hitniji nalog Njegova Veličanstva: »Ona duša mnogo trpi . . .«[22] Napokon se početkom kolovoza našla u Valladolidu.

Kuća je bila lijepa, okružena vinogradima i divnim voćnjacima ali smještena izvan grada, na Rio Olmosu, na obali rijeke usred nezdravih močvara.

Je li mogla oklijevati? Nije imala vremena. Gospodin ju je gonio. Don Bernardino neće ući u raj prije nego bude odslužena prva misa. Groznica četvrtača nije važna. Dozvola Ordinarijata nije stizala, no Majka se nije na to obazirala, nego se žurila da se što prije odsluži prva misa, premda nije vjerovala da će ova duša u mukama ući u slavu prije službenog osnutka. No Gospodin se sigurno nije obazirao na upravne postupke: u vrijeme pričesti Terezija od Isusa ugleda iza Juliana de Avila koji je držao hostiju »viteza sjajna i radosna lica.«[23] On joj zahvali na trudu što ga je uložila za njegovo oslobođenje iz čistilišta i odleti u nebo. Majka Terezija u ekstazi bila je uznesena zajedno s njime.

Bilo bi divno zauvijek ostati tamo. Dolazeći k sebi nakon tih zanosa, koja je nastojala prikriti pred prisutnima, tražeći čašu vode ili neki lijek kao da to dolazi od bolesnog srca, premda blaženi izraz njenog lica nije mogao nikoga prevariti, ona se teškom mukom malo po malo prihvaćala svakodnevnog života. Jedino radi Boga obavljala je svoje teške dužnosti.

Kuća u Rio de Olmos bila je divna, ali su redovnice obolile od močvarne groznice. Trebalo je tražiti neko drugo mjesto. Sve je već uređeno? Ništa zato, počet će sve iznova.

Doña Marija de Mendoza pokloni im drugu kuću, u samom Valladolidu. Ponovno su napravile rešetke, ograde, kapelu, ćelije i ostale prostorije. Majka je pomno pazila da se u svakom novom samostanu poštuje savršena sabranost i dosljedno vršenje pravila.

Jednog dana zvono nije zazvonilo u određeno vrijeme i ona se zabrinula radi toga.

— Ako se to događa dok sam ja živa i u mojoj prisutnosti, što će biti kada ja umrem?[24]

Morala je željeti da živi kako bi njena obnova počivala na čvrstim temeljima.

IV

TOLIKO KRIŽEVA, TOLIKO MRTVAČKIH GLAVA...!

1568.

Dok je u Valladolidu pregovarala s doñom Marijom de Mendoza, dok ju je u Alba de Tormes vojvotkinja doña Marija Enriquez pozivala da uđe u svetište zemaljskog bogatstva, Terezija od Isusa s najvećom radošću misli na ime »Duruelo«, koje znači za nju osvježenje.

U Albi se Karmelićanka na čas uplašila kad je ušla u odaju, gdje je bilo nagomilano blago vojvoda od Albe. Sve je oko nje blistalo, rumenilo se i sjalo; sve je bila sama vatra, raskoš Istoka, bljesak. »Čemu toliko gomilanje predmeta«? Zatim je slavila Gospodina zbog raznolikosti »stvari« što ih stvara njegovo stvorenje. Vojvotkinja je pozivala Tereziju da se divi izrezbarenom zlatu, prozirnosti dijamanata, čistoći smaragda te je bila silno iznenađena kad joj je ova malo zatim rekla:

— Ovdje se može toliko toga vidjeti, da sam sve zaboravila. Ne sjećam se više tih dragulja i zlatnine, kao da ih nikad nisam ni vidjela, i ne bih znala reći kako izgledaju.[1]

Ali doklegod živi neće zaboraviti ono što je vidjela najbijednije na svijetu; malo seoce Duruelo, jedva dvadeset ognjišta, smješteno na dnu jedne kotline u staroj Kastilji, a u tom seocu jedna *casita,* kućica, tako niska da se čovjek morao prignuti da uđe u drvenu pregradu koja je služila kao kor i bila tako jadna da je podsjećala na Betlehemsku štalu. No ovdje je Gospodin obilno izlijevao svoj duh i svoju milost, a dva prva redovnika o. Ivan od Križa i o. Antun od Isusa živjeli su tu »u velikoj radosti.«[2]

U Duruelu je osnovan prvi samostan bosonogih karmelićana.

Neki vitez ponudio je Majci Tereziji jednu razvalinu u nekom zabačenom selu. Selo je bilo tako zabačeno, da su ona, Antonia del Espiritu Santo i Julian de Avila lutali cijeli dan drmusajući se na mulama na kolovoškom suncu, koje je nemilosrdno palilo i ljude i životinje. »Kada smo mislili da smo stigli, imali smo pred sobom još onoliki komad puta koliki smo prevalili... Nikada neću zaboraviti naš umor i pometenost...«[3]

Kada su napokom u sumrak stigli do jedne oaze zelenih hrastova, kuda je proticao izvor, nisu našli očekivani mir. Pjevanje, vika, zvuci tamburina i piskutavi glasovi frule dopirali su iz kuće gdje su pastiri, seljaci

i nadničari slavili žetvu. Kad se Majka pojavila na pragu pod crnom koprenom, uspravna u svojoj istrošenoj haljini, buka se utišala ali samo na čas. Praćena zaglušnom halabukom obišla je najnečistije i najnatrpanije mjesto koje je u životu vidjela; kasnije će vidjeti mnogo sličnih...

Ovaj kratki pogled bio joj je dovoljan. Kad se Majka na nešto odlučila, nikakvo razočaranje nije moglo ugasiti njeno oduševljenje. Odmah se probudio njen smisao za organizaciju:

»Kuća je imala prilično veliko predvorje, dvoranu podijeljenu drvenom pregradom i malu kuhinju. Kao stvorena za naš samostan. Računala sam da ću moći predvorje pretvoriti u kapelicu, kor bi bio iza pregrade, a spavaonica u drugom dijelu dvorane. Moja pratilja premda mnogo bolja od mene i veoma sklona pokori, nije mogla zamisliti da u ovakvim uvjetima namjeravam osnovati samostan. Rekla mi je:

— Budite uvjereni, Majko, da se i najrevnija duša neće moći priviknuti na ovo. Nemojte na to ni misliti.«[4]

Ali Osnivateljica u crkvi gdje je provela noć da bi izbjegla buku i prljavštinu, već gleda u duhu budući Karmel na mjestu gdje su seljaci pijani od vina i zemlje plesali sa svojim djevojkama.

Brzo u Medina del Campo! Brzo! Prior Antonio de Heredia pokazao je divnu ustrajnost u ovoj godini kušnje. Majka je povukla svoje predrasude, a Ivan od sv. Matije koji je mrtvljenjem krotio svoju nestrpljivost, neće morati više dugo čekati.

Čim je stigla, Terezija od Isusa pozove redovnika i pol. Nije im skrivala pravo stanje u kojem se kućica nalazila. Prior je prvi uskliknuo:

— Ne samo da bih tamo živio nego i u svinjcu, kad bi to bilo potrebno.[5]

»Bože moj! Kako zgrade i vanjska udobnost malo znače za naš nutarnji život! Molim vas za njegovu ljubav, drage sestre i oci, da nikada ne čeznete za prostranim i raskošnim kućama...«[6] »... Velike kuće slabo dolikuju malim siromasima... Sjetite se da se na Sudnji dan sve mora srušiti, a ne bi se pristojalo da kuća trinaest sirotica izazove pri tome veliku buku...«[7] Vidjela sam više duhovnosti i vanjske radosti kada je tijelo jedva imalo ono što mu je potrebno, nego kad je bilo udobnosti u velikoj kući. Mi stanujemo samo u jednoj ćeliji. Što vas briga je li ona prostrana i čvrsto građena! Nismo u njoj zato da gledamo zidove. Nećemo u njoj uvijek stanovati nego boraviti u njoj kratko, kao što će biti kratak naš život... Siromašan život po uzorku na našeg dobrog Isusa zahtjeva samo malen i sladak napor...«[8]

O. Ivan nije ništa rekao, ali je predložio da odmah krenu.

Istoga dana: Majka je podijelila svojim kćerima smeđu grubu čohu; one su iz nje skrojile i sašile odjeću bosonogih karmelićana.

Sutradan: Majka Osnivateljica iza rešetaka govornice, okružena karmelićankama u dugim bijelim plaštevima s upaljenim svijećama u ruci, koje pjevaju *Veni Creator Spiritus*, dala je vlastitom rukom habit Ivanu od sv. Matije. On se svečano odrekao ublaženog Pravila i obećao da će živjeti prema pravilu Naše Gospe od gore Karmela u poslušnosti, čistoći i siromaštvu.

Bosonog, vezan napokon svojim zavjetima, ali slobodan od privlačnosti svijeta i tvari krenuo je onaj, koji će se od sada zvati Ivan od Križa prema Casiti u Dureulu.

Prior Antonio de Heredia, koji je postao Antun od Isusa, uskoro će mu se pridružiti.

Dakle, o. Ivan od Križa bio je »prvi«. O. Antun nije bio time zadovoljan i Ivan mu ljubezno prepusti radost da se hvali kako je postao bosonog prije svih ostalih. Prepustio mu je i čast starješine u samostanu u Duruelu, opirući se blago izvrtanju prvotnih Pravila, čovjeka, koji je preko trideset godina živio prema ublaženom Pravilu. Zato je Majka Terezija toliko nastojala da dobije redovničke ustanove (konstitucije) za karmelićane, jer jedni bijahu ovakvog, drugi onakvog mišljenja«, a Osnivateljica je često »veoma umorna od njihovih nesuglasica.«[9]

Sve to nije smetalo Antunu od Isusa da se ruga o. Ivanu kako duguje svoj habit jednoj ženi. Onoj istoj koja je, nadzirući dovršavanje radova oko klauzure, poučavala mladog karmelićana o načinu života u tim samostanima i o ostalim stvarima, »o našim pokorama kao i o našem sestrinskom prijateljstvu i o odmorima koje provodimo zajedno.«[10] U ovim uputstvima kao i u onim što ih Terezija daje svojim kćerima ističe se riječ »umjerenost.«

Kasnije, kada taj Ivan od Križa bude daleko u Andaluziji i kada bude postao o. Ivan — jer su se bosonogi karmelićani samo u početku nazivali braćom — ona će se sjetiti s kakvom ju je žarkom pažnjom slušao: »Bio je tako savršen da sam ja više mogla naučiti od njega nego on od mene. Nisam ništa učinila, samo sam ga nastojala poučiti kao što poučavam ove sestre.«[11] Sjenka žaljenja počivala je na tim njenim uspomenama: voljela bi bila slušati onoga, koji se nazivao njenim učenikom, a koji je već tada bio prožet duhom koji će ga učiniti »ocem njene duše«; ali trebalo je žurno graditi.

Nekoliko mjeseci kasnije, putujući prema Toledu, Majka Osnivateljica skrenula je malo s puta i jednog jutra stigla u Duruelo. Ondje je nisu očekivali i ona zatekne poglavara o. Antuna od Isusa kako mete ispred samostana lica obasjanog radošću kao u onih koji su ostavili taštu slavu. On povede Tereziju od Isusa prema kapelici.

»Zadivio me duh koji je Bog ulio u to mjesto. Dvojica trgovaca, koji su putovali sa mnom, nisu mogli drugo nego plakati. Bilo je ondje toliko križeva, toliko mrtvačkih lubanja!«

»Nikada neću zaboraviti maloga drvenog križa iznad posude s blagoslovljenom vodom. Kristova slika od papira što je bila prilijepljena na tu posudu više je poticala na pobožnost nego što je bila spretno izrađena. Sa svake strane ove kapelice o. Antun i o. Ivan bijahu podigli dva mala pustinjačka skloništa u kojima su mogli samo sjediti ili ležati. Ova su pustinjačka skloništa napunili sijenom jer bijaše veoma hladno, a krov im se gotovo doticao glave. Dva prozorčića gledala su na oltar, za uzglavlje služio im je kamen, a i tamo su bili okruženi svojim križevima i mrtvačkim glavama.«

»Doznadoh da tamo ostaju umjesto da počivaju od Matutina sve do Prvog časa (Prima) utonuli u molitvu i zatim odlaze na Prvi čas s odjećom punom snijega, a da toga ni ne opažaju...«[12]

U ovoj »maloj Betlehemskoj štalici«[13] Majka je našla duh pustinjskih otaca, njihov strogi način života i njihovu ljubav.

Kuća, u kojoj je već vladala primjerna čistoća, okrečena vapnom, pometena i dotjerana prema ukusu Osnivateljice i njenoj sklonosti čistoći, već je postala predmet čašćenja dobrih ljudi iz okolice. Ovi redovnici koji su propovijedali Evanđelje dvije milje uokolo, uvijek bosonogi po mlakama vode kao i po snijegu, bili su tako obljubljeni da je »bilo divno gledati seljake kako im donose u svojim košarama kruh i sve što im je trebalo za hranu.«[14] A Majka, kao i Juan de Avila koji je imao sreću da provede ovdje nekoliko dana, mislila je da je u nebu.

Svaki od ove braće slavio je savršenost i pokornički život drugih. Svima je bilo poznato da o. Ivan s više zadovoljstva jede suhi kruh nego što bi jeo fazane. On je još dodavao strogost prvotnog Pravila. Jednog dana kad zbog bolesti nije mogao više izdržati i zamolio fray Antonia od Isusa da nešto ranije uzme doručak nego što je bio običaj, toliko ga je progonila savjest što je popustio zahtjevima prezrenog tijela, da mu nije bilo dovoljno što se pred svima optužio. U vrijeme večere ušao je u blagovaonicu golih ramena i s bičem u ruci, bacio se na koljena na razbijeno crepovlje što je bilo rasuto po tlu i bičevao se sve dok se od slabosti nije srušio na pod natopljen njegovom krvlju.

Antonio od Isusa poslao ga je u ćeliju da ondje moli Boga neka oprosti ljudima njihovu bijedu.

Ova priča i mnoge druge uplašile su Majku Tereziju: »Slaba i jadna, kakva sam bila, usrdno sam ih molila da ne vrše tako strogih pokora... Bojala sam se da se zloduh ne služi tim sredstvima, kako bi ih dokrajčio ranije nego se ispuni ono što sam očekivala od ovih otaca...«[15]

Nije ona prvi puta pripisivala zloduhu ovu težnju za pretjeranim pokorama: »On vidi štetu što mu takve duše mogu nanijeti za života, zato ih navodi na nerazumne pokore, da bi im uništio zdravlje...«[16] Ideja da treba živjeti za Boga, i to živjeti zdravo, polako je probijala put u njoj. Ali nisu slušali njena nastojanja, njeno ponavljanje riječi »umjereno«. Možda se ona vara. Uvijek je bila spremna povjerovati da ima krivo kad se njeno mišljenje nije poklapalo s mišljenjem »ozbiljnih i učenih ljudi«. Zar ona nije »tako bijedna, niska, tako slaba i jadna, tako ništavna[17], samo žena? Ono što je vidjela u Duruelu bilo je Biblijska vizija, a ono što je čula serafski govor. Otputovala je puna silne nutarnje radosti.[18]

Njena je mula sitnim kasom išla prema Toledu. Šutnja Majke Osnivateljice bila je duga nutarnja zahvala.

Trgovci, njeni pratioci, razgovarali su među sobom, ali nisu mogli ni o čemu drugom govoriti nego o ovoj pobudnoj posjeti:

— Ovo što sam vidio ne bih zamijenio za sve blago svijeta, rekao je onaj, koji je prije oklijevao krenuti tim putem radi loših cesta.

Drugi je izjavio da mu se tolika krepost siromaštva čini vrijednija od svega bogatstva.[19]

Ali ni jedan od njih nije promijenio život i odrekao se svojih dukata da bi postao bogatiji svetošću nego zemaljskim dobrima.

Terezija od Isusa slušala ih je samo jednim uhom i svladavala se da ne prasne u smijeh. Razmišljala je, kako na svijetu treba biti svetaca, ali i trgovaca, i kako je dovoljno već to da siti trgovac osjeti s vremena na vrijeme nostalgiju za odricanjem u svome obilju.

V

TRGOVCI IZ TOLEDA

1569.

Svaki trgovac koji je stekao svoje bogatstvo trgujući pošteno kordovskom kožom, mačevima ili tkaninama iz Toleda, očekivao je da će razumno uživati u svom bogatstvu što ga je stekao opreznošću i umješnošću, no isto se tako, prije nego će predati Bogu dušu i svoje račune, oslobađao svojih najtežih šipki zlata, da bi ušao u nebo lagan kao kakav siromašak.

Tako je odlučio i bogati i pobožni trgovac Martin Ramirez, avilski trgovac da poslije svoje smrti sagradi crkvu opskrbljenu crkvenim povlasticama. Time bi se osigurao da, bez velike štete po svoga nasljednika, u vječnosti bude dobro opskrbljen i cijenjen, kao što je i na zemlji bio napredan i poštovan.

Kada je Martina Ramireza »napala smrtna bolest«, o. Pablo Hernandez, Isusovac i veliki prijatelj Majke Terezije od Isusa dade mu na znanje da bi osnutak jednog samostana obnovljenog Karmela bio najsuvremeniji i najefikasniji način da privuče pažnju Suda pred kojim će se uskoro pojaviti. Trgovac umre prije nego je stigao poduzeti sve zakonske mjere, ali je obavezao svog brata Alonsa Alvareza »čestitog i bogobojaznog čovjeka«[1] da uglavi sve potrebno s Majkom Osnivateljicom.

Majka Terezija stigla je u Toledo 24. ožujka 1569. god. Sa sobom je dovela samo dvije »djevojčice« iz Avile, Isabel de San Pablo i Isabel de Santo Domingo koja će kasnije postati jedna od najodlučnijih starješica obnove. Julian de Avila kojeg je u Valladolidu napala groznica, morao se odreći radosti da poveća niz svojih putnih pripovijesti. Zamijenio ga je Gonzalo de Arranda koji je bio šutljiv čovjek i nije ništa pričao.

Doña Luisa de la Cerda dočekala je Majku sva razdragana i stavila joj na raspolaganje dvije sobe, otočić šutnje i sabranosti u njenoj kneževskoj kući. Terezija od Isusa imala je mnogo posla. Alonso Alvarez poslao joj je svoga zamjenika, Diega Ortiza nazvanog Bogoslov koji je bio izvanredno obdaren da zanovijeta i raspravlja o najtrnovitijim mjestima crkvene nauke. On je stavljao na kušnju Terezijinu neiscrpnu strpljivost, no kad bi ovaj dolazio sa svojim četirigodišnjim sinom nikada nije bježala od dosadnih rasprava. Ona je već naslućivala u tom dječaku budućeg vratara.

— Pozovite me uvijek kada dođe Martinico sa svojim ocem. Volim to dijete jer već sada posjeduje kreposti.[2]

Silno je voljela djecu, i premda je bila nepopustljiva kada se radilo o Pravilima, sama je kršila svoje redovničke ustanove (konstitucije) da bi primila u samostane i obukla djevojčice od devet, jedanaest i četrnaest godina. Neumorno je ponavljala njihove naivne riječi, pričala o njihovoj dražesti i pobožnosti. Martinico je bio Terezijina utjeha kad je Diego Ortiz opet izjavio da je propao njegov pokušaj da nađe mjesto za gradnju samostana.

Nikako nije stizalo ni odobrenje. Odobrenja su zadala mnogo glavobolje Majci Osnivateljici. Osim dozvole koju joj je dao generalni poglavar karmelskog reda trebalo joj je i dopuštenje grada i biskupije da ne spominjemo druge redove čiju je dobrohotnost trebala osvojiti. Jer iako joj augustinci, franjevci i drugi redovi nisu mogli zabraniti da osnuje neki samostan, mogli su joj svojim utjecajem prouzrokovati teškoće.

Zato je Terezija odlučila da od sada ulazi noću poput tata u svoje buduće samostane. Kada bi bila odslužena prva misa, susjedi kao i vlasti popustili bi, uz malo vike i prijetnje, pred gotovom činjenicom. U takvim pregovorima njena bi spretnost pobijedila i najtvrdokornija odbijanja. »Majka je izbjegavala laž a služila se svetom lukavošću. Nikada nisam vidio osobu koja bi tako vješto znala prikriti istinu ne lažući...«[3]

Situacija u Toledu postala je složena radi nadbiskupove odsutnosti. Biskup, Bartolomé Carranza, čekao je u podzemnoj tamnici Inkvizicije rješenje svoga procesa. Strogoj cenzuri činilo se da u njegovoj knjizi *Komentari katekizma* ima mnogo sumnjivih mjesta u kojima se vidi utjecaj luteranizma. On se, naime, zalagao da se Gospodinova riječ približi narodu. Bogoslov Melchior Cano mislio je da to »miriši na iluminizam«, jer je Carranza tvrdio da ima ljudi kojima je »razum tako zdrav a sud ispravan, koji su dobri i tako pobožni da bi im se moglo dati u ruke čitavo Sv. Pismo, kao što se daje bogoslovima koji znaju latinski. Time ne mislim reći da u Sv. Pismu nema mjesta učenjacima, nego da Duh Sveti ima svoje učenike kojima pomaže i prosvjetljuje ih.«[4]

Tom prilikom izdao je veliki inkvizitor Fernando Valdes svoj *index* kojim se zabranjuje prevođenje na kastiljanski jezik i čitanje većine mističnih djela. *Prosvjetljenja* duha trebala su ostati svojina svećenstva i povlaštenih osoba koje su imale učenog ispovjednika. Izgledalo je sasvim nedopustivo da se obični ljudi bave nutarnjom molitvom. To je bila predrasuda povlaštene kaste. Deset godina nakon ovih događaja Majka Terezija od Isusa imat će mnogo neprilika zbog ove predrasude.

Kako! čovjek koji nije ni sjajnog roda ni vitez htio bi biti pokroviteljem jednog samostana? To je isto tako nedopustivo kao što je nedopustivo da se žena jednog tesara uzdigne do nutarnje molitve.

U nadbiskupovoj odsutnosti bio je guverner nadbiskupske uprave Toleda, Don Gomez Tello Giron, sve i sva. Njega su obavijestili o nevjerojatnoj nakani pokojnog Martina Ramireza i njegovih nasljednika. S nepoćudnim zahtjevima brzo se svršavalo, a Majka je nailazila na zatvorena vrata. Čak se i Doña Luisa de la Cerda učinila nevidljiva i daleka.

A ipak je Don Rubeo naložio Majci Osnivateljici da ne odbije darovatelja. Čestiti čovjek ne može biti nedostojan nekog dobrog mjesta u nebu zato što je kupovao i prodavao stvari. Don Rubeo joj je pisao:

»... Škrtost, koja je izvor bezbrojnih zločina, proždire rad bližnjega, grabi sve za sebe, nezapažljivo je gramziva. Narodima koje proždire ovaj porok prijeti opasnost, a duše koje previše teže za zemaljskim dobrima, one koje rasiplju na užitke što nisu stekle radom, bacane su u utrobu zemlje gdje trpe zasluženu kaznu koju im je dosudio najpravedniji sudac.
Zato se ljudi koji žive u strahu Božjem plaše da ne upadnu u zamku bogatstva i najveći dio svojih dobara daruju Crkvi.
Ti se, časna Majko Terezijo, ne trebaš čuditi što je plemeniti caballero Martin Ramirez, u želji da se sjedini s Isusom Kristom i njegovom presvetom Majkom u raju, dao u tu svrhu dio svojih dobara...«[5]

Otac general ne oklijeva da nazove »plemenitim caballerom« trgovca, koji posjeduje jedino plemstvo koje nešto znači: velikodušno srce.

Majka Terezija previše cijeni rad da bi prezirala one koji su svoje bogatstvo »stekli radom«, ona stavlja zasluge iznad imena, »jer naslovi i počasti pred Bogom ne znače ništa.« Diego Ortiz koji se vrlo nelagodno osjećao u svojoj ulozi darovatelja, bio je tim nepopustljiviji što se više od jednog plemića trudilo da ga ponizi. Bilo je točaka u kojima Osnivateljica nije mogla popustiti, i tako su se bez njene krivnje prekinuli svi pregovori između nje i ovih trgovaca. A obećanih dvanaest tisuća dukata je odletjelo.

Našla se u Toledu bez darovatelja, bez branitelja, bez kuće i bez novaca. Mogućnici ovoga svijeta nisu je gledali lijepim okom, ali ona je odlučila da se ne smatra pobijeđenom. Rekla je dvjema Isabelama:

— Sada kada se srušio idol novca, uvjerena sam da je ovaj osnutak sigurniji nego ikada...

Još se jednom pokazalo da ljudska pomoć ne vrijedi ni koliko struk osušenog ružmarina. Njegovo Veličanstvo pokazat će još jednom svoju svemogućnost.

Majka Terezija dala se sama u potražnju za kućom. Nastojala se približiti guverneru pred kojim su je tako ocrnili da je ovaj uporno odbijao da je primi. Srećom su crkve u to vrijeme bile kao forum ili tržišta u kojima su se obavljali i drukčiji poslovi od ovoga. Terezija je vrebala na guvernera pred oltarom gdje je ovaj obično slušao misu i zamolila ga da dođe na razgovor u kapelicu kamo se sklonula od znatiželjnika. »Gospodin ju je nadahnuo velikom odlučnošću.«[6]

Premda je bio veoma ozbiljan čovjek, svjestan svog visokog dostojanstva, ona je u svoj razgovor unijela puno ljupkosti i blagosti govorila mu je »s velikom i svetom slobodom,«[7] da je on isprva iznenađen a zatim saslušao sve što mu je imala reći:

— Žalosno je da žene koje ne žele drugo nego živjeti u pokori, savršenosti i klauzuri ometaju u tome oni koji se uopće ne brinu za takav život nego ga provode u udobnosti...[8]

Dodala je, »još mnogo drugih stvari« i završila ovako:

— Ako ovaj osnutak propadne samo radi vašeg gospodstva, mislite li da ćete se moći opravdati kad se nađete pred Našim Gospodinom.[9]

Majka je ostala jednako blaga i umiljata i onda kada je crkvenom dostojanstveniku prijetila gromovima Vječnoga. Ona je tako duboko ganula Dona Gomeza Tello Girona da joj je ovaj nakon svršenog razgovora dao zatraženu dozvolu pod jednim uvjetom: samostan ne smije imati ni

prihoda, ni darovatelja ni pokrovitelja. Time je htio spriječiti Majci da uzvisi trgovce na čast pokrovitelja Karmela.

Ona ode očarana »uvjerena da ima sve premda nije imala ništa.«[11] Preostala su joj samo tri-četiri dukata. »Terezija od Isusa i tri dukata ne znače ništa, ali Terezija od Isusa, tri dukata i Bog, to je sve.«[12]

Požurila se da potroši svoje posljednje novčiće: kupila je dvije strunjače, pokrivač, a za buduću kapelicu dvije slike od kojih je jedna predstavljala Isusa kako pada pod križem, a na drugoj se vidio Gospodin kako razmišlja sjedeći na kamenu. To je najpotrebnije trima siromašnim koludricama: da imaju na čemu spavati i pred čime će se moliti.

Ali »kući ni traga«.[13] Terezija po svom običaju ore, sije, radi svim svojim silama i mogućnostima, pa i preko toga i nepokolebivo čeka ispunjenje obećanja: »Kucajte i otvorit će vam se«. Kucajte znači: radite.

Je li prepoznala izvršitelja toga obećanja u mladiću koji joj je jednog dana pristupio u crkvi? Po svom odijelu i izgledu više je naličio *picaru* nego poštenom čovjeku. Kad su dvije Isabele vidjele kako im se približuje, okružile su svoju starješicu u želji da je zaštite. Ove crkve u Toledu vrvile su od neobičnih vjernika, a Tereziju je već bila istukla neka žena optužujući da joj je ukrala jednu cokulu. Trebalo se dobro čuvati među tim lopovima, koji su tražili naivnu žrtvu, i džeparošima koji su se zadovoljavali time da izvuku novčarku. Ali čega se imala bojati sirotica koja ništa ne posjeduje i koja zahvaljuje Gospodinu kada dobije po glavi? Ona se često smijala priči s cokulom.

Kukavno odjeveni mladić uglađeno je pozdravi i reče da se zove Andrada te da ga šalje Fray Martin de la Cruz, franjevac i prijatelj Majke Osnivateljice.

— Fray Martin mi je rekao: »potraži Majku Tereziju od Isusa, stavi joj se na službu i pomozi joj u svemu što možeš, pa i više nego što možeš.[14]

Bez sredstava i bijedan nije mogao dati nego ono što je imao, samoga sebe, svoju poslušnost i svoje poznavanje najskrovitijih zakutaka u Toledu, svoje brze noge da njima trči po gradu. I napokon: svoju živahnu riječitost kojom se raspitivao za svakog pridošlicu.

Majka ga je slušala s dobroćudnim smiješkom i zamolila svoje kćeri da dobro utuve u glavu labirint uličica u kojima će moći pronaći onoga koji se nazvao »njenim slugom«.

Njegov pristojan razgovor i lice veoma se svidješe Majci. Ona je silno voljela male ljude i zato nije zaboravila Andradinu ponudu. Ali kada ga je htjela pozvati i zamoliti ga da joj nađe kuću, Isabel de Santo Domingo i Isabel de San Pablo najprije prsnuše u smijeh a onda je zgranuto pogledaše:

— Majko! Zar da taj čovjek dođe ovamo? Što će reći vratar? Što će reći Doña Luisa? Što će njene družbenice i sluge? Ne pristoji se da bosonoge razgovaraju s čudnim svatom kao što je ovaj vaš pomoćnik! Kako bi taj odrpanac mogao naći kuću, kad su je uzalud tražili bogati trgovci, kanonik katedrale, sin guvernera Kastilje i toliki drugi uglednici?

— Umuknite, reče Terezija od Isusa. Tko bi mogao nešto zlo pomisliti o jadnim lutalicama kao što smo mi? Fray Martin je svet čovjek ako mi je poslao Andradu, znači da je imao zato valjane razloge. Razgovarat ću s njime.[15]

Nitko se nije osudio protusloviti kada je Majka rekla: umuknite. Andrada je došao i odgovorio na Terezijino pitanje:

— Kuću? Ništa lakše od toga. Ja ću vam je naći. Isabel de San Pablo značajno je namrštila čelo dajući Majci znak da jadnom čovjeku nisu svi kotači na mjestu. Ali nekoliko dana kasnije, dok su karmelićanke prisustvovale misi u Crkvi Družbe Isusove, on im priđe:

— Našao sam kuću.

Donio im je ključeve. One se požuriše da je razgledaju. Kuća je bila upravo onakva kakvu su trebale.

Majka nije bila nikada tako umiljata, kao onda kada je imala razloga da triumfira:

— Njegovo nam Veličanstvo pokazuje da se ne smijemo uznositi svojim poznanstvima sa svjetskim velikašima nego samo sa siromasima kao što su bili apostoli...[16]

Ali smijala se ispod svoga ogrtača, kad su je njene kćeri molile neka ne pokaže pred Andradom da se njihovo pokućstvo sastoji od dvije slike, dviju strunjača i jednog jedinog pokrivača. Plašile su se, naime, da lukavi mladić ne izgubi gorljivost za one koje su bile siromašnije od njega.

Mala se četa okupila čim se spustila noć. U njoj su se nalazile dvije Isabele, Andrada i jedan obuveni karmelićanin koji je nosio misnu odjeću i crkveno posuđe što su im ga posudili redovnici Ublažena Pravila. Terezija od Isusa imala je samo stotinu reala koje je posudila od žene nadglednika služinčadi kod Doñe Luise de la Cerda.[17]

Noć je prošla u metenju, čišćenju, namještanju i pokušajima da se bijedno mjesto kako tako ukrasi. Nije bilo mjesta za kapelicu pa su podigli oltar u dvorani u koju su vjernici mogli ući samo kroz susjednu kuću koja je također bila dio budućeg samostana. Ali od straha pred brbljanjem nisu obavijestile dvije žene koje su u njoj stanovale. Odjednom su ih probudili snažni udarci o zid: Andrada i karmelićanin probili su zid njihove sobe. Ove su pomislile da se nalaze u paklu, kada su ih odjednom ugledale i stale su žestoko grditi. Majka ih umiri vješto odmjeravajući sladke riječi i dukate.

U zoru je sve bilo spremno. Doña Luisa de la Cerda i njena svita zauzele su mjesto u kapelici, kada je zvonce objavilo ovu prvu misu. Nisu imali zvona. Ali neko dijete, koje je prolazeći ulicom ugledalo osvijetljeni oltar, palme i cvijeće uskliknulo je:

— Hvala Bogu! Kako je sve to lijepo!

— Samo radi ovog usklika pohvale iz ustiju ovog anđelka isplatile bi se sve muke što mi ih je zadao ovaj osnutak, rekla je Majka svojim pratilicama. Bog je htio da sporazum s Alonsom Alvarezom ne uspije zato da bi ovaj osnutak bio plod rada i siromaštva.[18] Siromašni Andrada pronašao je kuću, siromašna žena sluge iz velikaške kuće posudila je nužni novac, i napokon blagoslov siromašnog djeteta nad ovim siromasima.

Majka se sjetila na štalu u Duruelu, na o. Ivana od Križa, na o. Antuna od Isusa i zahvaljivala je Bogu.

Tri karmelićanke ostadoše napokon same u samostanu slavnog sv. Josipa grada Toleda, zatvorene u čvrstoj obaveznoj klauzuri. Objed toga svečanog dana sastojao se od nekoliko sardina koje na svoju žalost ipak nisu mogle ispržiti jer nisu imale drva. No tada nađoše u kapelici jedan naramak kojeg je poslala Providnost. Spremile su jelo u posuđenoj tavi, a papir pričvršćen kamenom da ga ne bi odnio vjetar, služio im je umjesto soljenke.

Majka je ispunjena radošću. Nije li sve do sada ljubila siromaštvo posjedujući ipak ono najnužnije? Toledo joj je pokazao istinsko siromaštvo, »grb svoje zastave.«[19]

Jedne noći, — svibanjske su noći još svježe na tim visinama — bilo joj je hladno i zamolila je svoje kćeri da je pokriju. One se glasno nasmijaše:

— Majko, vi već imate na sebi sve pokrivače što su u kući, naime naše ogrtače.[20]

Majka se raznježi i stade se zajedno s njima smijati.

Ah, Terezija od Isusa htjela se družiti s trgovcima! »Toliko siromaštvo, dok gospođi koja me ljubila kod kuće, može izgledati nevjerojatno. Ne znam drugog razloga tome nego da nam je Bog bez sumnje htio pokazati korisne učinke ove kreposti. Nisam ništa tražila od Doñe Luise de la Cerda jer ne volim dosađivati ljudima, a ona, srećom, nije opazila našeg siromaštva. Dugujem joj mnogo više nego da nam je dala ne znam što . . .«[21]

Naša je nutarnja radost bila tolika da često pomišljam što je sve Gospodin uključio u tu krepost. Radi svoga siromaštva neprestano bijasmo uronjene u slatku kontemplaciju. To je potrajalo kratko vrijeme jer se ubrzo pobrinuše da nas opskrbe onim što je potrebno. To me ražalostilo kao da su mi odnijeli mnoštvo zlata i dragulja. Vidjela sam da su moje kćeri žalosne i upitah ih za razloge:

— Majko, što da radimo sada kada više nismo siromašne?

»Od tada je rasla u meni želja za siromaštvom, te dobiv vlast da malo držim do zemaljskih dobara. Kada njih nema, duhovna dobra rastu, i donose drukčiju sitost i mir.«[22]

U međuvremenu iskrsle su teškoće s vlasnikom kuće koji nije htio da se ona pretvori u samostan. Moćna i smutljiva žena nekog »majorata« uzbunila je crkveni savjet. Guverner Tello Giron bio je odsutan i nije mogao potvrditi svoju usmenu dozvolu. Cijeli se Toledo zgražao »nad drskošću jedne ženice«[23] koja je osnovala samostan protiv volje gradskih uglednika. Prijetili su joj izopćenjem ako i dalje bude služila u njemu misu.

Kakav joj je divan žar prostrujao tijelom, kad ju je ta loša vijest pogodila poput mača! Krv joj je brže kolala, bolesti su nestale kao da su odnešene rukom. Razljućeni Toledo zatekao je ženu koju ništa nije moglo pokolebati u njenoj smirenosti. Na prijetnje je blago odgovarala da će poslušati premda nije to dužna. Ali i onda, dok se borila, ili prema potrebi suprotstavljala pasivni otpor, dok joj je bilo hladno ili je gladovala, neprestano se žurila da pripremi sve za dolazak svojih kćeri koje su trebale upotpuniti zajednicu. Ako nije raspravljala u govornici, radila je rukama,

te nije nalazila vremena ni za molitvu i kontemplaciju. Molitva to je služenje drugima.

Uoči Duhova vratio se crkveni upravitelj Tello Giron i savjet se umirio. Radovi su završeni, kućevlasnik je umiren, redovnice su stigle. Terezija je zauzela mjesto u blagovaonici »toliko radosna na pomisao da će se napokon smiriti u Gospodinu te od prevelike sreće nije mogla jesti.«[24]

I upravo tada stiže poziv: Ana de Mendoza y la Cerda zvala ju je da hitno dođe.

VI

ANA DE MENDOZA, PRINCEZA OD EBOLIJA

1569.

Hirevi Doñe Ane de Mendoza y la Cerda, princeze od Ebolija, bili su zapovijed. Upoznala je Tereziju u Toledu, kod svoje tetke Doñe Luise de la Cerda, i sad je radi hira htjela da u svom vojvodstvu u Pastrani ima smjesta samostan osnovan njenom rukom, isto onako kao što je zahtijevala da preko noći dobije steznik od švelje koja je bila u modi.

Pred vratima je stajala kočija, koja se nije smjela vratiti bez Majke Osnivateljice.

Majka je ponudila princezine ljude jelom i izlazeći iz blagovaonice pohitala je u kapelicu. Tu je pala na koljena:

»O, radosti moja, Gospodine svega stvorenoga. Bože moj! Do kada ću morati čekati na tvoju prisutnost? Kakvo olakšanje daješ onoj koja ne može otpočinuti nego u tebi? O, dugi živote! O, mučni živote! O, živote bez života! O, puka samoćo kojoj nema lijeka! Pa kada, Gospodine, kada? Što da činim, Dobro moje? Da zaželim možda da ne čeznem za tobom? O, Bože moj i Stvoritelju moj! Ti ranjavaš a ne liječiš ranu!«[1]

Nije mogla više izdržati. Jer što traži kći Naše Gospe od Karmela? Ništa nego da živi u klauzuri svoga Gospodina. Svaki dan su bile sve brojnije one koje su uživale u tišini i Božjem miru u Avili, Medini del Campo, Valladolidu, Toledu, kao i braća u Duruelu. Ali ona? Tek što bi se ponadala da će otpočinuti već je morala dalje.

Ipak ništa nije moglo umanjiti radost njenu, radost njih sviju kada bi se kod svakoga novog osnutka našle napokon odijeljene od svijeta debelim zidovima, brojnim rešetkama, bravama, zatvorima, konstitucijama i zabranama. Ovdje ih nije mogla dostići nikakva buka, nikakvo ljudsko biće, ovdje su, »držeći svijet pod svojim nogama«, bile slobodne, kraljice i gospodarice kraljevstva duha. Kako bi mogle disati na nekom drugom mjestu? »Riba izvučena na suho ne može disati, tako i duše stvorene za Zaručnikove vode tekućice umiru uhvaćene u mreže svijeta, ako se ne vrate u živu vodu . . .«[2]

Možda nije vrijedna da uživa u samoći, koja joj je draža od svega? Jer čim bi se približila rubu svoje oaze, već je morala iznova okrenuti onome čega se »gnušala«[3], metežu ljudi, poslova i novca. Poslovi oko osnutka ne bi joj bili teški, kad ne bi bilo svih tih muškaraca i žena koje treba vidjeti, upoznati, moliti ili odbijati, privući ih ili pobijediti, nadmudriti ili pokoriti. Morala je nastojati da se bavi neizmjerno sićušnim dok joj je duša bila navikla na neizmjerno veliko.

»Jao meni, jao meni, Gospodine! Predugo je ovo progonstvo u kojem mi je kazna silna čežnja za mojim Bogom. O, slatki pokoju duša, koje ljube Boga! Jao boli! Jao meni rastuženoj, Gospodine!«[4]

Ona zaklinje toga Gospodina i Savjetnika da joj kazuje u pero pismo kojim će odbiti princezu da je pri tom ne uvrijedi. Radi probitaka ovoga Reda nije smjela ozlovoljiti Doñu Anu, ni njenog muža princa Ruya Gomeza, koji je iza kralja bio najmoćniji čovjek u kraljevstvu.

Portugalac Ruy Gomez de Silva, prijatelj iz djetinjstva Filipa II ostao je dugi niz godina njegov intimni savjetnik. Kralj, u želji da ga odlikuje, nije mu napravio veliku uslugu kad mu je dao za ženu Anu de Mendoza y la Cerda, vlasnicu jednog od najsjajnijih imena i najvećeg bogatstva u cijeloj Španjolskoj. Ona je bila praunuka Dona Pedra Gonzalesa, kardinala i nadbiskupa Toleda, koji je bio sin uzvišenog markiza de Santillana, glasovitog ratnika i najboljeg pjesnika XV stoljeća.

Vladarska moć Pedra Gonzalesa de Mendoza bila je tolika da su ga nazivali »trećim kraljem Španjolske« dok su drugo dvoje bili Ferdinand i Isabela Katolička. Posjedovao je takvu neiscrpnu vitalnost da je nakon svojih ratničkih, političkih i društvenih podviga, koji su odjeknuli cijelim kraljevstvom, imao snage da ostavi iza sebe nekoliko vanbračne djece.[5]

Princeza od Ebolija naslijedila je nemirnu krv svoga velikog pretka. Bila je slavna radi svoje ljepote, premda je imala samo jedno oko. Laskavci su za njega govorili da »ima samo jedno sunce« i ono je bilo dovoljno da obasjava svijet i španjolski dvor. Bila je ne manje poznata po svojoj oholoj naravi lišena svih obzira. Tada je imala trideset godina, a kraljev sud o njoj glasio je: »Ona hoće sve što joj padne na pamet, služi se svim sredstvima da dođe do cilja; njene srdžbe i ispadi nemaju premca kod žena njenog položaja«. Dvor je strahovao od njenoga otrovnog jezika, a njen muž odlučio je jednom za svagda da joj ne protivurječi. Zamjeriti se Doñi Ani značilo je zamjeriti se Ruy Gomezu, a zamjeriti se Ruyu Gomezu značilo je zamjeriti se Filipu II.

Gospodin nije htio diktirati pismo Majci Tereziji, nego joj je zapovjedio da ode u Pastranu, jer je ovaj put važniji nego misli. Dodao je, da će unatoč svega i tamo presaditi Pravilo i Ustanove.

Terezijina radost što može slušati tako je velika da je smjesta presjekla svako žaljenje. Kada su je božanski planovi bacali u svijet, ona nije ostavljala Boga, nego ga je svuda nosila sa sobom.

Na prolazu morala se zaustaviti na dvoru: bila joj je potrebna kraljeva pomoć, naročito radi osnivanja samostana za redovnike. Sada se Majka Terezija od Isusa mogla vidjeti na ulicama Madrida, kako obilazi prinčeve i gospodu tražeći od njih pomoć.

Uživala je već tolik ugled da se sama velika Doña Leonora de Mascarenhas brinula da joj nađe buduće bosonoge karmelićane. U pripravi je već imala Mariana de Azara i Giovania Narduccia.

Ako je mali brat Giovanni, zamijenivši radionicu slikara Sancheza Coella pustinjom, pokazivao »veliku jednostavnost u zemaljskim stvarima,«[6] Mariano de Azara prezirao je taj svijet s visine svoga porijekla i svoje izuzetne inteligencije. Porijeklom Napuljac, vitez reda sv. Ivana Jeruzalemskog i bivši intendant kraljičine palače u Poljskoj, on je bio jedan od najvećih geometara i matematičara, jedan od najvećih inžinjera svog vremena.

Mariano i Giovani živjeli su kao pustinjaci u pustinji Tardon, no Filip II veoma je često izvlačio iz te pustinje inženjera Azara. Nakon pobjede kod Saint Quentina koju je jednim dijelom dugovao njegovim inženjerskim radovima, kralj mu je naložio da učini plodnom rijeku Tajo i Guadalquivir. Kad bi završio posao vraćao se u svoju samoću.

U ono vrijeme spremao se da otputuje u Rim. Na Tridentskom koncilu bilo je odlučeno da se pustinjaci moraju uključiti u obične redovnike, a Mariano je htio zamoliti Papu za dopuštenje da zajedno sa svojim drugom ostane u pustinji.

Kad je Majka Terezija saznala da se ne zadovoljavaju samo šutnjom i samoćom nego da primjenjuju i pokoru, post i mrtvenje, da ne prose nego žive od rada svojih ruku, silno se obradovala. Nije li to osnova Pravila prvobitnog Karmela.

Pokazala je Marianu de Azara Pravilo i Ustanove (konstitucije) koje joj je Gospodin zapovjedio da ponese. Nije potrebno da bude neka iznimka, jer to ne odgovara duhu savršene poslušnosti. Kao bosonogi karmeličanin moći će živjeti daleko od svijeta »koji je izgubljen radi svoje pohlepe.«[7]

Nepovjerljiv prema društvu muškaraca, Mariano de Azara još je više izbjegavao društvo žena. Zar da on svoju pustinjačku odjeću zamijeni karmelskim habitom na prvi poziv ovog stvorenja što pripada prevrtljivom spolu? Zatražio je jednu noć da razmisli, no Bog ga je trgnuo iz sna i on je već prije zore bio potpuno spreman »silno začuđen što je tako brzo promijenio mišljenje, naročito zato što je to učinio pod utjecajem jedne žene.«[8] Božanski nalog bio je izvanredno jasan: zar nije dobio od kneza Ruya Gomeza vrlo dobro pustinjačko sklonište u samoj Pastrani? Zar poziv Terezije od Isusa upravo u tom času ne znači da je ovom pustinjačkom skloništu određeno da postane drugi samostan bosonogih karmelićana?

Napuštajući Madrid Majka Osnivateljica povela je sa sobom još dva redovnika i »Libanonsku ružu«, Beatris Brancez, prijateljicu Doñe Leonore de Mascarenhas, koja će u Pastrani obući karmelsko odijelo i dobiti ime Beatriz del Sacramento.

U Pastrani:

Teškoće oko dozvole kao i uvijek, ali knez i kneginja su je toplo dočekali.

Čekanja kao i uvijek: princeza je srušila cijelu kuću — osim zidova — i sad se oduševljeno dala na posao da je iznova digne. Majka Terezija

i njene kćeri bile su smještene u palači, a sobe su im bile zaštićene od svjetske buke i brbljanja družbenica teškim tapetama kraljevske ljepote.

Poslovi kao i uvijek, ali prepirke kao nikada. Princeza se grčevito držala svojih prava i ceremonijala. Ta potreba da prikriva svoje misli, da ih kadkada objašnjava preko posrednika, osvjedočilo je Tereziju da ju je Kralj kraljeva naučio na veću jednostavnost. »Njime mogu razgovarati kao s prijateljem; premda je Gospodin, nije kao ovi ovdje kojima je sve gospodstvo u lažnoj vlasti...«[9] Ana de Mendoza nametala joj je neku sestru Augustinku, a Majka nije htjela redovnice koje su se oblikovale prema nekom drugom pravilu; jedan dan je cjepidlačila s prihodom kojeg je jučer obećala, drugi dan se prepirala o roku isplaćivanja, nalazila tisuće stvari za raspravu koje je obavezno pretvarala u svađu. To bi sve značilo osnovati samostan na vulkanu da nije bilo kneza koji je posredovao divnom blagošću koju je stekao u braku, i tako prinudio oholu kneginju da se pokori svetosti.

Budući da je kod osnivanja samostana za braću imao više slobode, bio je silno velikodušan te je uz pomoć Mariana Azara i četiri stotine dukata doveo vodu na vrh brda gdje su se smjestila pustinjačka skloništa. Tako su stvorili divne voćnjake i povrtnjake gdje su se okupljale ptice pjevice. Okoristivši se ovom lijepom revnošću karmelićani su si dozvolili raskoš da naprave ćelije koje su više bile nalik grobnicama nego stanovima za žive. Sve je ovdje bilo tako tvrdo, strogo, ukrašeno kao i u Duruelu križevima i mrtvačkim lubanjama »da se ovdje budila i najpospanija pobožnost i raznježavala se i najtvrđa srca.«[10]

Knez je kriomice plaćao troškove za sve te radove »da selo ne bi prestalo davati redovnicima milostinju«, a i zato da se Doña Ana ne bi naljutila zbog njegove velikodušnosti.

Princezine redovnice šivale su haljine koje će obući prinčevi redovnici, Mariano de Azara postao je Fray Ambrosio Mariano de San Benito, a Giovani Narducci — Fray Juan de la Miseria. Ni jedan ni drugi nisu se htjeli zarediti za svećenike kako bi mogli raditi najteže poslove.

Otac Antun od Isusa ustanovio je u Pastrani vječno klanjanje: dvojica braće molila su danju i noću pred Presvetim Sakramentom. »Tako je dobro zasadio ovu anđeosku vježbu da se i danas istom revnošću obavlja kao i u početku... A svi su ti redovnici živjeli u obilju nebeske utjehe...«[11]

Ženski samostan osnovan je 28. lipnja 1568. Princeza je opskrbila kapelicu misnim odijelom ukrašenim srebrom i zlatom i poklonila veliki broj relikvija.

Usred vesele zvonjave zvona, u svečanoj procesiji, okružene oduševljenim povicima, pjevanjem i plesanjem i uz zvukove litanija što ih je molio narod, Terezija od Isusa, starješica Isabela de Santo Domingo i supriora Isabela de San Pablo — uvijek dvije Isabele — praćene sestrama u bijelim plaštevima i crnoj kopreni, ušle su u svoj samostan.

Skupio se ogroman broj redovništva, gospode i dama, seljaka i seljakinja. Princ je dočekivao goste, a princeza je sva blistala, nalik više nego ikada »skupocjenom dragulju, okovanom u prirodnu prevlaku (emajl) što

ga daje bogatstvo«, kako je to u svom madrigalu rekao Antonio Merez, kraljev tajnik i njen obožavatelj.

Ceremonija je bila sjajna koliko i pobudna. Dvor i grad su govorili o otvorenju samostana kojeg je sagradila, novčano opskrbila i ukrasila Ana de Mendoza y la Cerda, princeza od Ebolija, koja više nije trebala zavidati svojim rođakinjama Doñi Mariji de Mendoza i Doñi Luisi de la Cerda, jer je sada i ona imala svoj Karmel.

Majka Terezija od Isusa bila je umorna od dvora i dvorjanika da nije htjela osnovati samostan u Madridu. Žureći se da se ponovno nađe među siromasima i trgovcima brzo je otputovala u Toledo.

Princeza joj je sve do kraja bacala klipove pod noge. Zahtjevala je da putuje kočijom, a jedan svećenik, videći karmelićanku kako pred samostanom silazi iz raskošne kočije, pozvao ju je u govornicu i napao:

— Dakle, vi, svetica, varate ljude i vozite se u kočiji?

Taj svećenik je bio lud i izrekao je sve što mu je palo na pamet.

Majka, misleći da je normalan, ponizno ga je slušala ne pokušavajući se opravdati:

— Vi ste jedini koji se usuđuje upozoriti me na moje pogreške...[12]

Od toga dana putovala je jedino u najobičnijim i najneudobnijim kolima.

VII

MAJKA TEREZIJA I NJENE KĆERI

1571.

Majka Osnivateljica nije se dugo odmarala u Toledu. Odgovarajući mnogo spremnije na poziv rektora Družbe Isusove u Salamanci nego na zapovijed princeze od Ebolija, otišla je da osnuje samostan u tom velikom sveučilišnom gradu.

Iz Malagona je uzela tamošnju starješicu Mariju del Sacramento i povela samo nju. Iskustvo joj je pokazalo da će dvije žene očvrsle u kušnjama lakše svladati teškoće ako ne budu morale podržavati hrabrost mladih bojažljivih sestara. Ali onda kada je Terezija od Isusa putovala bez velike pratnje, na putu su joj se pridružili svećenici i građani-cabalerosi ili trgovci — kojima je bila čast da je mogu pratiti. Bila je to šarolika pratnja oko njenih čvrsto zatvorenih kola: hidalgosi u svojim kaputima i plaštevima od baršuna živih boja, isto tako iskićeni putnici, koji su se obogatili trgujući, usklađivali su čvrsti kas dvoje kljusadi koraku mula na kojima su jahale sluge Božji, svećenici pokriveni *tejama*, s golemim šeširima i ogromnim naočalama na nosu koje su ih štitile od sunca i prašine. A što se tiče redovnika oni su s pomoću Božjom prošli kilometre i kilometre hodajući pješice ili jašući na magarcima.

Tako su izgledali vitezovi koji su služili ovoj »gospođi lutalici,«[1] koja ih je sve zabavljala svojim razgovorom i bila mnogo ljubaznija prema malim ljudima, *mozosima* i *arrierosima* nego prema prelatima i svjetovnoj gospodi. »Usta joj bijahu puna veselja«[2], a u svoje razgovore o veselim predmetima uplitala je nebeske slike.

Među ovim putnicima uspostavljala se topla familijarnost, a Majka je bila toliko zahvalna onima koji su joj činili usluge, da su joj svi još radosnije služili. Pa ipak, premda je ova neobična četa »pobudno« utjecala na neke ljude, najveći broj kršćana naročito pobožnjaka hladno je promatrao i odbojno prigovarao ovoj karmelićanki koja je svojim prolaskom suviše često unosila uzbunu u gradove i sela Stare Kastilje, koja je na njihova vrata dovlačila klevetnike i svakodnevno pružala besposlenim jezicima povod za prepričavanje.

No služenje Bogu je preče nego strah od zlih jezika:

— Neka ljudi malo više proslave Boga i bolje Ga shvate, pa neka cijeli svijet kasnije viče na me![3]

Terezija od Isusa bez oklijevanja čini duge zaobilaske da bi posjetila karmelske samostane koji su se nalazili bliže ili dalje na putu kojim je prolazila. I tamo su je pratili hidalgosi, trgovci, svećenici, redovnici i služinčad. Isto su je tako pratili i brbljavci.

Na svom putu u Salamanku prošla je kroz Avilu. Svaki puta bi se raznježila kad bi se našla u samostanu sv. Josipa, svome prvom golubinjaku:

— Vraćam se svojoj majci ...[4]

Ovaj puta joj je starješica, Marija de San Jeronimo, nekadašnja nestašna Marija Davila, predstavila dvije novakinje.

Prva, Ana Garcia, bila je seljačko dijete. Kao dijete ona je živjela u takvoj intimnosti s Isusom, da mu se ispričavala kad je odlazila na svoje djetinje igre: »Idem se igrati, ali odmah ću se vratiti ...« Kad je bila mlada djevojka namjerno je uplašila svoga prvog prosca pojavljujući se pred njim sa sudoperom na glavi umjesto kape. Kad je imala dvadeset godina jedno viđenje dovelo ju je u Karmel. Vidjela je u snu mali samostan izvanredno siromašan no u čijoj je tišini Božja ljubav. Zatražila je da pije, a dvije redovnice odjevene u grubu smeđu čohu pružile su joj hrapavi vrč. Nikada nije pila bistriju vodu koja bi joj tako utažila žeđ. Svećenik iz njenog sela prepoznao je u tom opisu samostan sv. Josipa u Avili, te je sa starješicom razgovarao o Ani. Odlučeno je da se u zajednicu prime još dvije sestre laike i tako je pozvana mlada seljakinja. Ona je prepoznala kuću do najmanjih pojedinosti, pa i zemljani vrč. Tako je Ana de San Bartolomé postala prva laika u Karmelu.

Terezija od Isusa je odmah zavolila ovu jednostavnu i stidljivu djevojku, koja je imala toliko zdravog razuma da je kasnije postala njena tajnica, i bila toliko ljubazna i blaga da je postala njena bolničarka i nerazdruživa pratilica.

Druga novakinja bila je upadljiva koliko je Ana de San Bartolomé bila povučena. Ana de Lobera imala je dvadesetpet godina i bila je rođena u Medina del Campo. Njen život u svijetu bio je toliko sjajan, njena ljepota toliko poznata da su je nazvali »kraljicom žena.«[5] Ona je i u

samostanu ostala kraljica po svojim darovitostima, svojoj odlučnosti i visokoj duhovnosti do koje se popela. I njen ulazak u samostan sv. Josipa bio je obilježen čudom: u nekom pustinjačkom skloništu prepoznala je u Isusovoj slici lice i oči prosjaka koji je jednom došao k njoj po milostinju. Ona mu je dala milostinju i pošao je dalje svojim putem, ali ganuta njegovim pogledom punim bola i ljubavi okrenula se da ga još jednom pogleda. No njega je nestalo. Od toga časa prestale su je privlačiti sve stvari. Vidovita Majka odmah je osjetila izvanrednu vrijednost Ane od Isusa i odlučila je da je imenuje učiteljicom novakinja u budućem samostanu u Salamanci.

Majka Osnivateljica i Marija del Sacramento stigle su u Salamanku uoči blagdana Sviju Svetih 1570. godine. Sa sobom nisu nosile nikakvog pokućstva osim svežnja slame, jer »tko ima slamu, ima krevete.«[6] Jedna kuća bila je određena za njih, no njeni stanovnici, banda studenata, ispraznila ju je tek kasno na večer glasno negodujući. Putnice uđoše u nju ukočene, mrtve umorne i zaplašene halabukom grada u kojem su se budući doktori sveučilišta vladali kao skitnice. Mariju del Sacramento uhvatio je onako umornu užas u toj nepoznatoj kući, koju su prijašnji stanovnici opljačkali. Sablasne sjenke plesale su po zidovima u mraku kojeg je razgonilo samo crvenkasto svjetlo jedne uljanice. Jadne žene drhćući su lutale po sobama u kojima je vladao nered kao da je došao smak svijeta, križale su se na svakom koraku i škropile su blagoslovenom vodom, dok su u gradu zvonila mrtvačka zvona, jer je to bila noć mrtvih.

Majka Terezija sjećala se dugo tog dolaska i svaki puta kada bi se sjetila prasnula bi u smijeh navodeći i svoje kćeri iz Avile, iz Valladolida i svih ostalih samostana da se smiju. One su je često molile da im ponovno ispriča svoj događaj!

»Marija del Sacramento nije mogla zaboraviti da su sveučilištarci bili bijesni što moraju otići; umišljala si je da su se sakrili u ostavu ili po zakutcima da nas straše. To ne bi bilo teško jer je mjesta bilo dosta ... Zatvorile smo se u jednu sobu u koju sam ja bacila naš svežanj slame i tako smo provele noć pod pokrivačima što smo ih posudile.

»Kad je moja drugarica vidjela da smo zaključane malo se umirila od straha pred studentima, premda je još uvijek oko sebe plašljivo gledala. Srce mi je tako slabo da se od svake sitnice uplaši. Rekla sam joj:

— Što još radite? Nitko ne može ući.

— Majko, da ja sada umrem, što biste učinili ovako sama?

— Izrekla je to takvim glasom da je njen strah prešao i na mene. Uvijek sam se bojala mrtvih tjelesa, i onda kada nisam bila sama uz njih.

A za to vrijeme neprestano su zvonila mrtvačka zvona, jer kao što sam napomenula, bila je to noć posvećena dušama u čistilištu i zloduhu nije bilo teško izluditi nas ovakvim djetinjarijama.

Srećom, meni su se oči sklapale od sna:

— Draga sestro, razmislit ću o tome onda kada se to dogodi. Sada me pustite da spavam ...

Iza nas su bile dvije teške noći, pa nas je san ubrzo izliječio od straha ...«[7]

Majci je bila potrebna sva njezina veselost da izdrži. Ovaj osnutak u Salamanci bio je tako trnovit da je zajednica godinama nakon toga tražila prikladno boravište; nikako im nije uspjevalo da se izvuku iz labirinta postupnosti u koje ih je uvukao jedan od vlasnika, Don Pedro de la Banda. Terezija od Isusa pisala je tome svadljivcu: »Neka Gospodin udijeli vašoj milosti malo mira...«[8] i diskretno ga je podsjetila kako je ovaj život kratak: »Briga za zemaljska dobra ne bi nas smjela odvratiti od pomisli na nebeske stanove...«[9]

No ipak je upravo ovdje, premda zaokupljena tisućama briga, počela pisati o svojim osnucima. Bog joj je to zapovjedio a tu zapovijed potvrdio je i njen nekadašnji ispovjednik o. Ripalda, rektor Družbe Isusove, s kojim se ponovno srela u Salamanci. Počela je 24. kolovoza, »na dan sv. Ljudevita, kralja Francuske«, veoma ražalošćena »nedostatkom talenta, svojom nedotupavnošću, pomanjkanjem mira i svojim slabim zdravljem.«[10] »Stil mi je tako suhoparan te se plašim da zamaram druge i samu sebe...«[11] Na njene primjedbe Gospodin je odgovorio: »Kćeri moja, u poslušnosti je jakost.«[12]

Ona je poslušala. U međuvremenu je morala osnovati jedan samostan u Alba de Tormes, kojem je na poziv Naše Gospe od Pohođenja bila zaštitnica Teresa de Layz. No sve je dobro prošlo. Osnovala je taj samostan za nepunih mjesec dana, početkom 1571. i vratila se u Salamanku da ojača srčanost svojih kćeri.

Starješica u Salamanci bila je kći njenog ujaka Francisca, Ana de Tapia, koja se napokon odrekla ublaženog Pravila i u Terezijinoj obnovi primila ime Ana de la Encarnacion. Supriorica Marija de Cristo, Marija de San Francisco, Jeronima od Isusa, dvije novakinje, Ana od Isusa, koja je napokon stigla iz Avile, i Juana od Isusa, sačinjavale su u početku jezgru zajednice.

Majka je osjećala silnu nježnost prema svojim novakinjama. Pronalazila je materinske riječi da se raspita za Juanino zdravlje koja je po njenu mišljenju imala »sićušno lišce.«[13] Ana od Isusa bila je zajedno s njom u ćeliji, ona ju je promatrala kako spava stavljajući joj pri tome na čelo mali znak križa, dala joj je svoj novi plašt, a za sebe zadržala iznošeni. Primjerima im je otkrivala postupno velika načela karmelske ljubavi koja s toliko nježnosti bdije uz uzglavlje bolesnika, provodeći u djelo savjet kojeg je njoj dao Isus: »Starješica koja se ne brine za dobro bolesnika postupa kao Jobovi prijatelji. Bog kuša bolesnike za dobro njihove duše, ali takve starješice izlažu ih opasnosti da izgube strpljivost.«[14] Zato kada je primijetila da Ana de la Encarnacion izgleda umorna, naložila je da jede meso.[15]

Gledamo je kraj uzglavlja umirućih »kako ih miluje po licu i hrabri nježnim riječima«. Nitko nije imao toliko sućuti za bol i bijedu kao ona. Bila je tješiteljica svih svojih kćeri, čitave svoje okoline pa i stranih ljudi, slušajući njihove jadikovke — ona se nije nikada jadala — vrhunaravnom samilošću.«[16] Ona je bila uvjerena da čim je netko jači to se većom nježnošću mora nadvijati nad one kojima često sitnica zadaje veliku bol.

Za nju je svaka od njenih kćeri bila duša koja kreće kraljevskim putem. Na duhovnom području ne postoje mjere ni težina. Često mali napor kod jedne ima u sebi više kreposti nego veliki zanosi kod druge. Zato nije htjela da je netko drži svetom radi njenih viđenja i zanosa. Neprestano je ponavljala: *»Yo que soy ruin . . .«* »Ja koja sam loša« i uvijek je iznova posvjedočavala svoju poniznost. Nikada nije propustila da upita za mišljenje svoje sestre i prihvaćala je ono što je bilo najbolje. Za vrijeme svojih obilazaka po samostanima nije dopuštala da se redovnice obraćaju njoj, nego ih je slala njihovoj starješici kojoj je iskazivala toliko poštovanje kao da je ona njezina podložnica. Unatoč svojih poslova i brige za Red, za nove samostane, unatoč dopisivanja i skrbi za duše i tijela, ipak je uvijek nalazila vremena da prede i tako zajedno s drugima pridonese za uzdržavanje zajednice, makar otkidala to vrijeme od sna.

Kad bi joj se s njenom prirođenom živahnošću dogodilo da svojim ukorom ili ironijom, koja bi joj se nehotice omakla, povrijedi koju sestru, kleknula bi pred nju i zamolila oproštenje. Tako je postupala i onda kad je samu sebe zatekla u pogrešci. Njene kćeri iz Malagona pričale su kako su je jednom kad se zabunila moleći časoslov vidjele da ničice leži usred kora. One su bile toliko ganute da su je radi suza zaboravile podignuti. A kad je pisala starješicama, onim istima koje je ona formirala, potpisivala bi se: »Nedostojna službenica vaše časnosti.«

Tako je radila onda kada je bila u pitanju ona, tj. ljudska osoba koja je nosila ime Terezija od Isusa. Ali kada je bio u pitanju Red postupala je sasvim drukčije. Tada je od starješica tražila da budu pune zahtjeva, čvrste, da budu stroge pa i tvrde. Srdžbe Majke Osnivateljice bijahu kratkotrajne ali strahovite, prožete neumoljivom pronicljivošću. Nikada nije gubila vlast nad sobom nego je uvijek snažno zahtijevala vršenje Pravila. Njena pisma su puna tog vrijenja koje je živo kao i njena riječ, jer nikada nije čitala ono što je napisala. Srdžba se od jednog do drugog pisma smirivala, ali volja je ostajala, nametala se i osvajala. Širina njenog praštanja nadilazila je svaku uvredu ili zlopamćenje. Posebno je molila za one koje su mogle pomisliti da su je ozlovoljile.[17]

Ona je bila satkana od blagosti i nepotkupive pravednosti. Posjedovala je neviđenu sposobnost da ravna značajevima i da razumije i najsloženije naravi. Njenim kćerima u Salamanci nije nikada bilo dosta kad je izlagala ove osjetljive stvari. Odmore su provodile slušajući nju. Majka je, ne prestajući presti, tumačila. Premda je sama doživljavala zanose upozoravala ih je na opasnost kojoj će se izložiti ako budu tražile zanose i otkrivala im moguće prijevare.

— Poznavala sam ne jednu koja je bila puna kreposti, a provodile su sedam ili osam sati u stanju koje im je izgledalo kao ushit. Najobičnija pobožna vježba tako ih se duboko doimala da su padale u nesvijest uvjerene da se Gospodinu ne smiju opirati . . .

I Majka bi dodala, onim njoj svojstvenim načinom, jasno naglašavajući svaku riječ:

— I tako bi se malo po malo ubijale, ili bi postale sulude ako im se na vrijeme nije pomoglo . . .[18]

Jedna je sestra upitala kakva je razlika između te otupjelosti i ushita:

— Oba su stanja naizgled jednaka. Ali ushit, ili sjedinjenje s Bogom traje kratko vrijeme a korist od njega je neizmjerna. Iza njega duša ostaje okupana nutarnjim svijetlom, tu razum ne služi ničemu. Gospodin sam djeluje na volju. U onom drugom slučaju sve je posve drukčije: tijelo je zarobljeno, ali razum, pamćenje ostaju slobodni. Ove moći djeluju u nekoj vrsti smućenosti . . .[19] Mislim da duša nema nikakve koristi od ove tjelesne slabosti.[20]

Ona savjetuje starješicama da »izričito osude ove duge nesvjestice . . .«[21] Da zabrane post i pokore onim sestrama kod kojih molitva prouzrokuje ovu pomućenost sjetila, te da im povjere dužnosti »koje će ih moći rastresti.«[22]

Plaši se zajedničke ushićenosti mašte tamo gdje se sestre žele istaknuti pred svojim Gospodinom, a možda i pred svojom zajednicom, ili u svojim vlastitim očima. Zato ona neumorno ponavlja:

— Najproduhovljenija je ona koja je najponiznija i najbolje umrtvljena.[23]

U svim samostanima u Španjolskoj melankolija je bila silno štetna. Liječnici su bili nemoćni kod ovih duša punih nemira ili utučenosti, koje su bile agresivne ili plačljive, a koje bismo danas nazvali neurastenicima. Sve su se silno plašile ove bolesti. Majka Terezija uči starješice kako će tu bolest prepoznati i onemogućiti je, pa im predlaže lijek protiv toga:

— Melankolija počima pomračenjem razuma. Na što li su sve sposobne naše strasti kada razum zakaže! Melankolične sestre izgledaju zdrave i misle da je njihova starješica bolesnija od njih . . .

Njoj ne manjkaju primjeri da bi ih opisala:

— One po svaku cijenu žele postići svoj cilj, izbrbljaju sve što im dođe na jezik, kod drugih nalaze pogreške da bi opravdale svoje i traže zadovoljstvo gdje god mogu. Ako strasti nisu umrtvljene, što će se dogoditi kad im se ne pruža nikakav otpor? . . . Starješica, dakle, mora bdjeti kako nad njihovim nutarnjim životom tako i nad vanjskim, mora biti u toliko pronicljiva koliko je bolest teže prepoznati, mora siliti one koje se ne potčinjavaju rado i ne smije popuštati beskorisnoj samilosti . . . Samo jedna melankolična duša može uznemiriti cijeli samostan.[24]

I ona koja umije voljeti pokazuje ovdje da je sposobna sve spasiti strogošću kad je ova potrebna:

— Bolesti se ovoj ne može pomoći ako se ne ukrote strasti svim mogućim sredstvima. Ako riječi nisu dovoljne, treba ih kazniti, ako nisu dovoljno male kazne, treba pribjeći velikima. Ako nije dovoljan jedan mjesec zatvora, neka se produži na četiri. Ovako postupanje veoma koristi bolesnim dušama . . .

Majka priznaje ne bez žaljenja:

— Vjerujte mi, iskušala sam mnoge lijekove, ali nisam našla ništa drugo. Starješica koja iz samilosti pušta melankoličnim sestrama potpunu slobodu stvorit će nepodnošljivu situaciju, a one će mnogo štetiti svojim sestrama i onda ako ih se ne bude liječilo . . . To je teška bolest pa se raspoloženja moraju katkada pročistiti lijekovima. Zato će melankolična

sestra ostati u bolesničkoj sobi. Starješice ih moraju voditi, a da sve to i ne opaze, majčinski i s mnogo sućuti...

Ovdje Terezija od Isusa pokazuje svoje veliko znanje u vođenju duša i svoje poznavanje značajeva:

— Čini se da ovdje protuslovim sama sebi jer sam govorila o strogoći. One moraju osjetiti da ne mogu vršiti svoju voljicu; mora im se nametnuti poslušnost, jer će biti u velikoj opasnosti budu li mislile da su slobodne. No starješica im ne smije nalagati ono što one neće poslušati, jer nemaju snage da svladaju same sebe. Mora ih voditi s mnogo dosjetljivosti i ljubavi. Posao je za njih najbolji lijek, zato im treba ostaviti samo malo vremena za molitvu. Kod većine njih je mašta slaba pa im nanosi mnogo štete. Čovjek od svake bolesti ili ozdravi ili umre; od melankolije se ne umire, ali izliječiti se može samo čudom. One koje su zahvaćene tom bolešću trpe tisuću smrti od potištenosti, tlapnje i bojazni koje nazivaju napastima. Pristanu li da ove napasti ne smatraju ozbiljnima, odmah će im biti lakše. Zaista mi ih je veoma žao...

Tako je 1571. godine Terezija od Isusa, zatvorena u Karmelu postavila temelje buduće psihijatrije. U svom oduševljenju njene su je kćeri zamolile da jedno poglavlje svojih *Osnutaka* posveti melankoliji. Mislile su na vrijeme kad više neće biti među njima *Mujer Grande,* žene velike razumnosti i velika srca. Tko će ih onda razumjeti, ako ne sačuvaju za budućnost tragove njene genijalne intuicije! I bile su ponosne što su primljene u njene samostane u kojima nije dopuštala nikakve osrednjosti:

— Neću glupih sestara,[25] govorila je ona.

A za jednu kandidaticu koja je izgledala previše laka na suzama: »Možda ću primiti ovu plačljivicu...«[26]

Budući da je sama bila vesela, voljela je vesele ljude. Sve su njene kćeri znale da »glupe pobožnosti«, »kiseli sveci« nisu po njenu ukusu i da ne odobrava molitvu »do iscrpljenosti.«[27] Njen smijeh je bio tako zarazan da se cijeli samostan smijao, kad se ona smijala.

Kada bi zvono pozvalo na odmor, u Salamanci kao i u svim drugim samostanima, novakinje, njena najmilija djeca, prepriječile bi joj put kad bi vidjele da se ona žuri u svoju ćeliju:

— Časna majko... Zar nećete s nama?[28]

Prele su i uz to čavrljale ili mimikom pratile *coplas* što su druge deklamirale ili s mnogo osjećaja pjevale. Terezija od Isusa improvizirala bi poeme koje su njene kćeri hvatale u letu. U ritmu tih stihova osjeća se ritam glazbe, katkada što više u uskliku koji rastavlja strofu može se naslutiti *desplante,* nagli trzaj bokovima koji je predstavljao jednu figuru u narodnim plesovima:

Vertiendo esta sangre
Dominguillo, eh!
Yo no sé porqué.

Prolivena je ta krv
Dominguillo, ej,
Ja ne znam zašto.[29]

Ove su romance protkane ljupkim slikama, a Djevica Marija javlja se u njima kao kći nekog uglednika:

Es parienta del Alcalde
U quien es esta doncella?
Ella es hija de Dios Padre,
relumbra como estrella . . .

Je li ona u rodu Alcaldi?
Tko je ta gospođica?
Ona je kći Boga Oca
sjajna kao zvijezda . . .[30]

Ana od Isusa položila je zavjete u Salamanci. Ove svadbene svečanosti bacale su Tereziju u zanos, a ljubav prema Djetetu Isusu kojeg je mlada sestra nosila u naručju i nazivala ga »Zaručnikom« izražena je u improvizacijama, svježim kao što je svadbena kita cvijeća seoske nevjeste:

Oh dichosa tal zagala
Que hoy se ha dado a un tal zagal
Que reina y ha de reinar,
Ya yo, Gil, estoy medroso,
No la osaré mas mirar,
Pues ha tomado marido
Que reina y ha de reinar . . .

Oh, sretne li pastirice,
koja se danas predala takvom pastiru,
koji kraljuje i mora kraljevati.
A ja, Gil, ja se bojim,
Neću je više smjeti pogledati
Jer je izabrala muža
koji kraljuje i mora kraljevati . . .

Nježnost i radost bile su za Tereziju od Isusa tako duboki izrazi ljubavi prema bližnjemu, dakle prema Bogu, da se u tim odmorima znao u njoj rasplamsati nezadrživi žar u kojem je plesala vrteći se oko sebe i pljeŝćući rukama, kao što je plesao kralj David pred Zavjetnim kovčegom, kao što još i danas plešu kćeri njene zemlje i kćeri njenog Karmela. Sestre bi joj se pridružile »u silnom zanosu duhovne radosti.«[32]

Mnogo godina kasnije, kad je Ana od Isusa u pratnji Ane de San Bartolomé došla u Francusku da ondje osnuje karmelske samostane, francuske su redovnice, na svoje veliko iznenađenje vidjele ovu dostojanstvenu majku »sličniju serafinu nego smrtnom biću kako kruži korom pjevajući i plješćući rukama na španjolski način, ali takvom uzvišenošću, umilnošću i ljupkošću da su zahvaćene svetim poštovanjem bile duboko dirnute i uzdignute glave.«[33]

Ovi plesovi pripadali su čistoj tradiciji Terezije od Isusa.

U samostan u Salamanci ušla je nova novakinja obdarena tako kristalnim glasom i talentom za glazbu i stihove da je Majka Terezija često tražila da pjeva. Jedne večeri, na Uskrs, kada je čitavog dana bila veoma žalosna, zamolila je Isabelu od Isusa za vrijeme večernjeg odmora jednu *cantarcillo,* jednu pjesmicu.

Anđeoski glas zapjevao je na melodiju *villancico,*[34] tj. na melodiju božićne pjesme prekrasne stihove:

Veante mis ojos
Dulce Jesus bueno,
Veante mis ojos
Y muerane yo luego.

Vea quin quisiere
Rosas y jasmines,
Que si vo te viere
Veré mil jardines...[35]

Da te ugledaju moje oči,
Slatki i dobri Isuse,
Da te ugledaju moje oči,
Pa da odmah umrem.

Neka gleda tko hoće,
Ruže i jasmine.
Kada bih tebe vidjela,
Vidjela bi tisuću vrtova...

Skladna cjelina ovih stihova, njihova glazba, ove redovnice tako lijepe i čiste pod svojom crnom koprenom, novakinje s kapama u obliku golubovih krila, lijepa travanjska večer, apoteoza uskrsnuća, sve je to tako uzbudilo Tereziju od Isusa da je osjetila kako joj se lede udovi i ona pade u zanos. Marija de San Francisco dočekala ju je u svoje naručje. Odnijeli su je onako nepomičnu u njenu ćeliju.

Kada je došla k sebi, »razboljena, ruku gotovo oduzetih«[36] osjetila je u svim kostima silni žar koji se izlio u stihovima.

Tako se rodila jedna od najljepših poema: *Umirem jer ne umirem:*

Vivo sin vivir en mi
Y de tal manera espero
Que muero porque no muero...[37]

Živim ne živeći u sebi
I toliko se nadam,
Da umirem jer ne umirem

Od toga dana kad god bi pala u zanos, njene su je kćeri okružile i tiho pjevale *cantarcillo* Isabele od Isusa.

U Terezijinim ušima njihovi su se glasovi ispreplitali s glasovima anđela.

VIII

MNOŠTVO ZLODUHA

1571. — 1573.

Više se bojim jedne nezadovoljne redovnice nego mnoštva zlih duhova...[1] govorila je Terezija od Isusa. Na zapovijed apostolskog povjerenika dominikanca Pedra Fernandeza morala se suočiti sa stotinu i trideset takvih redovnica.

Stotinu i trideset redovnica iz njenog nekadašnjeg samostana Utjelovljenja u Avili. Stotinu i trideset djevojaka svake dobi, većinom plemenita porijekla, ali siromašne i ojađene zato što su siromašne. Naravno, većina od njih bile su mudre djevice, ali vladale su se tako da su u najmanju ruku luckaste djevice. Stotinu i trideset karmelićanki ublaženog Pravila koje su bile veoma zadovoljne svojim razvođenim pravilima i kojima se dogodilo ono čega su se bojale od kada je osnovan samostan sv. Josipa, tj. bile su protiv svoje volje »reformirane«. I tim djevojkama, skučenim u samostanu koji je bio premalen za njih, i koje su imale dovoljno vremena da jedna drugoj pune uši kojekakvim brbljarijama, nametnuli su Tereziju de Ahumada, njihovu nekadanju susestru:

— Kakav smo to težak grijeh počinile da ne smijemo više glasanjem izabrati sebi starješicu?

— Dali su nam upravo onu koja u Španjolskoj jedina uživa takav glas da čovjek zadršće od straha.

Nema više posjeta, svagdje su postavljene rešetke; nema izlazaka, svršeno je s čavrljanjem u ćelijama, nametnut im je strahovit post i pokore od kojih ih hvata strah; moraju se bičevati dok im krv ne navre, a za najmanji neposluh, za najmanje zakašnjenje u kapelici za najmanju nepažnju ili neznatno kršenje Pravila, treba ići u zatvor i živjet o suhu kruhu... Tih Pravila koja su stvorena za pustinjake a ne za djevojke od kojih bi se mnoge bile radije udale nego otišle u samostan da nisu toliki mladići otišli preko mora s Cortezom, Pizzarom ili Almagrom. Zašto nisu tu Tereziju de Ahumada osudili na doživotni zatvor onda kada je pred nekoliko godina zaslužila to svojim neposluhom!

One mlađe pitale su starije:

— Jeste li je vi poznavali? Kakva je?

Neke su govorile o njenoj veselosti, pravednosti, o njenoj sućuti. Druge su se sjećale njene ljubavi prema Bogu, ali isto tako i ljubavi prema vitezovima koje je primala u govornicu. Te su pričale da je vidjela Krista, Blaženu Djevicu, da je padala u zanose ili se dizala u zrak.

— Je li to bilo od Boga?

— Veliki su bogoslovci priznali da nije od zloduha.

U svakom slučaju život u samostanu Utjelovljenja bio joj je preblag i zato je otišla da osnuje kuće koje su sličnije tamnicama nego poštenim samostanima.

I one najmlađe sjećale su se skandala kad je bio osnovan samostan sv. Josipa, onog procesa koji se vukao godinama i izazvao toliko govorkanja i galame, da je to našoj svetoj vjeri više štetilo nego koristilo.

Sada je toj istoj Tereziji povjereno da samostanu Utjelovljenja nametne svoj jaram i svoju strogoću.

Nevoljkost što se moraju podvrgnuti zahtjevima prvotnih Pravila još se povećala poniženjem. I one najrevnije, one koje će jednog dana služiti obnovi i slijediti Majku kao što su učinile tolike njihove susestre, i one su protestirale i ljutile se.

A što se tiče Terezije od Isusa, ona nije krila da bi radije osnovala četiri druga samostana nego jednoga jedinog obnovila. Napose ovog ovdje. Pravila njenih samostana predviđjela su dvadeset i jednu redovnicu najviše. Kako prisiliti na sabranost i poslušnost, kako privoljeti šutnju stotinu i trideset jogunastih redovnica, koje joj izgledaju kao paklene legije?

Stotinu trideset žena! Majka Osnivateljica nije krila izvjestan prezir prema svome spolu. Koliko će brundanja, budalaština, razdražljivosti, ogovaranja, negodovanja i pretjerivanja morati premetnuti preko glave prije nego sve to nadvlada blagošću! Kad ona hvali neku novakinju, obično je hvali da je »veoma daleko od svakog prenemaganja i ženskih djetinjarija; da nije sklona skrupulama, da je revna.« Dobro je poznala samostan Utjelovljenja i znala je da u njemu neće naći ono muško poštenje koje je ona tražila od karmelićanki.

Uplašena od pomisli da će se naći »u tom Babilonu«, ona unatoč svoga odlučnog značaja okoliša, odgađa i izmiče. Ona kojoj nikada nije uzmanjkalo hrabrosti. Ima valjanih razloga za to: zapovijed o. Pedra Fernandeza zatekla ju je usred reorganizacije samostana u Medina del Campo. Zar da ostavi svoje kćeri i svoje djelo da bi se nametnula gdje ne žele ni njenu prisutnost, ni revnost, ni red, ni smirenost? Logika je bila na njenoj strani.

Ali jednog dana, dok je molila Boga za svog brata Augustina, najvećeg osvajača među conquistadoresima, onoga koji ratujući protiv Araukana u Čileu kao da je zaboravio da postoji nebo koje također mora osvojiti, usudila se reći:

Kada bih ja vidjela, Gospodine, jednoga od tvoje braće u tolikoj opasnosti, što sve ne bih poduzela da ga izbavim?

Gospodine odgovori na ovu neopreznu molbu:

— O, kćeri! Kćeri moja! One u samostanu Utjelovljenja moje su sestre a ti oklijevaš! Budi hrabra, misli na ono što ja želim. Nije to tako teško, kako misliš. Nemoj se više opirati, jer je moja moć velika![2]

Ne samo da Terezija nije oklijevala, nego je, unatoč kasnog sata i hladnoće, odlučila odmah krenuti. Ali gdje da nađe prijevozno sredstvo? Neki vodonoša pristao je da joj pozajmi svoje mule, na njima je prešla dvadeset milja koje su dijelile Medinu del Campo od Avile . . .[3]

Čekajući da preuzme svoju dužnost u samostanu Utjelovljenja smjestila se u samostanu sv. Josipa, gdje je uživala u ugodnom počinku. Primila je u svoju ćeliju malu sestru laiku Anu de San Bartolomé i s ovom stidljivom, jednostavnom i pobožnom djevojkom koja je bila veoma

razumna radosno je razgovarala o Isusu. Ana je govorila sestrama svojim naivnim jezikom:

— Vi ste kao anđeli, ali Majka Osnivateljica je serafin koji izgara od ljubavi prema Bogu i prema bližnjemu.

Međutim, Majka je izabrala Anu de San Bartolomé da bude u njenoj ćeliji iz istog razloga iz kojih je izabrala Anu od Isusa u Salamanci: Obadvije su imale tvrdi san. A Tereziji je bilo mnogo stalo da nitko ne bude svjedokom njenih zanosa koji su katkada bili praćeni nebeskom glazbom.

Dana 6. listopada 1571. Majka Terezija od Isusa preuzela je svoju dužnost starješice u samostanu Utjelovljenja. O. Angel de Salazar, provincijal Karmela ublaženih Pravila trebao ju je uvesti u novu dužnost. Sve bi vjerojatno bolje prošlo da on nije pribjegao opreznoj postupnosti. Možda bi Majka bolje uspjela da su joj ostavili slobodu i da je mogla postupati na svoj uobičajeni način.

Čitanje imenovanja bilo je pozdravljeno psikanjem: Stotinu trideset žena ljubomornih na svoju slobodu — kako one najsvetije koje su htjele služiti Gospodinu po svojoj volji, tako i ostale koje nisu imale volje lišiti se radosti govornice, izlazaka, nošenja bijednog svjetskog nakita na redovničkom habitu — sve su se listom bunile tražeći natrag pravo izbora.

Provincijalni vikar nije znao što će:

— Zar nećete Majku Tereziju od Isusa?

Usred jednodušnog »ne« čuo se glas Doñe Cataline de Castro:

— Hoćemo je i ljubimo je!

Ovaj odlučni odgovor doveo je do trenutačnog oklijevanja što je bilo dovoljno da Terezija od Isusa privuče nekoliko plašljivih koje se nisu usudile suprotstaviti drugima. Ove se digoše protiv pobunjenica, koje su i dalje vikale, i htjedoše otići na kor u procesiji predvođene raspelom i novom prioricom kako je to propisivao obred. Na čas ušutkana oporba ponovno je digla glavu a o. Salazar uzalud je mahao rukama i nagovarao: napokon su se one koje su branile Majku Tereziju i one koje su je psovale i grdile uz glasnu viku dohvatile za kose.

Buka i sablazan bili su toliki te je izgledalo da se samostan ruši. Hitno su poslali po oružnike.

A ona koja je bila uzrokom tolike graje, Terezija od Isusa, nastojala je ublažiti srdžbu o. Salazara i ispričati pobunjenice:

— Nije to ništa neobično ... Teško je siliti koga na nešto ...[4]

Uz pomoć alguazila povećao se broj onih koje su pjevale *Te Deum* i Majka je ušla na kor a svijet ju je pratio.

Terezija je usred bitke ostala tako mirna, stišćući u naručju kip svoga oca sv. Josipa koji ju je pratio na svim osnucima, samilost je nadvladala u njoj svaku silovitost i srdžbu te se sutradan mogla pričestiti bez ispovijedi. Onih ostalih stotinu i trideset redovnica koje su imale na savjesti ružne riječi, udarce ili u najmanju ruku ružne misli, bile su time zadivljene:

— Zar je Terezija od Isusa uistinu svetica?

Kada su se prvi puta okupile, rastresena Majka je ulazeći u dvoranu u kojoj je dvadeset i sedam godina bila »siromašna redovnica« uputila se

prema mjestu kojeg je nekada zauzimala. Primjetivši zabunu prasnula je u svoj zarazni smijeh, a cijeli samostan se raskravi u općoj veselosti. Kakve li jednostavnosti! Kakve li poniznosti!, govorile su njene protivnice. A mnoge su šaputale:

— Ona je uistinu sveta!

Ne, ona se neće nametati jadnim djevojkama koje zaista imaju pravo izabrati svoju starješicu.

Ne, neće ih obnoviti silom.

Neće predsjedati na koru i širiti strah dragom velikom kućom koju je nekada s bolom ostavila... Nekoliko trenutaka nestala je sa kora i vratila se noseći veoma lijepi, poveliki kip Naše Gospe prekrasno odjeven u dvostruko izvezenu svilu, kojeg je postavila umjesto sebe na poglavarski naslonjač. Njoj je predala ključeve a sama je sjela do njenih nogu:

— Drage gospođe, evo vaše starješice... To je Naša Gospa od milosrđa...

Govorila je takvom iskrenošću, takvom pravednošću i dobrotom da su se i najtvrđa srca »rastopila kao vosak na suncu.«[5]

Podsjetila ih je da je bila kći ovog samostana i da je zajedno s njima trpjela starješičinu samovolju. No zar nije dužna slušati poglavare kao i one?

— Ja sam ovdje samo zato da vama služim i da vam budem blaga koliko je to samo moguće. Nadam se da će mi Gospodin pri tome pomoći... A u ostalome, svaka od vas može meni pomoći da se reformiram. Nemojte se bojati moje uprave, jer premda sam živjela s bosonogim karmelićankama, vjerujem da ću milošću Božjom znati kako treba živjeti s onima koje to nisu. Moja je želja da sve služimo Gospodinu u radosti...[6]

Tako je ljupkošću punom ženstvenosti primjenjivala svoju izrijeku koja je zvučala odlučno kao da ju je iskovao neki državnik: »Umjerenost u vladanju je velika stvar.«[7]

IX

MOJA POGLAVARICA JE UČINILA OVA ČUDESA

1571. — 1573.

»Neka Duh Sveti bude uz vašu milost i neka vam iskaže onoliku ljubav koliko ste se vi požurili da nam pošaljete dar Don Francisca!«[1]

Majka Terezija ovim riječima zahvaljuje upravitelju Francisca de Salceda koji joj je otpremio veliku pošiljku živeža. Šezdeset i dva komada živadi: »Ali bijeda u ovoj kući je tako velika, toliko ima bolesnika da je sve to bilo veoma potrebno.«[2]

Sveti vitez postao je po vlastitoj odluci dobavljač samostana Utjelovljenja kao što je to bio i u samostanu sv. Josipa. Povrće i kokoši s njegove farme, boce *aloje*, piće koje se spravljalo od meda i začina, a koje

su svi koji su patili od groznice veoma cijenili, neprestano su pristizale u samostane. Najmanja količina salate, košarica dunja, sve je to ispunjalo Tereziju od Isusa veseljem i zahvalnošću. Samostan Utjelovljenja bio je tako siromašan, da se broj redovnica još više svjetovnih osoba u njemu smanjio. Generalni poglavar o. Rubeo zabranio je primanje novakinja, jer je prijetila opasnost da u samostanu umru od gladi.

Nova je starješica, dakle, počela s time da se pretvorila u dobavljača hrane. Zar prvo Isusovo čudo nije bilo u tome da ljubiteljima pića na svadbi dade vina? Nije li dao kruha i ribe mnoštvu koje je pošlo za njim u goru? Nije li upriličio svojim učenicima čudesni ulov ribe? Zar nije molbu za kruh svagdašnji stavio prije molbe za oproštenje grijeha i prije molbe za obranu od zla? Nije dosta da čovjek ima »samo« kruh svagdanji, nego pravednost traži da ga ima dovoljno.

Majka Osnivateljica, čija je obnova počivala na radu i koja je tražila od svojih starješica da osjete što znači potreba, prisililа je sada samu sebe da poziva tuđu ljubav kako bi nahranila stotinu trideset djevojaka koje su bile previše siromašne da bi mogle živjeti a previše otmjenog porijekla da bi radile vlastitim rukama. Prije nego ih obnovi treba ih nahraniti. Glad koja je vladala u samostanu Utjelovljenja bila je minijaturna slika ovog loše uređenog svijeta. Redovnice su često odlazile kućama po nekoliko mjeseci, ili bogatim zaštitnicima samostana da bi se najele. Radosno su trčale u govornicu jer su tamo isto toliko vriskale koliko i čavrljale.

Vojvotkinja od Albe, Marija de Mendoza, Doña Magdalena de Ulloa, koju su nazivali Božjim rizničarom otkad je poklonila preko pet stotina srebrnih ciborija crkvama u Asturiji i preko šesnaest tisuća dukata za otkup zarobljenika, sve su povremeno igrale ulogu Providnosti, što nije smetalo Tereziji, da onih nekoliko reala za vlastito uzdržavanje, traži od svoje sestre Juane, čiji su prihodi i bez toga bili veoma mršavi. Ali od zaliha samostana uzimala je samo kruh misleći da je i to previše.

Valjda se jadna Juana te godine pohvalila svojom peradi: »Pošaljite mi purane, kad ih toliko imate.«[8] Pravi račune, svaki dan bilježi u knjigu izdataka. Mora biti dovoljno onoga što je najnužnije, a samostan je zadužen. Trebalo je platiti dugove; ona ih je i isplaćivala i napokon sve podmirila.

Majka je pozvala iz Valladolida Isabel de la Cruz, nekadašnju Isabel Arias, »bivšu« redovnicu samostana Utjelovljenja, kao što je i sama bila, i koja je poznavala njegov duh. Pomognuta tom ona je »prikrivajući to u dobroj nakani« započela blago i postepeno obnavljati i preinačivati ono što je bilo potrebno. Postupala je s tim redovnicama kao s jogunastim ždrebicama. Zatezala je uzde, ali je znala pružiti i komad šećera na dlanu. Onim najsiromašnijima — kojih je bilo osamdeset na broju, dala je svakog tjedna real. Svi su se divili njenoj spretnosti i dobrom srcu: ovaj skromni iznos povratio je siromašnima njihovo dostojanstvo i dao im slobodu veću nego je to bila prijašnja.

Jer prošlo je bilo vrijeme bezvlađa. Kad se približila korizma, Majka je zabranila sve posjete, pa i posjete oca i majke. To je značilo preokret

u ovoj kući. No one koje su bile navikle na govornicu, nisu gubile hrabrost. Neki vitez, kojem je dosadilo čekati odgovor redovnice koju je štovao, došao je do vrata Utjelovljenja, praćen skupinom mladih kavalira, kojima se zaklinjao da će dobro natrljati nos starješici prije nego pobjedonosno uđe u locutorio. On pozove Tereziju od Isusa u želji da s njom govori.

Majka se smjesti sa svojim kolovratom iza rešetke — jer ona je prestajala presti samo onda kada bi u posjete došao kakav prelat — i bez riječi nestrpljenja pusti ga da izgovori gomilu uvreda i ružnih riječi sve dok njegova bujica nije sama od sebe presahnula.

Tada se ona javi i reče samo nekoliko riječi koje nisu dopuštale prigovora:

— Od sada će vaša milost ostaviti samostan na miru. Ako vaša milost bude i dalje navaljivala, pritužit ću se kralju.

Razmetljivac pokunji nos i iziđe iz samostana. Njegovi prijatelji su bili toliko iznenađeni onim što im je rekao da mu se nisu uspjeli narugati zbog poraza:

— Nema šale s Majkom Terezijom od Isusa, morat ćemo se odreći govornice...[5]

Glas o tom slučaju brzo se proširio gradom svetaca a oni su odobravali.

Od ove prve korizme, mrtvenja što su ih redovnice spontano sebi nametale u blagovalištu bile su »divna stvar.«[6] One najmlađe donosile su Majci svjetovnjačke stvarčice koje su im bile prirasle srcu — neki prsten, ili lepezu. Ovih stotinu i trideset djevojaka lišene svojih mladosti, koje su se u vrijeme odmora zabavljale svjetovnjačkim plesovima i uživale u glazbi i pjesmama koje su bile u modi, počele su malo po malo sve ostavljati da bi razgovarale o Bogu, anđelima i nebu, kojeg je njihova starješica oživljavala duhovitošću i pobožnošću.

»Sve se odvija u velikom miru. Mogu zahvaljivati Gospodinu radi promjene što se u njima zbila. One koje su se prije najviše bunile, sada su najzadovoljnije i najbolje mi to pokazuju. Ovdje zaista ima velikih Božjih službenica i sve silno napreduju.«[7] Sada više ne govore: »Promjena znači smrt...«[8]

No Majka je unatoč svog uspjeha žalosna: tuguje za svojim obnovljenim samostanima gdje petnaestak sestara u savršenoj sabranosti i poslušnosti zvonu žive u šutnji. Studeno ozračje Avile ni malo joj ne odgovara, pa se sama čudi da se ovdje rodila. Čini se da je od plemenite jednostavnosti u odnosima nestalo iz grada vitezova kao i iz cijele Španjolske. Sada najneznatniji hidalgo prisvaja naslov »Don«: »U Avili se sada samo to čuje, zaista sramota...«[9] »Onoga koji se prije zvao velemožni, sada treba zvati preuzvišeni... Trebalo bi otvoriti visoku školu gdje bi se učilo kako treba oslovljavati gospodu kada im pišemo i način na koji treba razgovarati s njima. Kod jednih treba ostaviti prostora na jednoj strani kod drugih na drugoj... Vidjela sam toliko promjena da ne znam kako ću ostati živa... Zaista žalim duhovne osobe koje po božanskom planu moraju ostati u svijetu; one nose težak križ...«[10]

Teži joj je metež u samostanu Utjelovljenja nego strka oko novih osnutaka. Ovdje mora neprestano paziti na sebe, jer nema nikoga kome

G. L. BERNINI, *Sv. Terezija u ekstazi,* detalj. Rim, S. Maria della Vittoria.

bi se mogla povjeriti. Ona, koja je tako spontana, živi u ovom samostanu u neprestanom prisiljavanju koje sama podnosi ili drugima nameće. Jedni je stalno slave, a drugi sumnjiče i zlo o njoj govore. U ono vrijeme nije bilo preporučljivo da žena pokazuje toliko odlučnosti. Još nedavno upitao je provincijal Reda sv. Dominika o. Bañeza:

— Tko je ta Terezija od Isusa za koju mi rekoše da vam je veoma privržena? Ne valja se pouzdavati u žensku krepost...[11]

— Vaša prečasnost ide u Toledo pa je možete vidjeti i sami prosuditi da je vrijedna svakog poštovanja.

Ovaj provincijal, Juan de Salinas, viđao je Tereziju za vrijeme cijele korizme i gotovo je svakog dana ispovijedao. Mudro je i dalje ostao kod svoje tvrdnje i rekao ocu Bañezu:

— Prevarili ste me kad ste rekli da je Majka Terezija žena. Vjere mi, ona je muškarac i to od onakvih koji imaju najviše prava nositi bradu.

Ovaj se svećenik nije mnogo razumio u žene; jer Terezija od Isusa ostaje žena kako u svojim borbama tako i u najdubljim izražajima svoje ljubavi prema Bogu. Ali ljudi u ono vrijeme nisu bili voljni priznati da žene mogu imati snagu i mudrost. Jedan drugi dominikanac, apostolski pohoditelj Bosonogih, o. Pedro Fernandez, priznao je Tereziji i njenim kćerima da su sposobne živjeti prema evanđeoskoj savršenosti.

Svakako nije najmanja zasluga Majke Osnivateljice što je vlastitim primjerom i primjerom karmelićanki, koje je ona obnovila dokazala da »junačka djela« nisu nespojiva s njenim spolom.

Kad Terezija od Isusa viče: *De devociones a bobas nos libre Dios,* kada ustaje protiv glupih pobožnosti, ona pod tim ne misli samo žene, isto tako ne misli da su »djetinjarije« praznovjerja, preosjetljivost i sitničavost koju im zamjera isključivo ženska svojstva. Po njenu mišljenju nisu od toga izuzeti ni »ozbiljni ljudi«. I kod jednih i kod drugih borila se protiv najmanjeg kukavičluka, protiv samodopadnosti, to većom strogošću što su muškarci onog vremena trebali biti ratnici: »Čini mi se da Bog dobro čini kad slabim ženicama male hrabrosti kakva sam ja, pruža naslade... Ali kada se sluge Božji, krepki, učeni i pametni ljudi toliko brinu što im Bog ne da najveću pobožnost, veoma sam nezadovoljna. Neka je prime i visoko cijene, ako im je Bog dade... ali ako je nemaju, neka se ne žaloste, neka shvate da im nije potrebna kad im je Njegovo Veličanstvo nije dalo i neka se svladaju... Mnogi su počeli »nutarnju molitvu« i nikad nisu dovršili. Veoma ih žalosti činjenica da nisu zagrlili križ odmah u početku, jer misle da ništa ne čine. Bog hoće od njih njihovu odluku. Ali žalost u kojoj oni uživaju nema drugog učinka nego da uznemiruje dušu. Ako su bili nesposobni za molitvu jedan sat, bit će kasnije i četiri sata...«[12]

Odlučan duh Majke Terezije, njena hrabrost u suočavanju sa zbiljnošću, bilo da se radi o materijalnim ili duhovnim stvarima, nije svojstvo muškarca nego velikih duhova i pravih značajeva.

Njen pohoditelj vizitator o. Fernandez, veoma ju je cijenio premda je to nastojao prikriti koliko god je mogao. I on se dopadao Tereziji od Isusa, iako je bio mrzovoljne naravi, jer ona je volila one koji nisu imali samilosti prema njoj: »On me drži na životu, ne vjerujem da je njegov

sud o meni pogrešan kao što je to kod drugih, jer mu je Bog dao da vidi kako sam bijedna. Na svakom koraku zatiče me u nekoj nesavršenosti, što je za mene velika utjeha. Ja onda svima otkrivam te nesavršenosti.«[13]

Je li tolika poniznost zaslužila da apostolski pohoditelj (vizitator) bude tvrdokoran prema njoj? Premda se njoj obraćao samo prigovorima pred vojvotkinjom od Albe, koja ga je pozvala u Alba de Tormes, kovao ju je u zvijezde: »Stotinu trideset redovnica u samostanu Utjelovljenja žive zajedno u tolikom miru i svetosti kao deset ili dvanaest vaših samostana. To me veoma iznenadilo i silno utješilo. Uzrok tome leži jedino u prisutnosti Majke. Kad nje ne bi bilo tamo samo jedan dan, propalo bi sve što je već učinjeno...«[14]

Da je Majka Terezija znala za sadržaj ovog pisma, sigurno bi odgovorila ono što je pisala Doñi Mariji de Mendoza: »Moja starješica čini ova čudesa!«[15]

Zaista, Naša Gospa od Milosrđa i dalje je stajala na mjestu starješice kamo ju je Terezija stavila prvoga dana. Njoj je svake večeri povjeravala ključeve samostana. Na mjesto zamjenice starješice stavila je sv. Josipa. Redovnice su krivile ovog dobrog Sveca da on otkriva Majci sve njihove male pogreške i zato su njegov kip okrstile imenom »brbljavac« (el parlero) i tvrdile da uvijek ima otvorena usta.

Gospodin je počeo ovoj kući iskazivati tolike milosti da se jednom na stolici određenoj za starješicu ukazala Majka Božja, okružena mnoštvom anđela i ostala je ondje cijelo vrijeme dok se molila *Salve Regina.*

I napokon, da bi zadnje postale prve i da bi njena »jadna djeca iz samostana Utjelovljenja« imala kraljevskog vođu na kraljevskom putu molitve, Terezija od Isusa dala im je za ispovjednika o. Ivana od Križa.

Hitno ga je pozvala iz Pastrane, kamo je žurno došao iz Alcale da bi redovnicima princa od Ebolija protumačio kako je umjerenost — krepost. Gdjegod bi se pojavio kakav veliki posao, hitno su pozivali o. Ivana.

Redovnici u Pastrani »više su ličili kipovima od kamena nego ljudima od mesa i krvi.« Jedan drugoga su poticali, crkva je odzvanjala od udaraca kojima su se udarali u prsa. Kada bi ih raspalio duh ili bijes, nisu se mogli svladati da ne viču glasno ispovjedajući javno svoje grijehe ili svoju ljubav prema Bogu. Nekima od njih Gospodin je dao takav dar suza da su potočići što su neprestano tekli iz njihovih očiju izdubli brazde u njihovim isušenim asketskim obrazima.

Mrtvenja, pokore i bičevanje prešla su u delirij. Dešavalo se da su nekog novaka bičevali pred gomilom sirovih drva u uvjerenju da će na njih sići nebeski oganj, ako je novak dovoljno svet ili dovoljno obliven krvlju. Nije li se to desilo proroku Iliji, koji je bio uzorom i ocem svih Bosonogih?

Noge su im bile tako naduvene od hladnoće i izranjene od kamena »da su izgledale kao patlidžani«. Jedan pridošlica, Fray Jeronimo Gracian de la Madre de Dios, uplašio se ove silovitosti i grubosti i već je, unatoč svoje revnosti, htio ostaviti Karmel.[16]

O. Ivanu od Križa je povjereno da ovim fanaticima povrati smisao za pravu mjeru. On je tu neumjerenost vješto navratio na pravu kolotečinu,

i zato je Majka Terezija bila uvjerena da nitko drugi ne može raspaliti novi žar kod redovnica kao on. Činilo joj se da se u tom redovniku krije pravi čovjek.

X

TI ĆEŠ MI BITI ZARUČNICA

1571. — 1573.

— Drage gospođe, dajem vam za ispovjednika ovog oca, koji je pravi svetac.[1]

Ovim je riječima Majka Terezija od Isusa predstavila redovnicama samostana Utjelovljenja sitnoga, tamnoputnog čovjeka iscrpljenog od pokore, o. Ivana od Križa. Premda je imao već trideset godina, radi jasnog i čistog pogleda svojih tamnih očiju izgledao je kao dječak. »Držanje mu bijaše mirno, savršeno jednostavno, njegova je prisutnost pozivala na sabranost. Lice mu je sjalo nebeskim dostojanstvom pobuđujući ljubav i poštovanje.«[2]

Majka je dala sagraditi za njega kolibu izvan klauzure, ali u neposrednoj blizini samostana: čekalo ga je mnogo posla pa nije smio gubiti vrijeme na odlaske i dolaske. Morao je barem svakih petnaest dana ispovijediti stotinu trideset redovnica i voditi ih u duhovnom životu, počev od izbora štiva do napredovanja na putu u nebo.

Ali trebalo ih je pojedinačno voditi. Majka i o. Ivan gojili su najveće poštovanje prema slobodi duša. Svaka ima svoj vlastiti put »Gospodin daje svakoj duši svoju milost i u to ja neću ulaziti.«[3] Dakle, nije bilo zajedničkih metoda nego pojedinačno vođenje svake osobno, osim osnovnih (uputa) usmjeravanja u molitvi i vršenju bitnih kreposti: ljubavi, poniznosti, poslušnosti i šutnje. »Duša pod prisilom ne može valjano služiti Bogu i ona je zloduh duša,«[4] kaže Majka.

O. Ivan od Križa odgovara kao jeka:

— Najbolje je ostaviti ljubavi punu slobodu kako bi svaka duša napredovala na vlastiti način i u skladu s milošću koju je primila . . .«[5]

Znači da su redovnice samostana Utjelovljenja bile pozvane da se u punoj slobodi sjedine s Bogom. Majka im je pokazivala radosti toga sjedinjenja a o. Ivan njegove teškoće. Čovjek mora doseći vrhunce duhovnog života makar sve nestalo i srušilo se; makar događaji razočaraju naša očekivanja, zato se ne treba uzbuđivati.[6]

On dijeli molitvu na tri dijela:

1. Predočenje tajni o kojima želimo razmišljati.

2. Umno promatranje predočenih tajni.

3. Napokon, zaljubljeni i budni počinak u Bogu u kojemu se sabiru plodovi, a vrata uma otvaraju se božanskom rasvjetljenju. Od naravne

spoznaje čovjek prelazi vrhunaravnoj, dok se duša nalazi u svom smirenom počinku prožetom ljubavlju i mirom.[7]

Predočenje, promatranje, prosvjetljenje, ljubav. Majka objašnjava pouke živim slikama:

— Sigurna sam da naš Gospodin nije nezadovoljan kada se naslađujemo i tješimo promatrajući njegova djela i kad razmatramo njegove riječi, kao što se kralj raduje kad vidi kako se pastirče, dražesno u svojoj naivnosti, divi promatrajući njegov brokat i pita što je to i kako se pravi.[8]

O. Ivan je preporučao da se budno pazi na maštu jer se kontemplacija nije smjela brkati s igrom raspoloženja i melankolije. I u tome se slagao s Majkom Terezijom. Osuđivao je svako traženje osjetilnog, tvrdeći da naslade u molitvi nisu znak savršenosti nego, naprotiv, znak slabosti. Kada unatoč toga govori o »velikim nasladama koje je Bog sakrio za one koji ga se boje, o bujicama užitaka koje će im dati da piju«, čini to zato da bi bolje osjetili »teret slave za koju vas je zaručnik odredio onoga dana u vječnosti kada je odlučio da vas stvori...«[9]

Taj teret slave... ni Majka nije bila pošteđena od strogosti ispovjednika u samostanu Utjelovljenja. No ona nije ni nastojala da im izmakne, nego im se ponizno podvrgavala, premda joj je o. Ivan jednom rekao ne toliko radi mrtvenja koliko da je pecne:

— Majko, vi se umijete lijepo opravdati kada se ispovijedate...[10]

Uvjereni smo što više, da je prema starješici bio stroži nego prema najneuglednijoj redovnici. Zar nije i ona bila najtvrđa prema onima koje je najviše ljubila? Ispovjednik bi joj naložio da nakon svršenih pobožnih vježbi ostane cijele sate ležeći ničice u kapeli: morala je okajati što je osjetila preveliku nasladu u Gospodinovoj ljubavi, onu nasladu, *gustos*, koju je sama osuđivala. Ona se pokoravala i oplakivala milosti koje joj je Bog davao jednako kao što je oplakivala grijehe. No što je ona tu mogla učiniti? Nije tražila znakove i viđenja, nije zahtijevala ni te glasove ni naslade. Bog ju je ljubio, on ju je u ovom samostanu, gotovo pred dvadeset godina, iznenada privukao k sebi dok se još kolebala između neba i zemlje. Ona je imala tako udjela u ovim zanosima duha kao što malo sudjeluje voda kad je prožima sunce i pretvara u oblak.

O. Ivane, o. Ivane! Što je mislio one nedjelje Cvjetnice kada je Terezija pričešćujući se, pala u takav zanos da nije mogla progutati hostiju? Kada je došla k sebi, usta su joj bila puna krvi što joj je tekla niz lice — krv samoga Otkupljenja — a nju je ispunjala neizreciva slast. Gospodin joj je govorio: »Kćeri moja, želim da ti moja krv koristi... Ja sam je na veoma bolan način prolio, naslađuj se time kolikogod možeš. Time ti uzvraćam poziv što mi ga upućuješ uvijek na taj dan.«[11]

Preko trideset godina sačuvala je Majka običaj da se na Cvjetnicu pričesti zato da bi u svojoj duši pružila Isusu utočišće: »Činilo mi se da su Židovi veoma okrutni prema njemu kad su ga nakon svečanog dočeka pustili da ide tako daleko do mjesta gdje će jesti, zato sam mu pripremila sklonište u mojoj duši.«[12] Toga dana ne bi ništa jela do tri sata poslije podne, a svoj obrok davala bi nekom siromahu.

Je li ova nježna naivnost ljutila o. Ivana. Premda ju je Isus svojom rukom napojio krvlju iz kaleža i nahranio kruhom, premda ju je Otac

privukao k sebi i govorio joj »veoma ugodne riječi«,[13] premda ju je Sin tješio kad je bila ljubomorna na Mariju Magdalenu: »Ona mi je bila prijateljicom dok sam bio na zemlji, sada kada sam u nebu, izabrao sam tebe,[14] onaj kojeg je Majka nazivala »Moj mali Seneka« nije skrivao svoje nezadovoljstvo. Ova čuvstva i viđenja izgledala su mu previše sjetilna. Po njegovu mišljenju »duša koja je sjedinjena i preobražena preobiljem nebeskog bogatstva i darova«[15] »mora potčiniti strasti i mrtviti naravne želje.«

O. Ivan je bio uvjeren da je Majka još previše pohlepna za tim radostima. Ljubav se, po njegovu mišljenju, ne može ničim usporediti, kao što se brusač ne može usporediti s dijamantom kojeg brusi. Tako ju je napokon istrgnuo iz okova »Contentos«, zadovoljstava, koja su previše sličila radostima ovoga svijeta. Izmamio je iz ovog skupocjenog dragulja iskru koja je poletila u susret svijetlu što svijetli u tami i koje čovjek ne može upoznati dok se ne preporodi u Bogu samome.

Bilo je to jednog jutra za vrijeme pričesti. Ivan od Križa je »prepolovio hostiju da jedan dio dade drugoj sestri, priča Terezija od Isusa. Mislila sam da to nije učinio zbog pomanjkanja hostija, nego da mene mrtvi, jer sam mu rekla volim velike hostije, premda znam da se Gospodin čitav nalazi u najmanjoj čestici. Njegovo mi Veličanstvo reče: »Ne boj se, kćeri moja, ništa te ne može rastaviti od mene.« Dao mi je razumjeti da to nije ni malo važno.

»Tada mi se ukazao u maštovitom viđenju, kao što je to već bio učinio, ali u dubini moga bića. Pružio mi je svoju desnu ruku i rekao: »Gledaj ovaj čavao: to je znak da si od danas moja zaručnica. Do sada nisi bila zavrijedila toga: no od sada ćeš bdjeti nad mojom čašću, ne samo zato što sam tvoj Stvoritelj i Kralj, nego što si prava zaručnica. Moja čast je tvoja, a tvoja čast je moja.«

»Ova je milost tako silno djelovala te ostadoh izvan sebe. Bila sam kao izgubljena i molila sam Gospodina da proširi moju malenkost ili neka mi ne da silne milosti koje moja naravna slabost ne može podnijeti. Provela sam taj dan kao zanesena. Bio je to plod velikih dobročinstava ali i zbunjenosti i žalosti jer ne služim onako kako bih trebala kada sam primila tako veliku milost.«[16]

Tako su izgledale duhovne zaruke Terezije od Isusa. Njene susestre, uzbuđene što je njihov samostan poprište ovakvih čudesa, dršćući su pristupale pričesnom stolu, » svadbenoj postelji takvog vjenčanja.«[17]

O. Ivan presjekao je zategnuto ali još čvrsto uže kojim je Terezija od Isusa bila vezana za vlastitu volju. Oslobođena napokon tereta mrtve tvari, otrgnuta od same sebe, slobodna od želja, postigla je svoje preobraženje.

Ona opisuje žarku odanost ovim duhovnim zarukama u svojim *Conceptos del Amor de Dios*, odnosno u *Mislima o ljubavi Božjoj*.

Po svemu sudeći ona je ove žarke i blistave stranice napisala u Avili.[18] U Avili joj je Gospodin rekao: »Nemoj propustiti da zapišeš pouke koje ti dajem kako ih ne bi zaboravila. Ti želiš imati zapisano ono u čemu te

poučavaju ljudi, zašto onda misliš da je gubitak vremena bilježiti moje pouke? Doći će dan kada će ti one trebati.«[19]

Već na prvim stranicama svojih *Conceptos* ističe poslušnost božanskoj zapovijedi odgovarajući izravno na pitanje: »Držim da sam dobro upotrijebila vrijeme koje sam posvetila takvoj božanskoj građi koju nisam dostojna ni da čujem.«[20]

U opisima njenih viđenja i u nekim odlomcima *Conceptos* odvija se razgovor između Zaručnika i Zaručnice, ili ga ona podsjeća na njegova najljepša obećanja:

On — Moja čast je tvoja, tvoja čast je moja!

Ona — Neka se on brine za ono što je moje, a ja ću za njegovo![21]

Otac — Dao sam ti svoga Sina, Duha Svetoga i Blaženu Djevicu. Što ćeš ti meni dati?[22]

Ona — Što mogu učiniti za svoga Zaručnika? Što može učiniti tako nevješto stvorenje? Zlorabiti milosti koje si mi dao...[23]

On — Misliš li, kćeri moja, da je zasluga naslađivati se? Jedina zasluga je raditi, trpjeti i ljubiti.[24]

Ona — *Poduprite me cvijećem.* Čini mi se da to ne znači tražiti smrt nego posvetiti život službi onome kojemu mnogo dugujemo...[25] neka ne bude više dvojstva između Njega i Nje, nego samo jedna volja, ne u riječima niti željama, nego u djelima.

To je istina: odsada će sva Terezijina radost biti u tome da radi za Zaručnika, sa Zaručnikom, odričući se dragovoljno čiste kontemplacije: »Duša moli da smije činiti velika djela u službi našega Gospodina i bližnjega i zato se raduje što je izgubila svoje naslade i radosti sretne smrti. Jer premda su Marta i Marija znale što će sve izgubiti životom koji je bio više aktivan nego kontemplativan, ipak su odmah počele raditi kad im se duša našla u tom stanju. U naizgled vanjskim djelatnostima odražava se nutarnjost, pa kada aktivna djela potječu iz toga korjena rađaju divnim mirisnim cvjetovima. Oni niču iz stabla ljubavi Božje i nastaju jedino radi njega, bez ikakve lične koristi, a miris toga cvijeća cvjetova širi se na korist mnogima. Taj miris ne prolazi brzo i pruža stvari i djeluje snažno.«[26]

Kontemplacija nije više sama sebi svrha, nego postaje sila što pokreće akciju i djeluje u njoj.

A budući da Terezija od Isusa ne traži ništa više nego kraljevstvo Božje, sve joj je ostalo pridodano: djelotvornost i radost.

Unatoč smirenog glasa na koji se prisililа u objašnjenjima *Pjesme nad pjesmama* koje su *Misli o ljubavi Božjoj,* a bile su namijenjene redovnicima samostana Utjelovljenja — to pogađamo po oprezu kojim pazi da prevelikim zahtjevima ne uplaši djevojke koje se još nisu posve oslobodile svijeta, po obazrivosti, finesama, nenametljivim aluzijama — u njima plamti ljubav Zaručnice koja pušta da je ponese bujica Zaručnikove ljubavi: »Neka vrsta božanske opojnosti koja ne zna što hoće, što govori ni što traži...[27] On je želi obasuti i još više razveseliti, pretvara je u sama sebe, te poput onih koje posrću pod teretom užitka i radosti, ona se oslanja na ove božanske ruke i grudi. Ona ne zna ništa više nego predati se slasti, napojena božanskim mlijekom... Ta božanska opojenost koja je

plaši i očarava u isti mah ... Ova sveta ludost ... *Tvoje su grudi bolje od vina* ...[28] sve je prožeto neizmjernom Božjom veličinom ... Zaručniče moj, od jedne kaplje dragocjenog vina što mi ga ti daješ zaboravljam sve stvorene stvari ... da gledam svoga Ljubljenoga i da moj Ljubljeni gleda mene ... Zaklinjem te, Bože, krvlju tvoga Sina, da mi udijeliš tu milost: *Poljubi me poljupcem svojih usana* ... ![29] »A što ja mogu učiniti za svoga Zaručnika?«[30]

Redovnicama samostana Utjelovljenja bilo je veoma potrebno ovo oplemenjivanje njihovog shvaćanja ljubavi. U početku su silno ljutile Majku svojim glupim cerekanjem starih djevojaka s pubertetskim shvaćanjima: »Sjećam se da sam čula divnu propovijed o nasladama Zaručnice koja saobraća s Bogom. Druge su se silno smijale ne shvaćajući što je rekao propovjednik jer je govorio o ljubavi, te sam se zgrozila nad tim.«[31]

Terezija će se ugledati u Samaritanku »koja je u svom srcu tako dobro shvatila riječi Gospodinove te je ostavila samoga Gospodina da bi mu dovela ljude iz grada. Kao nagradu za tako veliku ljubav, smjela je vidjeti veliko dobro što ga je Gospodin ondje učinio. Ova sveta žena, opijena božanskom opojnošću, prolazila je ulicama glasno vičući. Napokon su joj povjerovali i pošli u velikom broju ka Gospodinu.«[32]

I Terezija u svojim *Conceptos,* koje piše po zapovijedi Isusa, svoga Zaručnika, glasno viče od ljubavi, ali s odobrenjem svoga ispovjednika. Dakle, o. Ivan od Križa je saznao za njih i raspravljao s njom o tome. Možda je ovoj mistici o ljubavi-akciji suprotstavio razloge koje će kasnije izložiti pišući na istu temu *Pjesme nad pjesmama* svoj *Cantico Espiritual.* No ona daje prednost Magdaleni pred Martom:

Kada duša stigne do tog stanja ljubavnog sjedinjenja, ne dolići joj da se bavi vanjskom djelatnošću koja bi je mogla smetati da živi u ljubavi s Bogom, pa niti u njegovoj službi. Jer i mali dio ove čiste ljubavi dragocjeniji je u njegovim očima i za dušu — premda se čini da ništa ne radi — nego sav rad zajedno. Zato se Marija Magdalena trideset godina krila u pustinji da bi se uistinu predala ovoj ljubavi ... Prema tome, kada se duša djelomično nalazi u svom uzvišenom stanju samotničke ljubavi, veoma bi si naškodila kada bi se bavila vanjskim stvarima ili radom, pa da su ne znam kako važne, makar samo na kratko vrijeme.«[33]

Duhovne zaruke Terezije od Isusa, stanje njene duše koje je uslijedilo a koje je izraženo u *Mislima o ljubavi Božjoj* pokazuju razliku u temperamentima između starješice i njenog ispovjednka. Za nju ljubiti znači izgubiti se u kontemplaciji.

No ova razlika nije mogla štetiti dubokoj istovjetnosti njihovih misli. Terezija priznaje da mnogo duguje duhu i kreposti koje je Gospodin dao o. Ivanu«[34], drže ga svetim, a moje je mišljenje da je to bio cijeloga života.«[35] On je uvijek otac njene duše. Kod njega je opet dirljivo gledati kako se poslije smrti Majke Osnivateljice posvetio akciji, kao da se boji da ne bi što izgubio od ove dragocjene baštine. Upute što ih on daje starješicama toliko sliče onima Majke Terezije da posuđuje čak njene omiljele izraze: »Dobro promotrite one koje ćete uzeti u početku, jer će se druge povesti za njima ... Recite sestrama da pripaze kakve su, jer ih je Gospo-

din izabrao za temeljne stijene... Neka u počecima iznova krenu putem savršenosti u potpunoj poniznosti, u nutarnjoj i vanjskoj nezavisnosti, bez djetinjarija, snažne volje.«[36]

Ona, Majka Terezija sigurno bi se nježno nasmiješila da je mogla pročitati pismo što je njen mali Seneka pisao Ani de San Alberto, starješici u Caravaci: »Ja sam u Sevilji gdje pomažem našim sestrama oko smještaja. One su ovdje kupile vrlo vrijednu kuću; premda je stajala četrnaest tisuća dukata, vrijedi više od dvadeset. Već su se uselile, a kardinal će s najvećim svečanostima postaviti Presveti Sakramenat na blagdan sv. Barnabe. Prije nego otputujem namjeravam ostaviti ovdje još jedan samostan redovnica... Oko blagdana sv. Ivana putujem u Eciju, gdje ćemo s milošću Božjom osnovati još jedan, zatim u Malagu...«[37]

Tako je o. Ivan postao osnivačem.

Različiti po svojoj naravi i po svojim životnim koncepcijama, Terezija i Ivan postaju identični u času kada u zanosu duha nadilaze same sebe.

U maloj govornici Utjelovljenja, popločanoj crvenim pločama, starješica i njen ispovjednik često razgovaraju. Kada je bila riječ o duševnom stanju njenih kćeri, o. Ivan je umio biti jednako određen kao što je obično bila Majka. Kada se radilo o duhovnom prosvjetljenju, Majka je znala biti jednako slobodna od svih zemaljskih veza kao što je to bio o. Ivan.

Jednom, na blagdan Presvetog Trojstva, sjedeći svaki s jedne strane rešetaka, on na stolici a ona na klupi, razgovarali su o biti triju Osoba u Jednoj, »o tom čudesnom djelu«[38bis], kada Beatriz de Ocampo, koja je tražila Majku prioricu, ugleda nju na njenoj klupi a o. Ivana na njegovoj stolici, no oboje u zanosu. O. Ivan je ponesen zanosom duha dodirivao strop.

Ali i oboje su znali da savršenost nije u ovim čudesima.

— Poniznost, poniznost, govorila je Terezija od Isusa.

A Ivan od Križa odgovarao je kao jeka:

— Poniznost!

Dakle, »jadna djeca iz samostana Utjelovljenja« stupala su putem neba, predvodio ih je nebeski i Božji čovjek koji se zvao o. Ivan. O. Pedro Fernandez iskoristio je to ne ostavljajući Majci Osnivateljici vremena da se odmara. Poslao ju je u Albu de Tormes, pozvao je natrag u Avilu i napokon je otpremio u Salamanku da preseli redovnice u novu kuću. Morao ju je pratiti o. Antun od Isusa, nekoliko redovnica i, razumije se, Julian de Avila. Dakle, prava mala četa. Opet se jednom u Avili govorilo samo o Tereziji od Isusa i o Julianu. Majka se tome silno smijala.

Bio je mjesec kolovoz, odlučili su krenuti u sumrak kako bi izbjegli vrućinu.

Put je loše započeo: najprije Antun od Isusa, a zatim jedna služavka, pali su s konja.

Ni nastavak puta nije bio ništa bolji. Najbolje je da prepustimo riječ Julianu de Avila koji zanimljivo opisuje njihove dogodovštine:

»Bijaše veoma mračno, magarac koji je nosio novac određen za Salamanku izgubio se i nije se pojavio cijele noći. Tragajući za njim i boreći se s nezgodama dočekali smo pola noći prije nego smo stigli u svratište.

Ujutro je jedan sluga pošao u potragu za izgubljenim magarcem — našao ga je kako leži podalje od puta, a teret na njemu bijaše netaknut.

»Slijedeće noći izgubili smo nešto važnije od magarca, premda je, kako kažu, nosio pet stotina dukata...«

Što se dogodilo ustvari? Izgubili su glavom Majku Tereziju:

»Bijaše još noć. Putovali smo u dvije skupine; onaj koji je pratio našu svetu Majku, a neću ga imenovati da ne izgubi ugled, ostavio ju je na putu u nekom malom selu, moleći je da nas pričeka, a on je otišao ispred ostalih. No kad je trebalo poći po Majku, nije se mogao sjetiti gdje ju je ostavio.

Pitali smo jedni druge:

— Je li Majka s vama?

A oni su odgovarali:

— Nije!

— Je li onda s drugima?

— Bila je s nama, ali sada više nije. Kamo je otišla?

»Našli smo se, dakle, u dvostrukoj tami: u noćnoj, koja bijaše veoma gusta i onoj još mračnijoj, jer ostadosmo bez naše Majke. Nismo znali što da učinimo, da pođemo naprijed ili da se vratimo. Iznova se podijelismo: jedni su tražili onu koju smo izgubili, drugi su je glasno dozivali u nadi da će nam odnekle odgovoriti:

— Majko Terezijooo!

— Majko Terezijo od Isusaaaaa!

»Nakon dugotrajnog iščekivanja punog tjeskobe, vidjesmo Majku kako dolazi sa svojom pratiljom i jednim seljakom kojeg je izvukla iz kuće davši mu četiri reala da bi joj pokazao put. On ode veoma zadovoljan svojim novcem, a mi smo bili još zadovoljniji jer smo našli sve svoje bogatstvo, radosni što možemo pričati o ovim dogodovštinama.

»Odsjeli smo u svratištu koje je bilo pretrpano *arrierosima,* koji su ležali po tlima, te nismo mogli učiniti ni koraka da ne nagazimo na sedla ili na usnule ljude. Napokon smo mogli smjestiti našu svetu Majku i sestre koje smo vodili, premda nije bilo ni šest stopa slobodnog prostora. Morale su, dakle, »stajati ako su htjele sve stati. U ovim svratištima je bilo to dobro što smo jedva čekali da se maknemo iz njih...«[39]

U Salamanci se Majka Terezija prihvatila dužnosti da uredi kuću koja joj je sigurno zadala mnoge glavobolje, ali što zato! Trebalo se suočiti s nastalim teškoćama. Oko dvadeset radnika dizalo je »preko dvije stotine pregradnih zidova,«[40] raspoređivalo ćelije i ograde. Majka osnivateljica upravljala je radovima, a radnici su priznavali, kao što je priznavala i ona sama,« da joj je iskustvo dalo veliko znanje u tim stvarima.«[41]

Ona je znala u posao unijeti srce. Vođa tesara Pedro Hernandez pričao je cijeloga života kako se Majka Terezija znala pojaviti na nekom prozorčiću i narediti da donesu pića za sve radnike. Jednog dana je pomislio da je njena velikodušnost previše košta — mjerica vina stajala je real i pol — pa je dao donijeti samo za jedan maravedij. Škrto je djelio piće, i dok je mislio da lijeva posljednju kap, posuda je još uvijek bila puna...[42]

Što, zar će radnicima i zidarima napojenim čudotvornim vinom ponestati hrabrosti?

Nakon dovršenja ove kuće uslijedili su novi odlasci i novi dolasci: Alba de Tormes, Medina de Campo i napokon Avila, ali samo na kratko vrijeme, jer je zamah osnutka koji je zadnje tri godine malo zapeo, iznova započeo.

XI

SJENA VELIKOG INKVIZITORA

1574.

Na svom putu u Segoviu Majku Tereziju nije pratila nikakva uznemirenost jer su svi izgledi govorili da će ovaj osnutak dobro uspjeti. Putovanje je bilo ugodnije što je manje svraćala pozornosti na sebe. Ovaj puta povela je sa sobom samo o. Ivana od Križa, Juliana de Avila, Isabel od Isusa — onu koja je pjevala *Cantarcillo* u Salamanci — i jednog laika, Antonia Gaytana[1]: svega četiri pratioca ali veoma sposobna.

Antonio Gaytan bio je udovac i posjednik skromnog imanja. Toliko se bio oduševio obnovljenim Karmelom i Majkom Terezijom, da ju je molio neka se posluži njime kolikogod potrebe Reda budu tražile.

Majci Osnivateljici nije trebalo dva puta reći ovakvu stvar; od toga časa Antonio Gaytan nije imao trenutka odmora. U kuću je doveo družbenicu, koja se morala brinuti za odgoj njegovih kćeri, a on je pratio Tereziju od Isusa.

Putem ga je Majka upućivala u načela duhovnog života prilagođenog potrebama svakodnevnog života jednog valjanog svjetovnjaka. Po Terezijinu mišljenju, kao što na svijetu postoje različita podneblja, različita godišnja doba i promjene vremena, tako i potrebe nutarnjeg života pojedinca variraju prema našoj naravi i zanimanju. Umirivala ga je kad se tužio na svoje sporo napredovanje u molitvi: »Nemojte se mučiti time, to nije vaša krivnja . . .«[2] »Nemojte se previše zamarati razmišljanjem, nemojte se žalostiti radi malodušnosti u razmatranju. Najveća milost koju nam Bog daje jest da ga slavimo bez prestanka te nastojimo da ga i drugi slave . . .«[3]

U to vrijeme bila mu je povjerila opasnu zadaću: da kriomice preseli — rekli bismo gotovo ukrade — četrnaest redovnica iz samostana u Pastrani koje su bile žrtve ekstravagantne Ane de Mendoze y la Cerda, princeze od Ebolija.

Godinu dana prije toga umro je princ. Njegova se žena nije mogla pomiriti time da bude udovica kao ostale žene, nego je u Madridu obukla karmelski habit — habit koji je prije toga bila dala zakrpati — što ga je primila iz ruke onog istog svećenika koji je dao posljednje sakramente mužu kojeg je ludo ljubila da nije htjela živjeti poslije njega. Smjestivši

tamo zaloge ove ljubavi, svoje desetero djece, uspela se, po uzoru na Majku Tereziju, u hermetički zatvorenu kočiju i odričući se sotone koji se međutim nije odrekao nje, otišla u Pastranu.

Kad su starješicu Isabel de Santo Domingo usred noći obavjestili o njenu dolasku, ova je uskliknula:

— Princeza u samostanu! Ova kuća je propala![14]

No nije došla sama. Poput indijskih udovica koje se uspinju na lomaču sa cijelom svojom pratnjom, i ona je dovela sa sobom djevojke, svoje *criadas* i zahtijevala da ih zajedno s njome prime u novicijat.

Ona je zahtijevala! Ova žena nije znala drugo nego zahtijevati! Neobičan govor za jednu karmelićanku. No to je bio samo početak.

Za sestru Anu de la Madre de Dios — to je ime uzela kad je stupila u redovnički stalež — nisu postojala ni Pravila, ni Ustanove (Konstitucije), ni zvono, a najmanje poslušnost u bilo čemu. Htjela je razgovarati kada joj se prohtije, primati posjete, izlaziti, pa je u svojoj ćeliji napravila vrata koja su vodila ravno na ulicu. Zahtijevajući da joj se služi i postupa s njome sa svim počastima koje joj po položaju pripadaju. Sestra Ana de la Madre de Dios zlostavljala je starješicu, otvoreno se rugala duhovnicima, ispovjednicima i posjetiocima:

— Što rade ovi redovnici u *mome* samostanu?

Počinila je toliko skandala da su joj napokon morali kazati da je za siromašni samostan njena prisutnost prevelika sreća i da je jedino dvor dostojan nje. To joj je veoma uljudno, ali odlučno dala razumjeti Isabel de Santo Domingo.

Ana de Mendoza, nazvana Ana od Majke Božje, nije se dala zavarati ovim uglađenim riječima. Počela je vikati da je tjeraju i obratila se kralju. Opet su joj, no ovaj puta mnogo oštrije, pokazali gdje joj je pravo mjesto: među nepokajanim grešnicima. Razljućeni Filip II nazvao ju je tada »famoznom ženicom«.

— Vaša prva dužnost je, poručio joj je on, da se brinete za svoju djecu.

Vrativši se u palaču, tražila je čime bi se rastresla i pronašla je: počela je progoniti jadne Bosonoge. Njena najmanja osveta bila je da im ustegne prihod što im ga je obećala davati, a to znači da ih je osudila na gladovanje jer im u tom zabačenom selu nitko nije mogao pomoći.

Majka Terezija je nježno i živo suosjećala sa svim patnjama svojih kćeri. Za sada je povela samo jednu od njih u Segoviu, imajući na umu da dovede tamo sve žrtve princeze od Ebolija.

Sve je zaista izgledalo vrlo povoljno za ovaj novi samostan:

»Velika službenica Božja«, Doña Ana de Jimena, imala je već spremnu kuću u kojoj se odmah mogla služiti prva misa. Majka je po svom običaju stigla *sin blanca*, no Providnost će se sigurno pobrinuti da mogu konačno kupiti pogodnu kuću. Ovaj dobri Gospodin nije nikada zatajio.

Terezija je, dakle, razmišljala o tom uređenju, kako se to obično čini u kočiji koja kreće prema cilju, kad je Julian de Avila zamolio da vidi kako je napisana dozvola kojom je biskup ovlašćuje da osnuje taj samostan.

— Dozvola? Ja nemam nikakve dozvole. Zar nije dovoljno usmeno ovlaštenje jednog biskupa?

Mule su se uspinjale strmim obroncima Guadarrame, kočija se žestoko ljuljala, a sad se i Julian de Avila počeo ljutiti i gunđati:

— Biskup je odsutan. Samo bi to trebalo da je provizor kakvo zanovijetalo koji se drži papira... No bolje da ne mislimo na to!

U kuću u Segoviji stigli su u mrkloj noći, sutradan u jutro zvono je zazvonilo. Juan de Avila odslužio je prvu misu i ostavio Presveto. Ma što se dogodilo, karmelski samostan sv. Josipa u Segoviji bio je osnovan. No kakvog li užasa iza toga! Valjani duhovnik piše nam bez lažnog samoljublja:

»Ušao je provizor, još nikada nisam vidio čovjeka koji bi bio tako ljut kao što je bio on. Vikao je, ispitivao tko je postavio Presveto. Redovnice su se bile već povukle u klauzuru, a ja sam se pred njegovom srdžbom sklonio ispod jednog stepeništa. Napokon je naletio o. Ivan od Križa:

— Oče, tko je postavio *ovo* ovdje? Maknite mi to što prije, dok se ne raspitam trebam li vas strpati u zatvor.[5]

»Naravno, nije ga strpao jer je bio redovnik, ali da je opazio mene, siromašnog svećenika, siguran sam da bi me bio odveo.«

Majka se nije dala uplašiti ovom bukom: prva misa bila je odslužena i ona se više nije uznemirivala. Sva njena strahovanja dolazila su »prije« toga. Suprotstavila se provizoru veoma uljudno ali odvažno. Nije se usudio zatvoriti samostan, ali da ne bi prekršili njegovu zabranu da ne sluša misu, postavio je ondje jednog alguazila, koji je kod sviju budio veliki strah.

Bila je to snažna ali kratkotrajna uzbuna. Pozvali su se na izvornost biskupove usmene dozvole i provizor se smirio.

To je značilo da Julian de Avila i Antonio Gaytan mogu otputovati u pohod u Pastranu, vodeći sa sobom petera kola.

Redovnice su bile spremne. Starješica je već odavna po savjetu Majke Terezije bilježila svakog dana sve što je princeza davala, od stvari za svakodnevnu upotrebu do crkvenog posuđa i misnog odijela. Iskusna u pravnim smicalicama, kao da cijelog života nije ništa drugo radila, Isabel de Santo Domingo dozvala je corregidora javnog pisara, i s popisom u ruci, zabilježila je sve što nije pripadalo isključivo samostanu. Nakon toga je prtljaga siromašnih djevojaka bila veoma mršava.

Dvojica spasioca, svećenik i svjetovnjak, popeli su se u silnoj tajnosti na zidove i uzbuđeni zbog velike uloge u ovoj dogodovštini, u kojoj su se prepirali nebo i dvor, ušuljali su se u samostan. Najprije je trebalo konzumirati svete čestice, a zatim su se ovako okrijepljene redovnice uputile u procesiji za svojim otmičarima, oprezna koraka ali radosna srca, a tišina pred zoru ličila im je na tišinu zasjede. Svemu se trebalo nadati od neprijateljice koja je bila moćna koliko i osvetljiva. Valjani Julian je priznao da im je za ovaj bijeg trebalo više hrabrosti nego da su pošli u neki napad.

Kola su čekala daleko od sela da ne bi privukla pažnju. Napokon se četrnaest bjegunica smjestilo u njih, te su krenuli iz Pastrane uz veliku buku što su ih pravile mule u kasu, pucketanje bičeva i vika *arrierosa*.

Nakon što su se svi gotovo potopili u Tormesu, kojeg Julian de Avila uspoređuje s morem, stigli su u Segoviju živi i zdravi nakon nekoliko dana ubrzanog galopa po najgorim putevima što ih svijet pozna.

Majka im je pokazala svu radost koju je osjećala i postavila za starješicu samostana u Segoviji onu istu Isabel de Santo Domingo, koja je u prepirkama s Anom de Mendoza pokazala mudrost, prisutnosti duha i odlučnost.

Svi su mislili da je time stvar okončana.

No princeza nije poslala svoje žbire u potjeru za jadnim redovnicama samo zato jer se nadala boljoj osveti.

Kako je saznala da je Majka u vrijeme osnutka samostana u Pastrani pisala svoj životopis? Terezija od Isusa je još u tajnosti čuvala ovu autobiografiju, koju je napisala jedino po zapovijedi svojih ispovjednika i samo za njih. Ona se čuvala princezine znatiželje više od ičega drugog. Kako se doznalo da postoji prijepis ovog životopisa? Radi nerazboritosti — budući da se nije mogla dokazati zlonamjernost postupka — jedne redovnice augustinke, koju je Majka pod pritiskom Ane de Mendoza morala uzeti, no koja je ubrzo bila otpuštena. Ova bučna dama silno je bila znatiželjna i htjela je pročitati taj životopis, pa je pokrenula sve sile ne bi li ga se domogla. Laskala je Tereziji, no ova se nije dala prevariti nego je i dalje uporno odbijala. Ana, potaknuta tim odbijanjem počela se uzbuđivati i ljutiti i pozvala u pomoć Ruya Diaza, koji je zaklinjao Majku da popusti radi mira. Princeza se napokon zaklela da nitko drugi neće čitati osim nje i njena muža. Uostalom čemu toliko nepovjerenje prema njoj? Nije li istina da njena tetka Doña Luisa de la Cerda ima kod sebe jedan primjerak?

Terezija od Isusa morala je popustiti.

Princeza koja je bila uporna u svojim željama i u svojoj srdžbi, nije imala te upornosti u održavanju zadane riječi. *Životopis* Majke Terezije povlačio se po stolovima palače u Pastrani: dvorani i sluge imali su prilike da se uzdižu ili da ga izrugaju. Silno su se zabavljali na račun viđenja Terezije od Isusa, te su ih radi zabave uspoređivali s đavolskim prijevarama Magdalene de la Cruz. Glasine o tom izrugavanju doprle su do Madrida; sama ih je princeza začinjala svojom duhovitošću. Ovaj je predmet čitavo jedno izvjesno vrijeme služio kao izvrsna zabava na dvoru, a duhovitost i zloba Ane de Mendoza slavili su slavlje.

Što, Majka Terezija istrgla joj je iz kandža nedužne redovnice? Princeza od Ebolija ponosila se time što je inkviziciju upozorila na *Knjigu o životu* Terezije od Isusa, optužujući je da sadržava opis »viđenja, objava i prikaz opasne nauke.«[6]

Dok je jednooka dama snovala svoje spletke, Majka je živjela u nepomućenom miru vedrih duša, ni ne sluteći dokle mogu ići zatrovana taština i mržnja. Kupila je kuću za Karmel u Segoviji i smjestila u nju svoje kćeri s običajenim svečanostima. Praćena redovnicama koje su pjevale *Laudate Dominum omnes gentes,* išla je iz prostorije u prostoriju, zvoneći zvoncem i otvarajući sva vrata. Podigle su oltar na mjestu gdje će odsada vladati jedino Gospodinov duh.

Ovaj je samostan bio skroman kako je ona voljela: niskih stropova i krova pokrivena crvenim crijepom, jer »za trinaest sirotica dovoljan je i manji kutić ...«[7] Ćelije su gledale na patio. Ovdje je o. Ivan od Križa bio

jednog dana tako ponesen ljubavlju gledajući sliku koja je prikazivala Krista kako pada pod teretom križa u obliku preše, da je posrćući zagrlio veliki tamni križ što se isticao na bijelom zidu klauzure i ostao ondje zanesen.

Ovdje je Majka mogla u miru razgovarati s ocem svoje duše i uživati u samoći ćelije u koju se povlačila. »Već odavna nisam tako uživala u samoći, a to je za mene velika utjeha.«[8] Kćeri su je okruživale nježnošću koja je katkada bila indiskretna no uvijek slatka ovom mekom srcu, koje je možda najčešće izgovaralo riječ »ljubav«. Ona kaže: »Želim samo ljubiti«. »Nema boljeg lijeka od ljubavi ...«[9] Budući da je sama istinski ljubila, zamišljala je da i nju istinski vole.

Kada je naivna Ana de la Santissima Trinidad, koja je svakamo išla za njom, zatekla u molitvi u njenom skloništu, Majka je grdi s dobroćudnim smiješkom:

— *Urguillas!* Izvidnice! Zar me nikada nećeš ostaviti samu?[10]

Ova neopreznost imala je dobre posljedice: Terezija od Isusa donijela je sa sobom u Segoviju mali svezak *Misli o ljubavi Božjoj* i pokazala ga svome ispovjedniku O. Yanguasu. Ovaj otac bio je jednako poznat po oporosti svojih kreposti kao i po svojim komentarima o sv. Tomi. On pročita sveščicu i reče:

— Čemu se trudite pišući ove stvari? Bacite to u vatru.

Majka ne reče ni riječi, na licu joj se nije moglo opaziti nikakvo uzbuđenje: naložili su vatru i ona u nju baci svoje papire.

O. Yanguas bio je »nadahnut revnošću sv. Pavla koji je zapovjedio ženama da u Crkvi Božjoj šute, tj. da ne propovijedaju iz propovjedaonice i da ne pišu knjige.«[11] No bilo je još nešto gore po srijedi: inkvizicija je bila izvanredno stroga prema svemu što je zadiralo u poznavanje Svetog Pisma. Jedna od optužbi koja je najteže teretila Alumbradose iz Toleda bila je da se kriomice okupljaju u grupe da bi komentirali Sveto Pismo »po kutovima«. Nazivali su ih, što više, »učenicima tajnih nauka i zakutaka« ... Majka Terezija je uvijek s najvećom pomnjom isticala da joj riječ Sv. Pisma, kada je protumačena od svetih i učenih bogoslovaca, pruža velike utjehe, ali nigdje ne navodi poimence na koji dio Sv. Pisma se to odnosi. Međutim, njeni citati i neprestano pozivanje na sv. Pismo pokazuju da ga je ona vrlo dobro poznavala. Govorila je da Evanđelje dublje uranja u sabranost nego najučenije knjige,[12] a sam Gospodin joj je rekao: »Sva zla na svijetu dolaze odatle što ljudi ne znaju istine Sv. Pisma od kojeg neće biti ukinuta nijedna jota« ...[13] No kada je neka kandidatica u Toledu, koju je primila u novicijat, rekla da je donijela sa sobom Bibliju, Majka ju je prekinula:

— Kćeri moja, ostanite vi kod kuće. Niste nam potrebni ni vi ni vaša Biblija. Mi smo neznalice koje znadu samo za preslicu i za poslušnost.[14]

U vrijeme velikog inkvizitora Don Gaspara de Quiroga to je bilo veoma mudro, a o. Yanguas je tako postupao više iz opreza nego zbog

vlastite skučenosti. Malo vremena iza toga bio je bačen u tamnicu Fray Luis de Leon zato jer je na molbu jedne pokajnice preveo na kastiljski jezik *Pjesmu nad pjesmama*. *Ostao* je u tamnici četiri godine.

Možemo zamisliti strah o. Diega pred ovom zapaljivom (uzbudljivom) knjižicom«. Ispričavao se što je bio tako neumoljiv tvrdeći da se šalio i da je htio samo iskušati Terezijinu poslušnost. Nije ni slutio da će ona tako spremno baciti u vatru ovaj divni spis »u kojem nije bilo ništa protiv naše vjere.«[15]

To dokazuje kako je slabo poznavao Terezijinu radost što može slušati i njeno potpuno pomanjkanje svakoga autorskog samoljublja.

Tekst je ipak bio spašen: jedna od »izvidnica« krišom je prepisala rukopis. Terezija je bila uvjerena da je propao i nije više na to ni mislila. Svako povlačenje u novoosnovani samostan pridonosilo je njenom oslobođenju od svega stvorenoga. U Segoviji je napisala: »Svakog dana postižem sve veću nutarnju slobodu . . .«[16]

A za to vrijeme je inkvizicija u Avili tražila ne samo njen životopis nego i sve ostalo što je napisala. O. Domingo Bañez odlučio je zaštititi Majku Tereziju svojim visokim ugledom i sam je podnio inkvizitorima optuženo djelo unijevši prije toga neke male ispravke. Tome je dodao nekoliko stranica u kojima je hvalio djelo.

Kada je Terezija saznala u kakvoj se opasnosti nalazi, nije se nimalo uzbudila.

— Bog znade s kakvom sam iskrenošću napisala ono što je istinito.

Uostalom, zar nije u svojim velikim i »malim« knjigama redovito i u svim tonovima isticala svoju vjernost Crkvi? U svom *Životopisu:* » . . . Smrviti zloduhe za najmanju istinu Crkve . . .«[17] U *Stanovima duše:* »Ako kažem bilo šta, što se ne poklapa s istinama naše svete katoličke i rimske Crkve, to je iz neznanja a ne iz zloće . . .[18] U *Putu savršenosti:* »U svemu se držim istina svete Majke rimske Crkve.«[19] U duhovnim izvješćima svojim ispovjednicima: »Podvrgavam se opomenama Crkve.«[20]

A za nju podvrgavati se isto je što i ljubiti.

Više ju je dirala uznemirenost njenih kćeri koje je tješila dozivljući im u pamet:

Ni straha niti nemira
bojati se ne treba
ili bi blago slegnula ramenima:

— *Que mas da?* Pa što onda?

Vraćajući se iz Segovie u Avilu zaustavila se u pećini u kojoj je živio sv. Dominik. Tu je dugo ničice ležala te je njena mala pratnja postala nestrpljiva. Ljupko se ispričavala: zadržao ju je sveti otac propovjednik koji joj se ukazao. Obećao joj je da će joj u svemu pomoći, naročito u njenim osnucima.

Čega i koga se ona trebala bojati, pa i onda kad se radilo o inkvizitorima?

XII

JERONIMO GRACIAN DE LA MADRE DE DIOS

1575.

Kola su škripala penjući se uz obronke sierra Morene u hladnom svjetlu ove suhe visoravni gdje je sve bilo sivo i modro. Svaki okret kotača otkidalo je kamenje s rubova puta i ono se kotrljalo u ponore stvarajući u dubinama rijeke odjek od koga je hrabre žene podizala jeza.

Sedam karmelskih samostana što ih je Majka Terezija do sada osnovala nalazilo se »u njenom kraju«, dvadeset ili trideset milja uokrug oko Avile. No godine 1575, u veljači, odvažila se na put do Beasa, na granici između Kastilje i Andaluzije, Ivanove provincije. Plašila se daljine i pomisli da će putovati preko visokih planina no ipak se dala primamiti upornom odvažnošću dviju darovateljica, plemenitih sestara Godinez i izvanredno blagim podnebljem koje je ondje vladalo. Sa sobom je povela vjernog Juliana de Avila, Antonia Gaytana i Gregoria Martineza, koji ju je upoznao u Medini del Campo i pošao za njom. Tu je bila i Ana od Isusa, ona lijepa Lobera, koju su zvali »kraljica svijeta«, kao i Marija de San Jose nekadašnja mala družbenica Doñe Luise de la Cerda. S njima su putovali i Isabel de San Jeronimo koju je o. Ivan od Križa izliječio od melankolije. Ana de San Alberto, Maria del Espiritu Santo, Marija de la Visitacion, Isabel de san Francisco, koja je imala tako lijep stil da ju je Majka zamolila da bude povjesničarkom Karmela, i maljušna Leonora de San Gabriel, koja je bila dražesna i umiljata da ju je Majka Osnivateljica nazivala *ma Gabrielita* i napokon Beatriz de San Miguel je, dok je bila dijete, odsjekla svoje plave kovrče i donijela ih majci u jednom kovčežiću s riječima:

Ostavljam vam ovaj ukras a ja idem služiti Bogu.

Ona je držala u naručju kip Djeteta Isusa koji ih je pratio na svim putovanjima.

Kola su se već danima treskala sierrom. Krivudanjima, uspinjanju i silaženju nikada kraja. Mule su išle sve polaganije i sve nesigurnije, činilo se da i kočijaši sve teže viču svoj arre! kojim su poticali životinje.

Gledajući kroz zastore svojih kola Majka je po oklijevanju arrierosa shvatila da su zabrinuti. Ipak su se čas kasnije uputili vrletnim puteljkom koji je izgledao dobar za koze ali neprilićan za teška i široka vozila. Opasnost se osjećala u zraku.

Kao što kapetan u oluji zapovijeda da se skupe jedra i čvrsto drži kormilo, tako je Majka zapovijedila svojim kćerima da skupe razloge koji ih navode na strahovanje i da ne popuste u svojoj vjeri u Božju zaštitu:

— Ovi ljudi više ne znaju kuda idu. Molimo, drage kćeri, molimo Gospodina i našeg svetog oca Josipa da nam budu vodiči![1]

Tada se negdje daleko, daleko iz dubine provalije začuje glas nekog starog pastira naviklog da viče na velike daljine:

— Staniteе! Staniteeee! Ako nastavite ovim putem strmoglavit ćete se u provalijuuuu!

Kola se naglo zaustaviše uz škripu kopita što su se lomila na kamenju, grubo zatezanje uzda, zveket orme, škripu osovina i struganje kotača dok su se planinom prolamali povici kočijaša: »Staniteeee *Pareeeen! Pareeeen!*

Zaprepaštenje ljudi i životinja trajalo je nekoliko časova. Onda pljuštala pitanja, tvrdnje i usklici: bili su se potpuno izgubili u sierra Moreni i upravo su bili na putu da se strmoglave u ponor. Spasio ih je ovaj glas iz dubine. Ali kako da se izvuku odavle? Kako da se okrenu na tom uskom puteljku koji je lebdio između litice i provalije, gdje da nađu pravi put?

Sklopiše ruke oko usta i povikaše u provaliju:

— Kuda ćemo proćiiii?

Iz provalije stiže odgovor:

— Polako vozite natrag, ne trebate se bojati. Nakon stotinu obrtaja unazad naći ćete pravi puuuut!

Glas je lebdio u tišini, odbijao se od stijena i vraćao se u jeci čistoj poput zrcala.

Sluga, koji je otrčao u izvidnicu, obavijesti da se put nalazi na naznačenom mjestu. Skrivao ga je odron kojeg na prolazu nisu primijetili. Dok su se neki iz pratnje zabavili oko kola, drugi su pokušavali naći nevidljivog spasioca. Glasno su dozivali, istraživali pogledom provaliju, jedan se, što više, odvažio i sišao dolje, ali uzalud. Kamo se sakrio taj pastir? Zrak je bio tako proziran da se jasno razabirao najmanji kamen dokle je pogled dopirao, a sierra izložena tom svjetlu izgledala je tako pusta da je bilo nemoguće sakriti se.

Lice Terezije od Isusa sjalo je od ljubavi, suza i smetenosti.

— Žao mi je, govorila je svojim kćerima, što ih puštam da traže, jer neće nikoga naći. Ali ne mogu im reći da je glas kojeg smo čuli odgovor našeg oca sv. Josipa na naše molitve...

Ostao je još jedan dan puta po planinama, ali od toga časa sve je bilo lako. Životinje su tako brzo išle da su kočijaši gunđali i psovali.

— Smiješne li rabote upravljati mulama koje lete!

Na obali Guadalimara karmelićanke su se spremale da siđu s kola kako bi prešle preko rijeke, kad se najednom nađoše na drugoj obali. Sad više nisu mogle sakriti da su nebeski anđeli prenijeli na svojim rukama svetu Majku...[2]

Pronio se glas o tom čudu tako te je svećenstvo Beasa s velikim raspelom na čelu i praćeno cjelokupnim stanovništvom uključujući i djecu došlo u procesiju pred Tereziju od Isusa. Pred svima su išli konjanici koji su zapovijedali svojim konjima da im pokažu »sve majstorije koje postoje.«[3] Otpratili su je do crkve u koju je ušla uz zvukove *Te Deuma* okružena plemstvom i uglednicima u svečanom odijelu.

To su bila radosna čuda. Ali bilo je i takvih koja su pobuđivala strah. Novi samostan bio je smješten u bivšoj vikarovoj kući koja je bila u sklopu župne crkve. Redovnice su imale dozvolu da kroz jedan prozorčić prate službu Božju u župnoj crkvi. Ovome se tako žestoko protivio neki Alonso de Montalvo da se nije ustručavao otputovati u Madrid i isposlovati poništenje ove dozvole. Vratio se blistajući od ponosa:

— Ili će se ovaj prozorčić za tri dana zatvoriti, ili će se meni zatvoriti oči . . .[4]

Za tri dana njemu su se zatvorile oči: iznenada je umro. Tako će pravednik gledati plaću grešnika, kaže psalmista.

Štovanje prema svetoj Majci prešlo je u oduševljenje, a samostan sv. Josipa, spasitelja u Beasu, koji je otvoren 24. veljače, postao je rasadištem svetaca.

Dvije sestre Godinez, koje su darovale kuću i šest tisuća dukata, stupile su u taj samostan i uzele ime Catalina od Isusa i Marija od Isusa.

Catalina je bila obdarena snažnom osobnošću: Catalina Godinez ili ponosna obraćenica, to je jedan od slikovitih opisa kakvima se Majka voljela služiti.

Sa četrnaest godina bila je tako ponosna na svoju ljepotu, svoje bogatstvo i ime da su je vrijeđale male želje roditelja kada ju je trebalo udati. Zar se nisu u njeno ime zadovoljili »majoratom« koji je pripadao najstarijem sinu jedne velike obitelji? Ona nije znala odakle joj toliki ponos, ali je držala poniženjem da se veže uz jednog čovjeka. Htjela je da rodoslovlje njene obitelji počne od nje.[5]

Bog se poslužio njenim ponosom da bi je pobijedio. Jedne večeri, dok je razmišljala o svojim bračnim planovima, podiže oči i ugleda križ. Odjednom joj bude jasno da je jedino Bog dostojan da bude njenim zaručnikom. Kako je bila odlučna značaja, odmah je izrekla zavjet čistoće i siromaštva. Zlodusi, kojima je na taj način izmakla, podigoše tada takvu buku, da je otac probuđen vikom sišao u noćnom odijelu s mačem u ruci.

Roditelji nisu dopustili Catalini da uđe u samostan. Pače uporno su nastojali da je udaju. Da bi uplašila prosce kriomice je otišla u dvorište farme, zablatila lice i izložila ga suncu ne bi li uništila kožu. Sve vrijeme koje je mogla oteti od majčinog nadzora provodila je u molitvi. Ustajala je noću i pipajući u mraku odlazila je ljubiti noge usnulim služavkama: molila ih je za oproštenje što joj moraju služiti.

Razboljela se od svih mogućih bolesti, čudom je ozdravila, i stekavši napokon slobodu očevom i majčinom smrću, izmolila je od Terezije od Isusa da osnuje Karmelski samostan u Beasu o trošku njenom i njene sestre.

Anđeo joj je otkrio postojanje reformiranog Karmela: vidjela je sebe u nekoj velikoj samostanskoj prostoriji osvjetljenoj svijećama koje je držalo u rukama petnaestak redovnica pokrivenih crnim koprenama. Kada ih je Catalina upitala kojem redu pripadaju, one su neprekidajući šutnju podigle koprenu i otkrile svoja lijepa nasmiješena lica. Na dan svoga oblačenja prepoznala je u svojim novim drugaricama lica koja je vidjela u snu.

Međutim, ova zlatna legenda nije bila razlog radi koje je Majka Terezija kasnije izjavila da nikada nije bila tako sretna kao u Beasu. U Beasu je susrela Fray Jeronima Graciana de la Madre de Dios.

»Nikada neću doživjeti tako lijepe dane kao što sam ih doživjela sa svojim Pavlom . . .«[6] Nazvala ga je tako jer je prema njenu mišljenju naizmjence bio, poput ovog apostola »na vrhuncima ili u najdubljim dubinama morskim,«[7] tako se lako oduševljavao ili padao u malodušnost. Nazivala

ga je i »moj Elizej« radi njegove »velike i ćelave glave«. Ona piše ocu Rubeu, generalnom superioru Reda: »Gracian je poput anđela...«[9] A starješici u Medina del Campo: »Oh, draga majko, kako sam vas poželjela imati uza se ovih zadnjih dana! Bili su to bez pretjeravanja najbolji dani moga života. Otac Gracian proveo je kod nas više od dvadeset dana. Tvrdim da još nisam shvatila pravu vrijednost ovog čovjeka. On je u mojim očima savršen i za nas je to više nego što smo mogli tražiti od Boga. Molite, vaša časnosti, zajedno sa svojim kćerima da nam ga Njegovo Veličanstvo dade za poglavara. Tada ću se moći osloniti na nekoga tko će upravljati našim kućama. Nikada nisam vidjela toliku savršenost sjedinjenju s tolikom blagošću... Julian de Avila je lud za njim... (esta perdido por el...) a tako je i sa svim ostalima ovdje. On divno propovijeda.«[10]

Terezija od Isusa tako je ushićena te nam se čini da joj se vratila sposobnost oduševljenja Terezije de Ahumada. Priznaje da joj je duša mogla otpočinuti samo u Bogu ili uz onoga koji ju je jedini razumio: »Sve mi je ostalo tako težak križ, da ga ne mogu podnijeti...«[11] U ovom šezdesetgodišnjem srcu užegao se plamen. Je li moglo biti drukčije kada se sjetimo njene plemenite naravi i pritiska u kojem je živjela. I oni koji su se divili njenim viđenjima i glasovima što ih je čula nisu je gledali bez stanovitog straha. Otac Ivan od Križa držao ih je grozničavom tlapnjom koja je rezultat traženja užitaka u Božanskoj Ljubavi. Sama je Terezija katkada sumnjala nije li to zloduhova zamka. Bilo joj je jednako teško smatrati se sveticom ili fenomenom; zato je najviše voljela najveselije novakinje čija je umiljata prisnost bila za nju počinak, prepuštanje, nježnost.

Ali Gracian se, kad mu je otkrila tajne svoje duše, nije nimalo iznenadio toj intimnosti s Gospodinom, koja je ipak bila vrlo čudna. Kao vrstan bogoslovac koji se oslanja na Sv. Pismo dao joj je za pravo. Bilo je to ogromno olakšanje za Kristovu zaručnicu koju je često zabrinjavala i sama njena sreća: »Neka je blagoslovljen zauvijek!«[12]

Odmah joj je postao silno drag i neophodan onaj koji joj je donio sigurnost i smirenje.

Osim toga, on nije bio »kiseo«. Od prvog dana ju je nasmijavao.

U Beasu su se obukli neki redovnici, među njima Gregorio Ramirez koji je uzeo ime Gregorio Nacianceno. Julian de Avila zamolio je tamo da mu o. Jeronimo Gracian dade škapular Karmelskog Reda, kojemu je ovaj valjani svećenik bio bezgranično odan.

O. Gracian sakupio je novakinje na koru iza rešetaka i rekao im da pjevaju *Veni Creator* kao prilikom oblačenja, dajući takvo obilježje cijelom obredu. Njegova propovjed o ljepotama samostanskog života trajala je čitav sat. Vrijedni Julian bio je očajan: može li postati redovnikom kada to nije tražio, kada to čak i ne želi? Može li položiti zavjet siromaštva kada mora hraniti nekoliko sestara? Možda je Majka Terezija od Isusa dobila neku objavu o njemu u kojoj mu se nalaže da se izuje i navuče grubu čohu? Smije li se u tom slučaju oprijeti Gospodinovoj zapovijedi? »blijedio je, crvenio, znojio se i žalostio,«[13] kada mu o. Gracian nakon završene propovijedi jednostavno predao svoj škapular.

Julian de Avila silno je razveselio redovnice pričajući im o svojim mukama. Majka se veoma smijala zadovoljnija nego ikada svojim Pablom svojim Elizejom, Gracianom.

S njime je mogla neusiljeno ćaskati, prepustiti se svojoj živahnosti, nije trebala paziti hoće li joj izmaknuti koja šaljiva riječ, niti prigušivati svoju srdačnost. Njemu je mogla pisati: »Vi ste me često nasmijali i zabavili. O, moj oče! Vaša milost zaista ne treba grditi ni kao svetac a još manje kao kočijaš jer sam to upravo ovdje shvatila... Ostavljam to podsjećajući vašu milost da ste me ovlastili suditi i misliti o tome što hoću...«[14]

Voljela ga je kao majka, kao sestra, kao svetica koja je postigla takav stupanj čistoće da i najživljiji ljubavni izrazi nisu mogli zvučati dvosmisleno u njenim ustima.

Jer da nije imala tako prozirnu dušu, ne bi se usudila reći: »S kakvom bi ga radošću nahranila, kad bi bio gladan kao što je rekao!«[15] »On je debeo i dobrog zdravlja, Bogu hvala!«[16] Jednom kada se potpisao u pismu njoj upućenom: »Vaš dragi sin«, rastapala se od radosti: »Pričinili ste mi veliku radost potpisavši se *vaš dragi sin!* Kako sam samo brzo rekla samoj sebi da imate pravo!«[17]

Brine se za njega, radi njegovog umora, zdravlja, zbog njegovog odijela, njegovog raspoloženja, raduje se nad silnom dobrotom »posrednika« (el casamentero), nad dobrotom samoga Krista koji ih je tako usko povezao da ih ni smrt neće rastaviti, nego će ostati sjedinjeni zauvijek.[18] Pomisao na o. Graciana pomaže joj da može slaviti Boga.

I onda kada njega — ne bez zlobe — moli neka pripazi da ne padne s magarca, i onda kada je njegova nemarnost u pisanju, nadahnjuje onim divnim riječima: »Tamo gdje se ljubav zaista nalazi, ne može se ovako spavati...«[19] i onda kada prema starješicama, kao na primjer prema Mariji de San José s kojom je kasnije sklopila živo prijateljstvo, osjeća nešto što je veoma nalik ženskoj ljubomori, uvijek je to dokaz da je Terezija od Isusa imala ljudsko srce, no ono je bilo ispunjeno, preplavljeno ljubavlju koja je sve obuhvaćala, ljubavlju prema Bogu i prema svome Redu.

Je li o. Gracian imao iste misli kao i ona, njen ukus, njen postupak u vođenju duša? »Vaša milost pravo pogađa u onome što misli da je potrebno za obnovu, kada kaže da se duše ne otvaraju silom oružja kao tijela. Neka Vas Bog zadrži uz mene, jer ste mi na veliku utjehu.«[20]

Ipak ju je malko uznemirivala provala ovako žarkog osjećaja. Ali jednog je dana poslije Pričesti bila duhom uznesena u neki rascvjetali voćnjak koji je bio tako lijep da ju je podsjetio na slike iz *Pjesme nad pjesmama:* »Vidjeh moga Elizeja, ne takvog kakav jest, neugledan, previše tamnoput, nego neobično lijepa. Na glavi je imao kao vijenac od krupnih dragulja, a mnoštvo mladih djevojaka stupalo je pred njim s grančicama u rukama i slaveći Boga pjesmama. Ja sam širom razrogačila oči... Činilo mi se da čujem anđeosku glazbu i pjev ptičica kojim se duša naslađivala. I tada mi je rečeno: »Ovaj je čovjek zavrijedio da bude među vama.«[21]

Tko je, dakle, bio taj zanosni čovjek kojemu je samo nebo dalo jamstvena pisma?

O. Jeronimo Gracian de la Madre de Dios imao je trideset godina kada je u Beasu susreo Majku Osnivateljicu i već je bio apostolski pohoditelj (vizitator) bosonogih Karmelićana i onih ublaženog Pravila u Andaluziji. Bio je veoma obrazovan, obdaren govorničkim darom, veseo kao dijete a asketa kao neki pustinjak. »Očaravao« je svojim ponašanjem punim blagosti i srdačnosti a ujednačenost njegova značaja činila je njegovo društvo veoma ugodnim.

Upravo se spremao u Družbu Isusovu kada je upoznao bosonoge Karmelićane. Tada se odrekao odijela sinova Ignacija Loyole za volju odijela sinova Naše Gospe koje je obukao u Pastrani.

Uvijek je gojio nježnu pobožnost prema blaženoj Djevici, tako te ju je nazivao *mi enamorada*, moja ljubljena. Kao mladić svakodnevno je odlazio do Marijine slike što se nalazila u jednoj crkvi u Madridu. Radi ove pobožnosti prema Mariji postao je »dragim sinom« Terezije od Isusa.

Imao je nježno, osjetljivo srce, i premda je bio bogato obdaren svim svojstvima kojima se stiče uspjeh u svijetu, tako je malo pripadao svijetu da ga nikada ništa nije izliječilo od njegove naivnosti. Njegova ga je obitelj odredila za velike službe na dvoru, ali Božji poziv bio je snažniji od kraljevog poziva i od dužnosti da se brine za devetnaestero braće i sestara. Jer premda je njegov otac bio sekretar Karla V., njegova braća Antonio i Tomas tajnici Filipa II a Luis tajnik vicekraljice na Siciliji, milost ovih suverena što su je iskazivali svojim visokim službenicima bila je tako hirovita i ucjenjivačka da je ova velika obitelj visokih državnika bila unatoč velikog ugleda siromašna.

Jeronimo Gracian bio je čovjek kakvog je Majka Osnivateljica trebala: »Premda nije bio među prvima, došao je na vrijeme. Često bih bila žalila što sam uopće počela, da nisam imala toliko pouzdanje u Božje milosrđe. Govorim o samostanima redovnika kojima je prijetila velika pogibao da brzo padnu; jer nisu imali zasebnu provinciju nego su njima upravljali redovnici ublaženog Pravila.«[22]

Na koga se Majka mogla osloniti? Dvojica »prvih« obnovljenih, Antun od Isusa i Ivan od Križa izgledali su veoma prikladni. Ali o. Antunu nedostajalo je zdravog rasuđivanja, bio je uvredljiv i gunđalo; a o. Ivan, taj neusporedivi arhanđeo *mračne noći* još je bježao od mukotrpnih napora koji su zahtijevali osnuci, od onih čisto ljudskih poslovanja, od *negocios*, od obazrivih postupaka. On će se tome podvrgnuti tek mnogo kasnije. Osim toga, Terezija od Isusa nije mogla njime upravljati po svojoj volji: svetica, bila ona i najumnija, ne može upravljati jednim arhanđelom.

Ali o. Jeronimom Gracianom mogla je upravljati.

Majka Terezija od Isusa podjarmila je o. Jeronima Graciana sredstvom kojim se služe sve žene, svete i grešnice, genijalne ili glupe da privežu muškarce: zaklela mu se na poslušnost, obećala mu je da će čitavog života raditi samo ono što će joj on zapovijediti, pod uvjetom da to ne bude protiv Boga i protiv poglavara kojima je dužna poslušnost. Isto je tako obećala da mu neće ništa sakriti o svom nutarnjem životu i svojim grijesima. Napokon ga je postavila Božjim namjesnikom »iznutra i izvana.«[23]

Nakon ovoga o. Gracianu nije preostalo druge nego da se podloži.

Majka Osnivateljica ubrzo je pisala Filipu II, moleći ga da Bosonoge karmeličane i one ublaženog Pravila odijeli u dvije zasebne provincije: napokon je našla čovjeka koji može preuzeti odgovornost za obnovljeni Karmel: »... Bosonogi otac kojeg sam upravo upoznala... premda je veoma mlad takvog je značaja da sam radi toga veoma zahvaljivala Bogu; uvjerena sam da ga je izabrao za dobro našeg Reda.«[24]

Terezija od Isusa umalo nije satrla poslovima onoga koga je izabrala svojim gospodarom. Uporno je išla za jednim ciljem: odijeliti Bosonoge od Obuvenih, odijeliti braću koja su se vratila prvotnim Pravilima od onih koji su ostali u Ublaženom, odijeliti oce odjevene u grubu čohu od onih koji se odijevaju u fino sukno. Odlučila je raditi na tome sve do smrti. O. Jeronimo Gracian bit će joj oruđe u tom djelu.

Majka Osnivateljica otkriva dno svoga srca kada piše priorici u Valladolidu, svojoj rođakinji Mariji Bautisti: »Čudnovato, nije mi više nimalo nelagodno što toliko ljubim, kao da se ne radi o ljudskoj osobi ...«[25] I zaista, za ovu veliku stvarateljicu on nije bio ljudska osoba, bio je više od toga: najbolje oruđe koje je pronašla da svoje osnutke ukleše u granit.

ČETVRTI DIO

VELIKA OLUJA

Živim u velikoj oluji kušnje.
Izvještaji, XXXVII

I

CESTA ŠTO VODI NA JUG

1575. — 1576.

Majka Osnivateljica je mislila samo na to kako da se opet nađe u svojoj obećanoj zemlji, u svojoj Kastilji, kad ju je o. Gracian zamolio da ode u Sevilju i tamo osnuje samostan.[1] Videći da oklijeva, izričito joj je zapovijedio, imajući valjane razloge za to: već su osigurali podršku nadbiskupa Don Cristobala Rojasa, novi samostan bit će napučen novakinjama iz bogatih kuća: činilo se da Seviljanci samo čekaju dolazak Terezije od Isusa pa da obuku karmelsko odijelo. U ovom najbogatijem gradu Španjolske sve je išlo da ne može biti bolje.

Ovi razlozi nisu stišali bojazni Majke Terezije: Andaluzija joj je ulijevala strah. Bojala se njenog podneblja, običaja, njenih stanovnika i njenih pobuna — prošlo je jedva pet godina kako je Don Juan Austrijski teškim kaznama ugušio posljednji ustanak Maura — plašila se rulje pustolova koje su privlačile lađe na putu za Indiju.

O. Gracian je počeo sa svojom uobičajenom pohvalom:

— Sunce se ogleda u njenom obilju, njenoj veličini i veličanstvenosti... Ona je mjenjačnica, luka i vrata koja vode u Indiju... S ničim na svijetu ne može usporediti ono što se vidi u Sevilji. Kada stignu galije, stotinu, dvije stotine kola koja vuku po dva para volova prevoze zlatne i srebrne šipke u kuću Kraljevske trgovine s Indijom.[2]

— Nama ne treba zlato — odgovarala je Terezija od Isusa.

Gracian je opisivao raskošnu odjeću stanovnika, podstavljenu svilu pretrpanu teškim vezivom i umetcima; tamo se nije mogla vidjeti vuna nego baršun, taft, damast, brokat.

A kad je Majka lako podigla obrve:

— Samo o nama, o vašoj časnosti ovisi hoće li ta bogatstva koja sada služe tolikim taštinama biti upotrebljena za našu vjeru.

— Ne kaže li se, napomenula bi Majka, da su ulice Sevilje opasnije nego klanci Sierra Morene? Ti ljudi su besposleni lupeži, uvijek spremni na svađu... Zar ne zovu Sevilju »Babilonom Sredozemlja«?

Poznato joj je bilo i to da se u tu gomilu stranaca mogu umiješati i krivovjernici koji šire svoju vjeru, da je tamo Luterovska propaganda intenzivna, da je Inkvizicija još sumnjičavija nego u Kastilji, a sistem kažnjavanja djelatniji nego u samom Valladolidu i tako okrutan da je najbolje ne dokazivati svoju nedužnost pred njenim sudištem.

No Terezija od Isusa zavjetovala se da će slušati o. Jeronima Graciana de la Madre de Dios. Morala je popustiti i pristupiti pripremama za polazak, jer je već bio svibanj, a ona sa svojim zdravljem ne bi podnijela putovanje po velikoj vrućini.

Beas je ostavila Ani od Isusa, onoj istoj koju je jedan prior nazvao »kapetanom molitvene momčadi«, u kojoj je Ivan od Križa gledao serafina i za koju je sama Majka rekla: »Anina su djela, a moja galama.«

Uvijek *sin blanca,* Majka je posudila nešto novaca za put u samostanu u Malagonu, ali samo za najnužnije, jer je o. Gracian bio siguran u velikodušnost Andalužana; izabrala je šest redovnica među onima iz Beasa: Isabel de San Francisco, Mariju del Espiritu Sancto, Isabel de San Jeronimo, Leonor de San Gabriel, Anu de San Alberto i napokon buduću starješicu, Mariju de San José. Ova nije bila samo inteligentna nego i vrlo privlačna, odgojena u najotmjenijoj sredini u Toledu, kod Doñe Luise de la Cerda. Marija je pripadala eliti kako po naobrazbi tako po rođenju, govorila je latinski i nije joj padalo napamet da to krije, pisala je čarobnu prozu i stihove koristeći svaku priliku da to pokaže. Majka, koja je više voljela poslovicu izrečenu krepkim pučkim jezikom nego latinski citat, rugala se njenoj učenosti no na svoj način, ublažavajući ogrebotinu nježnom riječju: »pitam se, zašto vas toliko ljubim...«[3]

Nikada Terezija od Isusa nije povela neku redovnicu protiv njene volje. Zato je pitala Mariju de San José, koja je na odlasku iz Kastilje bila određena da bude starješicom u Karavaki:

— Hoćete li se odreći Karavake u kojoj vam je osiguran smještaj i udoban život da biste podijelili s nama opasnosti ovog osnutka u Sevilji?

Marija de San José je upitala da li sigurno da će biti starješica onog samostana: radi svoje poniznosti voljela bi da ne bude ništa.

— Kćeri moja, odgovorila joj je Terezija od Isusa, bit ćete starješicom, jer kad nema drozdova, moramo se zadovoljiti kosovima...

— Ako je tako idem u Sevilju.

Terezija se pobjedonosno nasmijala:

— Sami ste htjeli! Neka bude što bude!

U ovom pothvatu dobro će doći živahnost i otpor jedne mlade starješice.

Ponovno se spremaju kola za putovanje kao što se oprema brod za dugu plovidbu. U svakim kolima, koja su pokrivena kako nitko ne bi naslutio da su u njima djevojke koje jure svijetom da bi se što bolje odrekle svijeta, obješen je pješčani sat; on treba podsjećati da samostanski život ne prekida ni u planinama ni u dolinama; zvonce što objavljuje molitve stavljeno je na dohvat Terezijine ruke. Napokon su natovarili hranu i mješine s vodom.

Dana 18. svibnja, u ranu zoru, nakon mise na kojoj su se svi pričestili, kola su krenula putem prema jugu. Julian de Avila, Antonio Gaytan, Gregorio Nacianceno, pratili su ih jašući na mulama.

O. Jeronimo Gracian de la Madre de Dios bio je otputovao u Madrid.

Sunce je tako žestoko peklo da se hrana već prvih dana pokvarila — premda nije bilo mesa — voda je također izgubila dobar okus pa je trebalo sve baciti. No ništa zato, prvi odmor u jednom rascvjetanom šumarku tako je ugodan da se Majka, koja nigdje ne osjeća tako živu prisutnost Božju kao u lijepom krajoliku, s mukom vraća u svoja kola u kojima je zagušljiva vrućina.

Utvrđen je dnevni red na putu. Majka u određeno vrijeme zvoni svojim zvoncem i tada se mrmljanje molitava u šumi stapa s ritmom koraka životinja i škripanjem golemih kotača.

No zvuk zvonceta traži tišinu. Tada bi ušutili i *mozos de mulas, arriorosi* i kočijaši. Dovoljna je bila jedna Terezijina riječ da se pokore samostanskoj stezi. Vanjski šumovi, daleke klepke stada samo su pridonosili ovom spokojstvu karmelskih kćeri. Šutnja je dragocjena, jer u njoj duša grli Boga i On grli dušu i poučava je. Kao što se Salamonov hram gradio bez ikakve buke, tako Bog u tišini gradi u nama svoje boravište.

Odjekne novi zvuk zvonca, a Majka, još obasjana nebeskim odsjevom, nudi *arrierosima* mješinu »zemaljskog vina« kao nagradu što su tako dobro šutjeli. Tada bi oni opet započeli svojom pjesmom i psovanjem u nedužnosti svoga srca.

U vrijeme sieste karavana bi se zaustavila u gaju eukaliptosa ili ispod nekog mosta. Bio je to trenutak radosti i onda kad su se morali otimati s krdom svinja za malo hlada. Majka je posjedovala najživlji i najslikovitiji način izražavanja, njen smisao za humor začinjao je poteškoće na putu, pa i najteže nevolje. Bilo da je plakala Antonia Gaytana zbog njegove privrženosti zemaljskim dobrima — valjani čovjek nije mogao sakriti svoju uznemirenost radi stanja u svojoj kući u Alba de Tormes — ili se rugala sestri Leonori de San Gabriel radi njena uskog struka, nikada nije vrijeđala nego zabavljala.

A kad bi se razgovaralo o uzvišenim stvarima raspaljivala je svoje pratilice i pratioce ljubavlju prema Bogu. Improvizirala bi *coplas* a njene kćeri su ih pjevale:

> Hajdemo put neba,
> Redovnice Karmela . . .

Ali na tom strmom putu nije gubila iz vida kamenje na cestama i pazila da se ne povrijede one čije su joj duše bile povjerene.

Prvu noć proveli su u nekom pustinjskom skloništu, i to na golim pločama, jer računajući na seviljsku velikodušnost koju im je obećao o. Gracian nisu ponijele ni strunjače. Ujutro su izvadili crkveno posuđe i misno odijelo, jedinu dragocjenost u cjelokupnoj prtljagi, a Julian de Avila odslužio je misu prije nego su ponovno krenuli na put.

Kako su napredovali prema jugu, sunce je sve nemilosrdnije peklo, a vrućina što se skupljala ispod kolskog pokrivača bila je tako nepodnošljiva

da sestre nisu mogle ni o čem drugom razgovarati nego o mukama u čistilištu i u paklu. Osvojiti nebo pod cijenu tisuća muka značilo je zaslužiti da vječno žive u svježini. Svih sedam pokazalo je toliku hrabrost da Majka oduševljeno kliče:

— S kćerima kao što ste vi, odvažila bih se i u turske zemlje![7]

Nisu imale na tom putu ništa za jelo osim malo kruha, sočiva i nešto trešanja, a katkada su bile bez ičega. Žeđa je bila najteža muka. Andalužani su prodavali vodu skupo kao vino; no zar Majka nije rekla:

— Neka nam dade Bog da mnogo podnesemo radi njega, pa makar to bile buhe, nestašica i slabi putevi![8]

Unatoč svih nevolja i iznenađenja Majka Osnivateljica sačuvala je mir zahtijevajući da se poštuju Pravilo i Ustanove (konstitucije). Kada su prelazili preko Guadalquivira struja je odvukla skelu na kojoj su bila dvoja kola. Same sestre vukle su užad koja su pukla, a skela se čudom nasukala na pješčani sprud. Mala četa bila je daleko od svakoga ljudskog naselja; pala je noć, vodiči više nisu znali gdje su: ... Bože moj hvala ti na slabim putevima! Terezija od Isusa uredila je samostanski život na obali rijeke kao da se ništa nije dogodilo, a imovina toga samostana pod vedrim nebom sastojala se od kipića Djeteta Isusa, šest čuturica blagoslovljene vode i nekoliko molitvenika. Upravo su bile izmolile povečerje (kompletorij) i spremale se da pođu na počinak ispod jedne stijene, kad im dođe u pomoć neki stari ribar psujući na pasja kola redovnice i svećenike. No odveo ih je na pravi put i putovanje se nastavilo do određene etape.

Najgora od svega bila su svratišta, tako zvana *ventas* koja su odzvanjala od vike pijanih muškaraca, drndranja gitare, kastanjeta i grmljavine bubnjeva, koja su odjekivala od pjesme, opscenih ili svetogrdnih psovki.

Majka se nalazila usred ove gužve kada ju je odjednom uhvatila groznica i ona počela bulazniti. Trebalo je pronaći postelju. Prostorija u koju su je smjestili bila je tako prljava — hvala ti Bože, na buhama — ležaj tako tvrd, sunce tako nemilosrdno ulazilo kroz pukotine crijepova, voda kojom su bili natopljeni oblozi na njenu čelu tako je slabo osvježavala, graja je bila tako strašna, da je bolesnica zaklinjala neka je stave u njena kola jer će tamo manje trpjeti.

Pošli su prema Cordovi kamo su stigli rano ujutro. Cigani su već napajali svoje konje na česmama grdeći *piropos*,[9] djevojke koje su punile svoje krčage uz pomoć dugačke trske. Do redovnica u njihovim zatvorenim kolima, koje nisu vidjeli ništa od vanjskog svijeta, dopirala je buka vrtoglavog, strastvenog, uskipjelog života koji je bio sasvim drugačiji od onog u njihovoj staroj i novoj Kastilji. Ljudi su se tiskali i gurali oko prašnih tajanstvenih kola koja su došla preko sierre. Dječaci su unatoč udaraca bičem *arrierosa* skakali na kotače i otkrivajući u smijehu svoje šiljate zube koji su bijelili na potamnjelim licima, pokušavali dignuti zastore.

Majka je osluškivala ovu zaglušnu graju oko kola i uzalud pokušavala svladati tjeskobu. Već je bila spremna da se odrekne mise i pobjegne iz tog paklenskog grada, no tome se protivio Julian de Avila iznoseći valjane

teološke razloge: dovoljno je da dođu do neke mirne crkve na drugoj obali Guadalquivira. Ali kad su kola došla do mosta, vrata su još bila zatvorena. Ključevi su bili kod Corregidora glavom. Otrčali su do njega, no on je još spavao. Probudiše ga bez mnogo obazrivosti.

U međuvremenu gomila je bivala sve veća oko kola koja su se pokazala preširoka kad je trebalo prijeći preko mosta. Morali su otpiliti jedan dio. Veselje besposličara dostiglo je vrhunac: moj Bože, hvala ti za nevolje!

Sedam karmelićanki i njihovi pratioci, svećenici i svjetovnjaci i laici, stigoše napokon do crkve za koju je Julian de Avila rekao da je tako mirna. Upravo se slavi blagdan Duha Svetoga ne samo velikom procesijom nego i plesom. Dolazak redovnica, odjevenih u čohu i bijele plašteve, pokrivenih crnom koprenom bila je takva nenadana novost »da ni dolazak bikova ne bi probudio veću graju.«[10]

Ova neugodnost presjekla je Terezijinu groznicu. Jedva je čekala da napusti to mjesto, i mala četa ode odatle kao da bježi, u vrijeme najveće vrućine, a vrijeme sieste provela je ispod nekog mosta. Navečer se pustinjačko sklonište Ecija pretvorilo u oazu molitve i pjesme ptica, gdje je Terezija od Isusa u Gospodinovoj prisutnosti ponovno potvrdila svoj zavjet poslušnosti o. Jeronimu Gracianu.

Ali to je samo kratak predah. U Venta de Albino, pošto su pojeli samo nekoliko osoljenih sardina bez kapi vode da utaže žeđ, jadne djevojke su pomislile da se nalaze u predvorju samog đavla: neki »pakleni« tipovi stali su se međusobno svađati psujući glasno skočiše jedni na druge s oružjem u rukama. Četrdeset mačeva vitlalo se zrakom, sudarali se blješteći na suncu, arkebuziri pobjegoše. Usred te gužve sestre su iskočile iz svojih kola i poletile u Terezijina da umru zajedno s njom. Ona ih je umirivala smijući se njihovu strahu; imala je pravo jer su kavgadžije odjednom nestali plašeći se valjda alguazila.

Ova lutalica stigla je sa svojim kćerima u Sevilju 26. svibnja, nakon osmodnevnog putovanja punog poteškoća kojeg su Marija de San José i Julian de Avila izvrsno opisali. Sve su zahvalile Bogu koji ih je obilno poslužio nevoljama, slabim putevima i obasuo svim vrstama pokore.

II

BOGATI GRAD SEVILJA

1575. — 1576.

O. Ambrosio Mariano Azara de San Benito čekao je Majku i njene kćeri u kući koju je za njih iznajmio. Bila je to ruševna kućica, veoma siromašna i vlažna, smještena u Calle de las Armas, u samom središtu grada. Žene, koje su u njoj stanovale, prepustile su je karmelićankama, no činilo se da nitko ne misli na to da bi pridošlicama trebalo pomoći u ovom za njih nepoznatom gradu. Nisu im poslali ni zalogaja kruha, ni kapi svježe vode.

Ipak su našle u kući nekoliko skromnih potrebština o kojima Marija de San José ovako piše:

»Prije svega, oko pola tuceta starih pletera od vrbovog šiblja koje je o. Ambrosio Mariano dao dopremiti iz samostana de Los Remedios. One su nam, položene na zemlju, trebale poslužiti kao postelja; zatim dvije — tri tanke i istrošene strunjače koje su bile određene za našu Majku i one najslabije među nama. Nismo imale ni posteljine ni pokrivača, samo dva jastuka što smo ih ponijele sa sobom.«

Tako je bilo s posteljinom. A pokućstvo i posuđe:

»U kući smo našli hasuru od palminih vlakana, jedan stolić, peć, jedan ili dva svijećnjaka, stupu i vedro kojim smo vadili vodu iz zdenca. Veselili smo se tom skromnom početku kojem treba dodati nekoliko lonaca i tanjura. No susjedi koji su nam sve ove stvari samo posudili za taj dan, odnijeli su tko svijećnjak, tko vedro i stol, tako da nam nije ostalo ništa, ni peć ni stupa; odnijeli su nam, što više, i uže sa zdenca...«[1]

Odnošenje ovih jadnih zemaljskih dobara izgledalo im je tako smiješno da su zaboravile na sve svoje brige i prasnule u srdačan smijeh.

Terezija od Isusa usporedila je dušu s vrtom, a različite oblike molitve s raznim načinima na koje voda natapa, obnavlja i oplođuje zemlju. S kakvom je radošću govorila o obilnim pljuskovima kiše! Kad bi kolovoz spržio njenu Kastilju, uvijek se na nekoj uzvisini ili u udubini pećine mogao naći ledeni izvor. Za nju je i sama Božja ljubav kao osvježenje: »O, živi vrutci iz rana moga Boga!«[2] Ali »Oganj Sevilje«[3] spržio je i sasušio Majku do dna duše. »Ovdje smo kao u paklu...«[4] »Nikada nisam bila takva kukavica i tako malodušna kao onda. Nisam poznala samu sebe. Naravno, moje pouzdanje u Gospodina nije me napustilo, ali moj se značaj toliko promijenio te sam shvatila da me je Gospodin prepustio mojim vlastitim snagama kako bi mi dokazao da nije bila moja zasluga što sam do sada imala srčanosti.«[5] »Ovdje sam, ali hoću da vidiš kako malo značiš bez mene...«[6]

Odmah po dolasku bila je zaslijepljena sunčevim blijeskom što se odbijalo od bijelih zidova. Sve čega bi se dotakla bilo je mlitavo, najmanji povjetarac donosio je miris bilja, koje je umiralo od žeđi, prodorni miris jasmina sprženog od vrućine. Žalosti se zbog »gnjusobe grijeha« što se gomilaju u tim krajevima gdje i samo podneblje izgriza dušu: »Reklo bi se da ovdje zlodusi lakše navode dušu na napasti.«[7] »Ima nešto napadno u stvarima a bića su nepovjerljiva. Čovjek se neprestano susreće s lažima! Da se onesvijestiš!«[8] »Ovi ljudi nisu stvoreni za mene...«[9] Sevilja te istjera ili proguta, kaže poslovica. Ali Babilon Sredozemnog mora neće progutati Tereziju od Isusa.

Ni o. Mariano nije više onaj koji je bio u Kastilji. Kad mu je Majka rekla da bi sutradan trebalo odslužiti prvu misu i ostaviti Presveto, on pokušava izmaći: bolje je da još pričekaju i vide.

Nestrpljiva Majka grdila ga je tri dana, dok nije napokon priznao da je nadbiskup Don Cristobal Rojas, u čiju su dozvolu bili sigurni, sada uvjeren, »da nije po njegovu ukusu«[10] osnutak toga samostana. On će vrlo rado primiti Majku Tereziju od Isusa pod uvjetom da pošalje svoje

kćeri u druge samostane u Andaluziji kojima je veoma potrebno dati primjer sabranijeg života. Ali nikakvih osnutaka, naročito ne onih bez prihoda.

O, sebičnosti bogataša! Je li moguće »da u tako bogatom gradu ima manje mogućnosti za osnutak nego bilo gdje drugdje.«[11] Buka što dopire do Terezije potiče od trgovanja i zabave. Tko misli na Boga u toj poplavi strasti, pustolovne groznice, intriga i zbrke koji od ove sredozemne luke stvaraju Babilonski toranj? Čini se da ovim slatkorječivim Seviljankama žarkih očiju, koje se više brinu za udvarače nego za spas svoje duše, ne pada ni na pamet da postanu karmelićanke. Majka je stvarno vidjela neke koje su je došle posjetiti, tek toliko da ih vide, ukočene u svojim širokim suknjama, visokih frizura, otkrivaju samo jedno oko ispod šalova u koje su bile zamotane po običaju svoje zemlje. Ona je osjećala da to nisu ptice za njen golubinjak.

Od srca je željela da se vrati u Kastilju, ali za put je trebalo novaca. U džepu je imala samo jednu *blancu,* a nije imala ništa da proda, osim cerade kojima su bila pokrivena kola. U ovom gradu nabijenom zlatom nije bilo ni jedne osobe od koje bi mogla posuditi nekoliko dukata. O. Mariano pronašao je jedva toliko da su se mogli vratiti Julian de Avila i Antonio Gaytan. Pozdravljajući se s njima Majka je podijelila Antoniu Gaytanu naslov: »Moj valjani osnivač« radi njegove odane službe. Blago njemu koji se vraća vodama Tormesa, svojoj kući u Albi, sagrađenoj od sivog kamena kako dolikuje, i svojoj kćerkici koju je Majka nazivala »moj mali crvić« i veoma je voljela.

O. Mariano je napokon postigao od nadbiskupa dozvolu da smije služiti misu u Calle de las Armas, ali nisu smjeli izložiti Presveto, nisu smjeli zvoniti niti dati kući vanjsko obilježje samostana. To je značilo prisiliti sestre da se hrane samo molitvama, jer tko je mogao znati za njihovo postojanje. Gdje su Andalužani, čiju su darežljivost kovali u zvijezde, kad su odlazile iz Beasa? Sevilja se pokazala kao najškrtiji grad, ili grad koji se najmanje brine za Božje stvari. Ipak je jedna velika gospođa »koja je očima slijedila svece, a svoje srce davala potrebnima« činila velika dobročinstva. No ona je tako savršeno primjenjivala zakon ljubavi da njena ljevica nije znala što čini desnica. Ona je povjerila jednoj pobožnoj ženi da odnese karmelićankama pomoć ne spominjući njeno ime. Odnijela im je rublja, posuđa i novaca da kupe ulja i ribu. Ova je gospođa imala svoje izabrane sirote, kćeri radosti za koje je mislila da im je duša u većoj opasnosti nego duše karmelićanki. Tako je milostinja Doñe Leonor de Valera odlazila prostitutkama.

Za to vrijeme su veoma slabo spavale na svom vrbovom šiblju i jele samo jabuke, a bilo je dana kad se cijela zajednica kao čudom znala nahraniti samo jednim kruščićem.

Majka se nije mogla otresti svoje žalosti. Ona, kojoj je Gospodin otkrio da je siromaštvo uzvišena povlastica kojom se dolazi u njegovo kraljevstvo, postala je uznemirena i tužna. Jer eto, došla je u Sevilju protiv Gospodinove volje: u tome je ležala tajna i razlog njene utučenosti. Gospodin joj je u Beasu naložio da ode u Madrid i tamo osnuje samostan:

ona je to otkrila o. Gracianu, no on se nije osvrtao na Božju zapovijed nego je i dalje ostao pri svojoj odluci da je pošalje u Andaluziju.

»Pokori se svome poglavaru, rekao joj je Isus, ali on će mi platiti za to.«[14]

Zato je Majka bila žalosna, zato je mogla reći: »Nijedan me osnutak nije stajao toliko muka, a moje najveće patnje bile su one nutarnje.«[15]

Plašila se i predosjećala oluju.

U Italiji je počeo generalni kapitul Reda: Majka je znala da će o. Graciana tamo napasti, i taj ljudski elemenat u njenoj tjeskobi još joj je povećao smućenost. Vidovitošću, koja joj nije dozvoljavala iluzije, upozoravala je svoje kćeri na privrženost što je osjećamo prema onima koje ljubimo: »Mi svom snagom svoje volje želimo da nikada ne umru; ako njih boli glava, nas boli duša. Nestrpljivo podnosimo njihove kušnje i sve ostalo što ih snađe... Ovdje govori samo o nesretnim ljubavima a ne o grešnima, od kojih neka nas Bog sačuva!»[16]

U Sevilji je Terezija od Isusa postala plijenom svojih dviju najnježnijih naklonosti: naklonosti prema Mariji de San José i Jeronimu Gracianu. Gracian je bio daleko, a Majka je znala da mu prijeti opasnost. Marija je bila uz nju ali joj je izmicala, zatvarala se u sebe i često se služila svojim položajem starješice da se suprotstavi volji Osnivateljice. Već se tada trebalo diviti ili kuditi njenu umješnost u upravljanju, njenom smislu za administraciju što će joj kasnije donijeti nekoliko Terezijinih »strašnih pisama«. Ona je naziva »lisicom« i kaže: »U toj kući u Sevilji vidim gramzljivost koju ne mogu podnijeti, a ona je starješica vještija nego što traži njen položaj... Rekla sam joj dok sam bila tamo da mi se nikada nije obraćala bez zlobe. Mnogo sam pretrpjela radi nje.«[17] Ali svaki prigovor izgleda uzaludan: »kao da udariš po čeliku.«[18] Nije štedila s oštrim prigovorima, spremna da odmah zatim traži oproštenje, kao što su se i u njezinim pismima ukori izmjenjivali pohvalama i nježnim riječima: »Ja sam nepodnošljiva s onima koje ljubim, jer bih htjela da nikada ne pogriješite... i premda ste tako zločesta, željela bih još mnogo starješica kao što ste vi.«[19] Marija je kod ovih pomirenja ostajala hladna: »Ja se odnosim prema vama kao prema dragoj kćeri i veoma mi je žao što u vama ne nalazim jednaku ljubav i jednostavnost«.[20] Čak su i pogreške ove ljubljene kćeri pogreške velikih starješica, zato je Terezija od Isusa toliko tražila od nje. Kasnije će joj toliko manjkati prisutnost Marije de San José da će žaliti i za tim prepirkama. Pisat će joj onim svojim šaljivim tonom, u kojeg je znala uliti mnoge istine, da bi vrlo rado doputovala da se s njom prepire do mile volje. Možda su njeni zahtjevi bili daleko veći nego nesavršenost Marije de San José.

Andalužanske novakinje nisu je zadovoljavale. Divila se njihovoj spretnosti u vezenju, jer je silno voljela da žena ima spretne ruke, ali njena iskrena ćud nije se mogla pomiriti s njihovom sklonošću za spletkarenjem i dvosmislenošću. Uostalom, nije ih bilo mnogo. Od svih onih za koje je o. Gracian tvrdio da samo čekaju Majku pa da se odmah obuku, došla je samo jedna na dan kad je odslužena prva misa. Beatriz de la Madre de Dios nije ulijevala mnogo povjerenja, ali apostolski pohoditelj (inkvizitor) i o. Mariano založili su se za to da bude primljena u Karmel.

Budući da je u djetinjstvu bila progonjena, pače zlostavljana, u njoj je živjela žeđa za osvetom koju nije mogla svladati.

Imala je jedva sedam godina kad ju je zavoljela jedna majčina sestra i odlučila joj ostaviti sve što je posjedovala. Služavke koje su je gledale prijekim okom, htjele su je ocrniti pred tetkom govoreći kako im je zapovijedila da kupe otrova da bi je otrovala i tako postala baštinicom. Vratili su je kući, gdje su malu Beatriz preko godinu dana svaki dan bičevali. Najmanja kazna kojom su je kažnjavali bila je da spava na goloj zemlji. Bog se osvetio njenim klevetnicama i poslao na njih bjesnilo. Prije nego su umrle, mučene grižnjom savjesti, priznale su svoju krivnju. No posljedice krive zakletve ne daju se izbrisati. Kada je kod prve bračne ponude priznala ocu da se zavjetovala da će stupiti u redovnički stalež, ovaj je pomislio da je počinila neki teški grijeh radi kojeg se ne usuđuje udati. Tako ju je strašno mučio i htio je, pače, objesiti pa je samo čudom Božjim ostala živa. Poslije toga morala je tri mjeseca odležati u krevetu nemajući snage da se pomakne. Majka joj je, kaže Terezija od Isusa, bila dobra kršćanka.

Karmel u Sevilji odbio je više nego jednu djevojku s Juga. No jednu je ipak primio čije ime ne spominje da ne povrijedi ljubav. Bila je to »velika svetica koju je već cijeli grad bio kanonizirao...«[21]

Majka je oklijevala:

— Ako ova ne čini čudesa, drage kćeri, neće se moći izvući na njihov račun...[22]

»Nesretnica je, priča Marija de San José, bila još veća svetica u vlastitim očima. Kako kod nas nije dobivala dovoljno hvalospjeva, a stroga su pravila koja otkrivaju vrijednost onoga što ne blista, bila kamen spoticanja za nju, pa je ubrzo bila nezadovoljna s nama, a mi još nezadovoljniji s njom. Nikako je nismo mogle sklonuti da se pokorava Ustanovama (konstitucijama). Imala je četrdeset godina, mnogo dostojanstva i izvanrednu spretnost da se izvuče iz teškoća. Kada nije htjela jesti hranu koju i mi, izgovarala se na bolest i tvrdila da je to nadima. Govorila nam je da možemo pročitati u Galienovim knjigama kako joj ta hrana škodi. Drugom zgodom bi se izgovarala na veliku vrućinu koja vlada u tim pokrajinama, ili da nije navikla na nešto. Naša nam je Majka zapovijedila da je podnosimo, da je primoravamo, nadajući se da će vrijeme sve to popraviti. Ovlastila ju je, pače, da se ispovijeda i razgovara sa svećenicima, svojim prijateljima...[23]

Tko je mogao slutiti da će ova lukava žena, koja je pratila ispod oka svaki pokret Kastiljanki toliko pridonijeti nepovjerenju koje je nastalo u Sevilji. Jer svaki dan se sve snažnije osjećala sumnjičavost i oponiranje.

I to bez ikakve nade, govoreći po ljudsku, da će se naći neki izlaz. Nakon tri mjeseca boravka u tom bogatom gradu, još nitko nije došao k Tereziji da joj u Gospodinovo ime ponudi pomoć.

Nebo joj je poslalo sve što joj je manjkalo po rukama onih koji su joj bili najdraži: njena braća Pedro i Lorenzo vratili su se iz Ekvadora. Lorenzo je bio bogat indijanskim zlatom jednako kao i dobrim sklonostima.

Jednoga bogoštovnog dana, Terezija je iza rešetaka podigla koprenu, kako to karmelićanke običavaju pred bliskim rođacima, i njena su braća

mogla vidjeti onu koju su ostavili mladu i lijepu ali razapetu između svijeta i Boga. Sada su je ogledali tako obasjanu nutarnjim svijetlom da im se činilo da ima jedva trideset godina.

A ona, unatoč ganuća smijala se raskošu ovih Indijanaca. Ozbiljni Lorenzo navikao je na raskoš u onoj zemlji gdje su visoki državnici primorani živjeti na velikoj nozi. Kakve li razmetljivosti u odijevanju! Čak su djeca, Lorencito i Francisco, vrata stegnutog u krute nabrane ovratnike držali na baršunastim odijelima ruke prepune prstenja. Teresita, njihova osmogodišnja sestrica utegnuta u brokat, nosila je u ušima, na prsima i rukama čitavo bogatstvo u smaragdima. Ali otkada je Terezija dobila od svog nebeskog Zaručnika najljepše dragulje njegova kraljevstva, nije se više mogla diviti draguljima ovoga svijeta. Ona se smijala, razlika između ovih bogatih rođaka i bijedne govornice u kojoj ih je primila nagonila ju je na smijeh.

Teresita je bila oduševljena kad je čula kako se svetica smije; njen otac, koji je bio samo pobožan čovjek, nije se često smijao... Nećaci su se raskravili: bili su se pomalo plašili utjecaja ove glasovite rođakinje, koja je pokornički red obnovila da bude još stroži i za čiju se ćeliju pričalo da nosi tragove krvi od njenih bičevanja, na oca koji je po svom značaju i zbog godina bio sklon strogosti. Ali ova časna majka govorila je umilnije od svih ostalih, a kada spomene Boga čini to zato da ga slavi i kaže kako je dobar.

Kada je došlo vrijeme odlaska, Teresita nije htjela napustiti samostan. Morali su joj obećati da će doći natrag i ostati s tetkom Terezijom. A Lorenzo je u razgovoru glasno zveckao svojim dublonima da potkrijepi izjavu kako odsada on preuzima sve troškove samostana kao i kupnju jedne kuće.

Nekoliko dana kasnije sestre su imale krevete, najnužnije potrepštine i, napokon, nešto za jelo. Platno razapeto iznad patija učinilo je vrućinu podnošljivijom.

Teresita, odjevena u redovnički habit skrojen po njenoj mjeri, trčkarala je samostanom »kao kućni patuljak«, na veliku radost sestara koje su je s užitkom slušale kad bi u vrijeme odmora pričala »priče« o moru i Indijancima«.[24] To je bilo trenutačno zatišje.

III

GROMOVI PREČASNOG OCA GENERALA

1575. — 1576.

Kad je tražio od Majke Terezije od Isusa da osnuje samostan u Sevilji, velečasni otac apostolski pohoditelj (inkvizitor) Jeronimo Gracian de la Madre de Dios nije uskratio poslušnost samo Bogu, nego i generalnom poglavaru Karmela, prečasnom o. Juanu Bautisti Rubeu.

Nije to bilo prvi puta da je radio protiv odluke oca generala, iako se ga nije moglo kriviti za pobunu, jer se i sam nalazio u teškom položaju. Bio je uhvaćen između dva žrvnja, tj. između Filipa II i generala svoga reda. Progonstva kojima će gotovo pet godina biti izloženi Bosonogi i Bosonoge i njihova Osnivateljica potjecala su jedino iz zlovolje Obuvenih. Ova se zlovolja pretvorila u mržnju, kako se to često dešava među braćom koja su različita. U vrijeme kada žene nisu uživale veliki ugled, Ublaženi su prijekim okom gledali na očiti uspjeh obnove Terezije od Isusa. Poštovanjem kojim je bila okružena, divljenje koje su pobuđivale njene kćeri, bili su stalna uvreda za njih, a primjer njihovoga pokorničkog života bio je kao polagana vatra na kojoj su se pržili. Sada je bilo previše vidljivo kako su dobro odjeveni i obuveni, kako su im udobne kuće, a iznad svega, kako su slabo umrtvljeni. Silno su se plašili povratka na prvotno pravilo koje je bilo nametnuto samostanu Utjelovljenja u Avili. Hoće li ova pokornička groznica malo po malo zahvatiti sve njihove samostane? Bilo je već krajnje vrijeme. Nisu li vlasti u samoj Sevilji našle u pol bijela dana »dvije redovnice u jednoj zloglasnoj kući«? Javno su ih odveli u zatvor što je bilo veoma loše jer, kako dodaje Majka koja iznosi događaj, »ne čudim se slabostima ali bih htjela da se pripazi na čast.«[1]

Kada je jedan Bosonogi, o. Gracian, postao pohoditeljem ublaženih, uhvatila ih je panika i planuo je rat. Barbarska pretjerivanja u pokori, kao npr. ona kod redovnika u Pastrani protiv kojih se Majka poslužila utjecajem Ivana od Križa, opravdali su obuvene u njihovim vlastitim očima. Bili su uvjereni da rade za dobro Reda kada su odlučili da svrše s Osnivateljicom, njenim pomahnitalim redovnicama i zanesenim koludricama. Imenovanje o. Graciana poslužilo im je kao izlika koja je naoko izgledala posve opravdana, jer imenovanje nije dolazilo od generalnog poglavara.

Potjecalo je zapravo od samog kralja, Filipa II koji je u svom žaru da ponovno uspostavi redovničku strogost htio prenijeti obnovu Terezije od Isusa u samo srce ublaženih samostana. U svojoj revnosti mislio je da je o. Rubeo previše spor. Od pape je postigao odobrenje da nuncij Ormanetto imenuje dva vizitatora, o. Pedra Fernandeza za pokrajinu Kastilju i Fray Francisca za pokrajinu Andaluziju, oba dominikanca.

Ovi su pohoditelji, dakle, izravno odgovorni kruni i Svetoj Stolici koje su im mogle zapovjediti nešto što se kosilo sa zapovješću generalnog poglavara Karmela.

Oprezni o. Fernandez izvukao se bez štete iz te trnovite situacije i uspio je osvojiti sklonosti Obuvenih: on se zadovoljio time da u njihove samostane stavi nekoliko Bosonogih kojima je bila dužnost da ih upute u strogi način života.

No u Andaluziji je bilo drukčije. O. Vargas htio je osnovati mnogobrojne samostane Bosonogih koji bi svjedočili svojim dosljednim obdržavanjem Pravila po uzoru na učenike o. Ivana od Križa i o. Antuna od Isusa. Nuncij je zapovjedio da se osnuju takvi samostani. Njegova prečasnost generalni poglavar Karmela, o. Rubeo, nije dao svoj pristanak.

Tako je izgledala situacija kada je o. Vargas imenovao o. Graciana apostolskim pokroviteljem.

Morao je, dakle, raditi upravo suprotno od onoga što je tražio generalni poglavar njegova Reda, da bi poslušao vrhovnog svećenika, njegovog nuncija i kralja. Da bi se upustio u to, trebalo mu je odvažnosti koliko i nepromišljenosti.

Napustio je Pastranu zajedno s o. Marianom i otputovao u Andaluzjiu. Tu ih je obojicu dočekala izričita zapovijed o. Angela Salazara, provincijala ublaženih karmelićana, koji je bio i njihov provincijal, jer Bosonogi i Obuveni još nisu bili odijeljeni u zasebne provincije, koja im je nalagala da se vrate u svoj samostan u Kastilji pod prijetnjom da će ih smatrati »pobunjenicima i optuženima«. Sada nam je jasno zašto je Terezijina glavna svrha bila da odvoji ove dvije grane svoga reda.

Gracian se, ispričavajući se svojom dužnošću apostolskog pohoditelja, oglušio na tu zapovijed i proslijedio u Andaluziju sa misijom koju mu je povjerio nuncij.

Da su se o. Gracian i o. Mariano udostojili barem poslušati Terezijin savjet i njenu molbu da sami obavijeste o. Rubea o složenom položaju u kojem su se našli! Ona je dobro znala da im on iskreno vjeruje i da se uvijek može osloniti na dobrohotnost ovog izvrsnog čovjeka. Ali mladi vizitatori bili su uvjereni da su jači od stare Osnivateljice i nisu poslušali njenog savjeta. Žestoki protesti Obuvenih obavijestili su o. Rubea o njihovoj »pobuni«.

Njegov je gnjev bio strašan. Tako dakle! Njegovi najdraži sinovi, njegova ljubljena *figlia* ustala je protiv njega. Ishodio je dekret kojim se Gracian i Mariano opozivaju sa svojih dužnosti i zadržao ga je kod sebe da ga s više snage objelodani na generalnom kapitulu Reda što se trebao održati u Italiji.

Znači, dakle, da je samostan u Sevilji osnovan na zapovijed apostolskog pohoditelja kojeg se njegov poglavar spremao smrviti. Tako se sticao dojam da je Majka Terezija od Isusa također kriva.

Ona se nije stigla na vrijeme opravdati. Da je pismo u kojem je nastojala prije svega opravdati o. Graciana a onda i sebe, stiglo na vrijeme o. generalu, možda bi njena živa, iskrena i vješta obrana sve spasila. Ne možemo joj zamjeriti što je svu krivnju zbog netočnog prosuđivanja svalila na Ambrosia Mariana, premda je i Gracian snosio dio odgovornosti. Ona je istom mnogo kasnije doznala za nespretnost svoga miljenika. Ona piše o. Rubeu: »Mi smo se prepirali, naročito Mariano i ja, jer je on silno impulzivan, ali Gracian je kao anđeo. Da je bio sam, stvari bi drukčije izgledale . . .«[2]

Čudimo se kako je pronicavost Majke Osnivateljice mogla zatajiti. Ali nijedna žena ne bi mogla sama nositi silan teret dužnosti koju je ona godinama vršila. God. 1574. ona po prvi puta piše: » . . . Stara sam i umorna . . .«[3] Osam ili deset mjeseci kasnije susrela je Graciana i vidjela u njemu čovjeka koji joj može pomoći i zamijeniti je. On ni izdaleka nije imao njenu razumnost, njenu snagu i smisao za postupnost, a što je najvažnije, nije imao njenog svijetla. Ali njoj je bilo silno potrebno uvje-

renje da će netko moći izvršavati ono na što ona više nije mogla stizati. Njeno se djelo toliko razgranalo da joj je izmicalo iz ruku. Tko ne bi jednako postupio u ovakvim uvjetima.

U ovom pismu o. Rubeu ona ponavlja istim riječima: »... Ja sam stara i umorna... sve je to bio napor koji nadilazi moje snage...«[4]

Ova tvrdnja — ne smijemo reći jadikovka jer je riječ o ženi koja nije nikada jadikovala — postat će u njenim spisima refren kojeg je ponavljala za sve vrijeme svog boravka u Sevilji.

U tom dugačkom objašnjenju o. Rubeu dodala je i izraze o svojoj nepokolebivoj i žarkoj odanosti, ali bilo je prekasno. Previše se nagomilalo kleveta i nesporazuma da bi ga to dirnulo: »Neka vaša milost, za ljubav našega Gospodina, ima na umu da mi svi Bosonogi zajedno ne znače toliko koliko sam habit vaše milosti. To je istina i rado bih dala svoje oči da mogu prištedjeti vašem gospodstvu i najmanje nezadovoljstvo.«[5]

Može se dogoditi da srditi čovjek, bio on i svetac, ne povjeruje u iskrenost tako žarko izraženih osjećaja. Kapitul u Italiji bližio se kraju i više ništa nije moglo spriječiti grom da ne udari.

Dakle, tu smo.

Lorenzo de Cepeda traži kuću koju će kupiti i smjestiti u nju samostan sv. Josipa. Otkad je on došao karmelićanke ne poste više radi krajnje bijede nego prema pravilima Reda.

Studeni 1575.: o. Gracian stiže u Sevilju, kraljeva i nuncijeva zapovijed je jasna: mora vizitirati samostane Obuvenih.

Dolazak »dragog sina« samo je povećao Terezijinu tjeskobu. Obuveni su ustali protiv onoga što su nazivali miješanjem, a »jedna ugledna osoba rekla je nadbiskupu da neće prezati ni od toga da ga ubiju.«[6] Ovakvi slučajevi nisu bili rijetki u vrijeme kad Gospodinov zakon nije mogao ni u samostanima uvijek nadvladati žestoke strasti. Majka se umirila sjetivši se da ni franjevci nisu ubili svoga vizitatora premda su bili nezadovoljni njime... Ali kada je Gracian pokazao nuncijev dekret u *Casa grande* Obuvenih u Sevilji, našao se, kaže Maria de San José pred braćom koja su bila spremna braniti se oružjem u ruci. Planula je prepirka a iza zatvorenih vrata odjekivala je takva vika da su javili »našoj Majci«, koja je s redovnicama bila na molitvi, da su Jeronima Graciana ubili. No ona se nije uplašila od lažne vijesti. Gospodin je umirio njen užas:

O, malovjerna ženo! Smiri se, jer će sve biti dobro![7]

U svemu tome bilo je više buke nego stvarnog zla, ali Majka se toliko uplašila da je dugo vremena molila Graciana neka ne jede kod Obuvenih niti u njihovu susjedstvu, iz straha da ga ne otruju.

Ona novakinja kojoj ne znamo imena, tako zvana svetica, napustila je Karmel bijesna što mora priznati da je tako strogi život iznad njenih snaga. Terezija od Isusa obradovala se tome zaboravljajući da niske duše vole osvetu. Tlo je bilo pripremljeno. Jer iako je nadbiskup s vremena na vrijeme posjećivao Tereziju, osvojen njenim čarom koji je proizlazio iz naravne ljupkosti oplemenjene Božanskom milošću — slao je u samostan i žito i živež — činilo se da građani Sevilje još nisu pobijedili svoju

sumnjičavost. Susjedi su prijekim okom gledali na kuću u kojoj se služi Misa a nikakvo zvono ne poziva dobre ljude da se pridruže molitvi. Nema li u tome nešto sumnjivo?

Na to im je odgovorio jedan događaj: jednoga je dana, na silno iznenađenje Calle de las Armas, inkvizicija i njena pratnja provalila u kuću strankinja. Protivno običaju, sve se to obavilo s velikom »i silnom sramotnom«[8] bukom. Sletili su se ljudi sa svih strana. Suci i bilježnici ušli su u samostan Sv. Josipa dok su alguazili i prijatelji okupljeni na ulici stražarili pred ulazom.

Pretresli su kuću i ispitivali Tereziju od Isusa, koja je u kušnji uvijek likovala od radosti, i njene prestrašene kćeri. Tužitelji su očigledno bili pod utjecajem kleveta ohole svetice, one novakinje čije je ime Karmel zauvijek zadržao u tajnosti, koja je radije oklevetala karmelićanke nego priznala da su kreposnije od nje.

Osumnjičili su Majku za ništa manje nego da slijedi sramotne principe Alumbradosa: to je moglo veoma loše svršiti po ženu koja je već bila optužena zbog svog pisanja i čiji su zanosi kao i čudesne pojave privlačile opasnu pažnju.

Zamjerali su njenim kćerima čak i njihovo siromaštvo: nisu imale dovoljno koprena da zajedno dođu pričesnoj klupi, nego su ih posuđivale jedna drugoj, što je novakinja špijunka protumačila kao »ceremonijal«.

Kada su se pričestile okretale su se zidu da se saberu jer se rešetka s pričesnom klupom nalazila u patiju gdje je sunce žestoko peklo. I tome su se sumnjičavo cerekali.

Govorilo se: Majka prisiljava svoje kćeri da se njoj ispovijedaju... Terezija se sjetila podmukle novakinje kako je često, tobože zabunom, bešumno otvarala vrata kada bi ona razgovarala s kojom od svojih kćeri, što im je svima bio dragi običaj. Što su još govorili? Obnovljene karmelićanke — tvrdili su — jedna uz drugu, čvrsto se prihvate rukama i nogama i onda se međusobno bičuju... »Hvala Bogu da nisu tvrdili što drugo!« dodaje Marija de San José...

Toga dana inkvizitori su otišli kako su i došli, na veliku žalost razočaranog mnoštva koje se nadalo da će odvesti ove koludrice sa sjevera. No položaj je i dalje bio veoma ozbiljan. Proces je obustavljen jedino zato što su nedostajali očiti dokazi, ali sud je neprestano tragao za njima.

Opasnost je vratila Tereziji svu njenu hrabrost. »Ne samo da me to nije rastužilo, već me je ispunilo takvim izvanrednim veseljem te sam bila sva izvan sebe. Nisam se čudila postupku kralja Davida kad je išao pred Gospodinovim kovčegom. I ja sam željela tako raditi... Zabrana da ne smijem više osnivati samostane bila bi za mene veliki odmor da nije bilo nezadovoljstva oca generala.«[9]

Jer gromovi o. Rubea udarili su u Bosonoge: dekret s kapitula naređivao je da se raspuste svi samostani koji su osnovani bez odobrenja o. Rubea i naređivao je redovnicama da iziđu iz njih u roku od tri dana ili će ih stići najteža kazna. U slučaju da one odbiju, može se obratiti za pomoć svjetovnim vlastima.

A Majci Osnivateljici, Tereziji od Isusa bilo je zabranjeno da i dalje osniva samostane, te se smjesta morala vratiti u Kastilju i zatvoriti

se u jedan samostan, kojeg sama izabere i kojeg neće smjeti više nikada napustiti. O. Salazar kaže da je »otpadnica i izopćena.«

Majka je htjela s mjesta otputovati: »Mislili su da mi čine zlo, no ja sam se toliko radovala te sam se bojala da neću dočekati toga dana... Bila bi za mene velika sreća da ne moram više živjeti u neprestanom vrtlogu osnutaka...«[10] Često sam željela završiti svoj život u miru, no oni koji su mi htjeli pribaviti taj mir mislili su da mi zadaju najveći jad na svijetu, a možda su imali i druge dobre nakane...«[11]

Nuncij nije bio toga mišljenja, pa mu Gracian predlaže da završi barem onaj osnutak u Sevilji.

Izuzevši one ozbiljne afere u samostanu Sv. Josipa u Avili, Terezija od Isusa nije bila nikada u tolikoj nevolji. Tome je pridonosila i njena odvratnost prema Andaluziji; povlačila se želeći time prije svega iskazati poštovanje o. Rubeu.

Ali Marija de San José pronašla je jedan razlog:

— Vaša časnost ne može otići. Što bi rekla inkvizicija kad bi pod utjecajem lažnih optužbi one novakinje došle ovamo po vas i ne bi vas našle?

Marija je u pravu. Tereziju to zabavlja:

— Čudan ste način izabrali da me utješite u mojoj nevolji, draga kćeri: uvjeravate me da će me inkvizicija baciti u zatvor![12]

Opet je našla svoj smijeh, i to je bio jedan od njenih načina da se s ljubavlju podloži Božjoj ruci.

Od toga časa radost je više nije napuštala. Marija de San José, koja je bila s njom u ćeliji, često ju je čula u noći kako tihim glasom slavi Boga ili pjevuši: *Magnificat anima mea Dominum...*

Magnificat! Za sve što je lupalo po njoj, za sve što ju je malo po malo ubijalo, ali se pretvaralo u duhovnu radost. Smeta je samo ono što se ne odnosi na nju, tj. žalost o. Rubea, kojeg je i protiv svoje volje teško povrijedila, i opasnost u kojoj se nalaze njene kćeri, njeni sinovi i započeto djelo. *No estamos para coplas,*[13] »nije nam sada do pjesama«, piše ona svojoj nećakinji Mariji Bautisti koja joj je poslala nekoliko stihova. No Gracian, na koga su se srušile kušnje »kao tuča« svejedno nalazi utjehu kod nje: kada joj je ispričao sve ono ružno što se govorilo o njoj, toliko se razveselila da je trljala ruke... Preplavljena je Gospodinovim milostima o čemu svjedoče i dva duhovna izvješća koja je morala predati inkvizitoru Rodrigu Alvarezu da budu priložena ostalim spisima iz njenog procesa. Ujedno je uči velikim istinama. Jednom, kada se uplašila videći toliko uzvišenosti »u nečem tako neznatnom kao što je moja duša, začuh glas: »nije neznatna, draga kćeri, jer je stvorena na moju sliku.«[14]

Otkrio joj je kako se Bog nalazi u svim stvarima: »kao primjer pokazao mi je spužvu koja upija u sebe vodu...«[15]

Drugi puta kada je razmišljala »kako je okrutan ovaj život koji nas lišava divne Božje blizine« i kada mu je rekla: »Gospodine, pokaži mi način kako da podnosim život«, on joj reče: »promisli, draga kćeri, da mi nećeš moći služiti, kao što sada činiš, kada ovaj život prođe, zato jedi

za mene, spavaj za mene, radi sve što bih ja radio za tebe, tako da ne živiš ti nego ja.«[16]

U Sevilji je osjetila želju »da ne umre tako brzo«[17] jer je više nego ikada željela služiti.

Kako da ne pleše poput Davida ova žena koju svijet progoni? Nije joj potrebna čak ni pravda. No nepoznatu novakinju koja je ušla u drugi samostan drže samo ludom. A u Sevilji raste uvjerenje o Terezijinoj svetosti.

Ali ona je uvijek jednako ponizna. Gracian joj je zadao najgorču pokoru naloživši joj generalnu ispovijed. Sjećanje na njene grijehe tolika su muka da joj teški križ, kojeg po običaju nosi dok ulazi u blagovaonicu, izgleda kao »odmor i užitak«.

Za to vrijeme u samostanu je vladala grozničava užurbanost: sestre su imale običaj da na blagdane prikazuju život i mučeništvo svetih mučenika na »tako živ i zoran način«[18] da je Teresita, mala nećakinja iz Amerike, bila jednom sva prestrašena pa ju je trebalo odvesti... Redovnice su nestrpljivo žudile za mučeništvom. Zar im ova progonstva ne pružaju mogućnost da ih krvnik pošalje ravno u nebo? Majka ih smiruje jer sada znade da je potrebno što dulje živjeti kako bi mogle služiti.

Poslovi oko kupnje nove kuće dobro su napredovali. Don Lorenzo de Cepeda morao se poslužiti pravom azila da bi izbjegao zatvoru u nesporazumu s jednim kućevlasnikom, No u gradu gdje je bilo više od četrdeset sudišta nije se ni moglo očekivati drugo nego progonstva. Franjevci nisu htjeli pristati da se u njihovoj neposrednoj blizini nastane karmelićanke, ali Majka se više ne plaši takvih sitnica. U kuću su prodrli noću, a strašljivije među njima gledale su »redovnike u svakoj sjeni.«[19] Kad su se braća našla pred gotovom činjenicom »nisu dali glasa od sebe kao da su mrtvi.«[20]

Kuća je bila vrijedna napora. »Ona je takvog izgleda da sestre ne prestaju zahvaljivati Bogu. Svi kažu da smo je dobili u bescijenje...«[21] Majka uživa opisujući je i zaustavlja se na onome što nju najviše privlači: »Voćnjak je vrlo lijep, pogled prekrasan.«[22] »Nije mala stvar vidjeti iz kuće galije...[23] U daljini se nazirao Guadalquivir kako blista na suncu.

Prošaran zelenim veslima i bijelim jedrima...[24]

U svom dugačkom pismu što ga piše o. Ambrosiu Marianu Azari da bi ga obavijestila o završetku ovog osnutka, ona s čudnim oduševljenjem skače s predmeta na predmet. Naravno, ne zaboravlja ni progonstva: »Veoma se bojim tih stvari iz Rima... Htjela bih da je stvar — odvajanje reformiranih i ublaženih u dvije zasebne provincije — već završena, jer Gospodin ne može toliko podnositi Obuvene; jednom mora doći kraj tolikim nevoljama.« Ali prevladava osjećaj pobjede i sportskog zadovoljstva zbog svladanih teškoća. Ona dobroćudnim tonom prigovara o. Marianu: »Neka mi Bog bude na pomoći! Kako vi znate uvesti čovjeka u napast! Mora da je velika moja krepost kad vam pišem... Kad se sjetim u kakvom sam se teškom položaju nalazila, kada me vaša počasnost ostavila, i kako ste se slabo zanimali za sve, ne znam što bih mislila nego: proklet neka je onaj itd...« Ovaj »itd.« prekida Jeremijine tužaljke i

Majka se prepušta radosti. Gruba je pomalo radost koja bi nam izgledala kao da izvire iz preobilja iz tjelesnog zdravlja, kada se ne bi radilo o ženi koja je bila stalno bolesna. Stil joj je poletan i mladenački. Imala je tada šezdeset i jednu godinu, ali njene su rečenice pune zanosa, žara, cvekanja i čuvstvenosti, one izlažu, opisuju, prekoravaju ili blagoslivlju. U njima nema staračkog drhtanja, a njen je zanos bez nabora.

U Mariji de San José ona je dala Sevilji veliku starješicu: »njena me srčanost zadivljuje; mnogo je hrabrija od mene...«[25] Zaboravljeni su nesporazumi. Majka Terezija promatra svoje djelo i vidi da je dobro.

O. Gracian je htio ovjekovječiti ovaj izraz radosti. Iskoristio je prisutnost Fray Juana de la Miserea i dao je da ovaj nekadašnji učenik Sancheza Coella napravi Terezijin portret. Morala se pokoriti da »ne miče ni glavom ni očima« i da drži sklopljene ruke u visini ramena. Ovo poziranje bilo joj je silno dosadno, zato si je dala oduška:

— Neka ti Bog oprosti, Fray Juane! Naslikao si me ružnu i krmeljavu![26]

Napravio je i Terezijin portret koji mu je donio mnogo pohvala.

Trebalo je još otvoriti samostan sv. Josipa u Sevilji.

»Htjela sam da se Presveto postavi bez buke, jer ne volim neugodnosti, ako se to može izbjeći.« Nisu smjeli poniziti one koji su ih progonili, a opet je bila potrebna velika svečanost kako bi ljudi upoznali samostan. Nadbiskup je naložio da se sazove svećenstvo i da se ukrase ulice.

»Naš samostan je služio kao prolaz. Dobri Garcia Alvarez divno ga je ukrasio jednako kao i crkvu; podigao je lijepa odmorišta i načinio druge ukrase. Među ostalima načinio je vodoskok gdje je voda tekla s narančinog cvijeća, što je pobudno djelovalo na nas. Divno uređenje naših svečanosti bilo je svima velika utjeha kao i lijepo ukrašene ulice, mnogo glazbe i pjevača; sveti prior de Las Cuevas rekao mi je da nikada nije vidio nešto tako lijepo u Sevilji. Sam nadbiskup postavio je Presveto.

»Vidite, drage sestre, kako svi časte siromašne Bosonoge, a malo prije toga činilo se da nema za njih ni vode, premda je mnogo teklo ovom rijekom...

»Bilo je mnoštvo prisutnih...«[27]

No Majka ne spominje da je nakon procesije kleknula pred nadbiskupa i zamolila blagoslov kojeg joj je ovaj dao. A čim je ona ustala, nadbiskup Sevilje, Don Cristobal de Rojas, klekao je naočigled onog mnoštva »pred Majku Tereziju od Isusa, osnivateljicu samostana obnovljenog Karmela, i tada je on nju zamolio da ga blagoslovi.

Kada je Terezija od Isusa stigla u Andaluziju, primili su je kao nepoželjnu, podcjenjivali su je, prijetili joj, vukli je pred inkviziciju. A sada su joj priznavali da posjeduje sve kreposti u tolikoj mjeri da joj se jedan od najviših crkvenih dostojanstvenika obraća kao što se obraća prelatima i svecima.

To se zbilo 3. srpnja 1576. Iste noći, u dva sata ujutro, ona koju su sada u Sevilji kao i u Kastilji nazivali *la santa Madre* otišla je u progonstvo.

IV

PROGONSTVO

1576. — 1577.

Braća, Don Lorenzo de Cepeda i Don Pedro, nećaci Francisco i Lorencito, nekoliko svjetovnjaka, među kojima i Antonio Ruiz, nekolicina redovnika a među njima i Fray Diego »mali anđeo« pratili su Tereziju od Isusa i Teresitu, njenu nećakinju, malu duvnicu od devet godina koja je sve razveseljavala.

Don Lorenzo, koji je već tada bio pobožan no još uvijek volio raskošan život, uplašio se je kad je čuo za nevolje njihovog putovanja iz Beasa u Sevilju i odlučio da povratak mora biti mnogo brži i udobniji. Na svoj trošak je iznajmio dobre diližanse i nakupovao obilje živeža. Kada nije bilo mjesta u svratištima jeli su vani, a kad bi se Majka nečega uplašila sve je završavalo u najvećem veselju. Ona se požurila da Gracianu ispriča događaj:

»Upravo smo objedovali vani kad se jedan veliki gušter uvukao u rukav moje tunike. Bogu hvala da nije otišao dalje, čini mi se da bih umrla od straha da sam ga osjetila . . . Moj brat ga je brzo uhvatio i tako spretno bacio da je skočio u usta Antoniu Ruizu . . .«[1]

Preko Almodovara i Malagona gdje su se zaustavili radi odmora, stigli su u Toledo gdje su zli jezici na sva usta klevetali Terezijino putovanje: »laka žena koja vodi sobom na putovanje udvarače i dame . . .«[2]

Don Lorenzo je navaljivao da sestra pođe odmah s njim, u Avilu, gdje se namjeravao nastaniti i gdje je ona mislila ostati, no ipak je više voljela da nekoliko dana ostane u Toledu. Tih nekoliko dana produžilo se u čitavu godinu.

Ona je voljela kuću, koju je nazivala »moja kuća radosti«, *mi quinta de recreo,* zabavljajući se ovom igrom riječi. Naime, u Toledu je bio njen peti osnutak — u Španjolskom peta *quinta* — a kuća radosti kaže se *quinta de recreo* . . .[3]

»Godinama se već nisam tako osjećala, baš kao i ostale,«[4] . . . dali su mi odijeljenu ćeliju kao pustinjačko sklonište, veoma je lijepa, veoma vedra a gleda na voćnjak. Posjeti me rijetko uznemiruju, i kad ne bih morala pisati tolika pisma . . .«[5]

Da Majka Osnivateljica nije morala pisati tolika pisma, besposlica bi joj bila veoma teška. I tako se ljutila kad ne bi odmah poslušali njene upute: »Isuse! kako je teško biti daleko od svega toga!«[6] »Da sam ovdje, sve bih za tren prodrmala!«[7]

Jer ona iz svoje ćelije pismima i dalje upravlja danju i noću, upravlja svim samostanima, svim onim što se odnosi na obnovu. Ulazi u najmanje pojedinosti, odlučuje o etaminu i čohi koje će sestre uzeti za odijela u najudaljenijim samostanima, daje svoje mišljenje o izboru novakinja na svoj način kao da savjetuje umjesto da zapovijeda. Uostalom,

u Toledu je ostala jedino zato jer je tu poštanska služba bolje uređena nego u Avili. U njenim je pismima zabilježeno sve što se njoj dešavalo i što se događalo u Redu u vrijeme ovih progona.

Jesu li ta pisma bila stroga? Ona je znala brzo i jasno rješavati ozbiljne probleme služeći se svojim neposrednim tonom u kojem kao da vidimo njen smiješak, njen nježni ili peckavi zvuk glasa.

Ni u jednom od tih pisama ne osjeća se dužnost ili žurba; ona piše onako kao što razgovara osoba od duha, srca i stila i koja raspolaže s onim što je njoj nedostajalo tj. s vremenom. Jer ona svoje ogromno dopisivanje svršava u brzini: »Nemojte se mučiti da iznova pročitate ono što mi pišete, kaže ona svom bratu Lorenzu, ja to nikada ne činim. Ako preskočim koje slovo, vi ga dodajte... To bi bilo uzaludno gubljenje vremena kada se ionako razumije što želim reći...«[8]

Rasprave između Obuvenih i Bosonogih kao da su naginjale sporazumu, Majka nije više zabrinuta kao u Sevilji. O. Rubeo poslao je u Španjolsku izaslanika, o. Tostada kojemu nuncij Ormanetto nije dopustio da unese zabunu u obnovljene samostane. Otputovao je u Portugal, da ondje i ostane!

Gracian koji je još uvijek apostolski pohoditelj, »Stvarao je od neprijatelja prijatelje«[9] s tolikom smirenošću, da je Majka zadivljena. Na kapitulu, koji se održao u Almodovaru mjeseca kolovoza i rujna, bio je veoma umjeren i pun ljubavi. Odlučeno je da i dalje nastave s obnovom unatoč opiranja Obuvenih.

O. Jeronimo Gracian de la Madre de Dios ovako govori Bosonogima:

»Preplavio nas je val protivljenja. Ona ne dolaze od neprijatelja nego od otaca koji su nam prijatelji; ne dolazi od grešnika nego od pravednika, njihove namjere nisu zle nego naprotiv dobre. To je najstrašniji rat, jer smo mi utoliko slabiji što naš protivnik crpi jakost iz činjenice što nam je prijatelj, što je svet i dobronamjeran... Oni pod prijateljstvom i jedinstvom traže našu propast... Oni imaju i previše ljudske vlasti, a mi je nemamo ni malo, premda nam pomaže veliki Filip koji također posjeduje veliku vlast.«

»Uz nas je Božanska moć koja je izvukla iz zaborava naše prvotno Pravilo... i dala djevici Tereziji snagu da za to Pravilo učini što narodi još nisu vidjeli... Molimo Boga za naše neprijatelje, kao što nam je Krist zapovijedio; trpimo i šutimo jer će strpljivost pobijediti, i doći će vrijeme kad će oni prvi propovijedati o našoj poslušnosti, braniti našu ustanovu i podržavati naše prvotno Pravilo.«[10]

Obnovljeni se nisu udaljili od toga stava.

Među ostalim, pokazali su to i u onom slučaju s Paternom, kamo su bile poslane tri bosonoge karmelićanke da obnove jedan samostan ublaženih karmelićanki. To je urodilo tako lošim posljedicama, da su one uzorne djevojke morale provesti noć zabarikadirane u nekoj sobi boreći se da razbješnjele obuvene ne prodru unutra i ne ubiju ih. Savjeti Majke Terezije dali su za pravo pobunjenicima. Ona piše svojim kćerima: »Nemojte se čuditi, ako odmah nisu onakve kakve smo mi; bilo bi glupo to očekivati. Nemojte tako uporno zahtijevati da ne razgovaraju među

sobom i druge stvari koje nisu grešne. Osobe, koje su navikle na sasvim drukčiji način života, pričinile bi time više grijeha nego što bi ih spriječile. Za to je potrebno vrijeme i Božje djelovanje, inače ćemo ih dovesti do očajanja.«[11]

Ne može je ništa zbuniti. Tako, kada su jednu Bosonogu lažno optužili u Paterni da je »djevica premda je rodila«, ona se zadovoljila riječima da je to »velika budalaština.«[12]

Isto se tako ne uzbuđuje zbog kleveta što pljušte po kćerima i sinovima Naše Gospe. »Bila sam silno protiv toga da otac — Gracian — pobija brbljarije što su se širile o nama, naročito zato što su tako podle. Moje je mišljenje da je najbolje tome se smijati i pustiti da govore.«[13] Išla je dotle da je izjavila kako je to »velika nesavršenost dotičnog oca.«[14] »Čudno je kako me ništa što nas pogađa ne može zbuniti, tako je nepokolebivo u meni uvjerenje da će sve dobro svršiti.«[15] Unatoč toga, odmah upozorava Graciana da bude razborit: »S vremenom će vaša milost izgubiti nešto od svoje naivnosti koja je, uvjerena sam, znak svetosti...«[16] Upozorava ga i dodaje: »Kako sam zlobna! Ali u ovom životu i to je potrebno!«[17]

Da nam nisu sačuvana njena pisma ne bi znali za tu divnu odliku Majke Terezije tj. za sestrinsku radost koja dokazuje da i najveći duhovi mogu bez štete sačuvati izvjesnu djetinju svježinu tokom cijeloga života posvećenog Bogu. »Dobila sam kokosove orahe. To se isplati vidjeti. Sestre su se veoma obradovale, a i ja isto tako. Neka je blagoslovljen Onaj koji ih je stvorio, jer to je zaista vrijedno vidjeti...«[18] I Gracian je prisustvovao maloj svečanosti kad se otvaralo ovo čudnovato voće.

Marija de San José bila je darovateljica ovih poklona: »Vi sigurno sanjarite da ste kraljica...«[19] Bonboni od ružičastog šećera i drugi darovi raduju Tereziju od Isusa, no najviše je veseli vodica od narančinog cvijeta i narančino ulje jer sad može u brzini davati ovakve recepte: »Ulje od narančinog cvijeta izvrsno je za bolesti srca...«[20] Za srce je najbolje udisati vodicu od narančinog cvijeta, no ne smije je piti...[21]

Možemo zamisliti oduševljenje sestara iz Toleda kada su stizali paketi iz Andaluzije. Tamošnje su sestre tako vješte vezilje da ih Majka moli neka joj naprave pallium »ukrašen lančićima, s biserima i granatima«. U tom istom pismu, prelazeći s nevažnog na ozbiljne stvari, piše za jednu sestru koja je nedavno umrla: »Tijelo ove male svetice neka ostane tamo gdje je, tj. u koru, jer mi moramo biti pokopane u klauzuri a ne u Crkvi.«[22]

Progonstva i igra nadimcima: bojeći se da se njena pisma ne bi izgubila ili pala u ruke Obuvenima, dogovorila se s Gracianom za nadimke najvažnijim osobama koje su spominjali u pismima. Ona je u ta tajna imena unosila humor i smisao za metaforu, što pomalo sjeća na kultizam kojeg ne nalazimo ni u njenim stihovima ni u prozi. Ovom igrom ona je trideset godina ispred svog vremena. Stari nuncij Ormanetto je jednostavno Matuzalem, a Ublaženi »Mačke« ili »Noćne ptice« jer žive u tmini. Ublažene karmelićanke su »cvrčci« što je aluzija na njihovo brbljanje. Bosonoge, koji u kontemplaciji promatraju izravno Boga, naziva »Orlovima«, a svoje kćeri Bosonoge okrstila je »Leptirima« radi njihove jednostavnosti. Inkvizitori su »Anđeli«, a veliki inkvizitor kardinal

Quiroga je »glavni anđeo«. Otuda na pr. ovakve rečenice: »Glavni anđeo je veoma zadovoljan što ima nećakinju među leptirima...[23] »Matuzalem je odlučio da ispuni naš zahtjev i odvoji »Orlove«.[24]

I jedna druga osoba zauzima veliko mjesto u toj prepisci, zato i ona mora imati nadimak: tajno ime za Gospodina je Josip... »Josip mi je rekao... Josip me je uvjeravao...«

Progonstva i »mirisne masti«. »Bočice ružine vodice« i potvrda o njenom cilju od kojeg neće odustati ni pod koju cijenu: »cijeli svoj život posvetit ću tome da postanemo odijeljena provincija jer se tu nalazi rješenje.«[25] Purgativ, sirup iz Medeje i živa pouka o ženskoj psihologiji: »To što mi kažete za odijela, izgleda mi pametno. Kad jednom učinimo, nekoliko dana će se buniti a onda će biti dobro. Dovoljno će biti da nekoliko njih kaznimo pa će druge ušutjeti. Jer većina žena se plaši.«[26]

Kada ju je o. Mariano htio privoliti da uzme novakinju koju ona nije htjela silnom mu rječitošću daje na znanje da se nimalo ne razumije u žene: »Neka se vaša prečasnost, za ime Božje, ne miješa više u to! Ova djevojka je bogata i može stupiti u neki drugi red a ne u ovaj u kojem moraju biti dobro, dobro probrane zato jer su malobrojne. Vaša me prečasnost nagoni na smijeh kada kaže da ju je brzo upoznao. Nas ostale žene nije tako lako otkriti. Možete ih ispovijedati godinama i onda se jednog dana iznenadite kako ih slabo razumijete, jer one same sebe ne poznaju dovoljno da bi mogle priznati svoje pogreške, a vi ih sudite po onome što one kažu...«[27]

Zapovijedila je da se daje prednost novakinjama »koje su stvorene za nas i koje će nam pomoći da platimo...«[28] Bila je neka Blanca de Jesus Maria koju ona šaljivo nazivlje »ona sa zlatnim šipkama.«[29]

»Nemojte uzeti Portugalčevu kćerku ako nije isplaćeno sve što mora donijeti, jer sam čula da u protivnom nećemo izvući ni *blancu*, a mi ne živimo u vremenima kada se mogu uzimati redovnice koje ništa ne posjeduju...«[30] »Uplašila sam se kada sam doznala da je majka Beatrize donijela samo tisuću pet stotina dukata, premda je ona takva da bismo bili na dobitku, i onda da smo je uzeli bez ičega. A što se tiče plaćanja najamnine o kojoj govorite, očigledno je da bi bilo veoma korisno kad bi se to olakšalo. Ako sa Bernaldinim mirazom postignete tri tisuće dukata...«[31]

Je li to ona koju su nazivali *»la Santa Madre«*, račundžija miraza i prihoda? Ah, da su se njene kćeri znale »potpuno predati u ruke Božje,«[32] kao ona, ne bi trebale pribjegavati ljudskim sredstvima. Kada su samostani bili prezaduženi i gladni, Majka se žalosti zbog slabe vjere svojih sestara: »Nemate dovoljno vjere u Boga, ako mislite da nije toliko moćan da nahrani one koji mu služe...«[33] »A zatim se pomiruje s time da samo upravlja i vodi administraciju. Iza toga slijede druge neumoljive upute kojima kao da pobija ono gore: »Što se tiče one male robinje, nemojte se opirati njenom ulasku u samostan. S njenom sestrom bit će teže, no ipak je primite... izvući ćete je iz velike nevolje.«[34] »Dajte nam darovite novakinje i vidjet ćete da nam je miraz sporedan.«[35] »Ona ima samo dvije stotine dukata ali je radije uzimam nego onu budalu.«[36]

»Uzmite i drugu novakinju jer je vrlo darovita. Potrebno nam je mnogo novakinja jer ih mnogo umire. No nemojte se žalostiti, jer one idu u nebo...«[37]

Tako Majka Terezija gleda na smrt. Tu nema ni govora o poganskoj paradi neprekidne žalosti. Žalosna je što se mora služiti pečatom na kojem stoje dvije prekrštene kosti ispod mrtvačke glave: »Neka mi brzo pošalju moj pečat jer ne mogu podnijeti da pečatim pisma s ovom mrtvačkom glavom, zato bih ih radije počastila s onim koji je utisnut u moje srce, sa I.H.S.«[38] Za nju je smrt stvarno uskrsnuće i prema tome radost. Kada je umrla Petronila De San Andres »poput anđela« Majka Terezija je vidjela uz njeno uzglavlje Njegovo Veličanstvo raširenih ruku i serafine kako je dočekuju u nebu.[39] Zabranila je da se pjevaju posmrtne pjesme i sastavila vesele *coplas* koje su karmelićanke pjevale plešući oko lijesa. Već mnogo godina ranije pisala je povodom smrti svoje ljubljene sestre Marije: »Silno sam se obradovala saznavši za njenu smrt.«[40] Znala je da je nekoliko dana ostala u čistilištu, a zatim joj je Gospodin pokazao kako ulazi u slavu.

Mnogi su se sveci služili sa žalošću preživjelih, ali Majka ih tješi s beskrajnom blagošću i oprezom, ipak im pokazuje kako je kratkotrajan njihov vlastiti život: »Neka vaša milost ima na umu da ni život koji je pred vama nije duga vijeka; sve je tako kratkotrajno da će vaša osamljenost trajati samo jedan trenutak.«[41] Uz to šalje udovcu dvije dinje, »premda nisu tako dobre kako bih željela...«

Tako ona nekom nježnom riječi ili poklonom zaslađuje ono što je naizgled okrutno u okrutno odijeljeno od stvorenog. No nije li dužnost kapetana da budno pazi na stegu? I ona nameće željeznu: »Ne dolikuje se da sestra iziđe iz svoga samostana, bila ona starješica ili obična sestra, osim kada je u pitanju neki novi osnutak...«[42] Premda imam ovlaštenje da neku sestru koja ne podnosi podneblje pošaljem u neki drugi samostan, posljedice ovakvih promjena su veoma teške; bolje je da nekoliko njih umre nego da štete svima.[43] »Je li to ona ista žena koja je iste te godine slala pismo za pismom raspitujući se za zdravlje starješice u Malagonu, Briande de San José i brine se za najmanje pojedinosti?« Plašim se što su vam zapovijedili da ustanete po tom vremenu. Za ljubav Božju, ne činite toga, jer bi vas moglo stajati glave. To je teško i onima koje su debele i zdrave...«[44] Sama je otputovala po majku Briandu i dovela je u Toledo gdje je temperatura bila blaža. No to je nije smetalo da Mariji de San José savjetuje energičnu terapiju kojom će liječiti jednu slaboumnu: »Možda će je nekoliko udaraca bičem ušutkati, a škoditi joj nikako ne može...«[45]

Umijeće upravljanja, koje ona tako majstorski vrši, izgleda kao umjetnost protivljenja samoj sebi, a da ipak ne upadne u laž, umjetnost popuštanja bez slabosti. Ona je dovoljno jaka da bude dobra i da joj se ipak ne može predbaciti slabost. Kada kažnjava čini to takvom spremnošću i odlučnošću da nije moguće posumnjati u čvrstoću njena značaja.

Nakon odlaska Briande de San José, u samostanu u Malagonu javio se problem koja će od dviju kandidatkinja zamijeniti odsutnu starješicu, Ana de la Madre de Dios ili Beatriz od Isusa. To dokazuje kako je

Majka bila u pravu, kad je zahtijevala da se redovnice ne premještaju pod nikakvom izlikom, osim u slučaju nekog novog osnutka; ali i onda kada sama krši svoje upute i kada čvrstom rukom primjenjuje lijek, ona vrlo dobro zna što radi. To je ubrzo saznao i duhovnik u Malagonu:

»Pisma vaše milosti bacila su me u veliku brigu. Mene na smrt pogađa, kada se sjetim da u nekoj od tih kuća ima više zla nego kod Obuvenih u Andaluziji... Ne mogu a da ne krivim vašu milost... Vaša će milost vidjeti dokle će dovesti ove prepirke koje mi zadaju mnogo brige. Molim vas da to kažete onoj Beatriz. Toliko se ljutim na nju da ne želim da se njeno ime spomene preda mnom...«[46] Ona Beatriz bila je njena sestrična, ali ona je od svojih rođaka tražila više nego od ikoga drugog.

Ona ulazi u pojedinosti svađe i izričito krivi duhovnika: »Ako vaša milost dobro ne promisli što je zloduh skovao, sve će poći od zla na gore. Vaša odsutnost bi me teško pogodila, no vidim da vam je više stalo do vlastitog mira nego da meni učinite uslugu.«[47]

Ovo pismo bilo je upućeno preuzvišenom i prečasnom Señoru i licencijatu Villanueva. Podijelila mu je toliko naslova zato da bi ga lakše otpustila.

Moramo priznati da je svojim pokajnicama pomagao da steknu čudne navike: »Ovdje čujem za neke pokore što ih provode u Malagonu: starješica zapovijeda sestrama da jedna drugoj daju zaušnice kada se najmanje nadaju. Spominju se i štipanja... Reklo bi se da ih zloduh uči kako će izgubiti dušu... i to mi javljaju sada!«[48] Da se mogla slobodno kretati, Majka Osnivateljica bi se sigurno u čas našla u Malagonu.

Nitko nije bio sposobniji od nje držati na uzdi jedanaest ženskih, mnogobrojne muške samostane, a isto tako nitko drugi nije posjedovao njen takt i njenu umješnost. Htjela je ispravno rasporediti strogost i ljubaznost, uvijek pokazati najšire razumijevanje, i to joj je uspijevalo. I tako, dok je sjedila u Toledu ne smijući se slobodno kretati, pisala je za pohoditelje, naročito za o. Graciana, određene upute. I onda, kada se ispričava, čini to zato da bolje potkrijepi svoje preporuke:

»Možda će nekog poglavara smetati što mora ulaziti u pojedinosti koje su ovdje iznesene, no bit će mu još teže ako uvidi da kod njegovih podložnika nema napretka zato što nije došao do tih pojedinosti. Ovo je potrebno pa da su ne znam kako svete. Žene moraju znati da njihovog vođu neće ništa na svijetu pokolebati i da će tražiti poštivanje svih pravila Reda i kažnjavati prekršaje. One moraju vidjeti da mu je do toga naročito stalo, moraju znati da će ih ne samo svake godine obići, nego da znade što svaki dan rade...«[49]

Tereziji je poznato sve što se svakog dana zbiva u njenim obnovljenim samostanima.

Isto onako kako se oborila na duhovnika koji je bio previše blag, obara se i na pohoditelja koji previše zahtijeva:

»Sada vidite kako su neprilični spisi što ih je napisao Fray Juan od Isusa. Ja sam se umorila dok sam ih samo čitala, a što bi bilo da moram živjeti po njima? To je ono čega se bojim za svoje redovnice, tj. da ne

dođu prelati koji će ih preopteretiti i slomiti. Vjerujte mi, naše Pravilo ne može podnijeti teške ljude jer je već samo po sebi dovoljno teško...«[50] U španjolskom jeziku teški ljudi, ovi teški prelati, znače jednako što i nemogući. U Terezijinim pismima osjeća se ova nijansa.

Ali ona se ne ubraja među dosadne ljude. Ona se glasno smije i sipa duhovitosti. Čini se da je Gracian povjerio Mariji de San José kako bdije nad napretkom samostana u Paterni: »Kako mora da ste ponosni sada kada ste napola provincijal... Smijem se kada vidim kako sam opterećena poštom pa počinjem pisati gluposti...[51]

Već je davno prešla spužvom preko svih nesporazuma sa starješicom iz Sevilje čija su pisma najljepši odmor za Majku. Raduje se mnoštvu pojedinosti koje nalazi u njima i izjavljuje da živi *con esto vivo*...[52] Veselo pokušava početi prepirku s tom istom Marijom: »Možete tvrditi koliko hoćete da Teresiti nema premca. Znajte, dakle, da je moja Bela (Isabel Dantisco osmogodišnja novakinja koja je u Toledu bila sva Terezijina radost jer je obožavala djecu) neobično darovita. Ona s nekoliko jadnih pastirića, s duvnama i jednom slikom Naše Gospe stvara na blagdane i za dnevnih odmora prava čudesa svojom dosjetljivošću i svojim *coplas* što nam ih pjeva. Samo mi zadaje jednu brigu: ima tanke usne i smijeh joj zvuči veoma hladno a neprestano se smije. Ja sam joj otvarala i zatvarala usta, branila joj da se smije. No ona kaže da ne može ništa protiv toga, da je krivnja na ustima. Nemojte to nikome pričati, ali voljela bih da me vidite kako joj ispravljam usta. Pišem vam ovo da se smijete...«[53] »Ah, i to ti je mozak Osnivateljice!«[54]

Istina je u tome da je ova mala Isabel, *la mi Bela,* mlađa Gracianova sestra. Ova je obitelj začarala Tereziju. Kada je upoznala Doñu Juanu Dantisco, njegovu majku, u brzini je nabacila na papir nekoliko žarkih riječi svome »Pavlu«, svome »Elizeju«, svom »dragom sinu«: »Zaludila me njena jednostavnost i jasnoća, u tome prednjači svome sinu... Osjećale smo se zajedno kao da se poznamo cijeli život... Vaša me milost obradovala dajući mi dozvolu da skinem koprenu pred vašom majkom. Pomislili bi ste da me ne poznate, jer sam joj htjela otvoriti dno svoga srca... Pitala sam samu sebe koju od nas dviju vaša milost više ljubi. Ja mislim da Señora Juana ima muža i drugu djecu koje ljubi, a jadna Lorencia (Terezija od Isusa dala je samoj sebi taj nadimak u nekim pismima upućenim Gracianu) nema nikoga na svijetu osim ovog oca. Neka joj ga Bog sačuva na njenu utjehu!«[55]

Koliko ima kanoniziranih osoba koje su uputile tako tople riječi jednom smrtniku? Mjesec dana kasnije pisala mu je: »Neka vaša milost moli Boga da učini od mene pravu karmelsku redovnicu, jer bolje ikad nego nikad...«[56]

Divimo se kako i kroz svoje peckave ili šaljive riječi, jednako kao i u svom *Životopisu* i na najuzvišenijim stranicama *Nutarnjeg Grada* s dubokom poniznošću govori o svojim nedostacima, svojim pogreškama i borbi da napreduje na putu savršenosti. Ona nema dara za svetost, ali je ipak postala prava karmelska redovnica, postala je velika svetica Avile i jedan od najsjajnijih duhova na svijetu, i uza sve nije prestala zračiti radošću, ljupkošću, a često dapače i obješenjaštvom. Za nju je znak križa

zaista znak *plus;* ona ostaje ono što jest s golemim dodatkom duha u sebi i njegovog izlijevanja u svijet preko nje. Terezija de Ahumada + Bog = sveta Terezija od Isusa.

Najteže pokore, tvrdi i neumoljivi djelatni život nisu je nikada izliječili od toga da bude žena. Ona je sama pročišćena i sublimirana ženstvenost.

Terezija de Ahumada od Isusa je sigurno preobrazila u Božanskoj ljubavi više Evinih kćeri nego što su to učinili »kiseli« sveci.

V

DON LORENZO DE CEPEDA, INDIJANAC

Nekada mu je pisala: »Señor...« sada ovako započinje svoja pisma: »Neka Isus bude s vašom milošću.« Nekada je ovako završavala: »Iskrena službenica vaše milosti.« Sada završava: »Ljubim nekoliko puta ruku vašoj milosti.« Riječ je o njenom bratu Lorenzu de Cepeda.

Bio je njen dobročinitelj, a sada je i njen učenik i pouzdanik. Pisma, koja mu šalje iz Toleda, su beskonačna, jer ga upućuje u duhovni život i daje mu pouke o vremenitom životu.

Premda je bio upravitelj gradskog savjeta u Quitu i rizničar carske blagajne, sudac glavnog grada na Ekvatoru, zet Don Francisca de Fuentesa i jedan od osvajača Perua koji je sudjelovao u osvajanju Atahualpa, Don Lorenzo, šarmantni muškarac — moj brat će prestati s galantnostima kad prestane živjeti[1] — Don Lorenzo, ozbiljan i pobožan čovjek — zavrijedio je da nosi ime karmelićanina, rekla je Marija de San José, — Don Lorenzo bogataš — njegova imanja u Indiji vrijedila su 35.000 pesosa, a u Španjolsku je donio robe u vrijednosti od 45.000 pesosa i uštedio 28.000 zlatnih pesosa — Don Lorenzo, zreli muž — tada je imao 57 godina — bivao je uz svoju sestru kao mali dječak.

Bez njenog savjeta, kojeg je uvijek usvajao, nije se usudio pomaknuti ni slamku. Bez nje bi on živio u lošem društvu i lošoj kući, protepao bi svoj imetak bacajući ljudima prašinu u oči, izgubio bi dušu prepuštajući se lijenosti, a njegovi bi dječaci bili veoma loše odgojeni.

»... Neka vaša milost ne zaboravi da je bolje za sada ne uzimati službenog ispovjednika i da u kući bude što manje ljudi. Bolje je polako birati nego kasnije otpuštati...«[2]

Iznajmio je kuću u Avili: »Pripazite jer su mi, čini mi se, rekli da je u toj kući Hernana Alvareza de Peralta, soba koja se svaki čas može srušiti, zato dobro pripazite«.[3] Osvojio je Indiju a ipak se dao prevariti od lukavog kućevlasnika.

Težio je za isticanjem. Očeva želja za taštom slavom nije ništa prema sinovljevoj. Zato mu Terezija žurno upućuje »raspravu« o odgoju Lorenzita i Francisca:

»... Ako se netko odmah ne počne baviti tom djecom, bojim se da će poći za ostalim fićfirićima u Avili, vaša milost ih mora odmah poslati u Družbu Isusovu da dobiju kapu.«[4] Ona pod tim misli studentsku kapu.

»Vaša milost je sklona isticanju. U tome se morate mrtviti. Voljela bih da sada ne kupujete mulu nego obično konjče koje će vam služiti za putovanje i za rad. Što se tiče djece, neće im škoditi da idu pješice: pustite ih neka uče.«[5]

Terezija je predstavnik stare Španjolske, zemlje rada, trezvenosti i jednostavnog patrijahalnog života; Don Lorenzo i njegovi sinovi olikotvorenja su nove prekomorske Španjolske, zemlje lako stečenog novca, raskošnog života i dokolice. U ova dva bića, koja su se toliko ljubila, susrele su se dvije epohe. Naravno, pobijedila je Terezija. Šteta što svaki conquistador nije imao uza se sestru kad se vratio u rodni kraj kao što je Terezija, koja bi bila obdarena tako izrazitim instinktom za gospodstvo: tada zlato Indije ne bi bilo osiromašilo kraljevstvo.

U dolini Adaja, pet kilometara od Avile kupio je Don Lorenzo lijepo imanje s njivama i pašnjacima. Platio ga je 40.000 dukata.

No uskoro je žalio za tim postupkom i jadikovao da mu oduzimlje previše vremena. Bolje bi bilo da je svoj novac uložio, jer bi mu ovaj valjano uloženi iznos donosio dobre kamate. Bogatom se čovjeku činilo da se poslužio valjanim razlogom kad je pisao Karmelićanki: »Tako bih imao više vremena za molitvu.«

Ali nije ju dobro poznavao. Ona je planula:

»Nemojte mi više to spominjati! Radije zahvaljujte Bogu što je sve tako ispalo! Nemojte misliti da bi vaša molitva više vrijedila kad biste imali više vremena. Prestanite zavaravati samoga sebe: vrijeme posvećeno nadgledavanju dobara, vaše djece ne može biti na štetu molitvi. Bog često daje u jednom trenutku više nego u čitavim satima: Njegova se djela ne mjere po vremenu ... Jakov, koji se brinuo za svoja stada, nije bio zato manje svet, ni Abraham, ni sveti Joakim. Ali kada želimo pobjeći od posla, onda nas sve zamara ...«[6]

Ah, conquistador! On je tamo preko mora navikao živjeti na velikoj nozi, da umjesto njega rade robovi. Zato je sada htio da novac radi umjesto njega, da mu osigura dovoljno vremena. Ali to se nije sviđalo Tereziji, premda bi to slobodno vrijeme bilo posvećeno razgovoru s Bogom: Njemu moramo služiti »kako On hoće a ne kako mi hoćemo.«[7] »Bog je dao vašoj djeci nešto više od imanja, dao im je čast.«[8] Obiteljsku čast zato što pripadaju obitelji Cepeda y Ahumada, osobnu čast jednog Alonsa Sancheza y Cepeda, njihovog oca, koji se nije ustručavao baviti poslovima zemljoposjednika. Zato se Karmelićanka blago podruguje dostojanstveniku iz Quita: »Zar ne mislite da će vam i skupljanje dohodaka zadati posla?«[9]

Indijac Don Lorenzo pridržavao se njenih savjeta.

Poslao je, dakle, sinove u školu, a on je upravljao svojim imanjima. Zemaljski problemi bili su uređeni, trebalo se posvetiti duhovnima.

Terezija mu je dala da čita *Put savršenosti,* naročito XXX poglavlje u kojem ona komentira riječi iz Očenaša: »Neka dođe kraljevstvo tvoje«,

i poziva ga da se preda Gospodinovoj volji. Njegova volja je rad. Osnivateljica nije uzalud napisala u Ustanovama (konstitucijama) Reda Naše Gospe: »Tko god jede mora raditi.«[10]

Njen učenik divno napreduje. U Terezijinim pismima, koja su mu upućena, bratske povjerljivosti izmjenjuju se s najkonkretnijim i najrazumnijim savjetima koje ona može dati.

Priznaje mu svoju veliku muku koja ju je u to vrijeme mučila:

»Znajte da sam već osam dana u takvom stanju da ne bih mogla vršiti ove mnogobrojne poslove kad bi to dulje potrajalo. Opet sam počela padati u zanose i to mi zadaje mnogo jada jer mi se nekoliko puta dogodilo javno. Ne mogu nikako tome odoljeti niti sakriti. Poslije toga sam toliko zbunjena da bih se najvoljela sakriti a neznam kamo. Neprestano molim Boga da me poštedi pred drugima. Molite ga i vi za to jer mi pričinja veliku nepriliku. Ne bih rekla da time molitva postaje bolja. Ja sam kao pijana...

Zahvaljujemo međusobno Gospodinu!«[11]

Jer i Lorenzo njoj saopćava velike milosti što ih je Gospodin njemu udijelio. Sestra raspravlja s njime o tome sa svojom uobičajenom razboritošću: »Ne znam što bih vam kazala o tome, to je više nego vi možete razumjeti i početak velikih utjeha, ako ih ne izgubite vlastitom krivnjom...«[12]

Ipak pokušava odrediti to stanje i opet pronalazi ono divno tepanje iz prvih dana svojih zanosa: »To je velika tuga bez boli, bez uzroka, a neizrecivo ugodna... To je rana koju duši nanosi Božja ljubav, ne zna se ni gdje ni kako, niti je li to rana, ili što je to. Duša samo osjeća slatku bol i ovako se jada:

I ne ranjavajući ti nanosiš bol,
I bez ozljeda raskidaš
Ljubav prema stvorenjima...

Jer kad je duša uistinu dirnuta ovom ljubavlju Božjom, ljubav koju osjeća prema stvorenjima izčezava bez ikakve boli.«[13]

Odgovarajući na jedno bratovo pitanje puno tjeskoba, odlučila je zadrijeti u škakljivo pitanje o fizičkim posljedicama mistične ljubavi. Učinila je to krajnjim oprezom, ili bolje: s uzvišenom ravnodušnošću:

»Nezgode što iz toga proizlaze nemaju nikakve važnosti; meni se to nikada nije dogodilo, jer me Bog u svojoj dobroti poštedio od takvih strasti, ali čula sam da živa naslada duše prouzrokuje naravno uzbuđenje. To će s milošću Božjom proći, ako mu ne budete posvećivali pažnju. Nekoliko osoba govorilo mi je o tome.

Drhtanje će isto tako nestati. Jer duša se plaši tih novosti, a ima se i čega plašiti. Što se ovo bude češće ponavljalo, duša će bivati vičnija ovakvim milostima. Neka se vaša milost opire koliko može tim drhtanjima i svakom vanjskom očitovanju, da se ne biste navikli na to. Nimalo to ne pomaže, nego u mnogome smeta.

Toplina, koju kažete da osjećate, također nije važna, jedino može štetiti zdravlju, ako je prevelika. No i ona će se izgubiti kao i drhtanje. To, po mome mišljenju, ovisi o naravi, a kako je vaša milost punokrvna, to prouzrokuje veliko uzbuđenje duha i naravni žar dolazi do vrhunca

i pristiže u srce. Ali, kao što rekoh, to ne povećava vrijednost molitve. Mislim da sam vam odgovorila na ono što ste mi kazali, tj. da se iza toga osjećate kao da se ništa nije dogodilo. Čini mi se da i sv. Augustin govori o toj stvari ovako: Duh Božji prolazi ne ostavljajući traga, kao što strelica ne ostavlja traga u zraku. Sada se sjećam da sam vam već odgovorila na to pitanje, ali od onda sam primila veliki broj pisama od vaše milosti.«[14]

Terezija od Isusa dokazuje da je savršeno zdrava kada ono što bi se danas nazvalo potiskivanjem svijesti ili kompleksima stavlja na mnogo uzvišeniji plan, a da pri tom ipak priznaje »naravnome« mjesto koje i bez našeg odobrenja zauzima. Nemoguće je postići veću uravnoteženost.

I tako ona perom raspravlja o ozbiljnim problemima duhovnog života, pretrpana poštom, u kojoj mora odgovarati na najrazličitija pitanja, a koja je tako obimna da se pod njom gotovo lomi.

U nastavku ovoga iscrpnog pisma Don Lorenzu, daje mu dva recepta: kako će izliječiti reumatizam i glavobolju paleći mirisave pastile, i kako će nositi cilicij (pokornički pojas)...

»Kada vam bude teško sabrati se u vrijeme molitve, ili kad budete htjeli nešto učiniti za Gospodina stavite ovaj cilicij koji vam šaljem. Njime se postiže ljubav, pod uvjetom da ga nikako ne nosite ispod odijela, niti kada spavate.«

Ali nema previše povjerenja u pretjeranu bratovu revnost: »Ne činim to bez straha...«

»Pišite mi kako izlazite na kraj s tim djetinjarijama... Smijem se, jer vi meni šaljete ušećereno voće, kolače i novac, a ja vama cilicije...«[15]

Ona je uistinu sjajna! I Majka ima svoje krize veselja!

Nije lako upravljati s Don Lorenzom, već i radi njegove gorljivosti. Zar se nije odvažio meditirati o počasti da bude osuđen? Terezija ga oprezno usmjerava prema nebu: »Ne znam zašto priželjkujete strah i bojazni, kad vas Bog vodi putem ljubavi... Oblik molitve što vam ga pruža mnogo je uzvišeniji bez ovih usporedbi i razmišljanja o paklu...«[16]

Nije li se zavjetovao na savršenost ne pitajući je za savjet? »Lijepa je to poslušnost!«[17] Ona se pobrinula da izmijeni taj zavjet. Isto joj je tako pošlo za rukom da ga odvrati od pomisli da ode u redovnike: »Redovništvo (frailia) moga brata neće se ostvariti...«[18]

Toliko je pretjeravao u pokori i priznao joj da nosi cilicij osamdeset sati. »To je nova moda. Ne vjerujem da i Bosonogi pokazuju toliko upornosti...«[19] Ona smiruje njegov tek sa mrtvenjima: »Bogu je milije vaše zdravlje i vaša poslušnost nego vaše pokore...«[20]

On joj govori o revnosti što ga obuzimlje noću i sili ga da ustane i moli: »Ne bi bilo zgorega da na časak sjednete u krevetu, pod uvjetom da spavate onoliko koliko je vašoj glavi potrebno, jer znalo bi se dogoditi da ne biste mogli više moliti...«[21]

Ona i traži: »Veoma je važno da imate dovoljno sna... Najmanje šest sati... Dobar san nije najmanja milost što nam je Bog daje... Nemojte se bojati spavati...« I dodaje: »Večeras imam toliko posla da

ne stignem na molitvu. Ne osjećam radi toga nikakve skrupule, nego samo žalost...«[22]

Kao što smatra važnim da svećenici i redovnici izbjegavaju skrupule, tako ih isto nastoji odstraniti kod osoba koje žive u svijetu, bili to svjetovnjaci ili crkvene osobe.

Među onima, koji su je molili za smjernice u duhovnom životu, bio je i jedan veliki prelat i veliki gospodin, nadbiskup Don Teutonio de Braganza. Možda ga je uznemirilo što u dugom razdoblju provedenom na putu, nije osjetio ništa do mlakosti? Pisao je Tereziji od Isusa.

»Neka se vaše gospodstvo ni malo ne plaši: umor zbog promjene mjesta i poremećene navike uzrok su tome. Kada vaše gospodstvo opet nađe svoj mir, i duša će naći svoj.«[23]

Jednog joj je dana povjerio kako ga hvata volja da napusti nutarnju molitvu. Njen odgovor pokazuje koliko je dobro poznavala mehanizam misli, mehanizam koji djeluje na različitim područjima svijesti: »Nemojte se obazirati na to. Zahvaljujte Gospodinu što želite obavljati nutarnju molitvu i vjerujte da je i vaša volja spremna i da želi biti uz Gospodina. Kada budete u tjeskobi, pođite nekamo odakle ćete moći gledati nebo, šećite se, jer to ne znači oduzimati vrijeme molitvi. Potrebno nam je mnogo snalažljivosti da upravljamo svojom slabošću i da ne tlačimo narav. Sve je u tome da tražimo Boga i način na koji ćemo mu se približiti. Dušom se upravlja blagošću...«[24]

Vidimo da njoj ništa ne izmiče, da sve koristi za savršeniji život.

Ona svakome daje ono što može prihvatiti i podnijeti; nikada nije zakazala u ljubavi u Kristovo ime. Te godine provedene u Toledu doživjela je bolno razočaranje u Don Franciscu de Salcedo. Svetom vitezu progutao je gotovo sav imetak jedan proces i tom prilikom nije pokazao hrabrost koju bi čovjek očekivao od njegove pobožnosti. No nije mu se moglo spočitnuti niti mu držati pouke u času kada je trebalo prijateljstvo.

»Molite se za nj, piše ona svom bratu Lorenzu, da shvati i prestane se uznemirivati. Vidite što se dešava kada nismo potpuno slobodni od zemaljskih stvari. No iako je Bog nama dao tu milost, moramo shvatiti da druge nećemo utješiti govoreći im na taj način, nego pokazujući im da njihova muka i nas boli.«[25]

»Danas dok sam razmišljala kako Bog dijeli svoja dobra po svojoj volji, shvatila sam da je čovjek poput Don Francisca, koji mu već godinama vjerno služi, toliko ucviljen gubitkom bogatstva kojeg je ionako više dijelio siromasima nego što je uživao u njemu. Rekla sam samoj sebi da bih se ja, da sam na njegovu mjestu, mnogo manje brinula, ali tada sam se sjetila u kolikoj sam bila tjeskobi kada sam vas vidjela u opasnosti u Sevilji. Mi sami sebe dovoljno ne poznajemo. Ostaviti sve za Sve, to je najbolje to možemo učiniti da ne robujemo tako ništavnim stvarima; no nemojmo gubiti iz vida da mnogi nisu za to sposobni.«[26]

Ona znade »da nema tako velike duše koja ne bi s vremena na vrijeme osjetila potrebu da ponovno bude dijete.«[27]

Videći da joj se brat previše napreže u molitvi, odlučila je šaljivo ga poučiti makar se radilo o Božjim stvarima. On ju je zamolio teme za

meditaciju, a koju mu je ona poslala — jednu rečenicu koju je čula u ekstazi: »Traži mene u sebi« — toliko ga je smela da je zatražio ozbiljnog Don Francisca, još ozbiljnijeg o. Ivana od Križa i dobroćudnog Juliana de Avila da zapišu što njima govore ove gospodinove riječi. I on je napisao svoju i sve zajedno poslao Majci Tereziji.

Premda je bila pretrpana poslom i napola mrtva od glavobolje, ostala je te noći dulje budna nego obično, te im u tome *Vejamena,* tj. u obliku rugalice na sve odgovorila. Ovakvim načinom služili su se studenti kad su se htjeli jedan drugome narugati.

Da ih ne bi povrijedila svojom drzovitošću, započela je izjavom »kako ih sve veoma ljubi jer su joj pomogli u njenim kušnjama«[28], i napravila dijeleći svakome ono što ga ide.

Najprije svetom vitezu. Neke stranice njegova komentara pružile su joj »veliko zadovoljstvo«, ali »nije mi namjera da i najmanje pohvalim ono što ste kazali.« Podvrgla ga je taktičnoj i detaljnoj kritici.

»Što je najgore, morat ću ga prijaviti ovdašnjoj inkviziciji, ako ne povuče svoje riječi. Jer iza kako u cijelom pismu tvrdi: ovako kaže sv. Pavao i Duh Sveti, a na kraju izjavljuje da je pisao gluposti. Neka se smjesta javno ispriča, inače će vidjeti . . .«[29]

Julian de Avila je »dobro započeo a loše završio; dakle, nema nikakve slave.«

Izgleda da je on cijelu stvar naopako shvatio, »ali opraštam mu njegove pogreške, jer nije bio opširan kao o. Ivan od Križa . . .«[30]

A o. Ivan od Križa? On je previsoko poletio. Jer umjesto da se usredotoči na predmet, ostao je tisuću milja iznad njega. Majka upravo njega, najsvetijega i najučenijeg, najveselije bocka:

»Njegov odgovor predstavlja izvrsnu doktrinu za svakoga tko želi obavljati duhovne vježbe po metodi Družbe Isusove, ali nije za naše potrebe. Mi bismo slabo prošli, kad bismo Boga mogli tražiti istom onda kada umremo svijetu. Ni Magdalena ni Samaritanka, ni Kananejka nisu bile u tom stanju kada su ga našle.

. . . Neka me Bog sačuva od tako duhovnih ljudi koji žele sve okrenuti u savršenu kontemplaciju. No bez obzira na to, zahvalni smo mu što nam je tako lijepo objasnio ono što ga nismo molili. Zato je dobro uvijek govoriti o Bogu, jer ćemo izvući iz toga koristi koje smo najmanje očekivali.«[31]

»Isto je tako sa Señorom Lorenzom de Cepeda kojem zahvaljujemo na odgovoru i na stihovima, jer premda se upustio u ono čemu nije dorastao, radi zabave koju nam je pružio opraštamo mu nedostatak poniznosti zbog čega se miješa, kako sam kaže, u tako uzvišene stvari . . .

. . . Neka se svi poprave. I ja ću se također popraviti, da po nedostatku poniznosti ne budem nalik svome bratu . . .«[32]

Svi su veselo primili veselu »osudu«. Izuzev Don Lorenza koji nije bio navikao da se s njime zbijaju šale. Kad se potužio, sestra ga je utješila:

» . . . Znala sam da ćete se ljutiti, ali nisam mogla odgovoriti ozbiljno. Ako ste dobro čitali, mogli ste primjetiti da nisam propustila pohvaliti

neke stvari što ste ih napisali. Nisam mogla drukčije odgovoriti vašoj milosti ako nisam htjela lagati. Kažem vam da mi je glava, nakon dana pretrpanog poslovima i pisanjem pisama — čovjek bi rekao kadkada da ih sam zloduh nagomilava — bila u takvom stanju da uopće ne znam što sam rekla. Noć mi je bila veoma teška, sredstvo za čišćenje me jako mučilo. Pravo je čudo da nisam poslala biskupu iz Kartagene pismo namijenjeno majci o. Graciana. Zabunila sam se dok sam pisala adrese. Neprestano zahvaljujem Bogu što sam na vrijeme opazila.«[33]

Ova detaljna objašnjenja umirila su Indijčevo povrijeđeno samoljublje.

A Terezija nije sasvim bez zlobe, kad ovako završava pismo: »Neka vas Bog čuva i napravi od vas sveca...«

Godine 1577, dok je Majka boravila u Toledu, stigao je onamo mladi Krećanin koji je u crkvi Santo Domingo el Antiguo počeo slikati svetačke likove iz kojih je izbijao žar kakav se do tada nije nigdje vidio. Njegovo ime Domenico Theotocopoulos toledanci su tako teško izgovarali da su ga jednostavno nazvali *El Greco*.

VI

A ZATIM SE PREDAO...

1577.

Majka Terezija od Isusa rekla je na početku progonstva:

— Ako Bog poživi još jednom dvije godine Papu, kralja, nuncija i našeg o. Graciana, sve će dobro proći. Ali ako jedan od njih nestane, bit ćemo izgubljeni.[1]

Nuncij Ormanetto je umro. On je bio najmoćniji branitelj obnovljenog Karmela. Njegova je moć proizlazila iz svetosti, jer je umro tako siromašan da ga je Filip II morao pokopati na svoj trošak. Tek što su njega pokopali, Tostado je napustio Portugal i požurio se u Madrid. Šunjao se oko dvora spreman da autoritet upotrebi na svoju korist, protiv generalnog poglavara Reda, o. Rubea. Kralj ga još nije bio ovlastio da vizitira samostane Bosonogih, ali on je imao zaštitnike i spletkario je. Kako će se sve svršiti?

Terezija od Isusa spremala se na borbu pozivajući sve samostane na molitvu: »...da se ispuni ono što će najviše proslaviti Boga.«[2]

Toledo je prednjačio primjerom: u patiju, na koru, u ćelijama kćeri Blažene Djevice prolazile su u procesiji moleći, udvostručavale su pokore i natjecale se u revnosti:

— Ništa nemojte propustiti, govorila je Majka, *no se descuiden.*[3]

To je uvijek onaj njezin poziv na budnost: »Ne spavajte! Ne spavajte!«

Često bi dodavala:

— Ali ostanite mirne.

Njena je okolina počela gubiti prisutnost duha. Gracian je bio nervozan, o. Antonio od Isusa isto tako. Obojica su za vrijeme svog boravka u Toledu stanovala u hospiciju kardinala Tavera. Jedne večeri, dok su molili kompletorij, ukazala im se kroz prozor od kapele neka avet: neka vrsta čudovišne hobotnice s mnoštvom krakova na kojima su bile ogromne kandže. Požurili su da saopće Tereziji ovo, po njihovu mišljenju, izvanredno predskazanje, ali ona im se »glasno nasmijala u brk videći da se hraborst dvaju kapetana njene čete pretvara u kukavičluk.«[4]

Jedna avet nije bila dovoljna da uplaši Tereziju od Isusa.

»Señor, mi nemamo kruha.« To je dobri Francisco de Salcedo htio napisati biskupu Avile u ime redovnica samostana sv. Josipa, ali Majka se oprla tome. Ne, ona se neće žaliti, makar bila gladna i progonjena. »Ma kako da su bile velike moje kušnje u životu, ne sjećam se da sam ikada izustila riječi žaljenja.«[5]

Početkom srpnja 1577. morala je iznenada napustiti Toledo i vratiti se u Avilu da samostan sv. Josipa stavi pod jurisdikciju o. Graciana. Svoj prvi golubinjak zatekla je u krajnjoj bijedi, no ona kaže o gladi ono isto što je kazala o klevetama i napadima: »To mi ne zadaje mnogo brige.«[6] U to vrijeme doživjela je udarac koji bi svakog drugog smrvio, a pod kojim je i ona posrnula: dvoje njenih, dvoje Bosonogih počinili su izdaju. A koga su izdali? Dvojica Bosonogih izdali su o. Jeronima Graciana de la Madre de Dios!

To je bio početak nepoštene borbe. Divno je bilo vidjeti Majku Osnivateljicu kako se suprotstavlja nepravdama povrijeđena, jetka, osvetoljubiva, ili veličanstvena u svom neizmjernom praštanju, ali nikada s jecajem na usnama.

Ona piše kralju, a njen ton je kraljevski:

»Milost Duha Svetoga neka bude uvijek s Vašim Veličanstvom. *Amen.*

»Obavještena sam o tužbi što je Vašem Veličanstvu podnesena protiv o. Učitelja Graciana, a koja je takva da sam ja užasnuta lukavošću zloduha i obuvenih Otaca, jer se oni ne zadovoljavaju klevetanjem ovog sluge Božjeg — a on zaista zaslužuje to ime, jer na svakoga djeluje pobudno i nema samostana koji mi poslije njegove vizitacije ne piše kako je oživio duh — nego sada nastoje ocrniti samostane u kojima se tako ispravno služi Gospodinu. U tu svrhu poslužili su se dvojicom Bosonogih od kojih je jedan često pokazao da nema sposobnosti rasuđivanja. Njime i drugim Bosonogima koji su protiv o. Graciana htjeli su se poslužiti redovnici odjeveni u sukno, dajući im da potpišu neistinite stvari. Kada se ne bih bojala zla, što ga zloduh može počiniti, smijala bih se tim optužbama iznesenim protiv Bosonogih.

Zaklinjem vaše Veličanstvo da za ljubav Božju ne prizna ono što su ovi besramni svjedoci iznijeli pred sudove, jer ljudi su takvi da će i dalje sumnjati, ako se i dokaže suprotno.

Neka Vaše Veličanstvo, za ljubav Našega Gospodina, gleda na tu stvar kao da je u pitanju Vaša vlastita čast i slava.«[7]

Tko su bili ti izdajnici? Fray Miguel de la Columna, no još više o. Baltazar od Isusa, onaj isti kojem je Majka Terezija vlastitom rukom sašila habit, kad je stupio u Red u Pastrani. Bio je to nemiran, ambiciozan i ogorčeni duh koji nije mogao podnositi o. Graciana. Već su i prije glasine o nekim njegovim spletkama prouzrokovale mnogo glavobolje Tereziji »radi njegove duše.«[8] Sam pogled na Graciana bio mu je tako mrzak te se »zavlačio u svoju jazbinu« da se ne sretne s njime.

Ovu su mržnju podjarivali i okoristili se njome oci »odjeveni u sukno«. Majka Terezija nije mogla a da pismu namijenjenom Filipu II ne doda *post scriptum* u kojem je opovrgla najopasniju klevetu protiv Graciana:

»Ako bude potrebno mi ćemo se, bosonoge redovnice, sve od reda zakleti da nikada nismo ni vidjele ni čule da bi on učinio i najmanju stvar koja ne bi pobudno djelovala na nas. On je toliko skrupulozan da je čak i u vrijeme kapitula, kad je izgledalo nužno da uđe u klauzuru, ostajao iza rešetaka.«[9]

Nakon ovog ulomka shvaćamo da su pohoditelja optužili za grešnu intimnost s njegovim podložnicama. Gracian je bio naivan, on nije vidio zla, niti mu je padalo na pamet da bi ga drugi smjestili tamo gdje ga nije bilo. No Majka koja je poznavala zlobu svijeta, ipak ga je upozoravala: Bosonogi koje progone Obuveni moraju biti oprezniji nego ikada.

Terezija od Isusa neprestano uporno traži » . . . Ako koji redovnik mora ostati u tom samostanu, neka mu vaša milost usrdno preporuči da što manje viđa sestre. Moramo na to budno paziti, dragi oče, voljela bih, pače, da ih ni duhovnik ne viđa tako često jer, premda su oni besprijekorni, zlonamjerni ljudi mogu izvući veoma ružne zaključke iz toga, naročito u malim mjestima, no uostalom tako je svagdje.«

»Neka mi vaša prečasnost vjeruje da će biti najbolje da svoje kćeri drži daleko od svakog posebnog druženja, pa i onda ako su redom svetice. Voljela bih da to ne zaboravite.«[10]

Sve su redovnice mlade. Radi veće sigurnosti bolje je da ne viđaju redovnike. Ničega se toliko ne bojim za ove samostane kao te stvari.«[11]

»Nema nikakve potrebe da razgovaraju s nekim redovnikom bez koprene, bez obzira kojem redu pripada, a najmanje s našim Bosonogima, o stvarima duše može se razgovarati i ne dižući koprenu . . .«[12]

Kad je o. Gracian boravio u Andaluziji, Majka se toliko bojala da će ga Obuveni otrovati da je zamolila Mariju de San José neka mu posluži jelo u govornici samostana. Ali i tu su se morale poduzeti sve mjere predostrožnosti, kako bi se u korjenu presjekla sva govorkanja:

»Neka nikada nitko ne jede u govornici osim o. Graciana koji se nalazi u tako teškom položaju. Ali to se može urediti tako da ne izazove nikakva govorkanja . . .«[13]

Samo je to trebalo da se Ublaženi bace na dobar glas o. Graciana! Stali su uhodariti njegove pokajnice koje su živjele u svijetu jednako kao i karmelićanke; tako su ga okrivili za sumnjivu intimnost s markizom Elche i njenom unukom. Proveo je s njima cijelu noć u Evori »razgovarajući o duhovnim stvarima.«[14]

Njegova naivnost bila je dobro oružje u rukama njegovih neprijatelja.

Malo vremena nakon skandalozne optužbe o. Baltazar od Isusa i Fray Miguel de Columna izjavili su da su ih Obuveni, prijeteći im svakovrsnim mukama, prisilili da potpišu papire koje nisu pročitali. Ipak su učinci te klevete pratili o. Graciana cijeloga života.

Što se tiče Majke, ona je svojim uobičajenim humorom prihvatila lijepa junačka djela« što su se pripisivala njoj i njenim redovnicama:

— Stidim se onoga što su ta gospoda rekla za nas; time nas sile da budemo onakve kako su nas opisali, inače ćemo pokazati da su lagali . .«[15]

Ali sve je to bio samo početak.

U Madrid je stigao novi nuncij Felipe Sega. Nahuškan protiv Bosonogih od kardinala Bancompagni koji je bio zaštitnikom Obuvenih, pridružio se neprijateljima terezijanske obnove. Od tada drskost onih koje je Majka nazvala *los gatos*, mačke, nije imala granica. O. Antonio od Isusa već se morao sklonuti u Toledo, u potkrovlje hospicija Tavere, no ni to ga nije spasilo od tamnice. Pustili su ga na slobodu, ali započeo je veliki napad Ublaženih protiv Obnovljenih.

Nuncij Sega nije oduzeo Gracianu njegov mandat pohoditelja, ali mu je zabranio da vizitira koji samostan. Kralj i Savjet Kastilje objelodanili su izjavu u kojoj ustaju protiv toga postupka, ali ničim nisu djelotvorno pokazali da podržavaju o. Graciana. Ovaj se povukao u Alcalu, zatim u Pastranu i tu živio kao pustinjak u strogosti i pokorama, moleći naročito za svoje progonitelje i radosno podnoseći kušnje »poput sv. Jeronima.«[16]

Dokazujući svoju privrženost Majka Osnivateljica, redovnice samostana Utjelovljenja pružile su prvu izliku za nasilje. One koje su prije šest godina ustale protiv Obnoviteljice, ustale su sada u njenu obranu.

Nalazile su se uoči izbora nove starješice, a nisu htjele drugu nego Majku Tereziju od Isusa. Tostado je odlučio drukčije: poslao je provincijala Obuvenih da predsjedava izborima »raspolažući velikim kaznama i izopćenjima« protiv onih koje će dati svoj glas za Osnivateljicu.

Majka tako živo i neposredno govori o tim događajima da se unatoč svoje nevolje ova duhovita žena nije mogla svladati a da se ne nasmije smiješnoj srdžbi ovoga ozbiljnog čovjeka:

» . . . Pedeset pet redovnica glasalo je za mene kao da se ništa nije dogodilo. Kad bi mu god predavali koji glas, provincijal je izopćivao, proklinjao; šakom je udarao i lupao po listićima a zatim ih spaljivao. One su već petnaest dana izopćene, nemaju prava prisustvovati misi, niti odlaziti na kor, čak ni onda kada se moli božanski oficij. Nitko ne smije s njima govoriti niti ih ispovijedati, čak ni njihovi roditelji.

Najljepše je od svega da je sutradan nakon izudarenih izbora — *elecciones machacadas* — provincijal ponovno došao i zapovijedio im da opet glasaju. One odgovoriše da nije potrebno jer su već glasale. Kad je to vidio, ponovno ih je izopćio, pozvao one ostale, četrdeset četiri na broju, i naredio izbor nove starješice. Potvrđujući taj izbor, on se pozvao na Tostada.

Očigledno je da se druge dobro drže i neće slušati tu starješicu nego samo u svojstvu zamjenice.

Tako su se, uglavnom, odvijali događaji. Svi su užasnuti ovako teškom uvredom, a što se mene tiče, nemam nikakve želje da se pojavim u tom Babilonu...«[17]

Nova starješica koju su nametnuli Obuveni bila je Doña Ana de Toledo.

Ispovjednici s kojima izopćene nisu imale prava razgovarati bili su o. Ivan od Križa i o. German de Santo Matias. Njih dvojicu su zatočili u kolibici što ju je Majka Osnivateljica sagradila u blizini samostana. Ivan od Križa obavještavao je Tereziju o svemu, te joj je uspio doturiti pisma u kojima je zaklinje neka posreduje za njih. Po njegovu mišljenju, ništa nije bilo opasnije po duše ovih jadnih djevojaka od pometnje u kojoj su se nalazile.

Majka je slala u Madrid pismo za pismom i molila ne samo da se izopćenje digne nego i to da se pobunjenice podlože Doñi Ani.

Majka hoće samo mir, ona govori samo o miru Ivanu od Križa kad je ovaj uspio »dobro se krijući« zavarati budnost Obuvenih tokom jednog dugog putovanja i doći do nje. Ovi kratki susreti bili su im velika utjeha. Nisu tražili hrabrost jedno od drugoga, jer su nju crpli iz prisutnosti Božje, nego su zajedno uživali »u slatkim plodovima zaborava na sebe i na sve što je stvoreno.«[18]

Majka je po njemu poslala svojim kćerima u Utjelovljenju upute da se pokore i da oproste; no Obuveni ipak optužuju o. Ivana od Križa da je svoje podložnice podržavao u pobuni.

Avilom, gradom u kojem neprestano odzvanja buka, kruže glasine:

...Obuveni su ponudili o. Ivanu od Križa da svuče čohu obnovljenih i ponovo obuče odijelo Ublaženih. On je odbio...

...Obuveni su se razbjesnili i htjeli silom uhvatiti o. Ivana od Križa i o. Germana...

Tri noći i tri dana rođaci i prijatelji pobunjenih redovnica i dvojice ispovjednika držali su oružanu stražu oko drvene kućice. Činilo se da je opasnost minula pa su se vratili svojim kućama.

U noći između 3. i 4. prosinca poglavar Obuvenih iz Toleda o. Maldonado, uz pomoć alguazilima — dekret s kapitula u Italiji ovlastio je Obuvene da zatraže pomoć svjetovnih vlasti protiv Bosonogih — provalio je vrata i ukrao dvojicu redovnika. Majka je već bila rekla za ovog priora: »On je sposobniji od bilo koga drugoga da stvara mučenike...«[19]

Cijela Avila komentirala je s negodovanjem:

...Odveli su ih u zatvor kao zlikovce...

...Dva puta su ih šibali, postupaju s njima s neshvatljivom okrutnošću...

... Maldonado je odvukao o. Ivana u Toledo...

...Prior Obuvenih iz Avile preuzeo je o. Germana koji pljuje krv, to su neki vidjeli...

...Obojica su sveci...[20]

... O. Ivan prepustio se kao janje da ga vode...

...U jutro mu je pošlo za rukom da im umakne...

— Da im umakne? Znači da je pobjegao? Spasio se?

Skupina malih ljudi drhti od poštovanja:

— Nije pobjegao zato da izbjegne mučeništvu, nego se vratio u kuću kraj samostana Utjelovljenja da uništi papire u kojima se govori o obnovi. Zaključao se unutra, i dok su se Obuveni borili s vratima, on je progutao dokumente koje nije mogao drukčije uništiti.

Cijeli grad drhće od tjeskobe:

— A zatim?

— A zatim se predao.[21]

Majka je po ovim objašnjenjima što su ih ljudi šaptali jedan drugome saznala za zločin Obuvenih i za smrtnu opasnost u kojoj su lebdili Ivan od Križa i German de Santo Matias. Kriknula je strašnim glasom. Istoga dana poslala je pismo kralju u kojem ga žarko zaklinje:

»To je sablazan za čitav grad. Svatko se pita odakle im odvažnost da ovako postupaju u mjestu koje je tako blizu rezidencije vašeg Veličanstva. Radije bih da su u maurskim rukama, od njih bismo mogli očekivati više milosrđa. Onaj brat, veliki sluga Božji, tako je oslabio od onoga što je pretrpio da se bojim za njegov život.

Zaklinjem vaše veličanstvo ljubavlju Našega Gospodina da ih smjesta oslobodite, te da zapovjedite da oci odjeveni u sukno ne muče toliko jadne Bosonoge. Oni šute i trpe, to je, dakle, korisno za njihove duše, ali sramota je velika. Obuveni govore da će ih uništiti, jer im je to zapovjedio Tostado.

Ako vaše veličanstvo ne nađe lijeka, ne znam gdje ćemo svršiti, jer nemamo nikog drugog na zemlji osim vašeg veličanstva.«[22]

Na zemlji. Ali postoji uzvišeniji zaštitnik od kralja. Ona piše 7. prosinca: »Progonstva su dobila takve razmjere i tako su odvratna da nam ne preostaje drugo nego utjecati se Bogu.«[23]

Moli s najdubljom predanošću:

»... Pođem onamo gdje sam običavala obavljati molitvu i razgovaram s Gospodinom posve jednostavnim jezikom, jer često ne znam što govorim. Jer tada govori ljubav, a duša je tako izvan sebe da ne opaža razliku između sebe i Boga. Ljubav znade tko je Njegovo Veličanstvo, ali zaboravlja na samu sebe i vjeruje da je u Njemu kao njegovo nerazdjeljivo vlasništvo pa govori besmislice...[24]

O zadovoljstvo moje i Bože moj! Što da učinim da Tebe zadovoljim? Bijedna je moja služba i onda kada bih mnogo učinila za svoga Boga. Zašto moram ostati u ovoj nevoljkoj bijedi? Zato da se ispuni volja Gospodinova. Ima li veće koristi, dušo moja? Nadaj se, nadaj, ti ne znaš ni dana ni časa. Bdij, sve je kratko, premda u svojoj čežnji sumnjaš u ono što je sigurno, i dugo ti se čini što je kratko. Znaj da ćeš, što se više budeš borila, bolje posvjedočavati svoju ljubav Bogu i više ćeš se naslađivati s tvojim Ljubljenim u radostima i užicima kojima neće biti kraja.[25]

— O Bože moj i počinku svih nevolja, kako bezumno govorim.[26]

— O dušo moja! Kakva je divna borba ova nevolja, i kako se sve doslovce očituje! *Dakle, moj ljubljeni je moj i ja sam moga ljubljenoga.*[27] Tko će se usuditi razdvojiti i ugasiti ova dva tako žarka plamena? Bio bi to uzaludan napor, jer oni su jedno...«[28]

Terezija od Isusa je pokazivala tako vedro lice da se njena nećakinja Teresita divila. Je li to bila posljedica predanja Bogu? Dostojanstveni mir duše koju ljubav prema Bogu drži tako visoko iznad događaja da ih ona promatra bez smućenosti, ne dopuštajući da je oni uhvate u svoje mreže.[29]

Kada se činilo da se sve oko nje ruši, Majka je dozivala Boga u pomoć. Ona progonjenima preporuča molitvu više nego traženje ljudske pomoći. Ali njen uvijek nepomućeni zdravi razum dodaje: molitva pod uvjetom da ne otkidate od vremena određenog za san koji je tijelu neophodan.«[29bis]

Gracianu, koji joj piše da u vrijeme kad bi morao spavati, razmišlja o mogućim rješenjima, savjetuje da spava i moli, jer to više vrijedi nego kovanje planova: »Milosti što ih Gospodin daje u tom slučaju neizmjerne su, zato se ne bih čudila kad bi zloduh pokušao ukrasti vam ih. Bog nam ovu milost u molitvi ne daje kada mi hoćemo, nego je moramo cijeniti kada nam je on pruža. Njegovo će vam veličanstvo dati u jednom času bolja sredstva da mu služite nego što bi ih razum ikada mogao pronaći... Ako se udaljimo od Boga kada nas on hoće, nećemo ga više naći kada budemo htjeli...«[30]

Majka je postigla mir, strpljivost usred ove »oluje kušnje,«[31] jer nije tražila ništa drugo osim Boga.

Dani su prolazili. Što je radio kralj? Zar je njegova pomoć kao i svaka ljudska samo struk suha ružmarina?

Terezija od Isusa brojila je sate: prošla su već dva tjedna kako su odveli dvojicu redovnika, a još uvijek nije znala gdje su, što rade s njima i je li Filip II posredovao.[32]

Nove glasine doprle su do nje:

...O. Ivanu od Križa silom su skinuli haljinu od čohe i primorali ga da obuče odijelo Obuvenih...

...Neki mladi gonič mula koji je vodio o. Ivana u Toledo, ganut njegovom blagošću kojom je odgovarao na okrutno postupanje svojih krvnika, ponudio mu je da pobjegne uz njegovu pomoć...

— Je li pobjegao?

— Nije. Odbio je. Rekao je da svojevoljno prihvaća tu priliku da trpi za Gospodina.[33]

Odbio je. Majka se neprestano vraća na isto pitanje, gdje je o. Ivan, što rade s njime? A kralj, kralj, kralj!!! Zašto ne odgovara? Kako se moglo dogoditi da on nije ništa poduzeo!!!

Po prvi puta je pismo Majke Terezije upućeno kralju ostalo bez odgovora.

Filip II je šutio, ali đavao se razulario.

U božićnoj noći 1577. udarac paklenog vjetra ugasio je svjetiljku koju je Terezija od Isusa držala u ruci dok je silazila stepenicama na putu u kapelicu. Izgubila je oslonac, pala i slomila lijevu ruku.

— Zloduh mi je htio još gore napakostiti[34] kaže ona.

Prikazala je tu bol »za onog malog sveca, o. Ivana«.

VII

SITNI NOĆNI SATI

1577.

Je li đavao ugasio i razbio onu svjetiljku uz čije je svijetlo Terezija od Isusa »u sitnim noćnim satima« pisala svoju *»Nutarnju tvrđavu«* ili *»Sedam stanova duše«?* Nije važno! Knjiga je već mjesec dana bila dovršena.

Majka je bila zadovoljna svojim životopisom, ali nad *Stanovima* kliče od radosti: »Sasvim je sigurno da je onaj dragulj — životopis — u rukama velikog inkvizitora Don Gaspara de Quiroga, nadbiskupa Toleda, i da ga veoma hvali. Kaže da će ga vratiti samo onda kada ga se zasiti. Ako dođe ovamo, vidjet će drugi koji nadilazi onog prvog, jer govori samo o njemu. Ovdje su rezbarije i ukrasi mnogo nježniji, jer zlatar nije imao mnogo iskustva kad je stvarao prvo djelo. U ovome je zlato mnogo plemenitije i dragulji ljepše okovani. Urađeno je na zapovijed Majstora Draguljara i kažu da lijepo izgleda . . .«[1]

Je li to ona, koja je stavila poniznost kao osnovnu krepost? Ona, koja je u Segoviji bacila u vatru rukopis: *Misli o ljubavi Božjoj* na jednu riječ svoga ispovjednika? Jest, to je ona ista žena, a njeni različiti stavovi samo dokazuju kako je bila potpuno slobodna od svih stvari. Apsolutna poniznost nema ništa zajedničko s izigravanjem lažne jednostavnosti. Uostalom, Majka proklamira u svojim *Stanovima:* »Poniznost znači biti u istini,«[2] *la humilidad es andar en verdad.* Ona ne hvali sebe nego Onoga koji prebiva u njoj i nadahnjuje je.

U svibnju 1577, dok se nalazila u Toledu, razgovarala je s o. Gracianom o molitvi i zažalila što se ne umije bolje izraziti:

— Oh, kako je to lijepo objašnjeno u *Knjizi moga života* koja se nalazi u inkviziciji!

U to vrijeme pisala je *Način kako treba vizitirati samostane* po Gracianovu nagovoru i dopunjavala povijest osnutka sve do uzbudljivog osnutka u Sevilji. I on je, kao i ona, bio uvjeren »da je sam Bog pokazao kako treba vizitirati samostane Bosonogih[3]« i »radovao se što je knjiga o *Osnucima* tako dobra.«[4] Majka Terezija je pretrpana poslovima, poštom brigama i tjeskobom za svoje sinove, posebice za njega? Preveliki posao sili ovu ženu od šezdeset dvije godine da bdije do jedan-dva sata u noći, a pri tom ne traži pravo da ujutro kasnije ustane? Sve to nije važno: Majka ima druge izvore iz kojih crpi snagu za svoju djelatnost.

Ipak se tuži Gracianu na svoje glavobolje:

— Nema dana da ne osjećam velike šumove, a pisanje me veoma umara[5]; već šest mjeseci s glasom nije u redu . . .

Liječnik joj je zabranio pisati iza pola noći i zamolio je da što manje piše vlastitom rukom. Od sada je gotovo svu poštu diktirala, ali ne može diktirati djelo ove vrste.

»Čujem mnoštvo vodenih bujica kako se ruše niz riječne vodopade, mnoštvo ptičica i pjevanje...«[7] Ovakva je pastirska ali zaglušna simfonija neprestano brujala u Terezijinoj glavi kada joj je o. Gracian naložio da napiše *Nutarnju tvrđavu.*

— Zabilježite ono čega se sjećate, dodajte druge misli i napravite novu knjigu ne imenujući osobu kojoj se to dogodilo.[8]

Majka je objašnjavala da nije sposobna za to radi svog narušenog zdravlja, ali ova hrabra žena i sad se tuži samo kroz smijeh:

— Zašto traže da pišem? Neka to rade bogoslovi! Oni su učili, a ja sam samo obična neznalica. Što biste htjeli da kažem? Zamijenit ću riječi i sve pokvariti. Već ima toliko knjiga o molitvi. Pustite me, za ljubav Božju, da vrtim svoj kolovrat, da odlazim na kor i živim po Pravilu kao i druge sestre. Nisam stvorena za pisanje, ni moja glava ni zdravlje nisu za to...[9]

Majka je bila iskrena. Ona nije znala latinski u vrijeme kada je to bilo nužno i nikada ga ne citira bez pogreške. Njena odvratnost prema svakoj pedanteriji sili je da zabašuri kakav tehnički izraz, a njeno pero oklijeva kada ga ipak mora upotrebiti: »... Ono što se, kako mi se čini, naziva mistično bogoslovlje...«[10] »... Ne znam zašto se kaže iluminativna, ja mislim zato jer se radi o onima koji su napredovali...«[11] Ona kaže: »Onaj koji se razumije u zdence, umjesto »zdenčar«[12] govori: »Ne znam kakva djela«[13] i hotimice kaže: »Evo usporedbe koju sam, čini mi se, negdje pročitala ili čula.«[14]

Žene nisu imale prava da budu učene, a Majka je bila daleko od toga da za sebe to svojata. Da je i nije zadržavala njena poniznost, učinila bi to njena krajnja ženstvenost. »Gospodin znade kako sam bila smušena dok sam pisala većinu svojih djela...«[15] »tako su me često smetali, dok sam pisala ove tri stranice, da sam zaboravila što sam počela pisati...«[16] Ovaj veliki mistični pisac ničim se ne razlikuje od većine ženskih autora: žena, koja piše nema prava tražiti da živi drukčije od ostalih žena radi djela koja mora izvršiti. Život oko nje nije radi toga stao. Ona to predobro znade i zato je ustuknula pred onim što je čekalo.

Posavjetovala se sa svojim ispovjednikom i ovaj ju je velikim molbama privolio da prihvati. Majka nije znala odbiti neku radost svojim prijateljima. Veoma je voljela o. Velasqueza koji je bio »zadovoljan što je može jednom tjedno posjetiti kao da su mu poklonili toledsku nadbiskupiju.«[17] Uostalom, kasnije je bio nagrađen kad je dobio biskupiju u Osmi. Majka je napokon popustila.

Iz poslušnosti i s jednim stvarnim i praktičnim ciljem, tj. da izloži putove kojima se može doprijeti do ljepota nutarnjeg kraljevstva, ponovno je stvorila genijalno djelo. Njen kao uvijek živ i neposredan stil bit će ovaj puta optočen svim draguljima Slave.

Poslušnost je dala snagu staroj Osnivateljici koja je jedva tri sata noću spavala. Ona joj je dala i svjetlo, jer nema djela koje bi bilo tako fino protkano treperavim bojama prizme kao ovo izlaganje o pustolovinama duše koja se spustila da osvoji samu sebe preko sedam nutarnjih tvrđava, dok ne dođe do sjedinjenja s Bogom.

Ovdje je riječ o nutarnjem boravištu iz kojeg sami sebe tjeramo kada pod navalom silovitog uzbuđenja ili srdžbe govorimo: »Bio sam izvan sebe radi toga i toga...« Ovo nutarnje boravište, ovi Stanovi u koje s vremena na vrijeme ulaze i oni kojima je sasvim tuđa ideja o božanskoj prisutnosti u njima, kad ih život prisili na to, da bi ispitali sami sebe, ili da bi postupali s više razbortosti i pravednosti: »Ušao sam u sebe...« kažu oni.

Ovo osvajanje duše ustvari je istraživanje svih područja svijesti i gospodarenje nad njima. Osoba koja se iz poslušnosti i poniznosti prihvaća toga, oslobađa se tereta vremenite slabosti da bi se uzdigla u uzvišenija područja duha. I putnik, koji radije izabire zrakoplov od vlaka mora se odreći svoje teške prtljage. No takav putnik opet se pretvara u pješaka, ali duša preobražena u duhu neće više nikada izgubiti svoja krila.

U Toledu, 2. lipnja 1577. Majka Terezija stoji pred papirom »kao luda, ne znajući ni što bih rekla, ni kako bih počela.«[18] »Ja sam, u pravom smislu riječi kao ptice koje uče govoriti i koje ne znaju nego ono što nauče pa to često ponavljaju. Bude li Gospodin htio da kažem nešto novo, Njegovo će mi Veličanstvo to dati... A pogodim li nešto reći, jasno je da to ne dolazi od mene. U mene je veoma malo pameti i ne bih imala nikakve sposobnosti za ovakve stvari kad mi to Gospodin u svome milosrđu ne bi dao...«[19]

Njegovo je Veličanstvo htjelo da ona kaže nešto novo: u jednom viđenju spasila je nacrt svoga djela: »Bog joj pokaže kristalnu kuglu u obliku dvorca sa sedam stanova, a u sedmom koji se nalazio u središtu, boravio je kralj Slave u silnome sjaju...«[20]

Majka Terezija nije samo u toj temi povezala što je znala i što joj je Njegovo Veličanstvo kazivalo, nego je učinila i nešto bolje: unijela je u nju sve što je sama bila, uključujući tu i iskustvo svog kontemplativnog i aktivnog života u kojem je postigla najsavršeniji stupanj spoznaje.« Kao i svako njeno djelo, *Nutarnja tvrđava* je čin.

U svim izljevima božanske ljubavi ona se služi jezikom vremena u kojem se osjeća dah *Pjesme nad Pjesmama,* ustreptao od nježnosti što ih Sulamka izmjenjuje sa svojim Ljubljenim. Okvir, »ona divna i lijepa tvrđava«[21], ona u kojoj stanuje Kralj, dvorana kojima odlaze i dolaze »ljudi« spremni da se bore protiv neprijatelja koji ugrožava zidine, podsjeća nas da je Terezija de Ahumada veoma voljela viteške romane.

Stanovi. Dakle Terezija od Isusa gleda na dušu »kao na tvrđavu isklesanu iz dijamanta ili presjajnog kristala«[22]; u toj tvrđavi je veliki broj dvorana »kao što u nebu ima mnogo stanova.«[23]

»Osjetila su ljudi koji u njima žive... Naše sposobnosti su upravitelji, načelnici i domaćini...«[24]

Vrata kroz koja se ulazi u tu tvrđavu je molitva.

Duša koja luta u *Prvom stanu* dirnuta je milošću, ali oko nje gmiže toliko »otrovnih životinja, bjelouška i zmija,[25] da ne razaznaje svjetlo što se širi iz Kraljeve sobe. Zloduh se koristi tim mrakom da postavi svoju zamku. Putnica im može izbjeći samo ako ustraje u molitvi, poznavanju same sebe i povjerenju u svoga Kralja.

Sprema se da uđe u *Drugi stan* tako da se oslobađa stvari koje nisu nužne, u skladu s njenim staležom: »Bez toga početka držim da je nemoguće prispjeti do glavne dvorane.«[26]

Duša koja dospije u *Drugi stan* već je vjerna u molitvi. Bog je tako slatkim glasom poziva da pođe dalje te je jadnica, očajna što ne može smjesta poslušati, »i osjeća veći bol nego kad nije ništa čula...«[27]

Ona se plaši i silno joj je hladno, svjetlo je još slabo, opsjedaju je napasti u obliku otrovnih gmizavaca. Kroti svoju volju u poslušnosti Bogu, započinje sa sabranošću, ne »silom«[28] nego blagošću...

Na vratima *Trećeg stana* stoji neprijatelj, »ne može ni spavati ni jesti, bez oružja u rukama, za slučaj da neprijatelj uspije provaliti unutra...«[29] Duša izbjegava zlo, voli slušati kada se hvali Gospodin i pokazuje »lijepu sklonost«[30] dobru, ali ljubav je još nije ponijela iznad tašte slave i obzira za nepotrebni vremeniti probitak.

»Ona je nestrpljiva videći da su vrata koja vode Kralju, čijom se naziva podložnicom, zatvorena. Ali promatrajte svece koji su ušli unutra i vidjet ćete razliku između njih i nas...[31] Uzdignite se nad gomilu vaših sitnih djela, *obrillas*... Vašu ljubav ne smije proizvoditi mašta, nego je moraju dokazati djela.«[32]

Nenavezane na svijet, gospodarice svojih strasti, spremne na poslušnost, brinući se sama za svoje vlastite pogreške i čuvajući se da donese sud o drugima, stanovnice Trećeg stana žive u šutnji i nadi.[33]

Velika pustolovina počinje u *Četvrtom stanu*. Tu Kralj dijeli svoje milosti »kada hoće, kako hoće i kome hoće.«[34] Duša mora biti spremna da ih primi, kao što je vitez lutalica spreman da iskoristi svaku priliku. Ovdje gmizavci i otrovne životinje pružaju jedino priliku za junačku pobjedu.

»U ovom stanu ne treba mnogo razmišljati, nego mnogo ljubiti.«[35] Ako iz toga ne budu proizišla prikladna djela »nemamo razloga misliti da smo učinili velike stvari.«[36] Time se pridružuje sv. Pavlu koji uči: »Znanje nadima, a ljubav gradi.«[37]

Stanovi sabranosti i smirenosti: u njima duša opaža veće svjetlo, poziv kraljev je sladak i prodoran je šapat da ona zaboravlja svoje ranije zablude i sve što je vanjsko pa misli samo na to kako će stići što dalje.[38]

Kada duša stupi u *Peti stan,* zaručuje se s Kraljem.

»...Ma kako da je nezgrapna ova usporedba, ne nalazim druge nego sakramenat ženidbe da biste me razumjele. Jer premda je ovo o čemu govorim duhovno — tisuće milja razlike dijele duhovne radosti što ih daje Gospodin od užitka što ih moraju osjetiti zaručnici — ovdje je sve ljubav, tako prozračna, nježna i slatka da se to ne može iskazati.«[39]

To je molitva sjedinjenja u kojoj duša radi na svome preobraženju, kao što ličinka svilca prede čahuru u koju će se zatvoriti da se preobrazi u leptira.

»Ovo sjedinjenje još nisu duhovne zaruke, nego se i ovdje događa kao kada se u svijetu dvoje žele zaručiti. Najprije se traži da se upoznaju i zavole. Ovdje je Zaručnik takav da je duši dovoljno da ga vidi i već time odmah postaje dostojnija da mu dade ruku... Ona je zaljubljena te će učiniti sve da se ove božanske zaruke ne razvrgnu. Dovoljno bi bilo

nagnuće prema nečem što nije On, pa da se sve izgubi, a taj bi gubitak bio tako golem da se to ne može iskazati...«[40]

Ali u Petom stanu ne može se samo uživati. »Ljubav nije nikada besposlena.«[41] »Gospodin hoće djela.«[42]

U *Šestom stanu* duša živi tijesno sjedinjena sa svojim Bogom, a ipak neprestano čezne za Njime. On joj govori, zanosi je ekstazama, uzdiže je privlačeći je k sebi »kao što jantar privlači slamku«[43], »zadaje joj tako slatku ranu te ne želi da se ikada zacijeli.«[44]

Kralj dariva zaručnicu svojim draguljima, spoznajom veličine Božje, savršenim poznavanjem same sebe i savršenom poniznošću, prijezirom prema zemaljskim stvarima koje upotrebljava samo zato da služi tako velikom Bogu.[45]

Ona bi htjela cijelom svijetu objaviti čudesa »velikog Boga vitezova«[46], nije je briga ako joj se rugaju. Njega treba slaviti pa »neka se dogodi što mu drago«![47]

— Oh, lijepe li ludosti, drage sestre![48] Ona se više ne boji pakla, ne brine se ni za jad ni za slavu, njen je jedini posao ljubav. »U njoj su duh i duša jedno, kao što su sunce i njegovi zraci jedno.«[49]

U sjedinjenu Petog i Šestog stana duša i Bog »nalik su svijećama koje su tako blizu jedna drugoj da stijenj, vosak i svjetlo sačinjavaju jedno, ali može ih se razdvojiti i tada opet postaju dvije svijeće.«[50]

U *Sedmom stanu* duša je u Bogu a Bog je u duši »kao što je voda što pada s neba u rijeku ili zdenac jedna jedinstvena voda u kojoj je voda rijeke nerazdjeljiva od vode što je pala s neba ... ili kao svjetlo što kroz dva prozora ulazi u jednu prostoriju: premda se ulazeći razdvaja, sve je samo jedna svjetlost.«[51]

Tako izgleda stapanje duhovnih zaruka u skrovitoj sobi u kojoj vlada Njegovo Veličanstvo. »Duša i Bog uživaju tamo jedno u drugome u beskonačnoj šutnji.«[52]

Riječi što ih Gospodin govori duši u tim stanovima »stvaraju djela u nama«[53], one imaju snagu čina. Jer ovo uzvišeno stanje molitve, ono u kojem je ličinka svilca, koja je postala leptir, napokon dovršila svoju preobrazbu, završava se onim bitnim: akcijom. »Za tim idu duhovne zaruke: da rađaju djelima, djelima, uvijek djelima!«[54]

Zaručničine snage su se udeseterostručile, »ne zato da uživa nego da služi.«[55] Od sada su Marta i Marija nerazdvojive, jer »kako bi se Marija, koja je uvijek do Gospodinovih nogu, hranila kad joj ne bi pomogla njena sestra.«[56]

Majka Osnivateljica, Majka starješica, ona koja je svoje kćeri u samostanu Utjelovljenja opskrbljivala hranom i u isto ih vrijeme upućivala u nutarnju molitvu, mora pretočiti u konkretni jezik suptilna zbivanja u mistici.

Kontemplativna i aktivna duša napokon je spremna za borbu kada stigne na vrhunce Sedmog stana. Čega da se boji? »Ni sama smrt ne plaši je više nego blaga ekstaza...«[57]

Terezija od Isusa počela je pisati *Nutarnji grad* 2. lipnja u Toledu. U polovici lipnja prekinuo ju je odlazak u Avilu, pa je mogla nastaviti istom u rujnu, a posljednju točku stavila je 29. studenoga.

Sv. Terezija iz barokne kapele Varaždinskog muzeja, ukrašena rokoko okvirom. Rad nepoznatog majstora iz sredine XVIII st.

Neprestano ometana, uznemirivana, gurana, usred silne oluje kušnja ona je u tri mjeseca stavila na papir čistim i besprijekornim rukopisom »kojim je pisala jednako brzo kao javni pisari«[50], najjasnije izlaganje o molitvi koje postoji na svijetu.

U sitnim noćnim satima, ali kakve su to bile noći!

Jedne večeri u Toledu Marija del Nacimiento morala joj je nešto uručiti i išla je u njenu ćeliju. Majka je sjedila na podu ispred svoga niskog stola s dugačkim perom u ruci, a pred njom je ležala neispisana bilježnica.

Okrenula se prema sestri koja je ušla i skinula naočale, jer je bila dalekovidna, da je vidi. No prije nego je spustila ruke pala je u zanos i ostala dugo vremena tako. Marija del Nacimiento ostala je zadivljena uz nju.

Kada je Terezija od Isusa došla k sebi, bijeli papir bio je potpuno ispisan njenim rukopisom...

Na Marijin povik, Majka je odgovorila svojim živim i srdačnim glasom:

— *Callate boba!* Šuti, ludice — i bacila bilježnicu u pretinac koji je zatvorila.

VIII

NEMIRNA ŽENA LUTALICA

1576. — 1578.

Prijetnje, klevete, izopćenja, zatvaranja, muke zbog neprestanog šuma u ušima, sve se to nagomilalo početkom 1578. godine potvrđujući time da onaj, kojeg je Majka nazivala »bradica« — *Patilla* — tj. đavao poveo je prvu hajku protiv Bosonogih. Bila je to zaista »velika oluja kušnje« koju je Terezija jednom vidjela u viziji: »Kao što su Egipćani progonili sinove Izraela, tako ćemo i mi biti progonjeni; ali Bog će dati da prijeđemo suhih nogu, a naše će neprijatelje poklopiti valovi.«[1]

Majka je mnogo trpjela zbog svoje slomljene ruke, vjerojatno najviše zato jer ju je smetalo u njenoj djelatnosti. Od sada se više nikada neće moći obući bez tuđe pomoći. Ana de San Bartolomé postala je njena nerazdvojna pratilica, svakamo ju je pratila, pisala je što je Terezija diktirala, pomagala joj je, pače, da stavi svoju koprenu. Ženi, koju ni svetost ni godine nisu izliječile od živahnih kretnji i humora, bilo je to bolno odricanje. Noću je Ana znala satima klečati pred vratima njene ćelije čekajući kada će je ova trebati.

Bog joj je te sitne muke zaslađivao sitnim čudesima, kao onoga dana kada Terezija, ustiju osušenih od groznice, nije mogla ništa ni jesti ni piti osim malo dinje, kad bi je bilo. Ana, koja je ujedno bila i njena bolničarka, očajavala je, ali gdje da nađe dinju u siječnju...[2] Odjednom netko pokuca na vrtuljak: u njemu se nalazila polovina dinje.

Davao joj je i duhovne utjehe. Majka je morala ostati preko mjesec dana u ćeliji i nije se mogla pričešćivati. Jedna sestra je upita:

— Nije li to vašoj časnosti najteže odricanje?

Ona odgovori:

Ćutim se tako silno odlikovana što se mogu podložiti volji Božjoj da sam jednako sretna kao da se svakodnevno pričešćujem.[3]

Tko bi se, dakle, usudio plašiti, sumnjati ili jadikovati uz nju?

Nije krila pred svojim kćerima opasnosti i klevete koje su padale na sve, kada gnusne brbljarije dohvate jednu od njih. Uvijek u toku zbivanja, u svemu što se dešavalo u Redu, zahtijevala je da joj ništa ne skrivaju o posljedicama protivljenja i o »lijepim junačkim djelima« koja su njoj pripisivali.

Kada bi joj dojavili o nekim novim naročito uvredljivim optužbama, sazivala je zvoncem zajednicu i sa smiješkom im se ispričavajući što mora ponoviti neke ružne riječi koje su ozbiljni ljudi izgovorili pred nuncijem, počela bi čitati:

»... Obuveni misle da bi tu staru ... trebalo izručiti Bijelcima i Crncima da tako ponovno pokaže svoje loše vladanje. Jer ona pod izlikom da osniva samostane vodi mlade žene od grada do grada kako bi im pružila priliku ...[4]

Ušutkala bi šapat pun zgražanja:

— Čini se isto tako da na nekoj karaveli koja putuje za Indiju opremamo nekoliko sestara koje će preko mora osnovati samostan... Nije li to smiješno? Ovi sveti ljudi su za mene još mnogo toga rekli što se ne pristoji ponavljati...«[5]

Ona koju je Majka nazivala »Flamankom« pocrvenila je do vrha čela. Maria de San Jeronimo problijedila je do usana, Ana de San Bartolomé i mnoge druge počele su jecati. Majka ih je tješila:

— Ovo je za moje dobro, jer premda nisam učinila ono za što me optužuju, uvrijedila sam Boga u mnogim drugim prilikama a ovo je sada naknada...[6]

Jednoga dana stigle su vijesti iz samoga Rima: Obuvenima je bilo veoma stalo da u papinskom gradu bude takvo raspoloženje prema Majci Osnivateljici te ne dozvole Bosonogima da se odvoje u zasebnu provinciju.

Neki vitez koji je bio veoma privržen Tereziji od Isusa, grof Tendillas, otputovao je u Rim da zatraži dozvolu za osnutak dvaju novih samostana obnovljenog Karmela u Španjolskoj. Prelat koji ga je primio bio je zgranut:

— Iznenađen sam što vaše odlično gospodstvo spominje redovnicu koja je tako pokvarena i nedostojna. Dobro je poznata da ima loše navike, a osnivanje samostana samo joj je izlika da se odaje svojim besramnostima.

Grof Tendillas, sin napuljskog vice-kralja, nije se nikoga plašio; nije ni pokušao sakriti zgražanje nad takvim pogrdama:

— Polako, oče! Nemojte kazati više ni riječi, jer čiste kastiljanske uši ne mogu slušati ovakva govorkanja o ženi čija je svetost toliko poznata da je u Španjolskoj drže sveticom premda je još živa. Velikaši i

prelati Španjolske otkrivaju pred njom glave. Vaša me prečasnost zaprepašćuje i vrijeđa.

Svećenik se nastojao ispričati:

— Neka mi vaše gospodstvo oprosti, ali ja sada ponavljam ono što su mi pisali iz Španjolske za nju.

Potražio je među poštom pismo i pružio ga grofu. Pismo je bilo pisano rukom jednog prelata:

»Često sam obavještavao vašu prečasnost o onoj prijetvornici Tereziji i njenoj zloći kojom si na račun osnivanja samostana bosonogih redovnika prisvaja slobodu za svoje sramno ponašanje. Pravednost našega Gospodina raskrinkala ju je pred očima sviju: prije nekoliko dana, kad je pod izlikom da će osnovati samostan u jednom gradu ovoga kraljevstva, putovala u zatvorenim kolima, ova su se kola odjednom raspala nasred trga u Medina del Campo. Narod, veliko mnoštvo koje se tamo nalazilo, vidjelo je spomenutu duvnu kako vrijeđa Boga s nekim redovnikom . . .«[7]

Premda je na račun Majke Terezije bilo već svašta izrečeno, onaj koji joj je trebao ispričati ovu novu izmišljotinu, osjećao se veoma neugodno. Majka ga je umirila sa smiješkom, jer kakva je to poniznost koja se ne smiješi?

— Ah, sinko moj! Možda bih činila i gore stvari da me Gospodin nije vodio za ruku. Žalostim se jedino radi opasnosti kojoj izlaže svoju dušu čovjek koji ovako govori. Rado bih pretrpjela još veće uvrede i još teže muke da njemu budu oprošteni grijesi.[8]

Nuncij Sega držao je da je Majka Terezija od Isusa »nemirna žena sklona skitnji«[9] i proglasio je neposlušnom, nepokornom, te je optužio da izmišlja lošu nauku, da izlazi iz klauzure unatoč zabrane Tridentskog koncila, da poučava premda je sv. Pavao zabranio ženama da to čine. Tvrdio je da je osnovala samostane bez odobrenja pape i generala Reda. No tom istom Nunciju Segi ona piše s najvećom poniznošću.

Tolika dobrota zbunjivala je sestre. Djela njihove Majke svojom su veličinom nadilazila njene riječi. Vidjele su je kako sva blista ljubavlju i opraštanjem; katkada ju je, pače, okruživala aureola nebeskog svijetla. Međusobno su ponavljale ono što je rekao biskup Avile, don Alvaro de Mendoza: »Tko hoće da Majka Terezija od Isusa postupa s njime kao s najboljim prijateljem, neka samo krivo svjedoči protiv nje . . .«

Ona se branila da to nije njena zasluga:

— Već sam tako navikla na to da nije nimalo čudno što me više ne dira . . .[10] Čini mi se da iznad mene stoji daska po kojoj pljušte udarci ne dopirući do mog srca . . .[11]

Ipak su te klevete mogle uroditi najgorim posljedicama. Te godine 1578. buknula je sablazan s *Alumbradosima* iz Llerene. Cijela Španjolska se užasnula nad bludom i cinizmom svih krivovjernika kad ga je proces iznio na javu. Zar nisu Obuveni pokušali umiješati Majku Tereziju, njene kćeri i sinove u taj skandal? Opasnost je bila tako velika da je Terezija od Isusa teškom mukom sklonula karmelićanke da oproste uvrede, kao što ih je ona oprostila, i da ljube svoje progonitelje kao što ih je ona ljubila.

Naša Majka je svetica, govorile su, a mi smo samo jadne duvne...

Jednog dana ona im odgovori sa sjajem mladenačkog nestašluka u očima:

— Znajte drage kćeri, da su samo tri puta krivo svjedočili protiv mene:

— Prvi puta kada sam bila mlada i kada su rekli da sam lijepa.

— Drugi puta kada su tvrdili da imam talenta, što je također velika laž...

— Treće lažno svjedočanstvo bilo je kada su izjavili da posjedujem izvjesne kreposti. To mi je od svega najteže podnijeti jer ja jedina dobro poznajem svoje pogreške.«[12]

Sestrice iz samostana Sv. Josipa dodale su u sebi nešto što bi Osnivateljica držala za četvrto lažno svjedočanstvo »Naša Majka je divna«.

Ona je to bila u ljudskom i nebeskom smislu te riječi. Dovoljno ju je bilo vidjeti kako se naizmjence ljuti, umiljava, postupa kao osjetljiva žena, kao veliki diplomata i anđeoska duša u raspravi koja je svojim cjepidlačarenjem i svađama povećavala opasnosti progonstva.

Jedan otac Isusovac, izvrsni prijatelj Terezije od Isusa, o. Gaspar de Salazar, izjavio je da će napustiti Družbu i stupiti među Bosonoge. Sinovi sv. Ignacija dramatizirali su cijelu stvar. O. Salazar pribjegao je velikom licemjerstvu; da bi dokazao svoju nedužnost okrivio je i odrekao se karmelićana riječima dostojnim najgoreg progonitelja obnove: »... Pitam se kako su mogli reći da želim upravljati ljudima koji imaju više ušiju nego valjanih životnih pravila...«[12], jer ovaj je redovnik tvrdio da su ga Bosonogi pokušavali privući obećavajući mu časti. Kakve? Časti u Redu u kojem su najbolji članovi bili oklevetani i progonjeni? Zaista čudna ponuda.

Uslijedila je izmjena pisama između Majke Terezije od Isusa i rektora Družbe, u kojima je njen stil bio življi i uvjerljiviji nego ikada, sačuvavši ipak izvanrednu opreznost. Jedino je Gracian znao koliko je stajalo ovo vladanje:

— Provincijal Družbe napisao mi je o toj stvari tako neugodno pismo da bih mu najrađe odgovorila mnogo oštrije nego sam to učinila. Neka vaša milost znade da mi je tako malo stalo do njihovih prijetnji, te se sama sebi divim slobodi koju mi je Gospodin dao. Rekla sam, dakle, naprijed kada se radi o tome da Njemu služim, ali da nimalo ne marim za ono što se sada događa.[14]

Napokon se sve smirilo. Otac Gaspar de Salazar ostao je Isusovac i dobio odrešenje od svoga rektora »kao u slučaju krivovjerstva.«[15] Trebalo je opet uspostaviti dobre odnose s Družbom, ne sagibajući ipak glavu rektoru da me cijela Družba i cijeli svijet ne mogu spriječiti da idem pred nepravdama. Majka se odnosila prema klevetnicima s mnogo dostojanstva i razboritosti.[16] Prema njenu mišljenju, nije im trebalo dopuštati da napadaju, osim ako se mogla pričinjati da ne zna za te napade. Dakle, otkrivala je koliko je god mogla pred svojim protivnicima da znade njihove lažne brbljarije; no rektor Družbe Isusove napao je izričito nju, a ona nije htjela išta žrtvovati od svoga ponosa, ponosa kćeri Naše Gospe,

molеći ipak ponizno oproštenje što je u pravu. Njen odgovor rektoru Gonzalu Davili, koji se grubo ponio prema njoj, protkan je čarobnim finesama:

»Već odavna nisam imala prilike za toliko mrtvenje kao danas kada sam dobila pismo vaše milosti, jer nisam toliko ponizna da bih voljela da me drže oholom... Nikada nisam toliko željela pokidati pismo vaše milosti. Uvjeravam vas da se vrlo dobro razumijete u mrtvenje dajući mi na znanje kako sam ništavna. Vaša milost vjeruje da volim drugima davati pouke: Neka me Bog sačuva od toga! Krivnju snosi naklonost što je ćutim prema vama i radi koje vam se slobodno obraćam, ne obazirući se na ono što kažem.

»... Ja veoma griješim kada ove stvari o molitvi sudim po sebi; vaša milost ne treba računati s onim što ja kažem, jer vam je Bog sigurno dao veće darove nego su talenti jedne ženice...«

Saopćivši o. Davili pojedinosti svoga nutarnjeg života, stala ga je s mnogo ljudskosti hvaliti, jer koji je svetac toliko svet da ne voli pohvale? »... Voljela bih da je moj superior nalik vama...«[17] a zatim mu priznaje u čemu griješi: »... Nastojim da se ne povodim za svojim prvim poticajima jer me to veoma skupo staje...«

To je značilo velikodušno i svijesno prijeći spužvom preko svih tih ružnih govorkanja. Zar se Družba mogla nakon ovoga ljutiti? Mogli bismo se, dapače, upitati da li bi bila tako rigorozna da su obnova i njena začetnica uživale bolji glas: »Kako smo imale malo prijatelja u tim teškim vremenima!«[18] »Kušnje i progonstva nisu prestala pljuštati po toj jadnoj starici.«[19] Nije li sama Maria Bautista, njena rođakinja, ona koja joj je dala svoju »baštinu« da pomogne osnivanje samostana sv. Josipa, i koja je u vrijeme bila starješicom u Valladolidu, nije li ona dozvolila nekom Obuvenom da dade habit jednoj od Gracianovih sestara? »Ne razumijem zašto ova mala starješica toliko želi zadovoljiti redovnike...«[20] Popustiti pred progoniteljima značilo je izdati obnovu.

Ova otpadništva bila su Majci Osnivateljici u toliko bolnija što su je stvarno mogli raniti jedino napadi onih koje je voljela. Njihova pometnja, sumnje što su se uvlačile u njih, prigovori koje su iznosili s najboljom nakanom smućivali su je i mučili.

Izmjenjivala je bezbrojna pisma sa svojim pristašama tražeći pomoć i savjet. Prepisku je vodila potajno, jer bi na poticaj Obuvenih i najbeznačajnija riječ napisana rukom Terezije od Isusa dobila sasvim drugo značenje od onoga što ga je imala na umu. Pisala je u žurbi. Pedro, sluga koji je odnosio tu hitnu poštu, tek što bi se vratio iz Avile, već je morao iznova na put. Majka se plašila opasnosti kojim se izlagao, a briga za njega znala je prevagnuti nad potrebom da pisma budu smjesta otpremljena. Jednom kada je, ne dospjevši i objedovati, pohitio da odnese omot što mu ga je povjerila, ona ga zaustavi:

— Nećete izići odavle dok ne pojedete dva jajeta što ću ih sama pripremiti...[21]

Uvijek je bila spremna povjerovati da se vara i da su njeni prijatelji u pravu. Tada bi najbolji među vjernim pristašama morali dokazivati osnovanost njenih riječi i postupaka i podržavati njenu hrabrost.

Najuvjerljivije svjedočanstvo došlo joj je od Ane od Isusa. Kada je provincijal Ublaženih najavio svoj dolazak, odgovorila mu je lijepa starješica iz Beasa: »Razumije se, Majka Terezija nije mogla staviti na sebe devinu dlaku poput Ilije, ali je zamijenila vaše fino sukno i etamin za najjednostavniju i najgrublju čohu. Ona slijedi proroka u čemu god može: u postu, u odijeljenosti od svijeta, u pokori i molitvi. Ponavljam, vaša prečasnosti, da ćemo rađe tisuću puta izgubiti živote nego da se odijelimo od našeg stabla. Po mome mišljenju vi i svi Obuveni već ste se odijelili od njega; jer ova Braća ne nasljeduju svog oca sv. Iliju, budući da traže finu odjeću, društvo umjesto pustinje a umjesto neprekidne molitve trče za novostima!«[22]

Ovakve čvrste izjave vraćale su Majci samopouzdanje, pa su njene kćeri opet mogle čuti ono što je tvrdoglavo ponavljala cijelo vrijeme tih teških godina:

— Vidite li sve ovo što se događa? Kažem vam da je sve to za naše dobro![23]

Jedan od tih vjernih prijatelja bio je o. Yepez. On je tvrdio da Tereziju krijepi sam Bog. Jednog dana, dok je raspravljao s njom o nedavnim ozbiljnim događajima, odjednom je vidio kako je postala odsutna duhom; ubrzo se povratila iz tog sanjarenja isto onako naglo kako je i upala u njega i rekla:

— Još ćemo morati mnogo pretrpjeti, ali Redu se neće naškoditi.[24]

On je prihvatio te riječi kao proročanstvo.

Usred svih nevolja Majka Terezija je sačuvala toliku prisutnost duha da se i dalje brinula o najmanjim potrebama svojih samostana. Tako je molila dozvolu da bi njen brat Lorenzo smio ući u klauzuru samostana sv. Josipa u Sevilji da razgleda »malu peć što ju je starješica dala napraviti da na njoj priprema jelo i koja će biti pravo blago za redovnike i redovnice, ako je onakva kako ona tvrdi...«[25]

Majka je osobno nadgledala postavljanje ove male peći, a dvije godine kasnije nije propustila napomenuti da peć treba srušiti premda je stajala stotinu reala, jer troši previše drva.[26]

»Služenje Bogu je isto što i genijalnost: neprestano se treba brinuti o pojedinostima.«[27]

IX

OTMICA O. IVANA

1578.

— Ne ćutim se slabije nego obično, govorila je Majka Terezija od Isusa, kušnje su za mene zdravlje i lijek.[1]

Najveću bol zadavala joj je spoznaja da su njeni Bosonogi progonjani, zatvarani i mučeni. Oni Bosonogi za koje je htjela da izgledaju kao ljudi jednoga drugog svijeta.[2]

Fray Gregorio Naciancena, poglavar iz Peñuele i njegov drug Fray Juan de Santa Eufemia, Fray Gabriel de la Asuncion, bili su u tamnici i jedva su izišli iz nje jednako kao i o. German de Santo Matias. O. Juan de Jesus Reca razgovarao je s nuncijem Segom, a ovaj ga je u znak odgovora zatvorio u Madridu u samostanu Obuvenih.

Majka nastoji iz svih nasilja zaključiti: »Obuveni pretjeruju, srdžba ih zaslijepljuje... da imaju razuma ne bi to radili...[3] »No zar ih se ne treba plašiti upravo zato što su izvan sebe? Zato je Terezija od Isusa bila toliko zabrinuta za o. Ivana od Križa. Već mjesecima nije ništa znala o njemu.

Siječanj: »Ne znamo kuda su ga odveli...«[4]

Ožujak: Majka naslućuje patnje o. Ivana, tim više što je o. German pobjegao: »On se dobro osjeća vani... Ispunja me tjeskoba na pomisao da će optužbe protiv o. Ivana biti još teže. Bog strašno postupa sa svojim prijateljima, ali u biti ne čini im krivo, jer je tako postupao i sa svojim Sinom.«[5]

»... kažu da su o. Ivana odveli u Rim...«[6]

Travanj: »Trebalo bi podsjetiti kralja koliko je već vremena zatvoren onaj mali svetac o. Ivan...«[7]

Svibanj: Majka se gubi u nagađanjima što znači potpuna šutnja kojom je okružen nestanak Ivana od Križa; na pamet joj dolaze »začaranosti« iz viteških romana: »plaši me ova začaranost koja okružuje o. Ivana od Križa i sporost kojom se sve to odvija...«[8]

Kolovoz: »Nemojte zaboraviti izviditi može li se učiniti nešto za o. Ivana od Križa...«[9]

»Podsjetite kralja... Nemojte na to zaboraviti...« Zar se tako malo brinu za njega? Premda Doña Guiomar de Ulloa, koja se nalazi s Terezijom u samostanu Sv. Josipa sa željom da obuče habit, plače za o. Ivanom zajedno s ostalim sestrama »čudnom igrom sudbine nitko nikada ne misli na ovoga sveca.«[10]

To je bila igra sudbine. O. Ivanu je tako dobro pošlo za rukom da živi po svojoj želji »okružen posvemašnjom šutnjom,«[11] da je ostao skriven ljudskim očima i nestao iz njihova sjećanja kao što je želio nestati sa svijeta.

On je govorio svojim kćerima:

— Ono što nama manjka nije ni pisanje ni razgovor, jer toga obično imamo i previše, nego šutnja i rad. Govor rastresa; a šutnja i rad usredotočuju naš duh i jačaju ga... Trpjeti, raditi, šutjeti, ušutkati naša sjetila željom i boravkom u samoći, zaboraviti na sva stvorenja i zbivanja, pa makar se svijet srušio.[12]

Na o. Ivana od Križa zaista se srušio svijet; bio je zakopan, »začaran« u šutnji. Obraća se jedino Bogu jezikom kojeg je razumio jedino Bog, jezikom šutljive ljubavi.

Ali Bog je znao gdje se nalazi o. Ivan: nalazio se u samostanu Obuvenih u Toledu, zatvoren u tijesnoj tamnici, na kruhu i vodi, a svakog dana su ga bičevali svi redovnici koliko ih je bilo. Tunika mu se prilijepila za izranjena ramena. Sve je podnosio s ljubavlju i strpljivošću, žalosteći se jedino zbog brige Terezije od Isusa.

Njegovi krvnici očajavali su zbog čistoće njegove duše koja se odražavala u njegovim blagim očima, kao i radi snage koju je pokazivao ovaj sitni čovjek. Njegov način na koji je nepomično i nijemo slušao najbolje govornike Obuvenih, koji su ga nagovarali da izda obnovu i prihvati ublaženo Pravilo, dovodilo ih je do ludila. Kad nisu ništa mogli postići obećanjima prelazili su na prijetnje, a zatim na udarce. Obasipali su ga pogrdama:

— »Podlače!«[13]

O. Ivan je uporno šutio.

Jedino je s Bogom razgovarao i samo se njemu tužio glasom od kojega još i sad trepere riječi:

Adonde te escondiste,
Amado, y me dejaste con gemido?
Como el ciervo huiste,
Habiendome herido...

Y todos mas me llagan
Y dejame muriendo
Un no sé qué quedan balbuciendo...

Oh cristalina fuente,
Si en esos tus semblantes plateados
Formases de repente
Los ojos deseados
Que tengo en las entrañas dibujados...

Cantico espiritual entre el alma y Cristo su esposo napisao je sv. Ivan od Križa u tamnici u Toledu. Ovdje donosimo doslovno prijevod uvjereni da, ako na svijetu postoje pjesme koje su neprevodive onda su to pjesme o. Ivana:

Gdje se skrivaš,
Ljubljeni, puštajući me da jecam?
Pobjegao si kao jelen
Ostavljajući me ranjena...

Svi me ranjavaju a ja umirem od boli
Radi nečeg ni sam ne znam čega što mucaju...

Oh bistri izvoru
Kad bih mogao na svojoj sjajnoj površini
Odjednom oblikovati
Oči žuđene
Koje su u mojoj duši utisnute!

Je li se Bog skrivao? »Gdje nema ljubavi, unesite ljubav i postići ćete ljubav.« Ovu istu aksiomu Majka je uzorno zgusnula u tri riječi: »Ljubav postiže ljubav«, *Amor saca amor.*[16]

O. Ivan bio je ljubav a postizao je samo mržnju. Ipak je strogost oko njega popuštala. Možda su se Obuveni umorili bičujući slabašnog čovjeka kojem nisu mogli isčupati nijedan jecaj? U dva navrata ugledali su u njegovoj ćeliji svijetlo i smjesta dotrčali, jer je svijetlo u noći bilo zabranjeno; no čim bi oni ušli nadnaravni sjaj bi nestao. Od tada su ga držali za sveca ili čarobnjaka. Jesu li se ipak odlučili za svetost? Jesu li se uplašili da će od ovog sveca učiniti mučenika? Premjestili su ga u malo bolju ćeliju, a jedan mladi Brat, Juan de Santa Maria, donio mu je papira da može pisati i dozvolio mu da udahne malo zraka u dvorani što se nalazila kraj njegove ćelije. Još više: on je volio svoga utamničenika. Dajući ljubav, Ivan od Križa počeo je dobivati za uzvrat ljubav.

Nije ni pomišljao na to da pobjegne. U zatvoru je imao patnju, šutnju i ono neizrecivo zbivanje koje se zove nutarnje djelovanje. Njegov bijeg je pripremila Blažena Djevica i zapovijedila mu da pobjegne.

Jednog dana, u osmini Uznesenja, pokazala mu je u duhu prozor smješten iznad galerije koja je gledala na Tajo i rekla mu da će mu pomoći da se spusti s tog prozora. Isto ga je tako naučila kako će poskidati brave na svojoj ćeliji i u susjednoj dvorani.

Iskoristio je onih četvrt sata što mu je tamničar dao da ode »na skrovito mjesto« dok su redovnici bili u blagovaonici i otišao pogledati prozor što mu ga je Blažena Djevica naznačila, premda je radi toga morao prijeći cijeli samostan. Te večeri odvio je sve vijke na bravama i otvorio katance.

Čekao je dok svi zaspu. Napokon je stigao trenutak odlaska. Prva vrata se otvoriše, ali u dvorani koju je trebalo prijeći spavala su dva putnika, dva brata. Oklijevao je, ali nije mogao odoljeti Majci Božjoj koja mu je zapovijedila da pođe dalje, uvjeravajući ga da će mu pomoći.

Otvorio je, dakle, vrata; ali kad ih je povukao pao je jedan zasun i probudio spavače.

— Tko je to — povikao je jedan.

Vidjevši da je sve tiho umirio se. Djevica im je zatvorila oči, začepila uha i uspavala sjetila, a Ivan od Križa prešao je preko usnulih tjelesa.

Od dva stara pokrivača i komada svoje tunike napravio je uže koje je pričvrstio za naslon prozora — jednu drvenu prečku — kamo ga je pozivao nutarnji glas. Ovaj glas mu sada zapovijedi da se spusti u dubinu. On posluša, klizio je niz uže, a kad je stigao do kraja, vidio je da je prekratko barem tri metra.

Viseći na užetu iznad strmih obala Taja pitao se kuda će pasti. Povjerenje u Blaženu Djevicu dalo mu je hrabrosti da skoči.

Našao se u nekom dvorištu u kojem je prepoznao ograđeno zemljište izvan klauzure koje je pripadalo kraljevskom samostanu Bezgrešnog Začeća u kojem su bili franjevci. Samo jedan zid dijelio ga je od trga Zocodover.

Glas što je dolazio sa jednog osvjetljenog mjesta reče mu: »Pođi za mnom« i dovede ga do podnožja zida. O. Ivan podiže oči; zid je bio

tako visok da je on naslonio na njega glavu uvjeren da neće imati snage da se popne. No odjednom osjeti kako se diže u zrak i nađe se slobodan s druge strane zida.

Još je bila noć. Prodavači, koji su se već nalazili na trgu, dočekali su porugama ovog redovnika oskudno pokrivenog krvavim prnjama koji kao da je izniknuo iz zidina franjevačkog samostana. To je bilo dovoljno da izazove njihov smijeh. Umakao im je šuljajući se od kuće do kuće. Svijetlo što ga je do sada vodilo ugasilo se, ali u njemu je ostalo veliko pouzdanje i divljenje.

U pet sati, kada je zazvonilo pozdravljenje, pokucao je na vrata karmelskog samostana sv. Josipa.

Kada je vanjska sestra, Leonor od Isusa, došla obavijestiti starješicu da se ondje nalazi o. Ivan od Križa koji moli »da mu pomognu i sakriju ga, jer će ga Obuveni, ako ga ponovno uhvate, samljeti«, majka Ana de Los Angeles nalazila se kod uzglavlja sestre Ane de la Madre de Dios, koja je premda teško bolesna, sačuvala svu svoju bistrinu:

— Majko, meni je tako slabo da se ne usuđujem uzeti sredstvo za čišćenje prije nego se ispovjedim...

Redovnici su smjeli ući u klauzuru samo ako je trebalo podijeliti odrješenje redovnici koja se radi bolesti nije mogla dovući do ispovjedaonice.

Tako su se teška vrata otvorila da propuste o. Ivana i zatvorila se za njim. Bio je zadnji čas: Obuveni nisu mogli shvatiti kako je ono slabo uže napravljeno od krpa moglo izdržati čovjekovu težinu, i kako je taj čovjek mogao skočiti s tolike visine a da se pri tom ne ubije. Ipak su morali priznati činjenicu: njihov je zatvorenik umakao. Smjesta su provalili u samostan sv. Josipa i praćeni alguazilima pretresli su govornicu, kapelicu i sakristiju.

Cijeli samostan je šutke drhtao od silnog uzbuđenja, sestre su miješale suze radosnice sa zahvaljivanjem i molitvama. Bolničarka Teresa de la Concepcion bila je sva ponosna što je nju zapala čast da odnese jelo ocu Ivanu od Križa. On uze samo nekoliko krušaka kuhanih sa cimetom; umor, radost, a iznad svega uzbuđenje što se nalazi u samostanu koji je poslužio kao »zatvor« Majci Tereziji od Isusa, nisu mu dali da jede.

Oko deset sati ujutro, kada su zaključale crkvena vrata, odvele su ga onamo dajući mu da obuče svećeničko odijelo koje mu nije loše pristajalo, kako su tvrdile sestre. Jer sve su mu htjele biti blizu, i zajednica je provela vrlo ugodnu večer: sestre su prele i razgovarale u koru, a o. Ivan je pričao.

Nije im pričao o svojim patnjama i opasnostima, nego o Bogu i Ublaženima koje je držao svojim dobročiniteljima:

— Sada više ne moraju podnositi pogreške što sam ih ja u svojoj bijedi činio.[17]

Tihim monotonim glasom recitirao im je poeme što ih je napisao u tamnici a jedna sestra ih je zapisivala.

Napokon im je dugo govorio o Bl. Djevici koja ga je oslobodila i o divnim plodovima ljubavi što ih je sabrao u svojoj samoći:

»Blažena praznina i blažena skrovitost srca...«[18] »neizmjerna Božja dobra padaju samo u ona srca koja su ispražnjena i sama...«[19]

Kada je zanoćalo došao je po njega kanonik kojeg je obavijestila starješica i odveo ga u svojoj kočiji u hospicij Santa Cruz. Čim mu se pružila prilika otputovao je u Avilu.

O. Ivan je ponovno ugledao Majku Tereziju od Isusa, Majka Terezija od Isusa ponovno je vidjela svog »malog sveca«, o. Ivana«. On je još uvijek bio »tako iscrpljen i izobličen da je naličio smrti«.

Ni on, kao ni Terezija, nije imao običaj da se tuži:

— Nemojte se mučiti radi mene, jer ni ja ne osjećam nikakve muke.[20]

Ipak se majci oteo povik pobune:

— Ne znam kako Bog dopušta ovakve stvari![21]

Govorila je ocu Gracianu o tom susretu istrganim i zadahtanim rečenicama nalik kucajima njena srca:

»Vaša milost još ne zna sve. On je tih devet mjeseci proveo u tako maloj ćeliji da je u nju i on onako malen jedva stao, i za sve to vrijeme nije presvukao tuniku, premda je gotovo umro. Tri dana prije njegova odlaska poglavar mu je dao jednu svoju košulju, nikada nitko nije došao pogledati kako mu je.«[22]

To govori Tereziji koja je silno voljela čistoću. Ona koja je kao dijete htjela umrijeti od turske ruke:

— Beskrajno mu zavidim. Divno je to što je Gospodin našao u njemu snage za takvo mučeništvo. Potrebno je da ovo svi znadu kako bi se čuvali ovih ljudi.[23]

Poput jeke odgovara čuvstvima o. Ivana:

— Neka im Bog oprosti![24]

No ona isto tako traži pravdu za svoje sinove: »Treba obavijestiti nuncija što su napravili od ovog sveca o. Ivana, premda nije počinio ni najmanju pogrešku, jer to je užasno. Neka kažu Fray Germanu, on će se dalje pobrinuti, jer je veoma srčan u takvim stvarima.«[25]

Ivan od Križa nije rekao Majci Tereziji da je svom tamničaru ostavio jedinu stvar do koje mu je bilo stalo: mali drveni križ što mu je ona dala na dan oblačenja i kojeg je uvijek nosio sa sobom ispod škapulara, na srcu. Ali nije više žalio za tim blagom kao što nije žalio što je toliko pretrpio. Žar s kojim ga je Majka Osnivateljica branila i toplina kojom ga je molila da se čuva, donijeli su mu radost koja je po njegovu sudu bila previše ljudska:

— Radije promatrajmo bogatstva stečena čistom ljubavlju na putu vječnog života...[26]

Bio je to kratak trenutak predaha i punine. O. Ivan je morao otići na kapitul u Almodovar. Majka Terezija bila je tim veoma nezadovoljna i spočitnula je Gracianu:

— Bila sam veoma ožalošćena videći koliko je pretrpio i ojađena što ste pustili da otputuje premda je onako bolestan. Dao Bog da nam ne umre. Neka vaša milost pazi da ga u Almodovaru dobro njeguju i da ga nikamo dalje ne šalju; tražim da bude pošteđen, nemojte propustiti to

objelodaniti... Molim vas, nemojte to zaboraviti. Kažem vam ako umre, neće vam ih mnogo takvih ostati...[87]

Majka je morala opomenuti oca Graciana koliko mu je Ivan od Križa potreban da bi se ovaj sjetio na njega.

Tek što je o. Ivan izišao iz svoje »začaranosti«, već je morao iznova u nju. Terezija od Isusa morala je neprestano ponavljati: »Nemojte zaboraviti o. Ivana...«

Opojenost šutljive ljubavi plaćala se ljudskim zaboravom.

X

DAN POSLJEDNJEG SUDA

Božić, 1578.

Nekoliko dana prije bijega o. Ivana od Križa starješici samostana sv. Josipa u Avili — mimo Majke Osnivateljice koja je također bila tamo — svečano je bio uručen poziv nuncija Sege: njime se ocu Gracianu oduzimala njegova dužnost apostolskog pohoditelja (vizitatora), i poništavajući sve odredbe svog predšasnika nuncij je sebi prisvojio upravu nad obnovljenim karmelskim samostanima. Sve je to bilo napisano takvim tonom da Terezija od Isusa, premda je bila navikla na jezik svojih neprijatelja, nije mogla vjerovati vlastitim ušima.

Plamteći od negodovanja i hvaleći, unatoč svega, Gospodina što je vodi putevima poniženja kojima je i sam prošao bacila se na pero da obavijesti starješice svih samostana: »... Tolika podlost... Nuncij možda neće pustiti ovim vukovima slobodu kakvu oni čekaju...«[1] Pozvala je Juliana de Avila i poslala ga u Madrid da odmah prizna nuncija kao poglavara, no najviše ga je poslala zato da ga zamoli neka Bosonoge ne prepusti na milost i nemilost Ublaženima.

Sačuvala je bistru glavu, zaprepaštenje zbog ove nove katastrofe nije pomutilo njenu dalekovidnost: »Ne brinem se previše; možda je ovo najbolji put da postanemo zasebna provincija.«[2]

Gracianu, koji joj nije javio točno mjesto svog boravka, uputila je pismo na sreću koje započinje zasluženim oštrim ukorom: »Neka mi vaša milost, za ljubav Božju, javi gdje se nalazi, nemojte izigravati budalu kada vas moram o nečemu obavijestiti, kao što ja stojim luda pred šifrom koju je vaša milost promijenila ne obavijestivši me... Bojim se da se oni nastoje domoći vaše milosti. Ako je tako (neka Vas Bog od toga sačuva) bolje bi bilo da otputujete... Pisat ću nekim osobama da umire nuncijevu srdžbu prema vama i neka mu kažu da ćemo se svi radosna srca pokoriti, samo ako nas sačuva od Tostada koji je spreman uništiti nas... Sve što ne uključuje robovanje ovim redovnicima odjevenim u sukno, izgleda mi prihvatljivo.

»Ne bojte se ništa, dragi oče...«[3]

Neprestano je morala hrabriti Jeronima Graciana. Ovaj otac imao je više govorljivosti: molio je Boga za kušnje premda im nije uvijek bio dorastao i puštao je da ga preplave poslovi Reda, koji su svi počivali na njemu otkada je Tereziji bilo zabranjeno djelovanje. Ali je divno znao izmamiti oproštenje: »Kao čovjek se plaši, ali piše kao anđeo...«[4]

Majka Osnivateljica posjedovala je rijedak dar da povezuje ljubav prema samoći i kontemplaciji sa sposobnošću da pregovara sa svijetom, oboružana pronicavošću, opreznošću, pa i lukavošću. Za nju je uspjeh njenih pothvata značio ostvarenje Božje volje na zemlji. I kada priznaje: »Ja sam stara i umorna ali moje želje to nisu,«[5] dokazuje koliko je još uvijek snažna njena sklonost za radom pod žezlom »Kapetana ljubavi, Isusa našeg jedinog dobra!«[6]

Yepes koji je pratio njen život kaže da su teškoće bile za nju »kao iskra koja pada u more samo zato da se ugasi, kao val koji se obara na hridinu samo zato da se razbije, kao udarci što padaju po biseru ne potamnjujući ga i ne oštećujući ga.«[7] Mogli bismo, pače, možemo kazati da su samo ljepše izbrusili dijamant i učinili ga dragocjenijim i blistavijim.

Bol što je zadesila Tereziju izmamila je iz njenog srca divan plamen: umro je o. general Rubeo, onaj koji ju je ovlastio da osnuje samostane i išao joj na ruku. Nekada joj je, izjavljujući da je učinila za Red više nego svi karmelićani u Španjolskoj, zapovjedio da osnuje »toliko samostana koliko ima kose na glavi.«[8] Kasnije se ovaj isti otac Rubeo odrekao nje i prepustio je njenim progoniteljima. Povrijeđena u svom osjećaju pravednosti, u svom poštovanju i nježnosti, ipak je neumorno tražila način da mu posvjedoči da ga još uvijek voli. Upravo je bila povjerila Roqueu de la Huerta da posreduje: »Uvjerite ga da ne treba vjerovati onome što se govori o Tereziji od Isusa; jer ona uistinu nikada ne postupa drukčije nego kao poslušna kći. On dobro zna da ona ni za što na svijetu neće lagati, isto tako znade što sve mogu reći zavedeni ljudi koji je ne priznaju. Neka dopusti, dakle, da ga obavijestimo i neka kao pastir ne izreče presudu prije nego sasluša obje stranke. Ako mu ono, što će mu se reći, bude izgledalo nerazložno, neka je njegovo gospodstvo kazni, neka joj odredi pokoru, ali neka joj ne oduzme milost. Njoj će svaka kazna izgledati lakša nego spoznaja da se ljuti. Roditelji opraštaju velike prijestupe svojoj djeci, kako onda da ne oprosti on, tim više što se ne radi o prijestupu nego jedino o silnom nastojanju oko osnutaka samostana u uvjerenju da će biti zadovoljan? Jer osim što je poglavar, ona još goji prema njemu i veliku ljubav...«[9]

Otac Rubeo nije saznao za ovaj čin djetinjske poslušnosti. Vijest o njegovoj smrti izazvala je kod Majke »smutnju protkanu silnom nježnošću«. Ona piše Gracianu: »Prvog dana samo sam plakala i plakala i nisam mogla ništa drugo raditi, silno ožalošćena radi svih boli što sam mu ih nanijela a on ih sigurno nije zaslužio. Da smo ga mogli o svemu obavještavati, sve bi bilo jednostavno. Neka Bog oprosti onima koji su nas uvijek ometali; u ovom bih se složila s vašom milosti, no vi mi ne biste vjerovali...«[10]

Nikada se neprijateljstvo Obuvenih protiv Bosonogih ne bi pretvorilo u progonstvo da su je kod prvog nesporazuma pozvali na veliku dobrotu

o. Generala. Majka je znala da je u tome bilo i Gracianove krivnje: ona ga je u to vrijeme neprestano molila da piše o. Rubeu. Ali je više voljela nalaziti isprike za njega nego mu opraštati. U tome je prava ljubav.

S o. Rubeom nestalo je i zadnje nade u pomirje. Trebalo se pomiriti s tim podmuklim ratom u kojem su spletke i podvale išle ruku pod ruku s nasiljem, u kojem su protivnici bili nuncij i Tostado dok je kralj i dalje šutio. »Obuveni više ne misle da rade protiv Boga jer imaju uza se prelate. Štogod radili ne brinu se više za kralja koji šuti ...«[11]

Majka daje Gracianu točne upute o koracima koje mora poduzeti, o ljudima s kojima mora razgovarati i riječima koje mora izreći, i svaki put ga prisjeća na osnovni cilj: da za obnovljene samostane izbori nezavisnu provinciju. Ona mu laska: »Vidim da je vaša milost u Madridu mnogo postigla u jednom danu«; no iako je mnogo učinio to nije bilo dovoljno pa se njoj omaklo priznanje: »Izjedam se što nisam slobodna da sama uradim ono zašto druge molim da učine.«[12]

Ona mu jasno daje do znanja ono što mu mora kazati, sa svim poštovanjem koje mu duguje kao poglavaru, unatoč ljubazne nestrpljivosti koju tu i tamo pokazuje i neprestane izdržljivosti: »Znadem da ste u pravu, ali ...«[13] Uvijek postoji jedan »ali«. Gracian je najsavitljivije oruđe u njenim rukama, ali ipak nije savršeno.

Tog istog mjeseca kolovoza, kad su progonitelji udvostručili svoj bijes, nuncij Sega svečano ga je izopćio. To je bacilo u melankoliju jadnog »Pabla«, nesretnog »Elizeja« evo, napokon kušnje koju je molio od neba! Morao se skrivati. Majka Terezija trpi u srcu gledajući kako se njen ljubljeni sin »zavlači pod mračna potkrovlja kao zločinac.«[14] »Gospodin je pronašao način da mi zada bol udarajući gdje me najviše boli.« No možda još više trpi u svojoj junačkoj duši gledajući ga kako se plaši. Utapa se u čaši vode, i ona misli da je »Pavao sa svojim skrupulima veoma glup«[15] kada je pita mora li ići na misu: zar ga tako Obuveni koji vrebaju na njega ne bi mogli iznenaditi i odvesti? Majka se raspituje kod bogoslovaca: ne, nije dužan ako to ne može obavljati u potpunoj sigurnosti. Tješi ga da će se sve urediti »jer Bog hoće da i dobro bude otkriveno jednako kao i zlo«. No on i dalje jadikuje: »Ako toliko patite živeći u dobru, što biste učinili da ste na mjestu o. Ivana?«[16]

To je bolna usporedba. Majka ju je veoma blago natuknula, jer njen stil je tako izražajan da prisjeća na zvuk njena glasa koji je uvijek bio nježan kad se obraćala Gracianu, pa i onda kad su riječi bile tvrde. Unatoč svoje pristranosti bila je previše pronicava da bi se mogla varati u sudu. Ljuti se kada on iz očajanja pada u bezrazložno veselje još uvijek ništa ne radeći: »Neka mi vaša milost smjesta odgovori, nemojmo se, za ljubav Božju, hraniti nadama. Svi su uplašeni gledajući da nemamo nikoga tko bi progovorio u naše ime, pa druga strana radi što hoće.«[17] Javlja mu za dolazak nekog njihovog prijatelja: »Čini mi se da ga vaša milost mora vidjeti makar vas to umaralo.«[18]

Gracian je uvijek onaj isti kojeg je u hospiciju u Toledu uplašilo izmišljeno čudovište.

Sada se nalazi zatvoren kod Obuvenih u Madridu. Lijepo su s njime postupali. No on se ipak dao zavesti prijedlogom da napusti Obnovu.

S kakvom se samilošću i opreznošću Majka nadvija nad ovo slabo srce: »Ustrajte u pravednosti i onda ako se nađete u opasnosti. Blažena patnja, ma kako teška bila, kada se ne buni protiv pravde. Ne čudim se što se oni koji ljube vašu milost trude da vas izvuku, ali ne bi valjalo napustiti Bl. Djevicu u ovim teškim vremenima... Neka nas Bog sačuva od toga... Time ne bi izmakli kušnjama nego bismo im se još više izložili, jer će one s milošću Gospodinovom prestati, dok će u nekom drugom redu trajati možda cijeloga života. Vaša prečasnost mora razmisliti o tome.«[19]

Jest: što bi učinio o. Gracian na mjestu o. Ivana?

Širile su se glasine da Gracian kani prijeći u Red sv. Augustina. Njegova majka, Doña Juana Dantisco, dala mu je na znanje da ga više neće smatrati svojim sinom. A grof Tendillas ga je potražio, i s rukom na dršku bodeža mirno mu je rekao:

— Čini mi se da želite svući odijelo Naše Karmelske Gospe. Ako je to istina, zavjetujem se da ću vas probosti.[20]

Gracian se zaklinjao da nikada nije ni pomišljao napustiti Obnovu i da su to sve klevete Obuvenih. Odbio je ponudu grofa da mu pomogne ovom bijegu i ponovno je postao odvažan. Majka se nježno rugala njegovim promjenama raspoloženja i sama je otpremila u Rim prerušene glasnike da tako izbjegnu policiji Ublaženih: prošlo je vrijeme viteških romana a rodilo se vrijeme kriminalnih. Zadaća je njenih poklisara bila da obavijesti sv. Stolicu o strahotama bratoubilačkog rata i objasne joj potrebu da oni koje nazivaju Obnovljenima, premda se drže prvotnog Pravila i premda su izvorni baštinici proroka Ilije, budu nezavisni od Ublaženih. Zaklinjala je svoje samostane da pribave novac za ovu skupu pustolovinu. Njena nada bila je opravdana: ova 1578. godina završila je s tračkom sunca.

U jutro 24. prosinca morala su se otvoriti vrata samostana sv. Josipa da propuste nuncijeve izaslanike koji su donijeli Majci Tereziji od Isusa dekret. Ovaj je dekret pod prijetnjom najstrožih kazni stavljao Bosonoge redovnike i redovnice u Kastilji i Andaluziji pod vlast provincijala i poglavara Ublaženih.

To je bio konačni udarac obnovi. »Dan posljednjeg suda,«[21] kazala je Majka. »Svi koji su bili prisutni, ljudi od suda, bogoslovci, vitezovi, svi su bili užasnuti.« Riječi ovoga dekreta bijahu tako grube da je Majka htjela začepiti uši, no nije se usudila ni micati ni govoriti.

Pedro, sluga koji je bio na vratima kada su stigli izaslanici nuncija Sege, požurio se da obavijesti Don Lorenza de Cepeda koji je smjesta dotrčao zajedno s Corregidorom. No kakve koristi od toga? Obuveni nisu poštivali ni kralja, već su bili navikli da rade sve po svojoj volji, nitko im nije u tome smetao.

Dok su objavljivali dekret Majka je promatrala papir što ga je jedan držao u ruci i čekala kada će biti proglašena izopćenom. No zadovoljili su se izjavom da je premještena u drugi samostan gdje će ostati do kraja života. »Ako se radi o nekom samostanu Ublaženih, postupat će sa mnom

gore nego s o. Ivanom od Križa. Ali ja nisam zavrijedila da trpim kao on.«[22]

Zabranili su joj da se dopisuje s o. Gracianom.

Terezija od Isusa stajala je pred svojim neprijateljima likujući, sa svojim uobičajenim dostojanstvom i mirom; gledali su je, pače, kako se smješi u trenutku kad je najviše trpjela. Tada okrenula se od ljudi da gleda samo Boga, svoga Oca, čija je volja bila da se njeno djelo sruši. Ali kada su poslanici otišli, naglo se udaljila od rešetke, ne obrativši se ni jednom riječju Lorenzu. On je vidio kako se, sklanjajući se u sjenu, po prvi puta pognula pod teretom boli. Njene kćeri su je propustile, uplašene njenom šutnjom, i same bez riječi i bez utjehe. Majka je priznala da je pobijeđena.

Zatvorila se u svoju ćeliju, ne puštajući k sebi ni Anu de San Bartolomé koja joj je donijela jelo. Ova je klečeći pred vratima slušala Tereziju kako moli glasom isprekidanim uzdasima i jecajima. Predbacivala je sama sebi da je ona uzrok svemu zlu: da su je bacili u more kao Jonu, oluja bi prestala.[23]

U vrijeme oficija ušla je u kapelicu hodajući kao u snu; ukočeno je klekla, lice je bilo kao okamenjeno. Niz posivjele obraze tekle su suze i kapale na tlo.

Ipak se navečer Ana odvažila ući u njenu ćeliju: trebalo je početi s pjevanjem velikog božićnog oficija, i preklinjala je Majku da nešto pojede da se ne sruši od slabosti. U blagovaonici ju je čekao laki obrok. Terezija je sagnula glavu, naslonila se na vjernu sestru i pristala da pođe s njom da je ne ražalosti.

Dugo je stajala nepomično pred svojim pladnjem; činilo se da joj ništa ne može odvratiti duh od propasti njena djela. Ana de San Bartolomé nije se više usudila navaljivati. Odjednom je ugledala Gospodina Isusa u njegovoj lanenoj haljini, kako stoji kraj stola, lomi Terezijin kruh i dade joj da jede, kao što se daje djetetu, zalogaj po zalogaj.

Govorio je:

— Jedi kćeri moja. Vidim koliko trpiš... Budi hrabra, nije to ništa...[24]

Terezija je jela kruh bez mnogo prenemaganja a iznenađenje nije stislo grlo.

Duhovne zaruke bile su veličanstvena nebeska svetkovina s mnoštvom anđela i arkanđela, ali ovo ovdje bio je svakodnevni život Zaručnice sa Zaručnikom. U zajedničkoj sobi uz njih je stajala mala sestra laika.

Oni su se već toliko godina voljeli; već su toliko pretrpjeli, toliko se borili jedan uz drugo i jedno za drugo! I unatoč tih borbi, i usred samih tih borbi upoznali su beskrajnu radost! Iz njihova sjedinjenja rodila su se divna djela. Nikada Zaručnica nije drukčije govorila o Zaručniku nego s obožavanjem punim djetinjeg povjerenja: »... Što je Njemu dobro i meni je dobro, što On hoće i ja hoću. Ne znam kuda me vodi ova očaranost...«[25]

Očaranost ju je vodila k Ljubavi i Slavi »zauvijek«, napokon.

XI

NAŠ KATOLIČKI KRALJ DON FELIPE

1579.

Bila je to preobražena žena koja je ušla u kapelu sv. Josipa u Avili, dok su zvona najavljivala misu ponoćku. Terezijino lice koje je prije svojom zemljanom bojom uplašilo njene kćeri, sjalo je sada vatrom sedam darova duha Božjega. Nebeskim glasom pjevala je Evanđelje sv. Ivana, ona koja nikada nije imala jasan glas i valjan sluh. Svi su se divili gledajući kako joj se brzo vratila hrabrost, kad je odjeknuo odgovor iz jutrenje: »Danas je sišao pravi mir s neba za nas. Danas nebesa rose medom. Danas nam je zasjao dan novog otkupljenja, starog poravnanja i vječne sreće. Danas...«

Od toga dana »posljednjeg suda«, koji je tako slavno završio, Tereziju od Isusa nije više napuštao vedri mir. Već 28. prosinca ona piše Don Roqueu de la Huerta, jednom od najpovjerenijih oslonaca Obnove list u kojem odjekuje radost: »... Radi dobrih vijesti što mi ih šaljete neka vašoj milosti ovaj božićni tjedan i ulazak u novu godinu budu sretni kao što su meni. Prva dva dana bila su mi veoma teška, ali od blagdana sv. Ivana apostola sve smo utješene.«[1]

Dok je o. Gracian bio zatvoren kod Obuvenih zastupao je interese Reda na dvoru novi pridošlica u Obnovljenom Karmelu Fray Nicolao de Jesus Maria. Majka ga je još pred godinu dana nazivala *el Señor Nocolao Doria*, jer je pripadao obitelji Doria. Kao ljubiteljima novčanih poslova, bogataša i moćnog čovjeka željnog još većeg bogatstva i moći, njegova sklonost novčanim i mjenjačkim poslovima dovela ga je u Sevilju, središte trgovine između Sredozemlja i Novog svijeta. On je u tim poslovima pokazao toliku spretnost da ga je nadbiskup Don Cristobal de Rojas zamolio da iznova postavi na zdrave temelje nadbiskupsko novčano poslovanje koju je lakomislena uprava uspjela poljuljati. To mu je dobro pošlo za rukom da ga je Filip II, obaviješten o talentima ovog Genovežana, pozvao na dvor kako bi se i javno novčano poslovanje koristilo njegovim uslugama. No Gospodin je poput tata prodro u tu Ali Babinu pećinu, i ovaj dvoranin, ambiciozni čovjek, špekulant zlatom i srebrom izabrao je na opće iznenađenje umjesto biskupije koju mu je ponudio kralj, siromaštvo progonjenih redovnika. U trideset sedmoj godini primio je odijelo Karmela, odijelo Bosonogih iz ruke Jeronima Graciana de la Madre de Dios.

Svoju umješnost u poslovima i sposobnost da se prilagodi potrebama stavio je u službu Reda. Pošlo mu je za rukom da zavara Ublažene te su ga oni smatrali čudakom koji je stupio pod jarmom obnovljenih. Kada je nuncije Sega dao zatvoriti po svome sudu one koji su bili najvažniji među Bosonogima, »dobrog Nicoloa« ostavio je na miru da i dalje rovari. A on je dokazao izvanrednu domišljatost živeći kod samih Obuvenih u njihovu samostanu u Madridu. Majka ga je neumorno hvalila: »Često se dopisujemo i raspravljamo o svemu što je potrebno. Cijelo to vrijeme

imala sam prilike ocijeniti njegovu savršenost i mudrost. Veoma ga volim u Gospodinu...«[2]

Otac Nicolo Doria uspio je sakriti pred Ublaženima da mu njegove veze na španjolskom dvoru i u Rimu, njegove audijencije kod kralja omogućuju da se svakodnevno bori za Reformu. A sv. Dominik, blagoslivljajući ovu lukavost za dobru stvar, slao je svoga psa, velikog Danca poprskanog crnim mrljama, da prati talijanskog dosjetljivca do velikaških vrata. Kad bi opasnost prošla, pas je nestajao. Sv. Dominik je održao obećanje koje je dao Tereziji, tj. da će joj pomoći. Ovakva svjedočanstva tješila su kćeri Karmela.

Progonstva su se nastavljala jednakom žestinom. Doprla su sve do Sevilje i svrgnula Mariju de San José koju su pod prijetnjom izopćenja prisilili da im izruči pisma Terezije od Isusa, a redovnice su pozvali da se zakunu na raspelo kako su kriva svjedočanstva protiv nje, protiv Majke Osnivateljice, protiv oca Graciana i obnovljenih samostana istina i samo istina.

Njihova Majka i poglavarica smjesta im šalje pohvalu zbog hrabrosti i ljubavi: »Znajte da vas nikada nisam toliko voljela i da nikada niste imali tako lijepu priliku da služite našemu Gospodinu. Molite, molite, drage kćeri! Neka sada zablistaju poslušnost i poniznost. Kakve li divne prilike da uberete plod vaše odluke da ćete služiti našemu Gospodinu! ... Budite u tim progonstvima na čast kćerima Bl. Djevice. Budete li pomagale jedna drugoj pomoći će vam i Isus; jer premda je spavao na moru kad je naišla oluja, ipak je ušutkao vjetrove...«[3]

»Nastojte biti radosne... Nalazite se među svojim susestrama a ne u Barbariji...«[4]

Nova starješica, ona Beatriz de la Madre de Dios koju je otac htio objesiti kad je odbila da se uda, bila je kasnije kriva za mnoge spletke i nekoliko izdaja. Majka je pozivala njene žrtve da joj oproste: »Bojmo se, drage sestre, jer ako Bog digne svoju ruku od nas kakva sve zla nećemo počinjati? Vjerujte mi, ova sestra nema dovoljno duha ni dovoljno talenta da bi bila odgovorna za sve ove izmišljotine, nego ju je zloduh napućivao... Bog bio s njom... Molite, drage sestre, molite za nju, jer su se mnogi sveci nakon pada povratili k svetosti... Nemojte joj pokazivati nikakvo neprijateljstvo... Ta duša mnogo trpi, vjerujte mi... Spomenite se sestre Beatriz de la Madre de Dios.«[5]

Napokon su se ispadi na koje je mržnja nagonila Obuvene okrenuli protiv njih samih: došao je čas da »valovi pokriju neprijatelje.«

Nekoliko ugledne gospode, među kojima i grof Tendillas, rekli su kralju da nepravde što se nanose Majci Tereziji od Isusa i Obnovljenom Karmelu shvaćaju kao uvredu uperenu protiv njih osobno. Nakon ovoga oprezni kralj morao je napustiti svoju suzdržljivost. »Naš katolički kralj, Don Felipe« pozvao je nuncija Segu:

— Obavijestili su me o ratu što su ga Obuveni poveli protiv bosonogih redovnika i redovnica Karmela. Mislim da su veoma sumnjivi oni napadi protiv osoba koje su uvijek pokazivale savršenost i živile strogim životom. Rekoše mi da vi ni malo niste skloni Bosonogima. Pokažite od sada više dobrohotnosti prema kreposti.[6]

Papinski nuncij nije imao kuda nego da se pokori suverenu cijele Španjolske.

Jednim ukazom od 1. svibnja 1579. odriješio je Reformirani Karmel od poslušnosti prelatima ublaženog Pravila i stavio ga pod jurisdikciju o. Angela Salazara koji je, premda je pripadao Obuvenima, bio veliki prijatelj Majke Terezije i Obnove. Cijela afera smatrala se sretno završenom, pa je Osnivateljica mogla uskliknuti:

— Kada promatram sredstva kojima se Gospodin poslužio da zloba i okrutnost neprijatelja Karmela pridonesu njegovu procvatu, zanijemim od udivljenja!«[7]

Da bi uspjeh bio potpun trebalo je još samo postići da Bosonogi redovnici i redovnice dobiju zasebnu provinciju.

Napokon su o. Ambrosio Mariano, o. Antonio od Isusa, o. Jeronimo Gracian, svi sinovi Naše Gospe napustili svoja skrivališta ili izišli iz svojih tamnica. O. Ivan od Križa koji je imenovan rektorom kolegija u Beasu, napustio je Calvario de Beas gdje je na molbu starješice Ane od Isusa, Beatriz de San Miguel, Cataline de San Alberto pripremao *Noć duše* i *Duhovne pjesme*, divna djela koja je napisao 1578.

A naivni Jeronimo Gracian još nije bio izvan opasnosti jer ga je zahvatila silna želja za kušnjama. Majka Terezija nije bila njegovog mišljenja:

— Pustite nas na miru, za ljubav Božju, jer ih nećete sami snositi. Odmarajmo se nekoliko dana...[8]

Marija de San José pravila joj je iste teškoće i ona se požurila da joj napiše:

»...Draga kćeri, neka vaša časnost pusti sada na stranu glupe savršenosti i nemojte više odbijati da vas iznova izaberu za starješicu. Svi želimo da opet preuzmete dužnost i nastojimo oko toga, a vi se zabavljate djetinjarijama, jer vaše ponašanje nije ništa drugo. Ovo nije stvar vaše časnosti nego cijeloga Reda.

I to znači podložiti se volji Božjoj kada radosno i zahvalno primamo njegova dobročinstva.

Majka ne voli kada se netko mrgodi na radost; po njenu mišljenju postoji vrijeme za kušnje i vrijeme za veselje. Zato je izjavila na početku progonstva:

— Željela bih tjelesno zdravlje, ali zadovoljna sam svojim duševnim.[10]

Govorila je i ovo:

— Što se tiče upravljanja, ja nisam više ona od nekada; sada se sve odvija u ljubavi. Ne znam je li to odatle što uviđam da nemam nikakva prava biti oštra ili sam možda shvatila da je ovo djelotvorniji način.[11]

Radost i napredak u ljubavi, to su plodovi što ih je Terezija od Isusa ubrala na drvetu križa. Napredak u blagosti uvijek je divan znak, naročito kada se rađa iz velike patnje; no u očima Majke Osnivateljice on dobiva svu svoju vrijednost istom onda kada je usmjeren prema djelovanju.

Jednom, dok je molila i dok joj je duh bio tako silovito uznesen da je, lišena sjetila bila prepuštena tajnom Božjem savjetu, Gospodin joj je povjerio dužnost da Bosonogima poruči njegovu želju da budu aktivni:

Poruči bosonogim ocima moju želju da nastoje pridržati četiri uvjeta. Dok se ih god budu pridržavali, njihov Red će rasti, ali čim ih zanemare, Red će početi opadati:

»Prvi uvjet: sloga među poglavarima.

»Drugi uvjet: u svakoj kući smije biti samo nekoliko braće.

»Treći uvjet: neka što manje opće sa svjetovnjacima, i to jedino radi dobra njihove duše.

»Četvrti uvjet: neka poučavaju više djelima nego riječima.«[12]

Tako je njen Otac i Zaručnik proslavio i potvrdio za budućnost djelo što ga je ona izvršila.

Terezija od Isusa uvijek je poučavala djelima, ali njeno svjedočanstvo nije nikada bilo tako vidljivo kao u vrijeme muka. U ove četiri godine njeni postupci nisu bili ni jednog trenutka u suprotnosti s njenim riječima. Ni jednoga časa nije iz straha ili slabosti postupala drukčije nego što je savjetovala drugima.

Kristalno jednostavan sadržaj, čistu zbijenost mističnih djela nalazimo u njenu životu, naročito posljednjih godina. Ona je iz dana u dan svjedočila o djelotvornosti svoga učenja što ga je iznijela u *Putu savršenosti* i dokazala da duševni grad stvarno ima Sedam stanova, da »Njegovo Veličanstvo« čeka čovjeka u njegovoj vlastitoj najdubljoj nutarnjosti; a njena velika djela rađala su se iz njenih velikih misli.[13]

Uzvišeni treptaji duše održani su na najvećoj visini neprestanom hvalom Boga i dobrohotnošću prema svim ljudima.

Odricanje samoga sebe: bez njega bi opraštanje nepravdi bilo veoma teško, uzaludna bi bila težnja da se pobijedi tašta slava, a plodno predanje Božjoj volji posve je nemoguće. Kada Terezija od Isusa kaže »da je sve ništa i manje nego ništa, da je sve prolazno i ne ugađa Bogu,«[14] te da »ima vlast da malo drži do vremenitih dobara«, dokazuje to i djelima.

Sloboda: zaštičena je svojom savješću, ona je slobodna, a »to je velika stvar . . .«[16]

Odsutnost svakoga straha: budući da se Bogu ne može služiti u nemiru, ona je izabrala nadu.[17] Ona traži samo Kraljevstvo Božje ne obazirući se na ikakav vanjski oprez, i zato joj je uistinu sve drugo dodano. Možda je upravo ovim svijesnim i potpunim stavljanjem svih ljudskih poslova u Božje ruke najpotpunije dokazala sklad između svoje razumnosti i duhovnosti. Izabrala je najsigurniji put, jer Bog znade što nam je potrebno.[18] »On bolje zna što radi nego mi što hoćemo.«[19]

Terezija radi, pa i spletkari, ne preza pred nikakvim naporima, noći provodi u pisanju pisma i knjiga, a dane u upravljanju, poticanju, nadahnjivanju i borbi. No kraj svega ovoga »najbolje je šutjeti i razgovarati s Bogom.«[20] Jednom riječju: odlučno raditi kao da ne molimo, i tako žarko moliti kao da ne radimo. U njoj su uvijek nerazdvojivo združene Marta i Marija.

»Molitva, molitva, drage sestre!«[21] »Svaku ozbiljnu odluku pretresite najprije u molitvi!«[22] »Slušajmo Boga kao što se sluša najbolji prijatelj... Kada nastojimo vršiti njegovu volju nemamo se čega bojati...«[23] »On uzima sve u svoje ruke.«[24] »Jer Krist je izvanredan prijatelj, ako gledamo u njemu čovjeka s njegovim slabostima i patnjama; tada On ostaje s nama. Kada se naviknemo da Ga tako gledamo, lako ćemo ga naći pokraj sebe...«[25]

Na taj način njen dobri Prijatelj nije ju nikada ostavljao. Upravo u ovim trenucima, kada je po logici svaka nada bila nemoguća Majka Terezija je bila najjača. Prijatelji su pobjegli ili se sakrili, kralj šuti, mržnja je udvostručila nasilje protiv Obnove, ostaje jedino Bog, ali »Bog je dovoljan.«

I pobjeda je zasjala. Velika je istina: »kada se počnemo pouzdavati u ljudska sredstva, božanska nam mogu otkazati.«[26] »Bog samo čeka našu odluku da mu se prepustimo pa da sve sam učini.«[27]

Ono što Terezija od Isusa uči u svojim velikim djelima i potvrđuje riječima[28] potvrđuje da nema boljeg lijeka od ljubavi prema Isusu, vjernom prijatelju. Ova se ljubav dokazuje radom. Terezija, dosljedna usred kušnje da otkaže poslušnost, da očajava, da mrzi, laže, da se ponosi zbog nekog uspjeha ili izgubi hrabrost zbog neuspjeha, dokazuje svoju poslušnost, svoju upornu nadu, svoju sućut i poniznost.

Nebo i zemlja, opipljiva i nevidljiva zbiljnost, naravno i vrhunaravno žive u njoj u divnoj ravnoteži.

I zato upotrebljava točan izraz kada govori o »zdravlju svoje duše.«

XII

DEVET POBOŽNIH ŽENA IZ VILLANUEVA DE LA JARA

1580.

Prvi potez o. Angela Salazara bio je da Majci Osnivateljici vrati potpunu slobodu; to je značilo da je opet bila slobodna slušati i na drugi način a ne samo zatvorena u nekom samostanu. Što će sad tražiti od nje? Pitala se to s nekom bojazni i uskoro je saznala: ovoj staroj od bolesti, rada, borbe i pokore istrošenoj ženi naložili su ništa manje nego da opet počne sa svojim putovanjima i osnucima.

25. rujna 1579, u pratnji Ane de San Bartolomé i drugih među kojima se nalazio i neki čangrizavi redovnik, oprostila se od svojih kćeri u Avili, od svoje nećakinje Teresite, brata Lorenza i vjernih prijatelja Francisca de Salceda i Doñe Guiomar de Ulloa. Odlazila je teška srca, no nije dozvolila da je ovaj rastanak raznježi:

— Gledajte tu jadnu staricu! Opet kreće na put za Medina del Campo, Valladolid, Malagon, Alba de Tormes i Salamanku! Kažem vam

da me to nagoni na smijeh jer osjećam u sebi snagu i za mnogo više![1]

Niže se kilometar za kilometrom pod ljetnim suncem Kastilje koje sve pretvara u pustoš, a Majka u svojoj strogo zatvorenoj kočiji ne može blažiti pogled prostranim obzorjem kojeg toliko voli.

Premda je unaprijed javila da ne želi nikakav bučan doček, njeni su je samostani dočekivali slavljem. Ona je ganuta neprestano ponavljala:

— Što sam učinila da me toliko vole?[2]

Radosno je utvrdila da u svim samostanima vlada dobar duh, naročito što se tiče prvotnog siromaštva.

U Valladolidu javiše joj dobru vijest: nuncij Sega sam je zatražio od kralja da Bosonoge i Ublažene odijeli u dvije zasebne provincije. Mogla se, dakle, nadati da će vidjeti ispunjenu svoju želju — a za nju je željeti značilo isto tako što i htjeti.

Ipak se nad njenu radost nadvila sjenka: prijetila je opasnost da između Španjolske i Portugala dođe do nasljednog rata. Ovo ju je tako pogodilo da piše svom prijatelju Don Teutoniu de Braganza, nadbiskupu od Evore neka pokuša skloniti jednog od pretendenata na prijestolje, svog nećaka vojvodu od Braganze, da izbjegne sukob: »... Bude li Bog morao dopustiti da dođe do onog najgoreg, željela bih prije umrijeti da ne moram gledati... Dao Bog da istina dođe na vidjelo bez ubijanja. U vrijeme kada ima tako malo kršćana bila bi velika nesreća da se međusobno ubijaju...«[3]

Ali u ovom ratu, kao i u svim drugima, nije se radilo o »istini« nego o »mračnim interesima« kojih se Terezija od Isusa bojala. Planuo je rat, Vodio ga je njen stari prijatelj vojvoda od Albe, kojeg je Filip II izvukao iz zatvora gdje je provodio vrijeme čitajući njen *Životopis* i stavio ga na čelo vojske od trideset pet tisuća pješadije i dvije tisuće konjice.

Majka je smjela ostati u Salamanci dva mjeseca, u vrijeme najveće žege. I ovdje ju je dočekala ona vječna prepirka oko kuća, no za tamošnju starješicu je rekla:

— Nitko mi ne zna tako služit kao Majka Ana de la Encarnacion.

Život redovnica bio je uzoran, molitva plodonosna te je ona zahvalila starješici:

— Ana, Bog će vas nagraditi što ste mi tako dobro odgojili kćeri.[4]

Tu je opet vidjela Isabel od Isusa, nježno se sažalila što je veoma mršava i pozvala je k sebi:

— Dođite amo, draga kćeri — zapjevajte mi svoj *Cantarcillo*...

A ljupka redovnica započe svojim lijepim glasom stihove radi kojih je Majka doživjela jedan od svojih najljepših zanosa.

Veante mis ojos
Dulce Jesus bueno...

U studenom je došlo do novog rastanka i novog putovanja. Osnivateljica je stigla u Malagon, dvadeset i petog dana istog mjeseca, iscrpljena putovanjem, ali sva izvan sebe od radosti: Doña Luisa dozvolila joj je napokon gradnju nove kuće, što joj je tako dugo uskraćivala. Po prvi puta otkako osniva samostane smjela je sagraditi gdje je htjela i kakav je htjela.

Upravitelj Doñe Luise pratio ju je dok je ona obilazila Malagon u potrazi za zemljištem:

— Ne ovdje, tu će jednom podići franjevački samostan...

Dalje su lutali crvenim zemljištem, no ona nije toliko gledala zemljište koliko nebo. Odjednom se jedan golub spusti na jednu lijepu maslinu i ona u tome prepozna mjesto određeno za njen golubinjak...

Sama je izabirala plan s nekim valjanim toledanskim graditeljem i potpisala ga istog dana kada je i Doña Luisa potpisala svoje obaveze koje su bile navedene najvećom pomnjom. Ova kuća ostat će svjedočanstvo Terezijine sklonosti prema jednostavnom materijalu — vapnu i opeki i neizdjelanim gredama — o njenom smislu za razmjer i raspodjelu prostora. Ćelije su malene ali su zato prostrane galerije, udobni hodnici i praktične sporedne prostorije. Najmanje pojedinosti govore o njenu smislu za organizaciju kao i da stanovite higijenske potrebe ili olakšice oko posla nisu značile za nju bijeg od pokore. Dala je napraviti uređaj za prečišćavanje vode i postaviti velike posude od šupljikavog kamena da bi voda ostala što dulje svježa. Isto je tako dala napraviti ručni mlin za čišćenje badema koji su bili odlična hrana njenim kćerima.

Ustajala je već u zoru i žurila na gradilište. Nadglednici su joj rekli da će poslovi trajati oko šest mjeseci.

— Uredit ćemo mi to i za dva tjedna, uvjeravala ih je Terezija od Isusa.

Sama je preuzela vođenje poslova. Sjedeći na kamenoj klupi unatoč hladnoće, svemu je predsjedavala, sve nadgledala naslanjajući se na svoj štap od kojeg se nije odvajala od onog pada u Avili, za svako je pitanje nalazila najbrže rješenje i poticala ljude jednom riječju ili jednim pokretom ruke. Oficij je molila tek oko ponoći, no rad je isto što i molitva.

I osmog prosinca, kako je ona najavila, redovnice uđoše u procesiji u svoj potpuno dovršeni samostan. Toliko su bile radosne što su se oslobodile onog mračnog zakutka i što se mogu kočoperiti po svim svijetlim galerijama da ih je Majka, zadovoljna kao i one, uspoređivala s malim guštericama koje se šeću na suncu.

Nije imala nikakve želje da ode. Njena posljednja putovanja bila su puna teškoća. Progonstva i klevetnička kampanja protiv Bosonogih i njihove Osnivateljice ostavili su tragove nepovjerenja u nekim dušama. Terezijin ulazak u crkvu u jednom malom mjestu u Manchi izazvao je takvu sablazan da je morala biti prekinuta misna žrtva: kad su je vidjeli kako pristupa pričesnom stolu, počeli su vikati da je to svetogrđe i prijetili su te se morala u najvećoj brzini skloniti u svoju kočiju. Ova su je nasilja sada dirala više nego nekada; ona, koja je toliko željela da bude voljena, sada se još više nego prije radovala najmanjem znaku naklonosti. Ganula ju je vesela prepirka između vojvode od Albe i njegove žene Doñe Marie Enriquez koga od njih dvoje Majka Terezija više voli. Ona ih je umirila: jedino Bog posjeduje svu njenu ljubav.[6]

U Malagonu bila je okružena nježnošću i uživala u miru.

Ona piše Gracianu:

»Ovdje više nitko ne spominje Tereziju od Isusa kao da i ne postoji. Zato i ne pomišljam na odlazak, osim ako mi zapovijede, jer su me često nagonile u očaj gluposti koje sam bila primorana slušati. Kada ovdje za nekoga govore da je svet, onda to treba zaista biti, a to nema ni glave ni repa. Smijte se ako hoćete, samo pronađite neku drugu: to vam neće zadavati velike muke...«[7]

No počinak nije stvoren za nju: Otac Angel de Salazar naložio joj je da u Villanueva de la Jara osnuje novi samostan. Valjalo je otputovati:

»Preporučite me sve zajedno Gospodinu jer sam umorna i veoma stara...«[8]

U malom mjestu u Villanueva de la Jara, koje se nalazilo gotovo na dvije trećine puta između Toleda i Valencije, devet plemenitih djevojaka živjelo je povučenim životom. Nikada nisu izlazile; samo dvije od njih najstarije imale su pravo skinuti zavore na teškim vratima kada bi netko zvao. Nisu imale starješice, nego je svaka od njih preuzimala upravu kad bi došao na nju red.

Devet djevojaka plemenita roda, veoma jednostavne, veoma siromašne, koje je privukao ovamo glas o svetosti veoma čudne osobe, Doñe Cataline de Cardona.

Kao kćerke vojvode od Cardone, Doña Catalina bila je guvernanta princa Don Carlosa, sina Filipa II i glasovitog vanbračnog sina cara KarlaV. Don Juana Austrijskog. Kad joj je bilo četrdeset godina pobjegla je s dvora i sklonula se u pustinju Roda gdje je živjela u tako strašnoj pokori i strogosti da su njeni krvavi pokornički pojasi i bičevanja lancima koja su trajala čitave ure, pobuđivala opći strah i divljenje. Zlodusi joj nisu davali ni časka počinka u njenoj ćeliji gdje je živjela kao živa zakopana. Bacali su se na nju u liku golemih pasa ili zmija. Je li ipak živjela po nekom kalendaru u toj svojoj pustinji? Govorilo se da jede samo nedjeljom, utorkom i četvrtkom.

Kada je napokon odlučila uzeti redovničko odijelo, izabrala je karmelsko, ali ne ženski nego muški habit, jer ova velika pokornica s cilicijem nije mogla podnijeti da joj glava bude pokrivena. Bila je na tako velikom glasu svetosti da je princeza od Ebolija, koja je uvijek vrebala na slavne ličnosti, poslala po nju kočiju u pustinju i pozvala je da dođe na dvor gdje će naći stare prijatelje.

Jednog dana sazna nuncij da se u Madridu dogodila nečuvena stvar: jedan bosonogi karmelićan šetao se ulicama u kočiji okružen gospođama visokog plemstva, i naslonjen na prozor blagoslivljao gomilu. Smjesta je naložio da mu dovedu tog redovnika, htijući ga kazniti radi njegove oholosti kojom je pružio loš primjer. Ovaj Bosonogi predstavio se kao Doña Catalina koja je, naviknuta da blagoslivlje, blagoslovila i nuncija kao svakog drugog smrtnika. To mu nije previše laskalo, ali ova preobučena kći pustinje bila je previše moćna dama da bi bio strog prema njoj. Nije li je kralj Filip glavom pozvao da provede osam dana u Escorialu uz princezu Juanu?

Pokušao ju je nagovoriti da stupi u neki samostan:

— Ne želim živjeti među izvještačenim, osjetljivim i sladunjavim opaticama čija uobrazilja još povećava naše urođene slabosti...[9]

Pustio ju je da ode kako je i došla, odjevena u svoju redovničku odjeću. Vraćajući se u pustinju — koja je sada postala vrlo živa radi gomile štovalaca koji su se tiskali da je vide — zaustavila se nekoliko dana u Karmelu u Toledu. Sestre, koje su imale čast da joj se približe, tvrdile su pred Majkom Terezijom da se iz njenog grubog i silno prljavog habita širio miris svetosti, što je tim čudnije »kad se radi silne vrućine prije trebao osjetiti loši vonj.«[10]

Sveta Cardona je umrla. Priče o mukama koje si je u Gospodinovo ime zadavala probudile su kod Terezije od Isusa živi osjećaj zbunjenosti i suparništva: uvijek je sama sebi predbacivala da ne vrši dovoljno pokore. Srećom je Bog bdio nad njom, i jednog dana, dok se toliko žalostila što joj ispovjednici nisu dozvolili da se više mrtvi i pitala se ne bi li bilo bolje da ih nije slušala. Gospodin joj reče:

— To ne, draga kćeri! Put kojim ti ideš bolji je jer je siguran. Vidiš li kakve je sve pokore ona vršila? Meni je mnogo draža tvoja poslušnost.[11]

Zahvaljujući ovoj kategoričkoj zapovjedi Majka Terezija od Isusa ostala je živi svjedok nebeskog zdravog razuma.

Ona, dakle, nije bez izvjesne tjeskobe primila vijest da devet siromašnih i plemenitih žena u Villanueva de la Jara, devet štovateljica Doñe Catiline mole da njihovo pustinjačko sklonište pretvori u Karmelski samostan. Hoće li ih biti moguće privoljeti da žive nekim razumnim životom? Do sada su vršile sve što su znale: već su nosile škapular Naše Gospe, molile su oficij i časoslov ni dobro ni loše, no prije loše nego dobro, čemu je bilo krivo jedino njihovo neznanje. Kako nisu znale dobro čitati, utrošile su cijele sate na sricanje. Postile su sedam mjeseci u godini, ne računajući nemrsne dane, i predenjem zaslužile svoj oskudni svakidašnji kruh kao i novac kojim su plaćale glasnike koje im je Majka Terezija od Isusa slala preko Kastilje.

One joj nisu prestajale dodijavati. Prvi pokušaji počeli su poslije njenog povratka iz Sevilje, godine 1576. Od tada su jadne žene neprestano molitvama potkrepljivale svoje molbe i pregovaranja. Nizale su devetnice za devetnicom i na koljenima se vukle od ulaza u njihovo pustinjačko sklonište do oltara u crkvi, predvođene djevojčicom od pet godina koju je jedna od njih udovica, bila prisiljena zatvoriti zajedno sa sobom.

Majka je još uvijek oklijevala, ali ove pobožne žene toliko su navaljivale da je njihova ustrajnost probudila kod nje grižnju savjesti. Osim toga, o. Antun od Isusa koji se u vrijeme progona sklonio u njihovoj blizini kod Bosonogih iz Socorre u Rodi, podrobno ju je obavijestio o njima. Ganut njihovom dobrom voljom i potaknut njihovom revnošću, izmolio je od Majke Osnivateljice pristanak da ode i sama im dade habit.

Majka Osnivateljica je odlučila da povede sa sobom četiri redovnice koje će ih poučavati, a izabrala ih je radi njihovog zdravog razuma i visokog stupnja molitve. U Malagonu je uzela svjetlo Karmela, Anu de San Augustin i Silviru de San Angelo. O. Antun od Isusa došao je po njih. Majka se obradovala videći ga svježeg i ugojenog i izjavila da

kušnje vjerojatno pogoduju zdravlju jer se ni sama nije nikada bolje osjećala.

Krenuli su na put, s njima je, naravno, bila i Ana de San Bartolomé koja je opisala ovaj triumfalni put od dvadeset milja u mjesecu siječnju godine 1580. Prošli su kroz Toledo da povedu sa sobom dvije druge osnivateljice, Contazu de la Cruz i Mariu de los Martires.

U Robledu je kuća neke stare gospođe »ljubiteljice kreposti«, u kojoj se mala karavana zaustavila da objeduje, bila opkoljena štovateljima. Morali su postaviti alguazile da čuvaju vrata, no najrevniji štovatelji skakali su preko zida, tako da su nekoliko njih morali formalno zatvoriti kako bi *Santa Madre* — Sveta Majka — mogla otpočinuti.

Sutradan njena mjera opreza da otputuje tri sata prije svanuća pokazala se uzaludna: već su se bili sakupili ljudi sa svih strana i pozdravljali je klicanjem. Neki bogati seljak stajao je na ulici i pozvao je na zajutrak što ga je pripremio njoj u čast. On je trideset milja uokrug sazvao svu svoju djecu, unučad, zetove, snahe, sve svoje rođake i sluge da bi ih Terezija od Isusa blagoslovila. Jednako je tako sakupio sva svoja stada, pa se zvuk zvončića miješao sa žamorom molitava onih koji su klečali odjeveni u nedjeljno ruho. Bio je to veličanstveni skup dostojan biblijskih vremena, sličan svadbi u Gamachi po svojoj seoskoj plemenitosti i stolovima pretrpanim hranom. No Majka je, ne silazeći s kola, blagoslovila ove dobre ljude i životinje i nastavila put.

Redovnice iz Rode došle su pred nju, te su »svojim bosim nogama i odijelom od čohe raznježile Majku koja je pomislila da se vratilo vrijeme kada je cvao život pustinjskih otaca.«[12] Kao poklon donijele su joj dvije divne statuete: jedna je predstavljala lik Djevice s finim smiješkom, a druga dijete Isusa. Put između samostana u Socorri i Villanueve bio je sav okićen zastavama, grančicama i odmorištima, a ljudstvo se sakupilo u procesiji. Ana de San Augustin vidjela je kako je oživio kip Djeteta Isusa i kako ide od Majke do pokaznice i opet natrag... Lice Terezije od Isusa nije pokazivalo nikakvo iznenađenje, Ana de San Bartolomé koja je također sve vidjela šutjela je... Kad je Ana de San Augustin htjela viknuti, Majka joj začepi usta svojim odlučnim:

— Šuti ludice![13]

I tako, predvođena Božjim sinom Osnivateljica je ušla u Villanueva de la Jara usred gomile oduševljenog naroda, klicanje, zvonjava i pjevanje koje je slavilo u Gospodinovoj ljubavi nekoliko poniznih bosonogih redovnica.

Ali ona se žurila da upozna svoje nove kćeri, devet silno plemenitih i siromašnih žena. One su drhčući čekale iza teških vrata svoga pustinjačkog skloništa. Ne će li se okrenuti i otići uplašena njihovom neimaštinom? Ali slabo su poznavale Majku Osnivateljicu. Prihvatila ih je od prve, premda je bila zgranuta njihovom prljavštinom koliko i njihovom revnošću. Ova pobožna stvorenja nosila su još uvijek na sebi onu istu odjeću — svjetinjačku haljinu vrlo strogog kroja — u kojoj su stupile u taj život, uvjerene da time što se ne peru pokazuju Gospodinu kako su se oslobodile svijeta. Majka Terezija počela je time što je dohvatila metlu,

te se svojom zdravom rukom čvrsto prihvatila čišćenja. Zajednica je slijedila njen primjer.

Ostala je u Villanueva de la Jara mjesec dana, i za to vrijeme dala ovoj bijednoj kući izgled samostana. Vlastitim rukama zasadila je vinovu lozu kao ukras.

O. Antun od Isusa učio je nove karmelićanke kako će moliti svoj časoslov ne sričući, sestre koje su došle iz Malagona i Toleda djelima su im pokazivale krepost poslušnosti i onu drugu bitnu terezijansku krepost, tj. umjerenost u svim stvarima, jer je jedino ljubav prema Bogu bez opasnosti mogla biti neumjerena.

Kada je Majka Terezija od Isusa otputovala, ostavila je u tom bijednom ali do najskrovitijih kuteva ulaštenom samostanu duše koje su već bile na putu za nebo.

Terezija od Isusa stavljala je Bogu u ruke sve osjetljive i opasne stvari, iako nije mogla ništa učiniti nastojala je da što prije zaboravi na njih. Zato je vrlo rijetko mislila na svoj *Životopis* koji je još uvijek bio u rukama Inkvizicije. Što je ona tu mogla? Ništa. Nije, dakle, imalo smisla brinuti se. Poslovi Reda zaokupljali su svu njenu pažnju.

Kad je završila s osnutkom u Villanueva de la Jara, ostala je neko vrijeme u Toledu i iskoristila ga da posjeti kardinala Gaspara de Quiroga, toledskog nadbiskupa i velikog inkvizitora. Pratio ju je Gracian jer je trebalo tražiti dozvolu za osnutak samostana Bosonogih u Madridu »ne spominjući knjigu«.

No kardinal, taj čovjek duga nosa i gorkog izražaja oko usana kojeg je El Greco naslikao u purpurnoj odjeći s njegovom bijelom bradicom i pogledom u kojem je bilo više umora nego strogosti, dotakao se sam toga predmeta čim ih je ugledao:

— Radujem se što sam vas upoznao jer sam to veoma želio smatrajte me svojim kapelanom, pomoći ću vam koliko god bude potrebno. Moram vam reći da je jedna vaša knjiga pred nekoliko godina podnesena Inkviziciji i njen je sadržaj vrlo rigorozno ispitan. Ja sam je cijelu pročitao i mišljenja sam da je njena nauka vrlo solidna, istinita i korisna. Možete je uzeti kad god to želite. Dajem vam traženu dozvolu i molim vas da me uvijek preporučate Bogu.[14]

Tako je ovaj spor sretno završen.

XIII

NAPOKON VIDIM RED NAŠE GOSPE ONAKAV KAKVOG SAM ŽELJELA

»Čega se bojiš«?

U svojoj šestdeset petoj godini Majka Terezija još je sačuvala svježu put i začudno mladenački izgled, no u Valladolidu zamalo nije umrla od teške prehlade. Nakon te bolesti veoma se promijenila, ostarila, omršavila i nikada se više nije potpuno oporavila.

Ova epidemija gripe godine 1580. opustošila je cijelu Evropu. Nekoliko Terezijinih prijatelja umrlo je od nje, a među njima i sveti vitez, Don Francisco de Salcedo, Don Cristobal de Rojas, nadbiskup Sevilje i njen bivši ispovjednik, o. Baltazar Alvarez, kojeg je dugo oplakivala. Nitko nije bio tako vjeran u svojim naklonostima kao ova žena koja nije bila vezana »na ništa što je stvoreno«. Već je prije deset godina pisala Don Franciscu: »Neka vas Bog ostavi na životu dok ja ne umrem, a da gore ne bih dugo bila bez vas, izmolit ću od Gospodina da vas pozove što prije...«[1]

A otišao je prije nje.

Te iste godine izgubila je najdražega od svih, svog brata i duhovnog sina Lorenza de Cepeda. »Ja sam od njega starija četiri godine i nikako da umrem...«[2]

Tako je Majka, ova vječna bolesnica obdarena neshvatljivom otpornošću bila lišena svojih najprokušanijih prijatelja. Rana je bila duboka pa se znalo dogoditi da jaukne: »— zašto me je Bog ostavio na svijetu da gledam kako umiru toliki njegovi sluge?«[3] U Valladolidu se potpuno razboljela, srce joj je popustilo pa su se plašili početka paralize koja bi joj oduzela moć govora: glavobolje i šum u ušima nisu je ostavljali ni časka na miru. No najteže je bilo to što više nije imala odvažnosti. Žalosno je bilo vidjeti nju koja se pobjedonosno borila s nuncijem Sega, sa Tostadom i stotinama redovnika ublaženog Pravila, kako se bori sada sa sobom. Njene kćeri koje su je poznavale kao kapetana punog odvažnosti koji poražava svoje neprijatelje iznenadnim protunapadima ne trošeći vrijeme na slabosti. Ali u Valladolidu njeno se iscrpljeno tijelo nije više moglo pokoravati zahtjevima duha. Počela je uzdisati, plašiti se, htjela se predati.

Sama razglaba ono što nazivlje svojim kukavičlukom: »Nije teško biti bolestan, trpjeti velike bolove ako je duša budna i slavi Boga, te smatra da sve dolazi iz njegove ruke. Ali s jedne strane trpjeti i uz to biti neaktivan, to je strašna stvar...[4] U svojoj slabosti izgubila sam i pouzdanje koje mi se Bog udostojao dati, jednako kao i potrebu da opet započnem sa svojim osnucima...«

Njena okolina bacala je krivnju na godine. Majka da je prestara? Nije ona stara nego ju je »sapeo zloduh ili bolest«, obuzela ju je panika, postala je mlaka i bez volje.

Odbijala je da osnuje samostan u Palenciji i Burgosu što joj je zapovijedio O. Angel de Salazar ne obazirući se na njen umor. I ne samo da nitko nije imao srca za nju nego su svi, pa i sama starješica Maria Bautista počela sumnjati.

No njena mlakost nije bila takve vrste da ne bi htjela saznati volju Božju. Kada ga je jednog dana nakon pričesti upitala. On joj je odgovorio prijekornim tonom: »Čega se bojiš? Kada sam te ja prevario? Ja sam isti kakav sam uvijek bio. Nemoj oklijevati da osnuješ ova dva samostana.«[5]

Majka usklikne:

— Veliki Bože, koliko se tvoje riječi razlikuju od onih ljudskih! One su mi ulile toliku hrabrost i odlučnost da bi mi se cijeli svijet uzalud protivio....[6]

Terezija od Isusa izustila je svoju veliku riječ: odlučnost. Duh, odlučnost i volja imali su u njoj takvu moć da je od časa kada je odlučila, stvar već bila kao završena. Jer Gospodin dolazi u pomoć onima koji su odlučili da mu služe i proslave ga.«

Poslala je o. Graciana u Palenciju kao izvidnicu; tamo je naišao na toliko zapreka te je smjesta izgubio srčanost. Srećom je susreo pustolovnog viteza Sueru de Vega koji je imao dovoljno hrabrosti da bez straha izgrdi svetog redovnika:

— Rekao mi je toliko stvari o ljepoti žive vjere i pouzdanja u Boga, i to takvim duhom da je i na mene preneo svoj žar...«[7]

Kanonik Reinzo također se prihvatio da mu pomogne i to s mnogo uspjeha. On je bio »lijepa stasa, bijele puti, lako zarumenjenih jagodica radi bolesti jetara, a osip, koji mu se izbacio zbog te bolesti, činio ga je još ljepšim...«[8]

Pablo je sa dna mora ponovo izronio na krestama valova i prepustio im se da ga nose. Ali u tom gradu, koji je držao da radi siromaštva ne može hraniti nekoliko redovnica, trebalo je još predobiti najvećeg protivnika: *Corregidora.* Terezija od Isusa povjerila je Gracianu dužnost da od tvrdog čovjeka izmami dopuštenje koje još nikome nije dao:

— Primio me je veoma neljubazno, rasrdio se i rekao ljutitim glasom: »Idite, oče, i neka što prije učine ono što traži Majka Terezija od Isusa. Mora da ona u svojim grudima krije dozvolu Božjeg Kraljevskog savjeta, jer i protiv naše volje moramo učiniti sve što ona hoće.«[9]

Ovaj je položaj Tereziji izgledao tako povoljan da je odlučila smjesta krenuti. Đavao je još jednom uzvitlao prividne teškoće, koje su izgledale tim teže što su dolazile iznutra. »Dobro je poznato da on nikada ne postiže svoj cilj nego samo unosi nemir...«[10] Čvrsta odluka Terezije od Isusa porazila ga je kao i uvijek.

I evo Majke Osnivateljice kako ponovno kreće putovima, brdinama i dolinama. Ne u natkrivenim kolima nego jašući na muli po najvećoj studeni i tako gustoj magli da konjanici jedva naziru jedni druge. U Palenciju je stigla slomljena od umora, ali sutradan, 29. prosinca 1580. godine bila je odslužena prva misa i osnovan samostan. I ovdje, se, kao i svagdje, borila da kupi kuću. Usprkos općeg negodovanja smjestila je svoje karmelićanke u neposrednoj blizini pustinjačkog skloništa pod imenom *Nuestra Señora de la Calle* — Naša Gospa od Puta — u kojem su se zbivale tako ružne stvari da je Gospodin htio da prisutnost njegovih kćeri dokrajči tu sablazan.

Majka je kasnije izjavila da je za ovaj osnutak bila najzaslužnija starješica Ines od Isusa:

— Ja nisam više sposobna za ništa drugo nego za halabuku koju donosi sa sobom Terezija od Isusa.[11]

Osnovan je samostan sv. Josipa Naše Gospe od Puta u Palenciji i odmah je otputovala osnovati samostan u Soriji i tako je odgovorila na poziv Doñe Beatriz de Beamonte y Navarra — *Beamonte* je španjolski oblik imena za Beaumont — potomka navarskih kraljeva, koja joj je stavila na raspolaganje svoju palaču i prihod od pet stotina dukata.

Put od Palencije do Sorie većim dijelom vodi kroz ravnicu koja obiluje vodom. Majka je oduševljena time:

»— Za mene je to bio veliki odmor... Pogled mi je često počivao na riječi...«[12] Po njenu mišljenju nad vodama lebdi duh Božji. Jedan događaj s toga puta veoma ju je nasmijao: biskup iz Osme, njen bivši ispovjednik o. Velasquez poslao je pred nju svog alguazila koji je visoko iznad sebe nosio znak svoga poslanja. Uskoro ga je okružila gomila ljudi uvjerena da vodi ove opatice u zatvor inkvizicije. Njena poniznost i njen smisao za humor izvukli su veliku korist iz ovog nesporazuma.

U Soriji se još jednom pozabavila organizacijom samostanskog života ulazeći u najmanje pojedinosti. Posebnu pažnju posvetila je klauzuri.

»... Iza rešetki u govornici treba staviti još jednu rešetku napravljenu od veoma tankih štapića no koji će biti tako gusto pribijeni da ni najmanja ruka neće moći proći kroz njih. Preko toga treba pričvrstiti gusti zastor. Rešetka će se otvarati jednio kad dođu bliski rođaci, a majka starješica držat će ključ kod sebe.«

»— Isto će tako biti zaključana vrata prostorije u kojoj se nalazi vrtuljak. Jedino će starješica imati pravo da ih otvori.

»Posebni prozorčić omogućit će Doñi Beatriz de Beamonte da razgovara s redovnicama, ali ako s njome budu njene družbenice, treba navući zastor.«[13]

Majka Terezija je uporno tražila da jedna nećakinja Doñe Beatriz, Doña Elvira, dolazi što rjeđe, »jer je mlada netom udata žena i njena je odjeća kakva priliči njenom staležu...« Redovnicama odvojenima od svijeta ne treba dati priliku da žale za kićenjem.

Rešetke na prozorima što gledaju na voćnjak, rešetke na koru, rešetke na svakom prozoru što gledaju na susjedstvo.

No isto toliko koliko se brine za potpunu odvojenost od svijeta Majka se brine i za zdravlje svojih kćeri. Neka ne borave u ćelijama koje su netom sagrađene, dok se potpuno ne osuše zidovi. Brine se za njihovu sigurnost: »Kada idu na matutin, neka upale malu svjetiljku koja će trajati do jutra. Jer je opasno ostati bez svijetla; toliko se toga može dogoditi! Bilo bi veoma opasno da se nekoj sestri dogodi kakvo zlo a one budu u mraku. Uljanica s malim uvrnutim fitiljem nije veliki trošak.«[14]

Izbor starješice u Soriji iznenadio je Graciana.

— Za ime Božje, Majko! Zar ne znate da Catalina de Cristo ne zna pisati a jedva jedvice čita? Ne razumije se u administraciju i neće znati upravljati.

— Šutite, dragi oče — jer je Graciana kao i sve ostale ušutkavala kad nije imao pravo. Catalina znade silno ljubiti Boga i uzvišenoga je duha, a to je dovoljno da znade upravljati. Ona će biti dobra starješica kao i svaka druga.[15]

Ova Catalina de Cristo, Terezijina rođakinja, visoka žena, stroga lica iscrpljenog od pretjerane pokore, počela je time što joj je bičevanje izgledalo preblago, slamnjača na krevetu premekana, molitve prekratke, a mršavi obrok u dane posta preobilan i previše ukusan. Njenog oca, fanatičnog čovjeka opsjedao je strah od Alumbradosa. Pronašao je izvrstan način da zaštiti kćer od knjiga i zabranjenih opisa tj. nije joj uopće pro-

tumačio slova abecede. Zatvorena u očinskoj kući, odlazila je na misu u ranu zoru i izlazila iz crkve prije propovjedi, da je propovjednik ne bi zarazio prokletom sektom. Dakle, Catalina de Balmaceda rasla je ne videći ni žive duše. Umjesto da joj dosadi ta samoća, ona se toliko navikla na nju, da je devet mjeseci proboravila u podrumu kao živa zakopana, i napokon se odlučila da ode u Karmel.

Majka Terezija je bila tim draža što je imala mnogo muke dok ju je naučila da strogost treba ublažiti s malo razumijevanja za druge i zasladiti je shvaćanjem prema bližnjem. Kad joj je napokon to pošlo za rukom, bez oklijevanja ju je izložila velikoj kušnji da upravlja svojim susestrama i dade ton novom samostanu. Zato je pisala Gracianu iz Sorie: »Starješica je vrlo dobra.«[16]

Tako je birajući jednu po jednu i pouzdavajući se više u ono što joj je instinkt govorio o njenim kćerima, nego u ono što je bilo vidljivo, Majka Terezija od Isusa stvorila krunu svoju velikih starješica.

ZAKON BOŽJI, PRAVILA I USTANOVE

Tako je, oslanjajući se na svoje dvadesetgodišnje svakodnevno pomno promatranje, uočavajući najmanje reakcije i najbeznačajnije pojedinosti jednako kao i najvažnija zbivanja, preinačujući jedno, imajući u vidu drugo, pozivajući iskustvo u pomoć protiv tradicije i tradiciju protiv prenaglih novotarija, te iste godine 1581. dovršila napokon, točku po točku, Pravilo i (Ustanove) Konstitucije obnovljenog Reda Naše Gospe od gore Karmela.

Za onih nekoliko mjeseci što ih je provela u Palenciji nije je napuštala ova briga. Bosonogi koji su se okupili na kapitulu u Alcala de Henares, morali su konačno usvojiti Konstitucije. Šaljući ocu Gracianu poruku za porukom, ona je do zadnje minute unosila u njih ispravke i poboljšanja.

U prvom redu ih je molila da izbjegavaju sve što bi bojažljivim dušama moglo poslužiti kao izlika za skrupule.

»Što se tiče obuće od kučine ili čohe, neka vaša milost pripazi da ne bude ništa strogo određeno: neka samo navedu da mogu nositi obuću, jer će inače imati bezbroj skrupula ... Tamo gdje stoji »kapica od konopljinog platna«, stavite samo od platna. Pogledajte možete li dignuti klauzulu kojom im se zabranjuje jesti jaja i kruh za užinu: dovoljno je da se u tome ravnaju po onome što crkva nalaže ništa ne dodajući. Inače ćemo ih učiniti skrupuloznima a to bi značilo nanijeti im zlo.«[17]

Hoće li muškarci ikada razumjeti ove finese? Oni nisu mogli shvatiti štetu koja je nastajala od pretjerane revnosti, i Majka je imala mnogo muke da zaštiti svoje kćeri i od samog o. Jeronima Graciana. Uostalom, ona mu to i kaže bez uvijanja: »Antonija nam je ispričala takve stvari o zapovijedima vaše milosti da smo se sve zgranule. Vjerujte mi, dragi oče, u tim kućama vlada dobar duh i nije potrebno preopterećivati ih ceremonijama. Neka to vaša milost, za ljubav Božju, ima na umu. Bdijte jedino da se održavaju Konstitucije i ništa drugo nemojte zahtjevati. Dovoljno će učiniti budu li njih valjano vršile.«[18]

Opet ga »ljubavlju« zaklinje neka ima na umu sve što se odnosi na strogo pokrivanje lica crnom koprenom.

Jednako ga tako »u ime ljubavi« moli neka unese da stolno i posteljno rublje mora uvijek biti besprijekorno čisto. Toliko je voljela čistoću i držala je neophodnom da ju je htjela unijeti u Konstitucije, a tolike redovnice — srećom ne njene kćeri — nisu marile za nju.[19]

Onaj kojeg su već za života nazivale »doktorom mistike« — što on nikako nije volio — dao je unijeti da starješice moraju biti na čelu onih lista u kojima se govori o opremanju »kako bi u svemu prednjačile dobrim primjerom.«[20] Isto tako moraju »najprije postići da ih ljube ako žele da ih slušaju.«[21]

U jednoj jedinoj rečenici ovih Konstitucija vidi se sve Terezijino poznavanje ljudskog srca i njen osjećaj za pravednost: »Nikada se ne smije kažnjavati, dok se ne stiša strast.[22] A njena samilost bdije da one koje su počinile »teži prijestup« ne budu prestrogo kažnjene. Takva će sigurno biti bičevana i zatvorena u ćeliju »lišena društva anđela«; ali Majka dodaje: »Neka majka starješica bude milosrdna i pošalje jednu sestru koja će je znati utješiti, a ako dotična bude skrušena srca, neka se njene dobre nakane uzmu u obzir.«[23]

Divnim riječima govori o Pravilu o svojem ljubljenom siromaštvu: »Neka uvijek prisutno siromaštvo u sve unese svoj miomiris . . .«[24]

Kako ove Konstitucije nose jasno obilježje Terezije od Isusa! One polaze od zemlje, vodeći računa o svakom kamenčiću na putu, i postepeno stepenicu po stepenicu penju se sigurno u nebo.

Od novakinja traži »zdravlje i zdrav razum«. Onima koji su se čudili tome objašnjavala je:

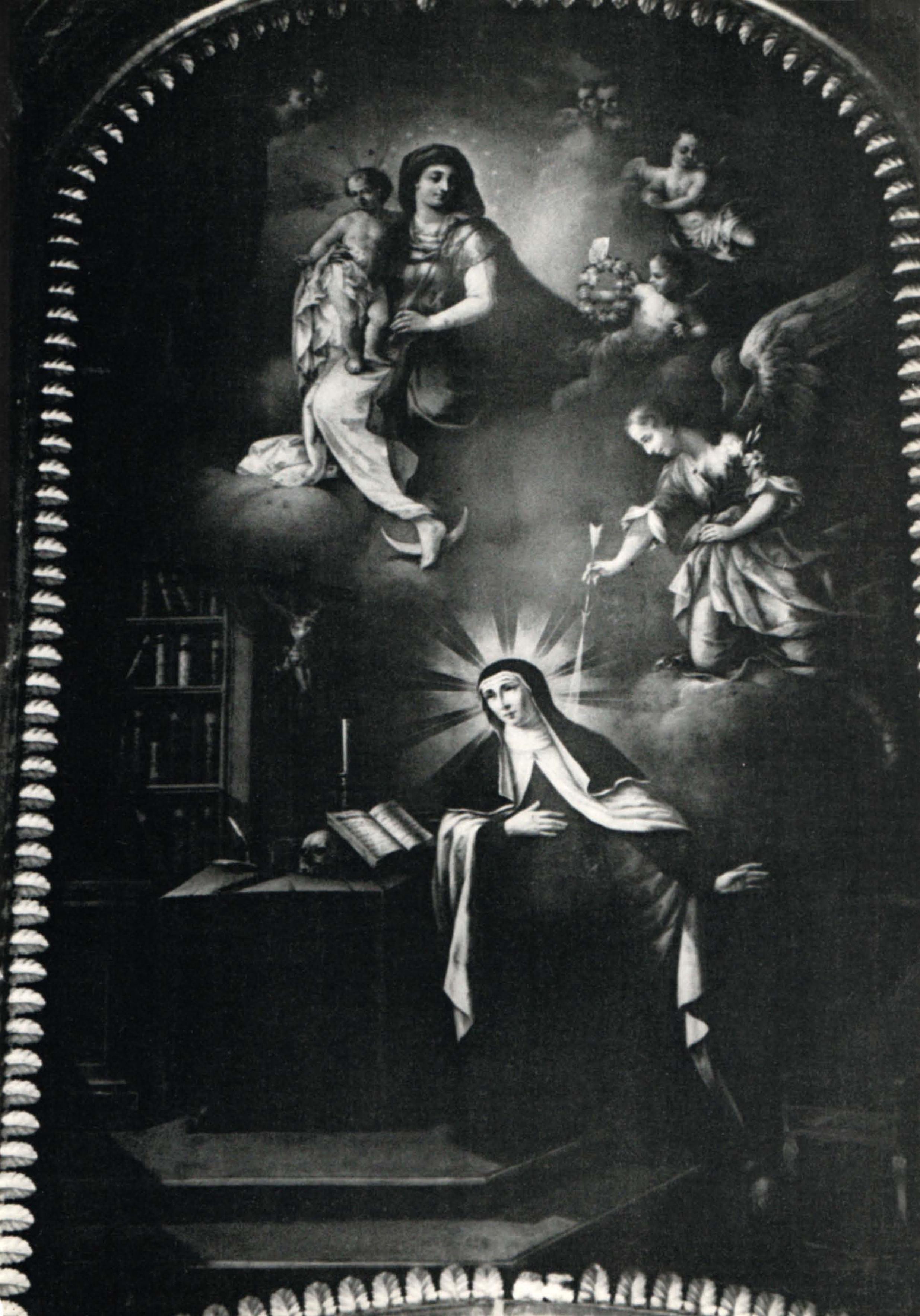
— Gospodin će im ovdje dati pobožnost, a mi ćemo ih poučiti o molitvi. A zdrav razum? To im mi ne možemo uliti.[25] Zloduh se znade vrlo dobro okoristiti nedostatkom razuma . . .[26]

O škakljivom pitanju Terezija kaže: »Ako nam osoba odgovara, neka se primi makar ne mogla ništa donijeti u kuću kao doprinos, kao što se i dosada običavalo.«

Napokon su »Božji zakon, Pravilo i Konstitucije Reda« potpuno usvojeni na kapitulu u Alcala de Henares, Majci Osnivateljici ostaje još jedino da čeka »dok budu tiskani, kako se ne bi moglo ništa mijenjati u njima.«[27] Pod kraj godine doživjela je i tu radost i držala je u rukama prvi primjerak.

Isto je tako u Palenciji saznala da je Papa Grgur XIII odijelio Bosonoge u zasebnu provinciju. Ova bula napisana u obliku pisma predstavlja krunu djela Majke Osnivateljice. Otac Jeronimo Gracian de la Madre de Dios imenovan je provincijalom nove provincije koja obuhvaća sve samostane što su do sada osnovani u tim kraljevstvima i one koji će se još osnivati, a u kojima će redovnici kao i redovnice živjeti prema prvotnom Pravilu . . .

Terezija od Isusa vidjela je svoju obnovu ne samo ostvarenu i dovršenu nego i njen nastavak i produženje za budućnost. »To je najveća radost koju sam mogla primiti u svom životu. Sada smo napokon, mi Bosonogi, u miru i nitko nam ne priječi da služimo našem Gospodinu.«[28]

JOSEPH SCHÖFFT, *Sv. Terezija Avilska.* Subotica, Katedrala.

JOSEPH SCHÖFFT, *Sv. Terezija Avilska.* Subotica, Katedrala.

Dvadeset dva samostana, tri stotine redovnika i dvije stotine redovnica, kako detaljno nabraja bula sv. Petra, bit će odsada slobodni pred ljudima i pred Bogom, jer su svi podložni strogom i nepromjenljivom Pravilu u kojem će se preporađati jedino za Boga.

Kada je zvono jutrom u pet sati budilo sestre u Palenciji, Majka Terezija od Isusa mogla je napokon mislima pratiti ono što se odvijalo u dvanaest ostalih golubinjaka: u Avili, U Medini del Campo, Malagonu, Villadolidu, Toledu, Salamanci, Albi de Tormes, Segoviji, Beasu, Sevilji, Caravaci i Villanueva de la Jara. Gospine golubice pokrivene crnim ili bijelim koprenama, umivale su svoje perje u životvornim vodama molitve i gukale Gospodinu Isusu.

Isusu i onima koji su njemu bili draži od svih ostalih, grešnicima, bolesnicima i očajnicima, za one koji umiru, koji se bore, koji trpe, za one koji ratuju, koji teže za mirom, koji traže ljubav, za one koji nalaze suze.

Majka gleda kolone svijetla kako se penju sve do neba, kao po Jakovljevim ljestvama. Tu se molitve penju u susret anđelima skupljajući se sa svih strana i sve u isto vrijeme.

Zvono: na posao. Zvono: na odmor uz zvrljanje kolovrata. Zvono: na molitvu, zvono, disciplina, zvono, pokora. Zvono: ispitivanje savjesti. Gdjegod se nalazila, štogod radila, svaka karmelićanka u svim samostanima klekne u isti čas i čisti prozračni kristal duše čiju je ljepotu opisala Terezija, i dvije stotine prozirnih srdaca odražavaju lice svoga Kralja.

Samo jednoj dužnosti nije točno određeno vrijeme: jelu. »Vrijeme jela ne može se utvrditi, jer to ovisi o onome što će Gospodin poslati. Zimi u pola dvanaest, ako ima nešto u kući ...«[29]

A u osam sati navečer zvono poziva na šutnju: sve do Prve hore, koja se moli slijedećeg jutra, svaka izgovorena riječ upućena je jedino Isusu ili stanovnicima nebeskih stanova. A u toj šutnji treperit će duboko klanjanje te će bolje nego rosa osvježavati ovaj svijet koji je neprestano u plamenu.

Majka gleda kako ova bijela četa ljubavi osvaja čitav svijet tisuće duša djelatnih u molitvi napunjaju kroz vjekove samostane Karmela.

Majci Osnivateljici »bio je dovoljan Bog.«

Sjećala se početka *sin blanca:* zahvaljivanje, klanjanje i zanos u Bogu ponijeli bi je do oblaka da se nije nadvijala nad zemlju promatrajući ostvareno djelo. Ona piše Mariji de San José:

»Napokon mogu govoriti poput Simeona, jer sam vidjela Red Naše Gospe kakvog sam željela. Molim vas, dakle, da ne molite Boga da živim, nego da mi udijeli počinak: sada vam više nisam potrebna.«[30]

Ana de San Bartolomé neopazice je ušla u njenu ćeliju; Terezija od Isusa odlagala je pero nakon svake dvije — tri napisane riječi i duboko uzdisala. S njenog lica odsijevalo je tako blještavo svijetlo da je mala redovnica jedva podnijela njegov sjaj.

PETI DIO

VRIJEME JE, LJUBLJENI MOJ, DA SE VIDIMO

1581.—1582.

I

AVILA

1581.

»Vidjet ćete što će zapovijediti toj jadnoj starici...«[1]

Čim se Majka Terezija od Isusa vratila iz Sorie, izabrali su je za starješicu samostana sv. Josipa u Avili.

Ona je zdušno protestirala i iznosila mnoštvo razloga radi kojih je trebalo izabrati dostojniju starješicu. No provincijal o. Jeronimo Gracian naložio joj je samo da u znak poniznosti poljubi tlo, i dok je ona ležala tako prostrta, on je započeo *Te Deum.*

Njeno je nezadovoljstvo bilo iskreno: godine, bolest, odgovornost za sve prošle i buduće osnutke, ležali su na njoj kao težak teret! »Izabrali su me za starješicu radi gladi... Gledajte, kako da u mojoj dobi i s mojim dužnostima iziđem s time na kraj!«[2]

Nije se radilo o duhovnoj gladi nego o kruhu svagdanjem. Ona piše drugim svojim samostanima: »Molite Boga u moje ime da mogu dati nešto za jelo ovim sestrama!«[3] Majka se opet mora domišljati kako da nahrani svoje podložnice, uvjerena da je nemoguće valjano se brinuti za duše ovih jadnih djevojaka »koje su veoma malo objedovale a ništa večerale.«[4] Te godine 1581. sveci su trebali gradsko kamenje pretvoriti u kruh.

U zadnjih deset godina položaj u Španjolskoj se ozbiljno pogoršao. Sjećamo se bijede samostana Utjelovljenja godine 1571. Iz računskih knjiga te iste godine, što ih je vodila Majka Terezija od Isusa u Medina del Campo, vidimo da su redovnice dobile za svoj rad u jednom tjednu samo jedanaest reala, dok su troškovi za kruh, ulje, jaja, ribu, med, rižu, povrće i malo ovčetine za slugu, iznosili 79 reala. Milostinja je iznosila oko trideset reala, ne računajući darove u naravi što su ih štovatelji ostavljali u vrtuljku.

Godine 1581. redovnice su isto tako slabo bile plaćene za svoj rad — nisu smjele same utvrđivati cijenu nego su primale ono što im se dalo — a troškovi života su se upeterostručili. Na zadnjem putovanju Majke Terezije nudila je Ana de San Bartolomé četiri reala za dva jaja i nije ih mogla dobiti. Kastilja nije obilovala živežnim namirnicama: Majka se žalostila zbog oskudice u Toledu. Da nije bilo pošiljki što ih je Marija de San José slala iz Sevilje — čak i ribu koja je zamotana u kruh ostala svježa na tom dalekom putu — karmelićanke bi često postile i preko

odredaba Pravila. Terezija od Isusa napominje da se ne može naći vunena tkanina u gradu, koji je na glasu po svojim tkaonicama, nego samo brda zlatnog brokata. Španjolsko gospodarstvo bilo je ozbiljno poremećeno. Milostinja je sve slabije pritjecala u samostan, jer su hidalgosi, da smanje troškove ne udeći svom ugledu, morali veći dio provesti na svojoj zemlji koja je bila tako slabo obrađivana da je davala veoma male prihode. Zato su se sve slabije zanimali za samostane.

Prokletstvo zlata bilo je očito: osvajanja su učinila iz Španjolske novo bogato kraljevstvo u kojem nije više bilo sklonosti za rad i gdje je zavladala razmetljivosti. U svom IV i V *Abecedariju* Osuna jarkim bojama slika ovu epohu i ističe lijenost, tog najvećeg neprijatelja: »Gledajte te plemiće lišene svoga staleža; oni provode mukotrpan život u neradu. Kad izlaze među ljude, pojavljuju se s dugačkim rukavima i svim znacima raskoši, a u kući veći dio vremena poste, ne iz pobožnosti nego zato jer nemaju što jesti. Ako im kažete: »Stupite u službu nekom gospodinu ili se zaposlite,« odgovorit će vam: »Bogu to ne bi bilo po volji!«

Drugi neprijatelj Španjolske je oholost: Mnogim hidalgosima bio je dovoljan jedan konj i dvojica slugu, no naduvenjaci žele imati u štali dva paradna konja i mulu, te tri ili četiri momka za službu. Rezultat? U takvoj plemenitoj kući nitko ne jede do sita ...

Osuna dalje opisuje: » ... paž u raskošnoj livreji, ceremonijalno uzdignutih ruku nosi dva srebrna pladnja jedan na drugome. Ispred tog paža, pretovarenog srebrom, ide majordom u paradnom odijelu i s palicom u ruci. Ali ako kojim slučajem upitate: »Gospodo, što nosite u tim pladnjevima?« odgovorit će vam: »jednu rotkvu!«

»Konjušar želi biti jednak vitezu, siromašni se odijevaju u svilu kad bi se morali zadovoljiti običnom čohom.«

U toj epohi počelo se govoriti o kukavnoj gospodi koja u svojoj lijepoj odjeći, krijući njenu istrošenost plaštem, razmetljivo čiste zube premda uopće nisu jeli. Amadise i Olivante zamijenili su Lazarille i Rinconeti.

Misleći da su bogatstvo i moć jedna te ista stvar, Karlo V. i Filip II. stvorili su od zlata oruđe svoje osvajalačke politike. Plaćenička vojska stajala ih je još više nego špijuni. A plemići, koji su se borili samo radi slave i vlastitim novcem uzdržavali svoje čete, polako su se upropaštavali ugledajući se u svog cara. U toj odanosti oholost je također imala svoj račun: »Vojvoda od Bejara, saznavši da car želi potući Turčina, krene na put kroz vrata Salamanke i u Spiru se pridruži caru s tako sjajnim oružjem, tako raskošno odjevenim ljudima i takvim rasipništvom da su strani prinčevi morali uočiti Španjolca i diviti mu se, no njegova kuća i potomci osjećaju posljedice te raskošnosti sve do dana današnjega ...«

U cijeloj se zemlji više sanjarilo nego računalo; kao ljudi koji očekuju deset tisuća dinara, prave planove za dvadeset a dugova za trideset tisuća. Blago Montezuma, koje je donio Cortez, nije dostajalo ni za jedan bojni pohod Karla V.

Beskrajni ratovi, uništena flota, mlohavo i besposleno plemstvo, prijestupi upravljača, prevare u plaćanju, jednom riječju: svaki je Španjolac očekivao da malo kraljevskog zlata kapne u njegovu kesu, dok je kralj

čekao da galije napune njegove škrinje zlatom iz Indije. A u međuvremenu su se engleski, francuski i nizozemski gusari često prvi namirili.

Ako su velikaši i uspijevali životariti od posuđivanja i hipoteka, narod je bio bijedan. Već tada su se »trgovci međusobno povezivali i organizirali monopole. U vrijeme nerodica špekulanti bi pokupovali sve žito što je stizalo u luke i skupo ga preprodavali. Bogati vlasnici iz Burgosa pokupili bi svu vunu iz Kastilje i slali je u Francusku ili Englesku. Posljedica je bila glad čitavih obitelji koje su tako bile lišene posla. Obrtnici koji su se bavili tkanjem ili predenjem morali su obustaviti rad...«[5]

Majka Terezija koja je znala jednako dobro računati kao i sanjariti, mislila je da je potrebno tri tisuće maravedija prihoda da bi se jedan samostan održao tj. da trinaest — ili najviše dvadeset i jedna — sirotica koje su navikle na post, ne umru od gladi.

Od petnaest samostana, koliko ih je Majka u devetnaest godina osnovala, u četrnaest njih malo je bilo redovnica kojima nije nedostajalo najnužnije. Ovi sretni izuzeci trebali su to zahvaliti izvanrednom milosrđu svoje okoline — na primjer u Palenciji — ili isto tako izuzetnom smislu za sabiranje i upravljanje svoje starješice — kao na pr. u Valladolidu gdje se samostan održao zahvaljujući Mariji Bautisti. Na jednom mjestu Majka Terezija je pecka da želi »prigrabiti«,[6] »opskrbiti svoju kućicu ne vodeći računa o tome kako će proći ostali.«[7] U Caravaci, u Albi, Beasu pa i u Sevilji gdje je nerazborito upravljanje Beatriz de la Madre de Dios uvalilo samostan u dug, karmelićanke su gladovale. No ipak su najsiromašniji bili samostani u Avili; u samostanu Utjelovljenja posljednji izbori prošli su u velikom miru »jer je glad pretvorila ove duvne u jaganjce...« No bijeda ne donosi uvijek ovakve umirujuće rezultate, zato je Terezija sve pokrenula da nahrani svoj prvi golubinjak.

Ona toliko drži do valjane uprave da od duhovnog odmah prelazi na vremenito, na pr. u poukama što ih daje o. Gracianu:

»Računske knjige valja brižljivo i detaljno proučiti, a ne olako prelaziti preko njih. Kuće, koje imaju prihode, moraju svoje troškove prilagoditi prihodima i njima se kako-tako zadovoljiti. U protivnom će se slučaju zadužiti, a poglavari će misliti da su nemilosrdni ne budu li dozvolili obiteljima da se pobrinu za redovnice. Voljela bih da neki samostan propadne, nego da dođe u to stanje. Zato sam i kazala da vremenite nevolje mogu uroditi velikim duhovnim zlom, i zato je to od najveće važnosti.«[8]

»Samostani koji nemaju prihoda moraju se čuvati da ne zapadnu u dugove. Ako razumno troše, ako sestre imaju vjeru i ako valjano služe Bogu, ništa im neće uzmanjkati. Treba znati s njima postupati i kakve im obroke treba davati, jednako kao što se treba brinuti o bolesnicima, bdjeti da svaka ima ono najnužnije. Iskustvo je pokazalo da Gospodin uvijek pomaže kada je starješica marljiva i hrabra.«

»Treba nadzirati dogotovljeni posao, izračunati koliko je svaka uradila; to će biti od dvostruke koristi: podignut će i nagraditi one koje su mnogo učinile i u isto vrijeme potaknuti druge samostane da se natječu. Jer osim vremenite koristi poštivanje rada donosi i u drugim stvarima veliko dobro.«[10]

»Treba paziti da u ničemu ne bude pretjeranih zahtjeva...«[11] Ne smije se dopustiti da kuće budu velike, niti da se zaduže zbog radova ili proširivanja, osim kad je to neophodno. Neka se ne gleda na to kao na beznačajnu pojedinost koja ne može uroditi velikim zlom, nego neka se ima na umu da je bolje podnositi neugodnosti zbog pretijesne kuće nego nevolje zbog dugova ili pomanjkanja hrane.«[12]

Majka jednako slobodno shvaća pitanje novca kao i sve ostalo: novac je bio za nju sredstvo kojim se služila ne prezirući ga, ali se nije niti vezivala za njega. Nije robovala ni siromaštvu ni obilju. Ako je neka darovita i kreposna novakinja bila primljena u Karmel bez miraza, Majka je zahvaljivala Bogu: »Slava Bogu!« No isto tako slobodno kaže: »Obradovala sam se ulasku ove redovnice koja je veoma bogata. Sve je dobro prošlo. Slava Bogu!«[13]

Činjenica da su je njezine kćeri, koje su zavjetovale siromaštvo, izabrale za starješicu ne samo zato da pod njenom upravom napreduju u ljubavi prema Bogu, nego i zato da malo bolje jedu, nije ju sablaznila. Smjesta se dala na posao, rušila se pod »zbrkom« pisama i poslova, no i dalje je nastavljala radom do duboko u noć uz pomoć dviju tajnica, Ane de San Pedro, Flamanke, čiji je lijepi rukopis cijenila, i Ane de San Bartolomé.

Odstranivši vjernog Juliana de Avila koji je radi starosti izgubio ugled — »čuvao nas Bog od previše starih ispovjednika«[14] — ponovno je sama uporno i svojom neumoljivom blagošću preuzela vodstvo duša.

S ljubavlju ali bez zanosa. Nije mogla svladati žalost što ju je obuzimala kod svakog povratka u rodni grad. Nije trpjela radi samoće, jer je samoća za nju bila radost, nego zato što nije imala prijateljstva, naročito poslije smrti Don Lorenza de Cepeda i Don Franciska de Salcedo. Nije ju toliko žalostio njihov nestanak koliko otpadništvo onih koji su ostali: njena sklonost savršenosti kao da je sve više rasla među svijetom koji se činio da izbjegava savršenost.

Budući da njen bojni poklik: »Ne spavajte!« ne odzvanja nigdje drugdje nego u karmelskim samostanima, prihvatila se da osnuje još jedan u Burgosu, gradu gdje se nalazio grof Cida, u gradu kraljeva, bivšoj prijestolnici stare Kastilje.

Kada joj je njena najvjernija prijateljica Juana Suarez, koja je ostala u samostanu Utjelovljenja, ljubazno rekla: »Dosta ste već golubinjaka izgradili... vrijeme je da se odmorite...«, ona je bez sumnje pomislila: »Očuvao nas Bog od previše starih savjetnika.«[15]

OTAC IVAN OD KRIŽA

Tada je u Avilu stigao o. Ivan s mulama i svim potrebnim da povede sa sobom Majku Tereziju od Isusa, jer je trebalo osnovati samostan Bosonogih u Granadi. No ona je već obećala da će doći u Burgos.

Majka samo kratko spominje njegov dolazak. Možda je ta ravnodušnost koja pokazuje radi žurbe. Ona piše jednom propovjedniku, kojeg je mnogo cijenila, Don Petru Castro y Nero: »...Ne bih vas htjela

previše zamarati... No ja sam večeras umorna radi jednog Oca koji pripada Redu, premda sad ne moram slati glasnika markizi, budući da će on proći kroz Escalonu.«[16] A sutradan piše Gracianu: »Danas su otputovale redovnice pa se radi toga osjećam veoma žalosna i osamljena. No one se ne osjećaju tako, naročito ne Marija de Cristo koja je upotrebila sve sile da ode. Antonia del Espiritu Sancto, koja je također pošla s o. Ivanom, pripadala je onoj prvoj četvorki iz samostana sv. Josipa i bila je jedna od najvjernijih pratilica Majke Terezije. Onog malog sveca Ivana od Križa ne spominje ni jednom riječju. No ipak: »O. Ivan od Križa silno je želio poslati nešto novaca vašoj prečasnosti. Mislio je da će moći odvojiti nešto od onoga što je spremio za put, ali nije mu uspjelo. Mislim da će nastojati učiniti to što prije.«[17]

Gracianu je trebao novac da plati troškove oko tiskanja Ustanova (konstitucija). To je sada bio glavni Osnivateljičin cilj. Radi toga je zaboravila sve ostalo, zaboravila je i o. Ivana. Žene od akcije — kao uostalom i muškarci toga tipa — sklone su zaboraviti na ono što im leži na srcu kada ih zaokupi ideja vodilja. No u prvom slobodnom trenutku Majka će se raznježiti nad svojim *Santicom* i pisat će mu divna pisma.

U očekivanju toga, Ivan od Križa vratio se s mulama i kolima što ih je pripravio za »nju«. Vraćao se pjevajući, a njegova pjesma je bila uvijek znak da je tužan.

O čuvstvima Majke Terezije i o žalosti o. Ivana svjedoci šute. No svatko tko je poznavao onoga kojeg je Osnivateljica nazivala »moj mali Seneka« znao je da on izbjegava zanose srca, zato što je njegovo bilo previše osjećajno. Kada je odlazio po nju kipio je od radosti, no gorko se razočarao: ljubio ju je više nego je to ikada izrekao.

Nekoliko mjeseci prije ovog dokaza kako je nepoštedno osamljen, napisao je, ili bolje: procvilio je nekoliko riječi u pismu upućenom Catalini od Isusa. Poslao je to pismo kao što se šalje poruka morem zatvorena u boci:

»Sestri Catalini od Isusa, bosonogoj karmelićanki, tamo gdje se nalazi...

»Isus neka je s vašom dušom, kćeri moja Catalino. Premda ne znam gdje se nalazite, pišem vam ove retke u nadi da će vam ih Majka poslati, ako niste uz nju. Ako je doista tako, utješite se misleći na mene koji sam ovdje u većem progonstvu i osamljeniji nego vi. Jer otkada me je ovaj kit progutao i izbacio u toj strašnoj luci — nalazio se u Beazi u Andaluziji, a ni on kao ni Terezija nije volio »te ljude« — nisam imao sreće da vidim nju i svece koji ondje žive. Bog je dobro učinio jer nevolja nas brusi, i pateći u tami pripremamo se na velike radosti. Dao Bog da ne ostanemo u toj tami! Koliko bih vam toga htio kazati! Ali pišem naslijepo, ne vjerujući da ćete primiti ovo. Zato prekidam nedovršivši. Preporučite me Bogu! Neću vam više ništa kazati odavle, jer nemam volje...«[18]

No tengo gana... uzdah bezgraničnog umora. Krik iz najdublje dubine malog nebeskog čovjeka za kojeg je Majka rekla, dok je bio duhovnikom u samostanu Utjelovljenja:

— S mojim o. Ivanom od Križa ne može se govoriti o Bogu, jer odmah pada u zanos a njegov sugovornik zajedno s njim.[19]

Bili su stvoreni da se razumiju, a da se ipak ne razumiju. Oblik njihove senzibilnosti suviše se razlikovao u svojoj biti. Nepokolebivost Ivana od Križa, njegova nepomućena blagost, nagonila je Majku da bude odlučnija u svom odnosu prema njemu nego je zapravo bila, da bude pače, pomalo gruba. Jednom je jedan veliki Španjolac — Don Miguel Unamuno — nazvao Tereziju od Isusa *»Padraza«* »veliki otac«, a Ivana od Križa *Madrecito* »majčica« i nije promašio ovom svojom šalom. Ivan od Križa divio se velikoj Terezijinoj prilagodbi u svim okolnostima, njenom smislu za svjetske stvari, njenoj snalažljivosti u radosti kao i u kušnjama, njenoj širini u djelovanju, premda je nije shvaćao do kraja. Terezija je shvaćala vrhunaravnu vrijednost »ove duše kojoj Bog ulijeva svoj duh.«[20] Ovako ga je predstavila redovnicama u Beasu: »On je nebeski i Božji čovjek; otkada je otišao, u cijeloj Kastilji nisam našla nikoga tko bi mu bio nalik. Nitko me ne umije tako dobro voditi putem u nebo. Njegov me odlazak bacio u nezamisljivu osamljenost. U tome svecu dobili ste veliko blago, otvorite mu svoje duše i vidjet ćete koliko ćete koristi izvući iz toga i kako ćete napredovati na putu savršenosti. Jer njega je naš Gospodin obdario zato posebnom milošću ... Moj otac Ivan od Križa je doista otac moje duše i povjeravanje njemu donijelo mi je najviše ploda.«[21]

Pa ipak Ivanovo odbijanje svake sreće, pa i sreće u Bogu, što je on suprotstavljao nasladi koju je Majka Terezija i ne tražeći nalazila u Božanskoj ljubavi, dovela je do uzvišenoga nesporazuma među njima. Viđenja i glasovi nisu bili po njegovu ukusu. Priznao je Mariji od Isusa da je u Toledu upoznao najgušći mrak Noći, potpunu napuštenost: »Upitala sam ga, je li u zatvoru dobivao Božju utjehu, a on mi reče da je to bilo veoma rijetko; mislim da mi je rekao, kako nikada dotada nije osjetio koliko mogu trpjeti duša i tijelo.«

Ivan od Križa bio je duh kojemu je bila prirođena patnja, a Terezija od Isusa bila je narav obdarena srećom. Nema toga s čim bi se mogla usporediti žarka i plamena ljubav pomiješana sa zavišću koju ovakvi duhovi ćute prema tim sretnim naravima.

Majka nije nikada krila Ivanu od Križa da je njegovi zahtjevi plaše. Sjetimo se samo one igre *Vejamen,* u kojoj se ona, naravno, šalila, no živahnost stila svjedoči da je za nju bila neka vrst olakšanja što mu je mogla reći.

Terezijinom dubokom realizmu bio je dobrodošao svaki razlog da kaže istinu.

Ona ga je veoma ljubila, to svjedoči njeno očajanje kad je bio zatvoren, nastojanje da ga oslobodi i radost kad ga je ponovno našla, no diveći mu se, neizmjerno je željela da ga može još više voljeti. A on, ljubeći je više nego je samom sebi dopuštao da ljubi jedno ljudsko biće, želio je da joj se manje divi jer joj nije u svemu odobravao. Nije mu se jednom desilo da napiše kako neće raspravljati o nekoj točki molitve, jer je » ... blažena Terezija od Isusa, naša Majka napisala o toj temi divne stvari ...«[22] No divio joj se i zbog drugih neodređenih i sasvim zemalj-

skih razloga, kao što se dijete sapeto svojom bojažljivošću divi prirođenoj lakoći i ljupkosti drugog djeteta.

Kada ga je Majka Osnivateljica pozvala u samostan Utjelovljenja, on je sve ostavio i dotrčao.

Ovaj puta je on nju trebao i došao po nju, no ona nije pošla s njime.

Nije nam ostalo nijedno pismo što ga je Majka pisala Ivanu od Križa. Jednog dana on je iznenada rekao jednom bratu da ima još jedno blago do kojeg mu je stalo. Izvadio je iz torbe papire ispisane ljupkim i ujedno čvrstim rukopisom i spalio ih: to su bila pisma Terezije od Isusa.

II

GRAD KRALJEVA

1582.

U Burgosu je bilo sve spremno za osnutak samostana. Bogata udovica Doña Catalina de Tolosa, koja je imala već dvije kćeri u Karmelu, ishodila je dozvolu gradskih vlasti; novi samostan se mogao otvoriti u njenoj vlastitoj kući. Već su bile postavljene rešetke i klauzura za prve redovnice. Nadbiskup je formalno bio obećao svoju privolu i propagirao je Bosonoge. Uostalom, nije li njegovo ime bilo Don Cristobal Vela? Nije li on bio sin Don Blasca Nuñez Vela, prvog potkralja Perua s kojim su se i za kojeg su se tukli braća Ahumada y Cepeda u Inaguitu? Nije li njegov ujak, Don Francisco Vela y Nuñez, bio kum male Terezije de Ahumada? Nisu li dvije obitelji imale kuće u neposrednom susjedstvu u Avili? Majka Osnivateljica i nadbiskup Burgosa bili su rođaci, i više nego to: vezivale su ih uspomene i srodnosti.

Nakon onih nezgoda u Segoviji Majka nije voljela osnivati samostane bez pismene dozvole, ali čega se imala bojati u ovom slučaju? Jedino kiše koja je te godine padala kao iz kabla, siječanjske hladnoće, razrovanih i raskvašenih puteva i svoga slabog zdravlja. Bila je tako bolesna da je pomišljala ne bi li umjesto sebe poslala starješicu iz Palencije, Ines od Isusa. Njen božanski Savjetnik ju je ukorio:

— Ne brini se za tu hladnoću, jer ja sam prava toplina. Zloduh se služi svim silama da spriječi ovaj osnutak, a ti svoje sile upotrijebi u moje ime i nemoj propustiti da sama odeš tamo. Bit će to veoma korisno.[1]

Provincijal o. Jeronimo Gracian de la Madre de Dios i buduća starješica Tomasina Bautista stigli su iz Alba de Tormes. Majka je htjela preporučiti provincijalu neka ne putuju zajedno. O. Gracijan u svojoj naivnosti nije mogao zamisliti da redovnik i redovnica zajedno na putu i po svratištima mogu dati povoda za kojekakva govorkanja. Ona ga neumorno materinski savjetuje raznježujući se nad njime:

— Kako je to lijepo od vas što ste pošli na takav put da bi se brinuli za jednu staru bolesnu ženu! »Čini se da im je stalo do moga života . . .«[2]

Glavne osobe ovog putovanja bijahu, dakle, Majka Osnivateljica, o. Gracian, Fray Pedro de la Purification, koji je došao iz Granade, Tomasina Bautista, Inès de la Cruz, Catalina od Isusa, kojoj je o. Ivan od Križa pisao ono patetično pismo, jedna sestra laika, jedan brat laik, Ana de San Bartolomé i nećakinja Teresita. Uz to cijela četa arrierosa, slugu i pratnje.

Kola su napustila Avilu u zoru 2. siječnja 1582. U Valladolidu su se morali zaustaviti da povedu još jednu redovnicu: Catalinu de la Asuncion, jednu od kćeri Doñe Cataline de Tolosa. Njene susestre i starješica Marija Bautista toliko su je voljele da je nisu htjele pustiti. Majka se poslužila svojom »nebeskom lukavošću«[3] i rekla da će odvesti neku drugu redovnicu koja je nužna zajednici. Tada su joj prepustili Catalinu de la Asuncion.

Od Avile do Medine del Campo neprestano je padala kiša ili snijeg: od Medine del Campo do Valladolida nije prestalo teći iz neba i iz zemlje. Majka je stigla u Valladolid s početkom paralize od koje ju je tresla drhtavica i ukočio joj se jezik; otvorena rana radi koje je pljuvala krv, nije dala da uzme što drugo osim tekućine da bi tako nadoknadila iscrpljenost ovoga dugog putovanja. Liječnici su izjavili da se smjesta mora vratiti, jer je kasnije neće moći prenijeti.

No nije bilo vrijeme da se misli na zdravlje; napustila je Valladolid praćena potocima kiše.

U Palenciju je stigla praćena zastavama i vijencima; grad ju je pobjednički dočekao s najvećim počastima. Pred samostanom, gdje je trebala odsjesti mnoštvo se tako tiskalo da je jedva jedvice izišla iz kočije i ušla u trijem koji je radi rasvjetljenih slavoluka i pjesme bio nalik raju.

No svaki je raj na zemlji kratkotrajan. Uostalom, Majka je u ovom raju bila bolesna. No to ju nije spriječilo da nakon dva dana počinka ponovno zaroni u potok.

Trebalo je nevjerojatne hrabrosti za putovanje po takvom vremenu. Sluga, kojeg su poslali u izvidnicu, vratio se s viješću da su putovi neprohodni. No to mišljenje nije pokolebalo Tereziju od Isusa koja je odlučila da se pokorava jedino Njegovom Veličanstvu unatoč svih nepovoljnih okolnosti. Nije li joj Gospodin rekao kad je oklijevala oko osnutka samostana u Burgosu: »Čega se bojiš . . .«[4]

Nitko u tom kraju nije pamtio takve poplave. Duž Carriona i Arlanzona *arrierosi* su uz pomoć redovnika teškom mukom izvlačili kola iz blata, dok su karmelićanke obuvene u sandale gacale po lokvama. Na vrhu jedne strmine što se rušila u rijeku Majka Terezija ugleda kako se jedna kola strmoglavljuju u provaliju. Jedan sluga ih je s Božjom pomoću uspio zadržati uprijevši se u kotače. Zato ne bi bila dovoljna ljudska snaga, pa su ga preživjeli blagoslivljali »više kao anđela nego kao čovjeka.«[5]

Nakon tog događaja Majka je tražila da ide na čelu povorke, jer će tako samo ona biti izložena.

Da bi se odmorili od strahovanja i pretrpljenih napora, pioniri Karmela našli su te večeri samo svratište koje je bilo tako bijedno da u njemu nije bilo ni kreveta.[6]

Sutradan je trebalo prijeći na drugu stranu Arlanzona, preko provizorno napravljenih brvana umjesto mostova koje je odnijela bujica. Uplašeni vlasnik svratišta zaklinjao je ovu najtvrdoglaviju sveticu, neka pričeka nekoliko dana, no ona je bila odlučila da nastavi put i taj izvrsni čovjek nije mogao drugo nego da im pokaže mjesto gdje je prijelaz bio najlakši. Preveo ih je kroz područje koje je bilo najmanje ugroženo.

Kada je karavana stigla na obalu rijeke, ugledala je samo golemu vodenu površinu pod kojom su se jedva nazirali prijelazi. Bili su tako uski da je bilo dovoljno najmanje zastranjenje, najmanji pritisak vodene mase pa da kola, mule, sestre, braću, sluge i Osnivateljicu odnese bujica. Ali zar nije trebalo »živjeti bez straha pred smrću ili životnim događajima«? Unatoč toga bosonoge redovnice zamolile su bosonoge redovnike da im dadu odriješenje, a Majku da im dade svoj blagoslov. Ona ga je radosno podijelila:

— Eh, drage kćeri! Što biste mogle bolje poželjeti nego da umrete kao mučenice od ljubavi prema Gospodinu?[7]

Njena kočija uputila se prva, no prije toga morali su joj pratioci i pratilje obećati da će se vratiti u svratište ako se ona utopi.

Bog joj je bio rekao: »Kada sam te ja napustio?«[8] Zaista je nije napustio, ni usred tih opasnosti.

Oni koji su stajali na padini vidjeli su kako se njena kočija nagnula i ostala visjeti nad bujicom, Majka je iskočila, a voda joj je doprla do koljena. No nije više imala nekadašnju okretnost pa se pri tome povrijedila. Zaviknula je, no njen je povik, kao i uvijek, upućen Bogu. Ovaj puta se tužila:

»Terezijo, ovako ja postupam sa svojim prijateljima.«

— Oh, Bože moj, zato ih imaš tako malo![9]

Časak je razmišljala i onda izrekla ono na što je pomislila kad je bio utamničen Ivan od Križa: »Bog strahovito postupa sa svojim prijateljima, ali ne čini im nepravdu, jer je tako postupao i sa svojim Sinom . . .«[10] Bez sumnje je to imala na umu, a Gospodin koji je svoju kćer obdario hitrim jezikom nije se mogao naljutiti zbog ove male promjene. Izvukao ju je iz nevolje; njena kola i ona u kojima je sedam karmelićanki iz svega glasa molilo *Credo* dohvatila su drugu obalu bez štete premda ne i bez straha.

Svi bijahu zadovoljni, »jer kad je opasnost prošla razgovor im je služio kao zabava.«[11]

Dvadeset i četiri dana nakon odlaska iz Avile, u sumrak 26. siječnja, stigli su u Burgos. Zaustavivši se na čas pred crkvom Augustinaca da se pomole čudotvornom Kristu na križu[12] kojeg je o. Gracian posebno štovao, mala je četa krenula ulicama koje su naličile rijeci. Da bi izbjegli prevelikoj znatiželji susjeda iz Huerta del Rey, osam karmelićanki je kriomice ušlo u kuću Doñe Cataline de Tolosa. Blatnjave i mokre do kože mogle su se napokon osušiti kraj dobre vatre.

Provincijal Jeronimo Cracian i ostali redovnici prenoćili su kod doktora Manzo, kanonika, velikog teologa i propovjednika. Majka bi najviše voljela smjesta poslati Graciana nadbiskupu i zamoliti ga za dozvolu da već sutra mogu postaviti Presveti Sakramenat i odslužiti Misu, no oluja, čiji se bijes još udvostručio, omela ju je u tome.

Te večeri Majka je dobila težak napad, učestala povraćanja do kraja su nadražila grlo; nakon noći provedene u bolovima bila je tako nemoćna da nije mogla podići glavu. Drugi dan, ležeći iza rešetaka i pokrivena crnom koprenom, primila je ljude s kojima je morala razgovarati.

Trebalo je mnogo razgovarati i mnogo raditi:

Njegovo preuzvišeno gospodstvo Don Cristobal Vella, nadbiskup Burgosa, dao je na znanje o. Jeronimu Gracianu de la Madre de Dios da je on zamolio Majku Tereziju od Isusa neka dođe pregovarati s njime o ovom osnutku, a ne da osniva. A još manje da dovede redovnice. Ovakve pregovore trebalo je voditi polagano i razborito. Nema ni govora o dozvoli, da se Misa služi u jednoj svjetovnoj kući. Uostalom, što će Burgosu obnoviteljice? Ovdje su redovnice savršeno prilagođene obnovi i Majka Terezija od Isusa može otići odakle je došla.

»Ovim lijepim putovima i po ovom vremenu!«[13]

O. provincijal koji je više nego ikada naličio Pablu i uz to trenutačno lebdio u oblacima, saopćio joj je ovu vijest bez ikakvog uzbuđenja. No, Majka je znala čvrsto stajati na zemlji kada se radilo o njenim ostvarenjima. Po njenu mišljenju, đavao je bio umiješao svoje prste.

Pregovori su trajali tri mjeseca.

Njegovo preuzvišeno gospodstvo ponašalo se kao vjetrenjača i trošilo vrijeme na obećanja i poricanja; obećavao je dozvolu i opet povlačio to obećanje. Majka se nije htjela prenagliti pa je i drugima savjetovala neka mu previše ne dosađuju. Kad je Gracian napokon po drugi puta prešao prag nadbiskupske palače, koja se nalazila u prizemlju goleme katedrale, Don Cristobal Vella glumio je iznenađenje:

— Kako! Vi ste još ovdje? Mislio sam da ste otputovali![14]

Jednog dana uskratio je dozvolu zbog prevelike brige:

— Kuća je vlažna, ne mogu podnijeti pomisao kako će jadne djevojke oskudjevati u tom samostanu bez prihoda.

Sutradan, koristeći se tom nježnošću, zaklinjali su ga za dozvolu da mogu služiti Misu u svojoj kući:

—Tako su silno žalosne što radi svete Mise moraju izlaziti među svijet, da ljudi oko njih viču kako je pločnik vlažan od njihovih suza . . .

No njegova preuzvišenost bila je toga jutra loše raspoložena:

— Izvrsno! Time pružaju pobudan primjer![15]

Zašto je bio kivan na Bosonoge?

— Što znači takvo odbijanje kod nadbiskupa? . . . A ipak sam uvjerena da želi taj osnutak. Tu se krije neka tajna . . .[16]

Nastojala je dokučiti u čemu je problem:

— Kaže da se dobro sjeća uzbuđenja što ga je u Avili izazvao osnutak prvog samostana . . .[17]

Ali nikome nije priznala svoju sumnju da ga netko namjerno podsjeća na to.

Došlo je vrijeme da sama uzme stvar u ruke. Jednog dana, kad se osjećala nešto bolje, otišla je do njega, pouzdavajući se u vlastitu vještinu pregovaranja koju joj je Bog dao. Njeno tijelo još se uvijek pokoravalo kad je trebalo izvršiti neko djelo.

Don Cristobal Vella razgovarao je s njom nekoliko sati najljubeznijim tonom, kako se i doliči nekadašnjim susjedima i dobrim prijateljima. Sjetili su se Plazuele de Santo Domingo, nekadašnjih zajedničkih poznanstava, mnoštva tragičnih događaja koji su povezivali dvije obitelji, smrti Antonia, Terezijinog brata, koji je umro pod zastavom nadbiskupova oca, ubistva Don Francisca, njegova ujaka i Terezijinog kuma u Peruu.

U prekidima Majka se kao spretni diplomata zauzimala za stvar radi koje je došla, no ne dosađujući pri tom. Napokon je dobacila kao uzgred:

Moje bi jadne kćeri tako silno željele da dobijem dozvolu od vašeg gospodstva, te su ponudile Gospodinu da će učiniti pokoru za sve vrijeme našeg razgovora. U ovom času sigurno se bičuju.

On je izgledao veoma zadovoljan:

— Neka samo nastave, jer ja ne mislim popustiti![18]

Njegovo je uzvišeno gospodstvo ustalo: razgovor je bio završen.

Ipak se ovaj ledeni čovjek silno divio svojoj sugrađanki: »Činilo mi se da čujem samog sv. Pavla kako govori«,[19] rekao je svojim ukućanima.

S kakvom su nestrpljivošću očekivali povratak Majke Osnivateljice u kući Doñe Cataline! Imala je mnogo muke dok je smirila srdžbe redovnica koje je naljutilo nadbiskupovo držanje, no nije dozvolila da ga grde u njenoj prisutnosti:

— On je svet čovjek. Sigurno ima valjane razloge.[20]

A Fray Pedro de la Purification divio joj se više zbog »tog božanskog dara strpljivosti«[21] nego zbog njenog visokog stupnja molitve, zbog njenih viđenja, zanosa i ushita.

Divio se nekoj vrsti djetinje svježine u toj ženi koja je učinila tako velike stvari. A ipak je doktor Manzo izjavio da bi radije raspravljao sa svim bogoslovima Španjolske nego s tom koludricom koja nije znala latinski.[21bis] Premda joj je taj isti doktor Manzo zabranio da se pričešćuje, laskajući samom sebi da se neće dati zavesti pričama o njenoj svetosti, želeći je u isto vrijeme iskušati, ona se unatoč toga gotovo svakodnevno ispovijedala kod Fray Pedra. Sakramenti su bili kruh njene duše. On se bunio.

— Zaboga, Majko! Prođite se toga! Vi uopće nemate grijeha. Trebali bismo potražiti među sitnim nestašlucima iz doba vašeg djetinjstva da bismo našli materiju za odrešenje. Ja vas neću ispovijedati!

Ona je ozbiljno odgovorila:

— Nemojte škrtariti tuđim bogatstvom. Vaša prečasnost ništa ne gubi time što nama daje; to nam sam Bog daje posebne milosti preko sakramenta koje vi dijelite...

Fray Pedro de la Purification je volio prepričavati svoje razgovore s Terezijom od Isusa koji su kipjeli od života:

»Jednog dana posjetila ju je mlada netom udata žena, veoma lijepa i nakićena; među ostalim imala je na sebi veoma lijepe bisere i dva ili tri dijamanta velike vrijednosti, koji su joj, stavljeni s mnogo ukusa, vrlo lijepo pristajali.

»Kada je otišla, upita se Majka:

— Recite, Fray Pedro, jeste li vidjeli tu gospođu?

— Vidio sam je, Majko, zašto me to pitate?

— Ne čini li vam se da je lijepa i da ima lijep nakit?

— Nisam je toliko zagledavao, Majko, ali svi kažu da je lijepa i dobro odjevena.

Ona se nasmiješi i reče:

— Ti bi dijamanti bolje stajali na mom djetetu Isusu, jer meni sve stvari ovoga svijeta izgledaju ružne.

Primila me za plašt, odvukla u jedan hodnik i izrekla mi tisuću stvari o dragom Bogu; među ostalim i ovo:

— Vjerujte mi, oče, otkad mi je Naš Gospodin Isus Krist udijelio milost te me posjetio i ukazao mi se zajedno s vječnim Ocem i Duhom Svetim, tako božanskog izgleda i u silnom sjaju i ljepoti, neprestano stoji pred očima moje duše, tako da me ništa zemaljsko ne može zadovoljiti; sve mi izgleda kao rugoba, kao blato, ništa me ne može usrećiti nego jedino pogled na duše odjevene u Kristove darove. Zato sam vam kazala da mi se ova božja službenica nije učinila lijepa...«[22]

Žena i svetica, ljubazna i spontana u pokretima, umilna i puna žara u razgovoru; tako je izgledala Terezija od Isusa.

Usred tih velikih briga rastresale su je donekle sitne prepirke ili razgovori s ispovjednicima i doktorima, umiljatost i ljubav djece Doñe Cataline — Lesmes, Beatriz i Elena koju je ona nazivala »moja mala debeljka«, *mi gordilla.* Oslonac joj je bila buduća starješica Tomasina Bautista, čvrsta zdravlja, mirne naravi, uzorna u molitvi i pokori, koja se pretrpavala poslovima i bila bi rado pretrpala i druge da Majka nije bila oprezna.

Najteži teret Majke Osnivateljice bio je njen ljubljeni sin Jeronimo Gracian. Nemajući nikakve hrabrosti, zapadao je iz nerazboritog optimizma u potpunu malodušnost.

Nadbiskup je napokon obećao svoj pristanak pod slijedećim uvjetima:

Primo: samostan mora biti osnovan u kući koja će biti njegovo vlasništvo.

Secundo: mora imati prihode koji će biti dovoljni za život redovnica.

No Gracian nije prestajao s jadikovkama: gdje da nađu u Burgosu kuću koju će moći kupiti? Kad bi takva kuća i postojala, odakle im novac da je plate? A odakle prihodi? Nadbiskup se pokazao zaista neumoljiv postavljajući uvjete za koje zna da su neostvarivi. Provincijal je govorio da će sve ostaviti i Majku i njene kćeri odvesti natrag u Avilu.

Terezija od Isusa da otputuje? Majka Osnivateljica da popusti? To bi bilo prvi puta. Glas joj je šapnuo:

— Sada se dobro drži![22]

Uspjela je nagovoriti o. Graciana da sam otputuje; bez njega će biti jača i slobodnija za borbu.

Jer trebalo se mnogo boriti. Bilo je to divno! Zar nije bila prisiljena ostaviti kuću Doñe Cataline, jer su joj ispovjednici prijetili da će joj uskratiti odriješenje bude li i dalje držala u svojoj kući karmelićanke.

Gdje da se nastane u tom neprijateljskom gradu?

Teškom mukom dobile su dvije male potkrovne prostorije iznad bolnice Concepcion; a i njih su im odstupili jedino zato jer je vladalo uvjerenje da u njima obitavaju sve sablasti grada Burgosa, i to pod takvim uvjetima da se Majka smijala:

— Čovjek bi se zakleo da je ova družina u strahu da ćemo pobjeći i odnijeti bolnicu sa sobom, što je prilično nevjerojatno...[24]

Ipak je i tu postojala jedna svijetla točka; iz jedne galerije mogle su pratiti svetu misu što se služila za bolesnike i tako nisu morale izlaziti na ulicu...

No tko se to u Burgosu potajice borio protiv siromašnih karmelićanki? Možda se pročulo da su kćeri Doñe Cataline nakanile svojim novcem platiti kuću koju je tražio nadbiskup? Možda nije bila tajna da velikodušna udovica već sada uzdržava karmelićanke kao vlastitu djecu i sprema se da budući samostan opskrbi i prihodima? Prije nego se uopće spominjao taj osnutak Doña Catalina de Tolosa bila je oporučno ostavila sve svoje bogatstvo isusovačkom kolegiju u Burgosu.

Družba Isusova nije bila neprijateljski raspoložena prema obnovljenom Karmelu; sama je Majka Terezija neprestano isticala koliko duguje Družbi. No možda je njeno djelo kao osnivateljice zauzimalo takve razmjere, da je počelo smetati izvjesnim ambicijama? Ili je možda prepirka oko namjere o. Salazara da uđe u Karmel ostavila kakav žalac? Jedno je svakako sigurno: Terezija od Isusa osjećala je u Burgosu »očigledno neprijateljstvo«. I sve to zbog »mračnih interesa.«[25] »Bojim se da bi ljudi mogli pomisliti kako je njihov Red istovjetan s našim...[26] i dodaje: *Que talle!* Što otprilike znači: »Kakva ideja!« ili: »To nema nikakvog smisla!«

No ona pozna samo jednu politiku: slogu. Zato bez oklijevanja daje svojim protivnicima svaku zadovoljštinu, napušta dobru kuću dobre Cataline i pokupivši svoje stvarčice i svoje kćeri, popela se usred zime u potkrovlje bolnice, unatoč svog reumatizma i bolesnog srca.

S njima je pošla Elenita de Tolosa. Majka ju je upitala prije nego su pošle:

— Hoćeš li poći s nama?

»Mala debeljka« potrči po svoj ogrtač i već je bila spremna.

— Zar ovako, mlade djevojke napuštaju očinsku kuću, pitala ju je njena majka.

— Zove me Majka Osnivateljica i moram poslušati.

Reče da joj se čini da čuje Gospodinov poziv upućen apostolima i posve mirno ostavi majku, koja je bila zadovoljna kao i ona.

Tako je Elenita de Tolosa ušla u Karmel.

U bolnici Concepcion puno je bijede i nevolja. Terezija od Isusa našla se u samom srcu patnje. Nitko je nije mogao sklonuti da samoj sebi pruži bilo kakvu olakšicu ili da se hrani kako valja. Bježala je pred Anom de San Bartolomé, a ova ju je nalazila u smrdljivim bolničkim sobama kako dijeli naranče što ih je sakrivala u rukave. Bolesnici koji su bolovali od gangrene, raka i gnojnih čireva i svi redom trpjeli od užasnih rana,

prestali bi vikati u njenom prisustvu; molili su bolničarke da dovedu tu svetu ženu koja je samom svojom pojavom smirivala njihove boli.

Catalina de Tolosa dolazila je svakog dana i po svakakvom vremenu da posjeti Majku i donosila joj je najbolje stvari što je mogla naći. Sve do onoga dana kada su joj njeni ispovjednici Isusovci zabranili svako druženje s Bosonogima:

— Boje se da ne prihvati naš način molitve...[27]

Kao da se radilo o nekoj zaraznoj bolesti. Pakao je bila najmanja kazna kojom su prijetili Doñi Catalini. No ona se hrabro držala. Uza sve to bila je u velikoj nedoumici: zaluđivali su je skrupulima i u isto joj vrijeme govorili da osiromašuje djecu i da njena oporuka poništava sve kasnije odluke, Majka Terezija odvjetnica Naše Gospe i lukava kao arkanđeo Rafael, ubrzo ju je smirila, pa je udovica čija je baština izazvala toliku pohlepu, nastavila s posjetima bolnici Concepcion, spremna da se bori. Nema sumnje da je to bila ona »molitva« koje su se oci Družbe toliko plašili da će zaraziti njihovu pokajnicu (penitenticu).

Kada su svi ti razlozi bili nekorisni, počeli su spominjati skori dolazak o. Generala u Španjolsku, premda ovaj, kako se kasnije pokazalo, nije ni pomišljao da krene na put. Jednom riječju bio je to ne doduše otvoreni rat ali svakako podmukla borba.

Da bi neutralizirala otrov mržnje Majka se vladala kao da nije uvrijeđena:

— U ovim spletkama jasno vidimo đavlove prste... jer je veoma žalosno gledati tako ozbiljne ljude kako se bave ovakvim djetinjarijama...[28]

Napokon je došlo do javnog pomirenja: Isusovci iz Burgosa dali su na znanje Tereziji od Isusa da će je posjetiti čim se nastani u pristojnoj i valjanoj kupljenoj kući u kojoj će samostan biti osnovan onako kako želi njegovo gospodstvo.

Kuća? Nitko je nije mogao pronaći. Družba koja je bila vlasnik bolnice već je utanačila datum kada će se karmelićanke morati iseliti i taj dan se sve više približavao.

U zadnji čas našla se zgrada koja je tako dobro odgovarala njihovim potrebama kao da ju je sam Bog sačuvao za Karmel. Prekrasan voćnjak, lijep pogled i obilje vode oduševili su Majku:

— Toliko mi se dopada da bih je smatrala jeftinom i da su tražili dva puta veću cijenu...[29]

No morala je paziti na probitke Reda i zato je još uvijek oklijevala. Gospodin se naljutio:

— Oklijevaš li radi novca?[30]

Ugovor o kupnji kuće sklopljen je na blagdan sv. Josipa kao odgovor na njihove molitve.

Majka i njene kćeri smještene su napokon u vlastitoj kući, a Doña Catalina koja se odricala svega da njima ne bi ništa manjkalo, opskrbila ih je svim potrebnim. Nadbiskup se pokazao veoma milostiv, posjetio je kuću i udostojao se izjaviti da je zadovoljan. Zamolio je čašu vode, Terezija od Isusa iskoristila je tu priliku i zajedno s čašom hladne vode pružila mu malen poklon »kojeg on ne bi primio ni od koga drugog osim

od Majke Terezije.«[31] Ostavio ih je u nadi da će na Bijelu nedjelju dobiti njegovu dozvolu.

Čekajući taj dan kćeri Naše Karmelske Gospe i dalje su odlazile na misu u grad; a crkve toga vremena nisu bile samo kuće molitve: na veliki četvrtak neki ljudi koji su mislili da im se Terezija nije dovoljno brzo maknula s puta, bacili su je na pod udarcima noge... Ona se samo nasmijala i nazvala stanovnike ove bučne četvrti *chamarilleros*, što otprilike znači »okorjeli kockari«. To ime im je i ostalo.

Umjesto da se tuži na nadbiskupa, ona ga je sažaljevala.

Slušajući ga kako nas rječito uvjerava da bi nam veoma rado dozvolio da se misa služi kod nas, čovjek mu mora vjerovati. On zacijelo ne može ništa učiniti...[32]

Napokon, nakon mnogo umiljavanja i ljutnja: velikih, malih i srednjih, njegovo je gospodstvo popustilo naizgled bez ikakvih razloga koji ne bi postojali i prije tri mjeseca. Osoba koja je napokon donijela vijest stala je iz sve snage zvoniti, a jedino su samostani smjeli zvoniti na taj način. Da bi objavila osnutak nekog novog samostana, Majka je često znala reći: Postavila sam zvono...«[33]

Bilo je krajnje vrijeme: toga su dana sestre bile malodušnije nego ikad, a jadna udovica Tolosa tako utučena da je nitko nije mogao utješiti, i Majka toga istog jutra pisala Mariji de San José: »Nakon moje smrti, dapače još za života htjela bih da Vas izaberu za osnivateljicu, ako moje mišljenje još nešto vrijedi; jer Vi ste pametniji od mene i bolji. Istinu govorim. Imam nešto više iskustva nego Vi, ali sa mnom je svršeno. Uplašili biste se da me vidite ovako staru i nemoćnu...«[34]

Sutradan, 18. travnja, doktor Manzo je odslužio prvu misu u prisutnosti nadbiskupa koji je sjao od zadovoljstva, Doñe Cataline, koja je likovala, i mnoštva ljudi, te uz pratnju glazbenika koji su dotrčali nepozvani.

Majka je stara i nemoćna? Uspjeh joj je ulijevao snagu jednako kao i borba. Ovoj je ženi sve ulijevalo snagu. Čim je riješila ovaj problem, tri dana nakon osnutka samostana slavnog sv. Josipa, sv. Ane u Burgosu, odmah piše u Toledo da se tamo netko zauzme kod kardinala Quiroge, jer je već bila nestrpljiva da počne s osnutkom jednog samostana u Madridu. Neka upotrebe sve sile, neka, pače, mole kralja u njeno ime...

A ipak je bila sretna u Burgosu, napokon zaštićena klauzurom, skrivena svojim rešetkama i koprenama, obasuta Gospodinovim milostima.

Premda je Ana de San Bartolomé imala tvrdi san, jedne su je noći probudili divni zvuci. Bilo joj je jasno da to anđeli izvode nebesku glazbu njenoj sestri Tereziji od Isusa.

Ujutro se nije mogla suzdržati:

— Kako ste divnu noć proveli, Majko!

Druženje sa Serafima nije nimalo naškodilo hitrini Terezijina jezika:

— Eh, draga kćeri! ako ste i vi čule, ni vaša noć nije bila tako loša![35]

Sada je cijeli Burgos slavio Osnivateljicu i njene karmelićanke. Ona se trudila da prijeđe spužvom preko svih prepirki s ocima Družbe Isusove, pa ih je obasipala ljubaznostima. Nije zaboravila preporučiti starješici:

— Nemojte propustiti da se od vremena do vremena ispovjedate kod rektora i molite ga da vam drži propovijedi...[36]

Ostalo joj je još da spasi samostan od poplave.

Na blagdan Uznesenja izlio se iz korita Arlanzon, odnoseći sa sobom kuće i izbacujući mrtvace. Majka nije uzmicala pred nepogodama kao ni pred ljudima, te je odbila da isprazni samostan.

— Dosta su nas se nagledali po Burgosu[37], izjavila je.

U jednoj od gornjih prostorija — u nekadašnjoj plesnoj dvorani obitelji Mansinos — dala je izložiti Presveti Sakrament i okružena svojim kćerima stavila je sve pouzdanje u ono Božje obećanje: »Tražite najprije Kraljevstvo...«

Uplašeni susjedi obavijestili su nadbiskupa o opasnosti kojoj su se svojevoljno izložile ove svete djevojke:

— Pustite ih... Ostavite ih na miru, odgovorio je Don Cristobal. Terezija od Isusa ima djelotvorno sredstvo kojim izlazi na kraj sa svime što poduzme...

Samostan sv. Josipa u Burgosu bio je u opasnosti od deset sati ujutro do pola noći, nalik kamenom otočiću okruženom sa svih strana bujicom koja je udarala na njega. Majka je bila iscrpljena od umora, pa je jedna od sestara morala sići u vodu da joj potraži nešto za jelo.

Arlanzon se napokon vratio u svoje korito: Terezija od Isusa još je jednom pokazala da je u pravu.

Nadbiskup je prvi izjavio da je Sveta Majka spasila ne samo ovaj samostan nego i grad Burgos.

On još uvijek nije znao da je Terezija, ne želeći da Doña Catalina ima neprilika zbog svoje darežljivosti prema Bosonogima, nagovorila ovu da poništi svoje ranije odluke u jednoj ispravi koja je još bila u tajnosti. Dakle, htio ne htio, Don Cristobal imao je u Burgosu samostan bez prihoda. No prilike su bile teške: budući da je vladalo uvjerenje da imaju ono najnužnije, nisu im davali milostinju. Majka se nije uznemirivala radi toga: Bog će se pobrinuti kao što se pobrinuo za sve ostalo. Za ovaj samostan, stavljen pod zaštitu sv. Josipa, ali isto tako i sv. Ane, mogla je kazati kao što je rekla za samostan u Palenciji: »Božje je milosrđe tako veliko da sigurno neće zanemariti kuću svoje slavne Bake...«

Terezija je imala mnogo smisla za obitelj, kako za onu zemaljsku tako i za nebesku.

Sada je napokon mogla upitati onoga koji ju je poslao u tolike opasnosti, prisilio da se suprotstavi bezbrojnim neprijateljima i savlada mnoge zapreke.

— Gospodine jesi li zadovoljan?

A Gospodin joj odgovori:

— Pođi. Odsada ćeš morati pretrpjeti još veće muke![38]

Napustila je Burgos 26. srpnja 1582. i povela je sa sobom Teresitu i Anu de San Bartolomé.

III

OBITELJSKE BRIGE

1582.

— Od kada je brat umro, rođaci mi toliko dosađuju da bih voljela kad se ne bi morala više boriti s njima.[1]

U takvu su malodušnost bacili Tereziju odnosi s njenom lakomislenom obitelji. Cepede i Ahumade nisu bili uzori. Uključiti samovoljno Tereziju u red običnih malih svetaca značilo bi oduzeti joj dio njezine veličine. Ona je bila koja je vodila, katkada pače gurala, one članove svoje obitelji koji su nastojali živjeti savršenijim životom.

Njena sestra Marija, koja je već odavno bila mrtva, živjela je prema njenim savjetima; Lorenzo koji je uvijek bio milosrdan, kasno je počeo živjeti pokorničkim životom; Juana, žena Juana de Ovalle, snosila je poniženje siromaštva i svog nemarnog, lakomislenog muža i loše odgojenu djecu, strpljivošću koja je bila plod bezvoljnosti jednako koliko i pokoravanje Božjoj volji.

Augustin je bio prava slika i prilika pustolova na kojeg je čarobni naziv conquistadora prosuo svoj sjaj i stvorio od njega najljepši ukras blistave legende. Dok se Lorenzo svim silama trudio da sklopi što povoljniji brak, ova je usijana glava i dalje trošila vrijeme na okršaje. Kao sedamnaestostruki pobjednik kod Araucanata u Chiliu postao je napokon guvernerom jednog važnog mjesta u Peruu, no kao da ni tada nije imao namjeru da se smiri. Terezija se s pravom bojala za njegovu dušu. »Silno me boli što je još uvijek zaokupljen tim stvarima...«[2]

Kojim stvarima? Jednom od ekspedicije o kojima sam izvješćuje potkralja Martina Enriqueza u jednom svom pismu: »... Ekspedicija u zemlju koja po svom bogatstvu u zlatu i ljudstvu nadmašuje sve što se do sada vidjelo. Prema onome što se priča to mora biti El Dorado... Odlučio sam se na to ne toliko iz pohlepe koliko iz uvjerenja da ću biti od velike koristi Bogu i njegovu veličanstvu...«[3]

Odvažni ljudi obdareni fantazijom nisu nikada sticali bogatstvo. Kada se Augustin na početku 1582. godine odlučio na povratak u Španjolsku, njegova je sestra unatoč radosti bila zabrinuta: »Bit će vrlo loše ne bude li donio sa sobom od čega će živjeti, jer ga nitko neće moći hraniti, a za mene će biti velika bol što mu neću moći pomoći.«[4] Augustin se pouzdavao u kraljevu zahvalnost, no Terezija nije tako naivna: »Žalosno je, kaže Terezija, gledati ga kako se u tim godinama daje na tako opasan put radi novca, kad bismo se trebali brinuti jedino kako ćemo što ljepše ući u nebo...«[5]

Dovoljno joj je bilo iskustvo s Pedrom, koji se skitao Španjolskom noseći svagdje sa sobom svoju ogorčenost promašenog conquistadora i bijedno životario od tuđe gostoljubivosti i milostinje. Kraljevska blagajna nije vodila računa o tom svom valjanom sluzi, a propast njegovih ambicija pada u isto vrijeme kad i opadanje moći imperija Karla V, pod upravom Filipa II.

Ovi Ahumade, ovi Cepede, njihova zakonita djeca i vanbračne kćeri mučili su Karmelićanku svojim problemima i zahtjevima. Neprestane brige što su joj oni prouzrokovali bez sumnje su utjecale na ono što je unijela u Ustanove (konstitucije) Reda o odnosima redovnica s njihovom rodbinom.

»Neka izbjegavaju kolikogod mogu prečeste posjete rodbine; jer premda nam njihov probitak mora ležati na srcu, nećemo moći izbjeći s njima razgovore o zemaljskim stvarima.«[8]

»Treba izbjegavati razgovore s vanjskim ljudima, i onda kada je riječ o najbližim rođacima. Ako im razgovor o božanskim stvarima ne pričinja veselja, tada susreti s njima trebaju biti što rjeđi i kraći.«

Unošenje nekih čudnih pojedinosti izazvalo je buru. Francisco, stariji Lorenzov sin, kojemu je ostavio svoj imetak u Španjolskoj, dok je mlađemu namijenio unosna dobra što ih je imao u Quitu, iznenada se oženio, nakon jedne krize »za redovničkim životom« kakvu je i proživio i otac mu, i nakon kratkog boravka među Bosonogima. Tetka Terezija ovako objavljuje vjenčanje:

»Mladoj je ime Doña Orofrisis. Nema još ni petnaest godina, lijepa je i pametna. Govorim o Doñi Orofrisii de Mendoza y Castilla. Njena je majka sestrična vojvode od Alburquerqua, nećakinja vojvode od Infantazagoa i brojne druge gospode s velikim titulama. Francisco je, dakle, sada u srodstvu s markizom de Las Navas u Avili i markizom de Velada... U svemu tome vidim samo jednu nezgodnu stvar: mršavi imetak don Francisca; imanja su mu tako opterećena hipotekama da ne znam od čega će živjeti, ako mu iz Amerike ne pošalju ono što mu pripada. Neka im Bog, koji im je dao toliko naslova, ne uskrati sredstva kojima će uzdržavati te naslove...«[9]

Možda nije bio Bog začetnik svih tih taština, kako to Majka nabacuje između redaka, jer je bračni par uskoro pojeo ono malo što je imao: staleška oholost, sklonost prema raskošu i mladenačka lakomislenost nisu vodili računa o činjenici da galije natovarene zlatom iz Ekvatora mogu stići kasno ili nikada. Uostalom, to se često događalo ovim Indijancima koji su se vratili u domovinu sa skupim navikama »živeći na velikoj hrpi novca,«[10] u tolikoj mjeri naviknuti da po svojim prohtjevima kroje cijeli jedan kontinent, te više nisu znali obrađivati staru zemlju i tako priviknuti da im se služi te više nisu umjeli upravljati.

Prema tome, kada bračnom paru željnom tašte slave ponestane imetka, gdje će ga on uzeti nego tamo gdje ga ima? Đavao napasnik pojavio se u liku majke Orofrisie, uzvišene rođakinje bezbrojnih vojvoda i markiza, Doñe Beatriz de Mendoza y Castilla. Ova beskrupulozna žena natuknula je mladima:

— Don Lorenzo je ostavio novac za gradnju kapele u samostanu sv. Josipa u Avili... Teresita je dobila jedan dio baštine da uđe u Karmel... Ako se ta kapela ne sagradi... Ako Teresita ne uđe u Karmel... Ako...

Don Francisco je zaprijetio da će napasti očevu oporuku, premda je to prema mišljenju učenih ljudi bio smrtni grijeh. Majka je vidjela da su sve te duše u teškoj pogiblji, drhtala je i za Teresitu, nije se više usuđivala

nikamo poći bez nje, zamišljajući kako je zavode zlatne laži ili kako su je spletkari ukrali.

Kada je stigla u Valladolid praćena ovom petnaestgodišnjom novakinjom, našla je ondje Doñu Beatriz de Mendoza y Castilla koja je tiranizirala sve oko sebe. A njena draga nećakinja starješica Marija Bautista stavila je »svoj spretni jezik«[11] u službu ove ružne stvari.

Nekadašnja Marija de Ocampo krila je iza svog malog čela ružne misli.[12] To je donosilo stanovite koristi njenoj »kućici« kojom je upravljala izvanrednom opreznošću i spretnošću, tako da ju je Majka kovala u zvijezde kad je bilo vrijeme zato. Ona je bila ta koja je pronašla srebrni kalež za Don Lorenza: »uvjerena sam da ga ne bih mogla pronaći uz tako povoljnu cijenu i takvog oblika, piše Terezija da nije ove spretne starješice koja je sve uglavila s jednim svojim prijateljem... Moram zahvaljivati Bogu zbog načina kako ona vodi svoju kuću i zbog talenta koji pokazuje...«[13]

Po svemu se vidi: žena koja se umije okoristiti prilikama i poznanstvima. Ali Majka ne voli da se spretnost iskrene u lukavštinu, sposobnost organizacije u sebičnost, smisao za inicijativu u preveliku samostalnost, a pouzdanje u sebe u taštinu. Nije propustila da upozori na to Mariju Bautistu:

Najprije počinje nježnošću: »Čudno je kako me gotovo sva pisma umaraju osim vašeg...« Zatim slijede posve određeni prigovori: »... Žalosno je kada je čovjek uvjeren da sve znade kao što ste vi uvjereni; i još tvrdite da ste ponizni! Znajte da mi se nimalo ne dopada vaše uvjerenje da nitko ne radi tako dobro kao vi... Neka vaša časnost prestane s tim lukavštinama... Sigurna sam da vaš odnos prema meni nije više prožet svetom slobodom...«[14]

Za vrijeme tog boravka u Valladolidu Marija Bautista postupala je s Terezijom od Isusa kao s protivnikom.

Napadana od vlasti, varana od jednih, ugrožena od drugih, Majka je u to vrijeme više pretrpjela od svojih najbližih nego od najvećih neprijatelja u doba progonstva. Toliko joj je bilo sve odvratno da je tvrdila kako je postala »trula«[15] od svega.

Mogla ju je utješiti Teresitina vjernost, no ona je jasno čitala u toj duši i vidjela je da katkada oklijeva, da posrće unatoč lijepim riječima.

A o nećakinji Beatriz de Ovalle, Juaninoj kćeri, pročuo se skandal koji se nikako nije smirivao. Neki vitez iz Albe de Tormes, prijatelj Juana de Ovalle, koji je zajedno s njim jurio na konju i odlazio u lov, ustrajno je posjećivao njegovu kuću. Taj vitez bio je oženjen, a u kući se nalazila dvadesetgodišnja djevojka Beatriz, obdarena svim dražima obitelji Cepeda i Ahumada. Vitezova žena je nešto naslutila i počela širiti o svom mužu i Beatriz tako odvratne klevete da su njeni vlastiti rođaci odlučili ubiti je za kaznu: »Ubiti onu koja je ugrožavala njihovu čast izgledalo im je manje zlo od njenih brbljarija, no rođaci Svete Majke usprotivili su se tome ubojstvu.«[16]

Nitko, dakle, nije posumnjao u Beatrizinu krepost, ali dolikuje li jednoj gospođici da se oko njene časti digne tolika prašina? Majka je uzalud nastojala nagovoriti Juana da s kćerkom otputuje iz Albe, dok

ljudi malo ne zaborave: nudila joj je da će ona platiti troškove puta i smjestiti je, ali Juana se nije mogla odlučiti. Terezija se ljutila zbog tolike majčine nebrige i djevojčine lakomislenosti, obratila se na oca, koji nije pokazao više interesa i napokon je sve redom zaklinjala: »Za ljubav Božju, okončajte nekako tu stvar, ubijate me.«[17]

Vođena svojom neumoljivom pravednošću, Majka je držala da Beatriz nije sasvim nedužna: kriva je već stoga što je dala povoda tolikom skandalu. Pisala je u Albu »strašne stvari« i predočila tim lakoumnicima opasnost kojoj se izlažu pred Bogom i pred svijetom. Svoja strahovanja povjerila je Gracianu:

»Čast je izgubljena, ali preći ću preko toga premda me mnogo stoji. No ne bih htjela da se i duše izgube, iako su u toj mjeri bez svakog obzira da ne vidim tome lijeka... Neka Bog pronađe nekakav!«[18]

A on ga je pronašao tako da je Beatriz ulio veliku hrabrost: kad je vitez ostao udovac — žena je umrla od bijesa pa nije trebalo pribjegavati nasilju — zatražio je ruku one koju je iznio na loš glas. Na veliko iznenađenje njegove rodbine, jer su bili silno bogati, ponosna djevojka je odbila dokazujući time da se nema čega bojati niti treba što ispravljati, i zaklinjala je tetku da je primi u Karmel. To je dovelo Majku u vrlo neugodan položaj, unatoč radosti što se napokon javilo zvanje za koje je toliko molila. Smije li primiti tako blisku rođakinju bez miraza? Sve većim osiromašenjem španjolskog plemstva drama obitelji Ovalla postala je još veća.

»Kakve mi sve neugodnosti prave ti rođaci! Bježim ispred njih!«[19]

Je li mogla pobjeći tako daleko da je ne dostigne jadni don Pedro, njen brat, ta ruševina nekadašnjeg conquistadora, koji je bio stalno ogorčen, povrijeđen, stalno u škripcu, nesposoban za ulogu gotovana koja mu je bila dosuđena. Ona ih je sve podnosila jer ih je ljubila. Sve. Čak i vanbračne Jeronima i Augustina kojima je pisala koliko se raduje što su sklopile povoljne brakove.

Jednu od posljednjih njenih radosti donijela joj je vanbračna kći Lorenza, sina njenog brata Lorenza, koju je otac ostavio u Španjolskoj kad se vratio u Indiju da tamo sklopi neku bogatu ženidbu. I nju je zavolila istom ljubavlju kojom je ljubila svu svoju nezahvalnu rodbinu, pa je pisala nećaku:

»Vidim da vas veoma ljubim premda mi je teško podnijeti uvredu koju ste nanijeli Bogu. Ali kada vidim koliko vam to dijete naliči, ne mogu drugo nego da je zadržim uza se i da je ljubim. Premda je još posve malena, već posjeduje Teresitinu strpljivost...«[20]

Terezijino se srce nije zadovoljilo ganutljivim riječima, nego je učinila sve da ovo nedužno dijete bude odgojeno tako te jednoga dana postane »valjana Božja službenica... jer to nije njena krivnja...«[21]

Trebalo je posjedovati njenu anđeosku čistoću da bi se ovo dijete ljubavi uzmoglo prihvatiti bez ikakvih predbacivanja i s toliko nježnosti.

Još nešto: ona nikada nije odbacila priliku da ljubi, bilo da se radilo o Cepedama ili Ahumadama.

A ipak, koliko je razočaranja doživjela u ljudskoj ljubavi! Svaki polet srca koji ju je ponio nekom ljudskom stvorenju završio je propašću.

Čak joj je i Gracian izmaknuo. Ona je htjela da ostane uz nju kako bi sredio stanje u kastiljskim samostanima, da i ne spominjemo koliko je bila potrebna njegova prisutnost, jer joj nijedan ispovjednik nije mogao pružiti mir kojeg je nalazila uz njega. No on je otišao u Andaluziju da tamo dade smjernice potrebne za studij i da preporuči redovnicima neka ne ispovjedaju tako zvane blaženike. Ona je pak mislila da se sve to moglo urediti i pismenim putem. Njegova joj je odsutnost u takvom trenutku izgledala toliko okrutna da više nije imala želju pisati mu i nikako se nije mogla prisiliti na to. To je još uvijek bilo ono isto ponosno srce koje se prije četrdeset sedam godina odreklo svijeta i njegovih ljubavi jer nisu mogle ispuniti njenu potrebu za apsolutnim. Kad je napokon pisala Gracianu, učinila je to jedino zato da mu kaže:

»Sve smo do sada krili pred Teresitom da nećete doći. Kako je bila tužna kad je saznala! S jedne strane mi je drago što će shvatiti kako se malo treba pouzdavati u sve što nije Bog. Što se tiče mene, to mi nije nimalo štetilo...«[22] Okolnosti, koje nas sile da uvidimo kako je beskorisna svaka ljudska ljubav, katkada su vrlo korisne.

Bila je zabrinuta zbog Gracianovog boravka u Andaluziji jer je poznavala njegovu slabost i lakomislenost. U svojoj djetinjoj nevinosti činio je ustupke koje su mu zamjerale osobe koje su vrebale njegove pogreške. Terezija se plašila pretjeranog veselja u koje su ga bacali njegovi propovjednički uspjesi u Sevilji, iako se i sama tome radovala: »mnogo smo se nasmijale onome što su starice rekle o našem Ocu, a ja zahvaljujem Bogu radi dobra što ga je učinio svojim propovijedima i svojom svetošću...«[23] No unatoč toga moli da udvostruči svoju opreznost: »zaklinjem vas, pripazite što ćete kazati u svojim propovijedima... Nemojte vjerovati onome što vam govore sestre. Uvjeravam vas da će, ako žele da povjerujete u jednu stvar, nagnati vas da povjerujete u tisuću drugih...«[24]

Tako reagira prava Kastiljanka na sve obmane što dolaze s juga. Zatim dodaje: »Nemojte izigravati Andalužana, vi nemate dara za to..«[25]

Da je o. Gracian postupao prema njenim savjetima, ne bi bio upao u klopku koja mu je bila postavljena. On je imao mnogo neprijatelja: visoka zaštita Majke Osnivateljice izazvala je zavist njegove okoline; a ona je imala mnogo muka da sakrije slabe točke onoga koga je podržala cijelim svojim ugledom.

Možda je taj ugled počeo mučiti one mlađe u Redu, uključujući tu i samog Graciana. Zar im nije bilo poznato da stara Osnivateljica sama ima više pronicavosti nego svi oni zajedno? Ali, »mladi i stari ne idu skupa...«[26] Ana od Isusa koju je i sada nazivala »kćeri moja i kruno moja«,[27] svjesno je prekršila njene upute glede osnutka u Granadi, na najveću štetu toga samostana. Ipak je to dalo starješicama povod da si prisvoje više slobode. Ali i Majka Terezija se oboružala Gospodinovim gromovima:

Ako je stvar u tome da huškate na neposluh, kao što vi radite, onda je bolje ništa ne osnivati. Jer korist ne dolazi od postojanja brojnih samostana, nego od svetosti onih koji prebivaju u njima... Ja imam vlast od o. provincijala u svemu što se tiče Bosonogih. I u ime te vlasti kažem vam i zapovijedam da sve redovnice koje ste doveli iz Beasa opet odve-

dete onamo, izuzev starješice Ane od Isusa... Tada ćete valjano služiti njegovom Veličanstvu, i služba će biti tim valjanija što će vas više stajati. Imajte na umu da će ovo biti prvi osnutak u kraljevini Granadi i da se morate ponijeti kao hrabri muškarci a ne kao ženice... Ili su vas kušnje izludile, ili je zloduh unio u ovaj Red svoja paklena načela...«[28]

A Ana de la Encarnation starješica u Salamanci, toliko je željela kuću da je, našavši jednu koja je bila izvan mogućnosti siromašnih Bosonogih, ne samo prekršila poslušnosat, nego je pribjegla prijevari: »Iz želje za tom nesretnom kućom izgubila je glavu.«[29]

»Neka se nitko ne miješa u to dok ja ne dođem...«

Majci Osnivateljici nije ni na um padalo da popusti.

Ova zastranjivanja teško su mučila ženu koja je nosila toliku odgovornost. Voljela bi da ne mora više grditi tim više što je morala odstupiti od jednog od osnovnih načela svoje obnove: morala je pristati da samostani imaju prihode, budući da su gradovi i sela bivali sve siromašniji. Zato je trebalo u tim samostanima tim revnije služiti Bogu.

Zar se sve raspustilo? Sugestije što su ih nekoliko mjeseci ranije predložili razni samostani u pogledu Ustanova (konstitucija) pokazivali su takvu sklonost mekoputnosti da je Majka Osnivateljica uskliknula: »Kakvog li života!«[30] Čak i njene najstarije kćeri iz samostana sv. Josipa u Avili predlagale su da im se dozvoli jesti meso. Zar su čekali samo na to da ona umre pa da se opet vrate zabludama ublaženog pravila? Zaista, kakav život!

Dakle, u Valladolidu nije zaboravila samostan u Burgosu koji je ostao vjeran njenim načelima: »sve je onako kako je bilo i na početku.«[31] Iz daljine je bdjela da počeci budu kako treba pa je za nju neuobičajenim svečanim tonom tražila kod starješice Tomasine Bautiste: »Premda vi meni prednjačite u kreposti, ja vam prednjačim u iskustvu. Voljela bih da nikada ne smetnete s uma neke stvari koje sam vam kazala... Kazala sam vam te stvari kao da govorim svojoj duši i voljela bih da shvatite da ne činim toga bez razloga...«[32]

Zatim je podsjeća:

»... Ljubav prema bolesnicima...[33]

»... Pazite da ne pretovarite poslovima novakinje dok ne znate koliko im vrijedi duh...«[34]

Da nikada ne zaboravite... Imajući u vidu svoje patnje, Majka je dobro znala da joj ne preostaje više mnogo vremena ponavljati ono što je već toliko puta istaknula.

Njen oproštaj s karmelićankama u Valladolidu predstavlja najuzvišeniji poziv na veličinu: »... Nemojte mehanički obavljati svoje redovničke dužnosti, nego neka svaka od njih bude junačko djelo...«[35]

Ono isto što je predstavljalo svako djelo, svaka misao, svaki pristanak ili odbijanje ove sestre Conquistadora.

Majka Terezija od Isusa ostala je u Valladolidu više od mjesec dana. Kod odlaska Marija Bautista otpratila ju je do praga i rekla joj umjesto pozdrava:

— Odlazite! I ne vraćajte se više ovamo![36]

1908

Grb Subotice sa likom *Sv. Terezije Avilske* zaštitnice grada.

IV

VELIKE SU PUSTOLOVINE DUHOVNOG ZNAČAJA

»Te sitne prepirke koje nazivamo uvredama, ove mrvice samoljublja, od kojih podižemo kuće kao što ih djeca podižu od slamčica.«[1]

Nesporazumi u Valladolidu samo su naoko dirnuli Tereziju od Isusa. Tada je već bila nedohvatljiva, zaklonjena u središte duhovnog grada, slobodna, u kraljevstvu kojeg je osvojila svojim junačkim djelima.

Živjela je u realnosti Božje sveprisutnosti, u tako uskoj povezanosti s Isusom da nije imala bližeg savjetnika, djelotvornijeg tješitelja i nježnijeg prijatelja od Njega. Bog u svemu. Bog u svima. Je li mogla prosuđivati? Mogla je samo ljubiti i raditi za svoga Gospodina. Jer nadglednik koji radi za svemogućeg gospodara ne vodi računa o vlastitim probicima: on radi bez grozničave užurbanosti ili pohlepe, kori bez mržnje, nepristrano nagrađuje, »kupuje kao da ne posjeduje, služi se stvarima kao ne služeći se«. U njemu nema nemira. Kod svakog novoosnovanog samostana mislila je isto što i kod prvog: »Gospodine ovo nije moja kuća; za Tebe je otvorena i ti se brini za nju . . .«[2]

Nije htjela govoriti o svom nutarnjem miru: ono što je ona doživljavala bilo je nedostojno svakom tko nije ušao u svijet mistike. Doživjela je najveću pustolovinu, jer su velike pustolovine duhovnog značenja. Sjedinjena s Bogom i ne videći nego njega, na nju više nije mogla utjecati bijeda jednako kao ni glas o njenoj svetosti. »Sve je ništa«.

Terezija od Isusa bila je sada slobodna od svake zemaljske naklonosti. Gracian? Pobunjene starješice, Teresita? Njena rodbina? Došla je već dotle da se smješkala misleći u kolikoj su zabludi ljudi kada misle da upravljaju ili neupravljaju srcem kojeg drže u svojoj vlasti. Ona ih nije više ljubila na zemaljski način, nisu više imali moći da je otrgnu od njenog Boga, ali u duhu ih je ljubila istom snagom kojom ih je nosila u sebi u svijetlu, i da spasi samo jednoga od njih bila je voljna dati svoj dio vječnosti.

Jednoga od njih, ali isto tako i najmanjega među ljudima, jer je jednako tako bila oslobođena želje za nebeskom slavom. Ona je služila Bogu »ne tražeći ništa, kao što velikaši služe kralju.«[4] Njena je jedina strast bila ljubiti Boga i pomagati drugima da ga ljube.

— Radovala bih se kad bi drugi uživali u nebu veću slavu nego ja, ali ne bih mogla podnijeti da netko ljubi Boga više od mene.[5]

Biti od neke koristi duši u kojoj se počela buditi božanska ljubav, činilo joj se sada važnije nego steći nebo. Sada nije toliko mrtvila svoje tijelo poslovima i pokorom, više se brinula za zdravlje, jer joj je bilo potrebno za dovršenje djela.

Uzela je na sebe svijet, kao što je Krist na križu uzeo na se istočni grijeh, i nosila je taj svijet Bogu. U znaku križa stvorenje stupa u suradnju sa svojim Stvoriteljem na dovršenju stvaranja. »Ja dovršavam u svom tijelu ono što manjka mukama Kristovim za njegovo tijelo — Crkvu.«[6]

Zaokupljena danju i noću organiziranjem, upravljanjem, građenjem, ravnajući dušama i stvarima, stvarajući djela, kroteći značajeve i događaje,

lomeći zapreke i podnoseći udarce, ona je uza sve to živjela u neprekidnoj molitvi. »Nosim u svojoj duši tu prisutnost Triju Osoba.«[7] Kristova prisutnost plamtjela je u njoj plamenom koji je sažigao njenu želju za životom, i u isto ju je vrijeme neprestano vizija Presvetog Trojstva raspaljivala ljubavlju prema bližnjem. Ni najveća zaokupljenost nije je mogla rastresti.

»Sve je ništa«. Ova joj je spoznaja ulijevala još veću snagu u rad. Sve je bacila u tu junačku avanturu i sve je stekla jer je sve držala kao izgubljeno.

U njoj su se združile Marta i Marija i zato je dostigla takav stupanj u kojem kontemplacija i akcija nisu odvojene nego nerazdjeljive: ona se njegovu Veličanstvu u isti mah klanja i služi mu.

Duša joj je bila tako potpuno sjedinjena s Bogom da gotovo nije bilo vanjskih znakova, onih zanosa i ushita koji su tako često stavljali na kušnju njenu poniznost, barem ih više nije bilo na javnim mjestima. Iznenadne provale božanske ljubavi nisu više uznemirivale biće u kojem je neprestano prebivala. Ali njena nećakinja Teresita piše da je bila oblikotvorenje nasmijane i smirene jednostavnosti radi koje je naličila nevinom djetetu, ili onoj nedužnosti čovjeka i žene prije nego ih je spoznaja dobra i zla rastavila od Boga.

Nikada nije lagala, nikada nije o nikome zlo mislila. Energična kada se radilo o probicima Reda, toliko je bila ponizna kada je bila ona u pitanju da se pokoravala vlastitim podložnicama. Znala je reći: »Ne znam zašto me zovu Osnivateljicom, kad je Bog osnovao te kuće...«[8]

Premda je bila stara i bolesna, nije propuštala priliku da kuha, mete ili prede, čim bi našla vremena za to, da radom svojih ruku doprinese općem blagostanju.

Skrivajući kolikogod je mogla velike milosti koje joj je davao njen Gospodin, izbjegavala je da držanjem pokaže svoju pobožnost, nego je, naprotiv, bila tako naravna, ugodna i ljubezna, »vesela s veselima, žalosna sa žalosnima«,[9] da su se ljudi iznenađeno pitali je li to uistinu ona o kojoj se govori da je svetica.

I napokon, s takvom je prirodnošću i spontanošću slavila Boga da su joj stihovi kralja Davida sami od sebe dolazili na usne; sve što je bilo lijepo na svijetu, bila to rijeka Quadalquivir ili najmanji cvijetić u voćnjaku, nad svime je klicala: »Blagoslovljen onaj koji te je stvorio!«[10]

I u one dane kada je slala poštu ili radila na nekom djelu koje je po nalogu svojih ispovjednika morala pisati i u posljednjim godinama svoga života, ne bi zaspala dok nije izmolila svoju krunicu, izgovarajući svaku riječ polagano, zaljubljeno, potpuno svijesna njene koristi, onako kako je učila svoje kćeri da se mole. Posebno je uživala moleći na taj način *Credo*, potvrđujući svoju vjeru u vječni život.

Njen san nije bio drugo nego dugi zanos.

Jednog jutra u Valladolidu ušla je Ana de San Bartolomé u njenu ćeliju ranije nego obično, jer ju je morala ranije probuditi. Majka je još spavala a lice joj se sjalo kao sunce. Ana je nije probudila nego je klekla uz njeno uzglavlje zahvaljujući Bogu zbog ugodnog mirisa koji je ispunjavao prostoriju.

Kada se Terezija od Isusa probudila, začuđeno ju je upitala što radi kraj njene postelje na koljenima. No valjana sestrica je šutjela o onome što je vidjela, da je ne bi dovela u nepriliku.

V

ANTUN OD ISUSA PROVINCIJALNI VIKAR

1582.

Majka Terezija od Isusa nije htjela priznati da je umorna, a već je umirala.

Kada joj je Ljubljeni rekao u Burgosu: »Ovdje je sve dovršeno, sada možeš otići«, to je značilo, da će posljednja avantura Božje skitnice, njen susret sa smrću također biti pobjeda, pod uvjetom da i to bude bitka.

Nakon kušnje u Valladolidu morala se žuriti da se malo odmori u Medini, žuriti se da stigne u Avilu, žuriti se da dade koprenu Teresiti de Cepeda, žuriti se da sredi onu stvar s Granadom — ona priželjkivanja za nezavisnošću Ane od Isusa — da sredi stvar s kućom u Salamanci, onaj osnutak samostana u Madridu, da svlada tvrdoglavost kardinala Quiroge isto onako kako je već uvjerila tolike prelate. Preostalo joj je još samo malo vremena, trebalo se žuriti s radom i s trpljenjem, ne štedeći istrošenu posudu u kojoj je prebivala tako odlučna duša.

Trpjela je od glavobolje, od bolova u grlu, u svim kostima. Otkad se vratila iz Burgosa, neprestano je ćutjela okus krvi u ustima, a povraćanja nisu uopće prestajala. Nikada nije osjećala takvu potrebu za počinkom, i s visine na kojoj joj se nalazio duh samilosno se smješila jednoj starici čije se tijelo treslo od nervoznih trzaja. Dopustila je, dakle, da je Ana de San Bartolomé njeguje nekoliko dana kako bi skupila snage za cilj koji joj je predstojao: Avila i Madrid.

Samostan u Medini del Campo sačuvao je svoj izgled seoske kuće. Kada se Majka ponovno vratila tamo, našla je patio iz kojeg je upravljala popravcima ove napola ruševne kuće, svoju malu ćeliju i malu galeriju koja je vodila do nje. U njoj se neprestano čuo teški šum haljina od čohe, to su njene kćeri kriomice dolazile da je vide, premda im je ona zabranila. No zar ljubav nije dosjetljiva, pa i kod karmelićanki koje su zavjetovale poslušnost? Starješica Alberta Bautista pravila se kao da ništa ne primjećuje, a ipak se za nju nije moglo reći da je nježna.

Od početka njenog novicijata karmelsko pravilo izgledalo je preblago ovoj sestri koja je uživala u strogosti, tako da je htjela izići da bi se po svojoj volji odala pokori. Majka je kod nje primijenila svoju metodu kojom se služila kod tvrdokornih duša, tj. nemilosrdnu blagost. Alberta Bautista je bila ona, koja je jednom dok je Majka predsjedavala igrama i pjesmi rogoborila da bi bolje bilo razmatrati o Gospodinu. Majka ju je smjesta otpravila.

— Idite, draga kćeri. Idite, razmatrajte u svojoj ćeliji, a vaše sestre i ja i dalje ćemo se ovdje veseliti s Isusom.[1]

I opet je ona bila ta koja je pohlepna za euharistijskim kruhom, izmamila od nekog osjećajnog ispovjednika dozvolu da se smije svakodnevno pričešćivati, suprotno Ustanovama (konstitucijama) koje su dozvoljavale pričest samo nedjeljom i blagdanima. Uvjerila je dobroćudnog čovjeka da će umrijeti bude li joj to uskraćeno. Prijetila je opasnost da se ova sveta pobuna proširi cijelim samostanom. Jedna sestra laika već je pokazivala iste zahtjeve, prijeteći da će svisnuti. Stvar je izgledala ozbiljna. Obavijestili su Majku koja je smjesta doputovala:

— Što je to sad, drage kćeri, što to radite? Mislite li da vaše sestre i ja ne osjećaju istu želju?

Svako pozivanje na zdrav razum bilo je uzaludno. Vjerna svojim načelima, Majka se poslužila primjerom: djela a ne riječi.

Sada ću uskratiti pričest sebi jednako kao i vama.[2]

Ako sve tri umremo od toga, može li se nešto ljepše dogoditi karmećankama, koje i tako čeznu samo za nebom.

Prvih dana činilo se da će obje sestre ispustiti dušu; Majka je nepokolebivo ostala kod svoga, a vrijeme je pokazalo da je bila u pravu. Sve se smirilo. Majka Terezija pokazala je Alberti Bautisti da je zaslužnija poslušnost nego kršenje Pravila iz pobožnog zanosa, ili se za vlastiti račun odavati najvećoj strogosti. Premda je za svoju poslušnost bila nagrađena velikim milostima u molitvi, i dalje je sačuvala svoj težak značaj, uvijek spremna da kritizira i odgovara. Nekoliko godina ranije bila je izabrana za starješicu u Medini del Campo, premda su se sestre plašile njene pretjerane strogosti za mrtvenjem. Bila je veoma nalik onoj koja je tražila od svojih podložnica da se bičuju dokle god izmole svih sedam pokorničkih psalama, dodajući povrh toga još neke molitve. Majka je to smjesta zabranila.

Osnivateljica je poštivala ovu velikodušnu i namrgođenu djevojku, jer je u njoj nalazila ono što je najpotrebnije za naše nastojanje oko savršenosti tj. suradnicu bez susretljivosti.

I zato kad je stigla u Medinu čeznući za odmorom kojeg i zaslužuje bolesnik nakon dugog i veoma napornog puta, i kad joj je Alberta Bautista, ni ne ponudivši joj da se malo uredi, suho najavila da ju u govornici čeka vikar, Terezija se bez žaljenja pokorila neljubaznom dočeku svoje kćeri i poslušala poglavarov poziv.

Rekla je Ani de San Bartolomé koja ju je pratila u *locutorio:*

— O. Antun i ja jednom smo se posvađali. Ali taj valjani otac ne može poreći da me voli, kad je unatoč svoje starosti došao da me vidi . . .[3]

Visoka, snažna stasa, sijede kose, sljepoočica udubljenih od pokora, opuštene usne kao u ćudljivog prkosnog djeteta, eto, u to se pretvorio Antonio de Heredia, tako je izgledao o. Antun od Isusa, provincijalni vikar u svojoj sedamdeset i drugoj godini. Kako je stario sve je teže podnosio da pred Osnivateljičinim autoritetom savija kičmu. On je općenito mrzio žene i teško je podnosio njene šale kojima je začinjala svoje odnose s njime. To je trajalo od onog dana kad je on, odlazeći u Duruelo, prvi samostan bosonogih redovnika, u svojoj revnosti ponio pet satova

njihalica, a zaboravio strunjače. Majku je tada obuzeo njen ludi smijeh,[4] a kad se ona smijala, svi su se smijali. On nije mogao dopustiti njen običaj da najviše bocka one koje najviše voli.

Ipak se odnosila prema njemu s ljubavlju, nazivala ga »onaj blaženi starac, prvi među svim Bosonogima«,[5] te mu je prestala pisati kad joj on nije odgovarao: »Moj posebni pozdrav o. Antunu od Isusa, neka mi javi je li se zavjetovao da mi neće odgovoriti«[6] Unatoč toga, znajući da je sumnjičave naravi, preporučuje Gracianu: »Spomenite se pred o. Antunom od Isusa, ne pišem mu jer mi ne odgovara, ali nastojte da ne sazna koliko vama pišem.«[7] I napokon, ona je prekinula šutnju: »Njegov me postupak toliko ražalostio da sam odlučila pisati mu...«[8] Čovjek ne bi mogao biti strpljiviji ni s nekim jogunastim starcem. Konačno je objavila sva zadovoljna: »Imam jedno pismo od njega... Opet smo postali prijatelji...«[9]

O. Antun znao je dobro da je Majka Terezija od Isusa otkrila kod njega onaj trenutak taštine kojeg je on unosio i u svoje pokore. Dala mu je to naslutiti, kad mu je zabranila da ide bosonog i zapovijedila mu da nosi sandale kao svi ostali. Zamjerao joj je što je voljela »talente« i »učene ljude«, što mu je jednom rekla: »želim da u tim samostanima budu daroviti ljudi, a prevelika strogost mogla bi ih udaljiti od nas.«[10] Međutim i on se ubrajao među učene ljude, ali nije imao ono svojstvo koje je Terezija od Isusa najviše cijenila: zdravo rasuđivanje.

Majka je opet njemu predbacivala »kukavičluk« što ga je pokazao kao prior u Los Remedios i što je još gore, »da nije valjano ispunio svoju dužnost.«[11] Nju su »zabavljale« njegove krize radi vlasti. Je li ga držala slabićem ili brbljavcem? Nije ga smatrala vrijednim da bude obaviješten o stvarima Reda, govorio je on. Majka je priznala da je u pravu i ispričavala se radi toga. Osjetljiv i zagrižljiv, kakav je bio, imao je mnogo okapanja s tom ženom: pred njenom jednostavnošću i poniznošću nije mu prestalo drugo nego da sistematski pribjegava zlovolji. O. Antun je tako i radio. Znao se preko deset godina ljutiti zbog jedne stvari: još je uvijek zamjerao Tereziji od Isusa što je podignutih obrva čitala pismo koje je on napisao vojvotkinji od Albe u vrijeme kad je princeza od Ebolia provalila u Pastranu: »Što se tiče novosti o našoj novakinji princezi, evo se u petom mjesecu trudnoće nastanila u samostanu i nametnula im se kao starješica, zahtijevajući od redovnica da je služe na koljenima i da se pridržavaju svih pravila dvorske etikete...«[13] Majka nije voljela razmetljivi ton ovog izvještaja, iznesenog u jarkim bojama, kojim je on htio zabaviti preuzvišenu i presjajnu vojvotkinju. Ali on, koji se u svijetu nazivao Antonio de Heredia, zadržao je mentalitet dvoranina i laskao sebi da se ubraja u bliske prijatelje vojvode i vojvotkinje.

On je dobro znao da je Majka Osnivateljica spriječila njegov izbor za provincijala Reda. Glas koji je omogućio prednost o. Gracianu de la Madre de Dios nad njim bilo je njeno maslo. Gracian! Taj žutokljunac! Taj miljenik izhlapljenih bogomoljaca u Andaluziji!

Ali u odsutnosti provincijala, Majka Osnivateljica duguje njemu, Antunu od Isusa, poslušnost.

Umiruće lice koje je ugledao iza rešetaka govornice u Medini del Campo, nije pobudilo njegovu sućut. Ipak nije imao hrabrosti gledati Tereziji od Isusa u lice dok joj je naređivao da već sutradan otputuje u Albu de Tormes kamo ju je zvala vojvotkinja od Albe, Doña Marija Enriquez; da bi njena snaha mogla roditi, trebala je ništa manje nego molitvu žene koju je cijela Španjolska držala sveticom.

Majka je bila slomljena.

»Nikad nisam vidjela, kaže Ana de San Bartolomé da bi toliko trpjela zbog zapovijedi nekog poglavara, kao što je trpjela radi ove zapovijedi.«

Terezija od Isusa je jasno vidjela što se zbiva u Antunu od Isusa. Zašto pred petnaest godina nije poslušala svoj prvi dojam! Zašto onda nije bolje ispitala svoj osjećaj nelagodnosti kad se on, u ovom istom samostanu, otvorio pred njom i govorio joj o svojoj strasti da postane prvi bosonogi karmelićanin! Bio je žarke duše, sigurno. Ali uživao je u svojoj važnosti, taj prior Sv. Ane! No tada nije imala izbora, jer je bila samo »siromašna bosonoga koludrica, prepuna dozvola i dobre volje, ali bez mogućnosti djelovanja«,[14] bez novaca i bez redovnika. Tako je on otišao da s o. Ivanom od Križa osnuje samostan u Duruelu.

U Duruelu je Ivan od Križa nastavio svoj put prema mističnim vrhuncima Brda Karmela, a o. Antun od Isusa neopazice se srozavao prema zemaljskim sklonostima. On, koji je pretendirao da bude prvi bosonogi karmelićanin, želio je da igra najvažniju ulogu u Redu. Kad je ta uloga pripala Gracianu, postao je najprije ljubomoran, zatim ogorčen i napokon agresivan. Majka je morala braniti svoga *Pabla*: «Kod o. Antuna nema ništa nova, osim što se može podnijeti da bilo čime dirne u vas.«[15] U svojoj kivnosti stao je stvarati male otpadničke bande. Terezija je to spriječila: »Svi smo mi banda Raspetoga!«[16] Napokon mu je zatvorila put do časti, ali mu je ipak ostavila drugo mjesto, naslov provincijalnog zamjenika »da bi mogao umrijeti u miru, jer je to uzrok njegove žalosti. Tako će ove male bande nestati, a on neće moći više rovariti imajući nad sobom poglavara.«[17] Sudila je o njemu kao veliki poglavica i veoma ga ljubila.

Ali te večeri vidjela je ono što je jasno upadalo u oči: provincijalni vikar svetio se za Antuna od Isusa.

Bilo bi zanimljivo vidjeti kako bi se usprotivio Majci Osnivateljici da je ova odbila da pođe. Njeno zdravstveno stanje zahtjevalo je obzir. Ali njoj nije ni na pamet palo. Nije li jednom zgodom napisala: »Iz poslušnosti pošla bih na kraj svijeta?«[18] Zaručnik je tražio od nje da se bori za njega, da trpi, da bude kao luda u očima ljudi, i ona je uvijek poslušala. A sada kada joj preko jednog od svojih prelata zapovijeda da se otrgne od onoga čemu je još jedino bila privezana na ljudsku — od Avile, svoje rodne kolijevke i kolijevke svojih osnutaka — i da se u taljigama neudobnim za njene stare kosti, uputi u strani grob, hoće li sada uzmaknuti?

Imala je pravo da se ponizno požali o. vikaru zbog tako okrutnih zahtjeva, ali ona to nije učinila. Jedino se Gospodinu tužila zbog krajnje ovisnosti duše koja je zarobljena u bolesnom, istrošenom ili kukavičkom tijelu.

Ne, ne smije se pokazati slabom pred tvrdom starješicom Albertom Bautistom koju je nekada ona slomila prisilivši je na poslušnost. Tako su joj dozvali u pamet da je ništa. Zar ne mora svakodnevno ponovno učiti od svojih kćeri one iste kreposti koje im je ona pokazala?

Zato je jednostavno rekla:

— Poslušat ću vašu prečasnost.

Terezija od Isusa vratila se u svoju ćeliju bez večere: starješica ju nije pozvala u blagovaonicu. Prihvatila je glad, samoću i taj odlazak u zoru bez ijedne misli protivljenja, ušutkavši sve prigovore: nisu li Antonio od Isusa i Alberta Bautista, nakon starješice iz Valladolida, bili neposredan povod njene najveće pobjede? Napokon se pridružila Kristu u Maslinskom vrtu.

Još prije nego je ušla u Karmel ovaj prizor iz Muke bio joj je miliji od svih ostalih, jer uvjerena u svoju nedostojnost nije se usudila, približiti Isusu dok ga nije vidjela napuštenog i izdanog. »Razmišljala sam o tom znoju i žalosti što je ondje osjetio. Željela sam otrti onaj bolni znoj, ali sjećam se da se nisam usudila, jer su mi pred očima stajali moji tako teški grijesi. Mnogo sam godina mislila malko o toj postaji u Maslinskom vrtu. I to uvijek prije nego bih zaspala, dok sam se preporučivala Bogu. Tako sam počela obavljati nutarnju molitvu a da nisam ni znala da se tako zove. Navikla sam se na to kao što nisam propuštala da se prekrižim.«[19]

Te noći, kad joj groznica i žalost nisu dali da usne, ispila je do dna kalež napuštenosti od najbližih. Ali zar ovaj Učiteljev poziv da dijeli njegovu samoću nije bila nova milost! I kakva samoća! U njoj je Isus bio s njom i ona je ostala s njime.

Terezija od Isusa krenula je na put ranom zorom. Pratili su je o. Antonio, Teresita i Ana de San Bartolomé.

Vojvotkinja od Albe poslala joj je svoju kočiju, tj. teška kola koja su se neprestano ljuljala na drvenim kotačima. Već kod prve trešnje Tereziji je tako pozlilo te se pobojala da će umrijeti i tako dovesti u nepriliku svoje pratioce i vojvotkinjine ljude. Bolovi su bili tako žestoki da ih je mogla podnositi jedino radi krajnje slabosti i smanjene groznice. Kako još od prošle večeri nije stavila ništa u usta, pokušala je pojesti nekoliko smokava ne bi li stekla malo snage, no nije ih mogla probaviti. Pod kraj dana srce joj je klonulo, bilo joj se jedva čulo. Premda je zazirala od hrane i od toga da pravi neprilike, zamolila je Anu de San Bartolomé:

— Draga kćeri, priredite mi nešto za jelo, ako možete dobiti, jer ne mogu više.

Ana je dala četiri reala da se kupe dva jaja, a kad se sluga vratio praznih ruku rasplakala se. Terezija je izgledala kao mrtvac, no ipak je našla snage da tješi sestru:

— Ne plačite, Bog hoće da bude tako . . .[20]

Pala je u bunilo. A u toj pustoši nigdje ništa čime bi joj olakšali. Tu je bila Teresita koja još nije znala raditi kao što je znala ljubiti. I o. Antun koji se bespomoćno trudio. I vojvotkinjini ljudi koji su se zgražali: »Oni iz Peñarande ubili su sveticu!«

Nakon noći provedene u bijednom svratištu, gdje nisu mogli dobiti za bolesnicu ništa drugo nego malo zelenja kuhanog u luku, krenuli su

dalje. Zabrinuti pogled Ane de San Bartolomé nije silazio s Terezijinog lica koja se kod svake trešnje svijala od bolova. Možda joj je Majka bila zahvalnija za tu vjernost nego za njegovanje.

Približavali su se Albi kada se oblak prašine i topot konjskog kasa zaustavio kod vrata kočije: glasnik vojvode od Huescara donio je vijest da se baštinik kuće Alba sretno rodio. Mlada vojvotkinja i dijete izvrsno su se osjećali.

Kada se radilo o probicima Reda Majka se uvijek hrabro odupirala hirevima velikaša; jedino je njen vlastiti život mogao biti predmet tih hireva. A ipak ju je vojvotkinja Doña Maria Enriquez iskreno ljubila. Terezija nije pomišljala na sebe kada je molila Boga da je očuva od te gospode koji su u stanju svašta učiniti, jer zapadaju u najčudnije proturječnosti.[21] Još je našla snage da se naruga:

— Hvala Bogu! Sada im svetica neće biti više potrebna.[22]

VI

DOŠLO JE VRIJEME DA SE VIDIMO, LJUBLJENA MOJA

1582.

Alba je plamtila u sjaju sunčeva zalaska, Tormes je valjao svoje sjajne valove od rastopljena zlata. Terezija od Isusa ušla je u samostan Navještenja Naše Karmelske Gospe pozdravljena zvucima *Te Deuma:* njene su kćeri u svim samostanima na taj način izražavale veselje prigodom njena dolaska. Te večeri njen je umor bio tako očigledan da se himna radosti pretvorila u šapat. Priznala je da je satrvena:

— U meni nema više ni jedne cijele koščice...[1]

Ipak je još imala snage da se nasmiješi i pristala je da blagoslovi svoje kćeri, ona koja je obično odbijala svaki pokret što, po njenu mišljenju, nije bio u skladu s poniznošću. Učinila je to »s mnogo otmjenosti i ljupkosti.«[2]

U Alba de Tormes bijaše starješicom jedna redovnica iz samostana Utjelovljenja, koja se odrekla ublaženog Pravila i pošla za Majkom Terezijom. Juana del Espiritu Santo bijaše toliko blaga da bi, kad je morala ukoriti neku redovnicu, obično završila time da se baci na koljena pred njom i zamoli je za oproštenje. Majka joj nije mogla ništa drugo prigovoriti nego da pretjerava u postu.

Poslužívši se Terezijinim mišljenjem da je Osnivateljica dužna slušati starješicu samostana u koji dođe, zamolila je ovu da se odmori i povela je u njenu ćeliju. Ana de San Bartolomé donijela je bijelo rublje. Jedino su bolesnici imali pravo na to i mala sestra laika se radovala što će tako zadovoljiti bolesničinu ljubav prema savršenoj čistoći. I zaista, kad je ugledala sebe u postelji koja je sjala od bjeline i sama bila odjevena u svježe rublje »sve do kapice i rukava«, sretno se nasmiješila:

— Ima već dvadeset godina da nisam tako rano legla...[3]

U samostanu je u međuvremenu zavladalo uzbuđenje i silno iznenađenje kako obično biva kod djevojaka koje žive izvan svih zbivanja. Zar je Majka Osnivateljica došla u Albu zato da umre? Je li u tome smisao vrhunaravnih znakova što se opažaju u samostanu od početka godine. U koru se znalo pojaviti iznenadno svjetlo i uplašiti redovnice koje nisu padale u zanos pod molitvom. Nedavno su, u vrijeme zajedničke molitve, čule tri nježna jecaja koja su, kako su sad govorile, sličila uzdasima košute na izdisaju.

No sutradan je Majka prisustvovala Misi i pričestila se: Ona nije običavala popuštati tjelesnim slabostima. Nekoliko dana redovnice su je mogle vidjeti kako obilazi kuću oslonjena na štap, uspinje se stepenicama, razgleda visoke prostorije ovog samostana koji joj je bio toliko prirastao za srce i ispituje život zajednice svojom uobičajenom temeljitošću ulazeći u svaku pojedinost. Unatoč starosti i bolesti sačuvala je u svom držanju ono nešto neuhvatljivo, ponosno i osvajalačko što nije mogla uništiti ni revna poslušnost, ni poniznost, ni neprekidni rad i progonstva.

U Albi je bila Majka veoma zaposlena. Najprije je trebalo darovateljici, Doñi Teresi de Layz pokazati njeno pravo mjesto, jer je ova, zato što je davala kući prihode, dosađivala redovnicama.

Davno je već prošao dan kad je ova dama imala viziju u kojoj je gledala ovu istu kuću, njen patio pun zelenila prošaran neopisivo lijepim bijelim cvijećem i zdenac kraj kojeg je stajao sv. Andrija u liku prekrasnog starca. On je rekao ženi koja je željela vlastiti porod da bi povećala slavu svoga imena:

— Dobit ćeš djecu za koju nisi molila...[4]

Plod ovog viđenja bio je samostan u Alba de Tormes, ali ta pobožna zaštitnica postala je zagrižljiva majka svojih karmelskih kćeri.

Majka ju je grdila:

— Nikada nećete moći dugo zadržati neku starješicu, sve će vam pobjeći. Imajte na umu da je ovo vaša kuća, a da se Bogu ne može služiti u nemiru. Sve su to djetinjarije i samoljublje. O, gospođo, kako stvari drukčije izgledaju tamo gdje zaista vlada duh![5]

Doña Teresa de Layz bila je ukroćena. Jer Majka je iza sebe ostavljala mir i red kuda god je prolazila.

Dva ili tri dana kasnije došao je na red rektor kolegija Bosonogih u Salamanki, koji je doputovao samo zato da bi razgovarao s njom »o onoj đavolskoj spletki,«[6] o onom mračnom događaju s kućom. Raspravljala je s njim cijelo prije podne. Njena srdžba protiv starješice Ane de la Encarnacion — koja je bila njena rođakinja i jedna od najstarijih bosonogih redovnica — služila bi na čast i osobi najboljeg zdravlja. Ova starješica oglušila se o njenu zabranu i kupila kuću za kojom se polakomila.

Rektor je branio sestru: sagriješila je jedino iz očaja već dvanaest godina luta iz barake u baraku; zatim je pripomenuo:

— Na kraju krajeva, to je već svršena stvar, papiri su potpisani i predujam isplaćen. Zašto se protiviti gotovu poslu? Vaša će časnost oprostiti svojoj kćeri i utješiti je nakon što ste je ražalostili.

Majka Osnivateljica se uspravila:

— Svršena stvar, dragi sine? Nije svršena i neće biti. Nikada neće Bosonoge iz Salamanke stupiti u tu kuću, jer to nije Božja volja i jer ta kuća ne odgovara njihovim potrebama.[7]

Po njenu mišljenju Božja volja se uvijek poklapala s najvećom savršenošću.

To je bila njena posljednja bitka za interese Reda. I ovaj puta je pobjeda bila na njenoj strani, i ovaj puta se obradovala potvrđujući da je sve naučila o tim Božjim kućama, da je pače postala »trgovac i zanovijetalo«,[8] ona koja je prezirala novac i trgovinu. No zar nije trebalo bdjeti nad valjanom upravom?

Kao što je bila ona prorekla, kupnja kuće je bila osujećena.

I usred tih briga nije prestajala misliti na bijedni samostan sv. Josipa u Avili, pa je povjerila svoje bojazni Teresiti i Ani de San Bartolomé:

— Gdje će te jadne djevojke smoći novac da kupe kruha?[9]

Jer tamo gdje se nalazila Majka, karmelićanke su imale ne samo Gospodjeg kruha nego i kruha od dobroga žita.

Njena je briga išla dotle da je rekla Ani:

— Draga kćeri, učinite mi jednu uslugu: čim opazite da mi je bolje, potražite neka najobičnija kola, smjestite me u njih što bolje možete, pa ćemo sve tri otputovati u Avilu.[10]

Nije ona bila privržena rodnom tlu više nego ostalim zemaljskim stvarima, nego se radi spletkarenja Francisca de Cepeda žurila da što prije dade habit Teresiti.

Krajem rujna te godine Tereziju od Isusa držala je na životu jedino njena izvanredna srčanost. Povraćala je krv, na mahove joj se kočio jezik. Ujutro na blagdan sv. Mihajla, nakon mise na kojoj se pričestila, dobila je jaki izliv krvi tako da su je morali odnijeti u njenu postelju. Liječnik je izjavio da je njena soba previše hladna, pa su je premjestili u zaklonjeniju prostoriju, neku vrstu alkova u koji se ulazilo iz hodnika. Prozor je gledao u vrt.

Jedne noći neka je redovnica vidjela kako se iz tog prozora širi svjetlo jasnije i sjajnije od kristala. Od toga časa nitko više nije sumnjao da će Majka umrijeti.

Ona je to znala bolje od ikoga drugog. Već 1577. u Salamanki rekla je liječniku koji joj je naložio da se odmara: »Nema smisla toliko se brinuti za ove četiri godine koje mi još preostaju ...« Čekala je da dođe njen trenutak uvijek mirna i u poslu.

Sada je taj trenutak došao.

Nekada se plašila smrti. Zatim, zaljubljena u Boga u tolikoj mjeri da je živjela na svijetu »kao prognana u tuđu zemlju,«[11] iscrpljivala se u mučeništvu, umirući što ne umire. Jer gdje da nađe život osim u smrti? A onda je ponovno našla život u djelovanju.

Kada je osnovala svoj prvi samostan, kada je bila ispunjena čežnja za samoćom i molitvom i kada ju je Isus u toj blagoslovljenoj kući sv. Josipa u Avili uzdigao na vrhunce ljubavi, tada je molila Gospodina da je uzme sa sobom ili da joj dade sredstva kojima će mu služiti.

Tada joj je On zapovijedio da osnuje sedamnaest samostana za redovnice, ne računajući samostane za redovnike, da stvori preokret u

samostanskom životu svoga vremena, da radu dade vrijednost najuzvišenije kontemplacije, a iz kontemplacije da učini djelotvorni posao, da jednakom ljubavlju prema svima premosti sve društvene razlike, da ljudski zakon uzdigne iznad ljudskih propisa; i napokon, da siromašna, slobodna od svega, naročito od same sebe, ponizna i slaba žena u vrijeme kada žena nije uživala nikakav ugled niti imala sredstava, da u tim prilikama uzdržava, organizira i upravlja tim kućama Blažene Djevice, da hrani i brani nekoliko stotina podložnika, zadržavajući širokogrudnost u općim stvarima i brižljivost u pojedinostima kao da je bogata, ambiciozna i gramzljiva. O, ne, tu nije bilo ni govora o tome da se »zakukulji u molitvi.«[12] »Gospodin hoće činjenice, hoće djela. Ako vidiš bolesnicu kojoj možeš olakšati, nemoj oklijevati da žrtvuješ molitvu. Posveti se njoj; ti moraš osjetiti njezine bolove. Ako nju treba nahraniti, ti ostani gladna. U tome je istinsko sjedinjenje s Bogom.«[13]

Od toga trenutka za Tereziju od Isusa božanska ljubav nije više umiranje jer ne umire, nego razumijevanje, trpljenje, odricanje i služenje.

Sve dok nije završila Očevo djelo. A sada će joj On, napokon, dozvoliti da dođe k njemu.

Ona je gledala na to djetinjom jednostavnošću.

No to je bilo samo njeno gledanje. Jer kao što rođenje kraljevskog sina nije moglo proći bez svjedoka, tako nije mogla proći bez svjedoka ni smrt Božje kćeri koju su već za života smatrali sveticom. U ćeliji Majke Terezije od Isusa skupila se gomila ljudi. Bila je to ćelija nalik svim ostalima u Albi de Tormes i u svim karmelskim samostanima: veliki križ od prirodnog drva na zidu obijeljenom vapnom, na bijeloj postelji smeđa čoha, a kroz prozor proviruje plavo nebo Kastilje.

Catalina de la Concepcion i Catalina Bautista pomagale su Ani de San Bartolomé oko umiruće. Njena strpljivost, izdržljivost, njena žalost što im zadaje brigu poticale su ih da slave Boga.

Došla ju je posjetiti Maria Enriquez, Terezija se ispričavala zbog neke ljekarije što je bila nepažnjom prosuta, bojeći se da joj smeta njen miris. No ne samo da se nije osjećao nikakav miris lijekova, nego je cijela prostorija bila prožeta divnim miomirisom, njime je bilo natopljeno sve čega se Majka dotakla.

Uz nju je bila Teresita kao i Doña Teresa de Layz, o. Antun od Isusa, starješica Juana del Espiritu Santo, Maria de San Francisco koja ju je dočekala na ruke u Salamanki, kada ju je slatka pjesma Isabel od Isusa uznijela na nebo. Tu je bila i Teresa de San Andres koja je neprestano nosila lance i cilicij, ali je bila tako lijepa i s toliko je stidljivosti krila svoju pokoru da ju je Majka nazvala jednom zgodom, poljubivši je, »uresom pokorničkog života«.

— Pozvat ću vas kad bude na vama red,[14] rekla joj je zahvaljujući joj što je stajala uz njeno uzglavlje.

U jednom se kutu naziralo lice puno tjeskobe Mariane od Isusa, kćerke Antonia Gaytana, koju je nekoć Majka nazivala »moj mali crvić«, a sada je zvala »anđelkom«, jer mala novakinja nije bila još navršila petnaest godina. Terezija je pogodila razlog njene uznemirenosti: hoće li

joj, nakon smrti njene pokroviteljice, dozvoliti da obuče habit kad nema miraza? Majka je utješi:

— Nemoj se žalostiti, dijete moje, tu ćeš položiti svoje zavjete.[15]

Još je uvijek bila zaokupljena jedino time da tješi i blagoslivlje druge, kao da je se ne tiče njena vlastita smrt. Čudo ljubavi dovršavalo je svoju metamorfozu.

Sve se to odigravalo u posvemašnoj tišini. Zato se Catalina de la Concepcion, koja je stajala kraj prozora, smela kada je čula kako neka vesela skupina ljudi galami. Već se bila spremila da iziđe i ušutka tu buku, kad odjednom ugleda mnoštvo dama i vitezova u bliještavom odijelu kako prolaze kroz vrt i ulaze u svetičinu sobu: deset tisuća mučenika došlo je da Tereziju od Isusa otprate na vječni mir.

Dne 2. listopada Majka je izjavila Ani de San Bartolomé da je njena smrt blizu. Zatražila je Presveti Sakramenat. Prečasni o. provincijalni vikar Antun od Isusa saslušao je njenu ispovijed klečeći joj kraj uzglavlja. Zatim je stade zaklinjati:

— Majko, molite Gospodina neka vas još ne uzme. Nemojte nas tako brzo ostaviti . . .

Ona odgovori:

— Što, Padre. Zar dolikuje da tako govoriš? Ja ovdje više nisam potrebna.[16]

Sada kada je njeno djelo dovršeno, pustila je Božja ljubav i njena davnašnja želja da bude s Njime posve prožeta.

Njeni posljednji savjeti kćerima bili su posve kratki:

»Drage kćeri i gospođe, zaklinjem vas ljubavlju Božjom, vjerno obdržavajte Pravilo, Ustanove (konstitucije). Budete li ih se točno pridržavali, za vaše posvećenje neće biti ništa više potrebno. Nemojte se povesti za primjerom kojeg sam vam pružila ja, tako nesavršena redovnica, i oprostite mi.«[17]

Nisu li u tome sažete njene najmilije kreposti: ljubav, poniznost, poslušnost i rad?

Nekoliko puta je ponovila razgovjetno i s mnogo dostojanstva: »Gospodine, ja sam kći Crkve.«[18]

Bila je tako slaba da su je dvije redovnice morale okretati u postelji. Ali kada je ugledala Presv. Sakramenat, uspravila se jednim skokom i kleklа, a lice joj zasjalo ljubavlju i radošću.

Ova posljednja pričest izmamila joj je na usne posljednje usklike radosti: »Zaručniče moj i Gospodine moj! Došao je žuđeni čas! Došlo je vrijeme da se vidimo, Ljubljeni moj, Gospodine moj! Vrijeme je da krenem na put. Pođimo, došao je trenutak . . .«[19]

Kada ju je o. Antun upitao želi li da je sahrane u Avili, na usnama, onim usnama koje su jednako hvalile radost kao i odricanje, pojavio joj se smiješak:

— Isuse, je li potrebno da me to pitate, Oče? Zar ja imam nešto što meni pripada? Zar mi nećete ovdje iskazati ljubav i dati mi malo zemlje?[20]

Cijelu noć, koju je provela u blaženom zanosu, ponavljala je stih iz jednog psalma; no ona, koja je tako često govorila da ne voli koludrice

koje govore latinski, izgovarala je i sada taj stih na svom kastiljskom jeziku: »Ucviljena duša ugodna je Gospodinu... Ne prezri, Bože, rastužena srca!«[21]

Često se vraćala na riječi »rastuženo srce«, te se činilo da ih izgovara s užitkom.

Sutradan u zoru, na blagdan sv. Franje Asiškog, okrenula se na stranu, »u položaju u kojem su sahranili Mariju Magdalenu«. Njene su je sestre promatrale: bore koje je ostavila starost i bolest iščezle su; preobraženo joj je lice bilo tako smireno i svjetlo »da je naličila na mjesec o uštapu.«[22]

One koje su je vidjele u zanosu govorile su da je u Božjoj prisutnosti.

Pogled joj se povratio na zemlju samo još jednom: o. Antun od Isusa naložio je Ani de San Bartolomé da ode nešto založiti — jadna djevojka već nekoliko dana nije ni jela ni spavala. Majka je uznemireno otvorila oči i s naporom okrenula glavu kao da nekoga traži. Teresita je razumjela i potrčala po malu sestricu u bijeloj koprení. Čim je ušla, Majka se smirila, uzela je za ruke, i sa smiješkom koji joj više nije sišao s usana, položila glavu u njeno naručje.

Tako je na rukama kastiljanske seljanke očekivala da je »silni orao Božjeg Veličanstva«[23] ponese iznad Sedmog stana.

Od nje se širio divan miomiris.

Izdahnula je zajecavši veoma tiho i nježno tri puta.

Lice Terezije od Isusa ostalo je u smrti tako lijepo i blistavo »da je sličilo ražarenom suncu.«[24]

Vojvotkinja od Albe pokrila je zlatnom tkaninom tijelo one koja je za života izabrala odjeću od grube čohe.

Paris, svibnja 1948 — Champrosay, 7. lipnja 1950.

Na blagdan blažene Ane od sv. Bartolomeja.

EPILOG

SV. TEREZIJA OD ISUSA

Njeno neraspadljivo tijelo.

Između svih opisa o sahrani Majke Terezije od Isusa izabrali smo onih nekoliko redaka što ih je napisala Ana de San Bartolomé:

»Sutradan nakon njene smrti, sahranili smo je u najvećim počastima. Tijelo joj bijaše u lijesu, ali su na njega navalili toliko kamenja i cigle da se lijes provalio pod teretom i sve je navrlo unutra. To je učinila žena koja je darovala ovu kuću, imenom Teresa de Layz. Nitko je nije mogao spriječiti u tome; njoj se činilo da je ovako pritisnutu nitko neće moći ukrasti odavle.«[1]

Ali iz groba Terezije od Isusa širio se tako sladak miomiris da su kćeri poželjele još jednom vidjeti svoju Majku. Iskoristile su dolazak o. Graciana da mu iznesu tu svoju želju. Francisco de Ribere priča:

»Njemu se to učini dobro, te poćeše tajom vaditi kamenje; no bijaše ga toliko da su on i njegov pratilac vadili četiri dana...

Lijes bijaše otvoren 4. srpnja 1583, devet mjeseci poslije pogreba. Pokrovac bijaše razbijen, na pola sagnjio i pun plijesni, miris vlage bijaše veoma jak... Odjeća bijaše isto tako istrunula. Sveto je tijelo bilo pokriveno zemljom što je prodrla u lijes — ono bijaše pokriveno plijesni, ali nedirnuto i čitavo kao da je netom pokopano.«[2]

Evo jedne opaske što je o. Gracian dodao opisu o. Ribere:

Tijelo bijaše posve uščuvano, tako te smo ja i moj pratilac brat Cristobal de San Alberto izišli dok su ga svlačili. Pozvali su me natrag kad su tijelo pokrili tkaninom. Otkrivši grudi začudio sam se vidjevši kako su pune i čvrste.«[3]

»Gotovo su je posve svukli — jer bijaše sahranjena u svom habitu — opraše je od zemlje, a cijelom se kućom prospe prekrasan miomiris koji se zadržao gotovo nekoliko dana... Odjenuše joj novu haljinu, zamotaše je u platno i položiše u isti kovčeg u kojem je bila. Ali prije nego je položiše u nj, o. provincijal joj odreza desnu podlakticu...«[4]

Gracian je i ovdje dopunio tekst o. Ribere: »ponio sam tu podlakticu u jednoj kapi i zavijenu u papir; iz nje je teklo ulje... Ostavio sam je u Avili u zatvorenu kovčegu. Kada sam odrezao ruku, odsjekao sam i mali prst kojeg sam nosio uza se... U vrijeme moga zarobljeništva Turci mi ga oduzeše. Otkupih ga za dvadesetak reala i nekoliko zlatnih prstenova.«[5]

No Avila se nije mogla pomiriti da tijelo njene tako glasovite kćeri ne pripadne njoj. Zato je na kapitulu Bosonogih karmelićana bilo odlučeno da se Majka Terezija prenese u Avilu; no da vojvode od Albe ne bi pravili zapreke, prijenos je naličio otmici.

»O. Julian de Avila i ja krenusmo u petak 23. studenog u ranu zoru, kako nam je preporučio o. Gregorio Nacianceno. Prije nego uđosmo u grad Alba de Tormes obavijestih ga o našem dolasku. On mi posla poruku da u grad uđem krišom i veoma oprezno, te da dođem k njemu u sedmoj uri navečer u svratište gdje je stanovao. Tako i učinih te ga nađoh samog. O. Gracian dođe malo vremena iza mene. Razgovarali smo o načinu kako je Gospodin sve uredio da se prenošenje tijela svete Majke obavi upravo u to vrijeme i o neobičnom načinu kojim se poslužio da udalji iz Albe sve one koji bi to mogli spriječiti. Grad već godinama nije bio tako pust, i sama vojvotkinja bila je otputovala prošle večeri. Odlučismo da se ponovno nađemo sutradan, u nedjelju, na istom mjestu i u isti sat, te da se ne pokazujemo u gradu. Tako i učinismo.

»Toga dana o. Gregorio, kojem se žurilo da se sve što prije svrši, uđe u samostan zajedno s o. Gracianom koji se više plašio nego on. Redovnice odmah zatražiše da vide sveto tijelo. Kada pade noć izvadiše ga iz lijesa i vidješe da je odjeća i platno kojim bijaše pokriveno gotovo istrulo. Sve su ga redovnice promatrale s najvećom radošću i zadovoljstvom. Kada su pošle da izmole Kompletorij i Večernju — što su obavile u velikoj žurbi da se mognu što prije vratiti, premda im je bilo zapovjeđeno da glasno izmole Jutrenju u koru — Oci ostadoše sami sa starješicom i njenom zamjenicom. Činilo se da je došao čas da im pokažu pismo s Kapitula kojim se odlučuje da se sveto tijelo prenese u samostan sv.

Josipa u Avili, što ih je veoma ražalostilo i zbunilo. Odrezaše gornji dio ruke...«[6]

O. Gregorio Nacianceno preuzeo je na sebe tu operaciju. O. Ribera ovako to opisuje:

»... Protiv svoje volje — povjerio mi je da mu je to najveća žrtva što je prikazao Gospodinu — i jedino zato da se ne ogriješi o poslušnost, izvuče nož što ga je za tu priliku ponio i zarine ga u lijevu ruku kojoj je Gracian odrezao podlakticu a koja bijaše slomljena onda kada je đavao srušio svetu Majku niz stepenice. Za divno čudo, odrezao je ruku u ramenu bez ikakvog napora, kao da reže dinju ili svježi sir, lako kao da je unaprijed ispitao gdje treba zarezati.... I tijelo osta na jednoj strani a ruka na drugoj...«[7]

Tijelo nije moglo stati u kovčeg što su ga redovnici donijeli sa sobom... »Odjenuše ga, dakle, u njegovu odjeću i uviše u pokrivač od čohe. O. Gregorio uze ga na ruke i prenese u sobu što se nalazila sučelice samostanu«, praćen o. Gracianom. Tamo ih je čekao Julian de Avila.

»Kada položismo sveto tijelo na postolju, o. Gracian ga otkri i ugledasmo ga onakvog kakvo bijaše sahranjeno, nije mu manjkala ni jedna vlas. Bijaše punašno od glave do pete, grudi i trbuh kao da nisu od propadljive materije, a pod dodirom bijaše kao da je smrt netom nastupila. Bojom bijaše nalik na one vrećice od mjehura u koje se stavlja goveđi loj; lice malko pritisnuto, vidjelo se da je izudarano od kamenja i cigle što su nabacali kod sahrane, no ništa nije bilo slomljeno. Miris što se širio iz tog svetog tijela, kad bismo mu se sasvim prikučili, bijaše veoma ugodan. Na daljinu se nije tako jako osjećao, i nitko nije znao na što podsjeća, Možda na miris djeteline, ali i to samo donekle.

— Kada se nagledasmo svetog tijela i doživjesmo zadovoljstvo u svemu što smo gore iznijeli, uvismo ga, onako odjevenog, u platno, zatim u pokrivač od čohe, ušismo i svezasmo te prenesosmo u svratište...«[8]

Fray Gregorio Nacianceno i Julian de Avila provedoše noć »u veoma uzvišenom i svetom društvu, a miris bijaše toliko jak da je prostorija u kojoj je ležala, kada su tijelo smjestili na mulu i okružili ga slamom da ne bi na putu stradalo, ostala ispunjena tim mirisom.«[9]

I tako je Božja skitnica opet putovala drumovima i brdima i praćena vjernim pomagačima njenih osnutaka. Bilo je to u studenom, god. 1585. tri godine poslije njene smrti.

»Krenusmo iz Albe u ponedjeljak, u četiri sata ujutro. Noć bijaše vedra i topla kao u lipnju. Takvo se vrijeme zadržalo za sve vrijeme puta, sve dok ne stigosmo u Avilu oko šest sati pred večer.[10]

Ova dragocjena relikvija bi predana sestrama samostana sv. Josipa, koje su se radovale što je posjeduju isto onoliko koliko su se one u Albi žalostile što su je izgubile...«

Tijelo Majke Terezije bi izloženo s velikim počastima na mjestu gdje su joj se mogle približiti sve redovnice i radovati joj se. Najprije u jednoj prostoriji s ukusno razmještenim zastorima; zatim napraviše dugačak kovčeg u obliku lijesa, obložen iznutra crnim taftom sa svilenim i srebrnim trakama, a izvana pokriven crnim baršunom sa zlatnim i svilenim trakama i pozlaćenim okovom. Kopče, brave i ključevi bijahu također

pozlaćeni. Na kovčegu su se nalazila dva emblema izrađena od zlata i srebra, jedan je bio emblem Reda a drugi presv. Ime Isusovo. Na grobnici stajaše natpis izvezen u zlatu i srebru: »Majka Terezija od Isusa.«[11]

Obavijestiše biskupa, don Pedra Fernandeza de Tomino o »blagu što se nalazi u njegovu gradu«, i on najavi svoju posjetu.

U devet sati navečer biskup i njegova pratnja od dvadesetak osoba, među njima auditori, dvojica liječnika, o. Diego de Yepes i Julian de Avila uđoše u predvorje samostana. Zatvorili su ulična vrata i položili Tereziju od Isusa na jedan sag. U svjetlu baklja otkriše sveto tijelo, i svi ga na koljenima i otkrivene glave »zadivljeno i sa suzama promatrahu.«[12]

Liječnici ispitaše tijelo i zaključiše da to ne može biti prirodna nego uistinu čudesna pojava ... jer tri godine nakon ukopa, premda nije nikada otvarano ni pomazano, tijelo bijaše potpuno netaknuto, tako da mu ništa nije nedostajalo, a iz njega se širio divan miomiris.«[13]

Biskup je pod prijetnjom izopćenja zabranio svim prisutnim osobama da govore o tome. »No oni rekoše: Oh, ove divote koje smo vidjeli!« Tako su silno željeli sve to opisati da je biskup morao dignuti svoje izopćenje i stvar se pročula po cijelom gradu.«[14]

Kada je vijest o otmici tijela sv. Terezije stigla do vojvode od Albe, on planu strašnom srdžbom. Najprije je zaprijetio najtežim kaznama karmelićankama u Alba de Tormes, ako dopuste da im netko odnese ruku što su im ostavili za utjehu, a onda započe pregovore s Rimom. On je imao vlast, a Majka Osnivateljica bila je takve sudbine da je morala neprestano putovati. Njegova svetost izdade nalog da se tijelo ima opet vratiti u Albu. Opet su ga ukrali »u velikoj tajnosti« iz malog samostana sv. Josipa i kriomice ga odnijeli u Alba de Tormes ...

Premda je o. provincijal tvrdio »da je to samo posudba«, sveti ostaci Majke Terezije od Isusa nisu se nikada vratili u njen rodni grad.

Od onda su ih još mnogo puta identificirali, izlagali ...

Ribera je vidio tijelo god. 1588: »Tijelo je ravno, premda malo pognuto naprijed, kao kod starih ljudi kada hodaju. Dobro se vidi da je bilo lijepa stasa. Kada su ga uspravili, tijelo je stajalo podržavano samo jednom rukom otraga ... Svukli su ga kao da je živo ... Boja mu je kao u datulje ... Oči su osušene ali čitave ... Madeži što ih je imala na licu još su pokriveni dlačicama ... Stopala su lijepa i vrlo skladna ...«

Valjani Ribera još dodaje:

»Meni bijaše tako silna utjeha što sam vidio to skriveno blago da zacijelo u cijelom svom životu nisam imao ljepšega dana ... Žalim jedino što će ga sigurno jednoga dana raskomadati na molbe utjecajnih ljudi ili na zahtjeve samostana ...«[15]

Tako je i bilo.

Tijelo Majke Terezije od Isusa potpuno je razneseno. Desna noga i komad gornje vilice nalaze se u Rimu, lijeva ruka u Lisabonu, desna šaka, lijevo oko, prsti i komadi tijela rasuti su po cijeloj Španjolskoj i cijelom kršćanskom svijetu.

Desna ruka i srce nalaze se u relikvijariju u Alba de Tormes, kao i ono što je još preostalo od njenog neraspadljivog tijela.

BEATIFIKACIJA I KANONIZACIJA TEREZIJE OD ISUSA

Već su godine 1602. stale stizati u Rim molbe za beatifikaciju Majke Terezije od Isusa. God. 1614. krenulo je iz Genove sedamdeset galija pod zapovjedništvom velikog admirala flote Don Carlosa Doria, noseći u Španjolsku vijest o beatifikaciji *Madre Fundadore* — Majke Osnivateljice.

God. 1622. blažena Terezija od Isusa je postala svetica. Za vrijeme same ceremonije, u crkvi sv. Petra pušteno je mnoštvo golubova i drugih ptica.

God. 1626. obitelj Cortes proglasila je sv. Tereziju od Isusa zaštitnicom španjolskog kraljevstva. No Španjolska je već imala jednog zaštitnika, sv. Jakova, pa su njegovi štovatelji ustali na obranu njegovih prava. No premda Majku Tereziju nije službeno zapala ta čast, ona joj je pripadala u stvarnosti.

God. 1915. jednim okružnim pismom izdatim u Ministarstvu rata kralj Alfons XIII, proglasio je Tereziju zaštitnicom četa i korpusa svoje intendature. To je bilo dostojno priznanje administrativnim sposobnostima one koju je sveučilište u Salamanki već proglasilo doktorom mistike, a sv. Petar joj priznao »nebeske časti«.

Mogu je uzeti za zaštitnicu i žene kućanice i zaposlene žene našeg stoljeća, kao i svi oni koji izgrađuju, rade i stvaraju, svi koji štuju prijateljstvo, svi koji se nadaju unatoč protivštinama.

Jer sigurno nije najmanja Terezijina zasluga što je pokazala da Bogu odani čovjek mora biti ujedno i potpuni čovjek, i da veliki sveci ne preziru male kreposti.

ANA OD ISUSA

Ani od Isusa dugujemo *Duhovnu pjesmu* sv. Ivana od Križa. On ju je na njenu molbu napisao i njoj posvetio. Zajedno s njime osnovala je god. 1586 samostan Bosonogih u Madridu.

Ona je sakupila sve rukopise one, koju su karmelićanke nazivale »svetom Majkom«, sa svrhom, da se izdaju, i povjerila ih Fray Luisu de Leon. Zato je lijepo pismo što je stajalo umjesto predgovora prvom izdanju god. 1588 upućeno »Majci priorici Ani od Isusa, bosonogim karmelićankama samostana u Madridu i Fray Luisu de Leon«.

Ana od Isusa zaista je pobuđivala nadahnuće: Fray Luis napisao je na njenu molbu svoje *Tumačenje knjige Jobove.*

God. 1591. osudili su je na tri godine zatočeništva zato, jer je hrabro stala na stranu o. Graciana kad je ovoga progonio Nikola Doria.

God. 1604. njeni poglavari zaključiše da je ona najdostojnija da ode u Francusku i prenese u tamošnje samostane, koje je kanila osnovati gospođa Acarie, terezijanski duh. Po nju je došao Berulle. Osnovala je samostane u Parizu i Dijonu, zatim je god. 1607. otišla u današnju Belgiju i ondje također osnovala samostan u Bruxellesu.

Tu se susrela s o. Gracianom i zajedno s njime poradila na izdavanju knjige *Osnutaka* sv. Terezije, jer ona nije bila objelodanjena zajedno s njenim ostalim djelima.

Umrla je u Bruxellesu god 1621. Proces za njenu beatifikaciju počeo je god. 1876.

ANA DE SAN BARTOLOMÉ

Vjerna sestrica laika bijaše također određena da osniva samostane u Francuskoj. Kada su odredili da bude osnivateljicom i prioricom Karmela u Pontoise, morala je iz poslušnosti uzeti crnu koprenu kornih sestara.

Umrla je u Anversu 7. lipnja 1626. a proglašena blaženom 6. svibnja 1917.

ANTUN OD ISUSA

O. Antun od Isusa nadživio je Majku Osnivateljicu punih devetnaest godina. Umro je u Velez Malagi u dobi od devedeset i jedne godine.

PRINCEZA OD EBOLIJA

Dne 28. srpnja 1579. princeza od Ebolija bila je uhapšena i optužena da je s Juanom Perez, tajnikom Filipa II. sudjelovala u ubojstvu Escobeda, tajnika Juana Austrijskog. Zatvorili su je u toranj Pinto.

Nakon zatočeništva u dvorcu Santorcas, poslali su je u njen dvorac u Pastranu, gdje je ostala sve do svoje smrti 1592.

Tako je u svojoj pedeset drugoj godini završila Ana de Mendoza, žrtva vlastitih spletaka. Majka Terezija od Isusa češće je slala o. Jeronima Graciana da obiđe, utješi i ohrabri onu koja je učinila sve da nju upropasti.

JERONIMO GRACIAN DE LA MADRE DE DIOS

Čim je umrla Majka Terezija, otpočeli su napadi na o. Graciana. Kao provincijal Reda u to vrijeme, naivan i bez oštroumnosti kao i uvijek, poslao je Nikolu Doriu u Rim. Ovaj je iskoristio tu priliku i isposlovao za sebe dužnost pontifikalnog izaslanika, i u tom svojstvu smjesta je ustao protiv Gracianova plana da se Red proširi u Afriku. Nije se žacao dići protiv Graciana takve optužbe da su neki tražili da mu se oduzme dužnost provincijala.

Sve to nije smetalo Gracianu da god. 1585. sam predloži o. Nikolu Doria de Jesus Maria za provincijala. Gracian bijaše zaista svetac... Njega su imenovali za provincijalnog vikara u Portugalu, što je praktički značilo maknuti ga s puta i ostaviti neprijateljima slobodno polje. O. Nikola Doria nije prestajao spletkariti, i napokon je prinudio karmelske samostane u Španjolskoj da se suprotstave upravi o. Graciana i terezijan-

skoj tradiciji. Zato su i Terezijine drage kćeri, Ana od Isusa i Marije i Ana de San José koje su ostale vjerne Majci Osnivateljici, bile također progonjene.

Klevetnička kampanja protiv koje se o. Jeronimo Gracian de la Madre de Dios borio samo svojom anđeoskom strpljivošću, doveo je napokon do njegovog isključenja iz Reda god. 1592. Oduzeli su mu odijelo Naše Gospe.

Odjeven u svjetovnjačku odjeću uputio se u Rim, no njegova nastojanja da sruši nepovjerenje koje je posijao Doria nisu imala uspjeha. Na povratku se ukrcao na brod za Napulj. Na tom putu je pao Turcima u ruke i odveden u Tunis. Tu je bio pašin zarobljenik neprestano okovan u lance; na tabane su mu utetovirali križ. No on nije prestajao s apostolatom »obraćajući Maure i odmetnike«. Otkupljen je god. 1595. vratio se u Rim gdje mu je papa Klement VII dozvolio da se vrati u karmelski Red.

Živio je u Belgiji sve do svoje smrti 1614. Do posljednjeg daha zazivao je Majku Tereziju od Isusa stišćući uza se njene relikvije (prema djelu: Fr. Jeronimo Gracian de la Madre de Dios, *Dircurso leido ante la Real Academia de Espana* por Excmo Senor Marques de San Juan de Piedras Albas).

SV. IVAN OD KRIŽA

Istom nakon smrti Terezije od Isusa završio je Ivan od Križa najveći dio svojih velikih djela koja je započeo još 1578: *Uspon na Goru Karmel, Tamna noć duše, Duhovnu pjesmu.* Kao prior bosonogih karmelićana u Granadi, ostao je na svom mjestu gotovo neprekidno sve do 1588, kada je imenovan priorom u Segoviji.

Odlučno je stao na stranu o. Graciana protiv novotarija Dorijinih i radi toga je morao mnogo podnijeti. Početkom 1591. lišili su ga svih dužnosti i časti i zapovijedili mu da se povuče u pustinju Peñuela.

Posljednje tjedne svog života proveo je u Ubedi, gdje je i umro 14. prosinca 1591. nakon silnih tjelesnih i moralnih patnji.

Pio XI. proglasio je Ivana od Križa doktorom Crkve.

Njegov grob nalazi se u Segoviji.

MARIA DE SAN JOSÉ

Ona je god. 1585. poslana u Portugal da u Lisabonu osnuje samostan bosonogih Karmelićanki. Zbog svoje vjernosti o. Gracianu i ona je bila oklevetana, progonjena devet mjeseci u zatvoru. I nju su imenovali za osnivateljicu Karmela u Francuskoj ubrajajući je među najdostojnije nastavljače terezijanske tradicije, no ona je u međuvremenu umrla u Cuervi, toledskoj provinciji, god. 1603.

BIBLIOGRAFIJA

1. *Izvori.*

   Obras de s. Teresa de Jesús, editadas y anotadas por el P. Silverio de s. Teresa, O.C.D. Izdanje u nizu: Biblioteca Mistica Carmelitana, Burgos. (Tipografija: »El Monte Carmelo«). 9 sv.

2. *Djela sv. Terezije od Isusa,* Zagreb, 1933. Preveo Dr. Fran Binički. 3 sv.

3. *Djela i svjedočanstva suvremenika sv. Terezije.*

   Marija de s. José, El libro de recreaciones.
   Jaronimo Gracian de la Madre de Dios, Obras Completas u nizu »Biblioteca Mistica Carmelitana«, Burgos.
   Diego de Yepes, Vida virtudes y milagros de la Bienventurada Virgen Teresa de Jesús.
   V. M. Ana de san Bartolomé, Autobiografia.
   Julian de Avila, Vida de s. Teresa de Jesús.
   Francisco de Ribera, La vida de la Madre Teresa.
   Fr. Luis de Leon, Vida muerte y virtudes y milagros de la Santa Madre Teresa de Jesús.

4. *Prvorazredna Djela.*

   Silverio de s. Teresa, Vida de Madre Teresa, Burgos. 5 sv.
   Gabriel de Jesús, La Santa de la Raza.
   Silverio de s. Teresa, Historia del Carmen Descalzo, Burgos. (Tip. »El Monte Carmelo, 1935—1949), 15 sv.
   Narciso Alonso Cortes »Pleito de los Cepedas«, Boletin de la Real Academia española, 1946.
   Homero Seris, »Nueva genealogia de s. Teresa«. Nueva revista de Filologia hispanica, 1956.

5. *Konsultirana Djela.*

   Francisco Osuna, Abecedario.
   Bernardino de Laredo, Subida del Monte Sion.
   S. Pedro de Alcantara, Tratado de la oración y meditación.
   San Juan de la Cruz, Obras Completas, Burgos.

6. *Ostala Bibliografija.*

   Leon Van Hove, La joie chez sainte Thérèse.
   R. Hoornaert, Sainte Thérèse écrivain, son milieu, ses facultés, son oeuvre.
   J. Baruzi, Saint Jean de Croix et le problème de l'expérience mystique.
   Bruno de Jesus Marie, Saint Jean de la Croix. — Espagne mystique.
   F. de Ros, Un maître de s. Thérèse. Le père François d'Osuna. Sa vie, son oeuvre, sa docrtine spirituelle. Paris 1936.
   Isti pisac: Un inspirateur de s. Thérèse. Le Frère Bernardin de Laredo, Paris, 1948.
   Emeterio de J. M., Ensayo sobre la lirica Carmelitana.
   M. Bataillon, Erasme et l'Espagne, Paris 1937.
   Oechslin L., L'intuition mystique de sainte Thérèse, Paris 1946.
   Tomás de la Cruz, Pleito sobre visones: trayectoria historica de un paesaje de la autobiografia de s. Teresa: Ephemerides Carmeliticae, 8 (1957).

Kratice

Krit. Izd. Dj.	— Kritičko Izdanje Djela sv. Terezije što je na španjolskom izdao O. Silverije od sv. Terezije.
Život	— Autobiografija što je napisala sv. Terezija
Put Savršenosti	— Knjiga što je napisala sv. Terezija za samostan sestara karmeličanki »sv. Josip« u Avili.
Osnutci	— Prva povijest obnovljenog Karmela što je napisala sv. Terezija.

Duh. Tvrdava	— Remek-Djelo duhovnosti što je izišlo ispod pera sv. Terezije.
Misli o Božjoj Ljubavi	— Komentar sv. Terezije o Pjesmi nad Pjesmama.
Pisma	— Mnogobrojna pisma što je napisala sv. Terezija.
Način Pohađanja samostana	— Uputa koju je napisala sv. Terezija za one koji budu pohoditelji samostana Bosonogih Karmelićanki.
Duh. Pjesma	— Djelo koje je napisao sv. Ivan od Križa.
Uspon	— Uspon na Goru Karmel što je napisao sv. Ivan od Križa.

I DIO

I

1. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 91 — **2.** Narciso Alonso Cortes, Pleitos de los Cepedas, Boletin de la Real Academia Española, 1946, 99—100 — **3.** Troje od djece se smatraju da su iz prvog braka Don Alonsa; Silverije od sv. Terezije u svojem »Život sv. Terezije«, što spada među najnovija djela toga poznatog specijaliste o sv. Tereziji, smatra da su samo dvoje djece iz prvog braka: Juan i Maria. Nema traga o nekom trećem niti se autori slažu u pogledu njegova imena. Za jedne on bi bio Pedro a za druge Jeronimo. — **4.** Prema novoj genealogiji o sv. Tereziji što je izdao Homero Seris u La Nueva Revista hispanica de Filologia, knjiga Recreaciones od Marije od sv. Josipa, dokazuje da bi stariji brat sv. Terezije bio Rodrigo a ne Ferdinand, kako se do sada vjerovalo — **5.** H. Seris u istom čl. str. 300—371 — **6.** H. Seris, u istom čl. — **7.** Narciso Alonso Cortes, Pleitos de los Cepedas, Boletin de la Real Academia Española, 1946 — **8.** A. Castro, Realidad historica de España, 504 »U šesnaestom stoljeću Židovi su imali svijest da su Španjolci u istoj mjeri kao i kršćani« — **9.** A. Castro, Drama o časti, str. 49 — **10.** H. Seris, Nueva Genealogia., str. 367 — **11.** H. Seris, Nueva Genealogia, str. 367—368 — **12.** Naziva se aviležanin u ovoj zemlji onaj koji je najspretniji u ratu: »Se llama aviles en esta tierra el que más avil es para la guerra.« — »Erase que se era-el mal que se vayael bien que se venga — **13.** El mal para los moros-y el bien por nosotros«, citat u Valbuena Prat, Historia de la Literatura Española, str. 179 — **14.** Dr. Marañon u svojoj knjizi Antonio Perez (t. I, str. 147) podržava tu tezu o narodu instrumentu plemstva u borbi Comuneros — **15.** Maria de s. José, Recreaciones — **16.** Život, V, 1—6 — **17.** Malon de Chaide, citat u Historia Literatura Española, t. I, str. 627 — **18.** Put Savršenosti, V, 1—6 — **19.** Život, I, 4 — **20.** Život, I, 6 — **21.** Citirano u Historia Literatura Española, t. I, str. 469 — **22.** Isto — **23.** Život, II, 1 — **24.** Roditelji sv. Terezije, str. 51.

II

1. Luis de Leòn citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str 475 — **2.** Maria de s. José — **3.** Život, II, 2 — **4.** Isto mjesto — **5.** Vida Españoles etad oro, 60—61 — **6.** Isto — **7.** Život, II, 2—8 — **8.** Život, XXXVII, 4 — **9.** Život, II, 4. U pogledu identifikacije Terezijinog bratića priklanjam se mišljenju Gabrijela de Jesùs koje mi izgleda od sviju najvjerojatnije. — **10.** Život, II, 4—6 — **11.** Isto mjesto — **12.** Citat u knjizi Ticknor, Littérature espagñole, t. I, str. 41 — **13.** Život, II, 2—4 — **14.** Pismo 223 — **15.** Život, II, 8 — **16.** Isto — **17.** Isto — **18.** Osnutci, X, 14 — **19.** Isto, 15 — **20.** Isto, 16 — **21.** Život, II, 8.

III

1. Maria Pinel, citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 102 — **2.** Život, III, 1 — **3.** Isto, 4 — **4.** Život, III, 1 — **5.** Isto — **6.** Život, III, 2 — **7.** Osnutci, XXXI, 46 — **8.** Osnutci, XXII, 5 — **9.** Život, III, 2 — **10.** Luis de Leon, citiran u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 477 — **11.** Pismo 2 — **12.** Život, III, 4 — **13.** Život, III, 4 — **14.** Isto, 5 — **15.** Život, XXX, 19 — **16.** Život, XVII, 2.

IV

1. Život, III, 5 — **2.** Put Savršenosti, XXIII, 1 — **3.** Život, XI, 13 — **4.** Put Savršenosti, XVI, 10 — **5.** Put Savršenosti, XI, 15 — **6.** Osnutci, XXVIII, 19 — **7.** Krit. Izd. Dj., t. II, str. 28 — **8.** Francisco Ribera, IV, pogl. 1 — **9.** Život, XI, 6 — **9bis.** Isto, 15, 12 — **10.** Život, III, 6 — **11.** Isto — **12.** Isto — **13.** Isto — **14.** Krit. Izd. Dj., t. II, str. 18 — **15.** Put Savršenosti, VI, 4 — **16.** Život, III, 7 — **17.** Isto — **18.** Isto — **19.** Krit. Izd. Dj., t. II, str. 18 — **20.** Život, IV, 1.

V

1. Život, II, 7 — **2.** Život, XXXI, 20 — **3.** Krit. Izd. Dj., t. II, str. 244 — **4.** Život, XIII, 17 — **5.** Život, IV, 2 — **6.** Isto — **7.** Put Savršenosti, X, 1 — **8.** Život, XXXI, 23 — **9.** Put Savršenosti, X, 5 — **10.** Krit. Izd. Dj., t. IX, str. 494—495 — **11.** Krit. Izd. Dj., t. II, str. 170 — **12.** Silverije od sv. Terezije, citat u Život sv. Terezije, t. I, str. 296 — **13.** Francisco Ribera, I, 6 — **14.** Put Savršenosti, XXVI, 12 — **15.** Život, IV, 5 — **16.** Put Savršenosti, XI, 4—5.

VI

1. Misli o Božjoj Ljubavi, VI, 2 — **2.** Život, VI, 5 — **3.** Život, V, 2 — **4.** Život, IV, 8 — **5.** Život, V, 1 — **6.** Francisco Osuna, Abecedario, izdanje Ribadeneira, str. 464—7 — **6bis.**, Isto, str. 496 — **7.** Isto, str. 471 — **8.** Život, IV, 7 — **9.** Isto, 9 — **10.** Život, V, 3 — **11.** Isto — **12.** Isto, 6 — **13.** Isto — **14.** Isto — **15.** Isto, 6 — **16.** Isto, 4 — **17.** Isto, 6 — **18.** Život, V, 5—6 — **19.** Život, isto, 6 — **20.** Život, isto, 7 — **21.** Francisco Ribera, I, 7 — **22.** Isto — **23.** Život, VI, 1 — **24.** Isto — **25.** Isto — **26.** Misli o Ljubavi Božjoj, VI 2 — **27.** Život, VI, 2 — **28.** Otkrivenje — **29.** Život, VI, 6 — **30.** Isto.

VII

1. Bañez, Proces Beatifikacije, čl. 2 — **2.** Pismo 248 — **3.** Maria de s. José citat u Životu sv. Terezije od Solverija od sv. Terezije, t. I, str. 294 — **4.** Isto — **5.** Munóz, Život Fr. Luis de Granada, I, 16 — **6.** Život, VII, 12 — **7.** Isto — **8.** Isto, 17 — **9.** Isto, 1 — **10.** Silverije od sv. Terezije, Život sv. Terezije, t. I, str. 295 — **11.** Pismo, 44 — **12.** Put Savršenosti, VII, 4—5 — **13.** Život, VII, 2 — **14.** Život, VII, 4—5 — **15.** Život, VII, 6 — **16.** Isto, 7 — **17.** Isto, 8 — **18.** Isto, 9 — **19.** Isto, 19 — **20.** Isto, 1 — **21.** Isto, 19 — **22.** Pismo 388 — **23.** Život, VII, 14 — **24.** Isto, 16 — **25.** Isto — **26.** Život, VII, 17 — **27.** Isto — **28.** Život, VIII, 1.

II DIO

I

1. O. Silverije od sv. Terezije stavlja kao datum obraćenja sv. Terezije godinu 1553. U tome se oslanja na datum 1554. koji označuje dolazak u Avilu sv. Franje Borgija. (Ctr. Život sv. Terezije, t. I, str. 331) — **2.** Život, IX, 1 — **3.** Život, VIII, 12 — **4.** Način Pohađanja Samostana, I, 6 — **5.** Život, IX, 5 — **6.** Život, IX, 7—8 — **7.** Život, XXIII, 1 — **8.** Život, IX, 5 — **9.** Život, XXIII, 2 — **10.** Život, XIX, 8 — **11.** Život, XIX, 9 — **12.** Život, XIII, 4 — **13.** Život, XIX, 8 — **14.** Isto — **15.** Isto — **16.** Krit. Izd. Dj., t. II, str. 31 — **17.** Život, X, 1 — **18.** Isto — **19.** Život, XVI, 1 — **20.** Isto — **21.** Isto, 2 — **22.** Isto, 2 — **23.** Isto, 1 — **24.** Život, XXIII, 11 — **24bis.**, isto, 12 — **25.** Život, XXIII, 12 — **26.** Bernardino de Laredo, Pjesme 3, pogl. — **27.** Život, XXIII, 12 — **28.** Način Pohađanja Samostana, I, 8 — **29.** Silverije od sv. Terezije, Život sv. Terezije, t. I, str. 339 — **30.** Život, XXIV, 2 — **31.** Život, XXIII, 17.

II

1. Život, XXIV, 5 — **2.** Isto — **3.** Život, isto — **4.** Život, XX, 21 — **5.** Krit. Izd. Dj. t. II, str. 334 — **6.** Silverije od sv. Terezije, Život sv. Terezije, t. I, str. 407 — **7.**

Život, XXXVII, 5 — 8. Francisco Ribera, I, 18 — 9. Silverije od sv. Terezije, Život, sv. Terezije, t. I, str. 401—409 — 10. Isto — 11. Pismo 153 — 12. F. de Ros, Osuna, str. 72—101 — 13. Isto — 14. F. de Ros, str. 84 — 15. Gabrijel de Jesus, t. III, str. 148 — 16. Francisco Ribera, I, 9.

III

1. Život, XXVII, 2 — 2. Maria Pinel citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 113 — 3. Život, XXVII, 3 — 4. Isto — 5. Život, XXVIII, 5 — 6. Život, XXVII, 5 — 7. Život, XXVIII, 1 — 8. Život, XXVIII, 3 — 9. Život, XXIX, 2 — 10. Isto, 8 — 11. Gabrijel de Jesus, t. III, str. 324 — 12. Život, XXIX, 13 — 13. Život, XXIX, 14 — 14. Gabrijel de Jesus, t. III, str. 324 — 15. Život, XII, 13 — 16. Život, XXIX, 14 — 17. Francisco Ribera, IV, 12 — 18. Život, 4 — 19. Isto, 3 — 20. Život, XX, 10 — 21. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 4 — 22. Život, XXXI, 12 — 23. La Puente, Vide del P. Alvarez Baltazar, pogl. 10 — 24. Silverije od sv. Terezije, Život sv. Terezije, t. I, str. 456 — 25. Život, XXVI, 3 — 26. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 507 — 27. Život, XXX, 6 — 28. Život, XXX, 13 — 29. Francisco Ribera, I, pogl. 9 — 30. Život, XXV, 15 — 31. Francisco Ribera, I, pogl. 10 — 32. Život — 33. Francisco Ribera, I, pogl. 11 — 34. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 9 — 35. Život, XXX, 11 — 36. Život, XXXI, 3 — 37. Život, XXXII, 3 — 38. Život, XXIX, 6 — 39. Isto, 20 — 40. Isto, 19, 20, 22 — 41. Isto, 22 — 42. Život, XXIX, 6 — 43. Duh. Tvrđava, VI, pogl. 9, 5 — 44. Život, XXIX, 6 — 45. Isto — 46. Život, XXVIII, 18.

IV

1. Život, XXVII, 18 — 2. Život, XVII, 17, 18 — 3. Isto — 4. Život, XXX, 2 — 5. Život, XXX, 5 — 6. Isto, 6 — 7. Isto, 5 — 8. San Pedro Alcantara, citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 507 — 9. Pismo, 10 — 10. Život, XXVII, 18 — 11. Život, XXX, 7 — 12. Pedro Ibañez citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 149 — 13. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 4 — 14. Isto.

V

1. Život, XXVIII, 8 — 2. Isto, XXII, 6 — 3. Isto, XXV, 13 — 4. Isto, 14 — 5. Pedro Ibañez, citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 132 — 6. Usklici, VIII, 2, 3 — 7. Usklici, IX, 1 — 8. Put Savršenosti, XLII, 4 — 9. Put Savršenosti, I, II — 10. Put Savršenosti, I, 5 — 11. Francisco Ribera, I, poglavlje 13 — 12. Isto — 13. Isto — 14. Život, 32, 10.

VI

1. Život, XXXI, 22. — 2. Diego Yepes, II, pogl. 1 — 3. Pedro Ibañez, citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 150 — 4. Život, XXXII, 11 — 5. Silverije od sv. Terezije, Život sv. Terezije, t. II, str. 22 — 6. Život, XXXIII, 2 — 7. Isto — 8. Julian de Avila, Vida de s. Teresa de Jesus, II, pogl. 1 — 9. Život, XXXVI, 13 — 10. Život, XXXV, 5 — 11. Teresa de Cepeda, citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 333 — 12. Nada te turbe-nada te espante-todo se pasa-Dios no se muda-la paciecia todo lo alcanza-quien a Dios tiene-nada la falta. — Solo Dios basta. Krit. Izd. Dj., str. IX. Prevela sam ovu pjesmu dosta slobodno — 13. Život, XXXIII, 11 — 14. Život, XXXII, 18 — 15. Život, XXXII, 16 — 16. Život, XXXIII, 3 — 17. Život, XXXIII, 12 — 18. Pismo, 11 — 19. Francisco Ribera, IV, pogl. 1 — 20. Izd. Krit. Dj., t. II, str. 320 — 21. Život, II — **21bis**, Isto, 1, 2 — 22. Pismo, 8 — 23. Pedro Ibañez, citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 148 — 24. Francisco Ribera, I, pogl. 15 — 25. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 507 — 26. Teresa de Cepeda, citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 339 — 27. Pismo, 11.

VII

1. Život, XXXIV, 2 — 2. Pismo 12 — 3. Život, XXXIV, 4 — 4. Isto — 5. Isto — 6. Isto, 5 — 7. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 14 — 8. Život, XXXIV, 4 — 9. Život, XXXIV, 4 — 10. Život, XXXVIII, 4 — 11. Pismo, 143 — 12. Baltasar Gracian, El criticon — 13. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 14 — 14. Maria de s. José citat u Emeterio de J. M.,

ensayo sobre la lirica carmelitana, str. 41, 2 — **15.** Krit. Izd. Dj., t. II, str. 13 — **16.** Život, XXXIV, 5 — **17.** Krit. Izd. Dj., t. II, str. 14. — **18.** Silverije od sv. Terezije, Život sv. Terezije, t. II, str. 93, 4 — **19.** Život, XXXV, 2 — **20.** Život, XXXV, 2 — **21.** S. Pedro de Alcantara, citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 125 — **22.** Život, XXX, 2 — **23.** S. Pedro de Alcantara, citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 125 — **24.** Život, XXXV, 4.

VIII

1. Život, XXXV, 8 — **2.** Isto, 10 — **3.** Isto, 8 — **4.** Isto, 10 — **5.** Isto, 8 — **6.** Život, XXXV, 11 — **7.** Život, XXXV, 12 — **8.** Pismo, 28 — **9.** Pismo, 274 — **10.** San Pedro de Alcantara citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 127 — **11.** Krit. Izd. Dj., t. II, str. 17 — **12.** Silverije od sv. Terezije, Život sv. Terezije, t. II, str. 131 — **13.** Život, XXXVI, 6 — **14.** Silverije od sv. Terezije, Život sv. Terezije, t. I, str. 317 — **15.** Citat u R. Hoornaert, Sainte Thérèse écrivain., str. 55 — **16.** Silverije od sv. Terezije, Život sv. Terezije, t. II, str. 588 — **17.** Isto, str. 148 — **18.** Teresa de Cepeda, citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 321 — **19.** Život, XXXVI, 7.

IX

1. Julian de Avila citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 191 — **2.** Krit. Izd. Dj. (konstitucije) t. II, str. 20—25 — **3.** Život, XXXVI, 7 — **4.** Život, XXXVI, 8 — **5.** Isto, 7 — **6.** Isto, 9 — **7.** Život, XXXV, 12 — **8.** Život, XXXVI, 11 — **9.** Isto — **10.** Julian de Avila citat u Krit. Izd. Dj., t. II, 192 — **11.** Život, XXXVI, 12 — **12.** Citat u Krit. Izd. Dj., t. I, str. 309 — **13.** Život, XXXVI, 14 — **14.** Isto — **15.** Julian de Avila, citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 193 — **16.** Isto, str. 194 — **17.** Citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 170 — **18.** Život, XXXVI, 17 — **19.** Život, XXXIX, 38 — **20.** Život, XXXVI, 16 — **21.** Isto 17 — **22.** Vicente de Heredia — **23.** Život, XXXVI, 18 — **24.** Historia del Carmelo, citat u Krit. Izd. Dj., t. I, str. 315 — **25.** Isto.

X

1. Život, XI, 16 — **2.** Put Savršenosti, VI, 4 — **3.** Krit. Izd. Dj., t. II, str. 18 — **4.** Put Savršenosti, I, 5 — **5.** Put Savršenosti, I, 5 — **6.** Isto, 2 — **7.** Put Savršenosti, IV, 4 — **8.** Isto, 3 — **9.** Isto, 1 — **10.** Put Savršenosti, predgovor, 3 — **11.** Život, X, 8 — **12.** Put Savršenosti, VII, 9 — **13.** Isto, XX, 4 — **14.** Isto, XII, 4 — **15.** Put Savršenosti, VII, 10 — **16.** Isto, 11 — **17.** Isto, 5 — **18.** Isto, 7 — **19.** Isto, XVII, 6 — **20.** Isto, VII, 4 — **21.** Francisco Ribera, IV, pogl. 7 — **22.** Put Savršenosti, XV, 6 — **23.** Život, XIII, 15 — **24.** Krit. Izd. Dj., t. II, str. 64 — **25.** Duh. Tvrđava, III, pogl. 1, 9 — **26.** Život, XIII, 15 — **27.** Duh Tvrđava I, pogl. II, 11 — **28.** Put Savršenosti, XXVIII, 11 — **29.** Duh. Tvrđava VI, pogl. X, 7 — **30.** Pismo, 19 — **31.** Život, X, 4 — **32.** Misli o Božjoj Ljubavi, III, 9 — **33.** Put Savršenosti, XVIII, 9 — **34.** Put Savršenosti, II, 5 — **35.** Isto, XIII, 7 — **36.** Isto, XXVIII, 2.

XI

1. Put Savršenosti, II, 12 — **2.** Put Savršenosti, XXIX, 2 — **3.** Krit. Izd. Dj., t. II, str. 17 — **4.** Krit. Izd. Dj., t. V, str. 7 — **5.** Osnutci, V, 8 — **6.** Silverije od sv. Terezije, Život sv. Terezije, t. III, str. 78 — **7.** Krit. Izd. Dj., t. V, str. 94 — **8.** Put Savršenosti, XVIII, 8 — **9.** Osnutci, V, 10 — **10.** Isto, 11 — **11.** Put Savršenosti, XVIII, 3 — **12.** Isto, 4 — **13.** Julian de Avila citat u Krit. Izd. Dj., t. V, str. 9 — **14.** Osnutci, I, 3 — **15.** Osnutci, I, 4 — **16.** Silverije od sv. Terezije, Život sv. Terezije, t. I, str. 83 — **17.** Isto — **18.** Diego de Yepes citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 499 — **19—20.** Maria de s. Jeronimo, citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 292 — **21.** Francisco Ribera, II, pogl. 5, citat u Bollandisti — **22.** Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 117 — **23.** Silverije od sv. Terezije, Život sv. Terezije, t. II, str. 82 — **24.** Bollandisti — **25.** Život, X, 7 — **26.** La saeta, strijela, označuje uzvik po kojem kao da se imitira arabske melodije — **27.** Emeterio de J. M. Ensayo sobre la lirica carmelitana, str. 157 — **28.** Put Savršenosti, XXXI, 12 — **29.** Put Savršenosti, XXXI, 13 — **30.** Put Savršenosti, XXIX, 6 — **31.** Put Savršenosti,

XXIV, 2 — 32. Isto, 6 — 33. Isto, 2 — 34. Put Savršenosti, XXXVIII, 6 — 35. Isto — 36. Osnutci, I, 1 — 37. Isto, 6 — 38. Put Savršenosti, XVIII, 5 — 39. Isto — 40. Isto, 7 — 41. Osnutci, I, 6.

III DIO

I

1. Pjesme, XXIX — 2. Osnutci, II, 4 — 3. Duh. Tvrđava VI, pogl. 6, 9 — 4. Uzvici, br. 2 — 5. Osnutci, I, 8 — 6. Julian de Avila, Vida de s. Teresa de Jesus, str. 238 — 7. Krit. Izd. Dj., t. V, str. 333 — 8. Isto, str. 335 — 9. Duh. Tvrđava V, pogl. I. 8 — 10. Život, XIV, 7 — 11. Život, XXXIX, 12 — 12. Život, XIII, 16 — 13. Isto, 19 — 14. Isto, 16 — 15. Krit. Izd. Dj., t. V, str. 336 — 16. Put Savršenosti, XXI, 2 — 17. Život, XV, 6 — 18. Osnutci, XIV, 5 — 19. Osnutci, III, 2 — 20. Put Savršenosti, II, 5 — 21. Pismo, 134 — 22. Pismo, 87 — 23. Osnutci, II, 7 — 24. Francisco Ribera, I, pogl. 5.

II

1. Julian de Avila citat u Krit. Izd. Dj., t. V, 352 — 2. Duh. Tvrđava VI, pogl. 6, 9 — 3. Osnutci, III, 16 — 4. Krist. Izd. Dj., t. I, str. 87 — 5. Osnutci, III, 16 — 6. Krit. Izd. Dj., t. V, str. 406 — 7. Isto — 8. Osnutci, III, 17 — 9. Isto — 10. Isto — 11. Krit. Izd. Djela., t. V, str. 30 — 12. Isto — 13. Pismo, 10 — 14. Citat u Bruno de J. M., Jean de la Croix, str. 316 — 15. Krit. Izd. Dj., t. V, str. 406.

III

1. Pismo 148 — 2. Krit. Izd. Dj., t. V, str. 72 — 3. Isto, str. 133 — 4. Maria de s. José citat u Krit. Izd. Dj., t. V, str. 218 — 5. Pismo 19 — 6. Život, XXVI, 4 — 7. Pismo, 52 — 8. Pismo, 34 — 9. Krit. Izd. Dj., t. VII, str. 85 — 10. Život, XXXIV, 3 — 11. Francisco Ribera, IV, pogl. 1 — 12. Leon Van Hove, La joie chez saint Thérèse, str. 433 — 13. Život, XXI, 1 — 14. Citat u Schneider, Philippe II, str. 229 — 15. Isto, str. 153 — 16. Francisco Ribera, VI, pogl. 1 — 17. Pismo, 6 — 18. Pismo, 270 — 19. Pismo, 14 — 20. Pismo, 52 — 21. Pismo, 6 — 22. Osnutci, X, 3 — 23. Osnutci, X, 5 — 24. Krit. Izd. Dj., t. V, str. 79.

IV

1. Duh. Tvrđava, VI, pogl. 4, 8 — 2. Osnutci, XIV, 3 — 3. Osnutci, XIII, 3 — 4. Isto — 5. Osnutci, XIII, 4 — 6. Osnutci, XIV, 4 — 7. Put Savršenosti, II, 9, 10 — 8. Osnutci, XIV, 5 — 9. Osnutci, XXIII, 12 — 10. Osnutci, XIII, 5 — 11. Isto — 12. Osnutci, XIV, 6, 7 — 13. Isto, 6 — 14. Krit. Izd. Dj., t. V, str. 111 — 15. Osnutci, XIV, 12 — 16. Put Savršenosti, XIX, 9 — 17. Život, XVIII, 4 — 18. Osnutci, XIV, 11 — 19. Osnutci, XIV, 11.

V

1. Osnutci, XV, 2 — 2. Krit. Izd. Dj., t. .V, str. 117 — 3. Jeronimo Gracian de la Madre de Dios, citat u Krit. Izd. Dj., t. V, str. 94 — 4. Baruzi, Saint Jean de la Croix et le problème de l'experience mystique, str. 132 — 5. Citat u Krit. Izd. Dj., t. V, str. 424. — 6. Osnutci, XV, 5 — 7. Francisco Ribera, II, pogl. 13 — 8. Osnutci, XV, 5 — 9. Francisco Ribera, II, pogl. 13 — 10. Isto — 11. Osnutci, XV, 6 — 12. Bruno de Jesus Marie, Saint Jean de la Croix, str. 71 — 13. Osnutci, XV, 6 — 14. Isto — 15. Francisco Ribera, II, pogl. 13 — 16. Pismo, 280 — 17. Francisco Ribera, II, pogl. 13 — 18. Osnutci, XV, 8 — 19. Put Savršenosti, II, 7 — 20. Francisco Ribera, II, pogl. 14 — 21. Osnutci, XV, 13 — 22. Isti, 14 — 23. Isti, 11 — 24. Osnutci, XVII, 1.

VI

1. Uzvici, VI, 1 — 2. Osnutci, XXXI, 46 — 3. Pismo, 19 — 4. Uzvici, XV, 1—2—3 — 5. G. Maranón, Antonio Perez, t. I, str. 196 — 6. Osnutci, XVII, 6 — 7. Osnutci, XVII, 9 — 8. Isti — 9. Život, XXXVII, 5 — 10. Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 126 — 11. Isti, str. 127 — 12. Francisco Ribera, IV, pogl. 17.

VII

1. O. Silverije — 2. Citira O. Silverija — 3. Duh. Tvrđava, VII, pogl. I, 2 — 4. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 102 — 5. Krit. Izd. Dj., t. V, str. 193 — 6. Osnutci, XIX, 4 — 7. Osnutci, XIX, 4, 5 — 8. Pismo, 11 — 9. Isto, 47 — 10. Krit. Izd. Dj., t. V, predgovor 5 — 11. Isto — 12. Isto, 4 — 13. Pismo, 51 — 14. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 45 — 15. Pismo, 11 — 16. Put Savršenosti, VII, 5 — 17. Pismo, 304 — 18. Osnutci, VI, 2 — 19. Isto, 4 — 20, Isto, 5 — 21. Isto, 5 — 22. Isto — 23. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 26 — 24. Osnutci, VII, Sve što se odnosi na melankolike — 25. Pismo, 6 — 26. Pismo, 54 — 27. Pismo — 28. Citiran od Bruno J. M., saint Jean de la Croix, str. 73 — 29. Ta je krv prolivena — Doninguillo eh! ne znam za koga, Pjesme XV — 30. Da li je to rođakinja načelnika? Ko je ta gospođica? Ona je kćerka Boga Oca i svijetli kao jedna zvijezda... Pjesme, XIV — 31. Oh, sretne li pastirice koja se predala danas takovom pastiru koji kraljuje i mora kraljevati! A ja, Gil, ja sam u strahu, neću je smjeti više pogledati jer se udala: koji kraljuje i mora kraljevati. Pjesme, XXVII — 32. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 11 — 33. H. Bremond, Hist. Litteraire., t. II, str. 313 — 34. Božićna pjesma — 35. Da te vide moje oči slatki i dobri Isuse, da te vide moje oči, pa da odmah umrem. Neka gleda tko hoće ruže i jasmin... — 36. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 48 — 37. Živim a da ne živim u samoj sebi i ja se ufam u takovoj mjeri da umirem a da ne umirem. Pjesme, I.

VIII

1. Pismo 375 — 2. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 53 — 3. Bollandiste, t. I, str. 461 — 4. Francisco Ribera, III, 1; IV, XVII — 5. Maria Pinel, citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 107 — 6. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 216 — 7. Osnutci, XVIII, 6.

IX

1. Pismo, 41 — 2. Isto — 3. Pismo, 36 — 4. Francisco Ribera, III, pogl. 1 — 5. Isto — 6. Isto — 7. Pismo, 34 — 8. Pismo, 31 — 9. Pismo, 93 — 10. Život, XXXVII, 10 — 11. Silverije od sv. Terezije, Život sv. Terezije, t. II, str. 505 — 12. Život, XI, 14 — 13. Pismo, 30 — 14. Citat u Krit. Izd. Dj., t. VII, str. 101 — 15. Pismo, 34 — 16. Jeronimo Gracian de la Madre de Dios, Pelegrinación de Anastasio, Dial., 1, str. 21.

X

1. Bruno de J. M., saint Jean de la Croix, str. 130 — 2. Jeronimo de s. José El don que tuvo san Juan de la Cruz., str. 786 — 3. Život, XXII, 8 — 4. Pismo, 351 — 5. Ivan od Križa, Duhovna Pjesma, predgovor — 6. Ivan od Križa, Uspon na Goru Karmel — 7. Jeronimo de s. José, El don que tuvo san Juan de la Cruz., str. 517 — 8. Misli o Božjoj Ljubavi, I, 8 — 9. Ivan Od Križa, Duhovna Pjesma, XXXVIII — 10. Silverije od sv. Terezije, Život sv. Terezije, t., str. 390 — 11. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 56 — 12. Isto — 13. Krit. Izd. Dj., str. 56 — 14. Krit. Izd. Djela, t. II, str. 61 — 15. Ivan Od Križa, Duhovna Pjesma, XI — 16. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 63 — 17. Isto, str. 111 — 18. Silverije od sv. Terezije da su Misli o Božjoj Ljubavi napisani između 1571. i 1573. u Avili, Salamanki ili Medina del Campo. Bruno de J. M., određuje 1574. Ali sličnosti između ove knjige i duhovnih referata, pribilježenih u Avili, za vrijeme njezina priorata u Otjelovljenju, su vrlo velike, da se ne bi zaključilo da iz njih izviru. Osim toga zar nije taj komentar Pjesme nad Pjesmama veličanje duhovnih zaruka? Izgleda zato da ih je napisala na kraju svoga boravka u Avili a da ih završi možda u Segoviji. — 19. Krit. Izd. Dj., II, str. 58 — 20. Misli o Božjoj Ljubavi, I,

8 — 21. Isto, IV, 8 — 22. Krit. Izd. Dj., str. 64 — 23. Misli o Božjoj Ljubavi, IV, 11 Krit. Izd. Dj., t. II, str. 64 — 24. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 64 — 25. Misli o Božjoj Ljubavi, VII, 1 —26. Isto, VII, 3 — 27. Isto, IV, 3 — 28. Pjesma nad Pjesmama, I — 29. Isto — 30. Misli o Božjoj Ljubavi, IV, 10 — 31. Isto, I, 5 — 32. Isto, VII, 6 — 33. Ivan od Križa, Duhovna Pjesma, XXVIII — 34. Pismo, O. — 35. Pismo, 204 — 36. Sv. Ivan od Križa citati u Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 213 — 37. Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 283 — 38. Isto, t. II, str. 62 — 39. Julian de Avila, citat u Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 148 — 40. Pismo, 47 — 41. Osnutci, XIX, 7 — 42. Krit. Izd. Dj., t. V, str. 157.

XI

1. Osnutci, XXX, 13 — 2. Pismo, 66 — 3. Pismo, 57 — 4. Krit. Izd. Dj., t. V, str. 139 — 5. Julian de Avila, citat u Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 194 — 6. Isti, t. I, str. 123 — 7. Put Savršenosti, II, 9 — 8. Pismo, 70 — 9. Krit. Izd. Dj., t. VIII, str. 321 — 10. Isto, t. V, str. 178 — 11. Isto, t. IV, str. 54 — 12. Put Savršenosti, XXI, 4 — 13. Život, XL, 1 — 14. Krit. Izd. Dj., t. V, str. 129 — 15. Isto, t. IV, str. 54 — 16. Pismo, 56 — 17. Život, XXV, 12 — 18. Duh. Tvrđava, predgovor — 19. Put Savršenosti, predgovor — 20. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 7.

XII

1. Ana de Jesús, cit. U krit. Izd. Dj., t. VI, str. 200 i cijeli opis putovanja — 2. Isto — 3. Francisco Ribera, III, pogl. 3 — 4. Francisco de s. Maria, Reforma de los Descalzos, cit. u Krit. Izd. Dj., t. V, str. 192 — 5. Osnutci, XXII — 6. Pismo, 167 — 7. Pismo, 256 — 8. Krit. Izd. Dj., t. VII, str. 189 — 9. Pismo, 74 — 10. Pismo, 72 — 11. Pismo, 364 — 12. Pismo, 104 — 13. Jeronimo Gracian de la Madre de Dios, citat u Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 201 — 14. Pismo, 228 — 15. Pismo, 140 — 16. Pismo, 181 — 17. Isto, 147 — 18. Pismo, 160 — 19. Pismo, 290 — 20. Pismo, 160 — 21. Krit. Izd. Dj., t. II, 73 — 22. Osnutci, XXIII, 12 — 23. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 69 — 24. Pismo, 77 — 25. Pismo, 87.

IV DIO

I

1. Pismo, 93 — 2. Lope de Vega — 3. Pismo, 167 — 4. Maria de s. José, cit. u Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 143 — 5. Duh. Tvrđava, VII, pogl. 3, 11 — 6. Pjesme, XX — 7. Osnutci, XXIV, 6 — 8. Pismo, 57 — 9. Ponosne riječi — 10. Osnutci, XXIV, 14.

II

1. Maria de s. José, citat u Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 241 — 2. Uzvici, IX, 2 — 3. Pismo, 72 — 4. Isto, 93 — 5. Osnutci, XXV, 1 — 6. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 81 — 7. Osnutci, XXV, 1 — 8. Pismo, 94 — 9. Isto, 93 — 10. Osnutci, XXIV, 16 — 11. Osnutci, XXV, 1 — 12. Pismo, 76 — 13. Maria de s. José, cit. u Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 241 — 14. Teresa de Cepeda cit. u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 324 — 15. Osnutci, XXVI, 2 — 16. Put Savršenosti, VII, 2 — 17. Pismo, 290 — 18. Pismo, 290 — 19. Isto, 302 — 20. Isto, 99 — 21. Maria de s. José, citat u Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 324 — 22. Francisco Osuna, III, pogl. 6 — 23. Maria de s. José, citat u Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 243 — 24. Pismo, 79.

III

1. Pismo, 74 — 2. Isto — 3. Isto, 60 — 4. Isto, 74 — 5. Isto — 6. Isto, 87 — 7. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 82 — 8. Llorente, Historia critica de la Inquisición española, t. VI, XXX, str. 1 — 9. Osnutci, XXVII, 20 — 10. Pisma, 91, 87 — 11. Osnutci, XXVII, 20 — 12. Maria de s. José — 13. Pismo, 87 — 14. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 78 — 15. Isto — 16. Isto, str. 72 — 18. Isto, VI, str. 309 — 18. Osnutci, XXV, 7 — 19. Pismo, 94 — 20. Isto — 21. Isto — 22. Isto, 326 — 23. Lope de Vega — 24. Pismo, 94 — 25. Isto, 93 — 26. Jeronimo Gracian, Pedro Alcantara, Deseño 13 — 27. Osnutci, XXI, 11.

IV

1. Pismo, 95 — 2. Život, citat u Krit. Izd. Dj., t. VII, str. 240 — 3. Diego de Yepes citat u Leon Van Hofe, La joie chez sainte Trérèse, str. 131 — 4. Pismo, 101 — 5. Isto — 6. Pismo, 98 — 7. Pismo, 120 — 8. Pismo, 163 — 9. Pismo, 140 — 10. Jeronimo Gracian de la Madre De Dios, Cronica, in Obras Completas, t. I, str. 557 — 11. Pismo, 64 — 12. Pismo, 147 — 13. Pismo, 172 — 14. Pismo, 174 — 15. Pismo, 140 — 16. Pismo, 134 — 17. Pismo, 141 — 18. Pismo, 185 — 19. Isto — 20. Pismo, 233 — 21. Pismo, 309 — 22. Pismo, 180 — 23. Pismo, 109 — 24. Isto — 25. Pismo, 147 — 26. Isto — 27. Pismo, 121 — 28. Pismo, 113 — 29. Pismo, 162 — 30. Pismo, 114 — 31. Pismo, 107 — 32. Život, XVII — 33. Pismo, 321 — 34. Pismo, 183 — 35. Pismo, 121 — 36. Pismo, 6 — 37. Pismo, 183 — 38. Pismo, 158 — 39. Krit. Izd. Dj., t. V, str. 127 — 40. Život, XXXIV, 19 — 41. Pismo, 238 — 42. Pismo, 81 — 43. Isto — 44. Pismo, 152 — 45. Pismo, 233 — 46. Pismo, 186 — 47. Isto — 48. Pismo, 130 — 49. Način Pohađanja Samostana, 36 — 50. Pismo, 133 — 51. Pismo, 162 — 52. Pismo, 144 — 53. Pismo, 162 — 54. Pismo, 158 — 55. Pismo, 111 — 56. Pismo, 124.

V

1. Pismo, 87 — 2. Pismo, 184 — 3. Isto — 4. Krit. Izd. Dj., t. VIII, str. 243. — 5. Isto, t. II, str. 18 — 6. Pismo, 194 — 7. Pismo, 195 — 8. Pismo, 79 — 9. Pismo, 195 — 10. Pismo, 189 — 11. Pismo, 95 — 12. Pismo, 335 — 13. Pismo, 96 — 14. Krit. Izd. Dj., t. VIII, str. 184 — 15. Maria de s. José Recreaciones, IX — 16. Pismo, 210 — 17. Pismo, 198 — 18. Sv. Ivan od Križa, citat u Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 196 — 19. Pismo, 204 — 20. Pismo, 207 — 21. Bruno de J. M., Saint Jean de la Croix, str. 163 — 22. Pismo, 204 — 23. Pismo, 205 — 24. Život, XXXIV, 8 — 25. Krit. Izd. Dj., t. IV, str. 290 — 26. Isto, str. 291 — 27. Pjesma nad Pjesmama — 28. Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 291 — 29. Život, XX, 25 — 29bis. Pismo, 209 — 30. Isto — 31. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 66 — 32. Pismo, 208 — 33. Bruno de J. M., Saint Jean de la Croix, str. 164 — 34. Francisco Ribera, LIV, pogl. 17.

VI

1. Pismo, 158. — 2. Pismo, 184 — 3. Isto — 4. Pismo, 150 — 5. Pismo, 158 — 6. Isto — 7. Isto — 8. Isto — 9. Ustanove, 24 — 10. Pismo, 163 — 11. Isto — 12. Sin herir dolor haceis. Y sin dolordeshaceis. El amor de las criaturas (Pismo 163) — 13. Pismo, 163 — 14. Isto — 15. Pismo, 158 — 16. Isto — 17. Pismo, 87 — 18. Pismo, 171 — 19. Isto — 20. Pismo, 158 — 21. Isto, i pismo 168 — 22. Pismo, 58 — 23. Pismo, 59 — 24. Pismo, 129 — 25. Isto — 26. Život, XIII, 15 — 27. Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 65 — 28. Isto, str. 66 — 29. Isto, str. 66 i 67 — 30. Isto, str. 67 — 31. Isto — 32. Pismo, 168.

VII

1. Pismo, 205 — 2. Duh. Tvrđava, VI, pogl. 10, 7 — 3. Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 34 — 4. Pismo, 124 — 5. Pismo, 178 — 6. Pismo, 164 — 7. Duh. Tvrđava, I, pogl. 4, 10 — 8. Jeronimo Gracian, cit. u Krit. Izd. Dj., t. IV, str. IX — 9. Isto, str. X — 10. Život, X, 1 — 11. Život, XXII, 1 — 12. Osnutci, I, 4 — 13. Isto, XXI, 40 — 14. Život, XI — 15. Put Savršenosti, XXV, 4 — 16. Život, XXXIX, 17 — 17. Pismo, 104 — 18. Duh. Trđava I, pogl. 2, 7 — 19. Duh. Tvrđava, predgovor — 20. Diego Yepes, cit Krit. Izd. Dj., t. II, str. 494 — 21. Duh. Tvrđava I, pogl. 1, 5 — 22. Duh. Tvrđava, I, pogl. I, 1 — 23. Isto — 24. Duh. Tvvrđava I, pogl. II, 4 — 25. Isto — 26. Isto — 27. Duh. Tvrđava II, pogl. I, 2 — 28. Isto br. 10 — 29. Duh. Tvrđava III, pogl. I, 2 — 30. Isto, pogl. I, 5 — 31. Isto, pogl. I, 6 — 32. Isto, pogl. I, 7 — 33. Isto, pogl. II, 13 — 34. Duh. Tvrđava IV, pogl. I, 2 — 35, Isto, pogl. I, 7 — 36. Isto, V, pogl. III, 9 — 37. I Kor., 8 — 38. Duh. Tvrđava, IV, pogl. III, 2 — 39. Duh. Tvrđava V, pogl. IV, 3 — 40. Isto, 4 — 41. Isto, 10 — 42. Isto, pogl. III, 11 — 43. Duh. Tvrđava VI, pogl. V, 2 — 44. Isto, pogl. II, 2 — 45. Isto, pogl. V, 10 — 46. Isto, pogl. VI, 3 — 47. Isto, pogl. I, 4 — 48. Pogl. 6, 11 — 49. Isto, pogl. V, 9 — 50.

Duh. Tvrđava VII, pogl. II, 4 — 51. Isto — 52. Isto, pogl. III, 11 — 53. Isto, pogl. II, 7 — 54. Isto, pogl. 4, 6 — 55. Isto, pogl. 4, 12 — 56. Isto — 57. Isto, pogl. II, 7 — 58. Jeronimo Gracian, Dilucidario del verdadero espiritu, u Obras Completas., I, pogl. 5.

VIII

1. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 66 — 2. Isto, str. 296 — 3. Maria de s. José, citat u Krit. Izd. Dj., t. VIII, str. 286 — 4. Pismo, 138 — 5. Maria de s. Jeronimo, citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 295 — 6. Pedro de la Purificación, citat u Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 383 i 4 — 7. Isto — 8. Krit. Izd. Dj., t. V, str. 246 — 9. Pismo, 205 — 10. Francisco Ribera, IV, pogl. 17 — 11. Jeronimo Gracian, citat u Krit. Izd. Dj., t. I, str. 260 — 12. Krit. Izd. Dj., t. VIII, str. 156 — 13. Pismo, 214 — 14. Pismo, 232 — 15. Pismo, 164 — 16. Pismo, 234 — 17. Isto — 18. Pismo, 212 — 19. Pismo, 231 — 20. Krit. Izd. Dj., t. VIII, str. 232 — 21. Ana de Jesús, citat u Bruno de J. M., Saint Jean de la Croix, 195 — 22. Maria de s. Jeronimo, citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 295 — 23. Diego de Yepes, citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 492 — 24. Pismo, 224 — 25. Pismo, 314 — 26. Disraeli.

IX

1. Pismo, 238 — 2. Pismo, 210 — 3. Pismo, 224 — 4. Pismo, 210 — 5. Pismo, 21 — 6. Pismo, 218 — 7. Pismo, 224 — 8. Pismo, 232 — 9. Pismo, 242 — 10. Pismo, 243 — 11. Sv. Ivan od Križa, citat u Krit. Izd. Djela, t. VI, str. 210 — 12. Isto — 13. Crisogono de Jesús, Vida y Obras de s. Juan de la Cruz, str. 177 i 8 — 14. Sv. Ivan od Križa citat u Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 197. Duhovnu Pjesmu između duše i Krista njezinoga zaručnika, napisao je sv. Ivan od Križa u zatvoru u Toledu. Donosimo ovdje jedan doslovni prijevod, smatrajući da ako postoje na svijetu neprevedive pjesme onda su to pjesme sv. Ivana od Križa. »Gdje se skrivaš: Ljubljeni koji me ostavljaš da cvilim — Kao jelen pobjegao si — Pošto si me ranio... Ti me ranjavaš a ja umirem... 15. Život, pogl. 22. 14 — 16. Bruno de J. M., Seant Jean de la Croix, pogl. 13 — 17. Sv. Ivan od Križa, citat u Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 196 — 18. Sv. Ivan od Križa citat u Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 213 — 19. Isto, str. 254 — 20. Isto, str. 197 — 21. Pismo, 244 — 22. Isto — 23. Isto — 24. Isto — 25. Isto — 26. Sv. Ivan od Križa, citat u Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 209 — 27. Pismo, 247.

X

1. Pismo, 239 — 2. Pismo, 238 — 3. Pismo, 239 — 4. Pismo, 216 — 5. Pismo, 231 — 6. Put Savršenosti, VI, 9 — 7. Diego de Yepes, Vida, virtudes y milagros., III, pogl. 28 — 8. Pismo, 251 — 9. Isto — 10. Pismo, 253 — 11. Pismo, 226 — 12. Pismo, 224 — 13. Pismo, 232 — 14. Pismo, 242 — 15. Pismo, 245 — 16. Isto — 17. Pismo, 250 — 18. Isto — 19. Pismo, 255 — 20. Krit. Izd. Dj., t. VIII, str. 272 — 21. Pismo, 257 — 22. Isto — 23. Osnutci, XXVIII, 5 — 24. Francisco de s. Maria, Reforma de los Descalzos, t. I, IV, pogl. 32 — 25. Pismo, 54.

XI

1. Pismo, 258 — 2. Osnutci, XXX, 6 — 3. Pismo, 264 — 4. Isto — 5. Pismo, 274 — 6. Citat u Krit. Izd. Dj., t. VIII, str. 134 — 7. Pismo, 278 — 8. Pismo, 271 — 9. Pismo, 281 — 10. Pismo, 279 — 11. Pismo, 276 — 12. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 87 — 13. Put Savršenosti, IV, 1 — 14. Život, XX, 26 — 15. Osnutci, XV, 15 — 16. Pismo, 93 — 17. Pismo, 429 — 18. Pismo, 158 — 19. Pismo, 174 — 20. Pismo, 175 — 21. Pismo, 264 — 22. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 357. — 23. Pismo, 175 — 24. Isto — 25. Život, XXII, 10 — 26. Pismo, 103 — 27. Osnutci, XXVIII, 19 — 28. Pismo, 317.

XII

1. Pismo, 277 — 2. Pismo, 11 — 3. Pismo, 285 — 4. Krit. Izd. Dj., t. VIII, str. 328 — 5. Pismo, 295 — 6. Krit. Izd. Dj., t. VIII, str. 394 — 7. Pismo, 297 — 8. Pismo,

307 — **9.** Citat, Silverije od sv. Terezije, Život sv. Terezije, t. IV, 3 — **10.** Osnutci, XXVIII, 32 — **11.** Krit. Izd. Dj., t. II, str. 54 — **12.** Osnutci, XXVIII, 20 — **13.** Ovu priču mi je ispričala najstarija redovnica u Villanueva de la Jara, koja ju je primila sa usana najstarijih redovnica dok je bila mlada. Majka Marija Margareta od Presvetog Sakramenta mi je još kazala da je sv. Terezija rekla, ostavljajući ovaj kipić svojim kćerima, da će po tom Djetetu Isusu imati uvijek »napredno gospodarstvo« — **14.** Jeronimo Gracian, citat u Krit. Izd. Dj., t. I, str. CXXVI.

XIII

1. Pismo, 10 — **2.** Pismo, 326 — **3.** Pismo, 336 — **4.** Osnutci, XXIX, 3 — **5.** Isto, XXIX, 6 — **6.** Isto — **7.** Jeronimo Gracian, citat u Krit. Izd. Dj., t. V, str. 270 — — **8.** Citat u Krit. Izd. Dj., t. V, str. 271 — **9.** Isto, str. 270 — **10.** Osnutci, XXIX, 9 — **11.** Pismo, 344 — **12.** Pismo, 378 — **13.** Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 357 — **14.** Isto (U nekim španjolskim Karmelima još se mogu vidjeti ovakove svjetiljke) — **15.** Krit. Izd. Dj., t. V, str. 290 — **16.** Pismo, 370 — **17.** Pismo, 351 — **18.** Pismo, 232 — **19.** Pismo, 350 — **20.** Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 10 — **21.** Isto, str. 15 — **22.** Isto, str. 18 — **23.** Isto, str. 22 — **24.** Isto, str. 10 — **25.** Francisco Ribera, IV, pogl. 24 — **26.** Pismo, 274 — **27.** Osnutci, XXIX, 31 — **28.** Pismo, 351 — **29.** Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 12 — **30.** Pismo, 361 — **31.** Francisco Ribera, III, pogl. 10

V DIO

I

1. Pismo, 278 — **2.** Pismo, 285 — **3.** Isto — **4.** Pismo, 398 — **5.** Fide Ros, Osuna, str. 26 — **6.** Pismo, 278 — **7.** Pismo, 11, dodatak — **8.** Način Pohađanja Samostana, 10 — **9.** Isto, 11 — **10.** Isto, 12 — **11.** Isto, 13 — **12.** Isto, 14 — **13.** Pismo, 117 — **14.** Pismo, 138 — **15.** Franscisco Ribera — **16.** Pismo, 390 — **17.** Pismo, 393 — **18.** Gerardo de s. Juan de la Cruz, Obras de s. Juan, Toledo, 1912, t. II, str. 79 — **19.** Bruno de J. M., Espagne mystique, str. 176 — **20.** Pismo, 300 — **21.** Pismo, 261 — **22.** S. Ivan od Križa, Duh. Pjesma.

II

1. Osnutci, XXX, 11 — **2.** Isto, XXX, 16 — **3.** Krit. Izd. Dj., t. IX, str. 158 — **4.** Osnutci, XXXI, 4 — **5.** Ana de s. Bartolomé, citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 234 — **6.** Osnutci, XXVII, 12 — **7.** Ana de s. Bartolomé, citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 234 — **8.** Osnutci, XXXI, 4 — **9.** Leon Van Hofe, La joie chez sainte Thérèse, str. 449 — **10.** Pismo, 219 — **11.** Osnutci, XXXI, 17 — **12.** Taj Krist je sada u katedrali u Burgosu (Španija) — **13.** Osnutci, XXXI, 21 — **14.** Ana de s. Bartolomé, citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 235 — **15.** Isto — **16.** Pismo, 374 — **17.** Osnutci, XXXI, 6 — **18.** Ana de s. Bartolomé, citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 236 — **19.** Život, — **20.** Ana de s. Bartolomé, citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 236 — **21.** Pedro da la Purificacion, citat u Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 386 — **21bis.** Isto, t. V, str. 310 — **22.** Pedro de la Purificacion, citat u Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 380 — **23.** Osnutci, XXXI, 26 — **24.** Osnutci, XXXI, 27 — **25.** Pismo, 420 — **26.** Pismo, 407 — **27.** Pismo, 420 — **28.** Isto — **29.** Osnutci, XXXI, 35 — **30.** Isto, 36 — **31.** Krit. Izd. Dj., t. V, str. 319 — **32.** Pismo, 411 — **33.** Pismo, 347 — **34.** Pismo, 410 — **35.** Citat, O. Silverije — **36.** Pismo, 433 — **37.** Pismo, 425 — **38.** Ana de s. Bartolomé, citat u Krit. Izd Dj., t. II, str. 328.

III

1. Pismo, 346 — **2.** Pismo, 171 — **3.** F. de Ros, Osuna, str. 72 — **4.** Pismo, 398 — **5.** Isto — **6.** Ustanove, str. 9 — **7.** Isto — **8.** Pismo, 385 — **9.** Pismo, 352 — **10.**

Pismo, 289 — 11. Isto — 12. Lubanja od Marije Bautiste nalazi se u blagovaonici samostana u Valladolinu — 13. Pismo, 289 — 14. Pismo, 11. dodatak — 15. Pismo, 434 — 16. Krit. Izd. Dj., t. IX, str. 52 — 17. Pismo, 387 — 18. Pismo, 375 — 19. Pismo, 385 — 20. Pismo, 398 — 21. Isto — 22. Pismo, 434 — 23. Pismo, 344 — 24. Pismo, 434 — 25. Isto — 26. Pismo, 231 — 27. Pismo, 272 — 28. Pismo, 421 — 29, 30. Pismo, 352 — 31. Pismo, 95 — 32. Pismo, 433 — 33. Pismo, 430 — 34. Pismo, 433 — 35. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 222 — 36. Ana de s. Bartolomé.

IV

1. Put Savršenosti, XXXVI, 3 — 2. Život, XXXVI, 17 — 3. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 39 — 4. Pismo, 403 — 5. Teresa de Capeda u Krit. Izd. Dj. t. II, str. 307 — 6. Sv. Pavao — 7. Krit. Izd. Dj., t. II, str. 51 — 8. Teresa de Cepeda u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 307 — 9. Krit. Izd. Dj., t. VI, str. 49 — 10. Teresa de Cepeda u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 334.

V

1. Francisco de s. Maria, IV, pogl. 20 — 2. Osnutci, VI, 9 — 3. Pismo, 313 — 4. Francisco Ribera — 5. Pismo, 204 — 6. Pismo, 151 — 7. Pismo, 159 — 8. Pismo, 409 — 9. Pismo, 434 — 10. Pismo. 148 — 11. Pismo, 144 — 12. Pismo 148 — 13. Citat u Krit. Izd. Dj., t. VIII, str. 502 — 14. Osnutci, II, 6 — 15. Pismo, 231 — 16. Pismo, 179 — 17. Pismo, 305 — 18. Pismo, 278 — 19. Život, IX, 4 — 20. Vie de la vénérable Mère Anne de Saint Barthélemy, II — 21. Pismo, 380 — 22. Citat R. Hoornaert, Saint Thérèse écrivain..., str. 221.

VI

1. Ana de s. Bartolomé, citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 239 — 2. Jeronimo Gracian, Dialogo sobre la muerte — 3. Vie de la vénérable Mère Annne de Saint-Barthélemy, II — 4. Osnutci, XX, 7 — 5. Pismo, 429 — 6. Pismo, 434 — 7. Pismo, 434 — 8. Pismo, 19 — 9. Teresa de Cepeda, citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 367 — 10. Isto — 11. Život, XXI, 6 — 12. Duh. Tvrđava V, pogl. 3, 11 — 13. Isto — 14. Carmélites de Paris, t. III, 479 — 15. Isto — 16. Maria de s. Francisco, citat u Krit. Izd. Dj., t. II., str. 242 — 17. Isto — 18. Isto, str. 243 — 19. Isto, str. 242 — 20. Isto, str. 243 — 21. Isto — 22. Isto — 23. Krit. Izd. Dj., t. IV, str. 289 — *24*. Maria de s Francisco, Ana de s. Bartolomé, citat u Krit. Izd. Dj., t. I, str. 243.

POGOVOR

1. Citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 240 — 2. Francisco Ribera, citat u Krit. Izd. Dj., str. 260 — 3. Isto — 4. Isto — 5. Isto, str. 261 — 6. Isto, str. 249 — 7. Isto, str. 262 — 8. Isto, str. 250 — 9. Isto — 10. Isto — 11. Francisco Ribera, cit. u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 262 — 12. Isto, str. 263 — 13. Isto — 14. Isto, str. 264 — 15. Isto, str. 266.

SADRŽAJ